

Австрия

Австрийская национальная библиотека, г. Вена

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 3

Армянско-кыпчакский словарь

Дата составления словаря неизвестна, а место изготовления копии проблематично. В колофоне, приводимом ниже, указывается, что рукопись куплена в Молдавии.

Автор и писец неизвестны. Священник Нерсес, сын каменецкого войта Голуба, оставивший свою памятную запись на первой странице словаря, упоминается в завещании каменецкой мещанки Зоси Харахаш от 8/18 декабря 1118 [1669] года как архиепископ и ее духовный отец, который к тому моменту передал обязанности ее духовного отца своему сыну священнику Томасу.

Объем 106 л. *Письмо*: нотгир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 84*, *Вен. 311*, *Льв. 51 I: 21-360* и *СПб. 8: 1-275*.

Описание: [Dashian 1891: II, 9].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 1 об., 83 об., 84, 106 [Tryjarski 1968-1972: 885-889].

Колофон:

(1r) Men, dər Nerses Holub oylu, aldım satun bu paṙk'kir'k'ni pan Baṙčä švagerimdän, dər Asduadzadur oylu, pevnı sumaga tvagan 1087 junvar 10 ƒš, ḡaysın ol Olaḡ veliyatına alayže satun alıp edi 6 levkovıy talärgä.

Я, отец Нерсес, сын Голуба, купил этот словарь за определенную сумму 10 [20] января 1638 года, в среду, у моего свояка Багче, сына священника Асдуадзадура, который также купил его в Молдавии за 6 левковых талеров.

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 13

Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига

Дата: 1580 (21v). *Место*: Львов. *Автор перевода и писец*: диакон Лусиг (58v и др.).

Объем: 213 листов, без конца. *Нумерация*: 0, 0, 1-210, 0. *Письмо*: болоргир.

Язык: армянский и кыпчакский, стих за стихом.

Содержание: псалмы, а также гимны, песни и молитвы, обычно включаемые в Псалтырь армянского канона того времени.

Данная редакция перевода Псалтыри выполнена диаконом Лусигом, перу которого принадлежат также списки *Венец. 359* и *Венец. 1817*. В основе всех лежит рукопись, которая пока не обнаружена. Завершает книгу неполный 151-й псалом Давида о поединке с Голиафом. В нем недостает стихов 6-7 в армянском оригинале и 5-7 в кыпчакском переводе. Полный текст этого псалма имеется в венецианских рукописях: *Венец. 11: 310r-311r*, *Венец. 359: 165v-166r* и *Венец. 1817: 324rv*.

Публикации:

псалом 50/51 «Miserere» [Kraelitz-Greifenhorst 1912: 308]; псалом 151 [Tryjarski 1983]; текст псалма № 1, цитаты из различных мест, факсимиле лл. 1, 71 об., 72 [Dubínska 1961]; рукопись издана полностью в армянской графике и тюркологической транскрипции вместе с армянским оригиналом, плюс факсимиле л. 1 [Garkavets, Khurshudian 2001].

Примечание. Здесь публикуется уточненная транскрипция памятника.

Колофоны:

Yazdirgan sarnagan bilä birlängäylär yazuči blä da aņilgaylar Teņri alnina meņi uçmaχina, amen. Tvgan 1029 (21 об.).

Yazıχlı Lusig sargawakni aņgaysen, neçä sarnasaņ, bir «Atamiz, ki köktäsen» bilä (58 об.).

Men, Lusig sargawak, yazdim, sarnagan yazuči bilä aņilgay K'risdosnuņ alnina (119 об.).

Yazıχlı Lusikni aņgin (128 об.).

Lusig sargawakni aņgin (139 об.).

Yazdirgan sarnagan bilä yazuči bilä birlängäy, K'risdosnuņ yaru kününä aņilgaylar bir yerdä (186 об.).

Да соединятся поручивший написать и читающий вместе с писцом и да будут помянуты перед Богом в вечном раю, аминь. 1580 год.

Читая, всякий раз помяни грешного диакона Лусига молитвой «Отче наш, суций на небесах».

Написал я, диакон Лусиг, да будут помянуты читающий вместе с писцом перед Христом.

Помяни грешного Лусига.

Помяни диакона Лусига.

Да соединятся заказчик рукописи вместе с читателем и писарем и да будут вспомнены вместе перед Христом в судный день.

Полный текст Венской рукописи Cod. Arm. 13

[Псалом] 1

(1r) ¹Sanlidir er, χaysi ki barmadi keņāšinā χirsizlarniņ, da yoluna yazıχlılarniņ ol turmadı, da olturyučuna ärçällarniņ ol olturmadı.

(1v) ²Evet orenk'inä Eyämizniņdir erki aniņ, da orenk'in aniņ sayışlagay ol kündüz da keçä, ³da bolgay ol neçik teräk, ki tikiliptir barganina suvlarniņ.

Χaysi ki yemišin kendiniņ vaχtina bergäy, da yapraχi aniņ tökülmägäy; da barça, ne ki etsä, oņarilgay aņar.

⁴Dügüllär bu türlü χirsizlar, da ne ol türlü, evet neçik yel toznu ki yaydirir üsnä yüzünä yerniņ.

⁵Aniņ üçün turmisarlar χirsizlar yaryuga, da ne yazıχlılar sayışina toyrularniņ.

⁶Zera tanir Biy yolun toyrularniņ, yollari χirsizlarniņ taspolgaylar. *Dunk' 6.*

¹Блажен муж, который не ходил на совет нечестивых, и не стоял на пути грешных, и не сидел в собрании беспутных.

²Но в законе Господа нашего воля его, и о законе Его размышляет он день и ночь,

³И будет он как дерево, посаженное при потоках вод, которое приносит плод свой во время свое и лист которого не осыпается; и все, что бы он ни делал, удастся ему.

⁴Не так – нечестивые, не так: но они – как прах, возметаемый ветром по лицу земли.

⁵Потому не устоят нечестивые на суде, ни грешники – в совете праведных.

⁶Ибо признает Господь путь праведных, а пути нечестивых погибнут.

[Псалом] 2

Saymos ekinçi, Džuhutta 2-si 1 sanalir.

¹Nek müşğülländilär dinsizlär da žoyovurt sayışladilar boşluχnu?

(2r) ²Χarşı boldular χanlari yerniņ da buyruχçilar yıχıldilar birgä Eyämiz üçün da yaylagani üçün aniņ.

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

¹Зачем мятутся народы, и племена замышляют тщетное?

²Восстали цари земли, и властители собрались вместе против Господа нашего и против Помазанника Его:

³Češiyiḡ baýlarin alarniḡ da saliyiḡ bizdän boyundruḡun alarniḡ.

⁴Turuči köktä külgäy alardan, da Biy heç etkäy alarni.

⁵Ol vaḡt sözlägäy alar bilä öčäšmäḡi bilä kendiniḡ da yüräklänmäḡi bilä kendiniḡ müšḡüllät-käy alarni.

⁶Men turdum ḡan andan üsnä Sionnuḡ, tayına ari aniḡ, aytмага maḡa buyruḡun Eyämizniḡ.

⁷Biy ayttı maḡa: «Oḡlum benim sensen, men бүгүн toyurdum seni.

(2v) ⁸Xolgın mendän, da beriyim saḡa dinsiz-lärni meḡärmägä saḡa da buyruḡçiliḡ saḡa barça ḡiriḡlarına yerniḡ.

⁹Kütsärsen alarni tayaḡ bilä temir; neçik sayıt ölmäkçiniḡ, uvatsarsen alarni».

¹⁰Hali, ḡanlar, bunu eskä aliḡiz, ögütläniḡiz barçaḡiz, kimlär ki yaryularsiz yerni.

¹¹Xulluḡ etiḡiz Eyämizgä ḡorḡu bilä da sövünüḡüz alnına aniḡ titrämäḡ bilä.

¹²Yöpsünüḡüz ögütün aniḡ, ki öčäšlänmägäy Biy, da taspolursiz yollarından toyruḡunuḡ zamanına, ne vaḡt ḡarpunsa öčäšmäḡi aniḡ.

San barçasına, ḡaysilari ki umsaniptirlar Biy-gä.

[Псалом] 3

¹Saymos Tawit'niḡ, ne zaman ki ḡaçip edi yüzündän (3r) Apisoḡom oḡlunuḡ kensiniḡ.

²Biy, nek köp boldular ḡistiruçilarım benim, köplär turdular üstümä benim?

³Köplär aytirlar edi boyum üçün benim, ki yoḡtur ḡutḡarılmaḡi aniḡ Teḡrisindä kendiniḡ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçim benim sen, haybatim benim da biyiklätüçisi başimniḡ benim.

⁵Avazim bilä benim men Biygä sarnadım, da işitti maḡa tayından ari kendiniḡ.

⁶Men çirim ettim da yuḡladım, oyandım, da Biy yöpsünövüçim benimdir.

⁷Xorḡmandir men tümän çerüvdän alarniḡ, ki çöp-çövrä dolaşıp ḡapsap saḡliyiḡ edilär meni.

⁸Kel, Biy, da ḡutḡar (3v) meni, Teḡrim benim, zera sen urduḡ barçasın, kimlär edilär benim bilä duşmanlıḡta heç yergädän, da tişlärin yazıḡlılar-niḡ uvatkaysen.

⁹Eyämizniḡdir ḡutḡarmaḡliḡ, üstnä ḡoyovur-tuḡnuḡ seniḡ alıḡiḡ seniḡ. *Dun 8, p'arḡ' 28.*

[Псалом] 4

Bundan soḡra ¹alıḡiḡ da saymos Tawit'niḡ, 4.

²Sarnaganıma benim işittiy maḡa, Teḡri, toyruḡuḡa körä tarlıḡtan maḡa avlaḡ ettiḡ, yarlıya maḡa da işit alıḡiḡma benim.

³«Расторгнем узы их и свергнем с себя оковы их».

⁴Живущий на небесах посмеется над ними, и Господь презрит их.

⁵Тогда заговорит Он с ними во гневе Своем и в ярости Своей приведет их в смятение.

⁶Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его, ⁷возвещать определение Господа нашего.

Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя.

⁸Проси у Меня, и дам Тебе неверных в на-следие Тебе и власть Тебе до всех пределов зем-ли;

⁹Ты будешь пасти их посохом железным; со-крушишь их, как сосуд горшечника».

¹⁰Итак, осознайте это, цари; извлеките урок вы все, которые судите землю!

¹¹Служите Господу нашему со страхом и ра-дуйтесь пред Ним с трепетом.

¹²Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался и чтобы вам не погибнуть на путях праведности тогда, когда гнев Его возгорится.

Блаженны все, кто уповают на Господа.

³Adam oylanlari, negä diḡrä bek yüräklilär? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yalyanlıḡni?

⁴Taniḡiz, ki tamaşa etti Biy arisinä kendiniḡ, da Biy işitkäy maḡa sarnaganıma benim aḡar.

⁵Öčäšläniḡiz, da yazıḡlanmaḡiz, ne ki aytsaḡiz yü(4r)räkiḡizdä siziḡ, da töşäkiḡizdä siziḡ poşman boluḡuz.

⁶Sunuḡuz ḡurbanin toyruḡunuḡ da umsanıḡiz Biygä.

⁷Köplär aytirlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaḡşılıḡin Eyämizniḡ?» Nişanlandi bizgä yariḡi yüzündän seniḡ, ⁸ da berdiḡ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemişindän aşliḡniḡ, çayirniḡ, zäytünnüḡ alarniḡ toldurduḡ alarni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuḡliyiḡ da oyanı-yiḡ, zera sen, Biy, yalıḡiz (pan hani>) pan başḡa ~~hani~~ umsaḡ bilä seniḡ turyuzduḡ bizni. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan soḡra ¹saymos Tawit'niḡ povetlär üçün.

²Sözümä benim ḡulaḡ ḡoygın, Biy, da esiḡä algın çaxiriḡimni benim.

³Baḡkin avazına alıḡiḡimniḡ benim, ḡanim benim da Te(4v)ḡrim benim.

⁴Men seni çolarmen, Biy, ertäräk işitkäysen avazıma menim, ertäräk hadir bolıyım çarşı bolma saña.

⁵Dügül ki sen, Teñri, klärsen töräsizlikni, turmaslardırlar sendä yamanlar, töräsizlär turmaylar alnına sözüñnün seniñ.

⁶Körälmädiñ alarnı, kimlär ki çiliniyirlar töräsizlikni, tas etärsen barçasın, kimlär ki sözlärlär edi yalyan.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etärsen, Biy, evet men köplüxünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ kiriyim övünä seniñ, yerni öpiyim sarayıña ari seniñ çorçuñ bilä seniñ.

(5r) ⁸Biy, yol körgüz maña toyruluxuña seniñ duşmanlarım üçün menim, tüz et alnıma menim yoluñnu seniñ.

⁹Zera yoxtur ayızlarına alarnıñ könülük, da yüräkläri alarnıñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarnıñ, da tilläri bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

¹¹Yarçula alarnı, Teñri, ki tüşkäylär sayışlarından yüräkläriniñ kendiläriniñ; köplüxünä körä çirsizläriniñ alarnıñ kerı et alarnı, ki açıttilar seni.

¹²Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövüklüläriniñ atıña seniñ, ¹³zera alyışlasarsen sen toyrunu, (5v) Biy, neçik yarçılı biyänçlikniñ bilä seniñ tađladıñ bizni. *Dun 12.*

[Псалом] 6

Bundan soñra ¹alyış saymos Tawit'niñ, 6.

²Biy, bolmagay yüräklänmäçiniñ bilä seniñ çarşilagaysen meni, da bolmagay öçäşmäçiniñ bilä seniñ öğütlägäysen meni.

³Yarlıça maña, Biy, zera çastamen, oñalt boyumnu menim, ki müşçülländilär söväklärim menim.

⁴Džanim menim asrı müşçülländi; da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xayt, Biy, da çutçar boyumnu menim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçıña körä seniñ.

⁶Zera kimesä yoxtur, ki ölümdä aңgay seni ya tamuxta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazyandim men küstüngänimdä menim: yuvdum barça keçäni ornumnu menim da yaşlarım bilä menim töşäklärimni menim çilattım.

(6r) ⁸Müşçülländi yüräklänmäçtän közüm menim, oprandim men üstnä barça duşmanlarımniñ menim.

⁹Keri turuçuz mendän, barčaniz, ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işitti Biy avazına yıylamaçımnıñ menim,

işitti Biy alyışıma menim, da Biy çoltçamni menim yöpsündü.

¹¹Uyalsınlar da müşçüllängäylär asrı barça duşmanlarım menim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asrı tezindän da müşçüllängäylär. *Dun 10, p'ark' 30 dun.*

[Псалом] 7

¹Saymos Tawit'niñ, ki aytti Eyämizgä sözläri üçün Kuşanıñ [Kuşeaniñ] Amina.

²Biy, Teñrim menim, saña umsandim; da çutçar meni barça çuvuçılarımdan menim, abra meni.

³Şahat, çaçan çapsagay, neçik aslan, džanimni menim, kimesä bolmagay, ki çutçargay, da ne ol, ki (6v) tırgizgäy.

⁴Biy, Teñrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizliklär çoluma menim,

⁵Egär tölädim esä çaçan alarga, kimlär ki tölädilär maña yaman, tüşiyim men dä duşmanlarıma menim heç yergädän,

⁶Xuçgay soñra duşman džanimni menim, yetişkäy da baskay yergä tırlıkimni menim da haybatimni menim topraçka sıçındırgay.

⁷Kel, Biy, öçäşmäçiniñ bilä seniñ da biyik bolğın tügätmä duşmanlarımni menim.

Oyan, Biy Teñrim menim, buyruçuña seniñ, çaysı ki sen sımardıñ, ⁸da yıyini çoyovurtnuñ çövränä bolgaylar seniñ.

Aniñ üçün biyiklikkä çayt, Biy. ⁹Da Biy yarçular çoyovurtun kendiniñ.

(7r) Yarçu et maña, Biy, toyruluxuma körä menim, zaçalsizliçıma körä menim, çaysı ki mendä.

¹⁰Tügällängäy yamanlıçlar üstünä yazıçlılariniñ, da oñargaysen toyruga.

Xaysı ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teñri toyrı, könüdir ¹¹boluşluça maña Teñriniñ, ki çutçarır alarnı, ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Teñri yarçuçi toyrı, küçlü da uzunesli, çaysı ki yebermäs öçäşmäçiniñ kendiniñ hər kez.

¹³Yoçsa egär ki çaytmasañiz añar, çiliçin kendiniñ itilätir da yayın kendiniñ çorulğan anda, ¹⁴hadırläptir sayıtın ölümniñ da oçun kendiniñ küydürmäçkä yasagandır.

¹⁵Ošta başladı töräsizlikni, yük(7v)lädi ayrıçnı da toyrıdu egırlıknı.

¹⁶Çoyur, çaysı ki çazdı da arıtti anda, tüşkäylär terän çuyurga, çaysın da işlädi.

¹⁷Xayttılar ayrıçları başına aniñ, üstünä tebäsininiñ aniñ töräsizliklärini kendiniñ engäy.

¹⁸Tapunıyım Eyämizgä toyruluxuna körä aniñ, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

¹Yeṛmāx üçün da yığövlär üsnä, saymos Tawit'niṅ, 8.

²Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä!

Ayındı ulu körkünj seniñ dayın biyik, ne ki kök. ³Ayızlarından igit oylanlarnıñ, töştägilärniñ toxtagay alıış

Duşmanlarıñ üçün seniñ, Biy, ki buzulgay duşman da çarşı turuçı.

(8r) ⁴Körüym köknü, işin barmaçlarıñniñ seniñ, aynı da yılduzlarıñı, çaysın ki sen toxtattıñ.

⁵Kimdir adam, ki aңgaysen sen anı, ya adam oylu, ki dārman nemä etkäysen sen aңar?

⁶Az nemä aşax ettiñ anı, ne ki friştäläriñni seniñ: haybat bilä da hörmät bilä tadžladıñ anı ⁷da turuzduñ anı üstünä çol işiñniñ seniñ.

Barça nemäni hnazant ettiñ tibiñä ayaxlarıñniñ anıñ, ⁸çoyunlarıñı, da tuvarniñ, da barça nemäni,

Da dayın artıx kiyikläriñi, ⁹uçar çuşlarıñ köknüñ, balıçlarıñ teñizniñ, ki kezärlär izläri bilä teñizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä! *Dun 9.*

[Псалом] 9

¹Yeṛmāxliç üçün oylunuñ saymos Tawit'niṅ, 9.

(8v) ²Şükürlü bolıyım sendän, Biy, bar yüräkim bilä benim, aytıyım barça tamaşalarıñniñ seniñ.

³Fāräh bolıyım da sövüniyim sendä, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiktägiñiñ.

⁴Xaytkanıña artçarı duşmanlarıñniñ benim kücsüzlängäylär da taspolgaylar yüzüñdän seniñ.

⁵Ettiñ yarıymnu benim da könülükniñ, olturduñ olturçučka töräçisi toyruluqnuñ.

⁶Öçäştiñ dinsizlärgä, da tas boldu çirsiz, atlarıña alarnıñ buzduñ meñi meñilik, ⁷da duşmannıñ yarayi eksildi çax tügäñinçä.

Şähäriñ buzduñ, da tas boldu aṅmaçlıçı alarnıñ çaxiriç bilä.

(9r) ⁸Teñri bardır da çalır meñilik, hadir etti olturçuğun kendiniñ yarıyuga.

⁹Kendi yarıyular dünyanı toyruluç bilä da çoyovurtun kendiniñ könülük bilä.

¹⁰Boldu Biy işanç yarlıga, boluşuçı tarlıçına vaxtli zamanda.

¹¹Umsangaylar saña barçası, kimlär ki bilirlär atıñni seniñ, zera çoymisarsen alarnı, çaysıları ki izdärlär seni, Biy.

¹²Saymos aytıñiz Eyämizgä, ki turuptur Sionda, aytıñiz dinsizliktä işläriñ anıñ.

¹³Izdämä çanıñ alarnıñ aṅdi da unutmadı Biy alıışın miskinläriñi.

¹⁴Yarlıya maña, Biy, da baç aşaxlıçımnı benim duşmanlarımdan benim, e, biyiklättiñ meni eşikindän ölümniñ,

(9v) ¹⁵Ne türlü aytçaymen barça alıışiñni seniñ eşikinä çiziniñ Sionnuñ, da sövüniyim çutçarıganiña seniñ.

¹⁶Battılar dinsizlär buzulmaçlarıñda kendiläriniñ, ki ettilär sırtmaç, çaysı ki yaşırdılar, tutçay ayaxlarıñ alarnıñ.

¹⁷Tanıñ Biy etmä yarıyusun kendiniñ, da işindän çollariniñ kendiläriniñ baçlangaylar yazıçlılar.

¹⁸Xaytkaylar yazıçlılar anda tamuçka da barça dinsizlär, çaysı ki unuttular Teñrini.

¹⁹Dügül tügälinçä unuttur Biy miskinni, tözümlükü miskinläriñ tas bolmagay meñilik.

²⁰Kel, Biy, da çuvatlanmasın adam, yarıyulançaylar dinsizlär alniña seniñ.

²¹Turçuz, Biy, orenk' çoyuçini üstünä alarnıñ, da tanıçaylar dinsizlär, ki adamlar bardır.

[Псалом 9/10]

(10r) ^{22/1}Ne üçün, Biy, turduñ yıraçtıñ, körüm-süz ettiñ yoluçkan tarlıç zamanin?

^{23/2}Öktämlängäniña çirsizniñ küyär miskin, kerı bolçaylar sayışlarıñdan kendiläriniñ, çaysın ki dä sayışladılar.

^{24/3}Zera ögär yazıçlı suçlançin boyunuñ kendiniñ, çaysı zrgel etär, da ol ögär.

^{25/4}Evet ne üçün öçäslätti yazıçlı Teñrini köplüçünä körä, öçäşmäçini kendiniñ, egär izdämäs? Dügüldir Teñri alniña közünüñ anıñ, ^{26/5}murdardır yolları anıñ hər sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüñ anıñ, üstünä barça duşmanlarıñniñ kendiniñ eyälik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kendiniñ, ki seskänmän džins-džinstan başça yamandan.

(10v) ^{28/7}Xarıış, da läyiliç, da hillälik toludır ayçına anıñ, da tibiñä tiliniñ anıñ ayrıç da çazçanç.

^{29/8}Olturup busulup ululuçlar bilä yaşırtın öldürmä zaçalsizni.

Közü anıñ yarlılarga baçar, ^{30/9}busulur yaşırtın, neçik aslan ormanında kendiniñ.

^{31/10}Busulur çapsama yarlıniñ, çapsama yarlıniñ da yıçmaga anı.

Sırtmaçı kendiniñ aşaxlatçay anı, aşaxlangay da tüşkay eyälik etkänini yarlılarıñniñ.

^{31/11}Zera aytti yüräkindä kendiniñ, ki unuttu Teñri, çaytardı yüzün kendiniñ, ki körmägäy soçyuga dirä.

^{33/12}Kel, Biy Teñrim benim, biyik bolsun çoluñ seniñ, da unutmagin yarlıniñ.

^{34/13}Evet ne üçün yüräklätti yazıçlı (11r) Teñrini, ki aytti yüräkinä kendiniñ, ki tergämästir?

^{35/14}Körärsen sen anı ayrıçta da yüräklänmäçinä baçarsen, saña çoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen boluşçı.

^{36/15}Uvalgay biläki yazıçlıniñ da yamanniñ, izdälgäy yazıçı anıñ, da ol tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anıñ.

^{38/17}Suçlançına yarlılarınñ işitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniñ alarnıñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yarıu etmä öksüzgä da yarlıga, ki dayın artmagay adam ulu sözlämäçindä kendiniñ üstünä yüzünüñ yerniñ. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 10.

¹Biygä umsandım; neçik aytkaysız boyuma menim: «Teşkirildiñ taylarda, (11v) neçik çipçix?»

²Zera ošta yazıçlılar çordular yayların kendiläriniñ, hadir ettilär oçların sadaçlarında salma çaramyuluçta alarga, kimlär ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

³Zera çaysi ki sen yasadıñ, buzdular, evet toyruru ne etti?

⁴Biy sarayında ari kendiniñ, Biy köktä olturuçu üsnä kendiniñ.

Közläri anıñ yarlılarga baçar, kirpikläri anıñ tergäyirlär adam oçlanların.

⁵Biy tergär toyrunu da çirsizni, kim ki sövär yazıçni, körälmäs boyun kendiniñ.

⁶Yaçgay üstünä alarnıñ sırtmaç, ot da kügürt; bu dufan — ülüşü ayaçlarınñ alarnıñ.

⁷Toyrudur Biy, toyruluçnu sövär, toyruluçnu körärlär yüzläri anıñ. *Dun 8.*

[Псалом 11/12] 11

¹Yeñmäç üçün, oçtaba üçün, saçmos Tawit'niñ, 11.

(12r) ²Xuçar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oçlanlarından.

³Boş sözlädi er sıñarı bilä kendiniñ, erinläri bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

⁴Tas etär Biy barça erinläri hillälilärniñ da tilni ulu sözlävüçi,

⁵Çaysıları ki ayttılar: «Tillärimizni bizim ulu etiyiç, erinlärimiz bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

⁶Zabunluç üçün miskinniñ da küstünmäçinä yarlıniñ hali turıyım, aytıyır Biy, çoyıyım çuçar-maçimni menim da färähän bolıyım alarda.

⁷Sözläri Eyämizniñdir sözlär ari, neçik dä kümüş tañlangan da sinalgan, yerdän arıtılğan da açılğan 7 kerät topraçtan.

⁸Sen, Biy, saçladıñ bizni da abradıñ bizni dñistan bu çaç me(12v)ñilikkä diñrā.

⁹Çöp-çövrä çirsizlar kezärlär, biyiklikiñä körä seniñ, ulu etsärsen sen adam oçlanların. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

¹Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 12.

²Negä dirä, Biy, unutursen meni meñilik, negä dirä çaytarsarsen yüzünüñ seniñ mendän?

³Negä dirä çoyarsarmen saçışimni dñanimda menim da ayrıçı yüräkimniñ menim künlärni?

Negä dirä biyiklängäy duşman üstümä menim? ⁴Baç da işit maña, Biy Teñrim menim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay çaçan yuçlagaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşman, ki: «Yeñdim anı»,— ya çis-tiruçılarim menim sövüngäylär, egär men seskän-säm.

⁶Men yarlıçamaçıña seniñ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim menim çuçar-maçıña seniñ; alyiş-liyim (13r) Biyni, yaçşi etüçimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 13.

¹Aytti fähamsız yüräkindä kendiniñ, ki yoçtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kendiläriniñ, kimsä yoçtur, ki etkäy tatliliçni.

²Biy köktän baçtı barça adam oçlanlarına kör-mä, ki bolgay kimsä açıllı, ki izdägäy Teñrini.

³Barçası saptılar bir oçurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoçtur, ki etkäy tatliliçni, da yoçtur kimesä çaç bir dä.

⁴Neçik tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi çoyovurtumnu menim, neçik yemäç ötmäkni, da Biygä sarnamadılar.

⁵Anda çorçkaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçu, zera Biydir dñinsi toyrularniñ.

(13v) ⁶Saçışin miskinniñ uyatlı ettilär, zera Biydir umsaşı anıñ.

⁷Kim bergäy [Siöndan] çuçarılmaç Israjelgä! – çaytarma Eyämizgä yasirliçin çoyovurtunuñ kendiniñ, sövüngäy Jagop da färäh bolgay Israjel. *Dun 10, p'ark' 32 dun.*

[Виньетка]

Lusig sargawak'.

[Псалом 14/15] 14

Saçmos Tawit'niñ, 14 sandır bu.

¹Biy, kim turgay çatiriñda seniñ, ya kim siyın-gay tayıña ari seniñ?

²Çaysi ki barir zaçalsız, çiliniñ toyruluçnu, sözlär könülüknü yüräkindä kendiniñ.

³Xaysi ki hillalıxni etmädi tili bilä kendiniñ da yaman sıñarına kendiniñ etmädi.

Taba yuvuçtagilärindän ol almastır, ⁴heç boluptur alnına anıñ yaman etüci.

Xorçuçısın Eyämizniñ haybatlı etär, kim ki ant içir [=içär] sıñarına kendiniñ da yalğan (14r) çıxmas.

⁵Kümüşün kendiniñ yalga ol bermäs, mızda üstünä könülükniñ ol almastır, kim ki munu etsä, ol seskänmägäy meñilik. *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nişan yazovu Tawit'niñ, 15.

¹Saxla meni, Teñrim benim, zera men saña umsandım. ²Ayttim Eyämizgä: Biy benim sensen, da yaxşılıxım benim maña sendandır.

³Ariläriñ seniñ, çaysıları ki yeriqdädirlär seniñ, tamaşalı ettiñ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttilär çastalıxları alarnıñ, bundan soñra soñra (!) tezlängäylär.

Yiñiştirmiyin [=Yiñiştirmiyim] yiyinin alarnıñ çanlı, da ne aqmıyım atın alarnıñ erinlärim bilä benim.

⁵Biy payım meñärmäximniñ benim da ayaçımniñ benim, sensen, ki bunda çaytarırsen yurtumnu benim maña.

⁶Pay çixti maña tañlamalar bilä, da (14v) meñärmäxim benim biyänçli boldu maña.

⁷Alyıñliyim Biyni, ki açillı etti meni, çax ki keçägä dayın ögütlädilär meni bövräklärim benim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnıma benim här sahat, ki edi sayımda benim, ki seskänmägäy men.

⁹Anıñ üçün färäh boldu yüräkım benim, da sövündü tilim benim, dayın da tenim benim turgay umsa bilä.

¹⁰Zerça [=Zera] çoymisarsen dżanımnı benim tamuçta da bermisärsen ariñä seniñ körmä muzulmaçlıxni [=buzulmaçlıxni].

¹¹Körgüzdün maña yoluñnu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färähliki bilä yüzüñniñ seniñ, tatlılıxıñdan könänmäxiñniñ oñuñnuñ seniñ çax tüğälinçä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Alyıñ saymos Tawit'niñ, 16.

¹Işit, Biy, toyruлуx(15r)ka da baç çoltçama benim, çulaç çoy alyıñşıma benim, zera digül erinlä bilä hillalı.

²Yüzüñdän seniñ könülük maña çixkay, da közlärim benim körgäylär toyruлуxnu.

³Sınadıñ yüräkımni benim da tergädiñ keçä, sınadıñ meni, da tapulmadı mendä egirlik.

⁴Sözlämägäy ayçım benim işin adam oylan-

lariniñ, sözü üçün erinläriñniñ seniñ men saxlıyım yolları bek.

⁵Toxtatkin izlärimni benim yoluña seniñ, ki taymagaylar barganı benim.

⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittiñ maña, Teñri, aşaçlat maña çulaçıñni seniñ da işit sözümä benim.

⁷Tamaşalı ettiñ yarlıyamaçıñni seniñ, kim çutçarıñ alarnı, kimlä bilä ki umsanıptırlar saña, alardan, ki utrudırlar oñuña seniñ.

(15v) ⁸Saxla meni, neçik böbäkin köznüñ, kölgäsinä çanatlarıñniñ yapsarsen meni ⁹yüzüñdän çirsizlärniñ, kimlä bilä ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar boyumnu benim çapsadılar, ¹⁰se-mizlikindä kendiläriniñ tiyovlu boldılar, da ayızları alarnıñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da hali çaytıp dolaştılar çövrämä, çulaç çoydular aşaçlatmaga meni yergä.

¹²Heseplädilär meni, neçik aslanı, ki hadir-dir avga, neçik balası aslanıñ, ki olturur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiñ alarga da tiygin alarnı, çutçar dżanımnı benim çirsizlardan, çiliçtan da çolundan duşmannıñ.

¹⁴Biy, tas et alarnı yerdän, ayır da tiy alarnı tirliklərindän kendiläriniñ.

(16r) Yapuçluçuñ bilä seniñ toldu çarıñları alarnıñ, toydular aş bilä da çoydular çalganın oçlanlarına kendiläriniñ.

¹⁵Men toyruлуx bilä körüniyim yüzüñä seniñ, toyuniyim körüngäninä haybatıñniñ seniñ.

Dunk' 15, p'ark' 32 dun.

[Псалом 17/18] 17

¹Yeñmäx üçün, uruşçi çulunuç Tawit'niñ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alyıñniñ, çaysi künni ki çutçardı anı Biy çolundan duşmanlarıñniñ da çolundan Sawuñnuñ, da ayttı, 17:

²Söviyim seni, Biy, toxtatuçım benim, ³işançım benim da çutçaruçım benim!

Teñrim boluşuçım benim; da men umsanır-men açar; işançım benim, münüzü çutçarıлмаçımniñ benim, çabulum benimdir.

⁴Alyıñşlamaç bilä sarniyim Biygä da duşmanlarımdan benim abraliyim.

⁵Çövrämä boldular (16v) benim inçılmaçı ölümniñ, da özänläri töräsizlikniñ müşçüllätti meni.

⁶Totçarılıxi tamuçnuñ çapsadılar meni, yetiştilär maña sırtmaçı ölümniñ.

⁷Tarlıxımda benim men Biygä sarnadım da Teñrimä benim çaxırdım.

Işitti maña dadçarıñdan ari kendiniñ, avazına

alyişimniň menim, da çaxiriğim menim alnına anıň kirgäy çulaxına anıň.

⁸Müşülländi da titrädi yer, da himläri taylarıniň seskändilär, ki yüräkländi üsnä alarniň Teğri.

⁹Çixti tütün öçäşmäxindän anıň, da ot yüzündän anıň yaltradi, da yaşnamaçlar kesildi andan.

[¹⁰Aşaçlattı kökni da endi, da çaranyuluç tibi-nä ayaxlarıniň anıň.]

¹¹Çixti k'erovpeğärdän da uçtu, ağındi ol çanatlarında yellärniň.

(17r) ¹²Xoydu çaramyuluçnu yapovun kendiniň, da çöp-çövräsinä aniğdirler otaxları kendiniň, da çaramyuluçlar suvları çax bulutka dirä havaniň.

¹³Yaltramaçına anıň alnına alarniň bulutlar keçirdilər gargutnu da uçun otnu.

¹⁴Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi avazin kendiniň gargudga da uçunlu otka.

¹⁵Yeberdi oxun kendiniň da tayitti alarni, artirdi yaşnamaçin kendiniň da müşüllätti alarni.

¹⁶Köründülär çovraçları ya rikaları suvlarniň, da belgili boldular himläri dünyäniň

Öçäşmäxindän seniň, Biy, da tünixindän džaniñniň, öçäşmäxiñniň seniň.

¹⁷Yeberdi biyikliktdän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

¹⁸Xutçargay meni Biy (17v) duşmanlarimdan menim, çuvatlılardan da körälmägänlarimdan menim, ki çuvatlı boldular, ne ki men.

¹⁹Yetiştirilär maña kününä çiyinlarimniň menim, boldu Biy çuvatlatuçim ²⁰da çixardi meni avlaçka, da çutçargay meni Biy, zera klädi meni.

²¹Tölägäy maña Biy toyruluxuma körä menim, zaçalsizliçima körä menim tölägäy maña.

²²Men saçliyim yolun Eyämizniň da çirsizliç etmiyim Teğrimä menim.

²³Barça könülükü anıň alnıma menimdir, toyruluxun kendiniň kerı etmädi mendän.

²⁴Boliyim da men zaçalsiz anıň bilä da saçt boliyim töräsizlikimdän menim.

²⁵Tölägäy maña Biy toyruluxuma körä menim, arilikinä körä çollarimniň menim alnına közümnüň menim.

(18r) ²⁶Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaçalsiz zaçalsiz bolgaysen, ²⁷taçlamalar bilä taçlama bolgaysen, da çaxutlarıni yixkaysen.

²⁸Sen çoyovurtuñnu, asaçlarıni tırgizirsen da közlärin öktämlärniň sen asaçlatırsen.

²⁹Sen yarıçli etärsen çiraçimni menim, Biy Teğrim menim, yarıç et maña çaramyuluçta.

³⁰Seniň bilä çutuliyim sinamaçliçtan, Teğrim bilä menim keçiyim duvarlarıni.

³¹Teğrim menim, zaçalsizdir yollarıni seniň, da

sözläri Eyämizniň taçlamadır; da išanç barçasına, kimläri ki umsanırlar açar.

³²Anıň üçün ki kimdir Teğri başça Eyämizdän? Ya kimdir Teğri başça Teğrimizdän bizim?

³³Teğri, çaysi ki kiydirdiñ maña çuvatni da çoyduñ zaçalsizliçta yolumnu menim.

³⁴Toçtattıñ ayax(18v)larimni menim, neçik maralniň, da üstünä biyiklikläriñ turçuzduñ meni.

³⁵Övrättiñ çolumnu menim oğraşka, da ettiñ biläkimni menim, neçik yay baziç, da berdiñ maña çuluxuñnu çutçarmaçiniñ seniň.

³⁶Közün seniň yöpsündü meni, da öğütün seniň turçuzdu meni meñilik, da öğütün seniň övratkäy meni.

³⁷Avlaç ettiñ yürügänimni menim tibimä menim, da küçsüzlänmädilär izlärim menim.

³⁸Xuviyim duşmanlarimni menim, da yetişi-yim alarga, da çaytmiyim alardan çax tüğätkinçä alarni.

³⁹Xistiryim alarni, da dayin bolmagaylar turma da tüşkaylar tibi-nä ayaxlarimni menim.

⁴⁰E, kiydirdiñ maña çuvatni oğrašta, turçanlarıni üstümä menim tibimä menim ettiñ.

⁴¹Duşmanlarimni menim çuvulğan ettiñ da körälmägänlarimni menim tas ettiñ.

(19r) ⁴²Çaxirdilar, da kimsä yoç edi, ki çutçargay edi alarni, sarnadılar Biygä, da işitmädi alarga.

⁴³Uvatiyim alarni, neçik toznu alnına yelniň, neçik balçixni oramlarniň, alay basiyim alarni.

⁴⁴Xutçargay meni Biy çarşiliçtan çoyovurtnuñ da turçuzgay meni baş dinsizlärgä.

Çoyovurt, çaysin ki bilmäs edim, çulux ettilär maña ⁴⁵da işitmäçi bilä çulaxlarimni menim işit-ti maña.

Oylanları yatlarıni yalyan sözlädilär maña; ⁴⁶oylanları yatlarıni oprandılar da açsadılar izlä-rindän kendiläriniň.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyişlidir Teğri, da biyik bol-gay Teğri, çutçaruçim menim,

⁴⁸Teğri, çaysi ki izdär öçümnü menim da hna-zant etär çoyovurtnu tibimä,

(19v) ⁴⁹Xutçaruçim menim duşmanlarimdan menim, öçäştürüçilärimdän! Alardan, ki turuptur-lar üstümä menim, biyik ettiñ meni da erdän egri çutçardiñ meni.

⁵⁰Bunuñ üçün tapuniyim saña dinsizliktdä da atıña seniň saçmos aytiyim.

⁵¹Ulu ettiñ çutçarılmäçin çanıniň anıň, etip yarıçyamaçni yaylaganına anıň, Tawit' bilä da zür-yätı bilä anıň džinstan çax džinska. P'arç' 50 dun.

Çiçkanî üçün Movşesniñ Misirdan da Israjel oylanları üçün alıış

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

¹Alıışliyiç Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganları da atları saldı teñizgä. ²Boluşuči, yöpsünüçim benim Biy, da boldu maña çutçarılmaylıçka.

Budur benim Teñrim, da haybatlı etärmen bunu; Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim bunu.

³Biy uvatır oğraşları, Biy atıdır anıñ.

(20r) ⁴Taqlama erläri, da taqlama yaraylıları, arabaların, da atların, da barça çuvatın p'arawonnuñ boydu teñizdä.

⁵Teñiz yaptı alarnı, boyuldular tipsizlikinä täränlikniñ, neçik taşlar.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlıdır çuvatı bilä kendiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvattı duşmanlarıñniñ seniñ.

⁷Da ululuğu bilä haybatıñniñ seniñ uvattıñ çarşı bolganlarıñniñ seniñ, yeberdiñ öçäşmäxin yüräklänmäxiñniñ seniñ, da yedi alarnı, neçik çamışni.

⁸Džan çuvatıñniñ yüräklänmäxiñniñ seniñ, yarıldılar suvlar, yiyin turdular, neçik duvar taştan, suvları teñizniñ, da buzladılar yiyinləri suvlarıñniñ içinä teñizniñ.

⁹Aytti duşman, aytti: «Xuviyim, yetişiyim, uriyim, ayriyim talannı da tolduriyim alardan džanimni benim!»

(20v) Xilicimni benim uriyim alarga, eyälik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnıñ oñum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yaptı alarnı teñiz, boyuldular da endilər, neçik çorçaşın, suvga muçkâm.

¹¹Kim oğşar saña, Teñrim, Biyim? Ya kim oğşagay saña, haybatlangan ariläriñdä,

Tamaşalı haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nişanlar da peşälär. ¹²Saldıñ çoluñnu seniñ, da yuttu alarnı yer.

¹³Yol körgüzdüñ toyruлуx bilä çoyovurtuña seniñ, hali çaysi ki dä çutçardiñ.

Da övündürdüñ çuvatıñ bilä seniñ taboruña, arilikiñä seniñ, ¹⁴işittilər džinslar da öçäşländilər, da çorçu tuttu siyinganları Arapisdannıñ.

¹⁵Ol vaxtta džâçtılandılar yarıuçılar Edomnuñ da buyruçıları Movaplarnıñ,

(21r) tuttu alarnı titrov, eridilər barça turuçıları K'anannıñ.

¹⁶Tüşkäy üstünä alarnıñ ah da çorçu, da çuvatından biläkiñniñ seniñ taş çaytkaylar,

Çaç aşkinça çoyovurtuñ seniñ, Biy, çaç aşkinça çoyovurtuñ seniñ bu kez, çaysi ki dä taqladiñ.

¹⁷Eltip tikkäysen alarnı tağına meñärmäxiñniñ seniñ, hadirlikinä turmaçxiñniñ, meñärmäxiñniñ seniñ,

Xaysi ki tapunduñ äväldän, Biy, tapunduñ arilikiñ bilä, çaysi ki hadirlädilər çollarıñ seniñ. ¹⁸Da Biy çan meñi meñilik da dayın da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atları bilä, da taqlama yaraylıları bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstünä alarnıñ Biy suvun teñizniñ, da oylanları Israjelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

[Молитва]

(21v) K'risdostur benim Teñrim, da haybatlarmen anı, Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim anı.

Pareçosluğu bilä surp barçadan alıışlı Asduadzadzinñ da surp çaçiñ üçün seniñ özdän, Biy, yöpsün çoltçamizni bizim, da yarlıya bizgä.

Bu ganon 298 dundir.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä birlängäylär yazuçi bilä da añılgaylar Teñri alnına meñi uçmağına. Amen. Tvagan 1029 [1580] “Год 1580”.

[Псалом 18/19] 18

¹Saymos Tawit'niñ, 18.

²Kök aytar haybatın Teñriniñ, da etkänin çulunıñ anıñ aytar toxtalmaçliç.

³Kün künnüñ axtırır sözüñ, da keçä keçäniñ körgüzür bilmäçliçin.

⁴Yoçtur sözlär da yoçtur gälädzilär, çaysılarıñniñ ki işitilmägäy avazları alarnıñ.

(22r) ⁵Barça yerdä çixti avazi alarnıñ, çaç çiriğina dünyanıñdir gälädziläri alarnıñ.

Kün toyuşundan çordu çätirin kendiniñ, ⁶da kendi — neçik kiyöv, ki çixar sarayından kendiniñ, sövünür ol, neçik aznavur, yügürmäçindä yolunda kendiniñ.

⁷Xiriğindən köknüñdir çixkanı anıñ, tinçliçi anıñ çaç çiriğina anıñ, da kimsä bolmas, ki yaşın-gay çizovundan anıñ.

⁸Qreñki Eyämizniñ zaçalsizdir, da çaytarırlar džanları, tanıçliçi Eyämizniñ inamlidir, da açilli etär oylanları.

⁹Toyruлуğu Eyämizniñ tüzdür, da färäh etär yüräkni, buyruğu Eyämizniñ yarıçtır, da yarıç beririlər közlärgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ ari da çalir meñilik.

Yarıusu Eyäm(22v)izniñ könüdür, da toyrudur ol.

¹¹Suçlançlidir ol, ne ki altun, da, ne ki bahalı taş, özdän, köp tatlidir ol, ne ki bir kesäk çibal.

¹²Zera xuluŋ seniŋ saɣlagay bunu, saɣlama aŋar tölöv köp.

¹³Aşkanlarin kendiniŋ kim bolur alma eskä? Yapuxumdan benim aruv etkin meni, Biy, ¹⁴da yattan saɣla xuluŋnu seniŋ.

Yoɣsa ki yoɣ eyälik etkäylär maŋa, ol vaɣtta zaɣalsız boliyim da ari boliyim ulu yazıxtan ulu.

¹⁵Bolgay saŋa biyänçli sözläri ayzimniŋ benim, da sayışları yüräkimniŋ benim alniŋa seniŋ här sahat, Biy, boluşuçim benim da xutxaruçim benim! *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

¹Yeŋmäx üçün, saymos Tawit'niŋ, 19.

²Işitkay saŋa Biy kününä tarlıxniŋ, boluşuçi bolgay saŋa atına [=atı] Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

(23r) ³Yebergäy saŋa Biy boluşluɣ arilikindän kendiniŋ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

⁴Aŋgay Biy barça xurbanıŋni seniŋ da niyätiniŋni seniŋ yöpsünövlü etkäy.

⁵Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ da barça sayışiŋni seniŋ ol tügällägäy.

⁶Sövüniyix biz xutxarmaɣiŋa seniŋ, atına Teŋrimizniŋ bizim biz ulu boliyix.

Toldurgay Biy barça xoltxaŋni seniŋ, ⁷hali taniğix, ki tırgizdi Biy yaylaganı kendiniŋ.

Işitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, xuvatında xutxarmaɣiniŋ oŋunuŋ kendiniŋ.

⁸Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoɣsa biz atına Eyämizniŋ, Teŋrimizniŋ bizim sarniyix.

⁹Bular tüyildilar da tüştülär, biz turduɣ da toyru bolduɣ.

¹⁰Biy, tırgiz xanni da (23v) işit bizgä kündä, xaysında ki sarnasaɣ saŋa. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeŋmäx üçün.

¹Saymos Tawit'niŋ, 20.

²Biy, xuvatıŋa seniŋ färâh bolgay xan, xutxarmaɣiŋa seniŋ sövüngäy asrı.

³Suɣlançin yüräkiniŋ aniŋ berdiŋ aŋar da erkin erinläriŋniŋ aniŋ kerı etmädiŋ andan.

⁴Yetiştirdiŋ aniŋ alyışına tatlilixiŋniŋ seniŋ da xoyduŋ başına aniŋ tađz bahalı taştan ya özdän.

⁵Tirlik xoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzaɣ künlärgä meŋi meŋilik.

⁶Uludur haybatı aniŋ xutxarmaɣiŋa seniŋ, haybatni da ulu könänmäxni xoygaysen üstünä aniŋ.

⁷Bersärsen aŋar alyışni meŋi meŋilik, färâh etsärsen aniŋ färâhlikinä yüzünüŋ seniŋ.

⁸Xan umsandı Biygä, yarlıyamaɣından Biyik-tägiŋniŋ ol seskänmägäy.

(24r) ⁹Tapulgay xoluŋ seniŋ üstünä duşmanla-

riŋniŋ seniŋ, da oŋuŋ seniŋ tapkay barça körälmägänläriŋni seniŋ.

¹⁰Xoygaysen alarni, neçik yalinına otnuŋ, zamanında yüzünä seniŋ.

Biy öçäşmäxi bilä kendiniŋ müşxüllätkäy alarni, da ot yegäy alarni.

¹¹Yemişi alarniŋ yerdän tas bolgay, da züryätı alarniŋ adam oylanlarından.

¹²Saptılar sendän yamanlıx bilä, sayışladılar sayış, xaysin ki bolmadılar toxtatma.

¹³Etsärsen alarni xuvulgan xalgaŋiŋa seniŋ, hadirläsärsen yüzünä alarniŋ.

¹⁴Biyik bolgin, Biy, xuvatıŋda seniŋ, alyışliyiŋ da saymos aytıyix xuvatıŋa seniŋ. *Dun 14, p'ark' 38.*

[Псалом 21/22] 21

¹Yeŋmäx üçün ertägi boluşluɣ üçün, saymos Tawit'niŋ, 21.

(24v) ²Teŋrim, Teŋrim benim, baɣkin maŋa, ne üçün xoyduŋ meni? Yıraɣ boldum xutxarılmadımdan benim sözü üçün aşıŋanlarımniŋ benim.

³Teŋrim benim, kündüz sarnadıŋ saŋa, da maŋa işitmädiŋ, keçä dä maŋa xulaɣ xoymadıŋ.

⁴Sen arilärdä sıyınıpsen da ögövlükü Israelniŋ.

⁵Saŋa umsandılar atalarımız bizim, umsandılar saŋa, da xutxardıŋ alarni.

⁶Saŋa çaxırdılar da tirildilər, saŋa umsandılar da uyalmadılar.

⁷Evet men xurtmen, da digül adam, tabala-maɣ adamlarga da heç etmäx xoyovurtnuŋ.

⁸Barçası, kiŋlär ki körärlär edi meni, heç tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da tep-rätirlär edi başlarin kendiläriŋniŋ.

⁹Umsandı Biygä, da xutxargay aniŋ, tırgizgäy aniŋ, zera kläd(25r)i aniŋ.

¹⁰Sensen, ki çıxardıŋ meni xarından, umsam benim emçäkläriŋdän anamnıŋ benim.

¹¹Saŋa tüştüm men xarından; yüräkindän anamnıŋ benim sensen Teŋrim benim.

¹²Keri etmägin mendän, zera tarlıx yovuɣlanıptır da kimesä xoytur, ki boluşkay maŋa.

¹³Çövrämä boldular benim sıyırlar köp da semiz, buɣalar semiz xapsadılar meni.

¹⁴Açtılar üstümä benim ayızlarin kendiläriŋniŋ, neçik aslan, ki muŋrar da xapsar.

¹⁵Men, neçik suv, töküldüm, da tayıldılar barça söväklärim benim, da boldu yüräkim benim neçik balayuz erilgän içinä yüräkimniŋ benim.

¹⁶Xurudu, neçik çerep, xuvatim benim, tilim benim taŋlayıma benim yabuştı, da topıraŋına ölümniŋ endirdilər meni.

¹⁷Čövrämä boldular benim itlər köp, da yïyn-larî yamanlarniñ (25v) çapsadılar meni.

¹⁸Teştilär çollarimni benim da ayaxlarimni benim da sanadılar barça sövâklärimni benim, da alar baçip da kördülär meni.

¹⁹Ayirdilar tonumnu benim aralarina kendiläriniñ da üstünä kiyinişimniñ benim vidžag salirlar edi.

²⁰Sen, Biy, yiraç etmägin boluşluğunnu seniñ mendän, da Biy, boluşma maña baçkin.

²¹Xutçar çiliçtan džanimni benim da çolundan itlärniñ yalyizin anamniñ benim.

²²Xutçar meni ayzından aslanniñ, müjüzündän karkardanniñ aşaxliçimni benim.

²³Aytiyim atiniñ seniñ çardaşlarima benim, içinä yixövnüñ alyişliyim seni.

²⁴Xorçkanlarî Eyämizniñ, alyişlaniz Biyni, barça züryâti Jagopnuñ haybatli etkäylär ani.

(26r) Xorçkay Eyämizdän barça züryâti İsrâjelniñ, ²⁵ki heç etmädi da risvay etmädi Biy alyişin yarliniñ da çaytarmadi yüzün kendiniñ mendän, yoçsa sarnaganima benim añar işitti maña.

²⁶Sendändir ögövlüküm benim, yixövdä ulu alyişliyim seni.

Niyätimni benim tügälliyim alnina barça çorçkanlariniñ aniñ.

²⁷Yegäylär yarlılar da toygaylar, alyişlagaylar Biyni, ki izdiyirlär ani.

Tirilgäy yüräkläri alarniñ, meñi meñilik aņgaylar ²⁸da çaytkaylar Biygä barça çiriyi yerniñ.

Yerni öpkäylär añar barça džinslarî dayfalar-niñ, ²⁹zera Eyämizdändir çanlıç, da ol eyälik etär üstünä barça dinsizläрниñ.

³⁰Yedilär da yerni öptülär añar barça semizläri yerniñ, alnina aniñ tüşkäylär barçası, ki enärlär topraçka.

(26v) ³¹Džanım benim aniñ bilä tirilir, da zür-yätim benim çuluç etkäy añar,

Aytiyim Eyämizgä. Džins, ³²ki kelsär, aytkay-lar toyruluçnu çoyovurtka, ki toymalidirlar, ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Şaymos Tawit'niñ, 22.

¹Biy kütkäy meni, da maña heç nemä eksil-mägäy.

²Tüzdägi yaş otta anda siyindirdi meni da su-vunda tinçliçniñ beslädi meni.

³Xaytardi džanimni benim maña da yol kör-güzdü maña yoluna toyruluçnuñ atı üçün kendiniñ.

⁴Kläsä dä barsam men içinä kölgälärniñ ölümniñ, çorçmandir yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Tayaçiniñ seniñ da tayaçiniñ, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiñ alnima benim seyanı ya stolni közgä çarşı çistüruçilarimniñ benim;

(27r) Yaçladıñ yaç bilä başimni benim; ayaçiniñ seniñ, neçik züläl, içirdi meni.

⁶Yarlıyamaçiniñ seniñ, Biy, birgämä benim ke-lir barça künlärindä tirlikimniñ benim siyinma maña övünä Eyämizniñ uzaç künlär bilä. *Dun 8.*

[Псалом 23/24] 23

Yeñmäç üçün. Şaymos Tawit'niñ. Burungi kün üçün, 23.

¹Eyämizniñdir yer tügälliki bilä kensiniñ, dünyä da barça turuçilarî aniñ.

²Ol kendidir üstünä teñizniñ himlär saldi añar, üstünä irmaçlarniñ hadirlädi ani.

³Kim çixkay taçina Eyämizniñ? Ya kim turgay yerinä arilikiniñ aniñ?

⁴Xaysi ki aridir çolları bilä da zaçalsiz yüräki bilä, çaysi ki almadı heçlikni boyuna kendiniñ da ant içmädi siñarına kendiniñ hillälik bilä,

⁵Bu alçay boluşluçnu Eyämizdän, yarlıyama-çin Teñridän, çutçaruçisından (27v) kendiniñ.

⁶Bu džinstir, ki izdär Biyni, izdär körmä yü-zün Jagop Teñrisiniñ.

⁷Kötürünüz, buyruçılar, eşikiniñni sizniñ yo-yarı, kötürgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatliniñ.

⁸Kimdir bu çan haybatli? Biy çuvatli çuvatı bilä kendiniñ, Biy çuvatli oyašta.

⁹Kötürünüz, buyruçılar, eşikiniñni sizniñ yo-yarı, kötürgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatniñ.

¹⁰Kimdir bu çan haybatli? Biyi çuvatlılarıniñ, bu kendidir çanı haybatniñ. *Dun 10, p'arç' 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeñmäç üçün. Şaymos Tawit'niñ, 24.

¹Şaņa, Biy, kötürdüm džanimni benim, ²Teñ-rim benim, şaņa umsandım, uyalmiyim, da ki kül-mägäylär mendän duşmanlarım benim.

(28r) ³Barçası, ki tözärlär şaņa, uyalmagay-lar, yoçsa uyalgaylar töräsizlä heçliklärinä ken-diläriniñ.

⁴Yoluçnu seniñ, Biy, körgüz maña da izläriñni seniñ övrät maña.

⁵Yol körgüzgin maña könülükünä seniñ da öv-rät meni, zera sensen Teñri çutçaruçim benim da men şaņa tözdüm kün uzun.

⁶Aņgin, Biy, şayavatiniñni seniñ da yarlıyama-çiniñni seniñ, çaysi ki bardir meñilik.

⁷Yaziçin oylanliçimniñ benim da biyiksizli-kimniñ [=biliksizlikimniñ] benim aņmagin, evet

anğin meni, Biy, yarlıyamağın köra seniñ, tatlili-
ğin üçün seniñ, ⁸ ki tatlı da toyrusen, Biy.

Aniñ üçün orenk'i [=orenk'] bilüçisi etärsen
yazıgını, ⁹yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yar-
yuda, övrätirsən sekinlärgä yoluñnu seniñ.

(28v) ¹⁰Barça yolları Eyämizniñ yarlıyamağ
bilä da könülük bilädir alarga, ki çolarlar niyätin
da tanığlıgın aniñ.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, arit yazıgılarınni me-
nim, ki köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki çorçar Eyämizdän? Orenk'
bilüçisi etär anı yolda, çaysi ki biyändi.

¹³Boyu aniñ yağşılığta tıngay, da züryätı aniñ
meñärgäy yerni.

¹⁴Xuvatlıdır Biy çorçuçılarına kendiniñ da bi-
tiklärin kendiniñ övrätir alarga.

¹⁵Közüm benim här sahat Biydädirler, da ol
çıxarır sırtmağtan ayaxımni benim.

¹⁶Bağkin maña da yarlıya maña, ki birginäsi
anamniñ da miskinmen men.

¹⁷Tarlığları yüräkimniñ benim köp boldular
asrı, da totçarlığımdan benim çıxar meni.

¹⁸Bağ aşaxlıgımni benim da çazyançimni me-
nim da boşat maña (29r) barça yazıgımni benim.

¹⁹Kör duşmanlarınni benim, ki köp boldular,
körälmämäğni, çaysi ki heç yergädän körälmädi-
lär meni.

²⁰Sağla dżanımnı benim da çutçar meni, da
uyatlı bolmiyim, ki umsandım saña.

²¹Zağalsızlar da toyrular ortağ boldular maña,
da men saña tözdüm. ²²Xutçar, Teğri, Israjelni
barça tarlığından aniñ. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saymos Tawit'niñ, 25.

¹Yarğu etkin maña, Biy, zera men zağalsızlığı-
ma benim bardım, Biygä umsandım, ki bolma-
gaymen çasta.

²Sinagin meni, Biy, da tergä meni, sinagin
bövräklärimni benim da yüräkimni benim.

³Yarlıyamağın seniñ, Biy, alnına közlärimniñ
menim, da biyänçli bolıyım könülükünä seniñ.

⁴Olturmiyim men olturuçuna heçlikniñ, da
töräsizlär bilä men kirmiyim.

⁵Körälmädım men yığının yamanlarıniñ, da
çir(29v)sızlar bilä men olturmiyim.

⁶Yuvıyım arilik bilä çolumnu benim da çövrä-
sinä bolıyım seyanıñ bilä seniñ, Biy,

⁷Işitmä maña avazın alğışiñniñ seniñ da ayt-
ma barça sk'ançelik'iñni seniñ.

⁸Biy, sövdüm söğrätin [=şöhrätin] övüñnüñ se-
niñ da yerin otayıñniñ, haybatıñniñ seniñ.

⁹Tas etmäğın çirsızlar bilä dżanımnı benim,
da ne er bilä çan töküçi tirlikimni benim,

¹⁰Xaysılarıniñ ki çolları kendiläriniñ töräsiz-
lik bilädir, da oñu alarniñ toludur mızda bilä.

¹¹Men zağalsızlığıma benim bardım, çutçar
meni, Biy, da yarlıya maña.

¹²Ayaxım benim turgay toyruluğta, yuğövdä
ulu alğışliyim seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saymos Tawit'niñ, 26.

Hanıñ pomazat etmiyir edilär.

¹Biy yarıgım benim da tirlikim benim: men
kimdän çorçkaymen? Biy (30r) işançi tirlikimniñ
menim: men kimdän tıräsärmen?

²Yuvuğlanmağına maña yamanlarıniñ yemä
tenimni benim çistiruçılarım benim da duşman-
larım benim, alar çaçak'landılar da tüştilär.

³Eğär hadirlänsä üstümä benim oğraş, çorç-
magay yüräkim benim; eğer tursa üstümä benim
çagattagi uruş, hälbät, bunuñ bilä dä saña, Biy,
umsandım.

⁴Birni çoldım Eyämizdän da bunu çolarım
— turma maña övünä Eyämizniñ barça künlärinä
tirlikimniñ benim,

Körmä maña könänmäğın Eyämizniñ da buy-
ruğ bermä sarayına aniñ.

⁵Yaptı meni çätirinda kendiniñ küñünä ya-
manniñ, yapovu tibinä etti meni yapovunda çätiri-
na kendiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik et ba-
şimni benim üstünä duşmanlarınniñ benim.

(30v) Çövrämä bolıyım da sunıyım çätirına
aniñ çurbanın alğışniñ, alğışliyim da saymos aytı-
yım Eyämizgä.

⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña,
yarlıya maña da işit maña, zera saña ayttı yürä-
kim benim. ⁸Da izdädi yüzüm benim yüzüñnü se-
niñ, Biy, izdädilär.

⁹Xaytarmagın yüzüñnü mendän da sapmagın
öçäşmäğliğ bilä çuluğdan seniñ.

Boluşuçım benim bol, Biy, risvay etmäğın
meni da çoymagın meni, Teğrim, çutçaruçım me-
nim.

¹⁰Atam benim da anam benim çoydular me-
ni, da Biy yöpsündü meni.

¹¹Orenk'kä bilüçi et meni, Biy, yoluña seniñ da
yol körgüz maña iziñä seniñ toyrı.

Duşmanlarım üçün benim ¹²çixara bermäğın
meni çoluna çistiruçılarımniñ.

(31r) Turdular üstümä benim tanığları yazıgı-
niñ da yalğan boldular maña töräsizliklərində
kendiläriniñ.

¹³Inandim körmä yaxşılığın Eyämizniñ yerinä tirilärniñ. ¹⁴Tözgün Eyämizgä da zorlu bolgün, çuvatınsın yüräkiñ seniñ, da töz Eyämizgä. *Dun 6, p'ark' 46 dun.*

[Псалом 27/28]

Saymos Tawit'niñ.

¹Saşa, Biy, sarnadım, Teñrim menim, tiyil-mağın mendän, bolmagay çaçan tiyilgaysen mendän, oğşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

²Işit, Biy, avazına çoltçamnıñ menim çolma-çimda maşa sendän, kötürgändä çollarımni menim sarayıñda ari seniñ.

³Heseplämäğın çirsızlar bilä dżanımnı menim, da ne alar bilä, ki çilinirilar töräsizlikni, tas etkin meni,

Xaysiları ki sözlärler edi eminlikni şınarları bilä kendiläriniñ, da yamanlıçtır yüräklärinä alarnıñ.

(31v) ⁴Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnıñ, töräsizliklärinä körä barganlarnıñ alarnıñ tölä alarga.

Işinä körä çollarıniñ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnıñ.

⁵Añlamadılar alar işin Eyämizniñ, da ne işinä çolunuñ anıñ baçtılar, yemirgäysen alarnı, da da-ğın yasalmagaylar.

⁶Alıışlıdır Biy, ki işitti avazına alıışımniñ menim, ⁷Biy boluşuçim da yardımçim menim.

Añar umsandı yüräkım menim, faydalandı da fărâh boldı tenim menim, da men erkım bilä menim tapunıyım añar.

⁸Biy çuvat çoyovurtuna kendiniñ, işanç çutça-rılmaçınıñ yaylaganına kendiniñ.

⁹Xutçar çoyovurtunuñ seniñ, [alıışla] meñär-mäçiniñ seniñ, küt da biyikläät alarnı çaç meñilik-kä diyin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saymos (32r) Tawit'niñ, 28.

¹Sunuñuz Eyämizgä, oylanları Teñriniñ, sunuñuz Eyämizgä oylanların çoçlarnıñ.

Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hörmätni, ²sunuñuz Eyämizgä haybatni atına anıñ, yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ anıñ.

³Avazi Eyämizniñ üstünä suvlarnıñ, da Teñri haybatlı kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnıñ köp.

⁴Avazi Eyämizniñ çuvatlı, da avazi Eyämizniñ ulu könänmäçlärgä.

⁵Avazi Eyämizniñ uvatır ormanlarnı, da uvatır Biy ormanların İpananıñ.

⁶Uvatkay alarnı, neçik madyaş teräklärin İpananıñ, ki sövüklüsüdür, neçik oylanları karkärdänniñ.

⁷Avazi Eyämizniñ kesär yalinni ottan, ⁸avazi Eyämizniñ teprätir pustalıçni, da duşmanlatır Biy pustalıçın Gatesniñ.

(32v) ⁹Avazi Eyämizniñ toxtatır marallarnı da mäyan (ya belgili) etär ormannı.

Dađžarına anıñ barça, kimsä aytır haybat añar.

¹⁰Biy taşçınlarnı (ya suvnu tökülğan) olturçuzur da aşaxlatır, çanlıç etkäy Biy meñilik.

¹¹Biy çuvatı çoyovurtuna kendiniñ bergäy da alıışlagay çoyovurtun kendiniñ eminliktä. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

¹Saymos Tawit'niñ.

Alıışı nawadagidniñ dađžarnıñ Tawit'niñ, san 29.

²Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüñ meni da fărâh etmädiñ duşmanlarımni menim mendä.

³Biy, Teñrim menim, sarnadım saşa, da sayaytıñ meni, ⁴Biy, çıxardıñ tamuçtan dżanımnı menim, çutçardıñ meni alardan, ki enärlär çuyurga.

⁵Saymos aytiñiz Eyämizgä, ariläri anıñ, tapunuñuz añılmaçlıçına arilikiniñ anıñ.

(33r) ⁶Yüräklänmäçtir öçäşmäçinä anıñ da tirliktir erkinä anıñ.

Keççuruda tingaylar yığaganlar, ertäräk bolgay fărâhlik.

⁷Men aytım: yaxşı tirlikimä menim, ki seskänmäğäymen meñilik.

⁸Biy, erkiñä seniñ berdiñ körkümä menim çuvatni, çaytardiñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum müşçüllängän.

⁹Men saşa, Biy, sarnadım, Teñrimä menim çoldum. ¹⁰Ne faydadır saşa çanımdan menim, egär ensäm men buzuçluçka?

Yoçsa mi topraç tapunmaç etkäy saşa ya ayt-kay könülüküñnü seniñ?

¹¹Işitti maşa Biy da yarlıyandı, da Biy boldu maşa boluşuçı.

¹²Xaytardi çayğumnu menim fărâhlikkä, çeşti mendän çilçapni da maşa kiydirdi fărâhlikni.

(33v) ¹³Neçik saymos, ayt-kaylar saşa haybatım menim, da dağın poşman bolıyım, Biy, Teñrim menim, meñilik tapunuym saşa. *Dun 14, p'ark' 34.*

[Псалом 30/31] 30

¹Yeñmäch üçün da çiyin üçün alıış, saymos Tawit'niñ, 30.

²Saşa, Biy, umsandım, uyalmıyım meñilik, toyruçuñda seniñ çutçar meni da abra meni.

³Aşaxlat maşa çulaçiniñ seniñ, dżâhtlan tır-gizmä meni.

Bol, menim Teñrim, yardımçim da övlü işançimniñ: abragay meni, ⁴zera çuvatlatuçim menim da işançim menim sensen.

Atiň üçün seniň, Biy, yol körgüzdüň maňa da beslädiň meni, ⁵çixargin meni sirtmaıxtan bu, ki yaşıriiptir maňa.

Sensen başdbanı, yardimçim benim, Biy, ⁶da çoluğa seniň simarlarımni dıanımnı benim.

Xutçardıň meni, Biy, Teđri, könülüküň bilä seniň, ⁷körälmädiň alarnı, ki (34r) saıxlarlar çorçu-nu boş.

Men Biygä umsandim, ⁸sövünüyim da färâý boliyim çutçarmaıxıña seniň.

Baxtiň aıaxlıxıma benim, çutçardıň totçarılxı-tan dıanımnı benim, ⁹da turıyduğ meni, da çixara bermädiň meni çoluna çıstıruçilarımni benim, avlaıxta [çoyduğ] aıaxımni benim.

¹⁰Yarıyğa maňa, Biy, ki çısilipmen men, müşçülländi yüräklänmäxtän közüm benim, dıanımnı benim da çarnim benim.

¹¹Eksildilär ayriçlardan tirlikim benim da yıllarımnı benim dıanımnı çımaıxtan.

Miskinlände küesüzlüxtän çuvatim benim, da sövöklärim benim müşçülländilär.

¹²Ne ki barça duımanlarımnı benim, boldum men taba çonıılarıma benim, asrı ah da çorçu tanıılarıma benim.

Barçası, çaysıları ki körärlär edi meni, (34v) çıxarı çacırlar edi mendän.

¹³Unutulğan boldum men, neçik ölü, yüräk-tän, da boldum men neçik sayıt tas bolgan.

¹⁴Zera işittim men panbasın köplärniň, ki çövrämä edilär benim, yiyilganına alarnıň birgä alma dıanımnı benim saııladılar, ¹⁵evet men saňa, Biy, umsandim.

Ayttim: sensen Teđrim benim, ¹⁶da çoluğa seniňdir meňärmäçim benim.

Xutçar meni çolundan duımanlarımnı benim da çuvuçılarımdan benim.

¹⁷Körgüz yüzüňnü seniň çoluğa seniň, abra meni, Biy, yarlıyamaıxıña körä seniň, ¹⁸Biy, uyatlı bolmıyım, ki sarnadım saňa.

Uyalyğalar çırsızlar da engäylär tamuıka, ¹⁹da tilsiz bolğaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toyrı üçün egirlikni (35r) öktämliklərində da sökmäçlərində kendiləriniň.

²⁰Neçik ki köptür yarlıyamaıxı tatlılıxıňniň seniň, Biy, çaysı ki saıladıň çorçkanlarıña seniň!

Ettiň sen alarga, çaysıları ki umsaniptirlar saňa alınına adam oylanlarıniň.

²¹Bekäyttiň alarnı yapovıđda yüzüňnü seniň müşçüllüxündän adamlarıniň.

Yaptıň alarnı çatıriňda seniň çarşılxırlarından tillärniň.

²²Alııılıdır Biy, ki tamaıa etti yarlıyamaıxın kendiniň şähärdä bek.

²³Men ayttim tamaısalanganıma benim, ki tütüm çayda ki yüzüňdän közüňnü seniň.

Anıň üçün işittiň avazına alıııımnı benim, çaxırganıma benim saňa.

²⁴Sövüňüz Biyni, barça ariläri aniň, ze(35v)ra toyruluıxı izdär Biy da tölar alarga, çaysıları ki artıııı etärlär öktämlikni.

²⁵Tıräkläniđiz, da çuvatlınsın yüräkiđiz sizniň, barçanığ, ki umsaniıpsız Biygä. *Dun 28.*

[Псалом 31/32] 31

Yeňmäç üçün, saımos Tawıt'niň.

¹San, çaysına ki boşatlıç boldu yazıçlarına da yapuldular barça aıııganları aniň.

²San adamga, çaysına ki heseplämägäy Biy yazıçın aniň da yoıtur hillälik ayzına aniň.

³Tıııldım men, da oprandılar barça söväklärim benim çaxırganıma maňa Biygä ⁴kün uzun, күndüz da kečä

Ayırlandı çoluğ seniň üstümä benim, çayttim zabunluıka, zera oılandılar mendä tegänäklär.

⁵Yazıçlarımnı benim körgüziyim saňa da töräsizliklərimnı benim yapmıyım sendän.

Ayttim, ki aytkaymen mendän yazıçlarımnı benim, (36r) da sen boşatkaısen barça çırsızlıxın yazıçımıni benim.

⁶Bunuň üçün alııııka turgaylar saňa barça arilärini seniň vaıxtta (ya zamanına) yöpsünövlü.

Evet yalyz suvlardan taıçın köplärniň, çaysı ki alarga heç nemä tiymägäy.

⁷Sensen işanıçim benim tarlııımda bu, ki çövrämä boldular benim.

Sövünçlüküm benim, çutçar meni alardan, ki çapsadılar meni.

⁸«Açıııli etiyim seni da esli yolda, çayda ki barsarsen, da toıtatıyım üstüňä seniň oıumnu benim».

⁹«Bolmanığ neçik at da çatır, ki yoıtur alarga açıl, yügändä da noıxtada çıstırırsen yanaxların alarnıň, ki saňa heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çıııınlar bardır yazıçlılarıniň, evet çaysıları umsaniırlar Biygä, yarlıyamaıxı Eyämizniň (36v) çövräsinä bolğay alarnıň.

¹¹Färäh bolııuz da sövünüňüz, toyrular, Biydä, ögünüňüz, barçanıđ, çaysıniđ ki toyrusız yüräkleriňiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

Saımos Tawıt'niň, näpi söz [napi soz=napis-siz] Dıuvutka, 32.

¹Sövünüňüz, toyrular, Biydä, toyrularga yaraşır alıııı, ²çosdovanel bolııuz Eyämizgä alıııı bilä, on stronlu saımos bilä saımos aytığiz aıar.

³Алгышланъз Биъни алгыш [билә] яңи, зера яахши-
дир, саъмос айтиъиз аңар алгыш билә.

⁴Тоърудур аytuшу Еуәмизниъ, да барча ишләри
аниъ инам билә, ⁵да сөвәр ярлиъамаъни да көнү-
лүкнү Биъ.

Ярлиъамаъи билә Еуәмизниъ толу болду yer,
⁶да сөзү билә Еуәмизниъ көк тохтальди, да дъзани билә
аъзиниъ аниъ барча хуватлиларі аларниъ.

(37r) ⁷Йиъштирди, нечик тулхуъка, сувларин те-
ниъниъ да хояр терәнликтә хазнасин кениниъ.

⁸Хоръкъай Еуәмиздән барча yer, да андан tit-
рагәйләр барча туручилари дуняъниъ.

⁹Зера ол айти — да болду, buyurdu — да тохтал-
дилар.

¹⁰Биъ таъитир саъишин динсизларниъ, алчаъ етәр
Биъ саъишин йиъинларниъ, да heç етәр Биъ саъишин
buyruхчиларниъ.

¹¹Саъиши Еуәмизниъ меъилек халир, да саъиши у-
ракиниъ аниъ дъзинстан чаъ дъзинска.

¹²San дъзинска, хаясина ки Биъ Теъри болушуци-
дир аңар, жоъовуртну [=жоъовуртка], хаяси ки таъла-
ди меъармаъинә кениниъ.

¹³Көктән бахти Биъ барча оylanларина адам-
ларниъ, ¹⁴hadir турариндан кениниъ, бахти ол барча
туручиларина дуняъниъ.

¹⁵Kim yaratti başxa yürәкин аларниъ, eskә al-
ma барча işin аларниъ.

(37v) ¹⁶Dügöl ki көп хуватинда кениниъ abra-
лир хан, да ne aznawur көп хуватина кениниъ.

¹⁷Yalyandir at хутхарилмаъинда кениниъ, көп
хуватинда кениниъ хутхармастир atlaganni.

¹⁸Көзү Еуәмизниъ үстүнә хоръканлариниъ кен-
диниъ да хаясилари umsanirlar ярлиъамаъина аниъ,

¹⁹Дъзан хутхарма олүмдән дъзанларин аларниъ,
yedirmә аларни ачлиъта.

²⁰Дъзанларимиз bizim tözгәйләр Еуәмизгә, zera
ol болушуци да yardimçimiz bizimdir.

²¹Aңar färâh болgay yürәкләримиз bizim, да
atina ari аниъ umsanalix.

²²Bolsun ярлиъамаъиъ сениъ, Биъ, üstümüzgә
biznim, нечик umсандix саъа.

Dun 19.

[Псалом 33/34] 33

¹Саъмос Tawit'ниъ, zamanina, ки теškirdi сө-
зүн кениниъ alnina Apimeлик'ниъ да сонра yeberdi
ани, san 33.

(38r) ²Алгышлийим Биъни här sahat, här sahat
алгыши аниъ аъзима меним.

³Бидә маъtangay дъзаним меним, ишиткәйләр
sekinlär да färâh болgayлар.

⁴Улу етиниз Биъни меним билә да биъик етиниз
atin аниъ birgә.

⁵Xoldum Еуәмиздән, да işitti маъа, барча
tarliхимдан меним хутхарди мені.

⁶Yuvuхlaniъiz Biygә да aliniz yariхni, да yüz-
läriъiz sizniъ uyalmagayлар.

⁷Bu miskin sarnadi Biygә, да Biy işitti буңар,
барча tarliхимдан bunuъ хутхарди bunu.

⁸Taborlari friştälärniъ Еуәмизниъ чөп-чөврә-
дир хоръканларі билә кениниъ да саълар аларни.

⁹Aşaniz да körünüz, ки tatlidir Biy! Sanlidir
er, хаяси ки umsanir аңар.

¹⁰Xorхуъuz Еуәмиз(38v)dән, барча arilari
аниъ, ки heç nemә yoхtur eksiklik хорхучиларина
аниъ.

¹¹Улу ходъзalar miskinländiglar да açiхtilar,
yoхsa хаясилари ки хolarлар Biъni, eksilmägәy алар-
дан барча яахшилix.

¹²Keliъiz, oylanlarim меним, да işitiъiz маъа,
да хорхусун Еуәмизниъ övrätiiъim sizgә.

¹³Kimdir adam, ки klär tirlikni, сөвәр күнлә-
рин кениниъ көрмә яахшилixта?

¹⁴Tiyildir tiliъni сениъ yamanliхtan, да erinlä-
riъ sениъ sözlämägәйләр hillәlikni.

¹⁵Sapkın yamandan да etkin яахшилixni, холgin
eminlikni да bar artından аниъ.

¹⁶Көзү Еуәмизниъ үстүнә тоъруларниъ, да ху-
лаъларі аниъ үстүнә алгышлариниъ аларниъ.

¹⁷Yüzü Еуәмизниъ үстүнә yaman işçilärniъ —
tas etmä yerdән аңилмаъин аларниъ.

(39r) ¹⁸Sarnadilar тоърулар Biygә, да Biy işitti
alarga, барча tarliхлариндан аларниъ хутхарди алар-
ни.

¹⁹Yuvuхtur Biy алarga, ки opraniптirlar yürәк-
ләри билә, да aşaxlarni дъзан билә tирgizir.

²⁰Көп tarliхtir тоъруларга, барчадан хутхарir
аларни Biъ ²¹да саълар барча сөвәкләрин аларниъ, да
ne bir алардан ufalmagay.

²²Ölümü yaziхliniъ yamandır, yoхsa хаяси ки
körәlmәstir тоъруну, pošiman болgay.

²³Xutхарir Biy дъзанларин хуllариниъ кениниъ,
pošiman болmagayлар барчаси, kimlär ки umsanip-
tirlar аңар.

[Псалом 34/35] 34

Саъмос Tawit'ниъ, 34.

¹Yaryula, Biъ, аларни, ки yaryularлар мені, ti-
yiş ya yuvuхlan алар билә, ки uruşurlar меним билә.

(39v) ²Al yarayiъni да халханiъni сениъ да kel
boluşmaga маъа, ³çiхар хилиçiъni сениъ харşı ху-
вучиларима меним tiъma аларни да айткин sen дъзани-
ма меним, ки: «Xutхарилмаъиъ сениъ menmen».

⁴Harlangayлар да uyatli болgayлар, хаясилари ки
izdәrlär edi дъзанимni меним, хайtkayлар artхарi да
uyalgayлар, хаясилари ки саъiшларлар edi маъа yaman.

⁵Bolgaylar alar neçik toz alnına yelniñ, da frištasi Eyämizniñ indžitkay alarnı.

⁶Bolgay yolları alarnıñ çaramyuluhta da azmaçlıhta, da frištasi Eyämizniñ çuvgay alarnı.

⁷Heç yergädän yaşırdılar maña sırtmaç buzulmaçlarında kendiläriniñ da heç yergädän tabaldılar džanımnı benim.

⁸Yetiškäy üstünä alarnıñ sırtmaç, çaysı ki bilmädilär, da avni [=av], ki yaşırdılar, algay ayaçların alarnıñ, da sırtmaçka ol tüşkäylär.

(40r) ⁹Yoçsa džanim benim sövüngäy Biydä, färâh bolgay çutçarmaçına aniñ, ¹⁰da barça sövâklärim benim aytkaylar: «Kim, Biy, oçsar saña?»

Ki çutçardı yarlıni çolundan çuvatliniñ, yarlıni da miskinni alardan, çaysı ki çapsarlar ani».

¹¹Turdular üstümä benim tanıçları yamanların, çaysı nemäni, ki bilmäslär edilär, sorarlar edi mendän.

¹²Tölädilär maña yaman ornuna yaçşiniñ, meñärmämäç džanımnı benim sağışladılar adam oylanlarından.

¹³Men indžitkanına alarnıñ çilçap kiyär edim, aşaç etär edim oruç bilä džanımnı benim, da alyişim benim çoynuma benim çaytsınlar.

¹⁴Neçik çardaş da sıñar, ol türlü biyänçli bolur edim, neçik yas tutuči da çayyulu, ol türlü aşaç etär edim.

(40v) ¹⁵Üstümä benim färâh boldular da yiyildilər; yiyildilər mendä çiyinlar, da men tanımadım, tayıldılar da pošman boldular.

¹⁶Sinadılar meni da heç ettilär heçlik bilä, çirçildattılar üstümä benim tişlärin kendiläriniñ.

¹⁷Biy, çaçan körsärsen?

Keri et džanımnı benim hizliklərindən alarnıñ da aslanlardan birin anamnıñ benim.

¹⁸Tapuniyim saña, Biy, yixövdä ulu da yiyinlärina köplüçnüñ alyişliyim seni.

¹⁹Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım benim, çaysıları ki körälmäslär edi meni heç yergädän, köz salmaç etärlär edi maña közläri bilä kendiläriniñ.

²⁰Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öçäşmäç bilä hillälikni sağışlarlar edi.

²¹Açtilär üstümä benim ayızların kendiläriniñ da ayttılar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

(41r) ²²Kördün, Biy, da tiyilmäğin, Biy, kerı bolmagın mendän.

²³Oyan da baç, Biy, könülükümä benim, Teçrim benim da Biyim benim, yarçuma benim, ²⁴da könülük et maña toyruluçuña körä seniñ, Biy, Teçrim benim.

Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım benim ²⁵da aytmagaylar yüräklärində kendiläriniñ, ki: «Vaç-vaç džanimizga bizim, ki boyduç ani».

²⁶Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysıları ki sövünürlär edi yamanıma benim, kiygäylär uyatni da risvaylıçni, çaysıları ki ulu sözlärlär edi üstümä benim.

²⁷Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçası, kimlär ki klärlär toyruluçumnu benim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teçri», — da çaysıları klärlär eminlikni çuluñ bilä seniñ.

²⁸Tilim benim sözlägäy (41v) toyruluçuñnu seniñ, här kez ögövlüküñnü seniñ. *Dunk' 25.*

[Псалом 35/36] 35

¹Yeñmäç üçün, çulunıñ Eyämizniñ Tawit'niñ.

²Aytiyir töräsiz, yazıçlanıp esi bilä kendiniñ, ki yoçtur çorçusu Teçriniñ alnına közlärimizniñ bizim.

³Hilläländi alnına aniñ tapma töräsizlikni kendiniñ da körälmämä ani.

⁴Sözläri ayziniñ aniñ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aqlama yaçşini; ⁵töräsizlikni he-seplädi töşäkindä kendiniñ.

Turdu ol barça yolda da düğüldir yaçşı, da yamandan ol osanmadı.

⁶Biy, köktädir yarlıçamaçiniñ seniñ, könülüküñ seniñ çaç bulutlarga diñrä.

⁷Toyruluçuñ seniñ — neçik taylar, Teçri, könülüküñ seniñ — neçik teränliklär köp! Adamlarnı da hayvanlarnı tırgizirsən sen, Biy!

(42r) ⁸Neçik ki köp ettiñ yarlıçamaçiniñ seniñ, Teçri! Evet adam oylanları kölegäsinä çanatlarıñniñ seniñ umsangaylar:

⁹Içkäylär alar semizlikindän övüñnüñ seniñ, da açın suvların huzurluquñnuñ seniñ bersärsen içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraçı tırlıkziñ, da yariç bilä yüzüñnüñ seniñ körärbiz yariçni.

¹¹Saç yarlıçamaçiniñ seniñ, kimlär ki tanırlar seni, toyruluçuñnu seniñ, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Kelmäsin üstümüzgä bizim ayaçları öktäm-lärniñ, da çolları yazıçlılarınıñ titrätmäsinlär bizni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, kerı bolgaylar da daçın bolmagaylar toxtalma.

Алыš Movсеsniñ 2-inçi törädän

[Второзаконие 32: 1-21:

Песнь Моисея, часть 1]

(42v) ¹Baçiniñ, kök, da sözliyim, işitkäy yer aytuşun ayzimniñ benim.

²Yöpsünövlü bolgay, neçik yaçmur, avazim benim, da engäy, neçik çiravı, aytuşum benim.

Neçik yağmur üstünä yäşilniñ, neçik yağış üstünä biçänniñ, ³ki atın Eyämizniñ sarnagaybiz, da beriniñ alyış Eyämizgä, Teñrimizgä bizim.

⁴Teñri, çaysiniñ ki könlük bilädür işi anıñ, da barça yolları anıñ könlük bilädür.

Teñri inamlidir, da yoxtur anda egirlik; toyrur da könüdür Biy.

⁵Yazıçılardı, da dügül anıñ oylanları çoranlar, toğanlar yolsuz da çolayına, ya çaxutlangan.

⁶Dügül bu oldur, çaysi ki Eyämizgä tölä ediñiz siz, yığınları ağılsızlar da dügül ağıllı.

(43r) Dügül bu kendidir atañ seniñ, çaysi ki tapundu seni, etti seni da yarattı seni.

⁷Esiñä bolgay seniñ künläri meñilikniñ, anlañiz yılların dñinslarniñ çax dñinska dirä.

Sorgın sen atañdan seniñ, da gälädzi etkäylär saña, çartlarıñdan seniñ, da aytkaclar saña.

⁸Zamanında, neçik ayırdı Biyiktägi barça dñinslarni, neçik tayıttı ol oylanların Adäm atamniñ.

Turyuzdu çek dinsizlärgä sanına körä friştälärinä Teñriniñ.

⁹Boldu ülüşü Eyämizniñ çoyovurtu kendiniñ Jagop, da payı meñärmäxiñniñ kendiniñ İsräjel.

¹⁰Yetkinçä boldu anar pustalıçta; susamaç, isi da suvsuzluçta çulux etti anar.

(43v) Ögütlädi anı da saçladı, neçik böbäkin köznüñ, ¹¹neçik çaraxuş, çanatlarına kendiniñ yöpsündü anı, neçik üstünä çipçäläriniñ kendiniñ, şayavatlandı.

Kerdi çanatların kendiniñ, da yöpsündü anı, da kötürüp keltirir edi anı üstünä, yağırları arasına.

¹²Biy yalyz kütär edi alarni, da yoç edi alar bilä teñri yat.

¹³Keltirip çıçardı alarni çuvatına yerniñ da yedirdi alarni hasili bilä tarlovlarniñ.

Emizdirdi alarga çybal çayadan da yay taşlı çayadan,

¹⁴Yayı inäklärniñ da sütü çoyunlarniñ yay bilä birgä bizovlarniñ, ögüzlärniñ da eçkilärniñ.

Semizlikin bövräklärindän aslıçniñ da çanıñ borlanıñ içti, çayırni.

¹⁵Yedi Jagop, toyundu da huzurlandı sövüklü.

(44r) Semirdi, bazıç boldu, keñärdi, çoydu Biy Teñrini, yaratuçisin kendiniñ, da artçarı çaldı Teñrisindän, çutçaruçisindan kendiniñ.

¹⁶Öçäslättilär meni yat ayaxları bilä kendiläriniñ, da gurçları bilä kendiläriniñ açıylattılar meni.

¹⁷Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teñrigä, gurçlarıñni, çaysi ki bilmäslär edi, yäñi da vaxtsiz, çaysıların ki heç tanımaslar edi ataları alarniñ.

¹⁸Xoyduñ Biyni, ki toyrurdu seni, unuttuñ Teñrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördü Biy da paçillandı, yüräkländi üstünä oylanlarına da çizlarına alarniñ ²⁰da ayttı:

«Xaytarıyım yüzünnü benim alardan da kör-güziyim alarga, ki ne bolmalidir soñjudagi zamanda.

Zera bir dñinstir (44v) çolayına alar, da oylanları biyänçsizlikniñ, ²¹alar paçillattılar meni Teñri dügüllärinä bilä kendiläriniñ da açıylattılar meni gurçlarıñda kendiläriniñ.

Hali men dä paçillatıyım alarni, dñins keräksiz da essiz dñins bilä açıyım alarni».

[Молитва]

Beriniñ haybat Teñrigä, beriniñ alyışni Eyämizgä, Teñrigä, adam sövüçigä meñilik.

Pareçosluçı bilä”.

Bu çanonı saymos üç yüz sekiz dundür.

[Псалом 36/37]

¹Paçillanmağın yamanlarga, ne alarga, çaysıları ki çilinir töräsizlikni.

(45r) ²Zera, neçik biçän, tezindän çurusarlar, neçik yaş ot, tezindän aşsarlar.

³Umsan Biygä da etkin tatlılıçni, turgın yerdä da kütülürsen ululuçında anıñ.

⁴Siçta Eyämizdän, da ol berir saña çoltçasin yüräkiñniñ seniñ, ⁵belgili et yoluçnu seniñ da umsan anar.

Ol etsär ⁶da çıçarsar, neçik yarıçni, toyruluçnu seniñ da suçsuzluçnu seniñ, neçik yarımkünnü.

⁷Hnazant bolgın Eyämizgä, da çulux et anar, da paçillanmağın alarga, çaysılarıniñ ki oçşaşlanıptır yolları kendiläriniñ adamga, çaysi ki çilinir töräsizlikni.

⁸Tiyil öçäşlänmäçtän, da tıngın yüräklänmäçtän, da paçillanmağın yamanlarga.

(45v) ⁹Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet çaysıları tözärlär Eyämizgä, alar meñärlär yerni.

¹⁰Azulaç da dayın heç bolmisar çirsiz, izdäsärsen yerni anıñ da tapmisarsen.

¹¹Evet çaysıları ki sekindirler, alar meñärlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklərindä kendiläriniñ.

¹²Çaşutlar yazıçlı toyrunu da çirçildatır üsnä anıñ tişlärin kendiniñ, ¹³evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetişiptir künnü anıñ.

¹⁴Xiliç çıçardılar yazıçlılar da çordular yayların kendiläriniñ urmaga yarlıni da miskinni, öldürmä anı, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁵Xiliçları alarniñ kirgäy yüräklärinä alarniñ, da yayları alarniñ ufalgay.

(46r) ¹⁶Yağšidir azulağ nemä toyrunuñ, ne ki köp ululuğu yazıxlılarnıñ, ¹⁷da biläklärin çirsizlarnıñ yançkaylar.

Toxtatır Biy toyrularnı ¹⁸da tanır künlärin za-yalsizlarnıñ, žaranklixi alarnıñ meñilic bolgay.

¹⁹Uyalmısarlar alar zämanädä yamanlıxıñıñ, evet küñünä açlıxıñıñ toysarlar.

²⁰Ošta yazıxlılar tas bolurlar, evet duşmanları Eyämizniñ haybatlanganına da biyiklängäninä kendiläriniñ eksilsärlär, neçik tütün, ki eksilir.

²¹Ötünç alir yazıxlı da tölämästir, evet çaysi toyrudur, yarlıyar da berir.

²²Xaysıları alyışlarlar Biyni, meñärlär yerni, da çaysıları çaryarlar, tas bolgaylar andan.

²³Eyämizdän tüzätilir barganı kişi(46v)niñ, yolun anıñ ol klär asrı.

²⁴Kläsä dä taysa da, ol yixılmagay, zera Biy çolun tutuçidir anıñ.

²⁵Igit edim men, da çartaydım, da körmädım toyrunu heç bolgan, da ne oylanı ya butaxı anıñ, ki tilängäy ötmäk.

²⁶Kün uzun yarlıyar da berir ötünç, züryâti anıñ alyışlı bolgay meñilic.

²⁷Keri bol yamandan da et yağşini, turarsen meñi meñilic kendindä.

²⁸Biy sövär könülükñü da digül aşıya urar arilärin kendiniñ, yoğsa meñilic saçlar alarnı.

Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züryâti çirsizlarnıñ tas bolgaylar.

²⁹Evet toyrular meñärgäylär yerni da turgaylar meñi meñilic kendindä.

(47r) ³⁰Ayzi toyrunuñ sayışlar açılñi, da tili anıñ sözlägäy könülükñü.

³¹Töräsi Teñrisiniñ kendiniñ bar yüräkinä kendiniñ, da ni taymagay barganı anıñ.

³²Baçar yazıxlı toyruga da klär öldürmä anı, ³³evet Biy çoymas anı çoluna anıñ da suçlu etmäs anı, ne vaçtta yarçulasa anı.

³⁴Tözgin Eyämizgä da saçla yolun anıñ, da biyik etär seni meñärmägä yerni, da tas bolganın yazıxlılarnıñ körärsen.

³⁵Kördüm çirsizni kötürülgän, biyiklängän, neçik ormanı Lipanannıñ.

³⁶Aştım — da ošta yoğ edi, izdädım — da tapılmadı yeri anıñ.

³⁷Saçla zaçalsizliçni da körgin toyruluçnu, zera bardir nasipi adamniñ eminlik etüçiniñ.

(47v) ³⁸Töräsizlär sürülgäylär bir oçurdan, da züryâti çirsizlarnıñ itkäy.

³⁹Xutçarıлмаçı toyrularniñ Eyämizdändir, közätüçisidir alarnıñ zamanında tarlıçniñ.

⁴⁰Boluşur alarga Biy da çutçarıir alarnı, abrar

alarnı yazıxlılardan da tirgizir alarnı, zera umсандılar аңар. *Dunk* 38.

[Псалом 37/38] 37

¹Saymos Tawit'niñ, işadagına şapatniñ, bu san 37-dir.

²Biy, yüräklängäniñ bilä seniñ çarşilamagın meni da öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oçuñ seniñ oçlandılar mendä, da mendä toxtadı çoluñ seniñ.

⁴Yoçtur saçaymaç tenimä benim yüzündän öçäşmäxiñniñ seniñ.

Yoçtur eminlik söväklärimä benim yüzündän yazıçlarımniñ benim.

(48r) ⁵Töräsizliklärim benim biyikländilər, ne ki başım benim, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶Irinlädilär da çiridilär yaralarım benim yüzündän seziksizlikimniñ benim.

⁷Zabunlandım da aşıaç boldım asrı, күn uzun çayçulu yürür edim, ⁸zera boyum benim tolu boldu çiyin bilä da yoçtur saçaymaçlıç tenimä benim.

⁹Xiynaldım da aşıaç boldım asrı, muçrar edim küstünmäçindän yüräkimniñ benim.

¹⁰Biy, alniña seniñdir barça suçlançım benim, da küstüngänim benim sendän yapulmadı.

¹¹Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çoydu meni çuvatım benim, yarıçi közlärimniñ benim, da bu bolmadı birgämä.

(48v) ¹²Yağşi klävüçilärim benim da yuvuçlarım benim alnıma benim da turdular, da yuvuçlarım benim yıraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarçuliyir edilär meni da izdiyir edilär džanımnı benim, çaysıları ki sayışliyir edilär yamannı üstümä benim, sözlädilər töräsizlikni da hizlikni күn uzun sayışladılar.

¹⁴Yoğsa men — neçik çulaçsiz, ki işitmäs, neçik tilsiz, çaysi ki heç açmas ayzin kendiniñ.

¹⁵Boldım men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz ayzına anıñ.

¹⁶Men saça, Biy, umсандım, da sen işitkäysen maña, Biy, Teñrim benim.

¹⁷Ayttım, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarım benim; seskängäninä ayaçlarımniñ benim üstümä benim ulu-ulu sözlädilər.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayriçlarım benim alnıma benim här sahat.

(49r) ¹⁹Töräsizlikimni benim aytiyim da çayçuriyim yazıçlarım üçün benim.

²⁰Hanuz duşmanlarım benim tiridirlär da çuvatlaniptirlar mendän artıç, köplär edilär, çaysıları körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysilari tölädilär maña yaman ornuma yaşşiniñ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barir edim artından toyru luñnuñ.

²²Xoymağın meni, Biy, Teñrim benim, da ni kerı bolmağın mendän, ²³baçkin boluşma maña, Biy çutçarıлмааğımniñ benim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

¹Tügällängäninä Tit'ovnuñ, al'ışı Tawit'tän, san 38.

²Ayttim, ki saçlagaymen yolumnu benim, ki yazıç etmägäyмен tilim bilä benim.

Xoydum közät ayzıma benim çarşı bolganda yazıçlı alnıma benim.

(49v) ³Xulaçsız boldum da aşaçlandım, tiyildim öçäşmäxtän, da ayrıçlarım benim yänirdilər mendä.

⁴Xızdı yüräkım benim çarnıma benim, da sa-yişima benim yandı ot.

⁵Sözlädım tilim bilä benim da ayttım:

Körgüz maña, Biy, soyyumnu benim da sanın künlärimniñ benim, ki ne çadardır, zera bilgäy-men, ki ne çadar nemä eksiliptir mendän.

⁶Ošta ölcöv bilä çoyduñ künlärimni benim, da küçlü [=küçü] çuvatımniñ benim neçik heç nemädir alnıma benim. Hälbat, barça bilä heçtir här adam tenli.

⁷Alay oç, neçik yüzlämä, keziyir adam, hälbat, heç yergädän buşuryanıyir, çazyanıyir da bilmäs, kimgä yiyiştiriyir.

⁸Hali kimdir tözümlüküm benim? Dügül mi sen, Biy? Ya küçlü çuvatım benim dügül mi sendän?

(50r) ⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçardıñ meni, taba essizlärgä ettiñ meni.

¹⁰Xulaçsız boldum da heç açmadım ayzımni benim, zera sen ettiñ.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çuvatından çuluñnuñ [=çoluñnuñ] seniñ men eksildim.

¹²Azarlamaç bilä yazıç üçün ögütlädiñ adamni, oprattıñ, neçik örmäşüçni ya pavuçinani, boyun anıñ. Hälbat, heçtir här adam.

¹³Işit, Biy, al'ışıma benim, çulaç çoy çoltçama benim, yaşıma benim tiyilmäğın.

Kelginmen men alniña seniñ, çarib da keçkän, neçik barça atalarım benim.

¹⁴Boş et maña, ki tingaymen, negä diñrä bar-miyirmen, çayda ki heç dayin tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40] 39

¹Saymos Tawit'niñ.

(50v) ²Tözmäç bilä tözdüm Eyämizgä, da baçtı maña da işitti al'ışıma benim.

³Çıçardı meni çuyurundan zabunluñnuñ, gawdan da balçıxtan.

Toxtatti üstnä çayanıñ ayaçlarımni benim da tüzätti barganımnı benim.

⁴Xoydu ayzıma benim al'ış yäni, al'ışni Eyämiz Teñrimizniñ bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umsağaylar Biygä; ⁵sanlıdır er, çaysiniñ atına Eyämizniñ umsaşi bar anıñ,

Baçmadı ol heçlikkä, da ne çuturluçka yalçan.

⁶Köp ettiñ sen, Biy, Teñrim benim, sk'ançelik'iñni seniñ, sa-yişına seniñ dügül kimesä, ki oçşagay saña.

Ayttim da sözlädım, da köp boldular, ne ki san; ⁷çurbanlarga da bernälärgä biyänmädiñ; çulaç toxtattıñ maña; bütöv çurban (51r) da yazıç üçün klämädiñ.

⁸Ol vaxtta ayttıñ, ki ošta kelirmen men, başında bitikläriñ yazılıptır benim üçün:

⁹Etmägä erkiñni seniñ, Teñrim benim, klädım da orenk'iñni seniñ içinä çarnımniñ benim.

¹⁰Sövünçlüklätiyim toyru luñnuñ seniñ yıçöv-dä ulu, ošta erinlärimni benim tiyman sendän.

Biy, sen bildiñ, ki ¹¹toyru luñnuñ seniñ heç yapmadım yüräkımä benim, könülüküñnü seniñ da çutçarmaçıñni seniñ.

Ayttim da heç yaşırmadım yarlıyamaçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ çoyovurttan ulu.

¹²Evet sen, Biy, yıraç etmäğın şayavatiñni seniñ mendän, ki yarlıyamaçıñ seniñ da könülüküñ seniñ här sahat yöpsüngäy meni.

(51v) ¹³Dolaştılar çövrämä yamanlar, çaysilä-rına yox edi san, yetiştilər maña töräsizliklärim benim, da men heç bolmadım körmägä.

Köp boldular, ne ki saçi başımniñ benim, da yüräkım benim çoydu meni.

¹⁴Kläğın, Biy, çutçarma meni, da Biy, boluşma maña baçkin.

¹⁵Harlangaylar da uyatlı bolgaylar, çaysiläri klärlär edi dżanımnı benim kötürmä bunu, çaytkaylar kerı da uyalgaylar, çaysiläri sa-yişlarlar edi maña yaman.

¹⁶Kötürgäylär uyatni ol sahat tezindän, çaysiläri aytırlar edi maña: «Vaç-vaç».

¹⁷Sövüngäylär da färäh bolgaylar sendän barçası, çaysiläri ki kliyirlär seni, Biy.

Ayt kaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimläär sövärlär çutçarmaçıñni seniñ.

¹⁸Men yarlı da klänçimen, Teñri, sa-yişla meni, boluşuçım da (52r) abravuçım benim, da sen, Teñrim benim, keçikmäğın. *Dun 22, p'arık' 58 dun.*

[Псалом 40/41] 40

¹Saymos Tawit'niñ, 40.

²San, çaysi ki sayışlar yarlini da klänçini! Kündä yaman çutçarıñ anı Biy.

³Biy çutçarıñ anı da tırgızır, sanlı etär anı üstünä yerniñ da çixara bermäs anı çoluna duşmanlariniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar töşäkindä ayriçiniñ kendiniñ: barça ornun anıñ çaytarır çastalıxından anıñ.

⁵Men aytım: Biy, yarlıya maña, sayayt dżanımni menim: men yazıçlımen saña.

⁶Duşmanlarım menim ayttilar maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atı anıñ?»

⁷Kirir edi körmä, heçlikni sözlär edi yüräkinä kendiniñ, yıyar edi töräsizlik(52v)ni dżanıña kendiniñ.

Çixarı çixar edi da anı sözlär edi, ⁸menim üçün kispislarlar barça duşmanlarım menim.

Sayışladılar yaman üstümä menim, söznü [=sözün] töräsizlikniñ çoydular üstümä menim.

⁹Mägär, kimlär yuxlarlar da dayın heç mi artıç turmısarlar? ¹⁰Zera da er eminlikimniñ, kingä da men umsandım,

Xaysi yer edi ötmäkimni menim, arttırdı etmä maña aldamaçını.

¹¹Evet sen, Biy, yarlıya maña, turıuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bunuñ bilä tanıyım, ki biyändiñ maña, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarım menim.

¹³Evet meni zaçalsizliçimde menim yöpsündüñ, toxtattıñ meni alniña seniñ meñilik.

¹⁴Alıışlı Biy Teñri Israjelniñ meñi me(53r)ñilik! Bolgay, bolgay. *Dun 24.*

[Псалом 41/42] 41

¹Esliliki üçün, Gırça oylunuñ, san 41.

²Neçik hasrättir birmüñüzlü çovraç suvlarına, ol türlü hasrättir dżanım menim saña, Teñri.

³Susaptır dżanım menim saña, Teñri, küçlü da tiri. Xaçan kelip körüngäyemen yüzünä Teñriniñ?

⁴Boldular maña yaşlarım menim yemäk kündüz da keça, ol ki aytırlar edi maña kün uzun, ki: «Xaydadır Teñriñ seniñ?»

⁵Bunu neçik anısam edi, täşvişlänir edi mendä dżanım menim, tiräklänir edim, ki kirgäyemen otaçına, tamaşasına övünüñ Teñriniñ,

Avazına sövünçlükünüñ, tapunmaçınıñ da avazına yaçşı tirlikniñ.

⁶Hali ne üçün çayçulusen, dżanım menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsan Teñrigä, (53v) tapungin añar, çutçaruçim [=çutçaruçisi] yüzümnüñ menim Teñridir.

⁷Dżanım menim asrı müşçülländi, bunuñ üçün añdım seni yerindän Jortanazniñ, Hermondan, taydan kiçiräktän.

⁸Teränliklär terändän sarnadılar saña avazına açınlarıñniñ seniñ.

Barça yubanmaçlarıñ seniñ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümä menim.

⁹Kündüz simarladı Biy yarlıyamaçın kendiniñ, keça alıışın yañi da alıışım menim Teñrigä tirlikim üçün menim.

¹⁰Aytım Teñrigä: yöpsünövlüm menim sen, ne üçün kerı ettiñ meni, ne üçün çayçulu bariyirmen çistırganda duşmanım menim?

¹¹Ufalganıña sövklärimniñ menim tabaladılar meni duşmanlarım menim, aytıp maña kün uzun, ki: «Xaydadır Teñriñ seniñ?»

(54r) ¹²Hali ne üçün çayçulusen, dżanım menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsan Teñrigä, tapungin añar: çutçaruçisi yüzümnüñ menim Teñridir. *Dun 13.*

[Псалом 42/43] 42

Saymos Tawit'niñ, 42.

¹Yarı et maña, Teñri, da toyrı et maña törämdä menim.

Dżınstan, ki dügül ari, adamdan yazıçlıdan, hillalidän çutçar meni.

²Sen, Teñrim, çuvatlatuçim menim sen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün çayçulu bariyirmen men indžitkanıña duşmanımniñ menim?

³Yeber, Biy, yarıçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ, ki yol körgüzüçi bolgay maña, çixargay meni tayıñda ari da otaçıña seniñ.

⁴Kiriyim alniña seniñ seyanıñniñ, Teñriniñ, Teñrigä, ki färäh etkäy igitlikimni menim.

(54v) Tapuniyim saña alıış bilä, Teñri, Teñrim menim.

⁵Hali ne üçün çayçulusen, (dżanım) menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsangin Teñrigä, tapungin añar, çutçaruçisi yüzümnüñ menim Teñridir. *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

¹Saymos Tawit'niñ, 43.

²Teñri, çulaylarımız bilä bizim işittiç, çaysi ki dä atalarımız bizim ayttilar bizgä

Işin, çaysi ki çilindiñ künlärinä alarniñ, künlärdä ilgäriği.

³Xoluñ seniñ üzdü dinsizlärni, da alarni tiktıñ; çıynadıñ çoyovurtnu da çixardıñ alarni.

⁴Dügül ki çiliçi bilä kendiläriniñ meñärsärlär yerni, da ne biläkläri alarniñ, ki çutçardı alarni.

Yoçsa sayıñ seniñ, da biläkiñ seniñ, da yarıçı yüzüñnüñ seniñ, ze(55r)ra biyändiñ sen alarga.

⁵Sen kendiñsen xanim benim da Tejrim benim, xaysi ki buyurduñ xutxarılmañi için Jagopnuñ.

⁶Seniñ bilä duşmanlarımizni bizim töviyix da atıñ bilä seniñ hečkä beriyix turganlarni üstümüzgä bizim.

⁷Dügül ki yayıma benim umsanipmen, da ne xiliçim benim tirgizir meni.

⁸Evet sen xutxardıñ bizni duşmanlarımizdan bizim da heç etüçilärimizni bizim uyatlı ettiñ.

⁹Tejri bilä ögüniyix kün uzun da atına anıñ tapuniyix meñilik.

¹⁰Yoğsa hali sen keri ettiñ da risvayladıñ bizni da çixmadıñ, Tejri, xuvatlılarımiz bilä biznim.

¹¹Xaytardıñ bizni artxari, ne ki duşmanlarımizni bizim, da körälmägänlär biznim taladılar bizni.

(55v) ¹²Berdiñ bizni, neçik xoynu, soymaga da dinsizliktä tayıttıñ bizni.

¹³Sattıñ žoyovurtuñnu seniñ başxa bahasından, da yoxtur sani çaxiriñimizniñ bizim.

¹⁴Ettiñ bizni taba xonşularımizga bizim, kültkü da aybli masxaralıx alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

¹⁵Ettiñ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäxkä başlarin elniñ.

¹⁶Künlärimdä barça risvaylıxım benim alnıma benim, da uyatı yüzümnüñ benim yapti meni

¹⁷Avazından risvay etüçiniñ da yaman aytuçiniñ, yüzüñdän duşmanniñ da xuvuçiniñ.

¹⁸Bu barça keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadiñ, da heç yalyan çixmadıñ ösiyatiñä seniñ, ¹⁹da ne xaytmadiñ artxari yüräklärimiz bilä bizim.

(56r) Xaytardıñ izimizni bizim yollarıñdan seniñ, ²⁰aşax ettiñ bizni yerinä xiyiniñ, da yaptılar bizni kölgäsi ölümniñ.

²¹Egär unutup esäx biz atin Tejrimizniñ bizim ya salgan bolgay xolumuz bizim tejrirlärgä yat,

²²Hälbät, Tejri izdär bunu, zera ol tergär yapuxluxun yüräkimizniñ bizim.

²³Seniñ için öliyirbiz kün uzun, heseplädiñ, neçik xoynu soyulmañliçka.

²⁴Oyan, ne için yuxliyirsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meñilik.

²⁵Nek xaytariyirsen yüzüñnü seniñ bizdän, unutiyyirsen miskinlikimizni da tarlıximizni biznim?

²⁶Aşax boldular çax topraçka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

(56v) ²⁷Kel, Biy, boluş bizgä da xutxar bizni atıñ için seniñ. *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

¹Soñyusuna keçkän zamanniñ. Oylanlariniñ Gorxanniñ eslilik. Sarnamaç sövük için.

²Axtirgay yüräkım benim gälädziläriñni seniñ yaxşı, da aytiyim işimni benim xanga.

Tilim benim, neçik kriç tezyazuçi yazuçiniñ, ³körklü körümlüktä, ne ki barça oylanlari adamlariñ.

Yayildi şnorhk' erinläriñdän seniñ, bunıñ için alyışladı seni Tejri meñilik.

⁴Xuşan xiliç belinä seniñ, zorbaz, özdänlikinä körküñnüñ seniñ.

⁵Xorgin, tüzätkin da xanlıx etkin könülük için, sekinlikin için da toyruluxun için, da yol körgüzüçi bolgay saña sk'ançelik' bilä oñuñ seniñ.

(57r) ⁶Oxlarıñ seniñ itiläniptir, zorbaz, da yinlar tibiñä seniñ tüşkaylar, yüräkinä duşmanlarına xanniñ.

⁷Olturyuçun seniñ, Tejriñ [=Tejrim], meñi meñilik, tayaçi xuvatniñ — tayaçi padşaxlıxıñniñ seniñ.

⁸Sövdün toyruluxnu da körälmädiñ egirlikni.

Bunıñ için yayladı seni Tejri, Tejriñ seniñ, yayı bilä färählikniñ artıx, ne ki şınarlarıñni seniñ.

⁹Mira, da temyan, da xıyarşämbär kiyinişinçän seniñ, saraylarından fil sövöklärindän, ¹⁰xaydan ki färählattılar seni xizleri xanlarıñniñ hörmätkä.

Tursar xaniçä sayıñda seniñ, kiyiniş bilä altunlu tüzülgän da şöhrätlangän.

¹¹Işit, xiz, da kör, da aşaxlat xulaxıñni seniñ, unut eliñni seniñ da öv(57v)ün atañniñ seniñ, ¹²zera suşlandı xan körküñä seniñ.

Bu kendidir biyiñ seniñ, yerni öpkäysen buñar, ¹³da xizi Dzuraniñ yerni öpsär buñar, da bernälär bilä yüzün bunıñ xulux etsärlär ululuxları žoyovurtuñ.

¹⁴Barça haybatı xiziniñ xanniñ içkärtin, etäkläri altunlu, tüzän bilä etkän da donartkan [=donatkan].

¹⁵Eltkäylär xanga gojslarni artından anıñ, da şınarlarin anıñ eltsärlär añar.

¹⁶Küvürgäylär süvünçlük bilä da färählik bilä da eltkäylär dağzarına xanniñ, ¹⁷da ornuna atalariniñ seniñ bolgaylar oylanlarıñ seniñ.

Turyuzgaysen alarni buyruçilar barça yerdä, ¹⁸da añilgay atıñ seniñ barça džinslar džinsına.

(58r) Bunıñ için žoyovurtk' tapungaylar saña meñilik da meñi meñilik. *Dun 18.*

[Псалом 45/46] 45

¹Gorxa oylanlarıñniñ, saymos Tawit'niñ, 45.

²Tejrimiz bizim işanç da xuvat, boluşuçi üstünä tarlıxlarımiz, ki taptılar bizni asri.

³Bunıñ için xorçmiyix biz müşxüllängäniñä yerniñ, teşkirilgäniñä taylarıñniñ yüräkinä teñizniñ.

⁴Çaxirdilar da müşxülländilär suvlari alarniñ, müşxülländilär taylar xuvatından anıñ.

⁵Ketkänläri aχin suvlarniņ fārâh etärlär šähä-
rin Tejriniņ, da ari etti otaχin kendiniņ Biyiktägi.

⁶Tejri ortalarına alarniņ, da alar seskänmä-
gäylär, boluškay alarga Tejri ertädän çaχ ertägä
diņrä.

⁷Müşülländilär (58v) dinsizlär, da ašaχlandi-
lar χanlıχlar, berdi avazin kendiniņ Biyiktägi, da
müşülländi yer.

⁸Biy χuvatlılarniņ bizim bilä, yöpsünövlümüz-
dür bizim Tejrisi Jagopnuņ.

⁹Keliņiz da körünüz işlärin Tejriniņ, ki etti ni-
šanlar da pešälär üstünä yerniņ.

¹⁰Urdu uruślarni χiriγından çaχ χiriγına dün-
yâniņ, yaylarni ufattı, yaraγlarni sindiryaladı da
χalχanlarni küydürdü ot bilä.

¹¹Ertäläniņiz da tanıņiz, ki menmen Tejri, bi-
yik bolıyım dinsizliktä da biyikläniyim üsnä yerniņ.

¹²Biyi χuvatlılarniņ bizim bilä, yöpsünövlü-
müzdür Tejrisi Jagopnuņ. *Dunk* 11.

[Псалом 46/47] 46

¹Saymos, alyiši Gorça oylanlariniņ. Saymos
Tawit'niņ, 46.

[Колофон]

Yazıχlı Lusig sargawakni aņgaysen, neçä sar-
nasaņ, bir «Atamiz, ki köktäsen» bilä.

(59r) ²Çap uruņuz, barça dinsizlär, çaχiriņiz
Tejrigä avaz bilä sövünçlükniņ.

³Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üstnä
barça yerniņ.

⁴Tabi etti žoyovurtnu bizgä da dinsizläri tibi-
nä ayaxlarimizniņ bizim.

⁵Taηladı bizni kendinä žarangliχka, körkün-
dän Jagopnuņ, χaysi ki sövdi.

⁶Ayındı Tejri alyiš bilä, da Biyimiz bizim ava-
zi bilä birγiniņ.

⁷Saymos aytiņiz Tejrimizgä bizim, saymos ay-
tiņiz χanimizga bizim, saymos aytiņiz.

⁸Xan ulu üstnä barça yerniņ Tejridir, saymos
aytiņiz aņar aχil bilä.

⁹Xanlıχ etti Tejri üstnä dinsiz(59v)läriņ,
Tejri olturdu olturγuçuna arilikiniņ kendiniņ.

¹⁰Buyruχçılar žoyovurtlarniņ yiyildilar Tejri-
sinä Aprahamniņ, zera Tejriniņ χuvatları yerdän
asri kötürüldülär. *Dun* 9.

[Псалом 47/48] 47

¹Saymos alyiš Gorça oylunuņ, ekinçi šapatniņ,
san 47.

²Uludur Biy da alyišlidir asri šähäriņä Tejri-
mizniņ bizim, taγına ari aniņ.

³Baziχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barça
yerdä tayları Sionnuņ, tiräsinä yarimkeçäniņ šä-
häri χanniņ ulu.

⁴Tejri dadžarında kendiniņ belgilidir, zäma-
nasinä, neçik bolušuçi bolur edi alarga.

⁵Ošta χanlıχları yerniņ yiyildilar da tüssärlär
birlämä.

⁶Kensiläri kördilär bu türlü da taηlandilar,
müşülländilär, seskändilär, ⁷da titrov tuttu alarni.

(60r) Anda inçχamaχ, neçik toyurganda, ⁸yel
dä muχkâm uvatsar kerapni Tarsistä.

⁹Neçik işittiχ, bu türlü dä kördüχ šähäriņä
Eyämiz χuvatlılarniņ, šähäriņä Tejrimizniņ bizim.

Tejri himlärin saldı aņar meņilik, ¹⁰yöpsün-
düχ, Tejri, yarlıyamaχiņni seniņ içinä žoyovurtu-
nuņ seniņ.

¹¹Atiņa körä bu türlü dä alyišiņ seniņ barça
dünyäda, toyruлуχ bilä toludur oņuņ seniņ.

¹²Fārâh bolsun tay Sion, da sövünsär χizları
Jutanıņ könülüküņ üçün seniņ, Biy.

¹³Dolašiņiz Sionnu, χapsaņiz ani da çövräläņiz
burdžlarin aniņ.

¹⁴Xoyuņuz yüräkiņizni siziņ üsnä (60v) χuvat-
lılariniņ aniņ, üläšiņiz berklıklarini aniņ, ki aytma
bolgaysiz millätkä özgä:

¹⁵Budur Tejri, Tejrimiz bizim meņi meņilik,
da bu kütkäy bizni çaχ meņilik. *Dun* 13.

[Псалом 48/49] 48

¹Gorça oylunuņ. Saymos Tawit'niņ, 48.

²Išitiņiz bunu, barça džinslar, χulaχ çoygan
boluņuz, barçaņiz, ki turupsiz dünyäda.

³Toγunçları yerniņ da oylanları adamlarniņ,
birlämä dövlätlilər da yarlılar.

⁴Ayzim benim sözläsär aχilliχni, da sayišları
yüräkimniņ benim — tärtipni.

⁵Ašaχlatiyim manilärgä χulaχimni, açiyim
manilärni alyiš bilä ilgärtin:

⁶«Ne üçün barça çorχiyirmen men künnüņ ya-
manına? Zera töräsizlikim yerišimniņ benim çöv-
rämä boldılar benim».

(61r) ⁷Umsanganlar sanga χuvatları bilä kendi-
läriņi, köplüχ ululuχlarına kendiläriņi öğünsärlär.

⁸Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da
bermäs adamga χutulmaχin, ⁹da ne bahasin χut-
χarmaχiniņ džanıniņ kendiniņ.

Xazyan meņilik, ¹⁰da tirilirsen çaχ tügälinçä,
da ne körmisärsen buzuluχnu.

¹¹Xaçan körsäņ, ki aχillilər ölärlär, birlämä
fähamsizlar da essizlär tas bolurlar da çoyarlar
yatlarğa ululuχların kendiläriņi.

¹²Kerezmanları övläri alarniņ bolgay meņilik,
da otaχları alarniņ džinstan çaχ džinska, da sar-
nalsar atları alarniņ topraχında alarniņ.

¹³Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; (61v)
tenläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadi alarga.

¹⁴Bu yoldur azmaylıxka alarga alarniñ, soñra bundan aýızları bilä kendiläriniñ biyängäylär.

¹⁵Neçik çoyunlar, tamuıxka çıxara berilsärlär, da ölüm kütsär alarni, da eyälik etsärlär alarga toyrular tañ manına.

Boluşluıxları alarniñ oprangaylar tamuıxta, da haybatlarından kendilärinä tüşkäylär.

¹⁶Yoıxa tek Teñri çutxargay dżanımnı benim çolundan tamuıxnuı, çaçan yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorımagın, çaçan ululansa adam da çaçan köp bolsalar haybatı övünüñ anıñ.

¹⁸Zera dügöl ki ölümünä kendiniñ alsar birgäsinä barçanı, da dügöl ki enärlär haybatı övünüñ anıñ birgäsinä.

(62r) ¹⁹Yoıxa boyun [=boyu] anıñ tirlikinä kendiniñ alıışlangay, tapungay saña, çaçan yaıxşı etsän sen añar.

²⁰Kirgäy ol çax dżinsına atalariniñ kendiniñ, çax meñilikkä diyin yarıx körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teñläşti hayvanlarga sözsüzlärgä da oıxadı alarga.

Dunk' 20, p'ark' 42.

[Псалом 49/50] 49

Saymos Jasap', 49.

¹Teñri, teñrilärniñ Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toyuşundan çax batışına künnüñ.

²Siondan ulu könänmäxi çutxarıлмаıxniñ, körkünüñ anıñ.

Teñrimiz bizim belgili kelsär, ³da Teñrimiz bizim tıyılmısar.

Ot alnına anıñ yaltrasar, da çövräsiniñ anıñ dufan asrı.

(62v) ⁴Ündäsär köknü yoyartın da yerni yarıulama žoyovurtun kendiniñ, ⁵yııştıırma kensinä arilärin kendiniñ da çaysıları çoyarlarin [=çoyarlar] bernälärin niyätläriñiñ üstünä seyaniniñ anıñ.

⁶Aytsarlar kök toyruluıxun anıñ, zera Teñri yarıučıdır.

⁷Işıit, žoyovurtum benim, da sözliyim seniñ bilä, da Israjel, saña tanıxlıx beriyim, ki Teñri, Teñriñ seniñ menmen.

[Псалом 50/51] 50

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ, ²çaçan keldi añar Nat'an markare, çaçan ki barıp edi Persape çatına.

³Yarliya maña, Teñri, ululuıxuña körä yarliyamaxıñniñ seniñ, köplüxüñä körä şayavatıñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Ayruıxsu yuvgın meni töräsizlikimdän benim da yazıxımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıxlarım benim alnıma benimdir här sahat.

⁸Dügöl ki bernälärin üçün seniñ azarliyirmen seni, zera çurbanlarıñ seniñ alnıma benimdir här sahat.

⁹Xabul etmän övündän seniñ ögüzlärni, da ne sürüklärinğän seniñ eçkilärni.

¹⁰Menimdir barça kazanlar ormandagi, kiyiklär taydagi da barça hayvanlar.

(63r) ¹¹Bilirmen men barça çuşlarni köktägi, körkü tüzlärniñ mendädir.

¹²Egär açıxsam, saña nemä heç aytman, zera benimdir dünyä tügälliki bilä kendiniñ.

¹³Yemändir men etin ögüzlärinğniñ seniñ, da ne çanıñ eçkilärinğniñ seniñ içärmen.

¹⁴Sungın Teñrigä çurban alıışniñ da tügällä Biyiktägigä niyatıñni seniñ.

¹⁵Sarnasarsen maña kününä tarlıxıñniñ seniñ, men çutxarırmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

¹⁶Yoıxa yazıxlığa aytıyır Teñri: «Ya nek sen, ne üçün här kez sözliyirsen toyruluıxumnu benim, yaıom aliyirsen niyatimni benim ayzıña seniñ?»

¹⁷Zera sen körälmädiñ ögütümnü benim, keri ettiñ da artıxarı saldıñ barça sözlärin ayzımniñ benim.

(63v) ¹⁸Egär körsän edi oırularni, yügürür ediñ alar bilä da itlär bilä çoyar ediñ payıñni seniñ.

¹⁹Ayzıñ seniñ arttırır edi yamanlıxni, da tilin seniñ çozıyar edi hillälilikni.

²⁰Olturup çardaşıñdan seniñ yaman sözlär ediñ da üstünä oylunuñ anañniñ seniñ çoyar ediñ azmayıni.

²¹Bunu barça ettiñ, da tıyıldım saña; sayıñdiñ töräsiz esiñdä, ki men dä saña oışagaymen.

Hali çarşiliyim da turıyuziyim bunu barça alniña seniñ, ²²seziñiz, barçañiz, çaysılarıñiz unutup esä Teñrini.

Şahat, çaçan çaysi salgaysız, da kimsä bolmagay, ki çutxargay.

²³Xurbanı alıışniñ haybatlı etsär meni, da andadır yol, çayda körgüzsäm añar çutxarmaıxın (64r) Teñriñiñ». *Dun 24.*

¹Начальнику хора. Псалом Давида,

²Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

³Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

⁴Особенно омой меня от беззакония моего и от греха моего очисти меня,

⁵Ибо беззакония мои я сознаю сам, и грехи мои ежечасно предо мною.

⁶Saşa yalyz yazıx ettim, Biy, da yamanni alniña seniñ ettim,

Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñüçi yaryuda saşa.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıx bilä toyrdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükñü sövdüñ, körün(64v)mägänläрни da yapuxlarıñni aхіliñ bilä seniñ körgüzdüñ maşa.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım; yuvğın, da artıx yardan ax bolıyım.

¹⁰Işitövlü etkin maşa, Biy, sövünçlükñü da färählikni, da sövüngäylär sövüklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıxlarımdan benim da barça töräsizlikimni benim arıt mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da džanni toyrı yänirt xarımda benim.

¹³Salmagın meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Džaniñni Ari seniñ çıxarmagın mendän.

¹⁴Bergin maşa sövünçlükün xutxarıлмахniñ da džan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätıyım töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da xırsızlar saşa xaytkaylar.

(65r) ¹⁶Xutxar meni xanıñdan, Teñri, Teñri xutxarıлмахimniñ benim, da sövüngäy tilim benim toyruluxuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzım benim yırlagay alyışiñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, xurban sunar ediç, evet sen bütöv xurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä džan aşaç, yüräkni aruv da džanni aşaç Teñri heç etmästir.

²⁰Yaşşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgay duvarları Erusaşemniñ:

²¹Ol vaçtta biyäsärsen xurbanga toyruluxuñ, niyät xurbanimizni çıxargay seşaniña seniñ, ögüznü. *Dun 20.*

[Псалом 51/52] 51

¹Yeñmäx üçün, da ustatlıxi üçün Tawitkä.

²Zamanına, çaçan keldi Etomajeçi da aytti Sawuyga, ki ošta Tawit' keldi övinä Apimehlik'niñ.

(65v) ³Nek maçtangay yamanlıçta küçlü töräsizlik? ⁴Kün uzun egirlikni saşışladı tilindä kendiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi hillälikni, ⁵sövdü yamanlıçni, ne ki yaşşılıçni, töräsizlikni, ne ki sözüñ toyruluxuñ.

⁶Sövdü ol barça sözlärin yemirmäxniñ da tilärni hilläli.

⁷Bunuñ üçün Teñri yemirgäy anı soñyuga diñ-

⁶Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал,

Так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

⁷В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

⁸Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

⁹Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

¹⁰Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

¹¹Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

¹²Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

¹³Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святаго не отними от меня.

¹⁴Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

¹⁵Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

¹⁶Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

¹⁷Господи! Отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

¹⁸Ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всеожжению не благоволишь.

¹⁹Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

²⁰Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

²¹Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, обетованные жертвы наши возложат на алтарь Твой, тельцов. *Стихов 20.*

rä, üzgäy da çıxargay anı otaxıñdan da kökün anıñ yerindän tirilärniñ.

⁸Körgäylär toyrular da xorçkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

⁹Bu adamdır, çaysi ki etmädi Teñrini kendinä boluşuçi, yoçsa umsandı bu köp çodžalıçına kendiniñ da çuvatlandı heçlikinä kendiniñ.

(66r) ¹⁰Evet men — neçik zäytün teräki yemişli övündä Teñriniñ; umsandım yarlıçamaçına Teñriniñ meñi da meñi meñilik.

¹¹Biliniyim saşa, Biy, meñilik, ki ettiñ, da töziyim atıña seniñ, zera tatlisen alnına ariläriniñ seniñ. *Dun 8, p'ark' 52.*

[Псалом 52/53] 52

¹Yeñmäx üçün Maḡaḡet'aniñ. Esliliki Tawit'kä.

²Aytti fähamsiz yüräkindä kendiniñ, ki yoxtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizliklərində kendiläriniñ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlilixni.

³Teñri köktän baxti barça oylanlarına adamlariniñ körmä, ki bar midir kimesä axtilli, ki izdägäy Teñrini.

⁴Barçası saptılar bir oyardan da keräksiz boldular,

(66v) Yoxtur kimesä, ki etkäy yaxşini, da yoxtur kimsä çax bir dä.

⁵Neçik ne tanimagaylar barçası, ki xiliniyirlar töräsizlikni,

Xaysi ki yerlär edi zoḡovurtumnu benim, neçik aşamañin ötmäkniiñ, da Teñrigä heç sarnamadılar?

⁶Anda xoḡxkaylar xoḡxunu, çayda ki bolmasa xoḡxmaç, zera Teñri saçar söväklärin adamlarga biyänçiläriniñ.

Uyalgaylar da uyatli bolgaylar, zera Teñri etti heç alarni.

⁷Kim bergäy Siondan çutxarılmañin Israjeliniñ! — çaytarganına Eyämizniñ yasirlixin zoḡovurtunuñ kendiniñ sövünsär Jagovp da färäh bolsar Israjel. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

¹Yeñmäx alyiş bilä. Eslilik Tawit'niñ. ²Zamanına, ki keldilər Zip'açik'lär da ayttılar Sawuyga, ki ošta Tawit' yaşinip olturuptur bizdä, san 53.

(67r) ³Teñri, atıña seniñ tırgiz meni da çuvatın seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alyişima benim, çulaç xoḡgin sözünä ayzimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küclülär izdädilər dżanımnı benim, da ne heseplämädilər seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teñri boluşuçim benim; da Biy yöpsünövlüm ~~menim~~ dżanımnı benim.

⁷Xaytarmaç bilä yamannı duşmanlarıma benim könülükün bilä seniñ tas etkin alarni.

⁸Men erkim bilä benim bernämni suniyim saña, çosdovanel boliyim atıña seniñ, Biy, zera yaxşidir.

⁹Barça tarlıçlarımndan benim çutxardıñ meni, da duşmanlarımnı benim kördü közlärim benim. (67v) *Dun 7.*

[Псалом 54/55] 54

¹Yeñmäx da alyiş. Saḡmos eslilikdən Tawit'niñ.

²Xulaç xoḡ, Teñri, alyişima benim da körüm-süz etmä çoltçamni benim.

³Baḡkin maña da işit maña, zera çayyurdum men ayırlanganıma benim da müşçülländim.

⁴Avazından duşmannıñ da indžitmaçından yazıçliniñ saptılar maña, egirlik bilä, öçäşlänmäx bilä öç saçladılar maña.

⁵Yüräkım benim müşçülländi mendä, da xoḡxusu ölümnün tüştü üstümä benim.

⁶Ah da titrämäx keldi üstümä benim, da yapti meni çaranıyuluç.

⁷Aytir edim: «Bergäy edi kimesä maña çanatlar, neçik kügürçinniñ, ki uçkay edim, kötürülgäy edim, ⁸yıraçlanip, toxtagay edim yabanlıçta.

(68r) ⁹Gümänim bar edi benim [Teñridä, ki çutxargay edi meni] çisçaeslilikdən da zähirlänmäçindän täşvişli, tarlıçından yüräkımniñ».

¹⁰Salgin, Biy, da ayırgin tillärin alarnıñ, zera kördüm töräsizlikni da çarşilixni sähärdä.

¹¹Kündüz da keçä dolaşkan boldular duvarlarında aniñ, ¹²töräsizlik, yamanlıç da yazıç bar alarda, da aralarına alarnıñ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnıñ ası da çayinliç.

¹³Zera egär duşman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaçom körälmägan ulu sözläsä edi üstümä benim, yaşinir edim, hälbät, andan.

¹⁴Evet sen, adam teñläşim benim, yol körgüzüçim benim da tanışim benim.

(68v) ¹⁵Hälbät, anda tatlilattıñ maña da saña yemäk, zera barir ediç bir söz bilä övünä Teñriniñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstünä alarnıñ da tirilä egäç tüşkäylär tamuçka, zera yamanlıçtır turadçayları alarnıñ da ortalarına alarnıñ.

¹⁷Men Teñrigä sarnadım, da Biy işitti maña. ¹⁸Keçägä, tañ manına, yarımkindä

Sözlädım da ayttım, da işitkay avazıma benim, ¹⁹çutxargay eminlik bilä dżanımnı benim yovuçlarımndan benim, zera keräkım bilä yetiştir üstümä benim.

²⁰İşitkay Teñri da aşax etkay alarni, çaysi ki ilgäridir, ne ki meñilik.

Zera yoç edi alarga teşkirilmäx, da ne xoḡxmaslar Teñridän.

²¹Saldı çolun kendiniñ tölov etmä alarga, da alar murdarladılar orenk'in aniñ.

(69r) ²²Ayırıldılar yüräklängän yüzündän aniñ, da yetti yüräklärinä alarnıñ.

İmşax edi sözläri alarnıñ, ne ki çeç', da kendiläri — neçik kesmäk.

²³Salgin Biygä çayyurduñu seniñ, da ol yedirir seni da bermäs meñilik seskänmäçliç toyruga.

²⁴Sen, Teñri, endirgäysen alarni çuyuruna buzluçluçnuñ, eränlär çan töküçilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniñ, yoçsa men saña, Biy, umsandım.

Dun 22 p'ark' 38 dundir.

Аլիш Movşesniņ
[Второзаконие 32: 22-43:
Песнь Моисея, часть 2]

²²Zera ot çarundu öçäšlänmäximdän benim, örtäsär da ensär çax tamuçnuñ tibiñä,

Yegäy yerni da barça bitişin yerniñ alarniñ, yandilar ot bilä, örtängäylär himläri tay(69v)lariñiñ alarniñ.

²³Yiñiyim yamanlıxlarni barça üsnä alarniñ da oxlarim bilä benim tügäliiyim alarni.

²⁴Opranganlar da zabunlanganlar açlıxtan, kazandan sindiryalagan, leş tüškän barça uçar çuşlarga köktägi.

Yilan džinslarin oñalmaşsız yeberiyim üstnä alarniñ, kazanlarin pustalıxniñ, ki berli da arlı suvragaylar alarni yer üstnä.

²⁵Çixartin oylanlarin çirvin etkäy alarni çiliç, da içkartin övlärindän alarniñ anda çalabalıxlari çorçunuñ

Otuzyaşarlarni gojslar bilä birgä da oylanlar toxtalğan çartlar bilä birgä.

²⁶Ayttim, ki: «Taytkaymen alarni da tiyiyim işadaglixin alarniñ džinslardan».

(70r) ²⁷Egär ki yoç öçäşmäxi üçün yüräklängäniñniñ [=yüräklängäniñ] duşmanniñ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklänmägäylär öktämläniñ duşmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim çuvatlı, da dügül Biy Teñri etti bunu barça».

²⁸Zera bir džins bir sayişlarin tas etüçidirlär alar, da yoçtur alarda axıl, ²⁹da sayişlamadılar eskä alma bu barça, da hali yöpsüngäylär uyatni boyklarına kendiläriniñ.

³⁰Tamaşa bir ulu budur, neçik bir miñni çuvalagay ya eki tümänläri tepratkäylär,

Egär Eyämiz Teñri çixara bermäsä edilär [=edi] alarni da bersä edi alarni çollarına duşmanlariniñ.

³¹Zera dügüldürlär guçklari alarniñ, neçik Teñrimiz bizim, yoçsa (70v) duşmanlarimiz bizim yaman sayişlilar.

³²Bağından Sotomnuñ edi borla teräki alarniñ, da bitişläri alarniñ Komordan.

Borlası alarniñ borlası açilikniñ, da salximı alarniñ leyiliğindän ötnüñ.

³³Yüräklänmäxi adždahalarniñ çayiri alarniñ, yüräklänmäxi oxylanlariniñ çaräsiz başxa sayaymaçtan.

³⁴Dügül mi bu barça yiñliptir mendä, möhürängän saçlanıyirlar çaznamda benim?

³⁵Kününä öç tölämäxiñiñ töliyim alarga, zamanında, çaçan urunsa taşka ayaxlari alarniñ.

Yovuçtur künü tas bolmaçlari alarniñ, yetiştirtir hadirlik bilä Biy üstnä alarniñ.

³⁶Yaryular Biy çoyovurtun kendiniñ da çullarında kendiniñ övünür,

(71r) Zera kördü alarni salğan, boşangan da çixara berilgän yäsirlikkä.

³⁷Da aysar Biy: çaydadir guçklariñiz sizniñ, çaysilarına ki umsanip ediniz siz alarga, ³⁸çaysilariniñ ki yaylarin çasaplarindan yer ediniz da içär ediniz çayirin çurbanlariniñ?

Hali tursunlar, boluşsunlar da bolsunlar sizgä arça.

Sarnamaçi Movşes markareñiñ

³⁹Taniñiz da körünüz, ki menmen, da yoçtur özgä Teñri, başxa mendän.

Men öldürürmen da tirgizirmen, tövürmen da men oñaltirmen, da ne kimesä bolur, ki çixargay sizni çolumdan benim.

⁴⁰Kötürdüm kökkä çolumnu benim, ant içiyim sayim bilä benim da ayttim, ki tirimen men meñilik.

(71v) ⁴¹Itilyim, neçik yaşnamaxni, çiliçimni benim da izdämä öcnü çeşiyim sayimni benim.

Töliyim tölovün duşmanlarima benim da körälmäslärimä benim töliyim tölovün alarniñ.

⁴²Içiriyim oxumnu benim çanından alarniñ, da çiliçim benim yegäy et çanından yaralarniñ yasir bolğan, başlarniñ buyruçilarniñ duşmanlariniñ alarniñ.

⁴³Färäh bolsun köklär anıñ bilä, da yerni öpkäylär añar barça oylanlari Teñriñiñ.

Färäh boluñuz, dinsizlär, çoyovurt bilä anıñ, küçäytkäylär anı barça friştälari Teñriñiñ.

Izdälmäç bilä izdäldi öcnü çanından oylanlariniñ alarniñ, tölovün duşmanlariniñ alarniñ töländi alarga.

(72r) Tölövün körälmäsizläriñiñ alarniñ töländi alarga, aritkay Biy yerni çoyovurtunuñ kendiniñ.

Kupçajs 34 dun e. Bu ganon saymos 352 dundir.

[Молитва]

Sensen Biyimiz bizim, sensen K'risdos, çutçaruçimiz bizim, seni almişlarlar džanimiz bizim, adam sövüci Biy, pareços".

[Псалом 55/56] 55

¹Yeñmäç çoyovurt üçün, ki aruvluçtan yiraçlanip edilär. Zamanına, ki tutup edilär anı yat millät Keçta. Tawit'niñ nişan yazovu, 55.

²Yarliça maña, Teñri! zera basti meni adam; (72v) kün uzun uruşlar indžittilar meni.

³Bastilar meni duşmanlarim benim kün uzun, köp boldular, ki çarişirlar edi birgämä biyikliktan.

⁴Kündüz men *çorçmandir*, zera Biygä umsan-
dım, ⁵Teñri bilä ögüniyim sözümnü benim, Teñrigä
umsandım da *çorçmandir*, ki ne etkäy maña adam?

⁶Kün *uzun* sözümnü risvayladılar, benim
üçün edi sayışları alarniñ yamanlıçka.

⁷Xarib bolgaylar da yaşına-yaşına kezgäylär
alar, ayaxlarıma benim közätkäylär, neçik dä
çast etärlär edi boyumnu benim.

⁸Neçik heç nemädän kerä etsärsen alarni, öçäş-
mäx bilä žoyovurtnu tabi etsärsen [=etsärsen]?

(73r) ⁹Teñri, tirlikimni benim aytiyim saña,
çoyiyim yaşlarımnı benim alniña seniñ, neçik ata-
dij sen maña.

¹⁰Xaytkaylar duşmanlarım benim artlarına
kendiläriniñ kününä, çaçan sarnasaç saña.

Osta tanıdım, ki Teñrim benim sensen, ¹¹Teñ-
rini alıışliyim sözüm bilä benim da Biyni ögiyim
sözümdä benim, ¹²Teñrigä umsanđım da *çorç-
mandir*, ki ne etkäy maña adam?

¹³Mendändir niyatim benim, çaysi ki bersär-
men saña, Teñri, alıış bilä.

¹⁴Xutçardıñ *džanımnı* benim ölümdän, közlä-
rimni benim yaşlardan, ayaxlarımnı benim az-
maçlıçtan, biyänçli boliyim alniña Eyämizniñ top-
raçında tirilärniñ. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

¹Yeñmäxni buzmağın. Tawit'niñ nişanlı yazov.
Zamanında, ki çaçip edi ol yüzündän Sawuynıñ
peçeraga anda, 56.

²Yarliya maña, Teñri, yarliya maña, zera saña
umsan(73v)di *džanımnı* benim.

Kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ umسانیyix çax
aşkinça töräsizlik.

³Çaxırdım Teñrigä biyiktägi, Teñrigä, yaşşı
etüçimä benim.

⁴Yeberdi köktän da tırgızdi meni, çoydu mas-
çaralıçka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teñri yarliyamaxın da könülükün
kendiniñ da çutçardı ⁵*džanımnı* benim arasından
kazanlarıñ, ki çirim etiyir edim men müşçüllänip.

Oylanlarıñniñ adamlarıñniñ tişlari kendiläriniñ ya-
ray da oçlardırlar, da tillari alarniñ — neçik iti çiliç.

⁶Biyıklänipsen sen köktä, Teñri, barça yerdä-
dir haybatij seniñ.

⁷Sirtmaç hadirlädilär ayaxlarıma benim da
aşax etti(74r)lär boyumnu benim, çazdılar alniña
benim terän çuyur da tüştülär kendilari anda.

⁸Hadirdir yüräkım benim, Teñri, hadirdir yü-
räkım alıışlama da saymos aytma saña haybatim
bilä benim.

⁹Oyanijiz, haybatim benim, oyanijiz saymos
bilä da alıış bilä, da men oyanirmen ertäräk.

¹⁰Xosdovanel boliyim saña žoyovurt arasına,
Biy, da saymos aytiyim saña *džinslar* arasına.

¹¹Ulu boldu çax kökkä diyin yarliyamaxij se-
niñ, bulutka diñrädir könülükün seniñ.

¹²Biyıklänipsen sen kökkä, Teñri, barça yer-
dädir haybatij seniñ. *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

¹Añmaç üçün, buzmağın yazovun nişannıñ, 57.

²Eğär ki toyru da toyru luçnu sözläsäniz edi,
na toyru yaryu etär ediñiz oylanlarıña adamlarıñniñ.

(74v) ³Zera da hali dä yüräkiñizgä siziñ törä-
sizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni çollarıñiz sizniñ
çozçiyir.

⁴Yat boldular yazıçlılar anadan, aldandılar
çarnında da sözlädilär yalyan.

⁵Yüräklänmäxi alarniñ oçşaşına körä yilan-
niñ, neçik çarayılan, ki yumuptur çulaxlarıñ ken-
diniñ,

⁶Ki işitmägäy ol avazın *džadunuñ džardar* da
almagay ot ot berüçi açılıdan.

⁷Teñri ufatkay tişlärin alarniñ ayızlarıña ken-
diläriniñ, da tişlärin aslanlarıñniñ sündirgay Biy.

⁸Alçaç bolgaylar alar, neçik suv, ki tökülür;
çorulğanda yayı anij çovuşlangay, neçik balayuz,
ki erir, ⁹da tügängäylär.

(75r) Tüştü ot, da körmädilär günäşni, ¹⁰çax
eslärinä alip edilär tegänäklärin kendiläriniñ, ne-
çik tznig, öçäşmäx bilä tiriläp, örtägäy alarni.

¹¹Färäh bolgay toyru Biydä, çaçan körsä tölö-
vün, da çolun kendiniñ yuvgay çanıñdan yazıçlıniñ.

¹²Da aytkey adam, ki könüsündän bardir yemi-
şi toyrunıñ da bardir Teñri, ki yaryular alarni yerdä.

[Псалом 58/59] 58

¹Yeñmäx üçün. Buzmağın nişan yazovun Ta-
wit'niñ. Zamanına, ki yeberdi Sawuy da çöp-çövrä
aldı övin anij, ki öldürgäy anı, 58.

²Xutçar meni duşmanlarımdan benim, Teñri,
alardan, ki turupturlar üstümä benim, abra meni.

³Xutçar meni alardan, kimlär ki çiliniyirlar
töräsizlikni, eränlärdän çan töküçilärdän abra
meni.

(75v) ⁴Ulama boyumnu benim klädilär da ye-
tiştilər üstümä benim çuvatlılar.

Ne yazıçım benim, da ne aşinganlarımız,
⁵başça yazıçtan yügürdüм da toyru boldum.

Oyan alniña benim da kör ⁶sen, Biyi çuvatli-
larıñniñ, Teñrisi Israjelniñ,

Baçkin da därman etkin barça dinsizlärgä,
yarliyamagın barçasına, çaysıları ki çiliniyirlar tö-
räsizlikni.

⁷Xaytsarlar keçxurun, açıxsarlar, neçik itlär,
da kezsärlär şahär çövräsinä.

⁸Alar yaňşagaylar aýizleri bilä kendiläriniň, da çiliç bardir erinlärinä alarniň:

Evet, hali kim işitti bunu? ⁹Zera sen, Biy, kül-särsen alardan da heç etärsen barça dinsizlärni.

(76r) ¹⁰Xuvatimni benim saňa saçliyiým, zera Teňri boluşuçim benimdir.

¹¹Teňrim benim, yarliýamaçı anij ertälängäy maňa, da Teňrim benim körgüzgäy maňa duşmanimni benim.

¹²Öldürmägin alarni, ki unutmagaýlar žoçovurtuňnu seniň.

Tayıtkin alarni çuvatij bilä seniň da salgın alarni, zera sensen abravuçim benim, Biy.

¹³Yazıçları aýizläriniň alarniň da sözläri erinläriniň alarniň, tutuşurlar alar öktämlikläri bilä kendiläriniň.

Xarıšta da yalyanlıxta çıgara berilsärlär, ¹⁴soňyuda öçäşmäç bilä tügängäylär da tapulmısarlar.

Bildilər, ki Teňri eyälik etär Jagopka da barça çiriçläri yerniň.

(76v) ¹⁵Xaytsarlar keççurun, açıçsarlar, neçik itlär, da kezsärlär šahir dövrasinä.

¹⁶Alar yayılgaýlar yemä, yoçsa, egär toyumasalar, mirmıldanırlar.

¹⁷Men alyışliyiým çuvatın Eyämizniň, sövünim ertäräk yarliýamaçıñda seniň.

Boldu benim abrovuçim da övü işançimniň, kününä tarliçimniň benim boluşuçim benim.

¹⁸Saňa saymos aytıyım, Teňri işançim benim, Teňri yarliçovuçim benim. *Dun 21.*

[Псалом 59/60] 59

¹Saymos Tawit'niň. Yeňmäxtän [da nišan] yazovu kečkän zamaniň, öçäşmäxtän ²ol zamanda küydürdi aýın suvlar arasına Asori ulusun da çaytkanda çirdi Jovap bir dolinada 12 000 adam, 59.

³Teňri, keri ettiň da buzduň bizni; öçäşlänij — da şayavatlanırsen bizgä.

⁴Teprättij yerni da müşçüllät(77r)ırsen bunu; sayayt tövülgänin bunuň, zera seskändi.

⁵Körgüzdüň žoçovurtuňa seniň berklikni da berdiň içmä bizgä çayırni aýilsizliçniň.

⁶Berdiň çorçkanlarıña seniň nišan*, ki saylan-gaylar yüzündän yayniň. **Hankisd, ki aňlanir tinçliç.*

⁷Neçik çutçarıldılar sövüklüläriniň seniň, tırgiz oňu bilä seniň da işit bizgä.

⁸Teňri sözlädi arilikindän kendiniň: «Sövünim, biyik bolıyım, ayırıyım Sük'em ulusun da tüzlärin otaxlarga ölcıyım.

⁹Menimdir Kayaat ulusu, da benimdir Manase, Eprem çuvatlatuči başimni benim.

Juta çanım benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniň benim.

Jetomadan tü(77v)zätıyım barganımnı benim, da maňa özgä džinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaçom kim yol körgüzüči bolgay maňa çaç Jetovmadan?

¹²Ki dügül mi sen, Teňri, ki keri ettiň bizni da çıçmadıň, Teňri, çuvatlılarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluç tarliçta, zera heçtir çutçarmaçı adamniň.

¹⁴Teňri bilä etiyiç çuvatni, da ol heç etkäy alarni, çaysi ki çıstırıyirlar bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

¹Yeňmäç üçün. Saymos Tawit'niň.

²İşit, Teňri, alyışima benim, da baç, Biy, alyışima benim.

³Xiriçından yerniň sarnadım saňa çaç emgän-ginçä yüräkimä benim.

Xayada biyik ettiň meni, yol körgüzdüň maňa, ⁴da benim bolduň um(78r)sam, da burdžum çuvatlı bolduň maňa yüzündän duşmanniň.

⁵Turiyim men otaxıñda seniň meñilik da yapuniyim kölgäsinä çanatlarıñniň seniň.

⁶Sen, Teňri, işittiň alyışima benim, berdiň meñärmäçliç, çaysıları çorçarlar atıñdan seniň.

⁷Künlär kündän arttırdıñ çanniň yılların anij künläriniň džinslardan çaç džinska diñrä.

⁸Bardir da çalir meñilik alnına Teňriniň yarliçamaç da könülük, kimlär ki çolarlar andan.

⁹Bu türlü saymos aytıyım saňa meñi meñilik da beriyim saňa alyışimni kün kün artından.

Dunk 8, p'ark' 48 dundir.

[Псалом 61/62] 61

¹Yeňmäç üstünä Titomnuň, saymos Tawit'niň.

²Tek yalyz Teň(78v)rigä hnazant bolgın, džanım benim, zera andandır maňa çutçarıлмаç.

³Oldur Teňrim benim da çutçaruçim benim, işançim benim, ki seskänmägäy men artıç.

⁴Negä diñrä tursarbiz üstnä adamniň? Öldürmägä barçanıznı, neçik duvarni çaxutlangan da çetänni salıngan.

⁵Evet yalyz hörmätimni benim sayışladılar keri etmä mendän, yügürdülär dä susamaçlarında kendiläriniň.

Ayızları bilä kendiläriniň alyışliyiç edilär da yüräkläri bilä çarıyiç edilär.

⁶Evet, hälbät, Teňrigä hnazant bolgay džanım benim, zera andandır maňa tözümlük.

⁷Oldur Teňrim benim da çutçaruçim benim, işançim benim, ki seskänmägäylär [=seskänmägäy men].

(79r) ⁸Teňridandır çuvatım benim da haybatım benim, Teňri boluşluçum benim, umsam benim Teñridä.

⁹Umsaniyix aňar, barça yïyinlarî žoyovurtlarinî, tøkünüz alnına anîñ yüräkinizni sizin, zera Teňri boluşuçimzdir bizim meňilik zämanälärdän. *Hankisd, ki aňlanir tinçliħ.

¹⁰Hälbät, heçtirilər oylanlarî adamlarınî, yalyandirlar oylanlarî adamlarınî, tartovlarından kendilärinîñ yazıħlanırlar, da kendiläri heçliktädirlär birgä.

¹¹Umsanmaňiz egirlikkä, ħapmaħka suħlanmaňiz; da ululuħ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiniz sizinî.

¹²Bir kez sözlädi Teňri, da ekinçi bunu işittiħ.

(79v) Teňriniňdir ħuvatî, ¹³da seniň, Biy, yarlıyamaħıñ, da sen töläsärsen här birinä işlärinä körä alarnîñ. *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

¹Saymos Tawit'niň. Yeňmäħ üçün. Xaçan edi ol anabadda anda Džuhutluħta, san 62.

²Teňri, Teňrim benim, men alnıña ertäräk turrarmen, susadı saňa džanıñ benim, ne ħadar dayın artıħ tenim benim,

Neçik yer yabanlıħta da suvsuzluħta, ħayda ki yoħtur kendindä yol.

³Bu türlü arilärdä körüniyix saňa — körmä maňa ħuvatıñnı seniň da haybatıñnı seniň.

⁴Anîñ üçün ki yaħşidır maňa yarlıyamaħıñ seniň, ne ki tirlilikim benim, da erinlärim benim öggäylär seni.

⁵Bu türlü alıñlıyım seni tirlilikimdä benim da atıña seniň köturiyim ħollarıñnı benim.

(80r) ⁶Neçik yaznıñ semizlikindän tolungay boyum benim, erinlärimniñ sövünçlükü bilä alıñlagay seni ayzım benim,

⁷Zera egär aňsam edi seni töşäkimdä benim, taň manına ertälänip sözlär edim saňa,

⁸Ki bolduñ benim boluşuçim, kölgäsinä ħanatlarıñnıñ seniň sövüniyim.

⁹Keldi artıñdan seniň džanıñ benim, da meni yöpsündü oñuñ seniň, ¹⁰da alar heç yergädän izdädilär džanıñnı benim.

Kirgäylär tibiñä tibsizlikinä yerniň, ¹¹çiħara berilgäylär ħoluna ħiliçniň, da ülüşläri tülkülärniň bolgaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögüngäylär barçası, ħaysıları ki ant içärlär andan, ħapuškay ayzları alarnîñ, ħaysıları sözlärlär egirlikni. *Dun 11.*

[Псалом 63/64] 63

¹Yeňmäħ üçün. Saymos Tawit'niň.

(80v) ²İşit, Teňri, alıñşıma benim yalbarmaħimda benim saňa, ħorħusundan duşmannıñ ħutħar džanıñnı benim.

³Yapkaysen meni yïyinlarından yamanlarınî, köplüħündän, ħaysı ki ħiliniyirlar töräsizlikni.

⁴Kimlär ki itilädilär, neçik ħiliç, tillärin kendilärinîñ, ħordular yayların kendilärinîñ nemägä leyliliħka.

⁵Salma yapuħluħka alarga, kimlär ki toyrudurlar yüräkläri bilä, ansizim salgaylar alarga da ħorħmagaylar.

⁶Īsıları ki küçäytilär boyların kendilärinîñ sözlärgä yamanlıħnıñ, saıñşladılar yaşırma maňa sırtmaħ da ayttilär: «Körmästir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä ter(81r)gämäħni,

Kelgäy adam teränlikinä yüräkinîñ kendiniň, ⁸da biyik bolgay Teňri:

Oħları oylanlarınîñ boldular yaralarî alarnîñ, ⁹ħaçaklandılar alarda tilläri kendilärinîñ, da müşħüllängäylär barçası, ħaysıları ki baxarlar alarga.

¹⁰Xorħtilär barça adamlar da ayttilär işlärin Teňriniň, yaratkanın anîñ eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay toyrı Biygä da umsangay aňar, anîñ bilä ögüngäylär barçası, ħaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä. *Dun 10, p'arħ' 34 dundir.*

[Псалом 64/65] 64

¹Yeňmäħ. Saymos Tawit'niňdir. Sarnamaħ avaz bilä Eremia, da Ezegiël, da žoyovurtnuñ, ħaçan çiħma klädilär yat ulustan, san 64.

²Saňa yaraşır alıñş, Teňri, Sionda, da saňa (81v) bergäylär alıñş Erusayemdä.

³İşit alıñşıma benim, zera barça saňa tenlär kelgäy.

⁴Sözläri töräsizlärinîñ ħuvatlandılar üstümüzgä bizim, ħirsizliħimizni bizim sen arıtkaysen.

⁵San, ħaysıların ki tañladıñ da yöpsündüñ, da turgaylar köşkünä seniň.

Tolıyıħ biz igilikiñdän övüñnüñ seniň, aridir dadźarıñ seniň tamaşası toyruluħ bilä.

⁶İşit bizgä, Teňri, ħutħaruçimiz bizim, umsaş barça ħiriylarınîñ dünyanıñ da ħaysı ki teñiz yıraħ,

⁷Kim hadirlär taylarıñ ħuvatı bilä kendiniň da kiyiptir ħuvat bilä,

⁸Kim müşħüllätir ululuħun teñizniñ da avazın tolyunlarinîñ anîñ aşaxlatır.

(82r) ⁹Müşħüllängäylär dinsizlär da ħorħkaylar turuçılar yerdä nişanlarıñdan seniň.

Çiħkanına ertäniñ keçħurun sövünsärlär, ¹⁰baxtıñ yergä, içirdiñ anı da köp ettiñ ululuħun anîñ.

Aħın suvu Teňriniň tolu boldu suvları bilä, hadir ettiñ yemäkin anîñ, zera bu türlüdür hadirlik.

¹¹Tarlovnun anîñ içirdiñ da köp ettiñ hasilin anîñ. Yağışına anîñ färäh bolur bitişi anîñ, ¹²alıñşlangay tadźi yılñiñ tatlılıħıña seniň.

¹³Tüzläriniñ seniñ tolgaylar semizlik bilä, semirgäylär [=semirtkäylär] körkün yabanliqniñ.

Örlär sövünçlük kiygäylär, ¹⁴da kiygäylär xoçları xoynularniñ,

Tüzlär köp etsär(82v)lär ašlixlarni, çaxirgaylar da alyışlagaylar. *Dun 16.*

[Псалом 65/66] 65

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ.

Çaxiriniz Teñrigä, barça yerlär, ²saymos aytiñiz atına aniñ da beriñiz haybatni alyışına aniñ.

³Aytiñiz Teñrigä: «Neçik ki xorçuludur işläriñni [=işläriñ] seniñ! Köp xuvatiña seniñ yalyan çaldılar saña duşmanlarıñ seniñ.

[⁴Barça yer yerni öpkäy saña, saymos aytkaylar saña da saymos aytkaylar atına seniñ».]

⁵Keliñiz da körünüz işin Teñriniñ, neçik ki xorçuludur sayışi bilä, ne ki barça oylanları adamlarıñni.

⁶Kim çaytardı teñizni çuruga, da özän ötläş aštılar ayaxlar bilä.

Anda färäh boliiyx biz añar, ⁷ki eyälik ettilär xuvatları bilä kendiniñ meñilik.

Közläri aniñ dinsizlärgä baçiyir, çaysıları ki açiylattılar [=açiylattılar] ani, biyiklänmägäylär boyların(83r)da kendiləriniñ.

⁸Alyışlañiz, dinsizlär, Teñrimizni bizim, işitövlü etiñiz avazın alyışiniñ aniñ.

⁹Ol, çaysi ki berdi džanımnı benim tirlikkä da bermädi titrämäx ayaxlarımızga bizim.

¹⁰Sinadiñ bizni, Teñri, da tergädiñ, neçik tergäliir kümüş.

¹¹Endirdiñ bizni sırtmaçka, çoyduñ tarlıçka arçamizni bizim ¹²da keçirdiñ adamlarıni üstnä bašimizniñ biznim.

Aštix biz otnu da suvnu, da çixardiñ bizni tinçliçka.

¹³Kiriyim övünä seniñ bernälär bilä, beriyim saña niyatimni benim, ¹⁴çaysi ki atadi saña erinlärim benim, çaysi ki ayzım benim sözlädi tarlıçta.

(83v) ¹⁵Bütöv çurbanni tüzälgän suniyim saña xoçlar bilä da temyan bilä da saña suniyim tovarlar bilä da eçkilär.

¹⁶Keliñiz, işitiñiz maña, da aytiyim sizgä, barčaniz, kimlär ki xorçarsız Teñridän, çaysi nemäni etti boyuma benim.

¹⁷Añar ayzım bilä benim sarnadım da biyiklätiyim ani tilim bilä benim.

¹⁸Yaziçimni egär körsäm edi yüräkimdä benim, yoçsa mi işitir edi maña Biy?

¹⁹Bunuñ üçün işitti Teñri da baçti avazına çoltçamniñ benim.

²⁰Alyışlidir Teñri, çaysi ki kerit emädi alyışim-

ni benim, da dügül yarlıyamaçın kendiniñ mendän. *Dun 19.*

[Псалом 66/67] 66

¹Yeñmäx üçün alyış. Saymos Tawit'niñ, 66.

²Teñri, yarlıya bizgä da alyışla bizni, körgüz yüzüñnü seniñ bizgä (84r) da yarlıya bizgä —

³Tanima yerdä yoluñnu seniñ, džins arasına barça çutçarmaçiniñni seniñ.

⁴Tapungaylar saña çoyovurtlar, Teñri, tapungaylar saña çoyovurtlar barça.

⁵Färäh bolgaylar da sövüngäylär džinslar, zera sen yaryularsen çoyovurtnu toyruluçka, da džinslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

⁶Tapungaylar saña çoyovurt, Teñri, šükürlängäylär sendän çoyovurt barça.

⁷Yer berdi yemišin kendiniñ, da alyışladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim.

⁸Teñrimiz bizim alyışlagay bizni, da andan xorçkaylar barça çiriyları yerniñ.

Dun 19 [=7] p'arç' 42 dundir.

[Псалом 67/68] 67

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ, san 67.

(84v) ²Turdu Teñri, da saçilgaylar barça duşmanları aniñ, çackaylar körälmägänları aniñ yüzündän aniñ.

³Neçik eksilir tütün, eksilsärlär, neçik erir balayuz alnına otnuñ, ol türlü tas bolgaylar yazıçlılar yüzündän Teñriniñ.

⁴Toyrular färäh bolgaylar, da sövüngäylär alnına aniñ, da sövüngäylär färähliklärinä kendiləriniñ.

⁵Alyışlañiz Teñrini da saymos aytiñiz atına aniñ, yol etiñiz añar, ki olturup kün batışı sarı, da Biydir atı aniñ.

Sövünsärlär alnına aniñ da müşçüllänsärlär yüzündän aniñ,

⁶Xaysi ki atadir öksüzlärniñ da yaryuçisi tullarınıñ — Teñri yerinä arilikiniñ kendiniñ.

(85r) ⁷Teñri siyindirir bir yergä bilä övdä da çixarir baylılarıni çuvatı bilä kendiniñ, bu türlü dä açiylılarni, ki siyiniptirlar kerezmanlarda.

⁸Teñri, çixmaçiniñ seniñ alnına çoyovurtuñnuñ seniñ, açmaçiniñ seniñ pustaliç bilä, ⁹yer dä teprändi,

Zera da kök yayış etsärlär yüzündän Teñriniñ Sinada alnına Teñriniñ Israjeliniñ.

¹⁰Yaymur erkiñ bilä hadirlädiñ, Teñri, mejarüçiläriniñ seniñ, kläsä çastalandi, hälbät, sen toxtatitiñ alarni, ¹¹da kazanlarıñ seniñ turgaylar anda,

Hadir ettiñ tatlılıçiniñ bilä seniñ yarlıga, Teñri.

¹²Biy berir sözün, kimlär ki sövünçlükni aytiyir-lar çuvat bilä köp.

(85v) ¹³Xan çuvatlılarıniñ, sövmäli körkün övününñ seniñ üläsmä talanni, ¹⁴kläsä dä çirim etiysiz içinä paylarıniñ.

Xanatları kügürçinniñ kümüslü, da yayırları arası anıñ ränkinä altunnuñ.

¹⁵Yırganına Köktäğiniñ çanlarıniñ üsnä anıñ çarkibiklänsär Saymonda.

¹⁶Tayı Teñriniñ tay semiz, tay uyugan da tayı semiz, ¹⁷da ne sayışliysiz, taylar öktämlängän?

Tay, çaysına ki biyändi Teñri turma anda, zera da Biy tursar anda meñilik.

¹⁸Arabaları Teñriniñ tümän türlü, miñlär bilä yürütkänlär, da Biy üstlärinä Sinadan, arilikindän kendiniñ.

(86r) ¹⁹Çixti biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, talan ülästi, başxişni da berdi oylanlarına adamlarıniñ, zera da egri inaganlarga dayın turmaç bolgay kendindä.

²⁰Biy Teñri alyışli, alyışli Biy kün uzun. Yol körgüzüçi bolgay bizgä Teñri, çutçaruçimiz bizim.

²¹Teñrimiz bizim Teñri tirlik etüçi, da Eyämizdändir çixmaçı ölümünñ.

²²Evet, hälbät, Teñri uvatkay başın duşmanımiñniñ bizim, da saçın çisça anıñ bilä, çaysi ki barırlar töräsizliklärinä kendiläriniñ.

²³Aytti Biy: «Teränliçindän tibsizlikniñ çaytarırmen da arasından tişlärininiñ anı çixarı tartiyim,

²⁴Neçik çilangay ayaxlarıniñ seniñ çanga da tiläri itläriñniñ seniñ çanıñdan duşmanlarıniñniñ seniñ».

²⁵Köründülär ketkänläriñ seniñ, Teñri, barganı Teñriniñ, çanımiñniñ (86v) bizim ari.

²⁶Ertäländilär buyruçıları çixarma alyışni içinä gojslarıniñ da ögövüçilärniñ.

²⁷Yıyınımız, alyışlañız Teñrini da Biyini çovraçlarıñdan Israjelniñ.

²⁸Anda Peniamin oylanlıçından tamaşalı, buyruçıları Jutaniñ, yol körgüzüçiläri anıñ, buyruçıları Zapuovnnuñ da buyruçıları Nept'ayemniñ.

²⁹Buyur, Teñri, çuvatıñ bilä seniñ, çuvatlat bunu, ki toxtattıñ bizgä.

³⁰Sarayıñdan seniñ Erusağemdän saña sungaylar çanlar çurbanlarıniñ.

³¹Öçäs kazanına çamişliçniñ, yıyınlarına ögüzlärniñ da böläklärinä inäklärniñ.

(87r) Heç bolgaylar alar, çaysi tañlanıptırlar kümüş bilä, taytkin dinsizläri da çaysıları klärlär uruş bilä.

³²Kelgäylär friştälär Misirdan; Hintistanlılar ilğärtin çol berüçi bolsarlar Teñrigä.

³³Xanlıçları yerniñ, alyışlañız Teñrini da saymos aytıñız Eyämizgä.

³⁴Yol etiñiz añar, çaysi ki olturuptur köknün kökünä kün toyuşuna.

Ošta bergäy avazın kendiniñ, avaz çuvatniñ, ³⁵da beriñiz haybatni Eyämizgä.

Üstünä Israjelniñ ulu könänmäçi anıñ, çuvatı anıñ çax bulutka diñrä köknünñ.

³⁶Tamaşalıdır Teñri üstnä ariläriniñ kendiniñ, Teñri Israjelniñ.

Oı bergäy çuvatni, toxtalmaçın çoyovurtuna kendiniñ. Alyışlıdır Teñri.

(87v) *Dun 38, p'ark' 38 dundir.*

[Псалом 68/69] 68

¹Yeñmäç üçün. Keçkän zämanälärniñ. Saymos Tawit'niñ.

²Tirgiz meni, Teñri, zera yetiştılär suvlar dżanıma benim, ³battım men teränlikinä, tibsizlikinä, çayda ki yoxtur maña tinçliç.

Keldim men teränlikinä teñizniñ, da dolaşuxlar boydular meni.

⁴Emgändim men çaxırmaçtan, da yiyildi boyurdaçım benim.

Eksildilär közlärım benim umsanmaçımda Biyim benim Teñrimä benim.

⁵Köp boldular, ne ki saçi başımiñniñ benim, çaysıları ki körälmäs edilär meni heç yergädän.

Çuvatlandılar mendä duşmanlarıniñ benim da körälmäsizlärim benim heç yergädän; nemä, çaysi ki çapmiyir edim, tözär edim alarga.

(88r) ⁶Teñri, sen tanıdıñ essizlikimni benim, da aşınganıniñ benim sendän yapulmadı.

⁷Uyalmagaylar benim üçün, ki tözärlär saña, Biy, Biyi çuvatlılarıniñ, harlanmagaylar benim üçün, kimlär izdärlär seni, Teñrisi Israjelniñ.

⁸Seniñ üçün tözär edim tabalamaçka, da yaptı uyat yüzümiñniñ benim.

⁹Yat boldum men çardaşlarımdan benim da çonax oylanlarına anamniñ.

¹⁰Paçillix övünä seniñ yedi meni, tabası tabalavuçılarıniñniñ seniñ tüştü üstümä benim.

¹¹Aşaçlattım oruç bilä dżanımiñniñ benim, da boldular maña bu yeñillikkä, ¹²ettim kiyinişimni benim çıldan da boldum kültkü alarga.

¹³Menim üçün sayışliyir edilär, çaysıları ki olaturup edi(88v)lär eşiklärdä, meni panbas etärlär edi, çaysıları ki içär edilär çayırniñ.

¹⁴Men alyışta bolur edim saña, Biy. Zamanında yöpsünövlü,

Teñri, köpyarlıyamaçıñ bilä seniñ işit maña; könülük çutçarmaçıñ bilä seniñ

abragin meni gawdan, ¹⁵ki batmagaymen, abragaymen körälmäsizlärimdän benim da teränlikindän suvlarıniñ köp.

¹⁶Battirmasinlar meni aylanganı ya vırları suvlarnıñ, da boymasınlar meni tıbsızlıkı teränlik-niñ, çuyuyapmasın ayzın kendiniñ üstümä menim.

¹⁷İşit maña, Biy, zera tatlıdır yarlıyamaçın seniñ; köplüxünä körä şayavatıñniñ seniñ baçkin maña; ¹⁸çaytarmagın yüzünü seniñ çuluñdan (89r) seniñ, zera indžiniñmen men, tezindän işit maña.

¹⁹Bačkin džanima menim, da çutçar meni, da duşmanlarım üçün menim abragın meni.

²⁰Zera sen bilirsen tabalaganımnı menim, uyatımnı menim da harlanganımnı menim.

Alniña seniñdir barča çistiruçilari ²¹džanim-niñ menim; tabalamaçka tözgin, yüräkım menim, zabunluçka.

Gümänim bar edi, ki kim çayyurgay menim bilä, da kimsä yoç edi, da övündürüçi maña kimesä tapulmadı.

²²Berdilər yemäkimdä maña öt, da susamaçımda menim içirdilər maña sirkä.

²³Bolsun stolları alarnıñ allarına alarnıñ sırtmaç, tölövğä da azmaçlıçka.

(89v) ²⁴Xaramyulangay közlari alarnıñ, ki körmägäylär, da arçaların alarnıñ här kez eggin.

²⁵Salgaysen üstnä alarnıñ öçäşmäçiniñni seniñ, yüräklänmäç öçäşmäçiniñ seniñ yetiškäy üstünä alarnıñ.

²⁶Bolgaylar turmaçları alarnıñ pusta, da otaçına alarnıñ kimesä bolmagay, ki turgay.

²⁷Zera çaysın ki sen urduñ, sürdülär da yaralar ayriçlarıma menim arttırdılar.

²⁸Xoygın yazıçını üstnä yazıçılarınıñ alarnıñ, ki kirmägäy toyruluçuna seniñ.

²⁹Buzulgaylar alar diftarindän seniñ tirlikniñ da toyrularıñ bilä seniñ yazılmagaylar.

³⁰Yarlı da ayriçlımen men, çutçarmaçın seniñ, Teñri, yöpsüngäy meni.

³¹Alyişliyim atın (90r) Teñrimniñ menim alyiş bilä da biyik etiyim anı ögmäç bilä.

³²Biyänçli bolgay Teñrigä, ne ki bızov yaş, çaysi ki keltirir müñüzlär da tirnaçı.

³³Körgäylär yarlılar da färâh bolgaylar; çolunuz Teñrini, da tirilsin džanlarıñiz sizniñ,

³⁴Ki işitti Biy yarlılarga da baylılarnı kendinä heç etmädi.

³⁵Alyişlagaylar anı kök da yer, teñiz da barča, çaysi ki çaynaşır alarda.

³⁶Teñri çutçarır Sionnu, da yasalgay şähärläri Džuvutluçnuñ, yasalgay, turgaylar da meñärgäylär anda.

³⁷Oylanlar çullarıñniñ seniñ toxtalgay anda, da çaysilari ki sövärlär atıñniñ seniñ, turgaylar anda. *Dun 38.*

[Псалом 69/70] 69

¹Yeñmäç üçün. Tawit'niñ. Anılmaç, ki çutçardı Eyämiz, 69.

(90v) ²Teñri, boluşma maña baçkin, da Biy, siñarlıç etmä maña džähtlan.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysi ki izdärlär boyumnu menim, çaytkaylar artçarı da uyalgaylar, çaysilari sayişlar edi maña yaman.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatlı, çaysi ki aytilar edi maña: «Vaç-vaç».

⁵Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçamız, çaysilari ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri», — da kimlär sövärlär çutçarmaçınıñniñ seniñ.

⁶Men yarlı da klänçimen; Teñri, boluş maña; boluşuçım da çutçaruçım menim sen. Da Biyim menim, keçikmägin. *Dun 6. p'ark' 43 dun.*

[Псалом 70/71] 70

Saymos Tawit'niñ da Ovnatap oylanlarıñniñ burungi yäsirliklärinä.

(91r) ¹Saña, Biy, umsandım, uyalmagaymen meñilik, toyruluçuna seniñ çutçar meni da abra meni.

²Aşaçlatkin maña çulaçınıñniñ seniñ da tirgiz meni.

³Bol menim, Teñri, işançım da yerim bek tirgizmä meni, zera toxtalganıñniñ da işançım menim sensen.

⁴Teñrim menim, çutçar meni çolundan yazıçınıñniñ, çolundan töräsizniñ da toyrusuznuñ.

⁵Sensen tözümlüküm menim, Biy; Biy umsam menim oylanlıçımdan menim.

⁶Saña toxtatım [=toxtadım] men çarnından; yüräkindän anamniñ menim sensen işançım menim; da sendändir boluşluçum menim här sahat.

⁷Neçik ki cil boldum men köplärgä, da sen boluşuçım menim da çuvatlatuçım menim.

(91v) ⁸Tolungay ayzım menim ögmäç bilä, neçik alyişliyim haybatıñniñniñ seniñ, här kün ulu şöhrätiniñniñ seniñ.

⁹Salmagın meni, Biy, zamanında çartlıçımnıñniñ, eksilgänindä çuvatımnıñniñ menim çoymagın meni.

¹⁰Ayttılar duşmanlarım menim maña, da çaysilari çapsadılar džanimniñniñ menim, sayişladılar birgä da ayttılar:

¹¹«Teñri çoydu anı, çuvıyıç da yetişiyyiç anar, zera kimsä bolgay, ki çutçargay anı?»

¹²Teñrim menim, yıraç etmägin mendän, da Teñri, boluşma maña baçkin.

¹³Uyalgaylar da eksilgäylär, çaysi ki yamanlamaçta edilär džanim üçün menim, kiygäylär uyatniñniñ da harlanmaçınıñniñ, yeñillikniñniñ, çaysi ki klärlär edilär maña yaman.

¹⁴Men här sahat um(92r)sandim da arttiriyim alyişini seniñ.

¹⁵Ayzim benim aytkay toyruluxuñnu seniñ, här kün ögüvlüküñnü seniñ,

Neçik dügül ki hilläliñni nemä bilir edim bitikçilikniñ, ¹⁶evet kiriyim xuvatına Eyämizniñ, da Biy, añdım toyruluxuña seniñ yalyız.

¹⁷Tejrim benim, övrättiñ meni igitlikimdän benim, da hali dä aytiyim toyruluxuñnu seniñ.

¹⁸Çax açağınça da çartaygınça, Tejrim benim, çoymagın meni,

Negä diñrä aytilgay biläkiñ seniñ džinska barça, ki kelsärlär,

Xuvatıñni seniñ ¹⁹da toyruluxuñnu çax biyiklikkä, çaysi ki ettiñ ululuxlarni, Tejri, kim oşsar saña saña?

²⁰Ne çadar körgüz(92v)düñ maña tarlıx köp da çiyinlar, çaytıp sövündürdüñ meni, da terän tibsizlikindän yerniñ çixardıñ meni.

²¹Arttırdiñ xuvatıñni seniñ, çaytıp da övündürdüñ meni da teränlikindän yerniñ tekrar çixardıñ meni.

²²Da hali men tapuniyim saña hadirliki bilä saymoslarniñ, könü Tejri, saymos aytiyim saña alyış bilä, aruvu Israjelniñ.

²³Sövünsünlär erinlärim benim, çaçan saymos aytsam saña, da džanım benim, çaysi ki dä çutardıñ.

²⁴Da dayın tilim benim kün uzun sözläsin toyruluxuñnu seniñ

Zamanında, neçik uyatlı bolgaylar da uyalgaylar, çaysilari ki sayışlarlar edi maña yaman. *Dun 26.*

[Псалом 71/72] 71

¹Saymos Soçomon üçün, 71.

Tejri könülük(93r)üñnü seniñ padşahga bergin da toyruluxuñnu seniñ oyluna çannıñ —

²Yarçulama žoyovurtuñnu seniñ toyrulux bilä da miskiniñni seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikni žoyovurtnuñ da örlär — toyruluxnu.

⁴Könülük etkäy yarlılarına žoyovurtnuñ, da tırgızgäy oylanların yarlılarniñ, da aşaxlatkay öktämlärni.

⁵Turgay da çalgay günäş bilä ilgäri, çax ne ki ay, džinstan çax džinska.

⁶Engäy, neçik yağmur üstünä tiftikniñ ya volnanıñ, neçik yayış, ki yayiyir yerdä.

⁷Çixkay künlärinä anıñ toyrulux, köp eminlik çax tügällänginçä ay.

⁸Eyälük etkäy ol tenizdän çax tenizgä, rikalar-dan çax çiriğina dünyanıñ.

(93v) ⁹Alnina anıñ äväl Hintistanlılar tüşkäylär, da duşmanlari anıñ topraç yegäylär.

¹⁰Xanlari Tarsizniñ da otraçlarniñ çurbanni sungaylar añar; çanlari Arapistanniñ da Sapa bernälärni keltirgäylär añar.

¹¹Yerni öpkäylär añar barça çanlari yerniñ, da barça džinslar çulux etkäylär añar.

¹²Zera çutardı yarlıni xuvatlıdan, yarlıni da miskinni, çaysiniñ ki yoxtur kendiniñ boluşçı.

¹³Ayagay ol yarlıga da misingä da džanların yarlılarniñ tırgızgäy, ¹⁴asıdan ya dävidän yamanlarniñ çutçargay džanların alarniñ.

Özdändir atı anıñ alnina alarniñ, ¹⁵tırlıgäy, da berilgäy añar altınından Arapistanniñ.

(94r) Alyışka turgaylar añar här sahat da kün uzun alyışlagaylar anı.

¹⁶Bolgay toxtalmaçlıx barça yerdä da üsnä başlarıniñ taylarniñ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemişi anıñ, çičäklängäy şähärinä Eyämizniñ, neçik biçän yerdä.

¹⁷Bolgay atı Eyämizniñ alyışlı meñilik, ki ilgäri, ne ki günäş, dir atı anıñ.

Anda alyışlagaylar barça džinslari yerniñ, da barça džinslar san bergäylär añar.

¹⁸Alyışlı Biy Tejrisi Israjelniñ, ki etär sk'ançelikni yalyız, ¹⁹da alyışlıdır atı ari haybatiniñ anıñ meñilik, tolgay haybatı bilä anıñ barça yer! Bolgay, bolgay. *Dun 20, p'ark' 46 dun.*

Xoltça Annanıñ, Samuel anasınıñ

[Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toxtattı yüräkım benim Biydä, da biyikländi müñüzüm benim: Tejri çutçaruçım benim.

Çesildi ayzım benim üstnä duşmanlarımniñ benim, färäh boliyim çutçarmaçıña seniñ.

²Zera yoxtur ari, neçik Biy, da ne toyrı, neçik Tejrimiz bizim, da yoxtur ari, evet, Tejrimizdän bizim.

³Maçtanmañiz da sözlämäñiz öktämlikni, da çixmasın ayziñizdan siziñ söz öktäm ulu sözlü.

Tejri bilmäçlixlarniñ Biyi, Tejri hadirlär kendiniñ açılı bilä bilmäçni yaratkanlarına kendiniñ.

⁴Xuvatlılarniñ bazıç yaylari boşandı, da küçsüzlär yaraylandılar çuvat bilä.

(95r) ⁵Toçlar da tolular ötmäk bilä eksildilər, da açlar toldurdular yerni.

Toçmasız toçdu yedini, da köp toçgan eksildi toçurmaçtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tırgızır, endirir tamuçka da çixarır.

⁷Biy miskinlätir, da Biy ululatır, aşax etär öktämlärni çax yergä diñrä, ⁸da biyik etär zabunlarnu çöplüxtän,

Olturyuzur anı buyruççılar buyruççılar bilä žořovurtnuř kendiniř da olturyučuna haybatniř meňärtir alarnı.

⁹Tügällär niyätin niyätlilärniř da alışladı yılların toyrularniş.

Zera dügöl ki kendiniş şuvati bilä şuvatlanır çuvatı, ¹⁰evet Biy kücsüz etär çarşı boluçıların kendiniş, Biy aridir.

(95v) Maştanmasın saışıslagan saışı bilä kendiniş, da maştanmasın çuvatlı çuvatında kendiniş, da maştanmasın ulu ululuşuna kendiniş.

Evet kim maştanır, Biydä maştansın saışışında bilmäř bilä Biyni tanıma.

Etmä könülükni da işlämä toyruluşnu üstnä yüzünä yerniş

Biy çıřtı köktä, da kökrädi, da kendi yaryular başřa gälädžidän,

Berir çuvatni çanlarimizga bizim da biyik etär müñüzün yaylaganişniş kendiniş.

[Царств 2: 1: Песнь Анны]

¹Tořtattı [Toştadı] yüräkim benim Biydä, da biyikländi müñüzüm benim Biydä inam bilä.

Pareşo”.

Bu ganon saymos 2 yüz seksän dundir, 4 ganon 28 p’arřk’(96r)dir da miñ yüz igirmi alti dundir.

[Псалом 72/73] 72

¹Saymos Jasap’niş.

Neçik ki yaçşidir Israjelniř Teřrisi da çaysıları toyrudurlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim bir zärrä dä seskänip edilär ayaşlarım benim, azulaşğına da tayıp edilär barğanlarım benim.

³Pařıllandım men töräsizlärgä, eminlikinä yazışlılarınış, ⁴neçik körär edim, ki yoş edi eksiklik ölümläriinä alarniş.

Toçtalğan edilär řiyinläri alarniş, ⁵řazyançina adamlarınış düğüdürlär da adamlar bilä şiyinalmasarlar.

⁶Bunuř üçün tuttu alarni öktämlik, kiydilär kendiläri üstnä şirsizlişni da egirliklärin kendiläriřniř.

(96v) ⁷Çıřkay, neçik yaşdan, töräsizliki alarniş, zera bardılar alar saışışlarına körä yüräkläriřniř kendiläriřniř.

⁸Saıřıřladılar da sözlädilär yamanliç bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saışışladılar.

⁹Řoydular kökkä aıızların kendiläriřniř, da tilärin kendiläriřniř aylandırdılar yer üstnä.

¹⁰Bunuř üçün žořovurtum benim řaytkay bu yarı, da künlärim benim tolu tügäl tapulgay alarda.

¹¹Ayttılar, ki: «Ne türlü bildi Teşri, yaçom bardir, hälbät, bilmäři Biyiktägigä?»

¹²Ořta yazışlılardırlar da oñarılıptir alarga, bardırlar da bardir ululuşu dünyäniř.

(97r) ¹³Ayttim: «Heç yergädän, alysa, toyrulatiyim yüräkimni benim, yuvdum arilik bilä çolumnu benim, ¹⁴da boldum men tövülgän kün uzun, da azarlanmaşım benim taş manına».

¹⁵Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytiiyim», — ořta džinsları oylanlarıřniřniř seniř, řaysılarına ki niyät etiyim.

¹⁶Eskä řoydum, ki, hälbät dä, bu džaxtliktir alnıma benim, ¹⁷negä diřrä kirgäy arilikinä Teřriniř, da eskä aliyim sořyusun alarniř.

¹⁸Hälbät, hilläliki üçün alarniş yazovsuz et-särsen alarni, yişsarsen alarni öktämlikläriında kendiläriřniř.

¹⁹Evet ne türlü boldular pusta, ansizim şirildilar, eksildilar, tas boldular töräsizlikläri üçün kendiläriřniř ²⁰da boldular neçik tüşläř oyanganlarga.

(97v) Biy, řähäriřä seniş sürätlärin alarniş rişvaylasarsen, ²¹zera ot palayladı yüräkinä kendiniş da bövräklärim benim özgä rängli boldular.

²²Men heçkä boldum da bilmädim, neçik hayvan, hesepländim alnişa seniş, ²³da men här sahat seniş bilä men.

Tuttuç say çolumdan benim, ²⁴saıřıřına seniş yol körgüzdüş maşa da haybat bilä yöpsündüş meni.

²⁵Nem bar benim öz köktä, yaçom sendän ne dayın şoliiyim yerdä?

²⁶Eksildi yüräkim benim da tenim benim, Teşri yüräkimniř benim, payım benim Teşri meñilik.

²⁷Ořta, kimläř ki yiraş ettilär džan(98r)ların kendiläriřniř sendän, tas bolurlar, tas etsärsen barçasın, şaysıları ki şayın boldular sendän.

²⁸Mařa yovuşlanma Teřrigä yaçşidir da şoyuma Biygä umsamnı benim,

Aytma barça alışışnişni seniş eřikinä řizläriřniř Sionniř. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

¹Esliliki Jasap’niş.

Ne üçün keri ettiç, Teşri, meñilik, öçäşländi yüräklänmäřiř seniş üstnä şoyunlarışnişniş kütövläriřdä seniş?

²Anğın žořovurtuřnu seniř, řaysi ki tapunduř ilğärtin, řutřardıř payın meňarmäřiřniřniř seniř.

Taş Sion bu, çayda turupsen bunda, ³kötür şoluşnu seniş üstnä öktämlikläriřniř alarniş tügälinçä.

(98v) Xaysi nemä töräsizländi duşman ariliginä seniş, ⁴ögündülär körälmäsizläriř içinä yaşşı tirlikläriřniř kendiläriřniř.

Xoydular nişanların kendiläriniñ nişanga, ⁵da kendilər tanımadılar çıxmağın yoğartin.

Neçik ormandagi baltalar bilä sindiryaladılar eşikin aniñ birgä, ⁶baltalar bilä da ulu çakuçları bilä yemirdilər ani.

⁷Küydürdülär ot bilä ariliğini seniñ yerdä, murdarladılar çatırın atıñniñ seniñ.

⁸Ayttılar yüräklärinä kendiläriniñ dżinsları alarniñ birgä: «Keliniz, tiyiğ barça ulukünların Teñriniñ yerdä.

⁹Nişan biz heç nemä körmädiç, da düğül dayı bardır markare, da bizni (99r) ne kimsä düğül ki tanığay».

¹⁰Negä diñrä, Teñri, tabalagay duşman, öçäştirir çarşı turuçi atıñni ari seniñ?

¹¹Ne üçün çaytarıyirsen çoluñnu seniñ da oñuñnu seniñ içinä çoynuñnuñ seniñ meñilik?

¹²Teñri çanimiz bizim äväl, ne ki meñilik, ki ettiñ çutçarılmayni içinä yerniñ.

¹³Sen toxtattıñ çuvatıñ bilä seniñ teñizni, sen uvattıñ başın adždahaların üstnä suvlarniñ.

¹⁴Sen uvattıñ başın adždahanıñ da berdiñ ani yemäk Hntistanniñ.

¹⁵Sen axtırdıñ çovraçlarıni da ağın suvlarni, sen çuruttuñ özänlarıni muçkâm.

(99v) ¹⁶Seniñdir kündüz, da seniñdir keçä, yarıñni da günäşni sen toxtattıñ, ¹⁷da sen toxtattıñ barça çekların yerniñ, baharni da yazni sen yaratıñ.

¹⁸Bu mäyan bolsun saña, ki duşman tabladı Biyni, çoyovurt fähamsiz öçäştirdi atıñni ari seniñ.

¹⁹Çıçara bermä kazanlarga dżanni, çaysi ki tapunurlar saña, da dżanların yarlılarıñniñ seniñ unutmagin meñilik.

²⁰Baçkin niyätiniñä seniñ, zera toldular övläri alyasalanganlarıñniñ yerdä egirlik bilä.

²¹Xaytmasın yarlı uyalgan, yoçsa miskinlär da yarlılar alyışlagaylar atıñni ari seniñ.

²²Kel, Teñri, da yarıçla yarıçuñnu seniñ, ağıñ tabalamayni, çaysi ki fähamsizdirler kün uzun.

(100r) ²³Unutmagin avazın çizmätkärläriñniñ seniñ, öktämlikläri körälmäsizläriñniñ seniñ kötürülgäy här kez. *Dun 22, p'ark' 46 dundir.*

[Псалом 74/75] 74

¹Yeñmäç üçün. Saymos Jasap'niñ.

²Xosdovanel bolıyğ saña, Teñri, çosdovanel bolıyğ da sarnıyğ atıñni ari seniñ.

Aytma barça sk'ançelik'iñni seniñ. ³Xaçan vaçt etsän, toçru yarıçulagaymen.

⁴Oprandi yer da barça turuçılarıniñ, men toxtattım tiräkin aniñ.

⁵Ayttım töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäñiz»,

— yazıçılarga: «Ani biyiklätmäñiz münüzläriñizni sizniñ,

⁶Kötürmäñiz biyik münüzläriñizni sizniñ da sözlämäñiz Teñrigä egirlikni».

(100v) ⁷Zera ne kün toçuşunda, ne kün batışına, da ne yabanlıqında taylarıñni; ⁸evet Teñri yarıçıdır.

Bunu aşaç etär, da bunu biyiklätir, ⁹ayaç çoluna Eyämizniñ, çayır tolu, zadasiz toldurgan, da aşaçlatır bundan buçar.

Hälbät, çöpräsi aniñ heç tügänmä, da içsärler ani barça yazıçılar yerdägi.

¹⁰Men süvünim meñilik, saymos aytıyım Teñrisinä Jagopnuñ.

¹¹Barça münüzlärin yazıçılarniñ ufatkaysen, da biyik bolgay münüzü toçrularniñ. *Dun 10.*

[Псалом 75/76] 75

¹Yeñmäç alyış bilä. Saymos Jasap'niñ. Asoredan üçün.

²Belgilidir Džuvutluçta Teñri, da Israjeldä ulu atı aniñ.

(101r) ³Boldu eminlik bilä yeri aniñ da turmaçı aniñ Sionda.

⁴Anda uvattı Biy çuvatın yayniñ, yarıçni, çilicni da çagat uruşun.

⁵Yarıçlısen sen sk'ançelik'iñ bilä taylarga meñilik, ⁶müşçüllängäylär barçası, çaysıları ki essizdirler yüräkläri bilä, yuçladılar yuçularında kendiläriniñ da heç nemä tapmadılar

⁷Barça adamlar çodžaliğından çollariniñ kendiläriniñ. Azarlamayğın dan seniñ, Teñrisi Jagopnuñ, yuçladılar da kimlär atlanırlar edilär atlarga.

⁸Sen çorçulusen, da kim bolur turma alniña seniñ? ⁹Neçik köründüñ sen köktän, belgili boldu öçäşmäçniñ seniñ.

Yer çorçtu ¹⁰da (101v) seskändi tutkanına Teñriniñ yarıçuga abralamaga [=abramaga] barça sekinlärin yerniñ.

¹¹Sayışları adamlarniñ tapunurlar saña, da yapuçlar ağıl bilä alyışlagaylar seni.

¹²Niyätni çoyuñuz da tügälläñiz Eyämizgä, Teñrimizgä bizim, barçañiz, ki çövräsınäsiz aniñ.

Sunuñuz çurbanni çorçuluga, ¹³ki çöplär dżanların buyruçılarniñ, çorçuludur ol, ne ki barça çanları yerniñ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

¹Yeñmäç. Titom üçün. Saymos Jasap'niñ, 76.

²Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim Teñrigä, da baçtı maña.

³Kününä tarlıçimniñ benim Teñrini izdädim, çollarım bilä benim keçä, alniña aniñ aldanmadım.

(102r) Klämäs edi övünmä dżanım benim,
⁴añdım Teñrini da färâh boldum, çayyurur edim,
 da eksilir edi mendä dżanım benim.

⁵Yetiştilär saçlamaçka közlärim benim, müş-
 çülländim da sözlämädım, ⁶saşışladım künlärni il-
 gäriği da yillärni meñiliktän añdım.

⁷Sözlädım keçä yüräkım bilä benim, çayyu-
 rur edim, da täşvişläñir edi mendä dżanım me-
 nim.

⁸Yoçsa mi meñilik [keri] etkäy meni Biy, da
 dayın artıç biyänmäğäy mi, elpäk?

⁹Ya meñilik mi tiysar yarlıyamaçın kendiniñ
 mendän, ya tügällädi sözüñ kendiniñ dżınstan çax
 dżinska?

¹⁰Ya unutkay mi şayavatlanma Teñrim me-
 nim da dayın, ya tiygay mi şayavatın kendiniñ
 öçäşmäçi bilä kendiniñ?

(102v) *Bu ortasidir saymosnuñ.*

¹¹Ayttım, ki: «Hali başladım, budur yänjirtmä-
 çı oñu Biyiktäğiniñ».

¹²Añdım işlärin Eyämizniñ, ilgärtin añdım
 sk'ançelik'in anıñ.

¹³Saşışladım barça işläriniñni seniñ da çol işlä-
 riñni seniñ saşışladım.

¹⁴Teñri, arilikiñdändir yollarıñ seniñ. Kimdir
 Teñri ulu, neçik Teñrimiz bizim? Sensen Teñri,
 çaysi ki etärsen sk'ançelik'iñni.

¹⁵Körgüzdün çoyovurtuña seniñ çuvatıñni
 seniñ, ¹⁶çutçardıñ biläkiñ bilä seniñ çoyovurtuñnu
 seniñ, oylanların Jagopnuñ da Jovsep'niñ.

¹⁷Kördülär seni suvlar, Teñri, kördülär seni
 suvlar da çorçıtular, da teränliklär müşçülländilär
 avazından suvlarıñ köplüxündän.

(103r) ¹⁸Avaz berdilər bulutlar, zera da oçla-
 riñ seniñ barıyırılar ¹⁹avazından kökrämäçindän
 seniñ küpçäkiñniñ.

Köründülär yaltramaçlarıñ seniñ dünyâda,
 müşçülländi da titrädi yer.

²⁰Teñizdädir yollarıñ seniñ, izläriniñ seniñ suv-
 larıñ köplüxündä, da artıñdan seniñ heç körmäs-
 lär.

²¹Yol körgüzdün, neçik çoylarıña, çoyovurtuña
 seniñ, çoluna Movsesniñ da Aharonnuñ.

Dun 14, p'arç' 38 dundir.

[Псалом 77/78] 77

¹Esliliki Jasap'niñ. Saymos 77.

Baçıñiz, çoyovurt, orenk'imä benim, aşaçla-
 tıñiz çulaçıñizniñni seniñ sözüñä ayzimniñ benim.

²Açiyim manilər bilä ayzimniñ benim, sözliyim
 manilärni ilgärtin.

³Neçik işittiç da (103v) tanıdıç bunu da ata-
 larımız bizim ayttılar bizgä,

⁴Heç nemä yapulmadı oylanlarından alarıñıñ,
 dżinska özgä aytma alyışın Eyämizniñ, çuvatın da
 tamaşasın kendiniñ, çaysi ki etti.

⁵Toçtattı tanıçlıçın kendinä Jagovpka, da
 orenk'in çoydu üsnä Israjelniñ.

Çaysi ki nemäni bir kez simarladı atalarımız-
 ga biznim körgüzmä bunu oylanlarına kendiläri-
 niñ, ⁶ki tanıgaylar özgä dżınslar.

Oylanlar, ki toyarlar, turgaylar da aytkaylar
 bunu oylanlarına kendiläriniñ, ⁷ki çoygaylar Teñ-
 rigä umsaların kendiläriniñ da unutmagaylar işlä-
 rin Teñriniñ.

Buyruçun anıñ (104r) çolmaç bilä çolgaylar
⁸da bolmagaylar neçik dä ataları kendiläriniñ.

Dżins yaman da açılatsuçı dżins, çaysi ki tü-
 zätmädi yüräkin kendiniñ da toçtatmadı Teñrigä
 dżanin kendiniñ.

⁹Oylanları Ep'remniñ, toldurup atkanlar da
 bek atkanlar, küñünä uruşnuñ çolların sadaçları-
 na çaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar ösiyatınä Eyämizniñ da kö-
 nülüxünä körä anıñ klämädilər barma.

¹¹Unuttular yaçşılıçın anıñ da tamaşaların,
 çaysi ki körgüzdü alarga

¹²Alnina atalariniñ alarıñıñ, çaysi ki etti tama-
 şasın kendiniñ yerindä Misirlilärniñ da tüzündä
 Dajanniñ.

¹³Yardı teñizni da keçirdi alarıñıñ, turçuzdu
 suvlarıñıñ, neçik tulçuxta.

(104v) ¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilä küñ-
 düz da barça keçäni yarıç bilä otuñ.

¹⁵Yardı çayanı yabanlıçta da berdi içmä alar-
 ga, neçik tanar [=terän] teränliktän ulu.

¹⁶Çiçardı suvnu çayadan da açtırdı, neçik ri-
 ka, suvlarıñıñ.

¹⁷Hälbät, arttırdılar yazıç çilinmaçniñ, dayın
 da öçäştirdilər Biyiktäğiniñ suvsuzluçta.

¹⁸Sinadılar Teñrini yüräkläri bilä kendiläriniñ
 çolmaçta yemäklärin boylarına kendiläriniñ.

¹⁹Mirmıldandılar Teñrigä da ayttılar: «Yoçsa
 mi küçlü bolgay Teñri hadirlämä seyanıñı pustalıç-
 ta?»

²⁰Zera urar edi suvlar çayanı, da irmaçlar ke-
 tärilər edi kendindän.

(105r) Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol
 bizgä ya hadirlämäğä seyanıñı çoyovurtuna kendi-
 niñ?»

²¹Bunuñ üçün işitti bunu Biy da soñraga saldı,
 ot yaltradı Jagopta, da öçäşmäçi çixti üstnä Isra-
 jelniñ.

²²Inanmadılar Teñrigä da umsanmadılar çut-
 çarmaçına anıñ.

²³Buyruç berdi bulutlarga yoğartın, da eşikin köknüñ açtı, ²⁴ da yayardı [=yaydırdı] alarga manananı yemäçkä.

Ötmäknı köktän berdi alarga, ²⁵ötmäknı frıštälärnıñ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäknı toluluçka.

²⁶Çıxardı yelin yarım künnüñ da keltirdi çuvaltı bilä kendinıñ yarımkeçänin kin.

²⁷Yaydı alarga et, neçik topraç, neçik çumu teñizniñ, çuşlarıñ çanatlı;

(105v) ²⁸Xoydu içinä taborlarıñın alarnıñ da çövräsınä çätirlärinıñ alarnıñ.

²⁹Yedilär da toydular asrı, suçlançın alarnıñ berdi alarga, ³⁰ da heç nemägä hasrät bolmadılar suçlançılarında kendilärinıñ.

Negä diñrä yemäkläri ayızlarıña kendilärinıñ edi, ³¹ öçäşmäçi Teñrinıñ çixtı üstünä alarnıñ.

Öldürdü köplärni alardan da tañlama tañlamaların İsräjelän tas etti.

³²Buñar barçaga yazıçlandılar da dayın da da heç inanmadılar tamaşalarıña anıñ.

³³Eksildilər heçliktä künläri alarnıñ, da yılläri alarnıñ tezindän aştılar.

³⁴Xaçan öldürür edi alarnı, çolarlar edi anı, çaytar(106r)lar edi da ertäräk tururlar edi Teñrigä.

³⁵Añdılar, ki Teñri boluşuçi edi alarga, Teñri Biyiklängän çutçaruuçi edi alarga.

³⁶Sövdülär anı ayızları bilä kendilärinıñ, da tilläri bilä kendilärinıñ yalyan boldular añar, ³⁷da yüräkläri alarnıñ dügül edilär toyru anıñ bilä, da inanmadılar ösiyätinä anıñ.

³⁸Evet ol kendi şayavatlı edi, arıtır edi yazıçlarıñ alarnıñ da buzmas edi.

Arttırır edi çaytarma öçäşmäçin kendinıñ da yandırmadı barça yüräklänmäçin kendinıñ.

³⁹Añdı, ki tendirlär alar, *džan*, ki çixar, da dügül dayın çaytar.

⁴⁰Neçä kerät açıylattılar anı pustalıçta, öçäştirdilər Biyiktäğini suvsuzluçta!

(106v) ⁴¹Xayttılar, da sinadılar Teñrini, da arisin İsräjelniñ zähirlättilər.

⁴²Añmadılar çolon anıñ, küñünä, çaçan çutçardı alarnı çolundan çüstürüçilärinıñ alarnıñ,

⁴³Neçik etti nişanların da peşälärin kendinıñ yerindä Mısirlilärniñ da tüzünä Dajannıñ.

⁴⁴Xaytardı çanga çaylarıñ alarnıñ da yaymur alarnıñ, ki içmäğäylär.

⁴⁵Yeberdi alarga üsnä itçibinlärin, da yedi alarnı, da bayalar bilä buzdu alarnı.

⁴⁶Berdi žaniggä yemişin alarnıñ da çazyançin alarnıñ sarinçaga.

⁴⁷Urdu gargud bilä borlalıçların alarnıñ da indžir teräklärin alarnıñ çiravu bilä.

[⁴⁸Çixara berdi gargudga džanavarların alarnıñ da tapunganin alarnıñ ot bilä yaryuladı.]

(107r) ⁴⁹Yeberdi alarga yüräklänmäçin öçäşmäçinıñ kendinıñ, yüräklänmäçni, öçäşmäçni da tarlıçni.

Yeberdi alarga çiyinni çolundan frıštäninıñ yaman, ⁵⁰yetiştirdi alarga yüräklänmäçin öçäşmäçinıñ kendinıñ.

Ayamadı ölumdän džanların alarnıñ da hayvanların alarnıñ ölümgä çixara berdi.

⁵¹Urdu barça ilgärigilärin Mısirlilärniñ, başlap barça çazyançılarında alarnıñ otaxına K'amanıñ.

**Hankisd, ki anlanir tinçliç.*

⁵²Yol berdi, neçik çoyunlarga, çoyovurtuna kendinıñ da çixardı alarnı, neçik çoylarıñ, pustalıçka.

⁵³Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da çorçmadılar, da duşmanların alarnıñ teñiz yaptı.

(107v) ⁵⁴Çixardı alarnı tayına arilikiniñ kendinıñ, tay ol, çaysi ki tapunup edi oñu anıñ.

⁵⁵Keri etti yüzündän alarnıñ dinsizläriñ, ülüşlü ettilär alarnı ülüşünä meñärmäçinıñ kendinıñ da siyindirdi otaxına alarnıñ *džinsin* İsräjelniñ.

⁵⁶Sinadılar, açıylattılar Teñrini Biyiktäği da tanıçlıçın anıñ saçlamadılar.

⁵⁷Xayttılar, saptılar, neçik dä ataları kendilärinıñ, çayttılar da boldular neçik yay çaxut.

⁵⁸Xayttılar, öçäştirdilər anı gurklarında kendilärinıñ da yongan pudları bilä kendilärinıñ paçillik saldılar añar.

⁵⁹İştitti Teñri, da heç etti alarnı, da risvayladı asrı İsräjelni.

⁶⁰Keri etti kendin(108r)dän çätirni Selovda, çätirni, çaysi ki siyindirdi arasına adamlarınıñ.

⁶¹Çixara berdi yäsirlikkä çuvatların alarnıñ da salaların alarnıñ çoluna duşmanlarınıñ alarnıñ.

⁶²Tıydı çiliçni çoyovurtuna kendinıñ da meñärmäçin kendinıñ körmämiş etti.

⁶³Otuzyaşarların alarnıñ yedi ot, da gojsları üçün alarnıñ dügül kimsä yas tuttu.

⁶⁴Babasları alarnıñ tüştilər çiliçka, da tulları alarnıñ yoç edi kimsä, ki yiylagay edi.

⁶⁵Oyandı, neçik yuçudan, Biy, neçik çuvatlı, ki silkär çayirni.

⁶⁶Urdu artına duşmanların kendinıñ, taba meñilik etti alarnı.

⁶⁷Keri etti ol çätirin Jovsepniñ da *džinsin* Ep' remniñ ol tañlamadı.

(108v) ⁶⁸Evet tañladi ol d̄žinsin Jutanin, tañin Sionnuñ, çaysi ki sövdü.

⁶⁹Yasadi, neçik birmünüzünü, arilikin anin, yerdä toxtatti ani meñilik.

⁷⁰Tañladi Tawit'ni, çulun kendinin, da yöpsündü ani sürükündä çoyunlarnin, ⁷¹sojyugi toylanlarda yöpsündi ani

Kütmä Jagopnu, çulun kendinin, da Israjelni, žarankin kendinin.

⁷²Kütär edi alarni ačil bilä yüräkinin kendinin, yazixsizlixi çolunuñ kendinin yol körgüzür edi alarga. P'ark' 74 dundir.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymos Jasap'niñ, san 78.

Teñri, kirdilär dinsizlär meñärmäxiñä senin, (109r) murdarladilar dadžariñni ari senin,

Ettilər Erusağemni neçik salašin yemiş saxlavučilarnin, ²çoydular tenlärin çullariñniñ senin yaman uçar çuşlarga köktägi da tenin arilariñniñ senin kazanlarina yernin.

³Töktülär çanin alarnin, neçik suvnu, çövräsina Erusağemniñ, da kimsä yoç edi, ki kömgäy edi alarni.

⁴Bolduç biz bizim taba çonşularimizga bizim, kültkü da aybli masçaraliçka alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

⁵Negä diñrä öçäşlängäysen sen meñilik, yalt-rasar, neçik ot, paçillikiñ senin?

⁶Tök öçäşmäxiñni senin üstünä d̄žinslarnin, çaysi ki seni tanımaslar, üstnä çanlar(109v)niñ, çaysi ki atinñni senin sarnamadilar, ⁷zera yedilär Jagopnu da yerin anin buzdular.

⁸Añmagin yazixlarimizni bizim ilgäriği, tezin-dän kelgäy bizgä yarliçamaçin senin, Biy, ki mis-kinländix asri.

⁹Boluş bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, hay-batı üçün atinñniñ senin.

Biy, çutçar bizni da arit yaziximizni bizim atin üçün senin.

¹⁰Ne heç aytmasınlar dinsizlär dä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarnin?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlarnin alnina közlärimiz bizim, izdämägä üçün öçün çanlarininiñ çullariñniñ, çaysi ki töküldü.

¹¹Kirgäy alniña senin küstünmäxi baylaganlarnin, ululuç(110r)una körä biläkiñniñ senin, kütkin sen oylanlarin öldürgänlarnin.

¹²Tölä çonşularimizga bizim yedi kerät çoyuna alarnin taba, çaysi ki tabaladilar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurtuñ da çoyunlariñ kütövünün senin, çosdovanel boliyix saña meñilik, d̄žinstan d̄žinska aytiyix alixiñniñ senin. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

¹Yeñmäç üçün. Keçkän tanıçliç üstnä. Jasap'niñ. Saymos üstnä [at'or] d̄žinsniñ, san 79.

²Ey tutuçisi Israjelniñ, baçkin, ki yol körgüzirsen, neçik çoyunlarina Jovsep'niñ.

Çaysi ki olturupsen k'erovpełardä, belgili et [= bol]. ³Alnina Ep'remniñ, Peniamenniñ da Manaseñniñ oyat çuvatiniñniñ senin, da kel tirtizmä bizni.

⁴Teñrisi çuvat(110v)lilarnin, çaytar bizni, körgüz yüzünniñniñ senin bizgä, da tiriliyix.

⁵Biy Teñri çuvatlılarnin, negä diñrä öçäşlängäysen alixiña çullariñniñniñ senin?

⁶Yedirdin bizgä ötmäk yaşlarnin da içirdin bizgä yaşni ölcöv bilä.

⁷Ettiñ bizni taba çonşularimizga bizim, aybli masçaraliçka duşmanlarimizga bizim.

⁸Teñri çuvatlılarnin, çaytar bizni, körgüz yüzünniñniñ senin, da tirilgäybiz.

⁹Bağni Misirdan teşkirdin, çixardın dinsizlarni, da alarni tiktiñ, ¹⁰da yol körgüzdün añar.

Toxtattin kökün alarnin, da toldurdu yerni, ¹¹yapti taylarni (111r) kölgäsi anin, da butaçlari anin ormanin Teñrinin.

¹²Saldı teräkin kendinin çaç teñizgä diñrä, çaç irmaçlardir madyaş butaçlari anin.

¹³Ne üçün söktün çetanin anin? Saçiyirlar ani keçkänlär yolnu.

¹⁴Buzdu ani toñuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü añar.

¹⁵Teñri çuvatlılarnin, çaytip baçkin köktän da kör, da därman etkin borlalıçka bu, ¹⁶da därman etkin buñar, çaysi ki tikti oñuñ senin.

Üsnä oylanlarininiñ adamniñ, çaysi ki çuvatlat-tin ani saña,— ¹⁷küydürgän otta da buzulgan öçäş-mäxiñdän senin tas bolgaylar,—

¹⁸Bolgay çoluñ senin üstnä adamlarnin, oñuñ senin üstnä oylanlarininiñ adamlarnin, çaysi ki çuvatlattin ani saña.

(111v) ¹⁹Dügül dayin keri boliyix biz sendän, tirtizgäysen sen bizni, da atinñniñniñ senin, Biy, sarniyix.

²⁰Teñri çuvatlılarnin, çaytardın bizni, körgüz yüzünniñniñ senin bizgä, da tirilgäybiz. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

¹Yeñmäç üçün, da borla yançmaç üçün. Saymos Jasap'niñ, 5-inçi şapatniñ, 80.

²Sövününüz Teñridä, boluşuçimiz bizim, çaxiriniñ Teñrisinä Jagopnuñ.

³Aliñiz saymosnu da beriniñ alixiñniñniñ, saymos aytiñiz añar avaz bilä tatliliçniñ.

⁴Biryi çaliñiz başlanganina aylarnin, kününä nişanlı yildagi bizim.

⁵Buyruxtur bu Israjelgä da toyrudur Tejrisonä Jagopnuj.

⁶Tanıxlıxı Jovsep'niñ, çaysı ki çoydu anıñ bilä, (112r) neçik çıxar edi ol yerindän Misirlilarnıñ, til, çaysı ki bilmäs edi, işitti.

⁷Keri et yuktän arçasın anıñ, da çolun anıñ bol, da küräk çulanmaçtan.

⁸Tarlıxıñdan sarnadıñ maña, da çutçardım seni, işittim saña yapuçluxta dufannıñ da sinadım seni üstnä suvlarnıñ çarşılıxtagı.

⁹Işit, žoyovurtum, nemägä menim, da tanıxlıx beriyim saña, da Israjel, egär işitsän maña!

¹⁰Dayın bolmagay saña tejrilər bir vaçtlı, da ne yerni öpmägäysen sen tejrığa yat.

¹¹Menmen Biy Tejrıñ seniñ, çaysı ki çıxardım seni yerindän Misirlilarnıñ, aç ayzıñni seniñ, da tolduriyim bunu.

¹²Žoyovurtum menim işitmädi avazıma menim, da Israjel maña nemä baçmadı.

(112v) ¹³Kötürüp çoydum alarnı barma artından erklärniñ kendiläriniñ yüräkläriniñ kendiläriniñ, zera bardılar alar erkinä körä džanlariniñ kendiläriniñ.

¹⁴Zera egär žoyovurtum menim işitsälär edi maña, ya Israjel yolumnu menim barsa edi,

¹⁵Neçik heç nemäni, aşaxlatır edim duşmanları anıñ, üstnä çistüruçiläriniñ anıñ salır edim çolumnu menim.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalyan çaldılar añar, da bolsun zämanäläri alarnıñ dünyâda.

¹⁷Yedirdi alarnı semizlikindän aşlıxniñ da çayadan bal toydurdu alarnı.

Dun 18.

[Псалом 81/82] 81

Saymos Jasap'niñ, 81.

¹Tejrı turdu yıñınlarına tejrılärniñ da aralarına alarnıñ yaryular edi alarnı:

(113r) ²Negä diñrä yaryularsız egirlik bilä da köz alırsız, yazıxlılar?

³Yaryu etiñiz öksüzgä da tulga, könülük etiñiz miskingä da aşaxlanganga.

⁴Xutçarıñiz miskinni da yarlini, çolundan yazıxlınıñ çutçarıñiz anı.

⁵Añlamadılar da ne eskä almadılar, çaramyuçluxta da teprändilər barça himläri yerniñ.

⁶Men aytar edim, ki tejrilər bolgaysız ya oylanları Biyiktäğiniñ barčanız.

⁷Siz ošta, neçik adamlar, öliyirsiz da, neçik bir buyruçılardan, tüşiyirsiz.

⁸Kel, Tejrı, da yaryula yerni, zera sen meñär-särsen barça dinsizläрни.

(113v) *Dun 8, p'arç' 40 dundir.*

[Псалом 82/83] 82

¹Saymos Tawit'niñ, 82.

²Tejrı, kim saña oçşasar? Tiyilmagın da suslanmagın, Tejrı.

³Zera ošta duşmanlarıñ seniñ çaxırdılar, da körälmägänlarıñ seniñ kötürdülär başların kendiläriniñ.

⁴Üstnä žoyovurtuñnuñ seniñ terän hizlik, bilmäçni sayışladılar üstnä arilikiñniñ seniñ ⁵da aytılar:

«Keliñiz, tas etiyix alarnı džınstan, da añılmağay atı Israjelniñ dä dayın».

⁶Sayışladılar bir söz bilä birgä, seniñ üçün niyät ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismajellilər, Movap da Araplar,

⁸Kepay, Amovn, Amaçek' da özgä džınslar, barça turuçılari bilä birgä Džura bilä;

(114r) ⁹Ol da Asur kelip edi alar bilä: barçası bular çuvatlatuçılar edilär oylanlarıñniñ [= oylanlarıñniñ] Łovdnuj.

¹⁰Et alarnı, neçik Matiamni, neçik Sisaranı, neçik zApinni [=Apinni] açınlarına Gisonnuj.

¹¹Tas boldular alar çovraçına Tebovrada da boldular neçik tezäk yerdä.

¹²Etkin buyruçılaların alarnıñ neçik zOvrępni [= Ovrępni], Zepni, zZepeçeni [= Zepeçenni], Saymananı da barça buyruçılaların alarnıñ,

¹³Xaysıları aytıyırlar: «Meñäriyix bizgä arilikin Tejriniñ».

¹⁴Tejrım menim, etkin alarnı neçik küpçäkni, neçik çamişni alnına yelniñ,

¹⁵Neçik ot, ki küydürür ormannı, neçik yalin, ki örtär taylarnı.

¹⁶Bu türlü sür(114v)gäysen alarnı dufanıñ bilä seniñ da öçäşmäçniñ bilä seniñ müşçüllätkäysen alarnı.

¹⁷Toldur yüzlärin alarnıñ enillik [=yeñillik] bilä, da izdägäylär atıñni seniñ, Biy.

¹⁸Uyalgaylar da müşçüllängäylär meñi meñilik da uyat bilä tas bolgaylar.

¹⁹Tanıgaylar, ki atıñ seniñ Biydir da sen yalyız biyikläniñsen üstnä barça yerniñ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

¹Yeñmäç üçün. Borla yançmaçniñ. Saymos Gorça oylunuñ, 83.

²Neçik sövüklüdür otaxıñ seniñ, Biy çuvatlılarıñniñ, ³suxlançlı da hasrättir džanıñ menim köşkünjä seniñ.

Yüräkım menim da tenim menim sövüngäy Tejrığa tiri.

⁴Zera čipčix tapti kendinā öv, ğumrī ya horlička — uya, ğayda ki ğoygay balaların kendiniñ, (115r) Seyanıñ seniñ, Biyi ğuvatlılarınıñ, ğanım benim da Teñrim benim.

⁵San barçasına, ğaysı ki turıyırar övünā Eyämizniñ, meñi meñilik alıñşlagaylar seni.

⁶Sanlıdır er, ğaysiniñ ki boluşluğu sendandır, čixmağnı ğoydu esinā kendiniñ eñiştān ğayğulu ol yergā, ğaysına ki niyāt etti.

⁷Alıñşnı bergāy ol, ğaysı ki orenk'ni ğoyıyır, ⁸bargay ol ğuvattan ğuvatka da körüngāy Teñri, friştälärgä Sionda.

⁹Biy Teñri ğuvatlılarınıñ, işit alıñşıma benim, ğulağ ğoy, Teñrisi Jagopnuñ.

¹⁰Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teñri, da bağkın yüzünā yaylaganıñniñ seniñ.

¹¹Anıñ üçün ki yağşıdır maña bir kün köşkünā seniñ, ne ki miñlär dä.

(115v) Tañladım men čöplük bilā kelmā övünā Teñriniñ artığ, ne ki turma otaxına yazığlılarınıñ.

¹²Yarlıyamağnı da könülüknü sövār Biy, Teñri başıñnı da haybatnı berir.

Biy heç eksik almas yarlıyamağın kendiniñ alardan, ki barırlar zağalsizliğta.

¹³Biy Teñri ğuvatlılarınıñ, sanlıdır er, ğaysı ki umsanır saña. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

¹Yeñmäğ oylanlarınıñ Gorğnuñ, sağmos Tawit'niñ, 84.

²Biyändiñ, Biy, yeriñā seniñ da ğaytardıñ yäsirliki Jagopnuñ.

³Boşattıñ egirlikin ğoyovurtuñnuñ seniñ, yaptıñ barča yazığların alarnıñ.

⁴Tıyıldirdiñ barča yüräklänmäxiñni seniñ, (116r) ğayttıñ öčäşip yüräklänmäxiñdän seniñ.

⁵Xaytkin bizgä, Teñri, ğutğaruçimiz bizim, da ğaytar yüräklänmäxiñni seniñ bizdän.

⁶Ne meñilik öčäşmägin bizgä, Biy, da salmağın öčäşmäxiñni seniñ dżinstan çağ dżinska.

⁷Teñri, sen ğaytıp tırgizirsen bizni, ğoyovurtuñ seniñ färäh bolsun saña.

⁸Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamağıñnı seniñ da ğutğarmağıñnı seniñ ber bizgä.

⁹İşittiğ, ne ki sözlädi Biy Teñrimiz bizim, sözlägäy eminlikni ğoyovurtuna kendiniñ, arılärinā kendiniñ da alarga, ki ğaytıptırlar añar yüräkläri bilä.

¹⁰Yoğsa yovuxtur ğorğuçılarına kendiniñ ğutğarmağı anıñ sığınma haybatına anıñ yerimizdä bizim.

(116v) ¹¹Yarlıyamağı da könülükü yoluğkaylar, toğruluğu da eminliki öpüşkäylär.

¹²Könülükü yerdän bitti, toğruluğ köktän kö-ründü.

¹³Biy bergāy tatliliğnı da yerimizgä bizim bergāy yemişin kendiniñ, ¹⁴toğruluğu anıñ alnına anıñ, barıp ğoygay yoluna barganıñ kendiniñ.

[Псалом 85/86] 85

Alıñş Tawit'niñ, san 85.

¹Aşağlat, Biy, ğulağıñnı seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Sağla dżanımnı benim, ari Biy, ğutğar ğuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandım.

³Yarlıya, maña, (117r) Biy, zera saña çağırdım här kün, ⁴färäh etkin dżanın ğuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toğrusen, köplärgä yarlıyovuçi, här birinā, ğaysıları ki sarnarlar saña.

⁶Xulağ ğoy, Biy, alıñşıma benim da bağkın avazına ğoltğamnıñ benim.

⁷Kününā tarlıxiñniñ benim sarnadım saña, da işittiñ maña.

⁸Dügüldür kimesä oğşaş saña, Teñrim benim, da dügül kimesä neçik işläriñ seniñ.

⁹Barča dżinslarnı, ğaysı ki ettiñ, kelgäylär da yerni öpkäylär alnıña seniñ, haybatlagaylar atıñnı seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşalarnı, da sen yalızsın, Teñri.

(117v) ¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da bariyir könülükünā seniñ da färäh bolgay yüräkim benim ğorğma atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Teñrim benim, bar yüräkim bilä benim haybatlıyım atıñnı meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamağıñ seniñ, da ğutğardıñ dżanımnı benim tamuğlarınıñ tıbindän.

¹⁴ Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yığınları ğuvatlılarınıñ izdädilär dżanımnı benim, da heseplämädilär seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Teñrim, şağavatlısen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶bağkın maña da yarlıya maña.

(118r) Bergin ğuvat ğuluña seniñ, tırgiz oylun ğaravaşıñniñ seniñ ¹⁷da et maña nişan yağşılığniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

¹Gorğ oylunuñ. Sağmos alıñş, 86.

²Himläri anıñ tağına ari anıñ, sövār Biy eşikin Sionnuñ artığ, ne ki barča otaxların Jagopnuñ.

³Haybatli sözlädi seniñ üçün: ošta šähäri Teñriniñ!

⁴Añdım Raḡapnı da Baydat'nı, ḡaysı ki tanırlar meni, ošta özgä d̄zınslar da Dzur da žoyovurtu Hındıstannıñ, bular boldular anda.

⁵Sionga aytırlar: ana da adam toɣdu anda, da kendi himlärin ḡoydu kendindä Biyiklängän.

(118v) ⁶Biy aytkay bitiklä bilä žoyovurtlarga, buyruḡçılarga, bularga, ki boldular anda.

⁷Neçik ki färâh bolgaylar saña barçası, ḡaysılarnıñ ki turmaḡları kendiläriniñ sendändir. *Dun* 6.

[Псалом 87/88] 87

¹Alıšı saymosnuñ Gorḡ oylanlariniñ. Maḡaḡet'a üçün, ki d̄žuvab berdi Neeman eslilik bilä Israjelgä, 87.

²Biy Teñri ḡutḡarıлмаḡımnıñ menim, kündüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirgäy alıšım menim alniña seniñ, Biy, ašaḡlangay ḡulaḡlarıñ seniñ ḡoltḡama menim.

⁴Ki toldu ḡıyınlar bilä d̄žanımenim, da tirlkim menim tamuḡta tiyišti, ⁵da heseländim men alar bilä, ki enärlär çuyurga.

Boldum men neçik adam başḡa boluşluḡtan ⁶da ölülar dä erkli,

(119r) Neçik yaralılar, ki yuḡlarlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen aḡmadıñ, alar ḡoluñdan seniñ salındılar.

⁷Xoydular meni çuyurga tıbdägi, ḡaramḡuluḡka da kölgäsinä ölümnüñ.

⁸Mendä toḡtaldı yüräklänmäxiñ seniñ, barça yubanmaḡıñniñ seniñ toldurduñ üstümä menim.

⁹Yıraḡ ettiñ mendän tanıšlarımnı menim, da ḡoydular meni täfäriç kendilärinä.

Çıxara berildim da çıḡmas edim, ¹⁰közlärimenim ḡaçaklandılar miskinliktän.

Çaxırdım Biygä künnüñ kün uzun da kötürdüm saña ḡollarımnı menim.

¹¹Yoḡsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakimlär turuzur mi, saña tapunmaḡ etsärlär mi?

¹²Yoḡsa mi aytsar kimesä ḡaçan kerezman (119v)da yarlıyamaḡıñniñ seniñ ya könülüküñnü seniñ tas bolmaḡta?

¹³Yoḡsa mi tanısarlar ḡaramḡuluḡta sk'ançelik'niñniñ seniñ ya toyruluḡuñnu seniñ yerdä unutulgan?

¹⁴Men saña, Biy, çaxırdım, ertäräk alıšım menim yetiškäylär saña.

¹⁵Nek, Biy, salıyırsen d̄žanımnı menim ya ḡaytarıyırsen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarli da emḡaklımen men oylanlıḡımdan menim, biyikliktän ašaḡlandım da muḡaydım.

¹⁷Mendä toḡtadtı [=toḡtadı] öçäšmäxiñ seniñ, ḡorḡuñ seniñ müšḡüllättılar meni.

¹⁸Dolaštılar çövrämä, neçik suv, kün uzun ḡapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraḡ ettiñ mendän dostlarımnı menim da tanıšlarımnı menim zabunluḡum üçün menim.

[Колофон]

Men, Lusig sargawak, yazdım. Sarnagan yazuči bilä aḡılḡay K'risdosnuñ alnına.

(120r) *Dun* 20, p'ark' 42 duñdir.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymos Neemniñ Jezrajelniñ. San 88.

²Yarlıyamaḡıñniñ seniñ, Biy, meñilik alıšlıyım, d̄zıns-d̄žınstan aytıyım könülüküñnü seniñ ayzım bilä menim.

³Ayttiñ, ki dünyâ yarlıyamaḡ bilä yasalḡay, köktä hadir bolḡay könülüküñ seniñ:

«⁴Xoydum niyät tañlanganlarıma menim, ant içtim [andiçtim] Tawit'kä, ḡulumä menim.

⁵Meñilik toḡtatıyım züryätıñniñ seniñ, yasıyım d̄zıns-d̄žınstan olturucuñnu seniñ».

⁶Tapungay kök tamašalarıñniñ seniñ, Biy, da könülüküñnü seniñ yıyınlarında arilärniñ.

⁷Kimdir bulutta, ḡaysı ki barabardır saña, ya kim oḡšasar Eyämizgä oylanlarından Teñriniñ?

(120v) ⁸Teñri haybatlıdır sayıšlarında arilärniñ kendiniñ, ulu da ḡorḡulu üstünä alarnıñ, ki çövräsinädirlär anıñ.

⁹Biy Teñri ḡuvatlılarınıñ, kim oḡšar saña? Xuvatlısen sen, Biy, da könülüküñ seniñ çövränädir seniñ.

¹⁰Sen eyälik etärsen ḡuvatlarına teñizniñ, tašḡıllıñın tolyunlarıñniñ anıñ sen ašaḡlatırsen.

¹¹Sen ašaḡlatırsen, neçik yaralılarnı, öktämlängänlärni, ḡuvatına biläkiñniñ seniñ tayıttıñ dušmanlarıñniñ seniñ.

¹²Seniñdir kök, da seniñdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniñ, sen toḡtattıñ ¹³yarımkeçäni, da yarımkünnü sen ettiñ, T'ap'or da Hermon atıña seniñ sövüngäylär.

¹⁴Seniñdir biläkiñ da seniñdir ḡuvat, ḡuvatlangay oñuñ seniñ, da biy(121r)ik bolḡay ḡoluñ seniñ.

¹⁵Toyruluḡta da könülüktä toḡtalıptır olturucuñ seniñ, yarlıyamaḡ da könülük bargay alnına yüzüñnüñ seniñ.

¹⁶San žoyovurtka, ki bilirlär alıšıñniñ seniñ, Biy, yarıḡniñ [=yarıḡına] yüzüñnüñ seniñ bargaylar da atıña seniñ sövüngäylär ¹⁷här kez, da toyruluḡuña seniñ biyik bolgaylar.

¹⁸Ögünmäxi ḡuvatlarıñniñ bizim sensen, da erkiñä seniñ biyik bolḡay müñüzümüz bizim.

¹⁹Eyämizdändir boluşluşu ari Israjelniñ, çani-mizniñ bizim.

²⁰Ol vaxтта sözlädiñ körüm ötläş oylanlarıñ bilä seniñ da ayttıñ: «Xoyiyim boluşluşnu üstünä çuvatliniñ da biyik etiyim tañlanganni çoyovurtumdan benim.

(121v) ²¹Taptım Tawit'ni, çulumnu benim, yayım bilä ari benim yaydım anı.

²²Xolum benim yöpsüngäy anı, da biläkim benim çuvatlatkay anı.

²³Yazıç etmägäy añar duşman, da oylu töräsizlikniñ çıynamagay anı.

²⁴Urıyım alnına anıñ duşmanlarıñ anıñ da körälmäsizlärin anıñ yeñilmäçkä çıçara beriyim.

²⁵Könülüküm benim da yarlıyamaçım benim anıñ bilä, da atıma benim biyik bolgay müñüzü anıñ.

²⁶Xoyiyim teñizdä çolun anıñ, üstünä açın suvlarıñ oñun anıñ.

²⁷Ol sarnasar maça: «Atam benim sensen, Teñri yöpsünövlüm çutçarılmayıma benim».

²⁸Men ilgäriği etiyim anı da biyik, ne ki barça çanları yerniñ.

²⁹Meñilik saçlıyım añar yarlıyamaçımni benim, da niyätim benim inamlıdır anıñ bilä.

(122r) ³⁰Toxtatıyım meñi meñilik züryätin anıñ da olturyuçun anıñ — neçik künläri köknüñ.

³¹Egär çoyşalar oylanlarıñ anıñ örenkimni benim da toyruluşumda benim klämäsälär barma,

³²Egär toyruluşumnu heç etsälär da buyruşumnu benim saçlamasalar,

³³Urıyım tayaç bilä töräsizliklärin alarnıñ, çiyin bilä egirliklärin alarnıñ.

³⁴Evet yarlıyamaçımni benim heç tüyman alardan da hillä etmiyim könülükümä benim,

³⁵da alçaylatmiyim niyätimni benim, da nemä, çaysi ki çıçar erinlärimdän benim, anı heç etmändir.

³⁶Bir kez ant içtim arilikimä benim, ki Tawit'kä men yalyanlanmiyim.

(122v) ³⁷Züryätin anıñ meñilik turgay, da olturyuçun [=olturyuçı] anıñ — neçik günäş alnıma benim, ³⁸neçik ay, ki toxtalıptır meñilik tanıç, inamlım benim köktä».

³⁹Evet hali sen keri ettiñ, da risvayladıñ, da aşaya urduñ yaylanganıñni seniñ.

⁴⁰Xaytardıñ niyätini çuluñdan seniñ, murdarladıñ yerdä arilikin anıñ.

⁴¹Söktüñ barça duvarlarıñ anıñ [da çoyduñ berklikin anıñ titrämäçkä].

⁴²Xapçaladılar anı keçüçilär yolnu, boldu ol taba çonşularimizga bizim.

⁴³Biyik ettiñ oñuñ [=oñun] indžituçiläriniñ anıñ, färäh ettiñ barça duşmanlarıñ anıñ.

⁴⁴Xaytardıñ boluşluşnu çiliçtan anıñ da yöpsünmädiñ anı urušta.

⁴⁵Yeñillättiñ arilikin anıñ, oltur(123r)yuçun anıñ yergä yiçtiñ ya yemirdiñ.

⁴⁶Az ettiñ künlärin zamanlarıñni anıñ da töktüñ üstnä uyatni.

⁴⁷Negä diñrä çaytarsarsen yüzüñni seniñ meñilik, yaltragay, neçik ot, öçäşmäçiñ seniñ?

⁴⁸Evet hali añğın da kör, ki kimdir benim tinçliçim, yoçsa mi heç nemägä yarattıñ barça oylanlarıñ adamlarıñni?

⁴⁹Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümünü ya çutçargay džanın kendiniñ çolundan tamuçunuñ?

⁵⁰Xanıdır yarlıyamaçiñ seniñ, Biy, ävälgı, çaysi ki ant içtiñ Tawit'kä könülüküñ bilä seniñ?

⁵¹Añğın tabalanmaçın çuluña seniñ, çaysi ki yöpsündüm çoynuma benim džınstan köp,

(123v) ⁵²Xaysi ki tabaladılar duşmanlarıñ seniñ, Biy, tabaladılar ornuna yaylaganıñni seniñ.

⁵³Alıışlı Biy Teñri meñi meñilik! Bolgay, bolgay. *Dun 48.*

Алыш Esajya markareñiñ

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän ertälänir džanim benim ertäräk turma saña, Teñri.

Anıñ üçün ki yarıçtır buyruşuñ seniñ üstnä yerniñ, övräniñiz toyruluşnu, turuçiläri yerniñ.

¹⁰Xapuştı çırsız da heçtan övränmäs etmä yerdä toyruluşun könülükniñ.

Kötürülgäy çırsız yerdän da körmägäy haybatın Teñriniñ.

¹¹Biy, biyiksen, da biläkiñ seniñ küçlü, da alar bilmädilər.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paçillik tüşkay ögütsüz çoyovurtka, da ha(124r)li ot duşmanlarıñni seniñ yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä eminlikiñni seniñ, zera barça işimizgä körä bizim töländi bizgä.

¹³Biy Teñrimiz bizim, tapungin bizni, zera başça sendän özgä kimesäni bilmäzbiz da atıñni seniñ beriyirbiz kün uzun.

¹⁴Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär [mi], da ne hakim turçuzsar mi?

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ barça er oylanlarıñ alarnıñ.

¹⁵Arttır, Biy, yamanni üstnä yamanlıçlarıña alarnıñ da keltir yamanni üstnä töräsizläriñni yerdägi.

¹⁶Biy, tarlıxta aŋdix seni, ki azulaç tarlıxtir ögütün seni üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik tolyanganı yükünün, ki yeti(124v)şkän bolgay zamanı toyurmaxnıñ da ayrıxında kendiniñ çaxırgay,

Ol türlü bolduç sövükünä seniñ, ¹⁸ahni da çorçuñnu seniñ yük bolup tolyandix da toyurduç džanni çutçarmaxıñniñ seniñ.

Dügül dayi yemirilgäybiz biz, yoçsa yemirilgäylär turuçları yerniñ.

¹⁹Turgaylar ölülar, turdular barçası, çaysi ki çoyupturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toxtalğanları yerniñ.

Aniñ üçün yayış, ki yayıyır sendän, bu sayaymaçlıxdır alarniñ, evet yeri çirsizlarniñ tas bolgay.

²⁰Sapa ber, çoyovurtım benim, bar, kirgin övünä seniñ, yap eşikläriñni seniñ alniña yüzünñ seniñ.

(125r) Xaç da yaşın bir zamanga, çax aşkinça öçäsmäçi Eyämizniñ.

[Молитва]

Eminlik berüci K'risdos, eminlikiñni da yarlıyamaçıñni seniñ bayışla yaratkanlarıña seniñ, adam sövüci Biy, pareçosluçu".

Bu ganon saymos üç yüz da çirç sekiz dundir.

[Псалом 89/90] 89

¹San 89. Saymos Tawit'niñ.

²Biy, işançimiz bolduñ bizim džınstan çax džinska, ³negä diñrä dügül taylar toxtalğan edi, yarattıñ yerni da barça dünyâni.

Meñiliktän çax meñilikkä diñrä sensen, ⁴da çaytarmagin adamni totçarlıçka, da aytıñ: «Xaytiñiz maña, oylanları adamlarniñ».

⁵Miñ yıl közlärinä Eyämizniñ, neçik kün tünäüngi, (125v) zera aştı neçik bir vaçtı keçäniñ, ⁶ da yılları alarniñ heçlik bilä bolgaylar.

Tağ manına, neçik yaş ot, bitkäylär, tağ manına, neçik yaş ot, sövüngäylär da çiçäklängäylär, keçxurun törmenlängäylär, çurugaylar da tüşkäylär.

⁷Eksildiç biz öçäsmäxiñdän seniñ da yüräklänmäxiñdän seniñ müşxülländiç.

⁸Xoyduç yazıçlarimizni bizim alniña seniñ da tirlikimizni bizim yariçına yüzünñ seniñ.

⁹Barça künlärimiz bizim eksildilər, da öçäsmäxiñdän seniñ müşxülländiç.

¹⁰Zamanı yıllarimizniñ bizim tüyyisiz, neçik örmäşüç, da sanı künlärimizniñ yıllarimizniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Egär ki artıç dayın — seksen yıl, çaysi nemä artıç, ne ki andan, ayrıç bilä da küstünmäç bilä.

(126r) Keldi üstümüzgä bizim küstünmäç, da ögütländiç, ¹¹evet hali kim bilgäy çuvatın öçäsmäçixniñ seniñ ya ahıñdan seniñ yüräklänmäçixniñ seniñ heseplägäy.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu seniñ, da çaysilari ki aşaxtırlar yüräklari bilä, açılıña seniñ.

¹³Xayt, Biy. Negä diyin? Övünğün çullarıñda seniñ.

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçıñ bilä seniñ, sövündüç da färâh bolduç barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färâh bolduç ornuna künlärniñ, ki aşax etilär bizni, da yıllar, çaysilarda ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Baxkin, Biy, çullarıña seniñ da işlärinä çuluñnuñ seniñ da yol körgüz oylanlar(126v)ına alarniñ, ¹⁷bolgay yariçi Eyämiz Teğriniñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyru etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oğart bizgä. *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alış da ögmäç. Saymos Tawit'niñ, 90.

¹Kim ki dä turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibinä Teğriniñ köktä tingay.

²Ayt kay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm benim sen, işançım benim Teğri, da men umsanırmen añar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avuçiniñ da sözündän müşxüllüçniñ».

⁴Umuzları arasına kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanatlarıniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, çövränä bolgay seniñ könülükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oylardan, ki uçarlar kündüz,

(127r) ⁶Nemä ki kezär çaranyuluçta, azmaçlıxtan devniñ yarımkünnüñ.

⁷Tüşkäylär yanıñdan seniñ miñlär da tümänlär sayıñdan seniñ, çaysi ki saña heç nemä yuvuçlanmagaylar.

⁸Evet yalğiz oñu bilä seniñ baykaysen, tölövün yazıçlılarıniñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängäni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, çiyinlar yovuçlanmagay otaçıña seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlanıptır seniñ üçün saçlama seni barça yollarıñda seniñ.

¹²Biläklärinä kendiläriniñ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taşka ayaçlarıniñ seniñ.

¹³Üsnä iz da k'arp yılanlarıniñ barsarsen sen, ayaç tibinä bassarsen aslanı da adçdayanı.

(127v) ¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım ani, kölgä bolıyım añar, zera tanıdi atımnı benim.

¹⁵Sarnagay maņa, da men işitkäyмен аңар да аниң билә болиyim тарлихта.

Xutçariyim, haybatli etiyim ani, ¹⁶uzun күнләр билә tolduriyim da körgüziyim аңар хутçарма-химни меним. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

¹Saymos аlyiš şapatkunnü, 91.

²Yaşşidir çosdovanel bolma Eyämizgä, saymos aytma atıña seniñ, Biyiktägi,

³Aytma ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ da könülükünü seniñ keçä,

⁴On stron билә saymosaran билә, avazı билә аlyišniñ ögmäxin.

⁵Färäh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıña seniñ, da işindä çoluñnuñ seniñ sövüniyim.

⁶Neçik ki uludur işläriñ seniñ, Biy, (128r) da asrı terändir sayışiñ seniñ!

⁷Adam fähamsız bunu ki heç tanımas, da essiz bunu heç almastir eskä.

⁸Bitişkäni yazıçlıniñ — neçik biçän çiçäklänmä alarga; çaysilari çiliniñlar töräsizlikni,

Tas bolgaylar meñi meñilik. ⁹Da sen biyiklä-nipsen meñilik, Biy.

¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ, Biy, zera ošta duşmanlarıñ seniñ tas bolgaylar, dayılgaylar barçası, çaysi ki çiliniñlar töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik birmüñüz, müñüzüm меним, da çartlıçim меним çet semizlikinä.

¹²Kördü közüm меним duşmanlarımnı меним, ki turupturlar üstümä меним yamanlıç билә, alar da işitkäy çulaçim меним.

(128v) ¹³Toyrular, neçik çurma teräklari, çiçäk-längäylär, neçik orman Lipananiñ, köp bolgaylar.

¹⁴Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniñ, köşkünü Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayın da köplär bolgaylar çartlıç semizlä-rindä, özdän da aziz, bolgaylar ¹⁶aytma: «Toyrudur Biy Teñrimiz bizim, da yoçtur kendindä egirlik». *Dun 14, p'ark' 46 dun e.*

[Псалом 92/93] 92

Alyiš avaz билә. Şapatkün.

[Колофон]

Yazıçlı Lusikni aңgın.

¹Biy çanlıç etti, şöhrätlikni kiydi, kiydi Biy çuvatın belinä kendiniñ, çuşandı.

Toçtattıñ dünyanı, ki tepränmägäy, ²hadirdir olturyuçuñ seniñ ilgärtin, meñiliktänsen sen.

³Kötürüldülär ırmaçlarıñ, Biy, da kötürdülär ırмаç avazına kendiläriniñ, da turgaylar ırмаçлар barganlar(129r)ına kendiläriniñ.

⁴Avazından suvlarıñ köp tamaşa boldu tol-çunları teñizniñ.

Tamaşalisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵taniçliçıña seniñ biz asrı inandıç.

Övünä seniñ yaraşir arilik, Biy, uzun күнләр-dä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ, 93.

¹Teñri öç izdävüçi, Biy, Asduadz, Teñri öç izdävüçi, mäyan bolduñ.

²Biyik bol, çaysi ki yaryuliyirsен yerni, tölä tölovün öktämlärniñ.

³Negä diñrä yazıçlılar, Biy, negä diñrä yazıçlı-lar ögüngäylär,

⁴Aytmaç билә sözlägäylär egirlikni, sözlägäy-lär barçası, çaysilari ki çiliniyirlar töräsizlikni?

⁵Žoyovurtuñnu seniñ, Biy, aşaç ettilär, da me-ñärmä(129v)çıñni seniñ çıynadılar.

⁶Tulnu da çaribni öldürdülär, öksüzlärni çir-dilar ⁷da ayttilar: «Körmästir bunu Biy, da ne esi-nä almas Teñrisi Jagopnuñ».

⁸Añlanız, fähamsızları žoyovurtnuñ da essiz-lär, negä diñrä almassız eskä?

⁹Neçik ki, egär çaysi tikti esä çulaçni, kendi işitmäs mi ya, çaysi yarattı köznü, kendi körmäs mi?

¹⁰Kim ögütlär dżinslarni, neçik ki azarlama-gay mi? Kim övrätir adamga bilmäçni, ¹¹Biy tanir sayışin adamlarıñ, ki heçliktädirlär.

¹²San adamga, çaysi ki ögütlärsen sen, Biy, da ořenkiñä seniñ övrätirsен sen аңар.

¹³Aşaçlatirsен (130r) sen аңар күнлärin ya-manlıçniñ, negä diñrä çazılgay çuyuru yazıçlıniñ.

¹⁴Keri etmäs Biy žoyovurtun kendiniñ da me-ñärmäçi kendiniñ etmästir körümsüz,

¹⁵Negä diñrä çaytkaylar könülükü toyruluç-nuñ, yöpsüngäylär ani barçası, kimlär toyrudurlar yüräklari билә.

¹⁶Kim turgay birgämä üstnä yamanlarıñ? Ya kim teñläşkay maņa üstnä alarıñ, çaysi ki çilini-yirlar töräsizlikni?

¹⁷Egär ki Eyämiz boluşmasa edi maņa, azulaç dayın, da turur edi dżanim меним tamuçta.

¹⁸Egär aytсам, ki ošta seskändi аyaçlarıм меним, yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, boluşur edi maņa.

¹⁹Köplüçünä körä аyriçlarıмniñ yüräkimniñ меним övündürmäçıñ seniñ färäh etär edi dża-nimni меним.

(130v) ²⁰Teñläşmäsin saña olturyuçu töräsiz-lärniñ, kim säbäp etär emgäknı çarşisına buyruç-nuñ.

²¹Uladilar dżanin toyruniñ da çanin zaçalsiz-niñ borçlu etärlär edi.

²²Boldu Biy işançim меним, Teñri boluşuçisi umsamniñ меним.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizliklərinä körä alarniñ, yamanlıqlarına körä alarniñ yemirgäy alarni Biy Teñrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alıış ögmäx Tawit'niñ. San 94.

¹Keliñiz, süvüniyix Biydä, çaxiriñix Teñrigä, çutxaruçimizga bizim.

²Ertäläniyix alnina aniñ çosdovanel bolmaç bilä, saymos bilä (çaxiriñix>) çaxiriñix añar.

³Teñri uludur Biy, çan ulu üstnä barça yerniñ. (131r) ⁴Xoluna aniñdir barça dünyâsi yerniñ, biyikliki taylarniñ aniñdir.

⁵Aniñdir teñiz, da ol etti ani da, da çurunu çoları aniñ yarattılar.

⁶Keliñiz, yerni öpiyix añar, tüsiyix da yilyiyix alnina Eyämizniñ, yaratuçimizniñ biznim.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, biz çoyovurtu çolunuñ aniñ da çoyunları kütövläriñ aniñ.

Bügün egär avazına aniñ işisäñiz, ⁸bekäyt-mäñiz yüräkiñizni sizniñ, neçik leyiliçka,

Kününä sinamaçlıxniñ yabanlıçta, çayda ki sinadılar meni ⁹atarıñiz siziñ, tergädilär meni da kördülär işlärimni benim. ¹⁰Xirç yıl

Džâhtlandim džinslar bilä ol da ayttim: «Udayı bulariptirlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yolunnu benim.

(131v) ¹¹Neçik ant içtim öçäşmäximä benim, ki kirgäylär tınçlıçıma benim». *Dun 11, p'ark' 38.*

[Псалом 95/96] 95

Saymos Tawit'niñ, ki dadžar yasaldı yäsirlik-tän soñra, 95.

¹Alıışlañiz Biyni alıış bilä yäñi, alıışlañiz Biyni da barça yerni.

²Alıışlañiz Biyni da alıışlañiz atın aniñ, sövünç-lüknü beriniñ kün kün artından çutxarmaçın aniñ.

³Aytiñiz dinsizlärgä haybatın aniñ, barça çoyovurtka tamaşaların aniñ.

⁴Uludur Biy da alıışlıdır asrı, çorçuludur ol barça gurçlarniñ üstnä.

⁵Barça gurçları dinsizläriñ devlärdir, da Biy köknü etti.

⁶Tapunmaçtır da könänmäçliçtır alnina aniñ, arilik da ulu könänmäçliçtır ariliki aniñ.

(132r) ⁷Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hör-mätni, sunuñuz Eyämizgä dayfaları džinslarniñ, sunuñuz Eyämizgä haybatni ⁸atına aniñ.

Alıñiz bernälärni da kiriniñ köşkünä aniñ, ⁹yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ aniñ, da müşçüllängäy yüzündän aniñ barça yer.

¹⁰Aytiñiz dinsizlärgä, ki Biy çanlıç etti, toxtat-tı dünyâni, ki tepränmägäy, da yaryular çoyovurtu toyruluç bilä.

¹¹Färäh bolgay kök, da sövüngäy yer, radılan-gaylar teñiz tügälliki bilä, ¹²sövüngäylär tüzlär da barça, çaysi ki bardir alarda.

Ol sahat sövüngäylär barça teräklär orman-dagi ¹³yüzündän Eyämizniñ, zera kelir da kelir ol yaryulama yerni.

Yaryular da dünyâni (132v) könülük bilä da çoyovurtnu barça könülükü bilä kendiniñ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Saymos Tawit'niñ. Zämanäsina, ki ulusnu toç-tattı, 96.

¹Biy çanlıç etti, sövüngäy yer, färäh bolgaylar otraçlar köp.

²Bulut da mglä çövräsina aniñ, könülüktä da toyruluçta tüzätılıptir olturıçu aniñ.

³Ot alniñ [=alnina] aniñ bargay, küydürgäy çövräsina duşmanların aniñ.

⁴Köründülär yaltramaçları aniñ dünyâgä, kördü da seskändi yer.

⁵Taylar, neçik balayuz, erigäylär yüzündän Eyämizniñ, yüzündän Eyämizniñ barça yer.

⁶Aytıy kök toyruluçun aniñ, körgäylär barça çoyovurt haybatın aniñ.

⁷Uyalgaylar barçası, çaysıları ki (133r) yerni öpärlär gurçlarga da çaysıları ki ögünürlär yon-gan butlarına kendiläriñ.

Yerni öpkäylär añar barça friştäläri aniñ, ⁸ki işitti da färäh boldu Sion, da sövüngäylär çizları Jutanıñ könülükün üçün seniñ, Biy.

⁹Zera sen biyikläniñsen üstnä barça yerniñ, asrı biyikläniñ üstnä barça gurçlarniñ.

¹⁰Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäñiz ya-manlıçni, saçlar Biy džanların ariläriñ kendiniñ, çolundan yazıçlıniñ çutxarı alarni.

¹¹Yarıç saçıldı toyrularga, toyrı yüräklilärgä boldu färählik.

¹²Färäh boluñuz, toyrular, Biydä, çosdovanel boluñuz jişadaglıçına arilikiniñ aniñ.

[Псалом 97/98] 97

Saymos Tawit'niñ. San 97.

¹Alıışlañiz Biyni (133v) alıış bilä yäñi, ki sk'ançelik'ni etti.

Xutçardı ani oñu kendiniñ da biläki ari kendi-niñ.

²Körgüzdü Biy çutxarmaçın kendiniñ, alnina džinslarniñ belgirtti toyruluçun kendiniñ.

³Añdı yarlıyamaçı bilä kendiniñ Jagopnu, könülükü bilä kendiniñ övün İsrajelniñ, da kördülär barça çiriyları dünyâniñ çutxarmaçın Teñri-mizniñ bizim.

⁴Çaxiriñiz Biygä, barça yer, alıışlañiz, süvü-nüñüz da saymos aytiñiz.

⁵Saymos aytiñiz Teñrimizgä bizim alyış bilä, alyış bilä da avazlarına saymoslarniñ.

⁶Avazlı alyış bilä xaçılmiş biryiniñ, alyış bilä, sövünçlük bilä (134r) da avazı bilä müñüzdän biryiniñ çaçiriñiz alniña xanniñ, Eyämizniñ.

⁷Müşüllängäy teñiz tügälliki bilä kendiniñ, dünyâ da barça turuçilari anıñ, ⁸da çaylar çap urgaylar birgä xolları bilä.

Taylar sövüngäylär alniña Eyämizniñ, ⁹zera kelir da yetişıptir Biy yaryulama yerni.

Yaryular dünyâni toyrulux bilä da žoyovurtun kendiniñ toyrulux bilä.

Dun 10, p'ark' 36 dundir.

[Псалом 98/99] 98

Saymos Tawit'niñ, 98.

¹Biy xanlıx etti, öcästilär žoyovurtlar, ki olturptur k'erovpelärdä, seskändi yer.

²Biy Sionda uludur da biyiktir üsnä barça žoyovurtlarniñ.

(134v) ³Taruniyix atıña seniñ ulu, ki xorçuludur da aridir, ⁴ da hörmäti xanniñ könülükni sövâr.

Sen hadirlädiñ toyruluxnu, könülükni da toyruluxun Jagopga sen ettiñ.

⁵Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpünüz basxiçina ayaxlariniñ anıñ, zera aridir.

⁶Movşeş da Aharon babasları anıñ, Samuël alar bilä, xaysi ki sarnarlar atına anıñ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol işitir edi alarga, ⁷da tiräkli buluttan sözlär edi alarga.

Saxlarlar edi tanixlixin anıñ da buyruxon, xaysi ki berdi alarga.

⁸Biy Teñrimiz bizim, sen işitir ediñ alarga, Teñri, sen arituçi bolur ediñ, öc aluçi üstnä barça işlärniñ alarniñ.

(135r) ⁹Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpünüz tayına ari anıñ, zera aridir Biy Teñrimiz bizim. *Dun 10.*

[Псалом 99/100] 99

Saymos. Tapunmaç.

¹Çaçiriñiz Biygä, barça yer, ²xulux etiñiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriñiz alniña anıñ sövünçlük bilä, ³taniñiz, zera oldur Biy Teñrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediñ biz, biz žoyovurtu da xoyunlar kütövünüñ anıñ.

⁴Kiriñiz eşikindän anıñ tapunmaç bilä da alyış bilä otaxına anıñ.

Xosdovanel boluñuz Eyämizgä da alyışlaniz atin anıñ.

⁵Tatlidir Biy, meñiliktir yarlıyamaçi anıñ, dżinstan çaç dżinskadir könülükü anıñ. *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saymos Tawit'niñ, 100.

¹Yarlıyamaç da (135v) könülük tä alyışliyim, seni, Biy, dä saymos aytiyim, ²da eskä aliyim

Yol zaçalsiz, çaç kelginçä maña, zera barir edim men zaçalsizlixim bilä yüräkimniñ benim içinä övümnüñ benim.

³Xoymadim alniña közlärimniñ benim nemä egirlikni, xaysıları ki etärlär edi tanmaçni, köräl-mäs edim.

⁴Yovuçlanmadı maña, xaysi ki xaçut edi yüräki bilä, sapti mendän fähamsiz, da men nemä dżähtlik etmäs edim.

⁵Xaysi ki sözlär edi yaşirin siñarından, ani kerikeridän çuvar edim.

Xaysi ki öktämlänir edi közlari bilä da akah yüräklari bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.

⁶Közlärim benim inamlilarda yerniñ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysi ki barir edi (136r) yolga zaçalsiz, ol tanur edi meni.

⁷Turmas edi içinä övümnüñ benim, xaysi ki alir edi öktämlikni, xaysi ki sözlär edi egirlikni, oñarmas edi añar alniña közlärimniñ benim.

⁸Tañ manına öldürür edim barça yazixlıların yerniñ, tas etiyim şähärindä Eyämizniñ barçasın, xaysıları ki xiliniyirlar töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

¹Alyış şişkan üçün, xaçan ayırlansa, Eyämniñ alniña tökkäy alyışin kensiniñ. Sandir 101.

²Biy, işit alyışima benim, çaçiriñim benim saña kelgäy, ³da xaçtarmagin yüzünü seniñ mendän.

Kününä tarliximniñ benim aşaxlat maña çulaxiñni seniñ, xaysi kün sarnasam saña, tezindän işit maña.

⁴Tügändilär, neçik (136v) tütün, künlärim, da söväklärim benim, neçik çamiş, çurudular.

⁵Çalindim, neçik biçän, da çurudu yüräkim benim, unuttum yemä ötmäkimni benim ⁶avazından küstünmäximniñ benim.

Yabuštu söväklärim benim tenimä benim, ⁷oxşadim men hawalasanga yabanlixta.

Boldum men neçik pu pustalixta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçix yalyiz öv üsnä.

⁹Tabaladilar meni duşmanlarim benim kün uzun, da ögövilärim benim mendän ant içärlär edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, yedim, da içkimni benim yaş bilä çatiştirdim

¹¹Yüzündän öcäşmäxiñniñ seniñ, zera sen biyiklattıñ da aşaxlattıñ meni.

(137r) ¹²Künlärim menim, neçik kölgä, aştılar, da men, neçik biçän, çurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da jışadaglıñın seniñ dżınstan çaç dżinska.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üstnä Sionnuñ, zamanı şayavatlanmañınıñ, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändilär çullarıñ seniñ taşlarına anıñ da toprağına anıñ şayavatlangaylar.

¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıñdan seniñ da barça çanları yerniñ haybatıñdan seniñ.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniñ anda.

¹⁸Baxti ol alyışına aşaçlanganlarınñ da heç etmädi çoltçaların alarnıñ.

¹⁹Yazılğay bu dżinska özgä, žoyovurtka, çaysi ki tapunuptur alyışlama Biyni.

(137v) ²⁰Baxti ol biylikindän, arilikindän kendiniñ, Biy köktän yergä baxti

²¹Işitmä küstünmäxinä baylılarınñ da çeşmä oylanların ölümgä borçlularınıñ,

²²Aytma Sionga atın Eyämizniñ da alyışın anıñ Jerusaşemda,

²³Yiğıştirma žoyovurtlarıñ birgä da çanlarga çuluç etmä Eyämizgä.

²⁴Dżuvap berdi anar yolunda çuvatiniñ kendiniñ, azlıñın künlärimniñ menim, ²⁵töz maña da çıçarmagın meni yarımından künlärimniñ menim, zera dżins-dżinslardır yıllarıñ seniñ.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniñ toxtattıñ, da işläri çollarıñniñ seniñ köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da barsen da çalırsen meñilik.

(138r) Barçamiz [=Barçası], neçik ton, opransarlar, neçik kiyinişni, teşkirsärsen alarni, da teşkirilsärlär.

²⁸Sen ol kendiñsen, da yıllarıñ seniñ keçmästir, ²⁹oylanları çullarıñniñ seniñ turgaylar anda, da züryätlarına alarnıñ meñilik oñarılğay. *Dun 26.*

[Псалом 102/103] 102

Saymos Tawit'niñ.

¹Alyışla, dżanım menim, Biyni, da barça söväklärim menim — atın ari anıñ.

²Alyışla, dżanım menim, Biyni da unutmagın barça bergänin anıñ,

³Kim aritir yazıçıñni seniñ, oñartir barça çastalıçıñni seniñ,

⁴Kim çutçarıñ küflänmäxtän tirlikiñni seniñ, tađžlar seni yarlıyamaç bilä da şayavati bilä,

⁵Kim toldurur igiliktä suçlançıñni seniñ, yäñirgäy, (138v) neçik çaraçuşnuñ, igitlikiñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamaçni Biy da toyruluç barça zrgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeşkä da oylanlarına Israjeliniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir bizgä Biy da dügül meñilik saçlar öcñü.

¹⁰Dügül yazıçımızga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoçsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçin kendiniñ üstnä çorçkanlarıñniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batişından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(139r) ¹³Neçik şayavatlandı ata üstnä oylanlarıñniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy çorçkanlarına kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da anđı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üstnä yel — da dügül, da dayın körünmäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ çalir meñi meñilik üstnä çorçkanlarıñniñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluçu anıñ oylanlarıñdan çaç oylanlarına diñrä,

Çaysıları ki saçlarlar niyatın anıñ, anarlar buyruçun anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlıçı anıñ bar(139v)çasına eyälik etär.

²⁰Alyışlañiz Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlular çuvatları bilä, ki etärsiz sözün anıñ, işitip avazına aytuşunuñ anıñ.

²¹Alyışlañiz Biyni, barça çuvatlıları anıñ, çizmätkärläri da etüçiläri erk anıñ.

²²Alyışlañiz Biyni, barça işläri anıñ, barça yerdädir biylik anıñ, alyışla, dżanım menim, Biyni.

[Колофон]

Lusig sargawakni anğın.

Dun 22, p'arç' 48 dundir.

[Псалом 103/104] 103

Saymos Tawit'niñ. Yaratılğanı üstnä dünyäniñ, 103.

¹Alyışla, dżanım menim, Biyni! Biy Teñrim menim, ulu bolduñ asrı,

Tapunmaçni da ulu şöhrätlikni kiydiñ, ² yapunduñ yarıçni, neçik kiyinişni, saldiñ köknü, neçik çatırni, ³ da yaptıñ üstnä suvlarıñniñ üst yapovun anıñ;

(140r) Kim çoyar bulutta barganin kendiniñ, da kezär ol üstnä çanatları bilä yelniñ;

⁴Kim etti friştäsin kendiniñ dżan da çulların kendiniñ ottan küydürüçi.

⁵Toxtatti yerni üstnä toxtalmaçiniñ kendiniñ, ki tepränmäğay meñilik.

⁶Teränlik — neçik kiyinişniñ yapovu dur anıñ, üstnä taylarnıñ turgaylar suvlar.

⁷Öçäşmäxiñdän seniñ çaçkaylar da avazından kökrämäxiñniñ seniñ titrägäylär.

⁸Çiçarlar, taylanırlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, çaysi ki toxtattıñ alarnı.

⁹Çek çoyduñ, da bolmaslar aşma, da dayın çaytmaslar yapma yerni.

¹⁰Yeberdiñ çovraçlarnı pırxıldı-pırxıldı, arası-na taylarnıñ bargaylar suvlar —

(140v) ¹¹İçirmä barça kazanlarnı kiyik, toyun-gaylar yabanları susamaçlarında kendiläriniñ.

¹²Anda uçar çuşları köknüñ uya çoygaylar da içindən çayalarnıñ bergäylär avazların kendiläriniñ.

¹³İçirir taylarnı ambarlarından kendiniñ, yemişindän işiniñ kendiniñ tolgay yer.

¹⁴Östürdüñ biçänni taylarda, yaş otnu çuluxuna adamlarnıñ.

Çiçardiñ ötmäknı yerdän, ¹⁵çayır färâh etär, yay — färâh, da ötmäk toxtatır yüräkin adamniñ.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormanı Lipananiñ, çaysıların ki sen tiktıñ.

¹⁷Anda uçar çuşlar köktägi çipçälärin çičar-gaylar, da uyaşı läğläğniñ tolu işançıdır alarnıñ.

(141r) ¹⁸Taylar biyiktir marallarga, da çayalar işançı çoyanlarga.

¹⁹Ettiñ aynı zämanä üçün, günäş tanıdı sahatın kirmäxiñniñ kendiniñ.

²⁰Ettiñ çaranıyunu, da boldu keçä, anda barırlar barça kazanklar ormandagi.

²¹Balaları aslanlarnıñ muñrarlar, da çaparlar, da izdärlär Teñridän yemäkin kendiläriniñ.

²²Çiçkanına günäşniñ yiyilirlar da ormanlarında kendiläriniñ tınarlar.

²³Çiçar adam işindä kendiniñ da emgängäni-nä çolunuñ kendiniñ çaç inirgä diñrä.

²⁴Neçik uludur işläriñ seniñ, Biy! Barça nemäni ağıl bilä ettiñ, da toldu yer tapunganıñ bilä seniñ.

(141v) ²⁵Bu teñiz ulu da avlaç, bundadır sürkälğänlär, çaysi ki yoxtur sanı kazanlarnıñ, ululu da uvaç bunda, ²⁶ da kemilär dä barırlar, adz-daha, çaysi ki yarattıñ oynama anıñ bilä.

²⁷Barçası saña eglänirlär, da sen berirsən yemäk alarga sahatında.

²⁸Berirsən alarga, da yerlär, açarsən çoluñnu seniñ, yedirirsən barçasın erkiñ bilä seniñ.

²⁹Xaytarırsən yüzüñnü seniñ alardan, da müşçüllänirlär, çičarırsən dżanni alardan, eksilir-lär da topraç çaytarlar.

³⁰Yeberirsən dżaniñni seniñ, da tapunursen alarnı, da yänirtirsən yüzün yerniñ.

³¹Bolgay haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarında kendiniñ.

³²Kim baçar yergä da berir titrämäç bu(142r)-nar, yuvuçlanır taylarga, da tutaşirlar?

³³Alıışliyiñ Biyni tirlikimdä benim, saymos aytıyım Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³⁴Tatlı bolgay anar alıışım benim, da men färâh bolıyım Biygä.

³⁵Eksilgäylär yazıçlılar yerdän, çirsiz dayın tapulmagay kendindä. Alıışla, dżanim benim, Biyni. *Dun 34.*

[Псалом 104/105] 104

Aləluia, 104.

¹Tapunuñuz Eyämizgä da sarnajız atın anıñ, aytıñız dinsizlärgä işin anıñ.

²Alıışlanıñız, da saymos aytıñız anar, aytıñız barça tamaşaların anıñ, ³da ögünüñüz atına ari anıñ.

Färâh bolsun yüräkläri alarnıñ, çaysıları ki izdärlär Biyni, ⁴izdäñiz Biyni da çuvatlı boluñuz, izdäñiz yüzün anıñ hər vaçt.

(142v) ⁵Anıñız tamaşasın anıñ, çaysi ki etti, peşälärni da könülükün anıñ.

⁶Züryâti Aprahamnıñ, çulları anıñ, da oylanları Agopnuñ, tañlaganları anıñ.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könülükü anıñ.

⁸Anđı meñiliktän niyätin kendiniñ da sözün, çaysi ki simarladi çaç miñ yılga diñrä,

⁹Niyätni, çaysi ki çoydu Apraham bilä, da ant içmäxin kendiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toxtatti Jagopta buyruçun kendiniñ da Israjeldä niyätin kendiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim yerin K'ananniñ, pay meñärmäxiñizgä siziñ».

¹²Zera edilär alar san bilä az, eksik da kelgin-lär kendindä.

(143r) ¹³Aştılar alar dżinstan dżinska, çanlıçtan çoyovurtka özgä.

¹⁴Xoymadı adamlarga yazıçlanma alarga, azarladi çanlarnı alar üçün.

¹⁵«Yuvuçlanmañız,— aytıyır,— yaylanganıma benim da markarelärimä benim yazıçlanmañız».

¹⁶Ündädi açlıçni yerinä alarnıñ, barça çuvatın ötmäknıñ sindirdi.

¹⁷Yeberdi alnına alarnıñ erni, çuluçka satıldı Jovsep'.

¹⁸Aşaç ettilär bayda ayaçların anıñ, da keçti temirdän boyu anıñ,

¹⁹Negä diñrä kelgäy sözü anıñ, da sözü Eyämizniñ sinadı anı.

²⁰Yeberdi xan da çeštirdi anı, buyruççi zoyovurtka xoydu anı.

²¹Turyuzdu anı biy övünä kendiniñ, buyruççi üsnä barça xazyan(143v)çiniñ kendiniñ,

²²Ögütlämä buyruççılarnıñ alarnıñ, neçik kendin, da xartların alarnıñ ağıllı etkäy.

²³Kirdi Israjel Misirga, Jagop xarib boldu ulusuna K'ananniñ.

²⁴Arttırdı zoyovurtun kendiniñ asrı da xuvatlattı alarnı, ne ki duşmanların kendiniñ.

²⁵Xaytardı yüräklärin alarga — körälmämägä zoyovurtun kendiniñ da aldama xulların kendiniñ.

²⁶Yeberdi Movşesni, xulun kendiniñ, da Aharonnu, tañlamasın kendiniñ.

²⁷Berdi alarga söz nişanlarına kendiniñ da peşälärin kendiläriniñ yerindä K'ananniñ.

²⁸Yeberdi xaramyuluş da xaramyulattı alarnı, zera açıylattılar sözüñ anıñ.

(144r) ²⁹Xaytardı xanga irmaşların alarnıñ da öldürdü barça balişların alarnıñ.

³⁰Xaynaştı yerlärinä alarnıñ bağa da övläri xanlariniñ alarnıñ.

³¹Ayttı, da keldi itçibini da sinäk barça bilä çeklärinä alarnıñ.

³²Xaytardı yaymurları alarnıñ gargudga, da ot yerinä alarnıñ yandı.

³³Urdu borlalişların da indžirlärin alarnıñ da uvattı barça teräklärin çeklärinä alarnıñ.

³⁴Ayttı, da keldi sarinçxa da xrušč, ki yox edi sani,

³⁵Yedi biçänin yerniñ alarnıñ, tügätti barça yemişin tüzläriniñ alarnıñ.

³⁶Urdu barça ilgäriğilärin Misirliläriniñ, ilgäriği barça xazyançlarin alarnıñ.

³⁷Çiçardı alarnı (144v) altun bilä da kümüş bilä, da yox edi džiñslariniñ alarnıñ xastası.

³⁸Färäh boldu Misirlilər çixkanına alarnıñ, ki tüştü xorxusu Eyämizniñ üstünä alarnıñ.

³⁹Yaydı bulutnu kölgä etmäxkä alarga күndüz da ot bilä yariş berir edi alarga [keçä].

⁴⁰Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäk bilä köknüñ toldurdu alarnı.

⁴¹Urdu xayanı, da axtılar suvlar, da bardılar ağin suvlar suvsuzluhta.

⁴²Anđi sözüñ kendiniñ ari, xaysı ki [edi] Apraham bilä, xuluna kendiniñ.

⁴³Çiçardı zoyovurtun kendiniñ sövünçlük bilä da tañlanganlarin kendiniñ färählik bilä.

⁴⁴Berdi alarga uluslarin dinsizläriñiñ, xazyanğanına zoyovurtlarına meñärtti alarnı,

(145r) ⁴⁵Ki saşlarlar tanıxlişin anıñ da oşenkin anıñ izdägäylär. *Dun 44, p'ark' 78 dundir.*

[Псалом 105/106] 105

Aleluia 1, 105.

¹Tapunuçi boluñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, zera meñiliktir yarlıyamaş anıñ.

²Kim sözlägäy xuvatın Eyämizniñ, işitövlü etkäysen [=etkäy] barça alyişin anıñ?

³San, kimlär saşlarlar könülüknü da etärlär toyruļuñnu här sahat.

⁴Anğin bizni, Biy, biyänçli zoyovurtuñ bilä seniñ da därman etkin bizgä xutxarmaşına seniñ.

⁵Köriyix biz tatlılıx tañlamalariniñniñ seniñ, färäh boliyix färählikinä džiñsiniñniñ seniñ da ögiyix biz meñärmäşiniñ seniñ.

⁶Yazişlandix biz atalarimiz bilä bizim, töräsizländix da aşındix.

(145v) ⁷Atalarimiz bizim Misirda eslämädilär sk'ançelik'iğniñniñ seniñ, da ne ağanadılar köpyarlıyamaşiniñniñ seniñ.

⁸Öçäştirdilär seni keçkändä kendiläriniñ teñiz bilä Xizil, ⁸xutxardı alarnı atı üçün kendiniñ, ki tanidilar xuvatın anıñ.

⁹Öçäştı teñizgä Xizil, da xurudu, yol körgüzdü alarga tibsizlik bilä, neçik yabanlıx bilä.

¹⁰Tirgizdi alarnı xolundan körälmäsizläriñniñ alarnıñ da xutxardı alarnı xolundan duşmanlariniñniñ alarnıñ.

¹¹Yaptı teñiz indžituçılarin alarnıñ, da biri dä alardan xutulmadı.

¹²Inandilar sözinä anıñ da alyişladılar alyişin anıñ.

¹³Açıxtılar, da unuttular işlärin anıñ, da fikir etmädilär saşışına anıñ.

¹⁴Suşlandilar suşlanmaşına yabanlıxniñniñ, sinadilar Teñrini suvsuzluhta.

¹⁵Berdi alarga xoltçasın alarnıñ, yeberdi toluşun boylarına alarnıñ.

¹⁶Öçäştirdilär Movşesni taborlarında da Aharonnu, arisin Eyämizniñ.

¹⁷Açıldı yer, da yuttu Tatanni, da yaptı taborlarin Apironnuñ.

¹⁸Ot yandı yiyinlarına alarnıñ, da yalın oprattı yazıxlilarnı.

¹⁹Ettilər bizov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, ²⁰da teşkirdilär haybatlarin kendiläriniñ oşşaşına bizovnuñ, biçän yevüçiniñ.

(146v) ²¹Unuttular Teñrini, tirlik etüçilärin kendiläriniñ, ki etti ulu-ulu kendiniñ Misirda, ²²tamaşalarin kendiniñ yerinä K'amniñ da xorxusun kendiniñ üstnä Xizil teñizniñ.

²³Ayttı tas etmä alarnı, egär Movşes ki tañlangan bolmasa edi alnına anıñ.

Xayttı Biygä da keçirdi öçäşmäşin anıñ, ki tas bolmagaylar alar.

²⁴Hečkä berdilär yerni suxlançli da inanmadilar sözünä aniñ.

²⁵Mirmildandilar taborlarında kendiläriniñ da işitmädilar avazına Eyämizniñ.

²⁶Kötürdü xolun kendiniñ üstlärinä alarniñ urma alarni pustalıxta,

²⁷Saçilgay züryâti alarniñ dinsizliklär bilä, saçilgay züryâti aniñ uluslarga.

(147r) ²⁸Murdarlandilar alar Pelpək'ovrda, ki yedilär gurk' xurbanların da ölgänläri.

²⁹Öçäştirdilər anı işläri bilä kendiläriniñ, arttı üsnä alarniñ sinixliñ.

³⁰Soñra turdu aralarına P'enees, aritti, da tiyildi ölüm, ³¹hesepledi añar toyrulux džins-džinstan meñilikkä diñrā.

³²Öçäştirdilər anı suvları xarsilixniñ, xiynaldi Movses alar üçün, ³³ki açılıttılar džanın aniñ.

Buyurdu erinläri bilä kendiniñ, ³⁴da tas etmädilär džinsläri, xaysi ki aytti alarga Biy.

³⁵Xatışıldilar dinsizlär bilä da övrändilär işlärin alarniñ, ³⁶xulux ettilär gurk'larına alarniñ, da boldu alarga azmaxlixka.

³⁷Xurban ettilär (147v) oylanların da xizların kendiläriniñ devlärgä ³⁸da töktülär xanni zayalsiz,

Xani oylanlarıniñ da xizlarıniñ kendiläriniñ devlärgä, xaysi ki xurban ettilär gurk'una K'ananıñ.

Balçixlandi yer xanından alarniñ ³⁹da murdarlandi işläriñdän alarniñ, zera borıgländilär barganlarına kendiläriniñ.

⁴⁰Öçäşlände yüräklänmäxi bilä Biy üstnä zoyovurtunuñ kendiniñ da igränçi etti meñärmäxin kendiniñ asri.

⁴¹Çixara berdi alarni xoluna dinsizläriñ, eyalik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniñ, ⁴²da duşmanları kendiläriniñ indžittilar alarni, da aşax boldular tibinä xollariniñ alarniñ.

(148r) ⁴³Ol köp kerät xutxardi alarni, da alar açılıttilar anı sayışlarına kendiläriniñ da bükreydilär töräsizliklərində kendiläriniñ.

⁴⁴Baxti Biy tarlixına alarniñ işitmä avazına alyişiniñ alarniñ.

⁴⁵Anđi niyatın kendiniñ da poşman boldu köplüxünä körä yarlıyamaşiniñ kendiniñ, ⁴⁶berdilär alarni alnına barça yäsir etüçiläriniñ alarniñ.

⁴⁷Xutxar bizni, Biy Teñrimiz bizim, da yiğıştir bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolıyix atıña seniñ ari da ögüniyix alyişiniñ bilä seniñ.

⁴⁸Alyişli Biy Teñrisi Israjelniñ meñi meñilik.

Da aytkay barça zoyovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Алыш Ezegia xanniñ Israjelniñ [Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

(148v) ¹⁰Men ayttim kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim benim, ki bardim men eşikinä tamuñnuñ,

Xoydum barçani artımdan benim ¹¹da ayttim, ki dayin körmändir xutxarmaşin Eyämizniñ yerdä tirilärniñ da dayin artix körmändir adamni turmaşları bilä kendiläriniñ birgä.

¹²Eksildim men uruy-kökümdän benim, bundan soñra xoydum barça tirlikimni benim.

Çixti bardı, ayırıldı mendän džanim benim, neçik ol, ki sökär salaşni, da boldum men neçik işi džulhalarniñ yuvux kesmäxkä.

¹³Kündä ol çixara berildim men ertädän, neçik xoluna aslaniñ, ol türlü sindiryaladi, uvatti sövklärimni benim, ki ertädän çax keçägä diñrā çixara berildim.

(149r) ¹⁴Neçik xarlıyaç, ol türlü dživildar edim, neçik kügürçin, ol türlü tiyilir edim, zera eksildilər közlärim benim körmäxtän.

¹⁵Baxtim biyiklikkä, Biygä, Teñrimä benim, ki xutxardi meni da ketardi mendän ayrixin džanimniñ benim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün aytildi saña, oyattiniñ boyumnu benim, xaytardiniñ džanimni, övündüm da tirildim.

¹⁷Ošta, eminlikkä xaytti açiyim benim, xutxardiniñ džanimni benim, ki tas bolmagaymen, da saldini kerigä barça yaziximni benim.

¹⁸Ki dügül egär xaysilari ki tamuñtadirlar, tapunurlar saña, da dügül ölülar alyişlagaylar seni, da umsanmaslar könülükünä seniñ barçası, xaysilari ki enärlär tamuñka.

(149v) ¹⁹Evet, tirilər, alyişliyix seni, Biy, neçik dä men, bundan soñra oylanlar toyrıyım, xaysi ki aytkaylar toyruluxuñnu seniñ, ²⁰Biy xutxarılmaşimniñ benim.

Men dayin tiyilmiyim alyişlama seni alyiş [bilä] yañi barça künlärimä tirlikimniñ benim xarşı dağzarına Teñriniñ.

Dun 12. Ganons 326 duñdir. Bu ganon saymos üç yüz igirmi alti duñdir.

[Молитва]

Umsa tirlikniñ, umsa da işanç xutxarılmaşniñ benim, adam sövüçi Biy. Parexosluñu".

[Псалом 106/107] 106

Aləluia, 106.

(150r) ¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, da meñiliktir yarlıyamaşiniñ,—

²Aytkaylar xutxarılğanlar Eyämizniñ, xaysi ki xutxardi xolundan duşmanniñ,

³Barča uluslardan yiyıştirdi alarni, günäşniñ çixkanından da günäşniñ kirkänindän, yarimkeçädän da teñizdän.

⁴Bulardılar alar yabanlıxta, suvsuzluxta, yol-larına, şahar turmaşlarına tapmadılar;

⁵Açıxtılar da susadılar, da dżanları alarniñ alarda eksildilər.

⁶Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, da totxarlıxından alarniñ xutxardı alarni.

⁷Yol körgüzdü alarga yolga toyrı, ki bargaylar şahärgä turmaşlarına kendiläriniñ.

(150v) ⁸Tapundular Eyämizgä yarlıyamaşına anıñ, tamaşalarına anıñ oylanları adamlarniñ,

⁹Ki toydurdu dżanların ačlarınıñ da dżanların küsänclärniñ tolu etti yaxşılıx bilä.

¹⁰Xaysıları oltururlar edi çaramyuluxta da kölgäsinä ölümnüñ, baylı edilär miskinliktä, neçik temirdä,

¹¹Ki açıylattılar sözüñ Teñriñiñ da sayšın Bi-yiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşax boldular ayrıxtan yüräki alarniñ, ça-çaklandılar, da kimsä yoç edi, ki boluşkay edi alarga.

¹³Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, totxarlıxlarından alarniñ çixardı alarni.

¹⁴Xutxardı alarni çaramyuluxtan da kölgäsin-dän ölümnüñ da çeşti bayların alarniñ.

(151r) ¹⁵Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlı-yamaşına anıñ, tamaşalarına anıñ oylanları adam-larniñ.

¹⁶Zera uvattı eşikni bayırdan da beklövün te-mirdän uvattı.

¹⁷Boluştu alarga yoluna, töräsizliklärinä ken-diläriniñ, zera yazıxları üçün kendiläriniñ aşax boldular asrı.

¹⁸Barča aşlardan igränirlär edi yüräkläri alarniñ, yuvuxlandılar çaç eşikinä ölümnüñ.

¹⁹Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, totxarlıxlarında alarniñ xutxardı alarni.

²⁰Yeberdi sözüñ kendiniñ, da sayayttı alarni, da xutxardı alarni buzuxluxundan kendiläriniñ.

²¹Xosdovanel boldular Eyämizgä (151v) yarlı-yamaşına anıñ, tamaşasına anıñ oylanları adam-larniñ.

²²Sungaylar añar çurbanin alışniñ da ayt-kaylar işlärin anıñ sövünçlük bilä.

²³Xaysıları enärlar edi teñizgä kemi bilä da etärlär edi işlärin suvlarda köp,

²⁴Alar kördülär işlärin Eyämizniñ da tamaşa-ların anıñ teränlikinä tibsizlikniñ.

²⁵Ayttı, da turdu yel da dufan, da biyikländi-lär tolyunları anıñ.

²⁶Çixarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlik-kä, da boyları alarniñ dżanlarına kendiläriniñ op-randılar.

²⁷Müşülländilər, seskändilər, neçik esirik-lär, da barča aşılları alarniñ tüstü.

²⁸Çaxirdılar Biygä tarlıxlarından kendiläri-niñ, totxarlıxlarından alarniñ tırgizdi alarni.

(152r) ²⁹Xaytardı dufanni havaga, da tüyildi-lar tolyunları anıñ, ³⁰färäh boldular, ki tüyildilər, da yol körgüzdü alarga kemi tınçlıxına erklärinä kendiläriniñ.

³¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlıyamaşına anıñ, sk'ançeliklärinä anıñ oylanları adamlar-niñ.

³²Biyiklätkäylär anı yiyinina yiyinlarniñ, da olturyuçuna çartlarniñ alışlagaylar anı!

³³Zera çaytardı axın suvlar çuruga da bargan-ların suvlarniñ yergä susamiş,

³⁴Etti yerni yemiş berüçi balçixli yamanlıxi üçün turuçılariniñ alarniñ.

³⁵Etti pustalıxni göllü suvlar da yerni susamiş barganlarına suvlarniñ;

(152v) ³⁶Siyndirdi kendinä ačlarını, da yasa-dılar şahar turmaşlarına kendiläriniñ.

³⁷Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalıxlar, da ettilär yemiş hasillärindän kendiläriniñ.

³⁸Alışladı alarni, da arttilär asrı, da hayvan-ları alarniñ eksilmädilər.

³⁹Eksildilər alar da çıynaldılar tarlıxlarından yamanlıxniñ da totxarlıxniñ.

⁴⁰Keldi risvaylıxka üstnä buyruçılariniñ alarniñ, bularttı alarni yabanlıxta da dügül yolun-da.

⁴¹Boluştu yarliniñ miskinlikinä, yol körgüzdü, neçik çoyunlarına, dżinsiniñ alarniñ,

⁴²Körgäylär toyrular da färäh boldular, da bar(153r)ča töräsiz yapkay ayzin kendiniñ.

⁴³Kimdir aşıllı, ki saçlagay bunu da eskä al-gay yarlıyamaşın Eyämizniñ. *Dun 42.*

[Псалом 107/108] 107

¹Alışi saymosnuñ Tawit'niñ, 107.

²Hadirdir yüräkım menim, Teñri, hadirdir yü-räkım menim alışlama da saymos aytma saña haybatım bilä menim.

³Oyanıñız, haybatım menim, oyanıñız saymos bilä da alış bilä, da men oyanırmen ertäräk.

⁴Xosdovanel bolıyım saña çoyovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım saña dżinslar arasına.

⁵Ulu boldu çaç kökkä diñrä yarlıyamaşın se-niñ, çaç bulutka diñrä könülükün seniñ.

⁶Biyiklänip sen köktä, Teñri, barča yerdä-dir haybatıñ seniñ.

(153v) ⁷Neçik çutçarıldılar sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Biyik bolıyım, ayırıyım Siwk'emni da tüzlärin otaxlarga açıyım.

⁹Menimdir Kayajət ulusu, da menimdir Manase, Ep'rem çuvatlatuçisi başımniñ menim.

Juta çanıñ menim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniñ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganıñni menim, da maña özgä džinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şahärgä bek, yaçom kim yol körgüzüçi bolgay maña çax Jetovmaga?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, ki çaysi ki kerı ettiñ bizni da çıymadıñ, Teñri, çuvatimiz bilä bizim?

(154r) ¹³Ber bizgä boluşluç tarlıçta, ki yalyandır çutçarmaçı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyiç çuvatni, da ol uyatlı etkäy duşmanlarımizni bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ. 108.

¹Teñri alıışima menim! tiyilmagin, ²zera ayzi yazıçlıniñ, ayzi hilläliniñ açıldı üstümä menim.

Sözlädilər mendän til bilä hilläli ³ da sözü bilä körälmäxsisizliçniñ çapsadılar meni.

Çariştilar menim bilä heç yergädän, ⁴ornuna süvükümnüñ menim çıçara berirlär edi meni, evet men alıışta bolur edim.

⁵Tölädilər maña yamanni ornuna yaçşisiniñ, körälmäxsisizliçni ornuna süvükümnüñ menim.

⁶Turçuz üstünä aniñ yazıçlı şaytanni, turgay (154v) sayına aniñ.

⁷Yarçusundan kendiniñ çıçkay suçlu, da alıışi aniñ yazıçka çaytkay.

⁸Bolgay künläri aniñ eksik, da tärmanin aniñ — ani özgä eltkäy.

⁹Bolgay oylanları aniñ öksüz, da çatunu aniñ [tul], ¹⁰taygaylar, teşkirilgäylär oylanları aniñ, klänçi bolgaylar da çıçkaylar turmaçlarında kendiläriniñ.

¹¹Tergägäy ötünç berüçi barça nemäsin aniñ, çaraçlagaylar yatlar çazyançin aniñ.

¹²Tapulmagay boluşuçi anar, da kimsä yarlıyagay üsnä öksüzläriniñ aniñ.

¹³Bolgay oylanları aniñ tas bolmaçka, da džinstan buzulgay atı aniñ.

(155r) ¹⁴Ançaylar yazıçin atalariniñ aniñ alni-na Eyämizniñ, da yazıçı anasınıñ aniñ buzmagay ¹⁵da bolgay alni-na Eyämizniñ här sahat.

Tas bolgay anda anmaçlıçı aniñ ornuna, ki anmadı etmä yarlıyamaçni,

¹⁶Xuvçay adamni miskinni da yarlini öldürmä ani, ki aşaytir yüräk bilä.

¹⁷Süvdü çarıışni — da çıçkay anar, klämädi alıışni — yıraç bolgay andan.

¹⁸Kiydi çarıışni, neçik tonnu, kirgäy, neçik suv, çarınına aniñ da, neçik çet, sövüklärinä aniñ.

¹⁹Bolgay anar neçik ton, ki kiyär, neçik çuşaç, ki baylandı här kez belinä.

²⁰Bu işidir alarniñ, çaysi ki yamanlamaçta edilär menim üçün Biygä da çaysiläri ki sözlärlär edi yaman džanıñ üçün menim.

(155v) ²¹Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atıña körä seniñ, zera tatlıdır yarlıyamaçıñ seniñ, da çutçar meni, ²²zera yarlı da klänçimen men.

Yüräkim menim müşçülländi çarınımda menim, ²³ da men, neçik gölgä, atılğanima menim, eksildim da silkindim, neçik sarinçça.

²⁴Tizlärim menim çaçaklandı (saçlamaçtan) oruçtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaydan.

²⁵Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär başların kendiläriniñ.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim menim, da çutçar meni yarlıyamaçıña körä seniñ.

²⁷Tanıçaylar, ki çoluñ seniñ budur da sen, Biy, ettiñ bunu.

²⁸Alar çarıçlarlar, da sen alıışlarsen, çaysiläri ki turupturlar üstümä menim, uyat kötürgäy- (156r)lär, evet çuluñ seniñ färäh bolgay sendä.

²⁹Kiyçäylär uyatni, çaysiläri ki yaman sözdä edilär džanıñ üçün menim, da kiyçäylär, neçik yapov tonnu, uyatın kendiläriniñ kendiläri üstnä.

³⁰Evet men çosdovanel boliyim Biygä asrı ayçim bilä menim, içinä köplärniñ alıışliyım seni.

³¹Ki turdu ol sayına yarliniñ, çutçarma meni andan, çaysiläri ki çuvarlar džanıñni menim. *Dun 28.*

[Псалом 109/110] 109

Saymos Tawit'niñ, 109.

¹Aytti Biy Biyimä menim: Oltur sayıma menim, çax çoyiyim duşmanlarıñni seniñ başçıç ayaçlarıña seniñ.

²Tayaçin çuvatniñ yebergäy saña Biy Siondan, da eyälik etsärsen sen arasına duşmanlarıñniñ seniñ.

(156v) ³Seniñ bilädir maña başlanganı künlärniñ çuvattan roskoşuna ariläriñniñ seniñ; çarından ilgäri, ne ki Çolpan yolduzu, toçurdum seni.

⁴Ant içti Biy da dügül dayı pošman bolsar, zera sensen k'ahana menjilik yergäsindän Mełk'ise-tegniñ, ⁵da Biy sayıña seniñdir.

Uvatkay küñünä öçäşmäçniñ çanlarıñni, ⁶yarçular dinsizläriñni, da köp etär tövüglänläriñni, da uvatkay başların köplärniñ yerdä,

⁷Çaylarıñni yolda içirgäy, bunuñ üçün dä biyik etkäy başların. *Dun 6, p'ark' 48 dundir.*

[Псалом 110/111] 110

Aləluia, 110.

¹Xosdovanel boliyim saña, Biy, bar yüräkim bilä menim, sayışına toyrularniñ, yiyinina. (157r)

²Uludur işläri Eyämizniñ, da terğalgändir barçada erki anıñ.

³Tarunmaxlıx da könänmäxlıxtir işläri anıñ, toyruluxu anıñ xalir meñi meñilik.

⁴Añmaxlıx etti tamaşalarına kendiniñ toyrularga, yarlıyovuçi, şayavatlıdır [Biy], ⁵yemäk berir xorçkanlarına kendiniñ.

Añdı meñiliktän niyätin kendiniñ, ⁶xuvatın işläriñ kendiniñ simarladı žoyovurtuna kendiniñ —

Bermä alarga meñärmäxın dinsizläriñ. ⁷Da işläri xollariniñ anıñ toyruluğ da könülüktür.

Inamlıdır lar barça buyruqları anıñ, ⁸toxtalıptir meñi meñilik, etilıptir könülük bilä da toyruluğ bilä.

(157v) ⁹Xutxarılmıxlıx yeberdi Biy žoyovurtuna kendiniñ, simarladı meñilik niyätin kendiniñ ari, da xorçuludur atı anıñ.

¹⁰Başlanganı saxtlıxniñ xorçusu Eyämizniñ, axıl yaxşı barçasına, xaysıları ki etärlär anı, da alışı anıñ xalir meñi meñilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Aləluia. San 111.

¹Sanlıdır adam, ki xorçar Eyämizdän, buyruğun anıñ ol klär asrı.

²Xuvatlı bolgay yerdä züryätı anıñ, da dżinsı toyrularniñ alıışlangay.

³Haybat da ululuğ bardır övünä anıñ, toyruluğu anıñ xalir meñi meñilik.

⁴Saçtı xaramyuluğta yarıx toyrularga, yarlıyovuçi şayavatlı da toyrudur Biy.

(158r) ⁵Tatlı adam yarlıyar da berir ötünç, ornatır sözün kendiniñ yarıyuda, ⁶zera meñilik ol seskänmäğäy.

Jışadag meñilik bolgay toyrı, ⁷çuvdan ya slavadan yamandan ol xorçmagay.

Hadırdır yüräki anıñ umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptır yüräki anıñ, da ol xorçmagay, neğä diñrä körgäy duşmanların kendiniñ.

⁹Tayıttı da berdi yarlılarga, toyruluğu anıñ xalir meñi meñilik, da münüzü anıñ biyik bolgay haybat bilä.

¹⁰Yazıxlı körgäy da öçäşkäy, tişlärin kendiniñ xirdzildatkay da erigäy, da suxlançı yazıxlarnıñ tas bolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Aləluia. San 112.

¹Alıışlañız, oylanlar, Biyni da alıışlañız atın Eyämizniñ.

(158v) ²Bolsun atı Eyämizniñ alıışlı mundan soñra çax meñilikkä diyin.

³Günäşniñ çıxkanından çax kirgäninä diñrä günäşniñ alıışlıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir üstnä barça dżinslarnıñ Biy, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyikliktä turgan, ⁶da aşaxlanganları körär köktä da yerdä;

⁷Turıyuzur miskinni yerdän da biyik etär barça zabunları çöplüktän;

⁸Olturıyuzur alarıñı buyruğçılar buyruğçılar bilä žoyovurtuna kendiniñ;

⁹Turıyuzur toyrımaganıñ övdä färâh köñül bilä, neçik ana, oylanlarına sövüngän?

[Псалом 113/114] 113

Aləluia, 113.

(159r) ¹Çıxkanı İsrajelniñ Misirdan, övündän Jagopnuğ, yiyinından özgä dżinslarnıñ,

²Boldu Dżuvutluğta arilıki anıñ da İsrajeldä buyruğu anıñ.

³Teñiz kördü da xaçtı, da Ortanan anda xayttı.

⁴Taylar, süvününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik xozular xoyunlarnıñ.

⁵Nedir saña, teñiz, kimni kördüğ da xaçtıñ? Ya sen, Jortanan, nek xayttıñ anda?

⁶Taylar, sövününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik xozuları xoyunlarnıñ.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzündän Teñrisiniñ Jagopnuğ,

⁸Kim xaytardı taşni ayın suvlarga da xayanı çovrağ közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügül bizgä, Biy, (159v) dügül bizgä, yoğsa atıña seniñ bergin haybatnı yarlıyamağın üçün da könülükün üçün seniñ.

^{10/2}Bolmagay xaçan aytkaylar dinsizlärdä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarnıñ?»

^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barça, xayısı nemäni klädi, da etti.

^{12/4}Gurk'ları dinsizläriñ altın da kümüştür, xol işläridir oylanlarıñın adamlarnıñ.

^{13/5}Ayızları bardır, da sözlämäslär, közləri bardır, da körmäslär.

^{14/6}Xulaqları bardır, da işitmäslär, burunları bardır, da iskämäslär.

^{15/7}Xolları bardır, da xarmalamas, ayaxları bardır, da barmaslar, da yoxtur avaz ovurtlarına alarnıñ.

^{16/8}Oğşaş alarga bolgaylar, xaysıları ettilär alarıñı, da barçası, ki umsanıptırlar alarga.

(160r) ^{17/9}Övü İsrajelniñ umsandı Biygä, boluşçısı, yöpsünövlüdür alarga.

^{18/10}Övü Aharonnuñ umsandı Biygä, boluşuçi, sijnarlıxtır alarga.

^{19/11}Xorçkanları Eyämizniñ umsandılar Biygä, boluşuçi da çutçaruçisidir alarniñ.

^{20/12}Añdı bizni Biy da alıışladı bizni, alıışladı Biy övün İsrajelniñ, alıışladı Biy övün Aharonnuñ.

^{21/13}Alıışladı Biy çorçkanların kendiniñ, kiçilärin da ulularin.

^{22/14}Arttırgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarıñizga siziñ.

^{23/15}Alıışlısız siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

^{24/16}Kökü köknüñ Eyämizniñdir, da köknü [=yerni] berdi oylanlarına adamlarıñiñ.

^{25/17}Dügül ki ölülär alıışlarlar seni (160v) da dügül barçası, çaysi ki enärlär tamuxka.

^{26/18}Yoçsa, tirilär, alıışlıyix seni, Biy, bundan soñra diyin. *Dun 26, p'ark' 52 dun.*

[Псалом 114/116] 114

Alėluia. San 114.

¹Sövdüm, ki işitkay Biy avazına alıışimniñ menim, ²ki aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künümä menim sarnadım añar.

³Dolaştılar çövrämä inççamaçı ölümniñ, da totçarlıxi tamuxnuñ taptı meni.

Tarlıxni da tiçizliçni taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

Kim, Biy, çutçarır džanımnı menim? ⁵Yarlıyo-vuçi Teñrimiz bizim yarlıyar, ⁶da saçlar oylanlarıni Biy.

Men aşax boldum, da Biy tırgızdı meni, ⁷çayt, džanımnı menim, tinçliçniña seniñ, zera Biy bolu(161r)ştu maña.

⁸Xutçardı džanımnı menim ölümdän, közläriniñni yaşlardan da ayaxlarımnı menim taymaçtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ yerindä tirilärniñ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Alėluia, 115.

^{1/10}Inandım, çaysi ki dä sözlädım, da men aşax boldum asrı.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganıma menim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniñ barçadan, çaysi ki berdi maña?

^{4/13}Ayaçın çutçarıлмаçniñ yöpsüniyim da atına Eyämizniñ sarniyim.

^{5/14}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ aniñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriniñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluñ seniñmen, çuluñ da oç(161v)lu çaravaşiñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımnı menim, ^{8/17}saña suniyim çurbanların alıışniñ da atın Eyämizniñ sarniyim.

^{9/18}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ aniñ ^{10/19}köşkünü, övünä Eyämizniñ da içiña seniñ, Jerusaçem. *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Saymos, tañlama da maçtovlu, könülätkän ari vartabedlärdän, sargawak vartabed da Johanç Karneçiniñ.

¹Alıışlanız Biyni, barça džınslar, ögünüz ani, barça çoyovurtlar.

²Xuvatlangay yarlıyamaçı aniñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalgay meçilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Alėluia.

¹Xosdovanel bolunuz Eyämizgä, ki yaçşidir, ki meçiliktir yarlıyamaçı aniñ.

²Aytçay övü İsrajelniñ, ki yaçşidir, (162r) ki meçiliktir yarlıyamaçı aniñ.

³Aytçay övü Aharonnuñ, ki meçiliktir yarlıyamaçı aniñ.

⁴Aytçaylar çorçkanlar Eyämizniñ, ki yaçşidir, ki meçiliktir yarlıyamaçı aniñ.

⁵Tarlıçta sarnadım Biygä, da işitti maña avlaç.

⁶Biydir menim boluşuçim, da men çorçmandır, ki: ne etkay maña adam?

⁷Biydir menim boluşuçim, da men köriyim duşmanlarımnı menim.

⁸Yaçşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaçşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruçılarga.

¹⁰Barça džınslar kezdilär çövrämä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarnı.

¹¹Kezmäç bilä kezdilär çövrämä da çapsadılar meni birgä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarnı.

(162v) ¹²Kezdilär çövrämä, neçik çulular, yandılar, palayladılar, neçik tegänäklär otta, da atı bilä Eyämizniñ kerı ettim alarnı.

¹³Keri bolganıma türtündüm da boldum yovuç yixılmaçka, da Biy yöpsündü meni.

¹⁴Xuvatım menim da boluşuçim menim Biy, da boldu maña çutçarmaçlıçka.

¹⁵Avaz sövünçlükniñ, çutçarıлмаçniñ otaxına toyrularniñ.

Oñu Eyämizniñ etti çuvatni, ¹⁶oñu Eyämizniñ biyik etti meni, da oñu Eyämizniñ etti çuvatni.

¹⁷Ölmiyim, yoçsa tiriliyim da aytiyim işin Eyämizniñ.

¹⁸Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä çixara bermädi.

¹⁹Açıñız maña eşikni toyruluçnuñ, ki kirgäy-men anda da çosdovanel (163r) bolıyım Eyämizgä.

²⁰Bu eşik Eyämizniñdir, da toyrular kirärlär mundan.

²¹Xosdovanel boliyim saña, Biy, ki işittij maña da bolduñ maña çutçarıлмаҗка.

²²Taşni, çaysin ki heçkä berdilär yasavuçılar, ol boldu başı buççañniñ.

²³Eyämizdän boldu bu, da tamaşalıdır alnına közlärimizniñ bizim.

²⁴Bu gündür, çaysi ki etti Biy, keliniz, süvüniyix da färâh boliyix buñar.

²⁵Ey Biy, çutçar! Ey Biy, yol körgüzgin! ²⁶Al-şişli, çaysi ki kelsärsen atına Eyämizniñ! Da al-şişladix seni övündän Eyämizniñ.

²⁷Biy Teñrimiz bizim köründü bizgä. Eñijiz ulukünnü färâhlikkä ertälänip çax buççaña se-ğannij.

(163v) ²⁸Teñrim benim sensen, tapuniyim saña, Teñrim benim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapuniyim saña, Biy, zera işittij maña da bolduñ maña çutçarıлмаҗка.

²⁹Xosdovanel boliyix Eyämizgä, zera yağşidür, zera meñiliktir yarlıyamaçi anij. *Dun 28, p'ark' 46 dun.*

[Псалом 118/119] 118

Alęluia.

alif

¹Sanlıdırlar zağalsızlar yollarında da çaysıları barırlar orenk'inä Eyämizniñ.

²San, kimlär tergärlär tanıxlixin anij, tüğäl yüräkläri bilä kendiläriniñ çolğaylar anı.

³Dügül ki, kimlär çilinirlar töräsizlikni, yolu-na anij bargaylar.

⁴Sen simarladıñ simarlaganıñni seniñ saçlama maña asrı.

(164r) ⁵San, egär oñarılsa edi maña yollarım benim saçlama maña toyruluğuñnu seniñ.

⁶Ol vaxtta men uyalmas edim, ki saçtlama maña simarlaganıña seniñ.

⁷Tapuniyim saña, Biy, toyruluğuna yüräkimiñniñ benim, neçik umsandım könülükünä toyruluğuñnuñ seniñ.

⁸Könülüküñnü seniñ saçladım, çoymagın meni çax meñilik.

pet'

⁹Ne bilä tüzätkäy otuzyaşli yolların kendiniñ? — Evet saçlama sözüñnü seniñ.

¹⁰Bar yüräkim bilä benim çoldum sendän, ke-ri etmə meni buyruğuñdan seniñ.

¹¹Yüräkimä benim yaşirdim sözüñnü seniñ, neçik ki yazixli bolmagaymen saña.

¹²Alşışlısen sen, Biy, övrät maña toyruluğuñnu seniñ.

(164v) ¹³Erinlärim bilä benim aytiyim barça könülükün ayzıñniñ seniñ.

¹⁴Yollarına tanıxlixıñniñ seniñ sövündüm, neçik barça çodžalıxta.

¹⁵Buyruğuña seniñ çayyurdum da saçtladım yoluña seniñ.

¹⁶Könülüküñnü seniñ sözlädım da unutmadım sözüñnü seniñ.

kamiy

¹⁷Tölä çuluña seniñ, ki turgaymen da saçlaymen sözüñnü seniñ.

¹⁸Oyat közümmü benim, da baçiyim tamaşa-sına orenk'iniñniñ seniñ.

¹⁹Xaribmen men yerdä, yaşirmagın mendän simarlaganıñniñ seniñ.

²⁰Hasrät boldu džanım benim suçlanma maña könülükünä seniñ här sahat.

(165r) ²¹Öçäştij öktämlärgä çarışli, çaysıları ki saptılar buyruğlarıñdan seniñ.

²²Keri etkin mendän tabalanmaçni da heçlikni, zera tanıxlixıñniñ seniñ izdädım.

²³Zera olturdular buyruğçılar da yaman sözlärlär edi benim üçün, evet çuluñ seniñ sayışlar edi könülüküñnü seniñ.

²⁴Zera tanıxlixıñ seniñ sözüm benim edi da sayışım benim toyruluğuña seniñ.

[t]jayit'

²⁵Yuvuçlandı džanım benim topraçka, Biy, tırgiz meni sözüñä körä seniñ.

²⁶Yolumnu benim aytiyim saña, da işitkin maña, övrät maña toyruluğuñnu seniñ.

²⁷Yollarına toyruluğuñnuñ seniñ açillı etkin meni, da tergiyim (165v) tamaşalarıñniñ seniñ.

²⁸Emgändi boyum benim ayırlanmaçka, toçtat meni sözüñä seniñ.

²⁹Yolların yazixniñ kerı etkin mendän da orenk'indä seniñ yarlıya maña.

³⁰Yolların könülüküñnüñ seniñ tañladım da könülüküñnü seniñ unutmadım.

³¹Yovuçlandıñmen tanıxlixıña seniñ, Biy, uyatlı etmə meni.

³²Yoluna buyruğlarıñniñ seniñ yügürdüm, zera keñ ettiñ yüräkimni benim.

hej

³³Orenk'kä bilikli etkin meni, Biy, yolların könülüküñnüñ seniñ, da çoliyim anı här vaxt.

³⁴Açillı etkin meni, da tergiyim orenk'iniñniñ seniñ, da saçliyim anı tüğäl yüräkim bilä benim.

(166r) ³⁵Yol körgüz maña izinä buyruğuñnuñ seniñ, zera añar biyändim.

³⁶Aşaçlatkin yüräkimni benim tanıxlixıña seniñ da [dügül] akahlıçka.

³⁷Xaytar közümnü benim, ki körmägäy men heçlikni; yoluña seniñ tırgız meni.

³⁸Toxtat xuluña seniñ sözüñnü seniñ, çorxuñ seniñ.

³⁹Çiħar mendän tabalanmaħni, ħaysi ki sayındım, zera yaruñ seniñ tatlidir.

⁴⁰Ošta suħlandım buyruħuña seniñ, toyruluħuñda seniñ tırgız meni.

γaw

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaħiñ seniñ, Biy, da ħutħarmaħiñ seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyim dzuap, ħay(166v)sıları ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim söznü [=sözün] könülükñüñ çax asrı, zera könülükñüñä seniñ umsandım.

⁴⁴Saxladım orenk'iñni seniñ hər sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim men avlaħliħta, zera buyruħuñnu seniñ izdädım.

⁴⁶Sözlär edim tanıħliħiñni seniñ alnına ħanlarıñ da uyalmas edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruħuñnu seniñ, ħaysi ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm ħollarimni benim, ħaysi ki sövdüm, da buyruħuñnu seniñ da sayışlar edim toyruluħuñnu seniñ.

ze

⁴⁹Anğın sözüñ ħuluñnuñ seniñ, ħaysi ki umsalettıñ meni.

(167r) ⁵⁰Bu övündürgäy meni aśaħliħimda benim, zera sözüñ seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär egriländilər maña asrı, evet orenk'iñdän seniñ men sapladım [=sapmadım].

⁵²Anđım könülükñüñnü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıħlılar üçün da ħaysıları ħoydular orenk'iñni seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülükñüñ seniñ yerinä ħarıbliħimniñ benim.

⁵⁵Anđım keča atıñni seniñ, Biy, da saxladım orenk'iñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyruluħuñnu seniñ izdädım.

Aləluia.

ħet'

⁵⁷Payım benim sensen, Biy, ayttım, saxlama orenk'iñni seniñ.

⁵⁸Yalbardım yüz(167v)üñnü seniñ tügäl yüräkım bilä benim, yarlıya maña sözüñä körä seniñ.

⁵⁹Sayışladım yolumnu benim da ħaytardım ayaħlarimni benim tanıħliħiña seniñ.

⁶⁰Hadirländim da müşħüllänmadım, ki saxladım buyruħuñnu seniñ.

⁶¹Bayi yazıħniñ çürgäldi üstümä, da orenk'iñni men unutmadım.

⁶²Yarımkeçädä turar edim ħosdovanel bolma Biygä könü toyruluħuñ üçün seniñ.

⁶³Ülüşlü edim men barča ħorħkanlarıñ bilä seniñ, ħaysıları ki saxlaptir buyruħuñnu seniñ.

⁶⁴Yarlıyamaħi bilä Eyämizniñ tolu boldu yer. Toyruluħuñnu seniñ övrät maña.

deť

⁶⁵Tatliliħni ettiñ ħuluñ bilä seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ.

(168r) ⁶⁶Tatliliħni, ögütnü da bilmäħni övrät maña, zera buyruħuñnu seniñ men saxladım.

⁶⁷Negä diħrä aśaħlanmiyir edim men, yazıħlı men, bunuñ üçün sözüñnü seniñ saxladım asrı.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatliliħiñ bilä seniñ övrät maña toyruluħuñnu seniñ.

⁶⁹Arttilar mendä töräsizliklər öktämlärniñ, evet men bar yüräkım bilä benim tergädım buyruħuñnu seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yüräkləri alarıñ, evet men orenk'iñni seniñ sözlädım.

⁷¹Yaħşidir maña, ki aśaħ ettiñ meni, neçik övrängäy men toyruluħuñnu seniñ.

⁷²Yaħşidir maña orenk'i ayzı(168v)ñniñ seniñ, ne ki miñləri altıñniñ da kümüşnüñ.

jot

⁷³Xollarıñ seniñ ettilär da yarattılar meni, aħilli etkin meni, da övräniyim buyruħuñnu seniñ.

⁷⁴Xorħuçılarıñ seniñ körgäylär meni da färâħ bolgaylar, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁷⁵Tanıdım, Biy, ki toyruluħ bilädır yaruñ seniñ, könü aśaħlattıñ meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamaħiñni seniñ övündürmə meni, sözüñä körä seniñ, ħuluñnu seniñ.

⁷⁷Kelgäy maña şayavatıñ seniñ, da tiriliyim, zera orenk'iñ seniñ sözüñ benim edi.

⁷⁸Uyalgaylar öktämlär, ħaysıları ki heç yergädän egrı boldular maña, evet men ħayyurdım buyruħuña seniñ.

(169r) ⁷⁹Ögütlägäylär meni ħorħkanlarıñ seniñ, da ħaysıları tanırlar tanıħliħiñni seniñ.

⁸⁰Bolgay yüräkım benim zaħalsız toyruluħuña seniñ, ki uyalmagaymen.

k'ap'

⁸¹Küsändi dźanım benim ħutħarmaħiña seniñ, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁸²Baħtilar közlärım benim sözüñä seniñ, ayttım: ħaçan övündürgäy meni?

⁸³Boldum men neçik tulxuç ayazlıxta, zera toyruluxuñnu seniñ unutmadım.

⁸⁴Ne çadardır künläri çuluñnuñ seniñ? Xaçan etsärsen maña könülükni çuvuçılarımdan menim?

⁸⁵Ayt kaylar maña orenk'sizlär sayışların, evet dügül neçik orenk'iñ seniñ.

(169v) ⁸⁶Barça sım arlaganıñ seniñ könüdürlär; heç yergädän çuvdular meni; boluş maña.

⁸⁷Azulaç dayın — da tas etärlär edi meni yerdä, yoçsa men çoymadım buyruxuñnu seniñ.

⁸⁸Yarlıyamaçına körä seniñ tırgız meni, da saçlıyım tanıxlıxıñ ayzıñniñ seniñ.

İamir [= İamit]

⁸⁹Meñilik, Biy, sözün seniñ bardır köktä, ⁹⁰džınstan çax džınskadır könülükün seniñ.

Toxtattıñ yerni, bardır da çalır.

⁹¹Buyruçuña seniñ çalır kündüz, zera barça çuluñ seniñdir.

⁹²Egär ki orenk'iñ seniñ sözüm menim bolmasa edi, ertäräk dayın, hälbät, tas bolup edim aşıçlıxımda menim.

⁹³Meñilik unutmıyım toyruluxuñnu seniñ, zera (170r) alar bilä tırgızdıñ meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, ki toyruluçuñnu seniñ izdädim.

⁹⁵Evet maña egländilär yazıçlılar tas etmägä, ki tanıxlıxıñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barça tügällikziñ kördüm soçyusun, asrı avlaç edilär maña sım arlaganıñ seniñ.

mim

⁹⁷Neçik süvdüm orenk'iñni seniñ, här kez sözlärim menim edi.

⁹⁸Ne ki duşmanlarım menim, açıllı ettiñ meni, zera sım arlaganıña seniñ meñilik menim edi.

⁹⁹Artıç, ne ki barça, övrätüçilärımdän menim açıllı boldum, zera tanıxlıxıñ seniñ sözlärim menim edi.

¹⁰⁰Artıç çartlardan açıllı boldum, zera buyruçuñnu seniñ tergädim.

(170v) ¹⁰¹Barça yollarından yamanların tiydım ayaxlarımni menim, neçik ki saçlagaymen sözüñnü seniñ.

¹⁰²Könülüküñdän seniñ men sapmadım, zera sen orenk'iñä bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik ki tatlıdır tañlayıma menim sözläriniñ seniñ, ne ki çibal ayzımda menim.

¹⁰⁴Barça buyruçuñdan seniñ añlap körälmädım barça yolların yamanların, zera sen orenk'iñä bilüçi ettiñ meni.

nun

¹⁰⁵Çıraxtır sözün seniñ ayaxlarıma menim da yarıç berir izlärımä menim.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, ki saçlagaymen barça könülükün toyruluçuñnuñ seniñ.

¹⁰⁷Aşıç boldum çax asrı, Biy, tırgız meni sözüñä körä seniñ.

(171r) ¹⁰⁸Erkinä ayzımnıñ menim biyängin, Biy, da könülüküñnü seniñ övrät maña.

¹⁰⁹Džanıñ menim çoluña seniñdir här sahat, da orenk'iñni seniñ men heç unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıçlılar sirtmaç, buyruçuñdan seniñ men heç bularmadım.

¹¹¹Meñärdim tanıxlıxıñni seniñ meñilik, zera sövünçlüktür yüräkımä menim.

¹¹²Aşıçlattım yüräkımni menim etmä toyruluçuñnu seniñ meñilik tölöv üçün.

samk'at'

¹¹³Töräsizlärni körälmädım, da orenk'iñni seniñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçım da çutçaruçım menim sensen, da men sözünä seniñ umsandım.

(171v) ¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruçuñ Teñrimniñ menim.

¹¹⁶Boluş maña sözünä körä seniñ, da tırgız meni, da uyatlı etmägäysen meni umsandan menim.

¹¹⁷Boluş maña, da abragın meni, da aşıçlanıyım könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Rısvayladıñ barçasın, çaysı ki çayın boldular toyruluçuña seniñ, zera egirlik bilä edilär sayışları alarnıñ.

¹¹⁹Keçövlü hesepländım barça yazıçlıların yerniñ, anıñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ.

¹²⁰Xadagın çorçuñ bilä seniñ tenimni menim, zera yarıçuñdan seniñ çorçtum asrı.

ej

Aleluia.

¹²¹Ettım könülüküñnü da toyrı(172r)luçuñnu; çıçara bermägin meni çoluna çıstıruçılarımniñ menim.

¹²²Yöpsün çuluñnu seniñ yaxşılıçka, ki bolmagay öktämlär çiyiçlagaylar meni.

¹²³Egländilär közlärim menim çutçarmaçına seniñ, Biy, da sözünä toyruluçuñnuñ seniñ.

¹²⁴Et çoluña seniñ yarlıyamaçına körä seniñ, toyruluçuñnu seniñ övrät maña.

¹²⁵Xuluñ seniñmen men, açıllı etkin meni, da tanıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹²⁶Vaxttır çuluç etmä Biygä: tiydılar orenk'iñni seniñ.

¹²⁷Bunuñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ, ne ki barça altunnu da dibazionnu.

¹²⁸Barça buyruçuñ seniñ oñarıldılar maña, ki körälmädım yolun yamanların.

(172v) **p'e**

¹²⁹Tamaşalidir tanıxlıxıñ seniñ, bunuñ üçün sövdü alarnı dżanım benim.

¹³⁰Belgilisi sözləriñniñ yarıxlı da axıllı etär oylanlarnı.

¹³¹Ayzımnı benim açtım da aldım dżannı, buyruxuña seniñ hasrät boldu dżanım benim.

¹³²Baxkın maña da yarlıya maña, könülükünä körä sövücləriñniñ atıñni seniñ.

¹³³Yolumnu benim toyrı etkin maña sözüñä körä seniñ, da eyälik etmäğäylär maña barça yazıxlar.

¹³⁴Xutxar meni iftirasından adamlarnıñ, da saxlıyım buyruxuñnu seniñ.

¹³⁵Körgüzgin yüzüñnü seniñ xuluña seniñ da övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

(173r) ¹³⁶Axın suvlar endilär közlärimdän benim, ki saxlamadılar orenk'iñni seniñ.

dzate

¹³⁷Toyrusen sen, Biy, da toyrudur yaryuñ seniñ.

¹³⁸Simarladıñ toyruluxnu tanıxlıxıñniñ seniñ, da könüdü asrı.

¹³⁹Oprattı meni paşillikiñ seniñ, zera unuttular sözüñnü seniñ duşmanlarım benim.

¹⁴⁰Taqlamadır sözüñ seniñ asrı, da xuluñ seniñ sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolgan, da toyruluxuñnu seniñ men unutmadım.

¹⁴²Toyruluxuñ seniñ toyrulux meñilik, da orenk'iñ seniñ könüdü.

¹⁴³Tarlıx da totxarlıx taptılar meni, da simarlaganıñ seniñ sözüm benim edi.

(173v) ¹⁴⁴Toyrulux bilädir tanıxlıxıñ seniñ, meñilik axıllı etkin da tırgiz meni.

gop'

¹⁴⁵Sarnadım saña bar yüräkım bilä benim, işit maña, Biy, zera toyruluxuñnu seniñ izdadım.

¹⁴⁶Çaxırdım saña, da xutxar meni, da saxlıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹⁴⁷Ertäländim, vahtsız çaxırdım; da men sözüñä seniñ umsandım.

¹⁴⁸Ertäländilär közlärim benim, ertäräk sözlämä maña sözüñnü seniñ.

¹⁴⁹Avazıma benim işitkin, Biy, yarlıyamaña körä seniñ, Biy, könülükünä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁰Yuvuxlattılar maña xuvuçılarım benim [töräsizlikni], zera orenk'indän seniñ yıraç boldular.

(174r) ¹⁵¹Yuvuxsen sen, Biy, da barça buyruxlariñ seniñ könüdürlär.

¹⁵²Ilgärtin tanıdım tanıxlıxıñdan, ki meñilik toxtattıñ alarnı.

reş

¹⁵³Körgin aşaxlanganımnı benim da xutxar meni, ki orenk'iñni seniñ men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da xutxar meni, da sözüñä körä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁵Yıraxtır yazıxlılardan xutxarmaxlıx, zera könülükünü saxlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatıñ seniñ köptür, Biy, könülükünä körä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁷Köplärdır, ki xuvıyırlar da indzıtiyırlar meni, tanıxlıxıñdan seniñ men sapmadım.

¹⁵⁸Baxar edim dżig(174v)ärsızlär üstnä da opranıñ edim, ki simarlaganıñni seniñ saxlamadılar.

¹⁵⁹Kör, zera buyruxuñnu seniñ sövdüm, Biy, yarlıyamaña bilä seniñ tırgiz meni.

¹⁶⁰Başlanganı sözləriñniñ seniñ könülüktır, meñiliktır barça könülükün toyruluxuñnuñ seniñ.

şin

¹⁶¹Buyruxçılar sürdülär meni heç yergädän, da sözləriñdän seniñ xorxtu yüräkım benim.

¹⁶²Süvündüm men sözüñdä seniñ, neçik ol, ki tapar talan xırılğan çerüvnüñ köp.

¹⁶³Yazıxni körälmädım da heç ettim, da orenk'iñni seniñ sövdüm.

¹⁶⁴Yedi kerät kündä alyşliyım seni könülükün da toyruluxuñ üçün seniñ.

¹⁶⁵Eminlik köptür (175r) alarga, xaysi ki sövürlär orenk'iñni seniñ, da yoxtur alarda azmaxlıx.

¹⁶⁶Tözdüm xutxarmaña seniñ, Biy, da buyruxuñnu seniñ sövdüm.

¹⁶⁷Saxladı dżanımnı benim tanıxlıxıñ seniñ, da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Saxlıyım buyruxuñnu da tanıxlıxıñni seniñ, zera barça yollarım benim alniña seniñdir.

t'aw

¹⁶⁹Yuvuxlangay xoltxam benim alniña seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ axıllı etkin meni.

¹⁷⁰Kirsın alyşım alniña seniñ, Biy, da sözüñ bilä seniñ xutxar meni.

¹⁷¹Axtırgay erinlärim benim alyşıñni seniñ, xaçan övrätsän maña toyruluxuñnu seniñ.

¹⁷²Sözläsin tilim men(175v)im sözüñnü seniñ, zera barça simarlaganıñ seniñ toyrulux bilädir.

¹⁷³Bolsun xoluñ seniñ tırgizmä meni, zera buyruxuñnu seniñ taqladım.

¹⁷⁴Suxlandım xutxarmaña seniñ, Biy, da orenk'iñ seniñ sözüm benim edi.

¹⁷⁵Tırlıgäy dżanımnı benim, alyşlagay seni, da könülükün seniñ boluşkay maña.

¹⁷⁶Bulardım men, neçik xoy tas bolgan, izdä xuluñnu seniñ, zera buyruxuñnu seniñ men unutmadım. P'arık' 56 dun.

Алыш Esaји markareниң
[Исаия 42: 10-13; 45: 8:
Песнь избавления]

^{42:10}Алышланъиз Теңри алыш билә яңи, zera buy-
руху аниң биыкликтә haybatlanийир,

Da ati аниң haybatlidir хирийиндан чах хирийина
yerniң,

(176r) Kimlär ki enärlär edi теңизгә кемиләр
билә, otraçlar da barça turuçilari аларниң алар билә.

¹¹Färâh болгай пуста лих да барча туручилари
kendiniң, färâh болгайлар böläkläri да avlulari Ge-
tarniң, да färâh болгайлар туручилари хаяаниң,

Başlarından таylarniң чахиргаyson. ¹²Bergäy-
lär haybatni Теңригә, да хуватлихин аниң otraçlar
aytkayлар.

¹³Biy Теңри хувати билә харшилар да келир оyat-
мага оyraшni, турузма бахиллихni, бирйи tartma,
чахирма üstnä duşmanlarına kendiniң хуват билә
köp.

^{45:8}Färâh болгайлар kök yoğartin, да bulutlar
yayış etkäylär тоғрулухну.

(176v) Ахтиргай yer yarliyamaxni да тоғрулу-
хуңну barabar ахтиргай. *Dun 8.*

Алыши Jovnan markareниң
[Иона 2: 3-10:
Молитва Ионы]

³Tarliximda benim men Biygä sarnadim, işiti
Teңri tibsizlikinä tamuхнуң чахирмаximda me-
nim.

Işit, Biy, avazima benim, ⁴ki saldih meni te-
ränlikinä теңизниң, да kezmaçlari irmaçlarniң хap-
sadilar meni.

Barça yubanmaçlariң seniң да tolyunlariң se-
niң keçtilär üstümä benim, ⁵da ayttim, ki salin-
dim хayda esä yüzüңдән közläriңniң seniң.

Hali болгай, ki artix бахкаymen dadžariña ari
seniң? ⁶Zera töküldü çövrämä suvlar чах boynuma
dirä benim, да tibsizlär müdarasiz хapsadilar
meni.

(177r) Kirdi başim benim ⁷aralarına таylar-
niң, endim men teränlikinä yerniң, kördüm bek-
lövläriң аниң, ki edilär neçik халхалар meñilik, да
çixkayлар buzuxluxтан tirlikim benim.

⁸Saņa, Biy Теңрим benim, eksilgäninä dža-
nimniң benim sarnadim да seni, Biy, аңdim, да
kiryäy алышим dadžariña ari seniң.

⁹Zera хaysilari сахларлар edi heçlikni да yal-
yanliхni, yarliyamaçlarından kendiläriңniң keri
boldular.

¹⁰Men avazinda алышniң хосdovanel boliyim
saņa, suniyim хurban Eyämizgä да түgälliyim ni-
yatimni benim хutхармахиña seniң.

(177v) [Псалом 87/88: 3]

³Kelgäylär алышларим benim, Biy, dadžariña
ari seniң, ашахlangay хулахиң seniң хoltхамa me-
nim, adam sövüçi Biy. Pareçosluxun".

Bu ganon saγmos 364 dundir.

[Псалом 119/120] 119

¹Tarliximda benim men Biygä sarnadim, да
işitti maņa Biy, ²да хutхарди džanimni benim
erinläriңдән hilläliläriңniң да tilindän yamanlar-
niң.

³Ne berilgäy saņa ya ne artkay til hilläli?

⁴Neçik ох хуватliniң, ki suv beriptirlär kömü-
rü билә pälüt аyaçiniң.

⁵Vay, ki uzaç boldu хariblixim benim! Yer-
lästim men çatirlar (178r)ında Getarniң.

⁶Köp tänä [tina] turdu boyum benim alar bi-
lä, хaysilari ki körälmäs edilär sayliхni.

⁷Men edim eminlik etüçi, хаçан sözlär edim,
оyraşirlar edi benim билә. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Алыши asdidžanniң, 120.

¹Kötürdüm közlärimni benim таylarga, хаy-
дан ki kelgäy maņa boluşlux.

²Boluşlux maņa Eyämizdän kelgäy, хaysi ki
etti köknü да yerni.

³Bermägin seskänmäхkä аyaçiniңni seniң, да
yuxlamagay közätüçiң seniң.

⁴Neçik yuxlamas да ne yuxuga barmas közä-
tüçisi Israjelniң.

⁵Biy saçlagay seni, да Biy yöpsüngäy оңu билә
холуңуң kendiniң.

⁶Günäş күндüz saņa yazixlanmagay, да ne ay
keçä.

(178v) ⁷Biy saçlagay seni barça yamandan,
saçlagay Biy džaniңni seniң.

⁸Biy saçlagay kirgäniңni да çixkaniңni seniң,
mundan soңra чах meñilikкә diңrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Алыш asdidžanniң, 121.

¹Färâh boldum men, kimlär ki аytарлар edi
maņa: «Övünä Eyämizniң bariyix biz».

²Yetişkän edilär аyaçларимiz bizim eşikiңдә
seniң, Eрусayem.

³Eрусayem yasaldı, neçik şähär, да turmaçi
kendiniң çövräsinä аниң.

⁴Anda çixarlar edi džinslar, džinslar Eyämiz-
gä, tanixliçi Israjelniң, хосdovanel bolma atina
Eyämizniң.

⁵Anda хoyулup edi olturyuçu yaryуnuң, oltur-
yuç хoyулган edi övünä Tawitniң.

(179r) ⁶Soruңuz sayliхin Eрусayemniң да ya-
salmaxin, kimlär ki sövärlär Biyni.

⁷Bolsun eminlik çuvatından seniñ, da yasalmaçı burdžlarınıñ berklikiniñ seniñ.

⁸Xardaşarımız da şıjarlarım üçün bizim, sözliyim eminlikni seniñ üçün, ⁹da övü üçün Eyämiz Tejrimizniñ bizim çolduğ yağşılığni sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alıış asdidžannıñ.

¹Saşa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

²Neçik közläri çulnuñ çoluna Eyämizniñ kendiniñ, neçik közü çuluççiniñ çoluna bikäsiniñ kendiniñ,

Ol türlüdür közümüz bizim saşa, Biy Tejrimiz bizim, negä diñrä yarlıyağaysen üstümüzgä bizim.

(179v) ³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya, zera köp tolduğ heçliklär bilä.

⁴Dayın artıç tolundılar boylarımız bizim tabalanmaç bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heç tutmaçları bilä öktämlärniñ.

[Псалом 123/124] 123

Erk aştıdžannıñ.

¹Eğär Biy bolmasa edi bizdä, ayt kay Israjel, ²eğär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganına adamlarınıñ üstümüzgä bizim ³tirilä klädilär yutma bizni

Öčaşmäxinä yüräklänmäxläriniñ alarnıñ üstümüzgä bizim, ⁴na suvlar da çayda esä boydular bizni,

Açınlarda aştılar boylarımız bizim, ⁵aştılar boylarımız bizim açınlarda tüyyisiz.

⁶Alıışlıdır Biy, ki bermädi bizni (180r) ulama tişlärinä alarnıñ!

⁷Džanlarımız bizim çutulduklar, neçik çipçix sırtmaçtan avçılarnıñ.

Sırtmaçı alarnıñ uvaldılar, da biz çutulduğ.

⁸Boluşluçudur bizgä atından Eyämizniñ, ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Erk asdidžannıñ, 124.

¹Kim umsanır Biygä, neçik tayi Siovnnuñ, seskänmägäy meñilik, ²çaysi ki turuptur Eruşayemä.

Taylar çövräsiniñ bilä, Biy çövräsiniñdir çoyovurtnuñ kendiniñ bundan soñra çaç meñilikkä.

³Çoymastır Biy tayaçin yazıçılarga payına toyrularınıñ, da toyrular salmasınlar çolların kendiläriniñ töräsizlikkä.

(180v) ⁴Yağşı etär Biy yağşılarga da alarga, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

⁵Çaxutlarnı çapsamaç bilä, eltär alarnı Biy alar bilä, çaysıları ki çilinirlar töräsizlikni. Eminlik üstnä Israjelniñ. *Dun 5, p'ark' 40 dun.*

[Псалом 125/126] 125

Alıış asdidžannıñ.

¹Xaytarmaçına Eyämizniñ yasırlıçın Siovnnuñ, da bolduğ biz övüngän.

²Ol sahat toldu ayzimiz bizim färählik bilä da tilimiz bizim sövünçlük bilä;

Ol sahat ayt kaylar dinsizlär arasına: «Ulu etti Biy etmäçin kendiniñ alarga!» ³Ulu etti Biy etkänin kendiniñ bizim bilä, da biz bolduğ sövüngänlär.

⁴Xaytar, Biy, yasır(181r)liçimizni bizim, neçik açınin yarimkünnüñ. ⁵Xaysıları ki saban sürärlär edi yaş bilä, sövünçlük bilä da çalgaylar.

⁶Barmaç bilä barırlar edi da yırlarlar edi, çayısı ki kötürüp eltärlär edi saçovların kendiläriniñ.

Kelmäç bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alıp keltirgäylär oraçların kendiläriniñ. *Dun 8.*

[Псалом 126/127] 126

Erk asdidžanac.

¹Eğär ki Biy yasamasa övnü, heç yergädän emgäniyir yasaganları alarnıñ.

Eğär ki Biy saçlamasa şähärni, heç yergädän oyaçtırlar közätüçiläri anıñ.

²Heçtir sizgä turma ertäräk, hali turuñuz, negä diñrä ki yuçlamıyirsiz, çaysılarıñız ki yiyirsiz ötmäk ağıçlı [Этот стих написан на стр. 181v]

Zamanına, neçik berilgäy yuçu sövüklülärinä kendiniñ. ³Meñärüçisi adamniñ oylanlarıdır, çaysiniñ ki tölövä kendiniñ bir [=dir], oldur yemişi yüräkiniñ kendiniñ.

(181v) ⁴Neçik oç çoluna çuvatliniñ, ol türlüdür da oylanları silküçilärniñ.

⁵San, ki toldurdu suçlançin kendiniñ alardan, uyalmagaclar, çaçan sözläsärlär duşmanları alarnıñ alar bilä eşiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alıış aştıdžanac.

¹San barçasına, ki çorçarlar Eyämizdän da barırlar yoluna anıñ.

²Xazyançin çoluñnuñ seniñ yegäysen, sandır saşa, da yağşı bolgay.

³Xatunuñ seniñ — neçik borlalıç körklü buççaçına övünñüñ seniñ; oylanlarıñ seniñ — neçik yäñi tikmä (182r) zäytün teräki çövräsiniñ seyanıñniñ seniñ.

⁴Bu türlü alıışlangay barça adam, çaysi ki çorçar Eyämizdän, ⁵alıışlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yağşılığni Jeruşayemä barça künlärindä tirlikiñniñ seniñ.

⁶Körsärsen sen oylanların oylanlarıñniñ seniñ eminlik üstnä Israjelniñ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Erk asdidžanac, 128.

¹Köp kerät çarištılar birgämä oylanlıxımdan menim, aytkay Israjel.

²Köp kerät çarištılar birgämä oylanlıxımdan menim, da meni yeşmädilär.

³Arşamni menim urdular yazıxlılar, uzun ettilər töräsizliklärin kendiläriniş.

⁴Biy toyrudır, da yançar gärdanin yazıxlılarniş.

(182v) ⁵Uyalgaylar da kerı çaytkaylar barçası, çaysıları ki körälmäslär Siovnnu.

⁶Bolsunlar neçik biçän alar damdagı, çaysı ki negä dişrä ovuçka kelmiyin çurudu,

⁷Xaysından ki toldurmastır ovuçun kendiniş çaluçı, da ne çucaşın, çaysı ki oraşni ya bürtüknü yiyiştirir edi.

⁸Aytmadılar barçası, çaysı ki aşarlar edi alar sartın, ki alyişi Eyämizniş siziş bilä, da alyişladıç sizni atına Eyämizniş.

[Псалом 129/130] 129

Erk asdidžanac, 129.

¹Teränliktän sarnadıñ saşa, Biy, ²Biy, işit avazıma menim.

Bolgay çulaşın seniş işitmä avazın alyişimniş menim.

(183r) ³Egär töräsizlikimni menim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnişa seniş? ⁴Zera sendändir arınmaş.

⁵Atiñ üçün seniş tözdüm. Biygä tözdü džanıñ menim, sözüñä seniş ⁶umsandı džanıñ menim, Biygä.

Vaxtıñdan ertäniş çax keçägä dişrä, vaxtıñdan ertäniş ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaş köp, andandır çutçarmaşlıx, ⁸da ol çutçardı Israjelni barça tarlıxlarından aniş. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alyiş aştıdžanniş, 130.

¹Biy, biyiklänmädi yüräkım menim, da ne yubanmadı közlärim menim.

Barmadıñ men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, çaysı ki tamaşalı boldular, ne ki men.

(183v) ²Evet ki aşaxlandıñ men, neçik oylan urulmiş töşläriñdän anasiniş kendiniş, da çaytkanı aniş andoş aşar.

Yoşsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölovü džanıñniş menim.

³Umsandı Israjel Biygä, bundan soñra çax meñilik. *Dun 4.*

[Псалом 131/132] 131

Alyişi aştıdžanniş, 131.

¹Añgın, Biy, Tawit'ni da barça sekinlikin aniş:

²Neçik ant içti Eyämizgä da niyät çoydu Teşrisinä Jagopnuş,

³Ki kirmiyim otaxına övümnüñ menim, egär çıxsam töşäkinä ornumnuş menim,

⁴Egär bersäm yuçu közlärimä menim ya dri-mat etmäş kirpiklärimä menim, ya tinçliş nemälärimä menim, ⁵negä dişrä tapiyim yerni otaxiniş Eyämiz Teşrisiniş Jagopnuş.

(184r) ⁶Ošta, işittiş andan Jer'rat'adan da taptış anı tüzünä ormandagi.

⁷Kiriyiş otaxına aniş, yerni öpiyiş yerinä, çayda turuptur ayaşları aniş.

⁸Kel, Biy, tinçlişnişa seniş, sen da bitikläri arilikiñniş seniş.

⁹Babaslarıñ seniş kiygäylär toyruluşuñnu, da ariläriñ seniş sövünmäş bilä sövüngäylär.

¹⁰Tawit' sövüklüñ üçün seniş çaytarmagın yüzünü seniş yaylaganıñdan seniş.

¹¹Ant içti Biy Tawit'kä könülük bilä, da dügül yalşan da aşar: «Yemişindän çarniñniş seniş ol-turçuziyim olturçuşa seniş.

¹²Egär saşlasalar oylanlarıñ (184v) seniş örenk'imni menim da tanişlişimni menim, çaysı ki övrätsäm alarga,

Oylanları alarniş olturgaylar meñi meñilik olturçuşa seniş».

¹³Biyändi Biy Sionga da taşladı turma anda, ¹⁴aytti: «Burma [=Budur] bu türlü tinçlişim menim meñi meñilik, munda turiyim, zera biyändim buşar.

¹⁵Xaysın ki bunuş alyiş bilä alyişliyim, da yarlılar bunuş tolduriyim ötmäk bilä.

¹⁶K'ahanalarına bundan kiydiriyim çutçarımaşni, da ariläri bunuş sövünmäş bilä sövüngäylär.

¹⁷Anda çıçarıyim müñüzün Tawit'kä, hadir etiyim džıraşın yaylaganıñniş menim.

¹⁸Duşmanlarına aniş kiydiriyim uyatni, yoşsa (185r) üstnä aniş çiçäklängäy arilikim menim». *Dun 17.*

[Псалом 132/133] 132

Alyiş asdidžanniş, 132.

¹Ne çadar yaşsi ya ne körklü, ki turiyirlar çardaşlar birgä!

²Neçik yaş, ki enär başka da saşalina Aharonnuş, saşalından enär köksünä kiyinişiniş aniş,

³Neçik yaş yaşar Hermondan üsnä taşına Sionnuş.

⁴Biy anda hadirlädi alyişin da tirlikin meñilik. *Dun 4.*

[Псалом 133/134] 133

¹Bunda alyişlañiz, barça çulları Eyämizniş Biyniş [=, Biyni], kim barsız övünä Eyämizniş, köşkünä Teşrimizniş bizim

Kečä, ²kötürünjüz çoluñuznu sizin arilikkä da alyişlañiz Biyni.

³Alyişlagay bizni Biy Siondan, çaysi ki etti köknü da yerni. *Dun 3*.

[Псалом 134/135] 134

Erk Çuoç. (185v) ¹Alyişlañiz atin Eyämizniñ, alyişlañiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, ²kim barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä, övünä Teñrimizniñ bizim.

³Alyişlañiz Biyni, ki yaçşidir, saymos aytiñiz atına aniñ, ki tatlıdır].

⁴Jagopnu tañladı kendinä Biy da Israjelni meñärmäçinä kendiniñ.

⁵Men tanıdım, ki uludur Biy, ne ki barça gurk'lar.

⁶Barça, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teñizdä da barça teränliktä.

⁷Çıxarır bulutlarıni çiriñindan yerniñ, yaşnatmaçin kendiniñ, yağmur etti da çıxarır yelni çarmanlarından kendiniñ.

⁸Urdu ilgäri toğanlarıni Misirlilärniñ, adamdan çax hayvanga dirä.

⁹Yeberdi nişanlarıni da peşälärini kendiniñ araña seniñ Misirdä, p'arawovnga da barça çuvatına kendiniñ.

¹⁰Urdu džinslarıni köp da öldürdü çanlarıni çuvatlı.

(186r) ¹¹ZSehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarıniñ, zOvknu [=Ovknu], çanin Pasanniñ, da barça çanlarıni K'ananaçiläriniñ.

¹²Berdi yerin alarıniñ meñärmäçinä, meñärmäçkä Jisraełgä, žoyovurtuna kendiniñ.

¹³Biy, atıña seniñ meñilik, Biy, añmaçliçiniñ seniñ džinstan çax džinska.

¹⁴Yarçular Biy žoyovurtun kendiniñ da çullarıniñda kendiniñ övünür.

¹⁵Gurk'larıniñ dinsizläriniñ altun da kümüştür, çol işlärindirler oylanlarıniñ adamlarıniñ.

¹⁶Ayızlarıniñ bardir, da sözlämäslär, közləri bardir, da körmäslär.

¹⁷Xulaçlarıniñ bardir, da işitmäslär, da yoçtur tınıçlarıniñ ayızlarına alarıniñ.

(186v) ¹⁸Oçşas alarga bolgay, çaysılarıniñ ki ettilär alarıniñ, barçası, çaysılarıniñ ki umsanıptirlar alarda.

¹⁹Övü Israjelniñ, alyişlañiz Biyni, övü Aharonnuñ, alyişlañiz Biyni.

²⁰Övü Leweaniñ, alyişlañiz Biyni, çorçkanlarıniñ Eyämizniñ, alyişlañiz Biyni.

²¹Alyişli Biy Siondan, çaysi ki turuptur Jerusaşemä! *Dun 20, p'ark' 44*.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä, yazuçi bilä birlängäy, K'risdosnuñ yarçu kününä añilgaylar bir yerdä.

[Псалом 135/136] 135

Aleluia, 135.

¹Tapuniyix Eyämizgä, zera yaçşidir, zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

²Tapuniyix Teñrimizgä teñriläriniñ, zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

³Tapuniyix Eyämiz eyälärinä [=Eyämizgä eyäläriniñ], zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

⁴Etti sk'ançelik' ul(187r)u yalyız, zer".

⁵Köknü etti açıl bilä kendiniñ, zera meñi".

⁶Toçtattı yerni üstnä suvlarıniñ, zera".

⁷Etti zera yarıçlılar ulu-ulu yalyız, zera".

⁸Günäşni etti buyruççiliçka kündüzgä, zera".

⁹Aynı da yolduznu buyruççiliçka keçäniñ, zera".

¹⁰Urdu yerin Misirliläriniñ ilgäri toğanlarıniñ bilä kendiniñ birgä, zera".

¹¹Da çıxardı Israjelni arasından, zera meñi".

¹²Xolu bilä biyik da biläki bilä çuvatlı, zera".

¹³Yardı teñizni ulu da ayırdı eki payga, zera".

¹⁴Da keçirdi Israjelni arasından aniñ, zera".

¹⁵Boçdu p'arawonnu da çuvatiniñ kendiniñ teñizgä Xizil, zera meñi".

(187v) ¹⁶Da çıxardı žoyovurtun kendiniñ pustaliçka, zer".

¹⁷Urdu džinslarıniñ ulu-ulu yalyız, zera meñi".

¹⁸Da öldürdü çanlarıniñ çuvatlı, ze",

¹⁹ZSehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarıniñ, zi jaw [=zera]",

²⁰ZOvknu [=Ovk'nu], çanin Pasanniñ, zera".

²¹Berdi yerin alarıniñ meñärmäçkä, zera",

²²Meñärmäçkä Israjelgä, çuluna kendiniñ, zer".

²³Añdı bizni Biy aşaçliçimizda biznim, zera".

²⁴Da çutçardı bizni çolundan duşmanlarıniñ bizim, zera".

²⁵Kim berir yemäk barça tirilärgä, zera".

²⁶Tapuniyir [=Tapuniyix] Teñrigä köktägi, zera". *Dun 26*.

[Псалом 136/137] 136

Saymos Tawit'niñ, Eremitiya üçün. Belgisiz Džuvutlarda.

¹Açın suvlarına Baydatlılarıniñ, (188r) anda olturur ediç da yıçlar ediç, neçik añdıç biz anda Sionnu.

²Arasına tal teräkläriniñ alarıniñ astıç bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi oldža etüçilärimiz bizim sözün alyişniñ, yäsir etüçilärimiz bizim çiyiçlarlar edi bizni da ayırlar edi:

«Alyişlañiz bizni alyişindan Sionnuñ». ⁴Evet neçik alyişliyix alyişin Eyämizniñ yerdä yat?

⁵Egär unutsam seni Јерусаҗем, untkay meni oҗum benim.

⁶Yabuşkay tilim benim taҗlayıma benim, egär ki aҗmasam seni, egär ki dügöl bašta sarnamasam seni, Јерусаҗем, başlanganına färâhlikimniñ benim.

⁷Aңgın, Biy, oylanların Etovmanıñ kününä Erusaҗemniñ,

(188v) Xaysıları aytırlar edi: «Sökünüz, sökünüz, çax himinä yetiştiriniz».

⁸Xizi Baydadlıların zabunlangan, san, çaysi ki tölädi tölövünü seniñ, çaysi ki sen bizgä tölädin.

⁹San, çaysi ki tuttu oylanlarıñni seniñ da urdu taška. *Dun 10.*

[Псалом 137/138] 137

Saҗmos Tawit'niñ.

¹Tapuniyim saҗa, Biy, bar yüräkim bilä benim, alnına frištälärniñ saҗmos aytiyim saҗa.

Ki işittin sözünä ayzimniñ benim, ²yerni öpiyim dadžarıñda ari seniñ, da çosdovanel boliyim yarlıyamañiñ üçün da könülüküñ üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçasına atıñni ari seniñ, ³çaysi kün(189r)dä sarnasam saҗa, tezindän işit maña, da köp etsärsen çuvatın džanımnıñ benim.

⁴Xosdovanel bolgaylar saҗa barça çanları yeriniñ, zera işittilər sözün ayzıñniñ seniñ, ⁵da alvışlagaylar yoluñnu seniñ.

Uludur haybatı Eyämizniñ, ⁶biyiktir Biy, aşağlarıñni körär da biyiklikni körär yıraxtın da tanır.

⁷Egär bardim esä içinä tarlıñniñ, tırgızgäysen meni öçäşmäğindän duşmannıñ.

Saldıñ çoluñnu seniñ, da çutçardı meni oҗuñ seniñ, ⁸ da Biy tölägäy benim üçün.

Biy, yarlıyamañiñ seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ körümsüz etmä. *Dun 8, p'arık' 48 dun.*

[Псалом 138/139]

Yeñmäğ üçün. Saҗmos Tawit'niñ.

(189v) ¹Biy, sinadiñ meni da tanidiñ meni, ²sen tanidiñ olturuşumnu benim da turganımnı benim.

Eskä aldın sağışimni benim yıraxtın, ³izimni benim da payimni benim sen tergädiñ, da barça yollarimni benim ⁴ilgärtin kördün, ki yoxtur hillälik tilimdä benim.

Ošta sen, Biy, tanidiñ ⁵artimni benim da ilgärimni benim, sen yarattıñ meni da çoyduñ çoluñnu seniñ üstümä benim.

⁶Tamaşalı boldu bilmäğiñ seniñ mendän, çuvatlandı, da çidamandır buҗar.

⁷Çayda bargaymen džanımdan seniñ ya yüzüñdän seniñ men çayda çäçkaymen?

⁸Egär çıxsam kökkä, sen andasen, da egär ensäm tamuçka, da anda da yuvuçsen.

(190r) ⁹Egär alsam çanatlarımnı benim taҗmanına da tursam çiriğina teñizniñ,

¹⁰Hälbättä, anda da çoluñ seniñ yol körgüzgäy maña da oҗuñ seniñ yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttim, ki çaramyu çayda esä, hälbät, yaptı meni, ya keçä ornuna yarıñniñ huzurluçumda benim.

¹²Xaramyu sendän çaramyulanmagay, da keçä, neçik kündüz, yarıçlı bolgay, da çaramyusu anıñ — neçik yarıçı anıñ.

¹³Sen taptıñ bövräklärimni benim da yöpsündün meni çarnımdan anamniñ benim.

¹⁴Tapuniyim saҗa, Biy, zera çorçulu da tamaşalisen, tamaşalıdır işlä(190v)riñ seniñ, da džanımnı benim sövdü asrı.

¹⁵Yaşırılmadı söväkim benim sendän, ki ettiñ yapuç, da küçlü çuvatimniñ [= çuvatimni] aşağlıçında yerniñ.

¹⁶İslämäğanimni benim kördülär közläriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası yazıldılar.

Kündüz bulardılar, da kimsä yoç edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

¹⁷Maña asrı ulu hörmättä boldular yağşı klävüçiläriñ seniñ, Teñri, da asrı çuvatlandılar buyruçıları alarnıñ.

¹⁸Sanadım alarnı, da artıç çumdan köpländilər; oyandım, da hali seniñ bilä men.

¹⁹Egär öldürsän yazıçlılarıñni, Teñri, erlär çanlı, kerı boluñuz mendän.

(191r) ²⁰Xarşılıçta da paçılıçta algaylar heç yergädän şähäriñni seniñ.

²¹Körälmäğaniñni seniñ körälmädim da üstnä duşmanlarıñniñ oprandım.

²²Körälmämäğni tügäl körälmädim alarnı, da boldular maña duşmanlar.

²³Sına meni, Teñri, da tanıgın yüräkimni benim, tergä meni, da tanı izlärimni benim, ²⁴da baç, egär bar esä töräsizlik yolumda benim, da yol körgüz maña yoluña seniñ meñilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

¹Yeñmäğ üçün. Saҗmos Tawit'niñ.

²Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri çutçar meni.

³Sağışladılar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriñniñ, kün uzun hadirländi(191v)lär uruşka.

⁴İtilädilər tilläriñ kendiläriñniñ, neçik yılan, da ayuları oçyılanlarıñniñ tibinä erinläriñniñ alarnıñ.

⁵Sağla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da adamdan yaman çutçar meni.

Sağışladılar tüyma barganımnı benim, ⁶yaşirdilar urulmişlar sırtmağ maña.

Oryanlar saldilar sirtmaç ayaxlarima benim, çövräsina izlärimniñ benim çoydular maña azmaçliñni.

⁷Ayttim: Biy Teñrim benim sensen, çulaç çoy, Biy, avazima alýişimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçımniñ benim, kölgäsi başımniñ benim kününä oyraşniñ.

⁹Çixara bermägin meni, Biy, suçlançına yazıçlıların, kimlär ki sayışla(192r)dilar benim üçün, aşıya urmagın meni,

Ki bolmagay çaçan biyiklängäylär, da sayışları alarniñ tügällänmäsin, soyyusu tügängäniniñ alarniñ ¹⁰çazyançı erinläriñiñ kendiläriniñ yapkay alarni.

¹¹Salgaysen üstnä alarniñ kömürlärin otuñ da yıçkaysen alarni, zabunluçtan bolmisarlar turma.

¹²Adamga tilçigä oñarılmağay üsnä yerniñ, adamni yazıçlı yamanlıçı kendiniñ ular tas bolmaçliçka.

¹³Tanıdim, ki etärsen, Biy, yarçu yarlıga da könülük miskingä.

¹⁴Toyrular şükürlängäylär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnina yüzüñniñ seniñ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saymos Tawit'niñ.

(192v) ¹Biy, sarnadim saña, da işit maña, baçkin avazına alýişimniñ benim sarnamaçımda benim saña.

²Toyrı iş bolğay alýişim benim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürgändä çolumnu benim — çurban keçägi.

³Xoy, Biy, közät ayzıma benim da eşik bek erinlärimä benim, ⁴ki sapmagay yüräkım benim söz bilä yamanlıçniñ.

Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adamlar bilä, çaysıları ki çilinirlar töräsizlikni, bolmandir ortaç tañlaganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaç bilä da çarşı etkäy; yayı yazıçlıniñ yaylamagay başımni benim; daçı da alýişim benim erkinä aniñ.

(193r) ⁶Tiyıldilar yuvuç çayaga yarçuçıları alarniñ, işitkäylär sözümä benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik çoyuluçu topraçniñ, zera yayılıptir üsnä yerniñ, daçılgaylar söväkläri alarniñ yuvuç tamuçka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlärimdir benim, saña umsandım, Biy, çixarmagın dżanni mendän.

⁹Saçla meni sirtmaçtan, çaysi ki yaşiniptir maña, azdırmaçından çilinuçiniñ töräsizlikniñ.

¹⁰Tüşkäylär avına aniñ yazıçlılar, yalıç men, men negä diñrä aşkaymen. *Dun 10.*

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit'niñ. Alýiş, ol zamanda, ki etti ol ormanda anda.

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim Biyni yalbardım.

(193v) ²Tökiyim alnina Eyämizniñ alýişimni benim da tarlıçimni benim alnina aniñ aytıyım.

³Eksilgäninä mendä dżanımnıñ benim sen, Biy, tanıdıñ izlärimni benim. Yolga, çaysına ki bariyir edim, yaşınmadı [=yaşındı] maña sirtmaçka.

⁴Baçar edim oñumdan da körär edim, da kimesä tanımas edi meni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da ne tapmadı izdävüci boyumnu benim.

⁵Çaxırdım saña, Biy, da ayttim: sensen umsam da ülüşüçim [=ülüşüm] benim yerinä tirilärniñ.

⁶Baçkin, Biy, alýişima benim, zera men aşıç boldum asrı, abragın meni çuvuçılarınıñdan benim, zera çuvatlandılar, ne ki men.

⁷Biy, çixar zından(194r)dan dżanımnı benim, şükürlümen atıñdan seniñ.

Saña eglänirlär toyrular, negä diñrä tölägäysen. *Dun 8.*

[Псалом 142/143] 142

Saymos Tawit'niñ, çaçan çuvaladı ani Apisoçom, oylı aniñ.

¹Biy, işit alýişima benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

İşit maña könülüküñ bilä seniñ ²da kirmägin yarçuga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman boyumnu benim, aşıç etti yergä tirlikimni benim da olturuzdu meni çaramyuluçta, neçik ölüni meñiliktän.

⁴Osandı mendä dżanımnı benim, da yüräkım benim täşvişlände mendä.

(194v) ⁵Añdım men künlärni ilgäriği, sayışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım ⁶da kötürdüm saña çollarimni benim.

Dżanımnı benim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendän dżanımnı benim.

Xaytarmagın yüzüñnü seniñ mendän, oçşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

⁸İşittirgin maña ertä yarlıyamaçıñni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarınıñdan benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmägä erkiñni seniñ, zera sen-sen Teñrim menim.

(195r) Džaniñ seniñ yağşı, yol körgüzüci bol-gay maña yergä dürüst.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tirgizgäysen meni; toy-ruluxuñ bilä seniñ çixargaysen tarlıxtan džaniñni menim; ¹²yarlıyamañiñ bilä seniñ

Tas etkin, Teñri, duşmanlarimni menim, da tas etsärsen barça indžituçilarimni džaniñniñ menim, zera men xuluñ seniñmen. *Dun 14.*

[Псалом 143/144] 143

Saymos Tawit'niñ, Koyiat' üçün.

¹Alyişli Biy Teñrim menim, çaysi ki övrätti xolumnu menim oğraşka da barmaçlarimni menim džagadtagi uruşka.

²Yarliyamañim menim da işançim, boluşuçim menim da xutxaruçim menim, da men umsanirmen añar.

(195v) Kim hnazant etär žoğovurtnu tibimä menim? ³Biy, kimdir adam, ki köründüñ sen añar, ya oylu adamniñ, ki heseplärsen nemä ani?

⁴Adam heçlikkə oğşadi, da künläri aniñ, neçik kölgä kibik, keçtilär.

⁵Biy, aşaxlat köknü da en, yuvuxlan taylarga, da tutaşirlar.

⁶Yaltrat yaşnamañiñni seniñ da müşxüllät alarni, yeber oñuñnu seniñ da tayit alarni.

⁷Yeber xoluñnu seniñ biyikliktan da xutxar meni suvlardan köp da çollarından oylanlariniñ yat,

⁸Xaysilariniñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñu alarniñ oñudur yazixniñ.

⁹Teñri, alyişni yäñi alyişliyiñ seni, (196r) on sdrönlü saymosaran bilä saymos aytiiyim saña.

¹⁰Kim berir xutxarılmañni çanlarimizga bizim, ki xutxarmalidir Tawit'ni, çulun kendiniñ, çiliçtan yaman?

¹¹Xutxar meni da abra meni çolundan oylanlarından yatlarıniñ,

Xaysilariniñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñları alarniñ oñu yazixniñ.

¹²Xaysilariniñ ki oylanları kendiläriniñ — neçik yäñi aşlamalar, toxtalgandır oylanlıçlarından kendiläriniñ; çizları alarniñ tüzülgän da şöhrät-längän oğşaşına dadžarniñ.

¹³Xarmanları alarniñ toludurlar da pürçildi-yirlar biri birinä, çoyunları alarni(196v)ñ köp toyruçidirlar da artarlar barganlarına kendiläriniñ, ¹⁴ da tüzläri [=öğüzläri] alarniñ semizdir.

Yoxtur eksiklik çetänlärinä alarniñ, da ne çaxiriñ mahalälärindä alarniñ.

¹⁵Hali san beriyim žoğovurtka, çaysiniñ ki bu

türlüdür, na sandir žoğovurtka, çaysiniñ ki Biy Teñrisidir aniñ. *Dun 16.*

[Псалом 144/145] 144

Alyiş da saymos Tawit'niñ.

¹Biyiklärtirmen seni, Teñrim menim da çanim menim, da alyişlarmen atiniñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

²Kün uzun alyişliyiñni seni da ögiyim atiniñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

³Uludir Biy da alyişlidir asri, da ululuxuna aniñ yoxtur ölcöv.

⁴Džins da džinslar maçtagaylar işläriñni seniñ da çuvatiniñni seniñ aytkaylar.

(197r) ⁵Ulu şöhrätin haybatli arilikiñniñ sözläsärlär da tamaşañni seniñ aytsarlar.

⁶Xuvatın çorçuñnuñ seniñ aytkaylar da ululu-xuñnu seniñ aytkaylar.

⁷Añmaçlıxiñ köp tatlılıxiñniñ seniñ axtirgaylar da toyruluxuñ bilä seniñ sövüngäylär.

⁸Şayavatli, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köplärgä yarlıyovuçi.

⁹Tatlıdir Biy här birinä, da şayavatı aniñ üsnä barça yaratkanlariniñ kendiniñ.

¹⁰Tapungaylar saña, Biy, barça işläriñ seniñ, da ariläriñ seniñ alyişlagaylar seni.

¹¹Haybatın padşahlıxiñniñ seniñ aytkaylar da ululuxuñnu seniñ aytkaylar,

(197v) ¹²Tanıma oylanlarına adamlariniñ çuvatiniñni seniñ da haybatın ulu şöhrätli padşahlıxiñniñ seniñ.

¹³Padşahlıxiñ seniñ padşahlıç barça meñilik-tän, da biylikiniñ seniñ džinstan çax džinska.

Inamlidir Biy barça sözlärindä kendiniñ, da toyrudir Biy barça işlärinä kendiniñ.

¹⁴Toxtatir Biy barça tayılğanlarni da turçuzur barça yiçilğanlarni.

¹⁵Közläri barçasiniñ saña umsanirlar, da sen berirsən yemäk alarga sahatında.

¹⁶Açarsən çoluñnu seniñ, toldurursən barçasın tatlılıxiñ bilä erkiñniñ seniñ.

¹⁷Toyrudur Biy barça yollarında kendiniñ da aridir barça işlärinä kendiniñ.

(198r) ¹⁸Yuvuxtur Biy barçasına, çaysilari ki sarnarlar añar, barçasına, çaysilari ki sarnarlar añar könülük bilä.

¹⁹Erkin çorçkanlariniñ kendiniñ etär Biy, alyişlarına alarniñ işitir da tirgizir alarni.

²⁰Saçlar Biy barçasın, çaysilari ki sövärlär ani, barça yazixlilarni tas etär Biy.

²¹Alyişin Eyämizniñ sözläsın ayçim menim, alyişlasın barça tirilär atin ari aniñ meñilik da meñi meñilik. *Dun 22, p'ark' 52.*

[Псалом 145/146] 145

Aləluyası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Al'yışla, džanim benim, Biyni, ²al'yışliyiñ Biyni tirlirimä benim, saymos aytiyim Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³Umsanmagın bu(198v)yruxçılarga, da ne adam oylanlarına, zera yoxtur çutxarıлмах аларда.

⁴Çıxkay džan alardan, da çaytkaylar andoç topraxka, da ol kündan tas bolgay barça sayışları alarniñ.

⁵San ol džinska, çaysına ki Biy Teñrisi Jagopnuñ boluşucıdır añar da umsaşı anıñ Biy Teñridadır,

⁶Xaysi ki etti köknü da yerni, teñizni da barça, çaysi ki andadır,

Kim saşlar könülükni meñilik ⁷da etär könülük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk açıxkanlarga da çeşär baylanganları Biy.

⁸Biy açar közlärin soşurlarniñ, da turuzur yixilganları Biy.

Biy sövär toyrularni, ⁹Biy saşlar (199r) çariblarıni, öksüzlärni da tullarni yöpsünür Biy, da yolarin çirsiszlarniñ tas etär.

¹⁰Xanlıx etkäy meñilik Biy Teñriñ seniñ, Sion, džinstan çax džinska. *Dun 10.*

[Псалом 146/147] 146

Aləluiası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Al'yışlaniz Biyni, ki yaxşidir saymosu Teñrimizniñ bizim, tatli bolgay al'yış.

²Yasar Erusaşemni Biy da dayilganin Israjelniñ yiyiştirir.

³Saşaytır siniç yüräklärni da çürgär barça yalarin alarniñ.

⁴Kim sanar köplükün yolduzlarniñ, barçasin alarni atı bilä ündär.

⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur çuvatı anıñ, açılına anıñ yoxtur yetişmäç.

⁶Yöpsünür sekinlärni Biy da aşax etär öktäm-lärni çax yergä diñrä.

(199v) ⁷Al'yışlaniz Biyni tapunmaç bilä, saymos aytiñiz añar al'yış bilä.

⁸Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaymurnu yergä,

Östürdü biçänni taylarda, yaş otnu çulanmaçına adamlarniñ,

⁹Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarına çarçalarniñ, ki sarniyirlar añar.

¹⁰Dügül ki çuvatın atniñ klädi Biy, da ne erlikinä adamniñ aznawur biyändi.

¹¹Yoşsa biyändi Biy çorçkanlarına kendiniñ da alarga, kimlär umsanırlar yarlıyamaçına anıñ. *Dun 12.*

[Псалом 147/147] 147

Aləluiası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

^{1/12}Öggin, Erusaşem, Biyni.

Da al'yışla Teñriñni seniñ, Sion.

^{2/13}Ki bekäytti bek(200r)lövün eşikläriñniñ seniñ da al'yışladı oylanlarıniñ seniñ saşa.

^{3/14}Kim çoydu çekläriñni ya hranicalarıniñ seniñ eminliktä, semizliki bilä aşlıxniñ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberdi sözün kendiniñ yergä, tezindän yügürdü aytuşu anıñ.

^{5/16}Xoyar çarni, neçik tiftikni, da tumanni, neçik toznu, saçtı.

^{6/17}Salir buznu, neçik kesäkni, alnına sovuçluxunuñ anıñ kim bolur turma?

^{7/18}Yeberir sözün kendiniñ da eritir alarni, üfürür yellär, da barırlar suvlar.

^{8/19}Aytar sözün kendiniñ Jagopka, toyruluxnu da könülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül bu türlü etti barça džinslarga Biy da (200v) yarçusun kendiniñ belgili etmädi alarga.

Dun 10, p'ark' 32 dundir.

[АВВАКУМ 3: 1-19: МОЛИТВА АВВАКУМА]

¹Al'yış Ampaguma markareñiñ.

²Biy, çabarıniñni seniñ işittim da çorçtum, Biy, baçtim işiñä seniñ da tañlandim.

Arasına eki kazanlarniñ tanılsarsen sen, yuvuçlanganına yıllarniñ belgili bolsarsen, yetişkäninä zamanniñ körünsarsen.

Müşüllänmä džanimniñ benim, zamanından öçäşmäçniñ yarlıyamaçniñ aņsarsen.

³Teñri yarimkündan kelsär da ari P'aran taydan.

Belgili etkäy kök könänmäçin haybatiniñ anıñ, da al'yışı bilä anıñ toldu dünyä.

⁴İşiyleri, neçik yarıç, ayırıldı an(201r)dan, da münüzläri çoluna anıñ tapuldı, da anda toxtaldı çuvatı haybatiniñ anıñ.

⁵Yüzündän anıñ çıxkaylar tövüslär, da artindan izläriñniñ anıñ bargaylar ulu-ulu çuşlardan.

⁶Turdu da öletü yerni, baçtı da tintti dinsizläriñni. Taylar erisärlär, da ormanlar çururlar meñilik, yolları, ki ilgärtin edilär, soşraygaylar, da andan titrägäy barça yer.

⁷Kördüm taborların Araplarniñ, müşülländilär turuçıları çatırlarına Matiamniñ.

⁸Yoşsa mi üstnä rikalarıniñ öçäşläñirsen, Biy, ya yüräklänmäçin seniñ üstnä rikalarıniñ, ya öçäşmäçin seniñ üsnä teñizniñ?

(201v) Çixtiñ sen arabana seniñ, atlanganıñ seniñ çutxarıлмаçlıxtır çıxkanıñ seniñ?

⁹Oyandı yayıñ seniñ, da oçlarına sadaçlarıniñ seniñ içirdiñ, irmaçlarıniñ tayıttıñ, ¹⁰yerni titrätitiñ muçkämliçindan yaymurnuñ, ki aşar bundan.

Tibsizliklär çaxırdılar ulu avaz bilä, ¹¹yariğ yiltragenından günäşniñ tartıldı, da çixkanı aynıñ tiyildi.

Neçik yiltrageni kesmäkläriniñ bargaylar, neçik yariği yiltragen xiliçiniñ seniñ.

¹²Öçäşmäx bilä oyanırsen üstünä yerniñ, öçäşmäx bilä uşatsarsen dinsizläрни.

¹³Köründüñ xutxarımağına žoyovurtuñnuñ seniñ, xutxarmaga tañlanganlarıñni seniñ.

(202r) Oxlavuçi bolduñ başlarına adamlarıñni öktämläрни, çax tibsizlikinä dirä teñizniñ boyludular.

¹⁴Izdädiñ öcnü xuvatıñ bilä seniñ xuvatlı başlılardan yazıxlılarnıñ, çaysıları ki umsanıp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniñ, zera yedilär yarlıni yaşirtin.

¹⁵Yeberdiñ üstnä teñizniñ atlarıñni seniñ, müşülländilär yeyüçi [eñguçi] suvları tibsizlikniñ.

¹⁶Turdum men, da çürgädilär idžägilärim menim, avazından ayzımniñ benim kirdi titrämäx söväklärimä benim, da men boyum bilä benim müşülländim.

Bunu saşlagaylar kününä tarlıxniñ keltirmä üstnä džinslarnıñ, çaysıları ki (202v) oğraş etärlär žoyovurtuñ bilä seniñ.

¹⁷Indžir teräki bermägäy yemişin kendiniñ, da borlalıx keltirmäx tapmagay, zäytün beslänmägäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaş ot,

Eksilgäylär çoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

¹⁸Men Biygä umsandim, sövüniyim da färäh bolıyım, Teñri xutxaruçim benim.

¹⁹Biy, Biy berdi maña xuvat da turuzdu ayaxlarımnı benim toxtalmaşlıxta, üstnä boynunuñ duşmannıñ turuzdu meni da tindirdi meni çüst-çüst.

P'arık' 26 dundir. Bu 4 ganon saşmos 1342 dundir. Barça saşmos 56 p'arık'tir. Da barı dunlar, neçiktir bu 8 ganon saşmos, 2262 dundir, da 8 p'arık' markarelik dunları, ol saşmos bilä yürümäs.

[Молитва]

Işit bizgä, Biy, işit bizgä, yarlıyamaşın da şavatañ bilä seniñ, ayama etkänläriñä seniñ, adam sövüçi Biy. Pareşoslužu".

Alışi Ananianıñ, Azarianıñ da Misaelniñ

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азариин]

²⁶Alışlisen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alışli haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

²⁷Könülükñü keçirdiñ bu barçada bizim bilä, toyrusen sen, Biy, da barça işläriñ seniñ könüdü.

Yollarıñ seniñ toyrudur, da barça töräñ seniñ toyrudur.

²⁸Töräni toyruluñnuñ yeberdiñ üstümüzgä bizim, barçaga (203v) körä, ne ki yeberdiñ üstümüz-

gä bizim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Eruşayemniñ.

Toyruluğ bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıxlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiğ, aşindiğ barça bolup sendän, yazıxli bolduğ barçada. ³⁰Da buyruğlarıña seniñ biz işitmädiğ,

³⁰Saşlamadiğ da etmädiğ, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, çaysı ki ettiñ da neni yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrı yaryu bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläрни, beklärgä da baştaşlarga.

Xoluna çannıñ töräsizniñ da yamannıñ barça yer(204r)gä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoxtur bizgä vaht açma ayzımizni biznim, zera uyatlı da kültkü bolduğ çullarıña seniñ çuluğ etkän.

³⁴Yoğsa çixara bermä bizni soñyuga diyin atıñ üçün seniñ, tozdurma niyatıñni seniñ ³⁵da kerı etmä yarlıyamaşınıñ seniñ bizdän

Apraham sövüklüñ üçün seniñ, Sahag çulnuñ da Israjelniñ, ariñniñ seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da aytıñ: «Arttıriyim züryätiniñni sizniñ, neçik yolduzların köknüñ da neçik çumnu çiriğına teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiğ biz, ne ki barça džinslar, da barbız zabunluğta barça yerdä bugün yazıxlarımız üçün bizim.

(204v) ³⁸Yoxtur zamanda bu, buyruğçi, markare, da yol körgüzüçi, ne bütöv çurban çurbanlarımız, ne temyan orenk'kä, ne yer bernälärni sunma alniña seniñ, yarlıyamaş tapma sendän.

³⁹Yoğsa boyumuz bilä aşaxlanıp da džanlarimizniñ müşüllüğü bilä yöpsünövlü bolıyıx biz neçik bütöv çurban çoylarıñni da tuvarlarıñni da neçik tümän-tümän çozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da dügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, (205r) çolarbiz yüzüñnü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoğsa etkin bizgä sekinlikniñä körä seniñ da köplüxünä körä yarlıyamaşınıñniñ seniñ, ⁴³çutxar bizni tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çıynarlar çullarıñni seniñ, uyatlı bolgaylar zulumları alarıñni, da barça çuvatları alarıñni singaylar,

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyız, ki haybatlanıpsen üsnä barça dünyäniñ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

⁵²Al'yışlisen sen, Biy Teḡri, atalarimizdan bizim, ögövlü da ayruḡsu biyiklängän atij seniḡ meḡilik.

Da al'yışlidir atij ari haybatijniḡ seniḡ, ögövlü".

(205v) ⁵³Al'yışlisen dadžariḡda haybatlı arilikijniḡ seniḡ, ögövlü".

⁵⁵Al'yışlisen üsnä olturyučuḡnuḡ seniḡ padšahlıḡijniḡ seniḡ, ögö".

⁵⁴Al'yışlisen, ki olturupsen k'ərovpełardä da baḡyirsen tibsizlikkä, ögövlü".

⁵⁶Al'yışlisen üsnä toḡtalmazına köknüḡ, ögövlü".

⁵⁷Al'yışlaḡiz, barča işlari Eyämizniḡ, Biyni, al'yışlaḡiz da biyiklätiḡiz anı meḡilik.

⁵⁹Al'yışlaḡiz, kök, Biyni, al'yışla".

⁵⁸Al'yışlaḡiz, frištälari Eyämizniḡ, Biyni, ⁶⁰al'yışlaḡiz, suvlar, ki üsnä köknüḡ, Biyni".

⁶¹Al'yışlaḡiz, ḡuvatları Eyämizniḡ, ⁶²günäş da ay, Biyni".

⁶³Al'yışlaḡiz, yolduzlar köktägi, ⁶⁴yaymurlar da yayış, Biyni, al".

⁶⁵Al'yışlaḡiz, bar(206r)ča yellari, ⁶⁶ot da isi, Biyni, al".

⁶⁷Al'yışlaḡiz, suvuḡlar da ḡuryaḡ, ⁶⁸ḡirayu da ḡarlar tüşkän, Biyni, al".

Al'yışlaḡiz, buz da açiḡliḡ, zämhari da ḡar, Biyni, al'yış".

⁶⁹Al'yışlaḡiz, kündüz da kečälär, ⁷⁰yariḡ da ḡaramyu, Biyni, al".

⁷³Al'yışlaḡiz, bulutlar, da yaşnamaylar, ⁷⁴da yer, Biy".

⁷⁵Al'yışlaḡiz, taylar da örlär, ⁷⁶barča bitişlari yerniḡ, Biyni".

⁷⁷Al'yışlaḡiz, čovraḡlar, ⁷⁸teḡiz da özänlär, Biyni".

⁷⁹Al'yışlaḡiz, ulu balıḡlar da barča ḡaynaşkanlar, ḡaysi ki suvda, ⁸⁰uçar ḡušlari köknüḡ, Biyni".

⁸¹Al'yışlaḡiz, kazanlar da hayvanlar, ⁸²oḡlanları adamlariniḡ, Biyni".

⁸³Al'yışlagay Israjel Biyni, al".

⁸⁴Al'yışlaḡiz, k'ahanaları Eyämizniḡ, Biyni".

(206v) ⁸⁵Al'yışlaḡiz, ḡullari Eyämizniḡ, Biyni, al".

⁸⁶Al'yışlaḡiz, džanlar da tiniḡlar toyrularniḡ, Biyni, al".

⁸⁷Al'yışlaḡiz, arilər da aşax yüräklilər, Biyni".

⁸⁸Al'yışlaḡiz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, al".

Al'yış Mariam Asduadzadzinniḡ

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüḡgäy džanim benim Teḡrim ḡutḡaručim bilä benim.

⁴⁸Ki baḡti üstnä aşaxliḡi ḡaravaşiniḡ kendiniḡ, bundan soḡra san bergäylär maḡa barča džinslar.

⁴⁹Etti birgämä ulu-ulu nemä ḡuvatlı, da aridir atı aniḡ.

⁵⁰Yarliḡamaḡni etti džinstan džinska, ḡorḡuçilariḡna kendiniḡ, ⁵¹etti ḡuvatın biläki bilä kendiniḡ.

(207r) ⁵²Tozdurdu öktämlikin fikirlärindän yüräkläriḡ da söktü ḡuvatlılarıniḡ olturyučularindan.

Aşaxniḡ biyiklätti, ⁵³hasrätläriḡniḡ toldurdu igilik bilä da ulu-ulularniḡ yeberdi boş.

⁵⁴Abradi Israjelni, ḡulun kendiniḡ, aḡip yarliḡamaḡin kendiniḡ,

⁵⁵Nečik sözlädi atamızga bizim Aprahamga da züryätina aniḡ meḡilik.

Zak'arianiḡ, atasiniḡ Jovaneşniḡ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

⁶⁸Al'yışli Biy Teḡrisi Israjelniḡ, ki baḡti da etti ḡutḡarılmaḡniḡ žovovurtuna kendiniḡ.

⁶⁹Turyuzdu müḡüz ḡutḡarılmaḡniḡ övündän Tawit'niḡ, ḡulunḡ kendiniḡ, ⁷⁰nečik sözlädi (207v) ayızları bilä ariläriniḡ, ki meḡilikdən markarelär edilär,

⁷¹Xutḡarılmaḡ duşmanlarimizdan bizim da ḡolundan barča körälmäḡsizlärimizdən bizim;

⁷²Etmä yarliḡamaḡni atalarimizga bizim da aḡma dijatik'in arilikiniḡ kendiniḡ,

⁷³Antin, ḡaysi ki ant içti Aprahamga, atamızga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başḡa ḡorḡmaḡtan ḡutḡarılmaḡniḡ duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluḡ bilä alnina aniḡ barča künläriḡniḡ tirlikimizniḡ bizim.

⁷⁶Da sen, oḡlan, markare Biyiktägiḡniḡ ündälgin: barsarsen alnina Eyämizniḡ hadirlämä yolun aniḡ,

(208r) ⁷⁷Bermä bilmä ḡutḡarılmaḡin žovovurtunuḡ kendiniḡ boşatlıḡka barča yazıḡlarimizga bizim,

⁷⁸Şaḡavatı üçün yarliḡamaḡiniḡ Eyämiz Teḡrimizniḡ bizim, ki köründü bizgä günäş biyiklikdən yariḡli etmä ḡaranıuluḡumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariḡniḡ üstünä bulariniḡ, ḡaysi ki olturup ediḡ ḡaramıuluḡta da kölgäsinä ölümnüḡ, tüzätmä ayaḡlarimizniḡ bizim yoluna eminlikniḡ.

Simeon ḡartniḡ al'yışidir

[Лука 2: 29-32:

Пророчество Симеона]

²⁹Hali čeş ḡuluḡnu seniḡ, Biy, sözüḡnä körä seniḡ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlärim benim ḡutḡarılmaḡniḡ seniḡ, ³¹ḡaysi ki hadirläpsen alnina barča žovovurtunuḡ,

³²Yarıx köründüj dinsizlärgä, da haybat žoyovurtuğa seniğ Israjelniğ.

(208v) Da bunuğ artından aytkaysen «Oğorm ya inc Asduadz işd medzi».

[Псалом 148]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

¹Alyişlaniz Biyni köktä, alyişlaniz ani biyikliktä.

²Alyişlaniz ani, friştälari aniğ, alyişlaniz ani, barça çuvatları aniğ.

³Alyişlaniz ani, günäş da ay, alyişlaniz ani, barça yolduzlar da yarıç.

⁴Alyişlaniz ani, kökläri köknüj, suvlar, ki biyik, ne ki kök, ⁵alyişlaniz atin Eyämizniğ.

Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turğuzdu alarni meji mejilik, çek çoydu, ki çaysi ki keçmäş.

⁷Alyişlaniz Biyni yerdä, çuyurlar da barça teränlär,

(209r) ⁸Ot da dolu, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün aniğ,

⁹Taylar da barça biyiklä, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, sürkälğan da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniğ da çuvatları kendiläriniğ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniğ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alyişlaniz atin Eyämizniğ;

Biyikländi atı aniğ yalyiz, tapunmaç anar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žoyovurtunuğ kendiniğ, alyişli barça ariläriniğ anar, oylanlarındın Israjelniğ, žoyovurt, ki yuvuçtur Biygä.

[Псалом 151]

Bu saymos kendi yazgan Tawit'niğdir, çixari sandan. Zamanına, ki çixti ol nahadag K'oyiat'ga alnına Sawuynuğ.

¹Kiçi edim men çardaşlarımдан benim da ini övünä atamniğ benim, kütär edim çoylarıñ atamniğ benim.

²Xollarım benim ettilär saymosaran, da barmaçlarıñ benim tüzdülär işin alyişniğ.

³Evet hali kim aytkay bunu Eyämä benim? Kendidir Biyi barçaniğ, işitkäy barçaniğ.

⁴Da yeberdi Biy friştäsin kendiniğ, da kötürdü meni sürükündän çoylarıñniğ atamniğ benim, da yaqladı meni yaqlamaçına yaçiniğ kendiniğ.

[Следующие книги страницы отсутствуют, но полный текст псалма есть в других списках].

[Псалом 149]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

(209v) ¹Alyişlaniz Biyni alyiş bilä yäni, alyiş anar yiçövünä ariläriniğ.

²Sövüngäy Israjel yaratuçisinda kendiniğ, oylanları Sionnuğ sövüngäylär çanlarıñda kendiniğ.

³Alyişlagaylar atin aniğ alyiş bilä, saymos bilä da alyiş bilä saymos sarnagaylar anar.

⁴Biyänir Biy žoyovurtuna kendiniğ, ari da biyik etär sekinläri çutçarıлмаçniğ.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarıñda kendiläriniğ, ⁶da biyiklätkäylär Teğri ayızları bilä kendiläriniğ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarniğ ⁷alma tölöv dinsizlärdän çarşılıçka barça žoyovurtka,

(210r) ⁸Baylama çanlarıñ alarniğ baç bilä, çerüv başçıların alarniğ çol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarıç yazılğandan körä. Haybat budur barça arilärinä aniğ.

[Псалом 150]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

¹Alyişlaniz Teğrini arilikindä aniğ, alyişlaniz ani bunyatlı çuvatında aniğ.

²Alyişlaniz ani çuvatında aniğ, alyişlaniz ani köplüçündä ululuçunuğ aniğ.

³Alyişlaniz ani avazlı alyiş bilä, alyişlaniz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlaniz ani sövünçlük bilä, maçtaniz ani färählik bilä.

⁵Alyişlaniz ani söz bilä tatlı, alyişlaniz ani avaz bilä işitövlü.

(210v) ⁶Alyişlaniz ani avaz bilä şükürlü, barça džanlar, alyişlaniz Biyni.

Этот псалом, не входящий в [каноническое] число, написан самим Давидом в то время, когда он вышел на поединок с Голиафом перед Саулом.

¹Я был меньший между братьями моими и юнейший в доме отца моего; пас овец отца моего.

²Руки мои сделали псалтирь, и пальцы мои сочиняли молитвословие (настраивали молитвенный орган).

³И кто сказал бы Господу моему? Сам всевышний Господь, Сам услышал все.

⁴И послал Господь вестника своего, и взял меня от стада овец отца моего, и помазал меня елеем помазания Своего...

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 84

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: 1613 г. (л. 95 об.). *Бумага:* 15,5 x 19,5 см; 178 л. (лл. 1-3, 102 об., 103-106, 139-146, 148 об. 155, 178 чистые). *Письмо:* Потргир.

Арм. колофон: Написал Задиг, сын Богдана (л. 95 об.).

Содержание: Рукопись включает два словаря: 1) на лл. 1-5 об. (4-8 об. старой пагинации) армянско-кыпчакский глоссарий грамматических терминов (тождествен *СПб. 8: 276-278 об. и Мат. 3883: 206 об.-210 об.*) к грамматике Дионисия, дополненной Давидом, и другим грамматическим произведениям; 2) на лл. 6/9-177 армянско-кыпчакский словарь, тождественный словарям *Вен.13, Вен. 311, СПб. 8: 1-275 и Льв. 51 I: 21-360.*

Описание: [Dashian 1895: 54, 343-344]. *Публикация:* избранные выписки из кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 2 об., 4 об. [Tryjarski 1968 1972: 897-902].

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 143

Молитвенник

Дата, место возникновения неизвестны. Писец: Мыгырдич, сын Лазаря.

Бумага: 9x14,5 см; 283 л. (л. 122 чистый). Без начала и без конца. *Письмо:* болоргир.

Содержание: лл. 1-256: молитвы; лл. 257-283: житие св. девы Марианы (Маргариты).

Колофон

(113r) *da yazıxlı yazuçini Migirdicni Lazar oylun ari alyışından unutmagin* “и не забывай в твоих святых молитвах грешного писаря Мыгырдича, сына Лазаря”.

Публикация: Житие св. Марианны, лл. 257-283, транслитерация, английский перевод, факсимиле [Tryjarski 1989].

Полный текст Венской рукописи № 143

[Начальные страницы книги отсутствуют]

[Колонтитул страниц 1r-12v]

Saymosta aytkin.

(1r) [Псалом 87/88]

...⁶Xaysilarin ki sen aņmadiņ, alar ħoluņdan seniņ kerı salindilar.

⁷Xoydular meni ħoyurga tıbdägi ħaramyuluħta da kölgäsinä ölümnüj.

⁸Mendä toħtaldı yüräklänmäxiņ seniņ, barċa tolyunlarıņni seniņ toldurduņ üstümä benim.

⁹Yıraħ ettiņ mendän tanıšlarıņni benim, da ħoydular meni masħara kendiläriñä.

Īħara berildim da ħiħmas edim, ¹⁰közlärim (1v) benim küċsüzländilär miskinlikdən.

Īħırdim Biygä kün uzun da kötürdüm saņa ħollarıņni benim.

¹¹Yoħsa mi ölülärgä etärsen sk'anċelik'ni, ya ħakim turıuzur mi, tapunmaħ etsärlär saņa?

¹²Yoħsa mi aytsar kimesä ħaċan kerezmanda yarlıyamaħıņni seniņ ya könülüküņni seniņ tas bolmaħta?

¹³Yoħsa mi tanısarlar ħaramyuluħta sk'anċelik'ni seniņ ya toħru(2r)luħuņnu seniņ yerdä unutulgan?

¹⁴Men saņa, Biy, ħaħırdim, ertägi alyışim benim yetișsin saņa.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiyrisen dċanımnı benim ya ħaytarıyrisen yüzüņnü seniņ mendän?

¹⁶Yarlı da emgägliimen benim oylanlıħımdan benim, biyiklikdən așaħlandımda muņraydımd.

¹⁷Mendä toħtaldı öċäsmäxiņ seniņ, ħorħuņ seniņ müșħüllätti meni.

¹⁸Dolaștilar ħövrämä, neċik (2v) suv, kün uzun ħapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraħ ettiņ mendän dostlarıımnı benim da tanıšlarıımnı benim zabunluħum üçün benim.

[Псалом 102/103]

¹Alyışla, dċanımnı benim, Biyni, da barċa sövklärim benim — ari atın aniņ.

²Alyışla, dċanımnı benim, Biyni da unutmagin barċa bergänin aniņ,

³Kim aritir yazıxiņni seniņ, oņaltir barċa ħastalıxiņni seniņ,

⁴Kim ħutħarir buzuluħtan tirlikiņni se(3r)-niņ, tadċlar seni yarlıyamaħ bilä da șayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaħșılıħtan suħlanċiņni seniņ, yaņirgäy, neċik ħaraħușnuņ, igitlikiņ seniņ.

⁶Etär yarlıyamaç Biy da könülük barça zırgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına Israjelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı da yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diñrä (3v) öçäşläñir bizgä Biy da dügül meñilik saşlar öçnü.

¹⁰Dügül yazıçlarimizga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Evet neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçın kendiniñ üstünä çorçkanlarıniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol çadar yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(4r) ¹³Neçik şayavatlanir ata üstünä oylanlarıniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlanir Biy üstünä çorçkanlarıniñ kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik yaş ot, tur künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüzñüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üsnä yel, da bolmas, da dayın körünmäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ çalir meñi meñi(4v)lik üstünä çorçkanlarıniñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluğu anıñ oylanlarından çax oylanlarga diñrä.

Kimlər ki saşlarlar niyatın anıñ, añarlar buyruçuñ anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, padşahlıçı anıñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alyışlañiz Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlular çuvat bilä, ki etärsiz sözün anıñ, işitip avazına aytuşunuñ anıñ.

(5r) ²¹Alyışlañiz Biyni, barça çuvatlıları anıñ, çizmätkäri da etüçiläri erkin anıñ.

²²Alyışlañiz Biyni, barça işläri anıñ, barça yerdä biylik anıñ, alyışla, džanim menim, Biyni.

[Псалом 142/143]

¹Biy, işit alyışıma menim, çulaç çoy çoltçama menim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña toyruluçuñ bilä seniñ ²da kirmäğin yarçuga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

(5v) ³Xuvdu duşman džanimni menim, aşaçlattı yergä tirlikimni menim da olturyuzdu meni çaramçuluçta, neçik ölünü meñiliktän.

⁴Mendä osandı džanim menim, da yüräkim menim müşçülländi mendä.

⁵Añdim künlärni ilgäriği, sayışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım ⁶da kötürdüm saña çollarimni menim.

Džanim menim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän (6r) işit maña, Biy, zera eksildi mendä džanim menim.

Çaytarmagın yüzüñnü seniñ mendän, oçşaşsarmen [=oçşasarmen] alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Işittirgin maña ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm džanimni menim.

⁹Xuçar meni duşmanlarimdan menim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät (6v) maña etmägä, zera sensen Teñrim menim.

Džaniñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgizgäysen meni, toyruluçuñ bilä seniñ çıçargaysen tarlıçtan džanimni menim, ¹²yarlıyamaçıñ bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarimni menim, yoç etsärsen barça indžituçılarini džanimniñ menim, zera men çuluñ seniñmen.

Haybat Ataga da Oçul...

[Здесь нет нескольких страниц].

[Zart'ucealk']

...(7r) Kötüriyix çollarimizni bizim arilikkä öçäşmäçtän başça da eki köñüllüktän.

Inam bilä çoliyix andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim.

Xosdovanel bolup sirin yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä.

Neçik ki yöpsüngäy yalbarganimizni bizim alışi bilä da pareçosluçu bilä barça ariläriniñ.

(7v) Bayışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtlıç bilä da zadasız tutuş bilä erkinä körä anıñ bu dünyäda.

Da arzani bolup meñilik da köktägi çatirlarga, çaysi ki atadi sövüklülärinä kendiniñ, köñü Teñri Jisus K'risdos Biyimiz, barçanı tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Xalganın keçäniñ eminliktä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çoliyix.

(8r) Friştäsin eminlikniñ közät džanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çol'.

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam bilä Eyä'.

Ari çacniñ ulu da küçlü çuvatıñ [=çuvatın] boluşluçka džanimizga bizim inam bilä Eyämiz'.

Da dayın artix birlik bilä, toyru, da köñü, da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbariyix.

Džanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tu(8v)tuçığa, simarlıyix.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyix barçamız bir ayızdan: Biy, yarlıya.

Jicišesçuk' tatarça

Añiyiç keçä atıñni seniñ, Biy.

[Псалом 44/45] ²Axtırsın yüräkimiz bizim söz yaǵşı, da tillärimiz bizim aytsınlar işlärin köktägi çannıñ.

Yarımkeçädä turup tapuniyiç seni, Biy.

Alıñışimizni bizim beriyiç saña, Biy, (9r) köşkündä seniñ içinä yäñi Erusağemniñ.

Keçä köturiyiç çollarimizni bizim arilik bilä saña çarşı.

[Псалом 150] ⁶Avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alıñışlanıç Biyni.

[Псалом 55/56: 9; 107/108: 3] ⁹Oyanıñiz, haybatım menim, oyanıñiz, da men oyanırmen ertäräk, aleluia.

Oyanıñiz birgä friştälär bilä, oylanları yohargi Siovnnuñ, ale".

Oyanıñiz, oylanları yariçniñ, alıñışına (9v) Ata Yariçniñ, alelu".

Oyanıñiz, çutçarılganlar çan bilä, da beriñiz haybatni Xutçaruçığa, aleluia.

Oyanıñiz, yäñi žoyovurt, yäñi yir alıp Yänirtüçigä, alelu".

Oyanıñiz, kelinlär, dżan bilä gümän etip kelmäxinä ari kiyövnüñ, aleluia.

Oyanıñiz, yariç bilä yanıp oçşaşına ari gojslarnıñ, alelu".

Oyanıñiz, hadirläniz yağ baratirläriñiz(10r)gä isi yaşıñizni, alelu".

Oyanıñiz da yuğlamanıñiz, oçşaş ağılsız gojslarğa türtünüp, aleluia.

Oyanıñiz, yerni öpüñüz da yaş bilä bunu aytiyiç, aleluia.

Oyan, ne üçün yuğliyirsen, Biy? Etmä kerı bizni meñilik.

Kel, Biy, boluş bizgä, beriyiç atıña seniñ haybatni hali da här kez Ataga da Oğulga da Ari Dżanga, ağan.

(10v) Oyanganlar, yubanmağından keçalik, tinçliğindən

Bayışlagay bizgä adam Sövüci övünmäğində yubanmağ yuğunuñ.

Xorçu bilä da titrämäğ bilä turıyiç alıñışka.

Kelip çosdovanel bolıyiç aşınganlarimizni

Da tapıyiç K'risdostan arınmağni da ulu yarlıyamağni.

Alıñış Biy Teñrigä

Şükürlümen sendän, Yaratuçısı yer(11r)niñ da köknüñ, ki arzani ettiñ men yazıçlini da arzani-siz çuluñnu keçirmä bu ayır da çaramyu keçani eminliktä da çolaylıçta da yetkirdiñ men köpyaziçli da keräksiz çuluñnu ertägi yariçka.

Adam sövüci Biy, bergin maña kendi şağavatiñni, da bu körümlü yariç bilä yeber körümsüz başıñın Ari Dżanıñniñ seniñ, ki sövgäyemen seni bar (11v) yüräkimdän da bar çuvatımdan, alay oğ çardaşimni menim da dindäşimni, neçik kendi boyumnu, da ber ölcövsüz şağavatiñdan bütün künnü eminliktä da yağşı umsada keçirmä.

Biyi yerniñ da köknüñ, bergin eminlikiñni seniñ bütün dünyägä, kötür çışimni yaratkanlarıñdan seniñ, yarlıya, Biyim, çardaşlarimizga bizim, tirilärgä da ölülgä, da tirilärni sağla barça (12r) türlü p'orçank'larından körümlü da körümsüz duşmanlarıñ, da keçkänlärgä bayışlagın köktägi çanlıçıñni da tındır eminliktä.

Yarlıya, Biyim, bu surp yuğövnüñ kölgäsi tibi-nä tınganlarga.

Yarlıya, Biyim, dżan u ten sartın atalarimizga bizim, çaysıları ki üstümüzgä bizim emğanıp, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä keçövsüz tölövnü.

(12v) Yarlıya, Biyim, da sağla ari da çuvatlı kölgäsi tibi-nä oğunuñ seniñ yolçunlarimizni bizim, alay alarni, çaysıları ki çurudadırlar, neçik ki alarni, çaysıları ki teñiz üstünadırlär, barçasın här türlü ayırlıçlarıñdan çutçar da yetiştir här birin kendiniñ turadżaglarıña, Biyimiz da Teñrimiz bizim Jisus K'risdos, çaysi ki alıñışlısen meñi meñilik, ağan.

[Колонтитул страниц 13v-47r]

Ertägi alıñışta aytkin.

(13r) Haybatına Biy Teñriniñ yergälikinä körä ermeni surp yuğövnüñ. Bu alıñışni Biy Teñrigä sunma ertägi alıñışta.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴Tolduğ ertäräk yarlıyamağniñ bilä seniñ, sövündüç da färäh bolduğ barça künlärinä tirliki-mizniñ bizim.

¹⁵Färäh bolduğ ornuna künlärniñ, ki aşağ etti bizni, da yıllar, çaysılarıñda ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bayçkin, Biy, çulla(13v)riña seniñ da işinä çoluñnuñ seniñ, da yol körgüz oylanlarıña alarniñ, ¹⁷da bolgay yariçi Eyämiz Teñriniñ üstümüzgä bizim.

İşin çolumuznuñ bizim toyru etkin bizgä, Biy.

İşin çolumuznuñ bizim toyru etkin (20v) bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oğar bizgä.

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Dżanga, hali da här kez meñi meñ".

Üç igitniñ çoltçası [Даниил 3: 26-45. Молитва Азарии], çaysi ki ot içinä Biy Teñrini haybatlıy edilär. Alay oğ biz dä haybatlıyiç Biy Teñrini.

(14r) ²⁶Alıñışlısen, Biy Teñri, atalarimizdan bizim, alıñışlı haybatlangan atıñ seniñ meñilik

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı da bizim bilä toyrusen sen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrudur, Yoluñ seniñ toyrudur, da barça törän (14v) seniñ könüdür.

²⁸Toyru törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barçaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Yerusayemniñ.

Toyruluñ bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıñlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiñ, aşındiñ, baştañ bolup sendän, yazıñlı bolduñ barçada. ³⁰Da buyru(15r)ñuñnu seniñ sañlamadıñ,

Sañlamadıñ, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yañşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barçanı, çaysın ki ettiñ da neni ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyru yaryu bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştañlarga.

Xoluna çanniñ töräsizniñ da yamanniñ (15v) barça yerdä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoxtur bizgä vañt açma ayzimizni bizim, ki uyatlı da taba bolduñ çullarıña seniñ çuluñ etkän.

³⁴Yoçsa çixara bermä bizni soñyuga diñrä atıñ üçün seniñ, taytma niyätiniñ seniñ da kerı etmä yarlıyamañiniñ seniñ bizdän

³⁵Araham sövükün üçün seniñ, da Sa(16r)hag çuluñ, da ari Israjeñ üçün seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da aytıñ: «Artıriyim zuryätiniñni sizniñ, neçik yolduzlarıñ köplüğü da neçik çumnu çiriñinda teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiñ biz, ne ki barça dñinslar, da zabunluñtabiz hər yerdä bugün yazıñlarımız üçün bizim.

³⁸Yoxtur bu zaman buyruçci, markare da yol körgüzücü, ne bütöv çurban, ne temyan o(16v)renk-kä, ne yer çurbanlarıñ sunma alniña seniñ, yarlıyamañ tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşıñlanıp, da dñanimizniñ müşçüllüğü bilä yöpsünövlü bolıyıñ biz, neçik bütöv çurban çoylarıñ da tuvarlarıñ da neçik tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz atıñdan (17r) seniñ, da dügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzününü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoçsa etkin bizgä sekinlikniñä körä seniñ da köplüğüñä yarlıyamañiniñ seniñ, ⁴³çutçar bizni

tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun (17v) atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çıynarlar çullarıñniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulumlariñ, da barça çuvatları alarıñ singaylar.

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyz, çaysı ki haybatlanıpsen üstünä barça dünyanıñ.

[Даниил 3: 52-57. Песнь трех отроков]

⁵²Alıñşlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, ögövlü da ayruç(18r)su biyiklängän atıñ seniñ meñilik.

Da alıñşlıdır atıñ seniñ ari haybatıñniñ seniñ, ögövlü da ayru”.

⁵³Alıñşlısen dadźarında haybatlı arilikiñniñ, ögövlü da”.

⁵⁴Alıñşlısen üstünä olturyuçıñnuñ padşahlıçıñniñ seniñ, ögövlü da ay”.

⁵⁴Alıñşlısen, ki olturupsen k’erovpələrdä da baçıyırsen tıbsızlıkkä, ögövlü”.

⁵⁶Alıñşlısen üstünä (18v) toxtalmaçına köknüñ, ögövlü da ayru”.

⁵⁷Alıñşlanıñiz, barça işläri Eyämizniñ, Biyni, alıñşlanıñiz da biyiklätiñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alıñşlanıñiz, köklär, Biyni, alıñşlanıñiz [da biyiklätiñiz anı meñilik].

²Alıñşlanıñiz, friştäläri Eyämizniñ, suvlar, ki üstünä köknüñ, Biyni, alıñşlanıñiz”.

³Alıñşlanıñiz, çuvatları Eyämizniñ, günäş da ay, Biyni, alıñşlanıñiz”.

Alıñşlanıñiz, yolduzlar, ⁴köktägi yañmur(19r)lar da yayış, Biyni, alıñış”.

⁷Alıñşlanıñiz, barça yellär, ot da isi, Biyni, al”.

⁸Alıñşlanıñiz, sovuñlar da çurvaç, yayış da çarlar tüşkän, Biyni, al”.

Alıñşlanıñiz, buzlar, da açıçlıçlar, da çar, Biyni, alıñşlanıñiz”.

Alıñşlanıñiz, kündüz da keçalär, yarıç da çaramyu, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, bulutlar, da yaşnamaçlar, da yer, Biyni, alıñış”.

⁹Alıñşlanıñiz, tañlar da örlär, da barça bitiş(19v)läri yerniñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, çovraçlar, teñiz da özänlä, Biyni, alıñşlanıñiz”.

¹⁰Alıñşlanıñiz, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysı ki suvda, uçar çuşları köknüñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, kazanlar, da hayvanlar, da oylanları adamlarıñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlagay Israjeñ Biyni, alıñşlagay da”.

Alıñşlanıñiz, k’ahanalar, Biyni, alıñış”.

(20r) Alýişlañiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, al".
Alýişlañiz, dżanlar da tiniçları toyrularniñ,
Biyni, alýiş".

Alýişlañiz, arilär da aşax yüräklilär, Biy".

Alýişlañiz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni,
alýişlañiz da biyiklätiñiz anı meñi meñilik.

Haybat Ata".

Alýiši surp Asduadzadzinniñ [Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sö-
vüngäy dżanim benim Teñrim Xutçaru(20v)çim
bilä benim.

⁴⁸Ki bañtı üsnä aşaxlıçı çaravaşiniñ kendiniñ,
bundan soñra san bergäylär maña barça dżinslar.

⁴⁹Etti maña ulu-ulu çuvat, da aridir atı aniñ.

⁵⁰Yarliyamaxni etti dżinstan dżinska, çorçuçı-
larına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu fikirlärindän yüräklärniñ da sök-
tü çuvatlı(21r)larin olturçuclarından.

Aşaxni biyiklätti, ⁵³hasrätlärni toldurdu igilik
bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradı Israjelni, çulun kendiniñ, añip yarlı-
yamaxin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Aprahamga
da zuryätına aniñ meñilik.

Alýiši Zakaria markareñiñ [Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

⁶⁸Alýišli Biy Teñrisi Israjelniñ, ki bañtı da etti
çutçarıлмахni çoyovurtuna (21v) kendiniñ.

⁶⁹Turçuzdu bizgä müñüz çutçarıлмахniñ
övündän Tawit'niñ, çulunuç kendiniñ, ⁷⁰neçik söz-
lädi ayızları bilä arilärniñ, ki meñiliktän markare-
lär edilär,

⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarimizdan bizim, da
çollarından barça körälmäxsizlarimizdän bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaxni atalarimizga bizim da
añma bitikin arilikiniñ kendiniñ,

(22r) ⁷³Antin, çaysi ki ant içti Aprahamga,
atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan
çutçarıлмахni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma ani arilik bilä da toyruluç bilä al-
nina aniñ barça künlärindä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündäl-
gin: barsarsen alnina Eyämizniñ hadirlämä yolun
aniñ,

⁷⁷Bermä bilmä çutça(22v)rılmaçin çoyovurtu-
nuç kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarimizga bizim,

⁷⁸Şayavati üçün yarlıyamaxiniñ Eyämiz Teñri-
mizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyikliktän
yarıçlı etmä çaramçuluçumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariçni üstünä bularniñ, çaysi ki ol-
turup ediç çaramçuluçta da kölgäsinä ölümniñ,

tüzätmä ayaxçlarimizni bi(23r)zim yoluna eminlik-
niñ.

Alýiši Simeon çartniñ

[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluçnu seniñ, Biy, sözüñä körä se-
niñ, eminlikkä, ³⁰zera kördülär közlärim benim
çutçarmaçiniñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina
barça çoyovurtnuç,

³²Yariç köründüñ dinsizlärgä da haybat çoyo-
vurtuça seniñ Israjelniñ.

Saymosundan Tawit'niñ [Псалом 50/51]

³Yarliça maña, Teñri, ululuçuna körä yar-
(23v)liyamaxiniñni seniñ, köplüçünä körä şayava-
tiñniñ seniñ buzgin töräsizlikimni benim.

⁴Dayin artıç yuvgin meni töräsizlikimdän me-
nim da yazıçımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilir-
men, da yazıçlarım benim dä alnima benimdir
här sahat.

⁶Saça yalyız yazıç ettim, Biy, da yamanni al-
niña seniñ ettim.

(24r) Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da
yeñüçi yarıuda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandim, da yazıç bilä to-
yurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükni sövdüñ, körünmägänlär-
ni da yapuçlarıni açılıñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

[⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım,
yuvgin, da çardan artıç aç bolıyım.]

¹⁰İsitövlü etkin maña sövünçlükni da färâh-
likni, ki sövüngäylär söväklärım benim (24v) has-
rät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçlarımдан benim
da barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni
toyrı yänirt çarnimda benim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ da
Dżanni Ari seniñ çıçarmagin mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarıлмахniñ
da dżan ayalıçiniñ (25r) bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluçnu seniñ, da
çirsizlar saça çaytkaylar.

¹⁶Xutçar meni çanlarından, Teñri, Teñri çut-
çarıлмаçimniñ benim, da sövüngäy tilim benim
toyruluçuça seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlarımni benim açsañ, ayzim
benim yirlagay alýišiniñni seniñ.

¹⁸Egär kläsäñ edi, çurban sunar ediç, evet
(25v) bütöv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan aşax, yüräkni aruv
dżan bilä aşax heç etmästir Teñri.

²⁰Yağşi etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalğaylar duvarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol vaxtta biyäsärsen xurbanga toyru luğun, xaçan niyät xurbanimizni çixarsarlar seyanıña seniñ, ögüzünü.

Haybat Ataga da Oğ'.

(26r) **Aləluia Ankea da Zakarianiñ [Псалом 148]**

¹Alyişlaniz Biyni köktä, alyişlaniz ani biyiklik-tä.

²Alyişlaniz ani, friştäläri aniñ, alyişlaniz ani, barça xuvatlıları aniñ.

³Alyişlaniz ani, günäş da ay, alyişlaniz ani, barça yolduzlar da yariç.

⁴Alyişlaniz ani, kökläri köknüñ, suvlar, ki biyiksiz, ne ki kök, ⁵alyişlaniz atin Eyämizniñ, (26v) Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turğuzdu alarni meñi meñilik; nişan xoıydu, xaysi ki keçmäş.

⁷Alyişlaniz Biyni, yerdä çoyurlar da barça teränliklär,

⁸Ot da hrad, xar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözüñ aniñ,

⁹Taylar da biyiklär, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvanlar, sürkülğan (27r) da barça uçar xuşlar xanatlılar,

¹¹Xanları yerniñ da xuvatlıları kendiläriniñ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, xartlar da oylanlar, ¹³alyişlaniz atin Eyämizniñ;

Biyikläñdi atı aniñ yalyiz, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün zoğovurtunuñ kendiniñ, alyiş (27v) barça ariläriniñ añar oylanlarından Israjelniñ, zoğovurt, ki yuvuxtur Biygä.

Ankea da Zakarianiñ [Псалом 149]

¹Alyişlaniz Biyni alyiş bilä yäñi, alyiş bilä alyiş añar yiyövünä arilärniñ.

²Sövüñgäy Israjel yaratuçisında kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüñgäylär xanlarında kendiniñ.

³Alyişlagaylar atin aniñ alyiş bilä, saymos bilä sarnagay(28r)lar añar.

⁴Biyänir Biy zoğovurtuna kendiniñ, ari da biyik etär sekinläriñi xutxarımaçka.

⁵Ögüñgäylär ariläri haybat bilä, da sövüñgäylär tinçliçlarına kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xiliç ekiyanlı berdi xollarına alarniñ ⁷alma tölov dinsizlärdän xarşilixka barça zoğovurtka,

(28v) ⁸Baylama xanların alarniñ bay bilä, çerüv başçılarin alarniñ xol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yaryu yazılğandan. Da haybat budur barça arilärinä aniñ.

Ankea da Zakarianiñ [Псалом 150]

¹Alyişlaniz Teñrini arilikindä aniñ, alyişlaniz ani binyatlı xuvatında aniñ.

²Alyişlaniz ani xuvatında aniñ, alyişlaniz ani köplüxün(29r)dä ululuğunun aniñ.

³Alyişlaniz ani avazlı alyiş bilä, alyişlaniz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlaniz ani sövüñçlük bilä, alyişlaniz ani färählik bilä.

[⁵Alyişlaniz ani tatlı sözlär bilä, alyişlaniz ani işitövlü avaz bilä.]

⁶Alyişlaniz ani avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alyişlaniz Biyni.

Saymosu Tawit'niñ [Псалом 112/113]

¹Alyişlaniz, igitlär, Biyni da alyişlaniz atin Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ (29v) alyişli bundan soñra çax meñilik.

³Kün toyuşundan çax günäşniñ [guneaşniñ] kirgäninä deg, alyişlidir atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir Biy barça dżinslar üsnä, da haybatı aniñ köktädir.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim biyikliktä siyingan, ⁶da aşaxlarıñi köriyir köktä da yerdä,

⁷Turğuzur miskinni yerdän, da biyiklätir zabunlarıñi çöp(30r)lüktän,

⁸Olturğuzur alarni buyruççi buyruççiläri bilä zoğovurtunuñ kendiniñ,

⁹Siğindirir n'eplodniyni övdä färähliktä, neçik ana, oylanlarından sövüñgän?

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Dżanga hali da här kez da'.

P'ark' i parcuns tatarça, xaysin ki friştälär yırladılar toyuşunda K'risdosnuñ

Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlıç, alyiş saña, (30v) biyiklikkä alyişlisen, Biy Teñrimiz bizim.

Alyişlarbiz seni, Biy, da maçtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz saña, haybatlarbiz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ ulu haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata bariniñ tutuçi.

Biy da Oğlu Ataniñ yalyiz toygan Jisus K'risdos da Ari Oğul [=Dżan].

Biy Teñri, Xozusu Teñriniñ da Oğlu (31r) Ataniñ, xaysi ki aldıñ bizimkin ari gojstan, yarlıyadıñ, kötürdüñ yazıçni dünyädän, da hali yöpsün xoltxamizniñ bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Ataniñ, yarlıya bizgä.

Zera sen yalyz arisen, yalyz biyklänipsen, yalyz Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Džan, çaysi ki haybatta Teñri Ata bilä, amən.

Da här vaçt alyışlarbiz seni, Biy, da (31v) ögiyirbiz ari atıñni seniñ meñi da meñi meñilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü keçirmä eminlik bilä da yazıçtan başça saçla bizni.

Alyışlisen, Biy Teñri atalarimizniñ bizim, ögövlü da haybatlıdır atıñ seniñ ari meñilik, amən.

Alyışli Biy, övrät maña toyruluçunuñ seniñ.

Bu dunnu üç kez keräk aytmaga.

(32r) Biy, işançımız bizim bolduñ džinstan džinska. Men çolarmen, Biy, yarlıya maña, da oñalt boyumnu benim, men yazıç ettim saña.

Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ, da xutçarılmaçıñni seniñ.

Ber bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim.

Övrät maña etmägä erkiñni (32v) seniñ, zera sensen Teñrim benim.

Sendändir, Biy, çovraçı tirlikliñni, da yariçi bilä yüzünñni seniñ köriyirbiz yariçni.

Saçkin yarlıyamaçıñni seniñ, kimlär ki tanirlar seni, Biy.

Haybat, da hörmät, yer öpmäç biyiklikkä Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, amən.

Bundan soñra aytilir surp Asduadz. Bir dunnu üç kez aytkaysen.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari da çuvatlı, ari da ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

[P'araworeal]

Haybatlı da alyışli dayma ari gojs Asduadza dzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oçluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

[P'rgel zmey]

Xutçar bizni sinamaçtan da barça tarlıçlarimizdan bizim.

(33v) **Der amenagal tatarça,**

çaysin ki aytıptir Manase padšah

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Teñrisi Aprahamnıñ, Sahagnıñ, Jagopnuñ da alarnıñ artar oylanlariniñ, barini tutuči Biy, boşat maña benim yazıçlarimni.

Ki ettiñ köknü da yerni, da barça körkün alarnıñ, barini".

Ki bayladıñ tenizni sözüñniñ buyruçu bilä, yaptıñ (34r) teränlikläрни, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı atıñ bilä seniñ ari, barini".

Ki barça nemä seskänip titrär yüzündän çorçulu çuvatıñniñ seniñ, bar".

Yetövsüzdür ulu çorç'u haybatlı arilikiñniñ seniñ, srogyidir yüräklänmäçi öçäşmäçiñniñ seniñ üstünä yazıçlılarınıñ, ölcövsüzdür yarlıyamaçı sövüküñniñ seniñ, barini".

(34v) Sen, Biy biyklängän, şayavatlisen da yarlıyovuči, uzunesli da köpyarlıyovuči, da hayifsunursen yamanlıçı üsnä adamlariniñ [=adamlariniñ], barini".

Sen, Teñri, çoymadıñ luçz artarlar üçün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, çaysilari ki yazıç etmädilär saña, barini tu".

Yoçsa çoyduñ poşmanlıç men yazıçlı üçün, zera yazıçlandıñ tenizniñ çumundan ar(35r)tiç, da köpländilär töräsizliklärim benim, barini tutu".

Dügülmen arzani baçma da körmä biyiklikin köknüñ köplüçündän töräsizlikimniñ benim, barini".

Tas bolupmen men tutmaçından temir biyovlarınıñ, çaysi ki maña yoçtur tinčliç, bar".

Yüräkländirdim öçäşmäçni da yaman alnina seniñ ettim, turçuzdum gurç da arttırdim öçäşmäçni (35v) džanima benim, barini".

Da hali, Biy, aşaçlatırmen tizlärin yüräkimniñ benim da çolarmen tatlı yarlıyamaçından seniñ, bar".

Yazıçlandıñ, Biy, yazıçlandıñ da töräsizlikimni benim mendän bilirmen, bar".

Yalbarip sendän çolarmen, boşat maña, Biy, boşat, da tas etmägin töräsizlikimä körä benim, bar".

Meñilik öçäşmä maña, Eyäm, da aña ya(36r)manlıçlarimni benim alnina seniñ, da borçlu etmägin meni tüşkänlär bilä yer tibinä yamanlıçları bilä kendiläriniñ, barini".

Zera sen Teñri, Teñri poşman bolganlarınıñ, umsasisen, da maña körgüz yaçşı etüçilikiñni seniñ, ki arzanisizmen, barini e" [=tutuči].

Tirgizgäysen meni köplüçünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ, da men alyışliyim seni barça künlärimdä tirli(36v)kimniñ benim".

Seni, Biy, alyışlarlar barça köktägi frištälär, da seniñdir haybat meñi meñilik, amən.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, amən.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıçlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maña yazıçlıga.

Teñri, arit meni yazıçlıni yazıçtan (37r) da tirgiz.

Teñri, şayavatlan yazıçlı çuluñ üsnä da yarlıya maña köpyazıçlıga.

Barčadan alyişli sirpuhi dayma gojs Asdua-
džadzin Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Bi-
yimizgä bizim üçün.

Barča ariläri Tejriniñ, pareços bolunuz köktä-
gi Ataga biz yazıçlılar üçün.

Krisdos, Oylu Tejriniñ, öç saçlamagan, (37v)
yöpsün çoltçamizni bizim, zera saña işanıpbiz bo-
yumuz bilä bizim.

Yeñüçi çuvatı bilä, ari, da tirlük etüçi, da öz-
dän çaçın bilä seniñ saçla bizni.

Da yeber, Biy, friştäsin eminlikniñ, ki kelip
saçlagay bizni kündüz da keçä.

Da adam sövüklükün bilä seniñ añ bizni, Biy,
añ bizni, çaçan kelsän çanlıçın bilä seniñ, da yarlı-
ya bizgä.

(38r) *Saymos, çaysi ki aytiliyir «Surp As-
duadzdan» soñra här oruçnuñ künlärindä.*

[Псалом 5]

²Sözlärinä benim çulaç çoygün, Biy, da eskä
al çičiriximni benim.

³Bačkın avazına alyişimniñ benim, padşahım
benim da Tejrim benim.

⁴Men çolıyirmen sendän, Biy, tañ manına işit-
käysen avazıma benim, tañ manına hadir bolıyım
çarşı bolma saña, Tejri.

(38v) ⁵Dügül ki sen, Tejri, klärsen töräsizlik-
ni, sıynmaslar sendä yamanlar, ne töräsizlär sıy-
nırlar közlärin alnına seniñ.

⁶Körälmädiñ alarnı, çaysi ki çilinırlar töräsiz-
likni, tas etärsen barçasın, çaysıları ki yalyanı
sözliylär.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etsär-
sen sen, Biy, evet men köpyarlıyamaçına körä se-
niñ kiriyim övün(39r)ä seniñ, yer öpiyim turadça-
gıña ari seniñ çorçuñ bilä seniñ.

⁸Biy, yol körgüzgün maña toyruluçında seniñ,
duşmanlarım üçün benim toyrı etkin alnıma me-
nim yollarıñni seniñ,

⁹Zera yoxtur ayızlarında alarnıñ könülük da
yüräkläri alarnıñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarnıñ,
tilläri bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

(39v) ¹¹Yarçulagın alarnı, Tejri, ki tüştülär
sayışlarından yüräkläriniñ kendiläriniñ, köp çay-
yirsizliçlarına körä alarnıñ yıraçlatkın alarnı, ki
açıylattılar seni.

¹²Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsa-
nıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da sıyngay-
sen sen alarda.

¹³Ögüngäylär sendä sövüklüläri atıñniñ seniñ,
zera alyışlarsen sen toyrunu, Biy, neçik (40r) ya-
raç, biyänçlikin bilä seniñ.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçın bilä seniñ, sö-
vündüç da färäh bolduç barča künlärindä tirliki-
mizniñ bizim.

¹⁵Bolduç färäh ornuna künlärniñ, ki aşaç etti
bizni, da yıllar, çaysılarında ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ da işinä çolu-
nuñ seniñ da yol körgüz oylanlarına alarnıñ, ¹⁷da
bolgay yarı(40v)çı Eyämizniñ üstümüzgä bizim.

İşin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy,
işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä.

[Псалом 129/130]

¹Teränliktän sarnadım saña, Biy, ²Biy, işit
avazıma benim.

Bolgay çulaçın seniñ işitmä avazın alyişimniñ
benim.

³Eğär töräsizlikimni benim tergäsän, Biy,
Biy, evet kim bolur turma alnıña seniñ? ⁴Zera sen-
dändir arınmaçlıç.

(41r) ⁵Atıñ üçün seniñ tözdüm, Biy. Töz, dça-
nım benim. Sözünä seniñ ⁶umsandı dçanıñ me-
nim, Biygä.

Vaçtıñdan ertäniñ çaç keçägä diñrä, vaçtıñ-
dan ertäniñ ⁷umsandı İsräjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çut-
çarılmaçlıç, ⁸da ol çutçardı İsräjelni barča tarlıç-
larından anıñ.

[Псалом 142/143]

⁸İsittirgin maña ertäräk yarlıyamaçıñni (41v)
seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña,
Biy, kötürdüm dçanıñni benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımından benim, Biy,
zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmägä erkiñni seniñ, zera sen-
sen Tejrim benim.

Dçanıñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä
toyrı.

¹¹Atıñ üçün seniñ, Biy, (42r) tırgızgäysen me-
ni, toyruluçuñ bilä seniñ çıyargaysen tarlıçtan
dçanıñni benim, ¹²yarlıyamaçın bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarımni benim, da yoç
etärsen barča indçituçılarımni [=indçituçılarını]
benim dçanıñniñ, zera men çuluñ seniñmen.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Tejri, atıña seniñ tırgız meni da çuvatında
seniñ könülük etkin maña.

⁴Tejri, işit alyişıma benim, çulaç çoy söz-
(42v)lärimä [=sözlärinä] alyişimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da çuvatlılar
izdädilär dçanıñni benim, da heseplämädilär se-
ni, Tejri, allarına kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teḡri bolušuċim benim, da Biy yöpsü-nüċisi dġanımniñ benim,

⁷Xaytarganında yamanni duşmanlarıma benim, könülüküñ bilä seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä benim (43r) ġurban suniyim saña da tapuniyim atıña seniñ, Biy, zera yaġşidir.

⁹Barċa tarlıġımdan benim ġutġardıñ meni, da duşmanlarım da benim kördü közüñ benim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber ġuvat ġuluña seniñ, tırgız oylun ġaravaşıñniñ seniñ, ¹⁷da etkin mendä nişanın yaġşılıġniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, ki sen Biy boluштуñ maña da övündür(43v)-düñ meni.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Dġanga hali da här kez da meñi meñil”.

Ekinċi saymos, ġaysi ki aytiliyir Mardirosaç künlärindä «Surp Asduadzdan» soñra.

[Псалом 114/116]

¹Sövdüm, ki Biy işitkäy avazına alġışimniñ benim, ²aşaxlattı ġulaġın kendiniñ maña, da men künlärimdä benim sarnadım añar.

³Keldilär dövramä inċġamaġları ölümniñ, da (44r) totġarlıġları tamuxnuñ taptılar meni.

Tarlıġni da zabunluġnu taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

Ey, Biy, ġutġargın dġanımni benim, ⁵yarlıyo-vuċi Teḡrimiz bizim, yarlıyağın ⁶da saġlagın oylanlarıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdi meni, ⁷ġaytkin, dġanım benim, tinċliġiña seniñ, zera Biy boluшту maña.

⁸Xutġardı dġanımni (44v) benim ölümdän, közlärimni yaştan, ayaġimni tayılmaġtan, ⁹bi-yänċli boliyim alnına Eyämizniñ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, neni sözlädim, da men aşaxlandım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganımda benim, ki barċa adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim ornuna Eyämizgä barċadan, ġaysin ki berdi maña?

^{4/13}Ayaġın ġutġarıлмаġniñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sar(45r)niyim.

^{5/14}Alġışimni benim Eyämizgä beriyim barċa žoyovurtu alnına aniñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläri-niñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men ġuluñmen seniñ, ġul da oylu ġaravaşıñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımnı benim, ^{8/17}saña suniyim al-yişin ġurbanniñ da atın Eyämizniñ sarniyim.

^{9/18}Alġışimni benim Eyämiz(45v)gä beriyim

barċa žoyovurtu alnına aniñ ^{10/19}köşkündä övünüñ Eyämizniñ da içindä seniñ, Yerusağem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alġışlanġiz Biyni, barċa dġinslar, ögünüz ani, barċa žoyovurt.

²Xuvatlınsın yarlıyamaġi aniñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ ġalsın meñilik.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Teḡri, atıña seniñ tırgız meni da ġuvatıñda seniñ könülük etkin maña.

(46r) ⁴Teḡri, işit alġışıma benim, ġulaġ ġoyğın sözlärimä alġışimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da ġuvatlılar izdädilär boyumnu benim, da heseplämädilär seni, Teḡri, allarına kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teḡri bolušuċim benim, da Biy yöp-sünüċisi dġanımniñ benim,

⁷Xaytarganında yamanni duşmanlarıma benim, könülüküñ bilä (46v) seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä benim ġurban suniyim saña da tapuniyim atıña seniñ, Biy, zera yaġşidir.

⁹Barċa tarlıġımdan benim ġutġardıñ meni, da duşmanlarım da benim kördü közüñ benim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber ġuvat ġuluña seniñ, tırgız oylun ġaravaşıñniñ seniñ, ¹⁷da etkin mendä nişanın yaġşılıġniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyal(47r)gaylar, ki sen Biy boluштуñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Dġanga hali da här kez da meñi meñil”.

Haybatına Biy Teḡriniñ. Yergälikinä körä er-meni surp yiğövnüñ başlanıyir tüş alġış, ġaysi ki tügälläniyir Ari Dġanga ġarşı, ki endi vernadun-da arak’ellär üsnä.

(47v) [Колонитул страниц 47v-57v]

Tüş alġışta aytkin.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teḡri, ululuġuna körä yarlıya-maġiñniñ seniñ, köplüġünä körä şayavatıñniñ seniñ buzğın töräsizlikimni benim.

⁴Ayruġsu yuvğın meni töräsizlikimdän benim da yazıġımdan benim aruv etkin meni.

(48r) ⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıġlarıñ benim alnıma benimdir här sahat.

⁶Saña yalyız yazıġ ettim, Biy, da yamanni al-niña seniñ ettim.

Neċik toyrı bolgaysen sözündä seniñ da yeñü-ċi yaryuda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandım, da yazıġ bilä to-yurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükünü (48v) sövdün, körünməgänlärni da yapuxlarni ağıliñ bilä seniñ körgüzdün maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv boliyim, yuvğın, da xardan artıx aq boliyim.]

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlükünü da fărâhlikni, ki sövüngäylär sövâklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzünü seniñ yazıxlarımndan benim da barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni toyru yänirt xarnimda benim.

(49r) ¹³Salmagın meni, Biy, yüzündän seniñ da Dżanni Ari seniñ çıxarmagın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün xutxarıлмахınıñ da dżan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da xirsizlar saña xaytkaylar.

¹⁶Xutxar meni xanından, Teñri, Teñri xutxarıлмахınıñ benim, da sövüngäy (49v) tilim benim toyruluxuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzim benim yirlagay alyışınıñ seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, xurban sunar edi, evet bütöv xurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan aşa, yüräkni aruv dżan bilä aşa heç etmästir Teñri.

²⁰Yaşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgaylar (50r) duvarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol vaxtta biyäsärsen xurbanga toyruluxnuñ, [xaçan] niyät xurbanimizni çıxarsalar seyanıña seniñ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oyulga da Ari Dżanga hali da hər vaxt".

Saymosu Tawit'niñ [22/23]

¹Biy kütkäy meni, da maña nemä eksik bolmas.

²Yaş ot tüzündä anda siyindirdi meni (50v) da tinçlixiñda suvlarniñ beslädi meni.

³Xaytardi dżanımni benim maña, yol körgüzdü maña toyru yolga atı üçün kendiniñ.

⁴Kläsä ki barsam da esä içinä ölüm kölgäsiniiñ, xorxmandir yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Tegänäk da tayaq, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadirlädiñ alnima benim seyanı xarşisina közläriniñ indžituçi(51r)larımniñ benim;

Yayladıñ yay bilä başımni benim; ayaxıñ seniñ, neçik zadasiz, içirdi meni.

⁶Yarlıyamañiñ seniñ, Biy, kelgäy birgämä benim barça künlärindä tirlikimniñ benim siyinma maña övündä Eyämizniñ uzaq künlär bilä.

[Псалом 142/143]

⁸Körgüz maña yol, xaysina barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımni benim.

⁹Xutxar meni duş(51v)manlarımndan benim, Biy, zera seni išanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät maña etmägä, zera sensen Teñrim benim.

Dżaniñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tirgizgäysen meni, toyruluxuñ bilä seniñ çıxargaysen tarlıxtan dżanımni benim, ¹²yarlıyamañiñ bilä seniñ

Tas etsärsen duş(52r)manlarımni, yoq etsärsen barça indžituçilarımni [=indžituçilarini] benim dżanımniñ, zera men xuluñ seniñmen.

Haybat Ataga da Oyulga da Ari Dżanga".

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır ekinçi oyormea, xaysi ki tügälläniyir Ata Teñrigä xarşı.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuxuna körä yarlıyamañiñniñ seniñ, köplüxünä".

Artxari aylandirip 4 xayit, taparsen da tamam ayt.

(52v) **Saymosu Tawit'niñ [40/41: 2-5]**

²San, xaysi ki sayışliyir miskinni da yarlini! Yaman kündä xutxarir ani Biy.

³Biy xutxarir ani da tirgizir, sanli etär ani üstünä yerniñ da çıxara bermäs ani xoluna duşmanlariniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar yataxiñda ayrıxlariniñ kendiniñ: barça töşäkläriniñ aniiñ xaytarir xastali-xiñdan aniiñ.

(53r) ⁵Men ayttim: Biy, yarlıyagın maña, sayytkin dżanımni benim: men yazıxli beriniyir-men saña.

[Псалом 90/91]

¹Kim ki turuptur boluşluxuna Biyiktäginiñ, kölgäsi tibiñä Teñriniñ köktä tingay.

²Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim sen, umsam benim Teñri, da men umsanirmen añar.

³Ol xutxargay meni avından ulavuçiniñ da seskändürüçi sözlärdän.

⁴Arxasi üsnä kendiniñ (53v) yöpsüngäy seni, kölgäsinä xanatlariniñ aniiñ umsağaysen.

Neçik yaray, seniñ çövränä bolgay könülükü aniiñ.

⁵Xorxmagaysen sen xorxusundan keçäniñ, da ne oxlardan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar xaramyuluxta, azdirma-xiñdan şaytanniñ yarimkündä.

⁷Tüßsünlär yanıñdan seniñ miñlär da tümänlär sayıñdan seniñ, (54r) ki saña heç nemä yuvuxlanmagay.

⁸Tek yalyz közlärin bilä bačkaysen sen, tölövün yazıxlarnıñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyklängänni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, da çiyin yovuçlanmagay otaçına seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlâptır seniñ üçün saqlama seni barça yollarında seniñ.

(54v) ¹²Biläkläri üsnä kendiläriniñ kötürgäylär seni, ki heç urunmagaylar taşka ayaçın seniñ.

¹³Iznıñ da yilanniñ üsnä yürügäysen sen, ayaç tibinä baskaysen aslanı da adždahanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım anı, kölgä bolıyım añar, ki tanıdı atımnı menim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar, da anıñ bilä bolıyım (55r) tarlıçta.

Xutçargaymen da haybatlagaymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen añar çutçarmaçımnı menim.

Haybat Ataga da Oçul".

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır üçünçü oçormea, çaysi ki tügälläniyir Oçul Teñrigä çarşı.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuçuna körä yarlıyamaçınñniñ seniñ".

Artçarı taparsen ävəlgi oçormeada da tamam ayt.

(55v) **Saymosu Tawit'niñ [114/116]**

¹Sövdüm, ki Biy işitkäy avazına alıışimniñ menim, ²aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künlärimdä menim sarnadım añar.

³Keldilär çövrämä inççamaçları ölümniñ, da totçarlıçları tamuçnuñ taptılar meni.

Tarlıçni da zabunluçnu taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

Ey, Biy, çutçargın dżanımnı menim, ⁵yarlıyovu(56r)çi Teñrimiz bizim, yarlıyagın ⁶da saçlagın oylanlarıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdı meni, ⁷çaytkin, dżanımnı menim, tinçliçına seniñ, zera Biy boluştı maña.

⁸Xutçardı dżanımnı menim ölümдән, közlärимni yaştan, ayaçımnı tayılmaçtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, neni sözlädım, da men aşax(56v)landım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganımda menim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne biriyim [=beriyim] ornuna Eyämizgä barçadan, çaysin ki berdi maña?

^{4/13}Ayaçın çutçarıлмаçniñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{5/14}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žovovurtu alnına anıñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriniñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluçmen seniñ, (57r) çul da oçlu çaravaşıñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımnı menim, ^{8/17}saña sunıyım alıışin çurbanniñ da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{9/18}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žovovurtu alnına anıñ ^{10/19}koşkündä övündä Eyämizniñ da içindä seniñ, Yeçusaçem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alıışlanız Biyni, barça dżınslar, ögünüz anı, barça žovovurt.

(57v) ²Xuvatlansın yarlıyamaçı anıñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalsın meñilik.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Hajr mer or Jergins surp eçiçi anun k'o.

Biy Teñriniñ haybatına. Ermeni yiçövnüñ yergälikinä körä başlanıyirlar tum alyışları da yergä bilä aytilıyirlar soççusuna dek. Budur.

[Колонитул страниц 58r-71r]

Tumda aytkin.

Or kerakojn tatarça

Xaysi ki dayı özdän, ne ki köknü, körkäyttin ari yiçövüñnü ari çanıñ bilä seniñ, Krisdos, da köktägilärgä körä yergälättin bunda böläklärin arak'ellärniñ da markarelärnıñ ari vartabedlä bilä.

Bügün yiçilip böläk(58v)läri k'ahanalarnıñ, sargawaklarnıñ, tibirlärniñ da gyerigoslarnıñ, temyan sunıyirbiz alnına seniñ, Biy, oçşaş Eski Törägä Zak'ariyaga körä, yöpsün bizdän temyan çurbanın, neçik çurbanın Apelnıñ, Nojnuñ da Aprahamnıñ, pareçosluçı bilä yoçargı ariläriniñ seniñ, här vaçt binyatlı saçla stolicasin Ermenilikniñ.

[Xəntajojž tatarça]

Sövügingin asrı, çizi yarıçniñ, anası ari, ga(59r)tuyige oylanlarıñ bilä seniñ, Sion, donatkan şöhrät bilä kelin ögövlü kökkä oçşaş yarıçlı çoranga, ki yaylangan Teñri bir bardan eksiksiz sendä här kez çurban bolıyır.

Ataga barişmaçka, bizgä arınmaçka üläşiyir tenin da ari çanıñ kendiniñ.

Tügäl ari çiyinläri üçün kendiniñ bayışlagın boşatlıçni turçuzganlarga yiçövlärni.

Buzulmagan gojsn Mariam, Teñrini toçur(59v)gan, tapuniyir ari yiçöv, çaysından ki berildi ötmäki ölümsüzlükniñ da çanı bizgä färäh etüçi bizni, berinçiz alıış añar dżan yiri bilä.

Surp Asduadz tatarça

Xaysi ki aytilıyir künnüñ ulukününä körä hem kündälik kündä.

Kündalik kündä ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki çaçlandiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ulu aynakün keçägä hem ulu şapatkün ayt.

(60r) Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki kömüldün bizim üçün, yarlıya bizgä.

Şapatkün keçägä, hem yışkün, hem Bayramdan çaç Ari Džanniñ engän kününä bu türli ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki turduñ ölüdän, yarlıya bizgä.

Džnuntta hem Awedunda da barça Asduadzadzin künlärindä bulay ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki ayan bolduñ bizim üçün, yarlıya biz'.

(60v) **Hawadamk' tatarça, çaysi ki aytildi Nigijay žoyovk'unda Ari Džan ötläş**

Inanirbiz bir Teñrigä, Ataga barçanı tutuçığa, yaratuçısına köknü da yerni, körüngänläriñ da körünmägänläriñ.

Inanirbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, Oyl Teñrigä, Teñridän toyganga, Atadan yalyz toyganga, bu kendi barlıxtan Atanıñ, Teñri Teñridän, Yariñ Yarixtan, Teñri (61r) könu Teñridän könüdän toyganga da etilmägän.

Ol kendidir tarbiyatından Atanıñ, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körüngänläriñ da körünmägänläriñ.

Çaysi ki bizim adamilikimiz üçün da bizim çutçarılmayimiz üçün enip köktän ten aldı, adam boldu, toydu tügällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Džan aşıra.

Çaysi bilä ki ten aldı, (61v) džan, es da barça, ne ki bar adamda, könlük bilä da dügül sayınmaç bilä.

Xiynaldı, çaçlandı, kömüldü, üçünci kündä turdu, çixti kökkä, olturdu oñ yanına Atanıñ.

Kelmäxtir ol ten bilä da haybatı bilä Atanıñ yaryu etmägä tirilärni da ölülärni.

Çaysiniñ ki ari da ölümsüz çanlıçına yoxtur soñyu.

Inanirbiz bir Ari Džanga, etilmägän da tü- (62r)gäl, çaysi ki sözlädi orenk'tä, da markarelik-tä, da Awedaranda, çaysi ki endi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da siyindi arilärdä.

Inanirbiz bir yalyz, bütöv da arak'ellärniñ yivövünä.

Tapuniyirbiz bir miğirdut'iunnu, luçz tartmaçka, [arinmaç] da boşatlıç yazıçlarga;

Turmaçin ölülärniñ meñilik yaryuga džanlarga da tenlärgä, (62v) köktägi çanlıçka da meñilik tirlikkä.

Evet çaysilari ki aytıyirlar anıñ üçün, ki edi zaman, çaçan yox edi Oyl, ya edi zaman, çaçan

yox edi Ari Džan, yaçom bolmamaçtan boldular, ya özgä barlıxtan, aytarlar bolma etilmägän Oylun Teñriñ ya Ari Džanni, ya egär ki özgä türli bolmalidirlar, anıñkibik aytkanlarıñ yöpsünmäs, (63r) evet çarıyır gat'uçığe da arak'ellärniñ ari yivövü.

Surp Krikor Lusavoriçniñ aytkanı. Isg mek'

Evet biz haybatlıyix ne ki meñiliktän burun yer öpmäç bilä ari Errortut'iunga da bir Teñrilikkä, Ataga da Oylga da Ari Džanga meñilik, amën.

Ew ews hawadov tatarça

Da dayın inam bilä yalbarıyix da çolıyix Eyämizdän da Xutçaruçimizdan bizim Jisus (63v) K'risdostan sahatında çuluçnuñ da alıışniñ, ki arzani yöpsünmäçkə etkäy, işitkäy avazına yalbaranimizniñ bizim, yöpsüngäy çoltçasın yüräkimizniñ bizim, [boşatkay aşinganimizni bizim,] yarlıyağay üstümüzgä bizim.

Alıışimiz bizim da çoltçamız bizim hər vaçt kiryäy alnına ulu Biyiklikiniñ anıñ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toyru luç bilä çazyanma yaçşı (64r) çilinmayni, ki yarlıyamay başçışin kendiniñ etkäy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim bariniñ tutuçi tiryizgäy da yarlıyağay.

Pazmut'ıun tatarça

Aytilyir Džnuntta hem Asduadzadzin künlärindä.

Köplüçü friştälärniñ köktägilärniñ enip köktän yalyz toyganga padşah bilä, çaysilari ki yirlap aytıyir edilär: «Budur Oylu Teñriñ». Barçamız aytıyix, (64v) färäh boluñuz köklärdä, sövünsünläriñ himläri dünyäniñ, zera Teñrisi meñilikniñ yer üsnä köründü da adamlar bilä yürüdü, ki tiryizgäy džanlarimizni bizim.

Ov e orbex tatarça

Aytilyir Bayramda hem surp Xaç künlärindä.

Kimdir alay, neçik Biy Teñrimiz bizim? Xaçlandı bizim üçün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamli boldu dünyägä, da ayındı kökkä (65r) haybat bilä! Keliñiz, žoyovurt, alıış friştälär bilä yirli-yix añar aytıp: ari, ari, ari sen, Biy Teñrimiz bizim.

Hreşdagajin tatarça

Yışkünlärdä aytilyir.

Friştälärniñ yergäliki bilä toldurduñ, Teñri, seniñ ari yüçövüñnü, miñlar miñi hreşdagabedläriñ bardirlar alniña seniñ, da tümänläriñ tümäni friştälär çuluç etiyirlär saña, Biy, da adamlardan biyändiñ (65v) yöpsünmä alıışni, alıışni avaz bilä: ari, ari, ari Biy çuvatlarıñ.

Surput'ıun srpoç tatarça

Aytilyir kündalik kündä.

Ariliki arilärniñ, ulusen da çorçulu, da zorlu-

ları frištälärniň alyşliýirlär seni da aytıyrlar: «Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik».

Marmın Derunagan tatarça

Teni Biyimizniň da çanı Xutçaruçiniň bar, (66r) köktägi çuvatlılar körümsüz sarnap aytıyrlar tıyısız avaz bilä: «Ari, ari, ari Biy çuvatlılarını».

K'risdos 'i meç tatarça

K'risdos aramızda bizim köründü, çaysı ki bar, bunda [Teñri] olturdu.

Eminlik avazı çalındı, ari sövünçlükä dästür berildi.

Yrınımız bir dżan boldu, öpüşmäçkä tügällik berildi.

Duşmanlıç yıraçlan(66v)dı, sövük här yarı ya-yıldı.

Hali çuluç etkanlar kötürünüz avazıñizni, beriniz alyşni bir ayzdan

Birliktä bolgan Teñrilikkä, çaysı ki şerovpeşlar arilikkä aytuçidirlar.

Kimlar ki inam bilä çarşı turupsız ari padşahlıç seyanına, körünüz K'risdosnu olturgan padşahnı da çövrälöp dolaşkan çuvatlılarından kök(67v)-nünj.

Yoçargi köturiyix köz salıp da yalbarıp bunu aytıyix:

Yaziçlarimizni anmagaysen, yoçsa şayavatın bilä seniñ arıtkaysen.

Friştälär bilä alyşlarbiz seni da arilärniñ bilä seniñ haybat saña, Biy.

Surp, surp, surp tatarça

Ari, ari, ari Biy çuvatlılarınıñ, toludurlar köklär da yer haybatın bilä (67v) seniñ, alyş biyiklikkä, alyşli, ki keldin da kelsärsen, atına Eyämizniñ ovsanna biyiklikkä.

Hajr ergnawor tatarça

Ata köktägi, çaysı ki Oçluşnu seniñ berdin ölümgä bizim üçün, suçlu borçumuz üçün bizim tökülmäçi bilä çanıniñ anıñ, çolarbiz sendän, yarlıya sözlü çoyunlarıña.

Barçadan alyşlisen, Biy, alyşliýirbiz se(68r)-ni, ögiyirbiz seni, şükürlübiz sendän, Biy Teñrimiz bizim.

Orti Asduçzjoj tatarça

Oçlu Teñriniñ, çaysı ki çurban bolduñ barişmaçına Atanıñ, ötmäki tirlikniñ, üläşiniyirsen bizgä, tökülmäçi üçün ari çanıniñ seniñ çolarbiz sendän, yarlıya çanıñ bilä seniñ çutçargan sözlü çoyunlarıña.

Hoki Asduçzjoj tatarça

Dżanı Teñriniñ, çay(68v)sı ki haybatlı siriñni köktän enip tügälliyirsen çolumuzdan ötläş bizim,

tökülmäçi üçün çanıniñ anıñ çolarbiz sendän, tindir dżanların keçmişlärimizniñ bizim.

Añgin, Biy, da yarlıyangın.

Hajr mer tatarça

Atamız bizim, ki köktäsen, ari bolsun atın seniñ, kelsin çanlıçın seniñ, bolsun erkin (69r) seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bugün, boşat borçumuznu bizim, neçik ki biz boşatırbiz bizim borçularimizga, bermä bizni sinamaçlıçka, yoçsa çutçar bizni yamandan. Zera seniñdir çanlıç da çuvat, da saña haybat meñilik, ameñ.

Miajn surp tatarça

Yalyız ari, yalyız (69v) Biy Jisus K'risdos, haybatına Ata Teñriniñ, ameñ.

Hajr surp tatarça

Ari Ata Ari Oçul Ari Dżan, alyş Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

K'risdos badarak eal tatarça

K'risdos çurban bolgan üläşiniyir aramızga bizim, aleluia.

Tenin kendiniñ beriyir bizgä yemäçkä, (70r) aleluia.

Da ari çanıñ kendiniñ büркиyir üstümüzgä bizim, alelu".

Yuvuçlanıñiz Biygä da alıñiz yarıçni, aleluia.

Aşanıñ da körünüz, ki tatlıdır Biy, aleluia.

Alyşlañiz Biyni köktä, aleluia.

Alyşlañiz anı biyikliktä, aleluia.

Alyşlañiz anı, friştäläri anıñ da barça çuvatları anıñ, aleluia.

(70v) **Karñ Asduçzjoj tatarça**

Xozusu Teñriniñ, çaysı ki köturiyirsen yazıçni dünyadan, yarlıya bizgä.

Xozusu Teñriniñ, çaysı ki köturiyirsen yazıçni dünyadan, yarlıya bizgä.

Xozusu Teñriniñ, çaysı ki kötürdün yazıçin dünyanıñ, ber bizgä eminlikiñni.

Lçak' 'i paru tatarça

Tolduç igilikiñdän seniñ, Biy, aşamaç bilä teniñni da çanıniñ (71r) seniñ, haybat biyiklikkä yedürüçimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni, ber bizgä dżanlı alyşiniñni seniñ.

Haybat biyiklikkä yedürüçigä [eçduruçinga] bizni.

Kohanamk' tatarça

Şükürlübiz, Biy, sendän, ki yedirdin bizni ölümsüz seyanıñdan seniñ.

Eyiçi anun dern tatarça

Bolsun atı Eyämizniñ alyşli bundan beri çay meñilikkä diñrä. Üç kez ayt.

(71v) [Колонтигул страниц 71v-96r]

Aljš tum zamanında.

Aljš Biyimiz Jisus Krisdosga xarşi

Aytılğan Mişitar surp vartabedniñ, evet tiyiş-lidir kendin aytmı surp Badarakniñ zamanında.

Biy Teşrim benim Jisus K'risdos, sözü da sıfatı Atanıñ, tiri da tiri etüci, umsa da xutxarıлмаıxı barçasınıñ, xaysıları ki sarnarlar saña.

Xaysi ki bayışlarsen arzanilikimizdän artıx da berirsen xolganlarga barça keräklärin alarnıñ.

(72r) Zera dügül ki yalız yarattıñ, yoıxa ekin-çidä yazıxlanganımdan soñra taptıñ xıyınlarıñ bilä xaçıñniñ seniñ da här kez dä beriyrsen kendi kendiñni tirliki da xutxarıлмаıxı üçün adamlarıñ, dayi artıx duşmanlarga da heçkä berüçilärgä buyruxuñnu seniñ, ne ki dostlarga da sövüçilärgä seni.

Anıñ üçün uludur çax kökkä diñrä yarlıyama-xıñ seniñ (72v) da bütün dünyâgä körüldü haybatıñ seniñ.

Da alay bek biyikländi başxışlarıñniñ seniñ nişanları, ki dügül yalız adam milläti tamaşalanıp unutuluyırlar, yoıxa köktägi xuvatlılar da, xaysıları ki dayın yuvuxıurlar saña.

Nedän ki seskänip haybatlıyırlar tiyyisiz avaz bilä aytıp: «Ari, ari, ari Biyi xuvatlılarıñ».

Neni ki (73r) biz dä, övränip alardan, sarniyirbiz seniñ ölümsüz xurban bolgan zamanında, bir-länip tensiz sanlılar bilä, [tek yalız seni aljšlarbiz,] zera ortamızda körüp aytovsuz sayışni da bizim bilä bolgan orınagın könü ölümiñniñ adämilik-kä körä, alar da bizim bilä yirliyiırlar aljš yirlerin.

Zera egär ki alar bolmaslar bilmä yolun ögmäxniñ, yalız tek ari çaxırıp atıñni, yüzlärin da ayaxların ya(73v)pup, ya biz ne türlü aljš da şükürlük sungaybiz?

Evet yalız seni aljšliyiğ titrämäx bilä da inam bilä yuvuxlanıyiğ körümsüz [da körümlü] aytovsuzluxuña.

Aljšlarbiz Atanı yeberüçini xutxaruçıñni.

Aljšlarbiz Ari Džanni tügällävüçini da aritüçini sezikli orınagıñni.

Aljšlarbiz yetövsüz seniñ aşaxlıxıñni.

(74r) Aljšlarbiz ulu seniñ tatlılıxıñniñ erkiñ.

Aljšlarbiz seni, ki teniñni berdiñ bizgä [haximlik tirlikkä.

Aljšlarbiz seni, ki xanıñni seniñ berdiñ bizgä] arınmaıxıxka.

Aljšlarbiz seni, ki otu teşrilikiñniñ seniñ küydürmästir tarbiyatimizni topraıxtan.

Aljšlarbiz seni, ki olturupsen keşrovpelärdän yoyarı da tınıyirsən arilikniñ seyanında.

Aljšlarbiz seni, xay(74v)sin ki kötürmäslär

barça köklär, kötüriyiırlär materiyalniy da ini yi-yövlär.

Aljšlarbiz seni, xaysin ki yoyarıgi köklär da toıuz tasları tensizläriñ kendilärindä tutulmaslar, kötüriyiırlär on barmaıları k'ahanalarıñni.

Aljšlarbiz [seni], xaysin ki serovpe klişçalar bilä beriyir edi ayzına markareñni, da hali prespeçenstvo bilä (75r) ülüşläniyirsən xol bilä top-raıxlılarga da barmaıxlar bilä beriyirsən ayızga.

Aljšlarbiz seni, xaysi ki igränmässen igränçilikindän ten işläriñdän, yoıxa aritiyiırsən arilikniñ bilä seniñ.

Aljšlarbiz seni, xaysi ki türlü-türlü yazıxlarıni körümsüz etiyirsən adam oılanlarıñni, xaysılar ki inam bilä umsanırlar saña.

(75v) Aljšlarbiz seni, xaysi ki poşrednictvosu bilä teniñniñ da xanıñniñ seniñ barıştıriyiırsen Atanıñ seniñ biz oıullux diftarindän buzulganlar da yatlanganlar bilä yazıxlardan utru.

Aljšlarbiz seni, xaysi ki ilgärtin orınagın ari teniñniñ seniñ da xanıñniñ körgüzdüñ sezikli orınaglar bilä türlü-türlü zamanlarda —

Apel bilä da [N]oj bilä,

(76r) Melkiseteg bilä da Apraham bilä, Sahag bilä da Jagop bilä,

Da çıxkandan soñra Misirdan Movşes bilä da Aharon bilä, Jesu bilä da Samuël bilä, Tawit' bilä da Soyomon bilä, da paııllı Eyaıj bilä.

Da barça orınagların tamamladıñ, sözü Atanıñ Jisus K'risdos, vernadunda sezikli da materiyalni nemälärdän köktägi da džanlı ündälmäx bilä sekretni ari badarakniñ, ari a(76v)rak'ellärgä aytıp:

«Bunu etıñiz benim işadaglıxıma Yäñi Törädä» [Лк 22:19 сие творите в Мое воспоминание],— dayi artıx, ne ki Movşesniñ, etip dekret: «Kimläär ki yemäsälär, bolmastir alarnıñ tirlıkläri» [Ин 6:53 если не будете есть Плоти Сына Человеческого и пить Крови Его, то не будете иметь в себе жизни]. Da yegänlärgä da içkänlärgä — sıyınmaıxıni sendä da seniñ alarda [Ин 6:56 Ядущий Мою Плоть и пьющий Мою Кровь пребывает во Мне, и Я в нем].

Xaysi ki inaniyiırmən bolma arınmaıxıx dün-yâgä xanıñ bilä seniñ surp Jovhannes awedaranıçkä körä, ki xanı Teşri Oılunuñ aritir bizni yazıxlardan,

(77r) Zera toıru teniñ da xanıñ seniñ tügäl çeşmäxlıxtir da xutxarıлмаıxıxtir baylarıñdan yazıxlarıñni.

Na men bu zamanni yollu añıyirmən kendi xoltxalarıma barçasına tapma boşatlıx ölülärgä da tirilärgä.

Ey barčasından yaxşı Jisus K'risdos, berüci başxışlarnı, hali kelip neçik suçlu bolgan alniña seniñ, zera egär ki arilär barçası bir yerdä hasrät-tirlär (77v) yaxşılıxına seniñ da parexosluxuña, ne türlü dayın artıx men dä tüşkän šnorhk'unğdan!

Zera ki hali yarlıyamasañ, xaçan ki açipsen ešikin aytovsuz müft başxışlarnıñ, xaçan bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluğa kimsä padšahniñ seyanına yemäx zamanında da andan boş çixsa, xaçan bolgay toyunma zirgel bolgan spulniy başxıştan?

(78r) Zera ki toyru bu zamandır alma sendän xoltxamnı benim, neçik ki alarda tatlilix zamanında.

Zera egär ki, xaçan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä parexosel bolıyrlar, işitmäsän, dayın çaysı zamanda yiyıştirgaymen barçasın?

Zera egär ki neginçä alyasalanıyrlar tensizlärniñ böläkläri dżomartlıxına başxışlarıñniñ seniñ, da tek yal(78v)ğiz alıış sunıyrlar, na egär ki hali almasam, na, xaçan tärüzügä çoyasañ, ne türlü bolgaymen alma?

Da xaçan ki çaxırip aytıyrlar: «Yarlıya seniñ yaratkanlarıña»,— maña ülüş bermäsän, çaysı özgäläri bilä bolgaymen alma?

Xaçan toyru buyruxuña körä seniñ arınmasam bütün dünyâ bilä ari çanıñ aşıra seniñ, soñra kim ze meni arıtkay?

Zera bolmandır men çutulma kendi uçinokla-(79r)rım bilä, da ne özgä zaman tapma vaxtnı alıışka saña yöpsünövlü, evet bu zamanga tözdüm, ki başxışlarıña arzani tapulgaymen boşatlıxına yazıxlarnıñ.

Yänä dä çolıyırmen erinçäklikim üçün benim, kläsä ki seniñki hadirdir, evet inanırmen alma yalyız sendän [men], tüşkän barça yaxşı ämäldän.

Da artıx bu fikirdä toxtattım, kendi ken(79v)-dimniñ biyänçli bilip zamanni, çolarmen sendän, Biy, bolmagay ki hali dä boş çaytargaysen meni ölçövsüz başxışlarıñdan seniñ, Biyim, xaçan açıyır, neçik rıka toluluğundan teñizniñ, ululuğunıñ başxışları, çaysılardan ki maña da bir tamçı yetkinçädir, zera seniñ azgına bergäniñniñ ölçövsüzdür ululuğu da artıxtır, ne ki teränliki teñizniñ.

(80r) Zera egär ki saçılmağında günäş yarıxıniñ yarıxlanmasam, keçä ne türlü bolgay yarıxlanmaga?

Da xaçan ki müft oñaltuçi yuvuxsen da tirlik hakimlikin bermäsän, dayın çayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganıña yoluğup ölsäm, meni kim turyuzgay?

Egär ki sen, ki tarbiyatıñdan çodžalatuçisen, miskinlikimni kötürmäsän, na çay(80v)sına dayın bariyim çodžalardan?

Egär ki çanlıxına seniñ tüşüp [tuş] bolmasam da bujar dek hanuz tutsa meni buyruçisi bu dünyâniñ, dayın xaçan çarşı turuçimni sürsärsen?

Xaçıyırmen hali, zera açıxtır ešikin, ber prepeçenstvonu, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniñ, çaysı ki beriyirsen, ber maña da eminlik çalabalıçlarıñdan (81r) kendi çilingarlarıñniñ.

Eminliki bilä yıyövnüñ toxtat teprängän dżanimni benim.

K'ahanajabedlär bilä da k'ahanalar bilä, sargawark'lar da tibir da barça uğdu bilä surp yıyövnüñ közätüci çuvatıñ bilä seniñ meni dä kölgän tibiñä seniñ berkäytkin.

Padšahlar da buyruçılar, hetmanlar da zolnerlär bilä meni dä yeñüci etkäysen körümsüz duşman üsnä.

(81v) Keçkänlär inam bilä dünyâdan ağıñ meni dä, Biy, yazıx bilä ölgänni, çaysıların ki çıxarıyirsen teränlikindän antuntk'nuñ, alar bilä çıxar meni dä yamanniñ zindanıñdan miçnortluğu bilä ari teniñniñ da ari çanıñniñ seniñ.

Ataga seniñ benim üçün dä bolgaysen parexos, inam aşıra meni dä toyru etkäysen, neçik çarayçini, zera men dä inanırmen, Biy, (82r) çanlıxında seniñ ağıñ meni dä.

Etkin erkiñni [=erkin] Atañniñ seniñ, zera anıñdır klägäni, ki kimsä tas bolmagay.

Ol igitlär bilä turyuzgaysen meni dä, çaysıların ki turyuzsarsen alnına Atañniñ seniñ.

Uludur yarlıyamaçlıx, da anı kliyirsen dayın artıx, ne ki bütöv çurbanıñ [=çurbanni], etkin sen dä yarlıyamaçlıx.

Bilirmen, ki ölçövsüzdür (82v) seniñ yarlıyamaçıñ, evet men kendimniñ yamanlıçlarıñdan çorçıyırmen, ki boş çıxarmagaylar meni andan ya yarlıyamaçıñdan.

Arzani etkin meni hali da şükürlänmä yarlıyamaçıñdan seniñ.

Şükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiñ meni körümünä ari teniñniñ da ari çanıñniñ seniñ.

Şükürlümen, ki titrövlü da çorçulu (83r) işittim alıış avazın.

Şükürlümen, ki seniñ Teñrilik gälädziläriñni işittim.

Şükürlümen, ki taşlanmadım seniñ sözündän, neçik kazan sürülgän.

Şükürlümen, ki dżanimni umsa bilä toldurduñ da yüräkimni färâhlik bilä.

Ne türü alyışni ya çaysi şükürlüknü saña sungaymen, egär arzani etsäj meni tirlük ötmäk-inä da ölüm(83v)süz pažagıña seniñ?

Zera egär ki alar, çaysilari ki tek kördülär, san aldılar sendän, könü bilüçidän, çaysi sanlıçni tapmagaylar, kimlär ki ülüşlü bolıyirlar.

Zera egär ki ol, çaysi ki seni, sözün Teñriniñ, aytovsuz adam tilinä, toyrdu da san berdi kendi kendinä, çaysi ki toyrdu sanlıdır, ne çadar sanlıçka bolgaylar arzani, çaysilari ki (84r) här kez seniñ ari teniñni da ari çaniñni uživat etiyirlär!

Da bu başıış sendän dayın yoharidir, ne ki estän da ağıldan dügül yalyız yerdägilärniñ, yoçsa köktägilärniñ dä, çaysi ki titräp seskäniyirmen, bolmagay ululuçuna körä bunuñ klägäysen oçşaşı arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki därman yoçtur buñar maña.

(84v) Zera egär ki arilärgä çorçulu başıışlar bilä, ne türü bolgay men murdarga?

Egär serovpeklär da k'erovpeklär yüzlärin yapıyirlar, men ne türü harsız sürät bilä baçkaymen?

Egär ki kök olturyuçun seniñdir da yer podnožokudur ayaxlarıñniñ seniñ, men ne türü siyinma saña menim içimdä smit etkäymen?

Egär ki sen barčani (85r) tolduriyirsen, men ne türü kendimdä çabul etmäğä umsa tutkaymen?

Egär yergä baçsañ, berirsen titrämä buñar, yuvuçlasañ taylarga, na tutuşurlar, menim çaysi çuvatim turgay alniña seniñ?

Yamandırmen, ya maña bu arilikkä yuvuçlanma da särgärđanlıçtır yıraçlanma, a zvlašča, ki toyrdu simarladiñ aytip: «Egär ki çaysi yemäsä tenimni (85v) menim, tirliki bolmastır boyunda kendiniñ».

Ošta belgili viznavat etiyirmen, ki men ölgänmen da seniñdir meni ölüdän turçuzma.

Yoçtur maña da ni heç dä bunuñ içindä fikir etmä arzanilikimni menim.

Sen baçkin, yapuçlar bilüçi, ber da oñargın arzanilik bilä bundan soñra Ataga [=Ataña] seniñ yalbarma.

Kläsä ki dügülmen arzani, neçik yara(86r)şir, yoçsa ne çadar da esä yoluçkaymen aniñ adam sövüklükünä da haybatlagaymen seni Atañ bilä seniñ barčadan çuvatli, da barčadan ari, da könü Ari Džaniñ bilä hali da här kez da meñi meñilik. Amen.

Alyış Biy Krisdoska tum zamanında. Jovaneş Karneçiniñ aytkanı

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus K'risdos, çaysi ki (86v) soyulduñ çaç üstünä da kötürdün yazıçni dünyadan.

Yaziçli çuluñ da ağır yüklü yazıç bilä, tüşiy-men alniña seniñ, Biyim benim da Teñrim.

Yarliya maña, neçik yarliyadiñ bütün dünyâgâ, zera sensen umsa da yariç yolu könülüknüñ da tirlükniñ, K'risdos.

Ölgän yazıç bilä da töräsiz ašinmaçlıç bilä, közdän salma meni, (87r) Biyim, yoçsa yarliya maña barča üstünä kötürgän işläriñ üçün, çaysilärin ettiñ köp tözümlüküñ bilä.

Añ, barčani tırgizüçi Biy, kelgäniñni dünyâgâ Ataniñ çoylundan da ten algäniñni surp gojs Marriamdan.

Añ, barčadan alyışli Biy, yürüğüniñni [bu dünyâda] neçik adam yazıçli adamlar arasına.

Añ, barçasından ari, miğirdel bolganiñ(87v)ni Jortananda surp Jovaneştän.

Añ, barçasından bilüçi Biy, yamanlaganlarin džuhutlariñni da sinamaçlıçin p'ariseçilärniñ.

Añ, ilgäri körgän Biy, çixara berilgäniñni Jutadan da ayblaganlarin k'ahanalarin.

Añ, barçasından alyışli Biy, tutulganıñni baççada da çollariñniñ baylaganlarin yaman (88r) kimsälärniñ.

Añgän, barčaga çudratli Biy, turganiñni Gajia-p'aniñ alniña da sorov etkänin [etkaning] Anaşniñ.

Añ, öpkä saçlamagan Biy, yüzüñä urgan siläni da saçından tartçalaganlarin delirgänlärniñ.

Añ, padşahi padşahlariñni, ip bilä baylagan turçuzganlarin da törä alniña Biladosnuñ da urganlarin başiña.

(88v) Añ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Eprajeçilärniñ da tövülmäçin çamişlar bilä.

Añ, unutmagan [Biy], yariç çizil tonuñnu da tikändän tadžiniñni.

Añ, yamanni añmagan Biy, ol sahatni, çaçan kötürdün çaçni tırgizüçi eniñ üsnä.

Añ, biyiklängän, biyiklägäniñni tirlük keltirüçi çaçiñ üsnä da çadaçla(89r)ganiñni çadaçlar bilä.

Añ da unutma barča susaganiñni da içkäniñni läyini [leayini] sirkä bilä.

Añ da unutma avaz salip: «Eli, Eli»,— aytkaniñni da köksüñniñni yaralaganin zinawordan.

Añ da unutma açkanin gülâf rängindä ari çaniñniñni da aşaçlaganni teñrilik başiñni.

Añ, tirlük meñilikniñ, kömülgäniñni (89v) üç künnüñ, da ölüdän turganiñni, da kökkä ayınganiñni tamaşali.

Añ, aņlovuçi meñilikniñ, men tas bolganni, zera yazıçlılar üçün bunu üstüñä seniñ kötürdün, yarliçovuçi Biy.

Bunu barçasın saña pareçosluçka alirmen, köpyarliçovuçi Biy, yarliya maña, da boşat benim

yaziɣlarimni, arit meni yaziɣlarimdan benim, (90r) da xutɣar tamuɣnuɣ yaman xiyinindan, da ber maɣa yer seniɣ uɕmaɣiɣda, zera sensen adam sövüci Biy, da saɣa haybat meɣi meɣilik, amən.

**Алыш ари тенinä да ари ханіна К'рисдосуɣ
харši, хаçан к'аһана көтүрийир
ари тенін да ари ханін**

Yer öpiyirmen saɣa, K'risdos, Xutɣarılmaɣi dünÿâniɣ, sözü Ataniɣ, xurbanı tirlikniɣ, könü, teɣi zadasız Teɣrilikniɣ (90v) da tügäl adam, neçik ayzım bilä xosdovanel etiymen, ol türlü dʒanim bilä dä tapuniymen da inaniymen.

Yalbariymen sendän, Oɣulu Teɣriniɣ, ari Teɣri, Biy barçanı tutuçi, bayışla yaziɣlarıma benim boşatlıxni da ber xuluɣa seniɣ dʒanı saɣtlıxniɣ, ki seniɣ aşıra xutɣarılgaymen meɣilik ottan seniɣ erkli çarçarank'larıɣ üçün.

Zera sensen könü xu(91r)zusu Teɣriniɣ, ki ülâşiniyirsen xutɣarılmaɣka adamniɣ dʒinsına da kötüriyirsen yaziɣın dünÿâniɣ.

Inaniymen barçadan ari ari Errortutuɣınga, Ataga da Oɣulga da Ari Dʒanga.

Inam bilä aşarmen ari da tirgizüçi teniɣni arınmaɣka da xutɣarılmaɣka dʒanimniɣ benim.

Inam bilä içiymen zadasız da yaziɣni arıtuçi xaniɣni seniɣ, K'risdos, boşatlıxka yaziɣla(91v-91^{bis-r*})rimniɣ benim.

**Tekrar alyış Biyimizniɣ
ari teninä da ari xanına xarši**

Ari dʒanı K'risdosnuɣ, arit meni.

Teni K'risdosnuɣ, saɣla meni.

Xanı K'risdosnuɣ, içirt meni.

Köksündän çıxkan suvu K'risdosnuɣ, temizlä meni.

Çarçarank'i K'risdosnuɣ, xuvatlat meni.

Ey, yaxşı etüci Jisus, işit maɣa, da kerı bolma mendän, da yaman işkildän saɣla meni, ölüm künümdä bol maɣa yuvuɣ, ki friştälär bilä maɣtagaymen seni meɣi meɣilik, amən.

Alyış tum kötürğändän soɣra

Meɣilik alyışlä dʒan bilä barçasın, eminlikiɣni seniɣ bayışla bütün dünÿâgä, saɣla yamandan da seskänmäxtän başxa.

Kötür öçäşmäxiɣni(91^{bis-v}) yaratkanlarıɣdan, açlıxni, xiliç kötürmäxni, afatni, xardaşlıxiimizni bizim saɣla tügäl sövüktä tirilmä birliktä.

Yasatuçılariɣ bu ari yiçövünüɣ turyuzgın oɣ yaniɣdan, xuluɣ etkänläri hem uɣd etkänläri arzani etkin yarlıyamaɣıɣa seniɣ,

*Между листами 91 и 92 находится лист 91bis. Но в микрофильме, который был нам предоставлен, старницы 91v и 91^{bis-r} пропущены.

Araçnortnu bizim ari inamimizniɣ, gat'oyigo-sumuznu, özdän ebisgoboslarnı, k'aha(92r)nalarnı da vartabedläri, Teɣriniɣ sözüni aytkanlarnı,

Xuluɣta bolganlarnı surp yiçövünüɣ, barçasın bir yerdä saɣla sına maɣtan da uyattan başxa hali da kelgän meɣiliktä.

K'risdän padşahlarga ber xuvat boluşuçi, inanganlarga saɣa, adam dʒinsına aç uɕmaɣiɣni eşikin.

Keçmişläriɣ dʒanlarıɣ anğın ulu künümdä, tekrar kelgäniɣdä seniɣ.

(92v) Bizim toyuruçılariimizni, emgäktä bolganlarnı, da yaxşı etüçiläri bir yerdä barçasın anğın da ayamaxlıx et kendiläriñä, çıxar pay da ülüşlü et meɣi tinçliɣka.

Da xaysılarımız ki kelip alyış ettiɣ, bol här zaman boluşuçi.

Xutɣar otlu tamuɣundan da ölümsüz xurtlarıɣdan.

Da saɣa Ata bilä da Ari Dʒan bilä haybat da hörmät hali da meɣı.

(93r) Alyışli K'risdos, Oɣlu Teɣriniɣ, xaysı ki xurban bolduɣ bügün bu dünÿâda, Ata bilä barışmaɣka, da bizgä arınmaɣka, da boşatlıxka yaziɣlarimizniɣ, yaxşı inamda bolgan k'risdänlarıɣni, barça badaraklarıɣdan pay da yarlıyamaɣlıx bayışlagay bizgä, K'risdos, Oɣlu Teɣriniɣ, da bizim toyuruçılariimizga, da bizim yaxşı etüçilärimizgä, da barça inangan k'ris(93v)danlarga, tirilärgä da ölülärgä, da kendi alyışli Ata bilä da Ari Dʒan bilä hali da här kez da meɣi meɣilik. Amən.

Saymosu Tawit' markareniɣ [33/34]

Nişxark' ülâştirgändä aytiliyir tumdan soɣra.

²Alyışliym Biy ni här sahat, här sahat alyışi aniɣ ayzımda benim.

³Biy bilä maɣtangay boyum benim, işitkäylär sekinläär da färâh (94r) bolgaylar.

⁴Ululatiɣız Biy ni benim bilä da biyiklätiɣız atın aniɣ men [=bir] oɣurdan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maɣa, barça tarlıxiimdan benim xutɣardı meni.

⁶Yuvuɣlarıɣız Biygä da aliɣız yariɣni, da yüzläriɣız siziɣ uyalmagaylar.

⁷Bu yarlı sarnadi Biygä, da Biy işitti buɣar, barça tarlıxiarıɣdan bunuɣ (94v) xutɣardı bunu.

⁸Böläki friştäläriɣ Eyämizniɣ çövräsiniɣdir-lär xorɣkanlarıɣdan kendiniɣ saɣlama alarnı.

⁹Aşaɣız da görünüz, ki tatlıdir Biy! Sanlıdir er, xaysı ki umsanır aɣar.

¹⁰Xorɣuɣuz Eyämizdän, barça ariläri aniɣ, zera heç nemä yoɣtur eksiklik xorɣuçılariñä aniɣ.

¹¹Ulu xodʒalar miskinländilär da açxiñdi-

(95r)lar, evet çaysıları ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barça yaşşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım benim, da işitiñiz maña, da çorçusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Ey adam, ki klärsen tirlikni, sövärsen künlärin kendiniñ körmä yaşşılıçta?

¹⁴Tiyildirt tiliñni seniñ yamanlıçtan da erinläriñni seniñ — sözlämägäylär hillä(95v)liçni.

¹⁵Vaz kel yamandan da etkin yaşşını, izdä eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közläri Eyämizniñ toyrularniñ üsnä, da çulaxları anıñ alıışları üsnä alarniñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ yaman çilinganlar üsnä — tas etmä yerdän jışadagların alarniñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alarga da barça (96r) tarlıçlarındın alarniñ çutçardı alarni.

¹⁹Yuvuçtur Biy alarga, kimlär ki opranıptırlar yüräkläri bilä, da aşaxlarıñı dżan bilä tırgızır.

²⁰Köp tarlıçları bardır artarlarniñ, barçadan çutçarıñ alarni Biy ²¹da saylar barça söväklärin alarniñ, da ne biri alardan opranmagay.

²²Ölümü yazıçlıniñ yamandır, yoçsa kim ki körälmäs toç(96v)runu, poşman bolgay.

²³Çutçarıñ Biy dżanların çullariniñ kendiniñ, poşman bolmagaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar añar.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, amən.

Bundan soñra haybatına Biy Teñriniñ başlanıyır keçägi alıış, çaysı ki tügälläniyir Oçlu Teñriniñ çaçtan engäninä çarşı.

[Колонитул страниц 97r-112r]

Keçägi alıışta aytkin.

Es ar Asduçzoj gartaçi, ew Dər tatarça

[Псалом 54/55: 17-18]

(97r) Keçägi alıış

¹⁷Men Biygä sarnadıñ, da Biy işitti maña

¹⁸Keçädän, da ertä, da yarımküñdä töziy edim Teñrimä benim da işanıñ edim tirlik berüçigä, ki çutçarıñ çulun kendiniñ da tırgızır adam sövüçi Biy.

Haybat Ataga da Oçul'.

(97v) ***Хонарһеҗој татарча***

[Псалом 85/86]

¹Aşaxlat, Biy, çulaxıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saxla dżanıñni benim, ari Biy, çutçar çuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandıñ.

³Yarlıça maña, Biy, zera saña çaçırdım küñ uzun, ⁴färäh etkin dżanıñ çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüñ közlärimni benim.

(98r) ⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıçovuçi barçasına, çaysılar saña sarnıyırlar.

⁶Xulaç çoy, Biy, alıışıma benim, da baçkin avazına yalbarğanıñniñ benim.

⁷Künündä tarlıçıñniñ benim sarnadıñ saña, da işittiñ maña.

⁸Yoçtur kimesä oçşaş saña teñrilärdän, Biy, da yoç nemä, neçik işiñ seniñ.

⁹Barça dżıñslarıñni, ki et(98v)tiñ, kelsinlär da yer öpsünlär alniña seniñ da haybatlasınlar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen sk'ançelik'ni, da sen yalızsın Teñri.

¹¹Yol körgüzgün maña yoluña seniñ, da bargaymen toyruluçıñda seniñ, da färäh bolgay yüräkim çorçıma atıñdan seniñ.

¹²Tapunıyım saña, Biy Teñrim, bütün yüräkim bilä benim (99r) haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıçamaçıñ seniñ, da çutçardıñ dżanıñni benim tıbdäki tamuçtan.

¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yiyinläri çuvatlılarıniñ izdiy edilär boyumnu benim, da sayınmadılar seni, Teñri, allarıña kendiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim benim, şayavatlisen (99v) da yarlıçovuçi, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da könü, ¹⁶baçkin maña da yarlıça maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oçlun çaravaşıñniñ seniñ, ¹⁷da et mendän nişanıñ yaşşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlär da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluştıñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oç'.

Abreçoj tatarça

[Псалом 139/140]

²Çutçar meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz erdän çutçar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniñ, küñ uzun hadirlädilär oçraşka.

⁴İtilädilär tillärin kendiläriniñ, da ayusu izniñ tıbinä erinläriniñ alarniñ.

⁵Saxla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da yaman adamdan çut(100v)çar meni.

Sayışladılar batal etmä yürügänimni benim, ⁶yaşırdılar öktämlär sırtmaç maña.

Oryanlar saldılar sırtmaç ayaçlarıma benim, çövräsiniñ izlärimniñ benim çoydular maña azmaçlıçni.

⁷Ayttim: Biy Teñrim benim sensen, çulax çoy, Biy, avazına alıışimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçımniñ benim, kölgä başıma benim kü(101r)nündä oğraşniñ.

⁹Çıxara bermä meni, Biy, küsänçlikinä yazıçlılarınñ, çaysıları ki sayışlı edilär benim üçün, aşaya urmagin meni.

Ki heç biyiklänmägäylär çaçan da sayışları alarniñ, tügällänmägäylär soñyu tügälläganinä alarniñ, ¹⁰çazyançı erinläriñ alarniñ yapkay kendilärni.

¹¹Tüşürgäysen üstünä alarniñ uççun(101v)ların otuñ, emirgäysen alarni, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oñmagay yer üstünä, erni yazıçlıni yamanlıçı kendiniñ avlagay tas bolmaçka.

¹³Tanıdim, ki yaryu etärsen, Biy, yarlıga da könülük barlısızga.

¹⁴Toyrular şükürläsinläär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnina yü(102r)züñniñ seniñ.

[Псалом 140/141]

¹Biy, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alıışimniñ benim, sarnaganımda benim saña.

²Toyrı bolgaylar alıışlarım benim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürülgäni çollarımniñ benim — çurban keçägi.

³Xoygın, Biy, közätüçi ayzıma benim, da eşik bek erinlärimä benim, ki sapmagay yüräkım yaman söz bilä.

(102v) ⁴Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adamlar bilä, kimläär ki etärlär töräsizlikni, ülüşlü bolmagaymen tañlaganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaçı bilä da azarlagay; oleyoku yazıçlıniñ yaqlamağay başımni benim erkinä anıñ.

⁶Tiyıldılar yuvuç çayaga yaryučıları alarniñ, işitkäylär sözlärimä benim da tatlılangaylar.

(103r) ⁷Neçik çalınlıçı topraçniñ, ki yayılıptır dünyäda, saçılğaylar söväkläri alarniñ yuvuç tamuçka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlärimdirlär, saña umsandım, Biy, çıxarmagin dżanımnı mendän.

⁹Evet saçla meni sırtmaçtan, ki yaşıriptır, tayılmaçtan töräsizlik etkänläriñ.

¹⁰Tüşsünlär sırtmaçına anıñ yazıçlılar, yalyüz men, men çay keçkinçä.

(103v) [Псалом 141/142]

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim men Biyni çoldum.

²Saçiyım alnina Eyämizniñ alıışimni benim da tarlıçimni benim alnina anıñ aytıyım.

³Eksilgäninä mendän dżanımnıñ benim sen, Biy, tanıdiñ steşkalarımni benim, yol bilä, ki barıy edim, yaşırıldı maña sırtmaç.

⁴Baçiyir edim oñumdan, da köriyir edim, ki kimsä tanımadı me(104r)ni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da heç tapulmadı izdävüçi boyumnuñ benim.

⁵Çaçırdım saña, Biy, da aytım: sensen umsam da ülüşüm benim yerindä tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alıışıma benim, zera aşaç boldum asrı, tırgız meni çuvalaganlardan, zera çuvatlı boldular artıç mendän.

⁷Biy, çıxar zındandan boyumnu benim, şükürlänirmen a(104v)tıñdan seniñ.

⁸Saña baçiyirlar artarlar, negä diñrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez meñ".

Hasealk's tatarça

Yetiškänimiz sahatına keçäçurunuñ, barçamız, kötürüp çollarımizni bizim, çaybatlarbiz seni, Biy Teñrimiz bizim, çaysı ki baçışladıñ bizgä kündüznü eminlik bilä keçirmägä da (105r) yetiškä sahatına keçäniñ. Arzani et bizni, Biy, ari yüräk bilä friştälärniñ yiri bilä şükürlükni sunma Eyämiz Teñrigä, barini tutuçıga, ki tırgızgäy da yarlıyagay.

Ayaçescuk' tatarça

Yalbariyıç barini tutuçı Teñrini, Atasın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, çanin eminlikniñ, eminliki üçün bir yalyüz ari gat'uyıge da ara(105v)-k'ellärniñ yıçövü üçün, ki köp yıllarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teñrimiz bizim, da çanlarni eminlik etüçilärni yebergäy bizgä; ulu, ari da çorçulu atı üçün kendiniñ açalıçların veliyatniñ, çerüv başlıçlarıni, uruş etkänläri, çoyovurtnu, kirmäçimizni da çıçkanimizni bizim eminlik bilä saçlagay, da barça uruşların duşmanlarınñ ufat(106r)kay bizdän, Biy barini tutuçı tırgızgäy da yarlıyagay.

Inirni yetiškän da alnimizga kelgän keçämizni eminlik [=inam] bilä Eyämizdän çoliyıç.

Friştäsin eminlikniñ da közätüçi boylarimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın (106v) boluşçı da közätüçi dżanlarimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Da dayın artıç bir könü da ari inamimiz üçün Biyni yalbariyıç.

Boylarimizni bizim da biri birimizni saña, Eyämiz Teñrigä, simarlıyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytıyıç barçamız bir ayızdan: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

(107r) *Surp asduadz tatarča*

Ari Teḡri, ari xuvatli, ari ölümsüz, ki xaçlan-dij bizim üçün, yarlıya bizgä.

Üç kez ayt.

[*P'araworeal*]

Haybatli da alyışli dayma ari gojs Asduadzadzin, Mariam, anasi K'risdosnuḡ, sungin xoltxamizni bizim Oḡluḡa seniḡ da Teḡrimizgä bizim,

[*P'rgel zmeḡ*]

Xutxargay bizni sinamaytan da barča totxarlıximizdan bizim.

(107v) [*Vs lseli tatarča*]

Işitövlü bolmaḡi üçün Eyämiz Teḡrigä avazina xoltxamizniḡ bizim, parexoxluḡu bilä surp Asduadzadzinniḡ, yeḡmäḡi [=eḡmäḡi] bilä üstümüzgä bizim yarlıyamaḡi da şayavati Eyämiz Teḡriniḡ, barini tutuči Biy Teḡrimiz bizim, tirciz da yarlıya.

Haḡparci tatarča

[*Псалом 120/121*]

¹Kötürdüm közlärimni benim taylarga, xaḡdan ki maḡa kelgäy boluşluḡ.

(108r) ²Boluşluḡ maḡa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

³Bermäḡin seskänmäḡkä ayaxiḡni seniḡ, da yuxlamasin közätüciḡ seniḡ.

⁴Neçik yuxlamas, da ne yuxuda barir saxlavu-çisi Israjelniḡ.

⁵Biy saxlagay seni, da Biy yöpsüngäy oḡ xolu bilä kendiniḡ.

⁶Günäş kündüz saḡa zulüm etmäḡäy, da ne ay keçädä.

⁷Biy saxlagay seni bar(108v)ça yamandan, saxlagay Biy boyuḡnu seniḡ.

⁸Biy saxlagay kirgäniḡni da çixkaniḡni seniḡ, bundan soḡra çaḡ meḡilikkä.

Haybat Ataga da Oḡulga da Ari Džanga hali da här kez da meḡ".

O ḡnageal tatarča

[*Псалом 90/91*]

¹Kim ki turuptur boluşluḡuna Biyiktäḡiniḡ, kölgäsi tibinä Teḡriniḡ köktä tingay.

²Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim (109r) sen, umsam benim Teḡridä, da men umsa-nirmen aḡar.

³Oḡ xutxargay meni avından ulavuçiniḡ da seskändürüçi sözlärdän.

⁴Arḡasi üsnä kendiniḡ yöpsüngäy seni, kölgäsinä xanatlarıniḡ aniḡ umsangaysen.

Neçik yaraḡ, seniḡ çövräḡä bolgay könülükü aniḡ.

⁵Xorḡmagaysen xoḡxusundan keçäniḡ, (109v) da ne oḡtan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar xaramyuluḡta, azdırma-xından şaytanniḡ yarimkündä.

⁷Tüşsünlär yaniḡdan seniḡ miḡlär da tümänlär oḡuḡdan seniḡ, ki saḡa heç nemä yuvuḡlanmagay.

⁸Tek yalyız közläriḡ bilä baḡkaysen, tölovün yazıḡlarıniḡ körgäysen, ⁹zera sen, Biy, umsam (110r) menimsen.

Biyikläḡäni ettiḡ saḡa işanç, ¹⁰yetişmäḡäylär saḡa yamanlar, da xiyin yuvuḡlanmagay otaxi-ḡa seniḡ.

¹¹Friştäläriḡnä kendiniḡ şimarläptir seniḡ üçün saxlama seni barča yollarıḡda seniḡ.

¹²Biläkläri üsnä kendiläriḡniḡ kötürḡäylär seni, ki heç unmagaylar taşka ayaxiḡ seniḡ.

(110v) ¹³Izniḡ da yilanniḡ üsnä yürügäysen sen, ayax tibinä baskaysen aslanniḡ da adždayanı.

¹⁴Zera maḡa umsandı, da xutxariyim anı, kölgä boliyim aḡar, ki tanidi atimni benim.

¹⁵Sarnagay maḡa, da men işitkäymen aḡar, da aniḡ bilä boliyim tarlıḡta.

Xutxargaymen da haybatlagaymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä (111r) toldurgaymen da körgüzḡäymen aḡar xutxarmaḡimni benim.

[*Псалом 122/123*]

¹Saḡa, Biy, kötürdüm közlärimni benim, ki siyiniḡpsen köktä.

²Neçik közläri xulnuḡ xoluna biyniḡ kendiniḡ, neçik közläri xaravaşniḡ xoluna bikäsiḡniḡ kendiniḡ,

Oḡ türlüdürlär közlärimiz bizim saḡa, Biy Teḡrimiz bizim, negä diḡrā yarlıyasaḡ üstümüzgä (111v) bizim.

³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya bizgä, zera köp tol-duḡ heçlik bilä.

⁴Dayin artixsi tolundu boyumuz bizim ayblan-maḡ bilä, xaḡsiları ki aybliḡ edilär bizni, da heç bermäḡ bilä öktämläriḡniḡ.

[*Псалом 53/54*]

³Teḡri, atına seniḡ tirciz meni, da xuvatıḡda seniḡ könülük etkin maḡa.

⁴Teḡri, işit alyışima benim, xulaḡ (112r) xoḡḡin sözlärimä ayzimniḡ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da xuvatlılar izdädilär boyumnu benim, da heseplämädilär seni, Teḡri, allarına kendiläriḡniḡ.

⁶Oşta, Teḡri boluşuçim benim, da Biy yöpsü-nüçisi džanımniḡ benim.

⁷Xaytarganıḡda yamanni duşmanlarıma benim, da könülüküḡ bilä seniḡ (112v) tas etkin kendilärni.

⁸Men erkim bilä benim xurban suniyim saḡa da tapuniyim atıḡa seniḡ, Biy, zera yaḡşidir.

⁹Barča tarliχimdan menim χutχardij meni, da dušmanlarim da menim kördü közum benim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez meji mejilik. Ameen.

[Молитва]

Atamiz bizim, ki kök".

Tamam ayt.

(113r) *Haybatina Biy Tejriniç. Bundan sojra başlaniyirlar alyişlar ružni, χaysilari ki aytiliyirlar ulu ulukünlärdä, χaysilari ki odpravlacs'a boliyirlar yil içinä Biy Tejrigä χarši da arilärgä χarši.*

[Колофон]

Da yazıχlı yazučini Migirdični, Łazar oylun, ari alyişindan unutmagin.

(113v) [Колонитул страниц 113v-121v]

Алыış.

Bu alyişni Džnunt künü aytkin.

Biyi da Tejrisi barçasiniç, seniç ari Toγmaχij bilä aytovsuz yöpsün χoltχasin men yazıχliniç χoltχasi ašira ari gojsnuç da anaçniç seniç da yiyilganlarniç bu seniç ari övünçä, (114r) bayışlâ men yazıχliga ašinganimni benim, χaysi ki bizim üçün tenni kiydiç, Jortananda miğirdel bolduç, tügällikiç bilä tügällädiç, da yer üsnä adam kibik yürüdün Tejriliç bilä, yarlıyadiç da šayavatladiç bizim üstümüzgä, yaχši etüçi Biy, boşat men arzaniçsizgä benim yazıχlarimni, da saça haybat meji mejilik, ameen.

(114v) *Der intajsnij künündä ayt.*

χoltχasi ašira ari χartniç da baydan çešilgänniç, χolarmen sendän, Biy, saçla bizni dušmandan da sönövsüz ottan da yarlıya bizgä.

Xirχ ajos künü ayt.

Ey, ari χirχ igitlar, χaysilariniç ki χiynalğan bolduçuç biz yazıχlılar üçün saçavkanij içinä, pareχos boluçuç biz yazıχlılar üçün Biyimiz(115r)-dän bizim, ki šayavatangay χorχulu kündä yiyilganlarga bir oγurdan da men yazıχlı üsnä. Ameen.

Surp Lusavoriç künündä ayt.

Yariçlatuçi, ata da maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χoltχamizni bizim da χolgün Tejridän biz yazıχlılar üçün, ki buzgay bizim χolbitikimizni da boşatkay bizgä barča yazıχlarimizni. Ameen.

(115v) *Dzaygazart künü ayt.*

Biy da Xutχaruçi alyişli, kelgän χartlar oylanlar bilä bu türlü yirlap aytij edilär ovsanna biyiklikän, da otlular χorχup seskändilär, ki yäni ešäk üsnä olturup kirdiç, neçik padšahi haybatniç, Ye-rusaçem šähärinä.

χolarbiz sendän, Biy, yarlıya bizgä, šayavatlanip biz yazıχlılarga, χaysilarimiz ki bu ari küngä yiyilipbiz.

(116r) *Ulu kiçaynakiün ayt.*

Oγul da söz Ataniç, Tejri, ki vernadunda ol-turduç, da χullariniç seniç ayaxlarin ašaxlıχ bilä yuvduç, χolarbiz sendän, bizim dä yazıχlarimizni sürtüp yuvgaysen da neçik yaχši etüçi boşatkay-sen, zera seniçdir haybat meji mejilik".

Ulu aynakiün ayt.

Yalyiz toγgan Oγul da söz, ki χiyinni biz yazıχ-lilar üçün kö(116v)türdün borçsuz, azad et bizni, Biy, sönövsüz ottan yalbarmaçi bilä anaçniç seniç.

Ulu šapatkiün ayt.

Tamašali da haybatli Jisus, bu ari seniç ulu-küngä da ulu saçişiya yiyilip χolarbiz sendän, Biy, boşat yazıχlarimizga bizim da aņmagaysen χorχu-lu kündä bizgä.

Ulu da haybatli Bayram künündä ayt.

(117r) Ki turduç ölüdän, sündiryaladiç ešiklä-rin tamuχnuç, azad ettiç džanlarni, ki atamizdan beri anda edilär, χolarbiz sendän, Biy, yarlıya biz-gä, da bayışlagin bizgä ülüšün arilärniç, da turγuz bizni artarlar bilä.

Awedum künü ayt.

Kelgäni Kapriçliniç aldiç saçlıχ färählik bilä, işittiç χorχulu avazni, (117v) ki Biy Jisus sendän ötläš toysar, seni χolarbiz yalbarmaç bilä da yaš bilä, pareχos bol seniç Oyluça, ki aritkay bizni ya-zıχlarimizdan bizim.

Hamparcum künü ayt.

Ki köktän yergä endiç, da ari teniçni seniç üläštirdiç adamlarga, da yänäçi Ataniç haybati bilä kökkä ayindiç ol že ten bilä, χaysin ki kiydiç, aραk'ellärgä simarlâp bayış(118r)ladiç seniç tiri džaniçni, χolarbiz sendän, bizgä dä bayışlâ, yaχši etüçi Biy, uçmaçni ölümsüz, da saça haybat meji mejilik, ameen.

Hokoç kalusd künündä ayt.

Ki köktän yergä endiç, da Ari Džanni verna- dunda aραk'ellärniç üsnä yeberdiç, da χayγularin alarniç çeštiç, da ulu başyiš bilä körkäyttiç kendi-lärin, (118v) χolarbiz sendän, yarlıyovuçi Biy, azad et bizni yazıχlarimizdan bizim da yarlıya bizgä.

Vartavar künü ayt.

Ki T'ap'awr tayında belgili bolduç, aytovsuz yariç bilä teškirildiç, da köktän Ata tanıχlıχ berdi da aytti: «Budur benim sövüklü Oγlum»,— da ašagerdlär seskändilär ulu titramäç bilä, yer üsnä tüštülär, ulu (119r) taņ bilä taņlandilar, χaçan kördülär, ki yariçlandiç. Biyimiz bizim, ber bizgä dä džan yariçni, χaysilarimiz ki ulukündä yiyilipbiz.

Surp Adžadzin künü''.

Asduadžadzin, toγuruçisi Biyimizniç bizim Ji-sus K'risdosnuç, gojs zadasiz da anasi Xutχaruçi-

mizniň, ki bögünki künnü teşkirildiň Oyluň çatına yoyargilärniň yari(119v)çina, pareços bol bizim üçün, surp gojs Mariam, çorçulu kündä, ki işitkäy-biz sövünçlü avazni seniň yalyz toýgan Oyluňdan. Amęn.

Surp Xaç küni ayt.

Ey, surp nişani [Tejriňiň], çaysi ki Tejriňi yöpsündüň, da aytovsuz yariç bilä yariçlandiň, tirliginä adam oylanlariniň säbäp bolduň ölüdän turmaçiniň, evet saňa Biy biyändi, u(120r)lu başçış bilä seni tadžladi, kelgän küni belgili etti seni elçi kendinä, da kimlär ki seniň ari çaçiňa inandilar, köktägi çanliçka arzani boldular; şayavatli Biy, şayavatlan biz yazıçlılar üsnä, çaçan ki köktägi biryılar tartilsarlar, ol vaxtta yarlıyovuçi bol alarga, çaysilari ki çaçiňa seniň yerni öpiyirlär, ki haybatlagaybiz seni meňi meňi”.

(120v) *Surp Hreşdagabedlär kündä ayt.*

Tensiz yiğini friştälärniň da tiyovsuz alyişlari Biyiniň, haybatniň dostlari, adam džinslärniň princalar, ölümdä da tirligä saçlavuçisiz uluslärniň da Tejridän çorçkanlärniň, çaxiriyrbiz sizgä avazi bilä çoltçaniň da yalbarmaçi bilä küstünmäçini, pareços boluňuz Biyiniä (121r) haybatniň ulukünü-ğüzni tutkanlar üçün da men yazıçlı üçün.

Surp arak'ellärniň Beđros-Bawços küni.

Arak'ellari Eyämizniň, başlıçlari da slawasi ari yiğinniň, aldiňiz sizgä atalgan haybatni, çeşmäçni da baylamaçni, açmaçni da yapmaçni, da olturçuçuna haybatniň olturmaçni, pareços boluňuz tiyvisiz Biyimiz Tejrigä, (121v) ki saçlagay džanimizni bizim sinamaçlıçtan da sönövsüz otan. Amęn.

Surp Sdep'annos küni.

Ey, ulu tanıç da çiyналган surp Sdep'annos, ki atıñdir tadž burungi tanıç da sargawak başçışindan Ari Džanniň, yöpsügin bizim tiyovsuz çoltçamizni, zera çiyiniňa seniň yaçşı kölnüň bilä bargan da Tejri Oylun arzani bolduň körmä, pare(123r)-ços bol Tejrigä bizim üçün yarçu künenä. Amęn.

[Колонтитул страниц 123r-134r]

Alyiş.

Alyiş surp Asduadzadçingä çarşi

Aytkanı surp Jovhannęs Karneçiniň

Asduadzadçin, anasi K'risdosnuň, yalyz Oylu Ataniň sendän toýdu, sen kötürdüň çaryşni dün-yâdan, sensen ögövlükü adam oylanlariniň.

Koktägi çuvatlılardan sanli da topraçtan hasil kelgänlärdän alyişli bariş(123v)tiruçi Tejriňi adamlar bilä, eminlik etüçi dünyâda, tadži da veneci gusank'lärniň da presp'eşni pareços yazıçlılar üçün.

Barçasından yazıçlı tüşiyemen yüzüm üstünä

alniňa seniň da çolarmen sendän, neçik ol kendini tenlängänni sendän, pareços bol benim üçün Söz Tejrigä, çaysin toýduň ten bilä da yedirdiň yedürüçisin barçasiniň.

(124r) Xol benim üçün yalyz toýgan Oyluňnu, tur ayaçlariň üsnä alniňa [=alnina] aniň körgüz-mäç bilä seniň ari töşläriňni.

Turyuzgün alnina aniň pošrednictvo da pareços oylanliçin aniň;

Sütüň bilä emizdirmäçin neçik Oylanni;

Xudžaçiňa yöpsünmäçni;

Köksüňä çudžaçlanmaçni;

Erinläriň bilä öpmäçni;

(124v) Çürgämäçni neçik yaş oylanni;

Barip kelmäçni Misirga, da Nazaretkä, da barça yerlärgä;

Tasa bilä yiçlamaç da urunmaç kendini üçün çiyналган zamanında;

Simarlänmaçni surp Jovhannęskä seni, çaçan ki çaç üsnä asilip edi;

Açıylıç bilä tögülgän yaşlärniňni seniň, çaysilärin ki neçik açın suv açtırıyir edini (125r) ol zaman, çaçan köriyir edini kendin yaralangan çaç üsnä, çaysin üçün opranıyir edini açıylı yiçlamaç bilä;

Çarçarank'i üçün;

Da bek susamaçı üçün;

Içkäni üçün läyini [leayini] sirkä bilä;

Körgäniň üçün ter körümdä açkan çanni kendindän;

Enmäçı üçün çaçtan çan bilä boyap tenin kendini;

Da kerezmanda çoyul(125v)gan ari teni üçün.

Xolarmen sendän, anasi Yariçniň, çol boşatlıç men yazıçlığa.

Xoygün yalbarmaç Oyluňnu alnina barça kötürmäçni çiyinlariniň kendiniň, çaysin ki men yazıçlı üçün üsnä kötürdü yaçşı etüçi da adam sövüçi Oyluň.

Añdir Oyluňa, ari gojs, bu çadar tartkan çiyinlarin, ki şahat yarlıyagay, da tözümlükü bol(126r)-gay benim hesepsiz yazıçlarima da buzgay çolyazovun yazıçlarimniň benim, da kendiniň alyişli da yazıçsiz çolun [=çolu] bilä da ari çaniň [=çani] bilä yazgay men buzulganni diftärinä soçqusuz da ölümsüz tirligin barça arilari bilä kendiniň, ki alar bilä haybatlagaymen barçadan ari Errortu-tiunnu hali da här kez da meňi meňilik. Amęn.

(126v) **Tekrar alyiş ari gojs Mariam**

Asduadzadçingä çarşi

Ey, surp Asduadzadçin, gojs Mariam, aniň üçün biz yüzümüz üsnä tüşup alniňa seniň çayniyir yüräkimiz bizim da sıçtovlu yüräk bilä aytıyirbiz:

Ey, barçasından alyışli surp Asduadzadzin, gojs Mariam, ki yaratılmagan tarbiyatın Teñriniñ toyurduñ, pareços bol bizim (127r) üçün seniñ yalyz Oyluña, ki yarlıyagay biz yazıxlılarga.

Ki çaryışın Ewanıñ alyışka teškirdiñ, pareços bol bizim üçü”.

Ki yandıñ teñrilik otu bilä da çičäkländiñ teñrilik yarıxı bilä, pareços bol”.

Sensen ertägi yarıx, ki sezikli günäşni saçtıñ adamlarga, pare”.

Sensen ögövlükü markarelarınıñ da tadzi ara-k'ellärniñ, pareços bol biz”.

(127v) Sensen padşahlarnıñ çičäki şuşan, ki törmelänmägän çičäkni kötürdüñ, pareç”.

Sensen sövünlükü adamlarnıñ da fărâhliki friştälärniñ, pareços”.

Sensen tadzi gojslarnıñ da övündürüçi mardiroslarnıñ, pareç”.

Sensen olturyuçı Teñriniñ da anası yaratuçi-niñ, pareços bol biz”.

Sen biyikländiñ teniñ bilä, da barça (128r) friştälärniñ böläklärindän yoyarı çıxtıñ, da kirdiñ anda, çayda ki heç kirmästir yaratkanı Teñriniñ, pareços bol”.

Sensen çaniçä köktägi, ki teñrilik yarıxı bilä yiltriyrisen, pareços bol”.

K'risdosnuñ ari toyurganı üçün, çaysi ki Teñriniñ toyurduñ, pareços”.

Seniñ ari sütüñ üçün, ki Teñriniñ yedirdiñ, pareços”.

(128v) Seniñ ari çollariñ üçün, ki Teñriniñ yürüttüñ, pareç”.

Seniñ ari erinläriñ üçün, ki Teñriniñ öptüñ, pareços”.

Seniñ ari tiliñ üçün, ki Teñri bilä sözlädiñ, pare”.

Seniñ ari burnuñ üçün, ki ölümsüz is bilä tol-duñ, pare”.

Seniñ ari közläriñ üçün, ki Teñriniñ kördüñ, pareç”.

Seniñ ari çulaxlarıñ üçün, ki Teñri(129r)niñ avazın işittiñ, pareços bol”.

Seniñ ari yaşlarıñ üçün, ki töktüñ yalyz toy-gan Oyluñdan utru, körüp kendin çaç üsnä, pareç”.

Na aniñ üçün, barçadan alyışli Mariam, ki bi-yiklänip sen barça friştälärniñ böläklärindän bi-yik, da körküsen köktägi otaxniñ, fărâhlikisen köktägi kelinläriñ.

Na çaçan yiltrasa, (129v) günäşniñ yarıxı ki-bik, kün toyuşunda kününä yığınnıñ utrusuna köktägi padşahnıñ, seniñ yalyz Oyluñnuñ, pareços

bol bizim üçün seniñ yalyz Oyluña, ki yarlıyagay biz yazıxlılarga.

Xaniçä suşlançli Mariam gojs Asduadzadzin, çol seniñ yalyz Oyluñdan, ki arzani etkäy alarnı, çaysilari ki tapunurlar aniñ Teñrilikiniñ, törmä-(130r)längän tadzi bilä, yarıxli ton bilä, yanar gan-t'eý bilä, neçik günäşniñ yarıxı, kirmä kiyövnüñ otaxına ari gusank'lar bilä da arzani bolma eksil-siz [=eksiksiz] fărâhlikkä meñi meñilik. Amen.

Xoltça surp Asduadzadzingä çarşı

Yügünüp alniña seniñ, surp Asduadzadzin, da çolarmen sendän, könü, alyışli, ari, aruv gojs Ma-riam, ana(130v)si K'risdosnuñ da bizim Teñrimiz-niñ;

Yarıxli dadzar, Teñriniñ anası da Teñriniñ övü, çaysi ki tañlanıp ediñ dünyâniñ yaratılğanin-dan burun, zera biyändi saña köktägi padşah, da tündi seniñ ari da haybatli yüräkiñdä, da toydu se-niñ zadasiz boyuñdan Ari Džan ötläş, günäş kibik, da yazıxtan başça, tü(131r)gäl adämiliki bilä;

Ey, haybatli da maçtovlu ari ana, dünyâniñ džohari, surp gojs Mariam, Ulu Xanniñ anası, yarıxli kök, haybatli çatir, surp gojs Mariam;

Uçmaçniñ çičäki, ki berdiñ yemiş k'ristânlar-ga, şnorhk'un Ari Džanniñ, haybatli da maçtovlu yarıxli dadzar, ol haybatlixiñ üçün yöpsün bugün men yazıxli çuluñnu (131v) da yarlıya maña, Ulu Xanniñ anası, surp Asduadzadzin.

Baçma, Biyim, yaman yazıçlarima, çaysi ki bugün yatlanipmen sendän, da igrändiripmen seni, da yiraçlanipmen sendän, surp Asduadzadzin, igränmägäysen bugün men yazıxli çuluñdan, da boşatkaysen maña benim yazıçlarimni, da bolgaysen pareços yalyz Oyluña seniñ da Xutçaruçi-mizga bizim barça yazıxli(*Homep 132 otcymctmuy-em*; 133r)lar üçün ol haybatli Biygä, çaysi ki seniñ haybatli boyuñdan toydu haybat bilä.

Da algaysen boluşluçka haybatli surp Xaçni, ulu zork'un Eyämizniñ bizim, çaysiniñ üstünä ki haybatli Oyluñnuñ ari teni tündi.

Da algaysen boluşluçka barça ari friştälärni, da hreşdagabedläri Mik'ajelni da Kapriçelni, se-rovpelärni da k'erovpelärni, (133v) da barça arilär-ni, çaysi ki siziñ ari da haybatli atiniñzga çiyinalip keçiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareços yalyz toygan Oyluña bar-ça yazıxlilar üçün da men yazıxli üçün, barçadan ögövlü da haybatli, ari da zadasiz gojs Asduadzadzin Mariam, anası Teñriniñ, pareços bol dünyâniñ Eyäsinä, ki çaytargay meni yazıç(134r)larimdan.

Ki çilingaymen yaçşiliçni, da tapkaymen yaç-şiliç da boşatliç benim yazıçlarima, da boşatkay

menim yazıxlarımni Biy da Eyäm seniñ ari parexosluxuñ bilä, bilgän u bilmägän, erkli da erksiz yazıxlarımni [=yazıxlarıma] boşatlıx bergäy, da yarlıyagay džanıma da tenimä benim, da arzani etkäy džanımnı benim (134v) kendiniñ ari färâhliklärinä, haybatlı da maxtovlu ari ana, Biyimizniñ anası da Xutxaruçimznıñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

Salmagaysen yazıxlı xuluñnu közdän seniñ ari parexosluxuñ bilä çaräsizlikimä benim: sensen çaräm, surp Asduadzadzin Mariam.

Yöpsün xoltxamni da här kez parexos bol miadzın Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim. Amën.

[Колонтитул страниц 134v-136v]

Alıış surp Xaçka.

(135r) Alıış ari da haybatlı surp Xaçka

Küçlü da yeñüçi, ari u haybatlı keltirgän surp Xaç, ulu xuvatı Biyimiz Jisus K'risdosnuñ, çaysı ki yarıxlattıñ dünyâni, çolarmen sendän, surp Xaç, ki yarıxlatkaysen esimni bu sahat, ki xoltxa etärmen sendän,

Haybatlı da maxtovlu surp Xaç, ki yöpsünövlü bolgay xoltxam benim alniña seniñ, da (135v) kelgäy, Xaç şahavatlı, üstümä benim ulu zoru Biyimiz Jisus K'risdosnuñ.

Baxmagaysen yazıxlarıma benim, çaysı ki yatlanıpmen sendän da igrändiripmen seni mendän; igränmägäysen men yazıxlı xuluñdan, da yıraylatmagaysen meni sendän, ulu zoru Biyimiz K'risdosnuñ, salmagaysen meni közdän, yoçsa yöpsün bugün men köpyazıxlı xuluñnu.

Haybatlı da maxtovlu surp Xaç, boşat maña benim yazıxlarımni, da bol parexos da boluşuçi dünyâniñ Eyäsinä barça yazıxlar üçün ol haybatlı Biygä, çaysiniñ ki ari teni asılğan edi seniñ üstünä, Atäm atamizniñ xutxarıлмахı üçün da barça inanganlarnıñ.

Saña inanırmen, seniñ haybatlıxıña, zorlu da maxtovlu (136v) surp Xaç, ol haybatlıxıñ üçün yöpsün bugün men yazıxlı xuluñnu.

Da bolgaysen parexos da boluşuçi Ulu Xanniñ Eyäsinä, bütün dünyâniñ Biyinä alıışlı da zadasız gojs Mariam bilä, da barça frıştälär bilä, da hireşdagabedläär bilä, serovpeklär da k'erovpeklär bilä, da barça arilär bilä, çaysıları ki kendiläriniñ çanıñ töküp keçti(137r)lär bu dünyâdan.

[Колонтитул страниц 137r-147r]

Alıış Biy Teñrigä.

Johannes Karneçiniñ aytkanı

Bar yüräktän Söz Biy Teñrigä

Biy, Biy, Ata da Teñri, Teñri tirlikimniñ benim, yügünürmen alniña seniñ da çolarmen sen-

dän, baç miskinliki üsnä xuluñnuñ seniñ da aya bulargan yazıx bilä boyuma benim.

Oñalt men sinilganni da turuz men yixilganni.

Xoy hakimlik yaralan(137v)gan da yirinlängän [yirinlangan] džanıma da çürgä yaralarin men yaralanganniñ.

Yoyarı turuzgın meni, zera tas boldum da ufandim köp töräsizlikim bilä, da yamanlıxlarim biyikländilär başımdan yoyarı.

Çeşövsüz baylar çövrälaptirlär meni, yedi [edi] kerät yañılğanlarım benim yeñdilär meni, da yoxtur hesep fähamsizlikimä benim.

(138r) Saña meya, Tirlikimä da Xutxaruçıma meñilikniñ.

Yoxtur presp'eşenstvosum [=presp'eşenstvom] ündämägä seniñ çorxulu atıñni.

Yüzümnüñ uyatı yapuptur meni, da tikildi mendä tikän yazıxlarımniñ benim.

Da hali, Biyim, Biy, kimgä umsanıyım ya kimni etiyim maña umsa da xutxarıлмахıma benim?

Kläsä ki köp kez yü(138v)räkländirdim biyiklängäniñni, yänäçi saña sarnarmen.

Kirmägin yaruga xuluñ bilä seniñ, Biyim, da tölämägin çilinganıma körä benim, Teñrim benim.

Ne yüräklänmäx bilä hrožn'e çarşilamagin meni, Biyim, da ne öçäşmäx bilä çorçutkaysen çaräsizni, Teñrim benim.

Çixara bermägin men yazıxlıni mirmıldanmaçına meñilik otnuñ, (139r) Biyim benim, da yebermägin men çaräsizni yarlıyamaxsız çiyiñga, Teñrim benim.

Yebermägin diftardän buzulganni çovurulmaçına bek sovuxka, Biyim benim, da eyälik etmäsinlär men därmansız üsnä totçarlıxı tügänmäs, Teñrim benim.

Kötürülmägäy üstümä benim yalın ot bilä çapungan, Biyim benim, da keltirmägin men köpyazıxlı üs(139v)nä çaramyu peçni, Teñrim benim.

Yürümäsin üstünä zabunlanganniñ böläki ölümsüz çurtlarnıñ, Biyim benim, da keltirmägin üstünä köpyazıxlıniñ igränçilikni yaman tişli alarnıñ tişlägäniñ, Teñrim benim.

Yapmagay kültkü bolgan xuluñnu teñiz otlu, Biyim, da yügürmägäy üstünä çorçkanniñ çovraç açın ot bilä çarışılğan, (140r) Teñrim benim.

Yebermägin meni çixargi çaramyuluçka, Biyim benim, da tüşmiyim yaslangan çoyuruna buzulmaçniñ, Teñrim benim.

Keri etmägin meni böläkindän sanlılarnıñ, Bi-

yim benim, da zırgel etmägin keçövlünü ülüşündän tañlanganlarnıñ, Teñrim benim.

Ne çorçulu avazni işitmä bergäysen, ki yaman çul da ärçäl, (140v) Biyim benim, da ne körümsüz et zabunlanganni meñilik alyışından, Teñrim benim.

Evet yarlıyamaçıñ bilä seniñ meñilik yarlıya maña, da yetövsüz adam sövüklüküñ bilä seniñ şayavatlangın maña.

Xolıyırmen seni, Biy, arilätkän çuvatıñ bilä seniñ, aritkin meni kirlängäni yazıç bilä,

Da erkli etkän buyruçuñ bilä seniñ (141r) çutçar meni açılı tarlıxından tamuçuñ.

Ber maña yarıçlı yer sarayıñda da arzani etkin särgärdan bolganni yergälikindä açilli gojslarnıñ.

Ber, Biy, çolıyırmen seni, atagan yaçşılıxıñni barça tañlanganlar bilä, ki haybatlagaymen alar bilä barçadan ari Errortutıunnu, Atanı da Oçulnu da Ari Džanni hali da h".

(141v) *Bu alyışni här zaman tiyär k'risdân adamga aytмага.*

Алыш Би Теңригә

Alyışlısen, haybatlı da ölümsüz padşah, etüçisi köknüñ da yerniñ, yaratuçi haybatlangan, haybatlı da alyışlı, ögövlü alyış bilä da haybat bilä.

İşit maña, Biy, da yarlıya ulu yarlıyamaçıña körä seniñ.

Ata, meya kökkä da alniña seniñ, añ meni, (142r) köpyazıçlıni, neçik ol çaraxçini, çaçan kelsän uçmaçıña seniñ haybatıñ bilä seniñ yarıyulama ölülarıni da tirilärni.

İşit maña, Biyim benim Jisus K'risdos, da yarlıya, buz da boşat benim yaman yazıçlarımnı.

Da arzani et şükürlük bilä haybatlama Atanı da Oçulnu da Ari Džanni meñi meñilik.

Sensen ölümsüz Teñri (142v) da padşahi haybatlarnıñ.

Sensen könu yarıç da toyru yarıuçi.

Sensen yarıç ögövlü da haybatlı.

Sensen Atası Yarıçıñıñ.

Sensen ölümsüz Ata tasından friştälärniñ, ki seni här kez alyışlıyırnar da haybatlı ari atıñni ögiyirlär da alyışlıyırnar, aytıp: «Ari, ari, ari Biy çuvatlılarnıñ, toludur kök da yer haybatıñ (143r) bilä seniñ». Här vaçt tiyyisiz bunu aytıyırnar da alyışlıyırnar seniñ ari atıñni meñi meñilik.

Sensen Atası barça arilärniñ, da hajrabelärniñ, da ari gusank'larınıñ, da džiknaworlarınıñ.

Sensen şayavatlı da alyışlı Atası barça yaratkanlarıñniñ seniñ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padşahi meñilikniñ.

(143v) Sensen alyışlı çutçaruçim benim.

Sensen haybatlı padşahi padşahlarnıñ da Biy biylärniñ.

Sensen K'risdos, Oçlu Teñriniñ.

Sensen k'ahana, öggän da alyışlı, haybatlı ari Atañ bilä seniñ yergälikinä körä Melk'isetegniñ.

Sensen çuvatim, da yaratuçim benim, da çutçarılmayım benim, ölümsüz padşahi haybatlarnıñ.

(144r) Sensen köpyarlıyovuçi Teñri.

Sensen yaçşı etüçi da haybatlı çutçaruçim benim Jisus K'risdos.

Sensen adam sövüçi K'risdos.

Sensen alyışlı, çuvatlı padşah, ki tamuçuñu buzuñ da barça džanlarnı çutçardıñ; ol türlü çutçargaysen meni dä benim yaman yazıçlarımdan; arit meni, Biyim benim da Teñrim benim Jisus K'risdos, (144v) işit maña, köpyazıçlıga.

Sensen könu sözü Atanıñ da şnorhk'u Ari Džanniñ, haybat saña meñi meñilik.

Sensen ölümsüz çozusu Atanıñ, alyışlı, ögövlü da çuvatlı, ki kötürdüñ yazıçlarıni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Sensen çuvatlı rıcer, ki p'arawonnu saldıñ ari erkin bilä seniñ teñizgä çuvatlıları bilä da recerlä(145r)ri bilä kendiniñ da İsrajełni çutçardıñ dinsiz p'arawonnuç yolundan.

Ol türlü çutçargaysen meni dä meñilik ottan, da saçlagaysen meni sönövsüz yalından, da azad etkäysen meni benim yaman yazıçlarımdan.

Boluş maña, Biy, tarlıxımda benim da çutçar, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan.

(145v) Arzani et meni, Yaratuçim, Teñrim da padşahim, közätüçim da Biyim benim Jisus K'risdos, yarıçlı da haybatlı ari yüzünä, ki körgäymen džan közum bilä ol ekinçi kelgäniñdä, çaysi ki obicat ettiñ sövüklüläriniñä seniñ da aytıñ bu ari söznü:

«Keliñiz, Atamdan da Mendän alyışlanganlar, meñäriñiz meñilik tirlikni, bu uçmaçni» [*Мф 25:34 приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира*].

(146r) Bu ari sözüñä körä işit, tırgiz da yarlıya men yazıçlıga.

Yarıçlatkin men çaramyulanganni.

Tapkin meni tas bolganni.

Sayayt da tırgiz men ölgäni.

Oçalt meni, köp yaralanganni da ölüni yazıç bilä.

Evet sen, neçik uzunesli da köpyarlıyovuçi Biysen, yarlıyarsen da çidiyirsen men köpya(146v)zıçlıga.

Tergövsüz, çuvatli, biyänçli Biy, çutçaruçisi dünyâniñ, tirciz, da yarlıya, da boşat men yazıçlıga, neçik ol bornig çatunga, da açkin yarlıyamaç eşikin tirligiñniñ seniñ, çaysi ki buyurduñ da aytitiñ bu sözlär bilä:

«Хаçiniñiz, ki açilgay sizgä.

Xoluñuz, ki berilgäy sizgä şayavati da yarlıyamaç Atamniñ benim, şnorhk'u (147r) da başçişi Ari Džanniñ» [Мф 7:7 *Просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. Лк 11:13 Отец Небесный даст Духа Святаго просящим у Него*].

Hali men, yazıçlı, ol ari da haybatli sözläriniñ körä çoliyirmen sendän, adam sövüçi Teñri, turçuz men yixilganni, arit men kirlini yazıç bilä, bunuç bilä bergäysen maña boşatlıç da oçaltmaçlıç.

Şayavatli, çuvatli, tergovsüz, çorçulu da alçişli, ögovlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atitiñ seniñ, saña haybat da şükür, Ataga da Oçul(147v)-ga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñi”.

[Колонтитул страниц 147v-158r]

Alçiş Biyimiz Jisus K'risdoska.

Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Alçişli Ata, ari Teñri, arit fikirimni benim.

Alçişli Oçlu ari Teñriniñ, arit tenimni benim.

Alçişli Ari Džani könu Teñriniñ, arit džanimni benim.

Biy Teñrim benim, aç ayzimni da fikirimni benim da içirt meni Ari Džanniñ başçişi bilä, (148r) ki men anıñ bilä çaçirgaymen saña, aytip:

Biyi tirligiñni, yeber, Biy, Ari Džaniñni köktägi da çuvatlat tilimni benim, zera bilirmen, ki çuvatlısen da çadir etüçisen, Biyim benim, da Ari Džani, Oçlu Teñriniñ, arit da toyrulat sezikimni benim.

Ani çolarmen sendän, Biyim da Teñrim benim Jisus K'risdos, açkin çulaçimni benim, arit fikirimni benim, arzani et meni işitmä ari ava-(148v)ziñni seniñ, da saña haybat meñi meñilikkä diñrä.

Vay maña! Vay maña, ki bularıpmen fikirim bilä da tolumen yazıç bilä da barça yamanlıç bilä.

Umsam benim da ayovuçim, Biyim benim Jisus K'risdos, çutçaruçim da boluşuçim benim, aña yazıçlarimni benim, meça saña, Biy, da yarlıya maña ulu yarlıyamaçıña körä seniñ, da neçik yaçşi etü(149r)çi da adam sövüçi Teñri saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan, saçla boyumnu benim tamuçnuñ teränlikindän.

Añ meni, Biyim benim Jisus K'risdos, yazıçlı da arzanisiz çuluñnu, yarıçlı da uçmaçıñda seniñ, da bizim keçmişlarimizniñ džanlarin tindirgaysen

meñilik tinçliçıñda da tirligiñda seniñ, da arzani etkäysen seniñ ari da haybatli (149v) yüzünä.

Biyim benim, tirciz da yarlıya, seniñ ulu şayavatiñdan boşat töräsizlikimni benim, zera çadirsen, da çuvatli, da alçişlısen meñi meñilik.

Teñrim da Biyim benim Jisus K'risdos, sözü Ata Teñriniñ, sensen boluşuçim benim da çutçaruçisi dünyâniñ, çolarmen sendän, çoyma meni yazıç çilinma saña, zera bulardı fi(150r)kirim benim yaman erkim bilä benim, da etiyirmen erkin tenimniñ benim, da tas bolupmen ulu yazıçlarim içinä, çutçar da yarlıya seniñ ulu yarlıyamaçıña körä.

Boluş yarıçlı çollarıñ bilä seniñ da salmagin meni yüzüñdän seniñ.

Umsam, da işançim, da çutçaruçim benim sensen, çutçar da saçayt boyumnu benim, zera müşçülländilär sövklärim benim.

(150v) Sensen müdara da yarlıyovuçi Teñri barçasiniñ, tirciz meni, Biy, şayavatiña körä seniñ, uyalgaylar barçası, çaysılar ki çarşi turıyirlar maña, tas etärsen alarni, zera çadirsen, da uyatli etmä meni, evet buz yazıçlarimni tenimniñ benim ari atitiñ üçün seniñ da aña yaman yazıçlarimni benim, da saña şükür meñi meñilik.

(151r) Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Yarıç da toyrı yol, tirlık meñilik, tiri K'risdos Teñri, sensen eşiki yarıçniñ da berüçi yarlıyamaçni.

Sensen pastir çuvatli da çaytaruçi bularganlariniñ.

Sensen boş etüçi yazıçlarni.

Aşingan çuluñ da köpyazıçlı, çolarmen sendän, bol yarlıyovuçi, aña yazıçlarimni, çaysi ki (151v) ilgärtin çilinipmen, kötür üstümdän benim.

Arit meni arituçi çuvatitiñ bilä da azad et sansiz yazıçlarimdan benim, temizlä meni çiyasimdan esimniñ da çeş meni baýindan yazıçlarimniñ.

Boşat, Biy, suçumnu, neçik boşattitiñ antamaludçga, da toyrulat meni, neçik mak'sawornu.

Xutçar meni tözümsüz çiyinlardan (152r) da küvür men bularganni tinçliçlarina seniñ sövük-lülärniñ.

Ki men dä alar bilä haybatlagaymen seni Ata bilä da Ari Džan bilä hali da här kez da meñi meñilik.

Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Köktägi Xan, ki bir yazıçlı kimsä üçün Ata Teñrini Ari Džan bilä da barça friştälär bilä sövündürdüñ.

Keçikirmägäy mendän (152v) şayavat yarlıyamaçıñniñ seniñ.

Tapkin tas bolganni yazıx bilä teränlikindä antuntk'nuj da et färâhlik köktägilär bilä.

Turyuz men tayılganni yazıx bilä, kötür tüşkänni yazıx içinä, yarıxlat xaramyulanganni, arit kirlänganni, xaytar bularganni.

Xoymagin, ki erkimä [=erkinä] körä boyumnuj benim yürügäymen, ki eyä(153r)lik etmägäylär maña yazıxlarım.

Xolarmen, Biy, yalbarirmen, Biy, xaçarmen, Biy, aç maña eşikin yarlıyamaçıñnıñ seniñ, müftünä bolmagay da heç ol xadar çalıskanıñ benim üçün, xaysi ki kötürdün Koçkot'ada xaç üstünä xaçlar aşıra, susamaç aşıra, leyi sirkä bilä içmäx aşıra, yarañdan xanıñ tökülmäx aşıra, xorxulu avaz xiçxiрмаx xu(153v)vat bilä: «Eli, Eli»,— da dayı da barça xiyinlar, xaysıların ki kötürdün men tas bolgan üçün.

Ne üçün parexos tutıyirmen saña teñrilik yerğäläriñni, xaysi ki ettiñ bu dünyäda yer üstünä, ayagin men yazıxlini, da yebermä xorxulu otka, zera meni ari xanıñ bilä satun alıpsen, da tassel et meni yarıxli övünä, ki barça arılär bilä (154r) maçtagaymen seni Ata bilä da Ari Džan bilä hali da här kez da meñi meñilik, amēn.

Alyış Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Biy Teñrim, saçla meni, xuluñnu seniñ, şayavatli xoluñ bilä barça türlü džan duşmannıñ sına-maçıñdan:

Itidän, ottan, yeldän, topraçtan;
Açın suvdan, xuvatli yaçmurdan;
Boylumaçtan teñizdä;
(154v) Xarnıñ xuvatli dufanıñdan;

Taylarnıñ titramäçıñdän da taşlarnıñ tüşkänindän;

Kökrämäçtan bulutnuñ xuvatli yaçmur bilä kelmäçıñdän;

Añsizın yaş yaşnamaçtan da otlı yıltrimdan;
Kündüzdägi da keçädägi yerniñ titramäçıñdän da yaman xişimlardan;

Çerüvlüktän da (155r) barça türlü baduhas-tan, xaysi ki yazıxlarga körä keliyir bütün dünyä üstünä.

Bu barçasından meni saçla, zera sensen yarlıyovuçi padşah da saña şükürlük da haybat meñi meñi”.

Alyış Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Seni, Teñri, haybatlıyırbiz da seni, Biy, tapu-nıyırbiz.

Seni, meñilik Ata, bütün dünyä hay(155v)batlıyır.

Saña barça friştälär, saña köklär da barça xuvatlılar;

Saña serovpełär da k'erovpełär tiyyisiz avaz bilä çaxıriyirlar:

«Ari, ari, ari Biy Teñri xuvatlılarınıñ, toludur-lar kök da yer köplüxündän haybatıñnıñ seniñ».

Seni haybatı arak'ellärniñ haybatlıyır.

Seni maçtovlu, sanlı (156r) markarełär maçti-yirlar.

Seni yarıxli böläki mardiroslarınıñ haybatlıyır.

Seni bütün dünyä da ari yiövlär tapunıyirlar — Atanı ölcövsüz ulu xuvatında, haybatlı seniñ könü da bir Oyluñnu,

Alay oç övündürüçi Ari Džanni.

Sensen padşahi haybatnıñ, K'risdos, sen meñi-lik Atanıñ Oylu.

(156v) Sen xutxarıлмаx üçün adam džinsiniñ yöpsündün da heçkä bermädiñ ari gojsnuñ yürä-kin.

Sen açılı bayından ölümniñ açtiñ inamlılar-ga köktägi xanlıxni.

Sen oñ yanında Ata Teñriniñ olturupsen hay-batına Atanıñ.

Da inanırbiz, ki kelsärsen ekinçi yaryulama ölüläriñni da tiriläriñni.

(157r) Seni anıñ üçün xolıyırbiz, xullarıña se-niñ boluşkin, xaysıların ki ari xanıñ bilä satun al-diñ.

Ber bizgä, ki ariläriñ bilä meñilik haybatni meñärgäybiz.

Xutxar žovovurtuñnu seniñ, Biy, da alyışlä meñilikiñä seniñ.

Buyruç et alarga da biyiklä alarnı meñilikkä diñrä.

Barça künlärimizdä bizim alyışliyırbiz (157v) seni, Biy.

Da haybatlıyırbiz ari atıñni seniñ tiyyisiz här kez da meñi meñilik.

Xolıyırbiz sendän, şayavatli Biy, bugünki künnü yazıxtan bizni saçla.

Yarlıyan üstümüzgä bizim, Biy, yarlıyan üstü-müzgä bizim, Teñri.

Bolsun yarlıyamaçıñ seniñ üstümüzgä bizim, Biy, ne türlü ki umsandıx saña.

(158r) Saña, Biy, umsandıx da uyalmasbiz meñilik.

Haybatlıyıx Ata Teñrini da Oylunu da Ari Džanni.

Hörmät da haybat añar beriyıx meñi meñilik.

Biy, işit xoltxama benim da çaxırganimni [=çaxırganini] avazimniñ benim yeber alniña se-niñ.

Da saña Atañ bilä da Ari Džan bilä haybat hali da här kez da meñi meñilik.

[Колонтитул страниц 158v-169r]

Алыш Биу Теҥригә.

(158v) **Xoltxa Биу Теҥригә**

Asri nabožni surp Gibrianos hajrabadniñ aytkani.

Еу, Биу Теҥри, Атам меним көктәги, ари Теҥри, kimdir seniñ üstünә ulu?

Men saña şükür beriyirmen da seni haybatlıyirmen,

Теҥриси Апраһамниң, Теҥриси Саһағниң, Теҥриси Јагопнуң;

Теҥриси аталаримизниң bizim, Теҥриси (159r) арақ'елларниң, Теҥриси маркареларниң, Теҥриси хыналған мардиросларниң, хaysi ki бар едиң даҥын бурун, ne ki дүньяниң yaratılғанı.

Теҥри, хaysi ki kelmәlisen törә etmägә ölülәrgә da tirilәrgә.

Sensen könü Теҥри, хaysi ki olturupsen ханатларı üsnә frištälärniң, serovpełärniң da kerovpełärniң.

Sensen közätüci bizni bu дүньяда, хaysi (159v) ki ашаҗада болıйırbız.

Xaysi ki болмалıdır, sen әvәl bilirsен, da барча tirilärniң tınıxları seniң холуңдаdır, zera аниңкибик хуватиң бар.

Buzarsен da yәнәci ekinçi yasarsен, хуруганни ekinçi yaşartırsен.

Sensen yalғızıңsen Биу барча билик etкән kimsälär üsnә.

Çeş meni, da boş et меним барча yazıxlarımnı, (160r) da ашаҗлат хулаҳиңни seniң, da ішит маҗа, neçik ішиттиң dżuhutluхka Мисир şähärindә, kläsә ki könü түгәл inanmaslar edi saña, da seniң хулуҗа Movşeskә.

Egär ki meni bu дүньяда çeşmäsäң, ekinçi kelgәniңдә törә etmä maҗа меним yazıxlarıma körә, zera ol zamannı хaysi таҗ içinә болғаймен yaşınma ya хaysi peçera içinә болурмен saхланma seniң ху(160v)vatıң alnına, sövüklü Биyim?

Ya хaysi таҗа aytkaymen: «Tüş üstümә da yap meni»? Ya хaysi adaga aytkaymen: «Yap meni хорхусу alnına Теҥриниң»? Xaysi ki hadirlänipsен kelmәgә törämizni etmägә!

Yoхsa sen меним şаҗаватlı Биyim, хутхар менı, da etmä törәмni uçinokuma körә менim, хaysi ki heç seniң хулуңда болмиyirmen, ani tiž оренк'индә.

(161r) Yoхesә buyur maҗа хулаҳ хоyма, yıyламаҗ bilә холармен seniң arılıқиңдән,

Neçik хулаҳ хоyдуҗ Yownan markaregә теҗiz içinә, хaysi ki baliх yutup edi.

Buyur meni хутхармага yaman ölүмдән da хоyмага menjilik tinçliхka, neçik хутхардиң Nino-

we şähärlilärni, хaysiların ki tas etmädiң yazıxlarıна körә yüz igirmi miң adamni, evet хayt(161v)maхliх berdiң alarga; ol türlü maҗа yarlıҗа seniң törәң alnına, хaysi ki sen här kez yarlıҗarsен yazıхlı adam oylu üsnә.

Da neçik Tawit' markare, хaysi ki yazıxlarıна körә saña хarşı хičхirdi aytıp: «Seniң ari atıң үçün, sövüklü Биyim, sürt yazıxlarımnı»,— ol türlü men дә холармен, arit менim dinsizlikimni da töräsizlikimni.

Buyur maҗа ішitmә, (162r) neçik ішиттиң үç igitkә Papelon şähärindә, хaysiların ki otlu peçkә saldirdi Napok'otonosor dinsiz padşah — Ananianı, Azarianı da Misajelni.

Da sen, Биyim, yeberdiң seniң frištәҗni alarıñ üsnә болушлуҗа хoltхalarıна körә da хутхардиң kensiların ol хуватlı otнуҗ içinдән yaғмурлу bulut aşıra, da bu sk'ançelik'ni körüp uyatlı хaldı padşah Na(162v)pukotonosor.

Zera sensен padşahi барча padşahlarıñ da Биyi барча биylarıñ, zera тек sensен yalғız ölүmsüz da аниңкибик yerdә tınıyır теҗriliқиң yarıхlı, хaysına ki bir kimsә yuvух kelmә болmas.

İшит maҗа, Биy, neçik ішиттиң Taniel markaregә terән çоyур içinә, хaysi ki aslanlar arasına salған edi kensin, хaysına ki yeberdiң Ampagum markare bilә (163r) aş, da keltirip ayttı kendinә: «Yegin bu аşni, хaysin ki Биy Теҗри saña yeberdi».

Evet буңар körә ayttı Taniel: «Bilirmen, ki Биy Теҗри opustit etmäş alarıni, хaysilar аңар umсандılar da аni izdiyirlär».

İшит maҗа, Биy, neçik ішиттиң хoltхasına T'obiyaşniң da Saranıң, da buyur хoltхамni менim alniңа seniң alma, ki болғаймен açıх yüzlü (163v) törәң alnına seniң, da yeber frištәҗni maҗа, ki yamanlıхimni mendән kerı etkäy, neçik [kerı] etti Saradan, Hrak'elniң хizindән, da yıraylattı dżan duşmannı kensindән, da yarıхlat yüräkimni менim, neçik yarıхlattıң soхур болған közlärin T'obiyaşniң.

İшит maҗа, Биy, neçik ішиттиң хoltхasına Şuşanıñ, хaysi ki Papelonnuҗ хart törә(164r)çilär kendinә küç etmä klәptirlär, da sen, Биy, хутхардиң аni alarıñ холундән.

İшит maҗа, Биy, neçik ішиттиң хoltхasına Ezegia padşahnıң dżuhutluхta da хутхардиң kendin ölүмдән, хaysi ki ayır хastalıх içinә edi.

Da хoltхasına körә (164v) kendiniң daғı bayışladıң аңар ömür on beş yılға аңа.

Ol türlü хутхар менim dżanımnı da tenimni ayır хastalıхımdән, хaysi ki ayır da yaman yazıxlarıma körә keliyir üstümә менim.

Xutxar meni, Biyim, neçik xutxardij T'egyi ari gojsnu dinsizlärniñ xolundan da alarniñ türlü-türlü xiyinlarından, xaysi ki seniñ ari atıña xiyinaliy edi.

(165r) Ol türlü meni xutxar, yazıxlı xaravaşını, bu dünyalıq yaman etüçiliktän ari atij üçün seniñ.

Ey, Ata Teñri, xaysi ki yarlıyadıñ bizgä da yebirdiñ sövüklü Oyluñnu seniñ da Biyimizni bizim Xutxaruçi Jisus K'risdosnu, toγgan ari gojs Mariamdan, xaysi ki sövüçlük berdi Kapriel hreşdagabed, da asrı tamaşalı tindi anasiniñ xarnında Ari Džan aşıra, (165v) xaysi ki anij aşıra xutxarılmaximiz boldu meñilik ölümdän.

Dalikä [=Halikä ~ Da halikä] bu sahatta xolarmen sendän, Biyim, boşatlıx ber benim yazıxlarıma tamaşalı etkänläriñ üçün seniñ, neçik ettiñ sk'ançelik'ni Teñrilikiñ aşıra, xaysi ki Gana Kaleliada suvdan çayırni teşkiridiñ, közsüzlärniñ közlärin açtiñ, xulaşsızlarga işitmäxliç berdiñ, xastalarga saylıç bayışladıñ, (166r) tilsizlärgä til berdiñ, džan duşmanlarni adamlarniñ içindän sürdüñ, ölüläрни tirgizdiñ, teñiz üstünä neçik xuruda yürüdüñ, da dayı da köp türlü sk'ançelik'lär ettiñ.

Xaysi ki köktäsen, Oγul Atada, da Ata Oγulda, alay že Ari Džan bir yerdä;

Friştälärniñ böläki seniñ alniña turup haybat beriyirlär ulu xorxuluç bilä da ulu avaz bilä, aytip:

(166v) «Ari, ari, ari Biy Teñri xuvatlılarniñ, xaysi ki kök da yer toludur seniñ haybatij bilä».

A vid' že sen kendiñ, Biyim, bizgä obicat ettiñ, aytip: «Xoluñuz, ki algaysız; xaxijiz, ki açilgay sizgä; da ne ki dä Atamdan xolsañiz atıma benim, Men Atamdan xolarmen, ki sizgä bayışlagay».

Aytkanıña körä seniñ, Biyim, halikä men xolarmen sendän, ki bayışlagaysen maña; izdiyirmen, ki tapkaymen; xaxiyirmen, ki açilgay maña xarşı.

Hadirmen, Biy, seniñ atıña xiyinalip xanimni tökmä, tek ol xadar boluşluçka yuvuñlangin maña.

Xutxar meni, Biyim benim, duşmanlarımndan benim, zera sen obicats'a bolduñ xol salma maña

Da ayttiñ: «Aruv yüräk bilä ne ki dä xolsañiz mendän, ošta men ha(167v)dirmen bermä sizgä».

Men bilirmen, Biyim, ki barça adam oylanları yazıxlidirlar da yalyan, yoçesä sen könü Teñri, neçik obicat ettiñ boşatlıç adam oyluna, yazıxlıga, alay berdiñ.

Borçlu xaldırma meni, Biyim, yazıxlarıma körä, et ülüşlü meni ariläriñ bilä seniñ.

Xoygün, Biyim, Ari Džaniñni seniñ benim üstümä baçuçi da arituçi, da seniñ erkiñ bolsun üstümdä benim.

Sen, Biyim, benim üçün turduñ alnına Biyadosnuñ, xaysi ki xiyinaldiñ, xaçlandıñ, aşaxlandıñ hnazantlıxiñ bilä seniñ, da bastiñ džan duşmanniñ başın, ölüdän turduñ, arak'elläriña köründüñ, kökkä ayındiñ, Atañniñ oñ yanında olturduñ, da sen kensiñ biylik etärsen meñilik, zera saña bergändir barça xuvat egär köktä, egär yerdä.

(168v) Xutxar meni, Biyim, eski duşmandan, xaysi ertä u keçä muñriyir, aslan kibik, da ayzına kendiniñ meni alma kliyir.

Biy Teñri, işit maña, neçik işittiñ Apelniñ xoltxasına, da anij xurbanin xabul kördüñ, da ettiñ kensin uçmaçka arzani.

Xutxar meni, Biy, meñilik sönövsüz ottan, tamuñnuñ açisindan, xaysin ki hadirläpsen dinsizlärgä.

(169r) Da seniñ ari atıña haybat, Ataga Oγulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñil'.

[Колонитул страниц 169v-181r]

Alış Biyimiz Jisus K'risdoska.

Xoltxa Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

[E'premiñ aytkanı]

Bar yüräktän aytkin.

Bax, Biy, bularganni da džanimniñ tincisizlixiñ da men köpyazıxlıga čida.

Zera sensen maña xarşı boluşluç, neçik ki ayttiñ: «Xaytiñiz maña, da men xaytarmen sizgä».

Hali men umsasızga yar(169v)lıya, men çaräsizgä boluş, men xaramγulanganga yariç saçkin, men bularganga yol körgüz, zera tolumen yazıx bilä da sansız yamanlıç bilä, ki töräsizlikim içinä üziyirmen, neçik bir axin suvda.

Da neçik Bedros arak'elgä xarşı xoluñnu saldiñ, sal maña da, xaysi ki çaxiriyirmen saña xarşı, neçik mak'sawor toγru bolmaga, da buyur yazıxlarimni aritma, neçik xarax(170r)çiniñ xaç üstünä.

Aç maña xarşı eşikin tirlikniñ da meñilik yolun körgüz maña, küvür meni padşahlıç eşikiñä.

Ey, teränliki ululuñnuñ da axılñiñ, saçla meni tutulmañından teränlikiniñ teñizniñ, xutxar meni ölümsüz da yuxusuz xurtlardan.

Da xuvatlat meni, ki etkäymen seniñ buyruñnuñni yıylamaç bilä da yaş tökmäx bilä (170v) kündüz u keçä.

Çovraçi tirlikniñ da ölümsüzlüknüñ, içir susagan džanima, xaysi ki xurup yanıyir benim sansız da xorxulu töräsizlikim içinä.

Yariç toγru, xaysi ki yariçlatırsen barça adamlarni, yariçlat meni dä xaramγulanganni yazıx bilä.

Aç közümnü, da imşat yüräkimni, da toxtat xorxuñ bilä seniñ da sövüküñ (171r) bilä seniñ ögüt bergin maña.

Tabalama meni, Biyim, hesepsz igränçi sayış-larima körä benim.

Da turuzma meni soñ yanından alar bilä, çaysıları ki seni yüräkländirdilər, yoğsa färâh-langanlar bilä sövündür meni da ögütüñnü tut-kanlar bilä saçla meni.

Köptür hesepim benim, Biyim, yoğsa umsa-nürmen yarlıyamaçına seniñ.

(171v) Zera it dä toyuniyir eyäsinij seyanin-dan tüşkän odrobinalardan.

It ornuna ündä meni, da men keliyim artın-dan, yağşı da könü çoban, izdä meni da tap men bularganni.

Ber maña, Biy, yas da yaş köp, sansız, çuvat-lat tenimni, yarıçlat dżanımni, da arit yaman sa-yışlarımni da yazıçlarımni, da bayışla keräkimni, da heçkä bermä yüräkimniñ saña çaxırganın.

(172r) Tikkin, Biy, xorxuñnu yüräkimdä me-nim, da yarıçlat esimni, tözümlük ber tenimä, ki tözümlük aşıra barça yağşı yebergängä hadir bol-gaymen här zaman.

Ey, yağşı etüci da adam sövüci Biy, çiyinsiz neçik men tirilgäymen da dżanım bilä neçik çutul-gaymen yaman yazıçlarım üçün?

Zera tenim bilä ayırmen da dżanım bilä çar-amçulanıpmen, yarlıya maña da neçik moznıy (172v) Biy boluş maña.

Öpkä saçlamagan da adam sövüci Biy, köp ya-zıçlarima körä benim yüzündän kerı etmä meni da çaytar meni tüz yolga seniñ, ki bolgaymen seni sövmä tügäl da bar yüräkim bilä.

Belgirt sürätiniñni, Biy, törä künündä, ki bol-gaymen közüñ alınä, titrät tenimni benim, ki müşçüllänip yıyilagaymen tiyovsuz xorçulu Teñri-likiniñ alınä.

Yapma, Biy yarlıyama(173r)çiniñni yaratkan çuluñdan, çaysi ki yazıç içinä ölöpmen.

Arttır, Biy, yağşılıçiniñni seniñ, ki här kez yağşı çilingaymen, da söndür yamanlıçimni esimdən benim yaman da yolsuz övränçilikim bilä da toxtat seniñ xorxuñnu mendä.

Günäş toyrı K'risdos, barçanı tutuči, seniñ ya-rıçına umsanıpmen, yarıçlat da isit yüräkimniñ ya-manlıçın, erit buzlagan yazıç(173v)larımni, bayışla maña da benim dżanıma ävälbaharni, ki çiçäk-längäy da yemiş hasil keltirgäy toyrı butağ bilä.

Xutçaruči K'risdos, çutçar meni yaman bürk-kän yeldän da yazıçından çišiniñ çaramçulanga-nından da buzlaganımnı erit da yarıç bilä toldur.

Suvarı, Biy, rosañ bilä şnorhk'lu da isitip ya-rıçlat dżanımnı da boynların esimniñ benim.

(174r) Arıttır, Biy, yarımkünün yeli bilä, da Ari Dżanıñ bilä berkingäy da çalinlangay yüräkim benim.

Da oyat köknüñ kökrämäçi bilä da yaş yaşna-maç bilä buzlangan da çuru esimni benim.

Aç, Biy, yapuğ eşikin yüräkimniñ benim da saç yarıçiniñ içinä.

Arıt kirin yazıçimniñ, da yarasın dżanımnıñ oñalt, da berkirt seniñ xorxuñ tibiñä, ki toyruluçnu çilin(174v)gaymen här sahat.

Çovraçlat başımnı açmaçi üçün yaşımnıñ, yuv irinni dżanımnıñ, arıt boynlarımnı benim, çaysi ki yaman çiliniyirler.

Arıt, Biy, tikän yazıçını yüräkimdän benim, zera dżanım ulu çiyin bilä yaralanıyır.

Saç, Biy, yağşı urluğ yüräkimä benim, ki ösüp yemiş hasil keltirgäy, ki bolgay ol yemiş ma-ña toyruluğ çilinmaçına.

(175r) Tas et, Biy, çaramçuluçnu dżanımdan benim da kiydir yarıçını toyruluçnuñ, körkäyt meni xorxuñ bilä da çaytmaçlıçım bilä, ki bolgay eksiksiz yaş yüräkimä benim, ki xorçakaymen törä künün-dän seniñ da saçlagaymen buyruçunuñ seniñ.

Oyat meni, Biy, xorçulu teränlikniñ yuğunun yazıçtan, da zabunlangan tenimni saçt etkin, ki barça yağşını sayışlagaymen da (175v) bolgaymen saña biyänçli här kez.

Xutçar meni, Biy, çuluçundan yazıçiniñ, da çar-riştir çullarıñ bilä birgä, çaysıları ki seni sövdülär da buyruçunuñ saçlaptırlar, ber alarıñ xorçusun yüräkimä benim da övrät meni yürümä izläri bilä alarıñ.

Bağ, Biy, toyumsuzluçnu çarımnıñ benim, çaysi ki çuvatlanıptır üstümä benim, här (176r) zaman suçlanıyır aşka, da içkigä, da tahimli islärgä, evet sen, Biy, barçaga hadir, kes suçlançilikni tenimniñ benim sövgänlärimdän da prahnut et-känlärimdän.

Zera esim bularıptır bulyançlıç bilä da yergä-siz yürüyir bu keçövlü dünyâda.

Evet sen, Biy, yarıçlat közün dżanımnıñ me-nim, ki yubanmaçtan da ekifikirliktän başça menzni çüstlüç bilä tezindän bargay artın(176v)-dan teñrilik sövüküñnüñ.

Xuvğın, Biy, barça yaman sayışimni bu dün-yâniñ hesepi üçün, yağşı da färâhli butağ tik yürä-kimdä benim, ki bolgay seniñ şnorhk'lu yemişin dżanımda benim.

Xolarmen, yarlıyovuči da yağşı etüci Biy, ki saçtliçta da aruvluçta hadir bolgaymen da övrät-

käysen maņa barma seniņ yaχšī yoluj bilä, ki arzani (177r) bolgaymen ulu haybatıña, zera suχlančim egär içmäχimniņ, egär yemäχimniņ erinčäklä-tiptir esimni; tas et, Biy, bularmaχni esimdän menim, χaysi ki χaramyulatıptir meni, da yedir meni ari χorχuj bilä seniņ.

Yeber, Biy, bir frištäņni, ki keltirip uχχunun otnuņ, yuvuχlatkay erinlärimä menim da küydürüp čıχargay töräsizlikimni, ki bolgaymen meņär-mä meņ(177v)ilik tinčliχni.

Yeber, Biy, färâhlatuči içkiņni, ki toydurgay meni Ari Džannıñ färâhliki bilä, χaysi ki här kez saņa χaršī susiyirmen, içir da suvar sövüklü içkiņ bilä, češ da kerı sal, tökkin yaman da igränčli čöp-räsin, menim yaman da aytovsuz töräsizlikimni.

Yeber, Biy, yariχiņni, da yariχlat esimni da sa-yišimni menim biylikli [=bilikli] yariχ bilä, da χaramyu yazıχimni tas (178r) et esimdän menim, da ayır tenim yeñillängäy čališmaχka barča türlü yaχšiliχni.

Yeber, Biy, eminlikniņ frištäņni, ki bolgay bo-yumnuņ saχlavuči, da ne türlü ki berdiņ adam oyluma χuvat yürümägä iz da k'arp üsnä, χaysi ki džan dušmanlardır, da basmaga alarnıñ χuvatlı başların.

Saχla meni, nečik köz yariχin, kölgäsi tibiñä χanatıñniņ.

(178v) Xaçan ketsäm, Biy, yoluma menim, saχla meni, yalyız yebermä meni da yeber bolušču-χuņnu seniņ, ki saχlagay meni džan dušmannıñ sī-namaχından.

Kündüz u kečä barmagaymen yaman yol bilä, da ulu yarlıyamaχıñ bolgay yazıχlarım üsnä menim.

Saχla meni, Biy, seniņ šayavatıñ bilä sözlär-dän, χilinmaχtan da baχmaχtan, da χorχusun yar-χuņnu (179r) möhürlä yüräkimdä menim, ki erin-čäksiz, evet bar köñül bilä saχlagaymen seniņ sī-marlāganıñni.

Yap, Biy, ešikin yazıχlarımniņ da ač maņa eši-kin yariχniņ, ki χorχu bilä sövüp seni bargaymen artından Yaratučiimniņ, ne türlü ayttıñ ari ayziņ bilä: «Keliniz, barča emgägänlär da ayır yüklülär yazıχ bilä, da men tinčliχ berirmen sizgä». Da yä-näci ayttıñ: (179v) «Kim ki mendän nemä χolsa, alir da klägänin tapar».

Men χolarmen, baχ, Biy, yalanač boyuma me-nim, χaysi ki džan dušmanı yalanačlattı, da halikä ulu uyat bilä alniñda turupmen; sövük bilä kiydir maņa toynuņ kiyinišin, da küvürtür meni, da färâhlat ündälgän färâhlikkä.

Kiydir maņa, Biy, ilgäriği kiyinišni, χaysin ki yalanačlanıp edim, (180r) körgüz maņa seniņ tat-

lilixiņni da yariχli yarlıyamaχıñ bilä körkäyt da yap yalanač tenimni.

Išit, Biy, avaz bilä čaχirganimni menim, χaysi ki uyatlı alniña turupmen, da atalıχ χaznasin yoχ etipmen, da hali ačliχ ölümi bilä tas bolıymen, da boldum oχšaš türlü-türlü hayvanlarga.

Saχla meni džan dušmandan, Biyim da salma meni šayavatlı közüñ(180v)dän, χaysi ki tandim seni.

Meņa yerdän kökkä diñrä da seniņ alniña.

Arzani dügülmen ündälmä saņa oγul.

Et meni χabul, nečik keräksiz χuluņnu, barča bašχišiña arzani et, Biyim da Teņrim menim, zera saņa yarašir haybat da ezät hali da här kez da me-ņi meñilik, amēn.

Alıış Biyimiz Jisus K'risdoska yolčunlar üçün

Yol körgüzüci tirlikkä da yol könü(181r)lökkä Biyimiz Jisus K'risdos, χaysi ki yol körgüzdün Jov-sep'kä Mısır šähäriñä da Israjelgä Xizil teñiz ašira,

Movşeškä Sineagan taýına da žoγovurtka aniņ ulusuna Erusaγemniņ, da Gγeobaslarga yoldaš bolduņ Yemawuska;

Xolarmen sendän, Biyim, yol körgüz bizgä da barča χardašlarımizga bizim barmaga eminlik bilä bargan yollarına, da χutχar (181v) körümlü da kö-rümsüz dušmandan, da saγlıχ bilä elt bargan yer-inä;

Zera seniņ yol, da könülük, da tirlik, Biyimiz bizim Jisus K'risdos;

Da saņa yarašir haybat meņi meñilik, Am[ēn].

[Колонитул страниц 181v-192r]

Alıış ari Errortut'iunga.

Hawadow tatarča

Aytılğan surp hajrabed Neşesniñ ari Error-tut'iunga χaršī, χaysin ki borčludur här k'risdän kišisi här küñdä aytmaga beš kez, on eki kez yügüñč etip yer öpmäχ bilä, bolsun ertä, bolsun kečä ya, ne (182r) vaχt ki kläsäñ, ayt

(198r) **Alıış χuvatlı χorχularına χaršī kečäniņ Krikornuņ Naregaçiniņ**

[1.] Inam bilä hosdovanel bolup yerni öpärmen saņa, Ata Oγul da Ari Džan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, yaratučiš frištälärniņ, da adamlarnıñ, da barča bolganlarnıñ, yarlıya seniņ yaratkanlarıña da maņa, köpyazıχlıga.

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saņa, ayırilmagan Yariχ da bir Teņrilik, ari Error-tut'iun, yaratučiš ya(182v)riχniņ da tas etüci χaramyuluχnu, tas et menim džanimdan χaramyulu yazıχni da biliksizlikni, da yariχlat esimni menim

bu sahat alyiş etmägä saña biyänçli, da yöpsünim sendän çoltçamni benim, da yarlıya sen”.

[3.] Ata köktägi, könü Teñri, Teñri, ki yeberdiñ sövüklü Oyluñnu çoltçasına men bulargan çoyuñnu, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, yöpsün meni, (183r) neçik marnotratca oylun [=oy-lun], da kiydır maña burungi yariçli tonnu, çaysından yalanaçlandım, yariç bilä, da yarlıya”.

[4.] Oylu Teñriñiñ, könü Teñri, ki aşaxlandıñ Ataniñ çoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariamdan çutçarılmamız için bizim, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayıñdıñ haybat bilä kökkä, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, añ meni, neçik çaraxçini, (183v) çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, da yar”.

[5.] Džani Teñriñiñ, könü Teñri, ki yendiñ [=endiñ] Jortananda da vernadunda da yariçlattıñ meni yuvmaçı bilä surp awazanniñ, meya yerdän kökkä diñrä seniñ [alniña], arit meni ekinçi Teñri-lik otuñ bilä, neçik surp arak’ellärni ari vernadunda, da yar”.

[6.] Zadasız tarbiyat, meya saña esim bilä benim, džanim da tenim bilä benim, añma ilgärgi (184r) yazıçlarimni benim ari atıñ için seniñ, da yar”.

[7.] Körüçi barçaniñ, meya saña sayişim bilä, sözüm bilä da çilinganim bilä, buzgın çolbitikin yazıçlarimniñ benim, da yazgın atimni benim menjilik diñtärdä, da y”.

[8.] Tergövüçi yapuçlarıni, meya saña erkli u erksiz, bilganim da bilmäganim bilä, boşatlıç ber yazıçlı çuluña, çaysi ki surp awazanniñ toğanım-dan beri çax bu küngä diñrä (184v) yazıç ettim Teñri-likniñ alniña sezikliklarim bilä benim da barça boyunlarim bilä tenimniñ, da yarlıya”.

[9.] Barçani ayovuçi Biy, çoygın közät közlärimä benim ari çorçuñnu seniñ, ki artıçsi baçmagaymen, da çulaxlarim bilä yaman sözlärni işitmägäymen, da ayzim bilä yalyan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman sayişlamagaymen, da çollarim bilä yaman çilinmagaymen, da ayax(185r)larim bilä yaman yollarga barmagaymen, yoçsa tüzät barça tepränişlärin tenimniñ benim, ki barçada boyruçuña körä seniñ bolgaylar, da yarlıya”.

[10.] Ot tiri K’risdos, otlu sövüküñnü seniñ, çaysin ki saldıñ dünyägä, palaylat [p’ajlat] boyumda benim, ki küydürgäy aruvsuzluçun džanimniñ benim, da aritkay çiyasin esimniñ benim, da sürtkäy yazıçın tenimniñ benim, da yandı(185v)ğay yariçli bilmäçiniñ seniñ yüräkimdä benim, da yarlıya se”.

[11.] Açılı Ataniñ Jisus, ber maña açıl yaçşini sayişlama, da sözlämä, da etmägä alniña seniñ här

sahat, da yaman fikirlärdän da çilinmaçtan çutçar meni, da yarlı”.

[12.] Klävüçi yaçşiliçniñ Biy, yaçşi etüçi, çoymagin meni erkimä [=erkinä] körä boyumnuñ benim yürümägä, yoçsa yol körgüzüçi bol maña här vaxt seniñ erkiña körä bolmaga, da”.

(186r) [13.] Köktägi Xani [=Xan], ber maña uçmaçıñni seniñ, çaysin ki obicat ettiñ sövüklüläriñiñ seniñ, da küçäyt yüräkimni benim, ki körälmägäy yazıçni, da sövgäy seni yalyz, da etkäy erkiñni seniñ, da yarlıya”.

[14.] Ayovuçi yaratkanlarıñniñ, saçla nişani bilä çaçiñniñ seniñ džanimni da tenimni benim aldovuçi yazıçtan, sinamaçından eski duşmanniñ, da yaman kişilärniñ, da barça tinç(186v)sizliçtan džanimniñ da tenimniñ, da yarlı”.

[15.] Közätüçi barçaniñ K’risdos, oñuñ seniñ kölgä bolgay üstümä benim kündüz da keçä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuçlaganda, turganda, ki heç seskänmägäymen, da yar”.

[16.] Teñrim benim, çaysi ki açarsen çoluñnu seniñ da toldurursen barça yaratkanlarıñni yarlıyamaçıñniñ tatliliçi bilä seniñ, saña simarlarimen džanimni me(187r)nim, sen çayçur da hadirlä džan u ten keräkimni benim bu kündän çax meñlikkä, da yarlı”.

[17.] Xaytaruçi bularganlarıniñ, çaytar meni yaman övränçiklarimdan benim yaçşi çilinmaçka da berkirt džanimda benim çorçulu ölär küñüm-nü, da çorçusun tamuçnuñ, da sövükün uçmaçniñ, ki çaytkaymen yazıçtan da çilingaymen toyruluçnu, da yarlıya se”.

[18.] Çovraçı ölümsüzlük(187v)nüñ, açtırgin yüräkimdän benim poşmanlıç yaşin, neçik boçnigniñ, ki yuvgay yazıçın boyumnuñ benim bu dünyäniñ [=dünyadan] keçkänimdan ilgäri, da yar”.

[19.] Baçışlavuçi yarlıyamaçni, baçışla maña könü inam bilä da yaçşi ämä bilä, ülüşlü bolup ari teniñdän da ari ça(25v)nüñdan, kelmägä seniñ alniña, da yar”.

[20.] Yaçşi etüçi Biy, yaçşi fristägä simarlagaysen tatlıç bilä tastım (188r) etmä džanimni benim da uruşsuz keçirmägä eski duşmanniñ yamanından, çaysi ki kök tibinädirlär, da yar”.

[21.] Yariç könü K’risdos, arzani et džanimni benim sövünçlük bilä körmägä yariçin haybatıniñ seniñ ündälgän küñündä, tinmaga yaçşi umsa bilä palaclarında toyrularıniñ çax seniñ haybatlı ekinçi kelgäniña diñrä, da yar”.

[22.] Yarıuçi könü, çaçan kelsäñ haybatıniñ [=haybatı] bilä A(188v)tanıñ yarı etmägä ölülar-

gä da tirilärgä, kirmägin [yarɣuga] ɣuluŋ bilä seniŋ, yoɣsa ɣutɣar meni meŋilik ottan, da işittirgin maŋa sanlı ündövün artarlarniŋ köktägi ɣanliɣiŋa seniŋ, da yar”.

[23.] Barina yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inanganlarga saŋa, menimgilärimä da yatlarga, tanıganlarıma da tanımayanlarıma, tirilärgä da ölülärgä, boşat duşmanlarıma me(189r)nim da benim körälmägänlärgä, da ɣaytar alarnı yamanlıɣlarından, ɣaysi ki bar alarda benim üçün, ki yarlıyamaɣiŋa seniŋ arzani bolgaylar, da yarlıya alarga da maŋa, köpyaziɣlıga.

[24.] Haybatlı Biy, yöpsün ɣoltɣasın ɣuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaɣşılıɣka ɣoltɣamnı pareɣosluɣu bilä ari gojs Asduaɣzaɣzinniŋ, da surp Jovannes garabedniŋ, da surp Sdepannos burungi tanıɣiŋniŋ, (189v) da bizim atamizniŋ surp Krikor Lusaworiçniŋ, da surp arak’ellärniŋ, da markarelärnin, hajrabedlärnin, vartabedlärnin, dżiknaworlarnin, ari mardiroslarnin, da surp gusank’larnin, friştälärniŋ da friştägäbedlärnin Mik’ajelnin da Kaprielnin, da barça köktägi ɣuvatlılarınin, da saŋa haybat da yerni öpmäɣ, ayırılmagan ari Errortut’iun, hali da här kez da meŋi meŋi”.

(*Homep* 190 отсутствует; 191r) **Alıış surp Errortut’iunga da bir Teŋrilikkä, Ataga ɣarşı**

Ey, barçadan alıışlı ari Ata, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä ɣiyinlarnin da ɣaniniŋ Oɣluŋnuŋ seniŋ yarlıya, adam sövüçi, da buz barça da tügäl yazıɣlarimni [=yazıɣlarini] boyumnuŋ benim,

Xaysin ki bilirsen, ki yamandır alniŋa seniŋ, da ɣaysin ki sen körälmässen, da saŋa haybat meŋi”.

(191v) **[Колонтитул страниц 191v-192r]**

Alıış ari Errortut’iunga.

Alıış Oɣulga ɣarşı

Oɣlu Teŋriniŋ da Sözü Jisus K’risdos, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä barça ariläriŋniŋ seniŋ ayağın benim arzanisiz boyuma da arit meni barça sözlü yazıɣtan dżanımniŋ, ɣaysıların ki bilirsen yaman alniŋa seniŋ da ɣaysıların ki sen körälmässen.

Ani ketär mendän, Biyim, da saŋa alıış, da şükür, da haybat meŋi”.

(192r) **Alıış Ari Dżanga ɣarşı aytilgan**

Dżani Teŋriniŋ, könü Teŋri, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä ari gojs Asduaɣzaɣzinniŋ arit yazıɣlarimni, ɣaysıların ki sen körälmässen da ɣaysıları ki seni mendän igrändiriyirlär.

Da saŋa şükür da haybat Ata bilä da Oɣul bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Amen.

(192v) **[Колонтитул страниц 192v-194r]**

Alıış arilärgä Teŋriniŋ.

Alıış barça arilärgä (~arilärinä) Teŋriniŋ

Surp Jovannes mygyrdiç, ulu markarelära sinda;

Surp Sdep’annos, burungi tanıɣi K’risdosnuŋ;

Atamiz bizim surp Krikor Lusaworiç, ari da özdän hajrabed, yüzüm saŋa topraɣ, dinimizniŋ körkü da başimizniŋ tadži;

Surp arak’ellär;

Surp mardiroslar;

Surp hajrabedläär;

Surp dżknaworlar;

(193r) Surp gusank’lar;

Teŋriniŋ barça friştäläri da friştägäbedläri Mik’ajel da Kapriel, serovpelära da k’erovpelära, alti ɣanatlılar da dört ɣanatlılar, da meni saɣlagan friştäm, ɣaysi ki Yaratuçi Teŋrimizniŋ ɣullarisiz da anin buyruɣun etüçi;

Ari der Nerses hajrabed;

Ari sk’ançelakordz hajrabed surp Nigolajos;

Surp Marianes aruv gojs, Teŋriniŋ taŋ(193v)lama nahadagi;

Surp zinaworlar, da barça yoyargi küçlülär, da barça ariläri Teŋriniŋ, ɣolarmen sizin arilikiŋizdän, ki yöpsüngäysiz bugün men köpyaziɣlı ɣuluŋnu,

Da boşatuçi bolgaysiz bugün men köpyaziɣlıga, da pareɣos bolgaysiz surp gojs Mariam Asduaɣzaɣzingä

Da haybatlı Eyämiz Teŋrigä, ɣaysiniŋ ki ari da haybatlı atına keçip ɣanlarıŋ töküpsiz,

(194r) Ki benim ulu da ayır bilgän da bilmägän yazıɣlarıma boşatlıɣ bergäy, da yarlıyagay dżanima da benim da kendiniŋ haybatlı da meŋi uçmaɣına arzani etkäy.

Barça ari friştäläri da hreştägäbedläri Teŋriniŋ, da barça köktägi küçlülär, da aşayargi barça ariläri Teŋriniŋ, salmagaysiz men köpyaziɣlıni közüñzdän pareɣosluɣuñuz bilä, yüzüm sizgä topraɣtır. Amen.

(194v) **[Колонтитул страниц 194v-201r]**

Alıış keçägi yatkanında.

Başlanıyirlar alıışlar keçädägi, ɣaysi ki aytiliyirlar yatkanda.

[P’ark’ kez, Asduaɣz]

Haybat saŋa, Teŋri, ɣaysi ki baıışladıŋ bu künnü eminliktä da yaɣşı saılıɣta keçirmägä.

Adam sövüçi Teŋri, bu alnimizda bolgan keçäni, ɣaysi ki üstümüzgä bizim kelmälidir, yazıɣtan ɣutɣar, yamandan keri et, da yaɣşı işkä yol kör-

güz, ertägi alyışka arzani et barça inanganlarni ari a(195r)tiña seniñ da saşla eminliktä.

Biy Teñrimiz bizim, ber eminlikiñni seniñ bütün dünyâgâ, kötür xişimni yaratkanlarinñdan, yarliya atalarimizga da çardaşlarimizga bizim, tirilärgä da ölülärgä, yarliya surp yiyövnü yasaganlarga, emgäk tartkanlarga, yaşši etüçilärgä, çuluç etüçilärgä surp yiyövgä, da alarga da, çaysilari ki kölgäsi tibinä surp yiyövnüñ (195v) tinip yatiptirlar.

Biy Teñrimiz bizim, boluš k'ristân padşahlarina da Teñrini tanigan buyruçilarga, çerüvlarinä da züryätlarina alarniñ saşlamaç bilä eminliktä.

Biy Teñrimiz bizim, saşla araçnortumuznu bizim da çardaşlixiñni, zaşalsiz da çalabasiz erkindä yarliyamaçinñni seniñ, nişani bilä ari çaçinñni seniñ sürgin körümlü-körümsüz duşmanni çek(196r)lärimizdän bizim da turadžagimizdan, çutçar bizni meñilik ottan, da saña haybat meñi meñilik. Amen.

Bu barçani ayzimdan da yüräkimdän benim çabul kör, Biyim benim Jisus K'risdos, Teñri, meñiliktän yarliya maña da et arzani seniñ çanlıxiña meni toyuruçilarim bilä, da keçmişlärim bilä, yuvuçtagilar da barça k'risdänlar, da saña haybat meñi meñilik, amen.

Atina Biy Teñriniñ başlandi da haybatina aninñ tügänlandi, çaysi ki bolsun haybat ari Erortut'unga meñi meñilik, amen.

(191v) Alyış keçägä yatkan zamanında džan duşmanniñ ayır yuçu salmaç üçün adam üstünä

Kolarmen sendän, Biy, da şükür beriyirmen seniñ yetövsüz teñrilikiñä, adam sövüçi Biy, ki arzani ettiñ arzanisiz çaravaşinñni yetmägä keçäniñ zamanina.

Sensen Biyi kündüznüñ da etüçisi keçäniñ, sen saşla meni saşışından yaman suçlançilikniñ da yuçuñuñ, çor(197r)çusundan körüngän da körünmägän duşmanlarniñ.

Da berkäyt meni açiylinñdan eski duşmanniñ zulumundan peliarniñ, seskänmäxindän şaytaninñ, ayırlanmaçlarından çibilibilarniñ [çibilibilarniñ], axtarılmaçından övnüñ, hilläliklärindän adamlarniñ, džaduluçlarından džadularniñ, şaşxin fikirlärdän, igränçi saşış etmäxindän;

Suçlançili ayriçlardan, çorçulu yuçudan, (197v) açiylü tüşlärindän, çorçularından yamanninñ, yinlarniñ tüşlärindän da barça yaman nemälärdän saşla çuluçnu seniñ, bariniñ tirgizüçi şnorhk'uç bilä.

Da seniñ barça çuvatli yarliyamaçinñ bilä çöpçövrä dolaşip beklät här yartin benim otaximniñ tinçlixiñniñ,

Oñ da sol, yarimkün da yarimkeçä, küntoyuş da künbatış, köknüñ biyiklikinä da yerniñ aşaxlixiña.

(198r) Böläkin friştälarniñ yeber, Biy, otaxina çuluçnuñ seniñ.

Ber maña, Biy, yariçli saşış da oyaç fikir, ber maña, Biy, saşliç esimä benim, ki oyaç saşış bilä da saş fikir bilä tingaymen da şükürlük bilä haybatlagaymen barçadan ari surp Errortut'iunnu hali da meñ".

Alyış çuvatli çorçularina çarşı keçäniñ Krikornuñ Naregaçiniñ

Oçlu tiri Teñriniñ, barçadan al(198v)yişli, çorçulu Ataninñ tergövsüz Toyuş, çaysi ki küç dügül saña heç nemä dä, çaysi ki saçilganina kölgäsiz yariçinñ haybatli yarliyamaçindan seniñ

Eriklär yazıçlar, çaçarlar şaytanlar, buzulurlar aşınmaçlar, çeşilirlär baylovlar, ufalirlar biçovlar,

Tirilä toyarlar ölgänlär, saşaygaylar yaralanğanlar, oçalirlar yaralar, kötürülürülär buzulmaçlar, yer be(199r)rir müşçüllüç, eksilir küstünmäçliç, çaçar çaramçuluç, ayirilir tunuçluç, kerı bolur çalın çaramçu, oçalir temnost, tügänir bulutluç, kötürülür inçirlänmäç, ketär keçä, buzulur çovurulmaç, yoç bolur yamanliç, sürülür umsaşizliç;

Da çanlıç etär çoluç seniñ, barçaniñ tutuçi, arıtuçi barçasın, çaysi ki kelmädiñ tas etmä džanlarniñ adamlarniñ, evet tirgizmä.

(199v) Boşat maña sansiz yamanliçlarimniñ ulu yarliyamaçinñ bilä seniñ.

Zera sen yalyizen köktä aytovsuz da yerdä körümsüz, dünyäninñ barlixiña da çiriçinda dünyâ uçunuñ, başlanmaçi barçaninñ da barçada barça tügällik bilä alyişli biyikliktä, da saña Ata bilä da Ari Džan bilä haybat meñi meñilik, amen.

Oyçojn k'ez tatarça

«Oyçojn saña, Mariam, tolu başış bilä, Biy se(200r)niñ bilä, alyişlisen sen barça çatunlar arasına, da alyişlidir yemişi yüräkiñniñ seniñ» Jisus K'risdos. Anası Teñriniñ, ari gojs Mariam pareços bol yalyiz Oçluña seniñ men yazıçli üçün kali da sahatina ölümniñ benim. Amen.

Anganimk' araçli k'oj tatarça

Tüşärbiz alniña seniñ, Biyimniñ anası, surp Asduaçadzin, da çolarbiz zadasiz gojluçunñdan, pareços (200v) bol Biygä boyumuz üçün bizim da yalbar Oçluñdan seniñ çutçarma bizni sinamaçtan da barça türlü zabunluçumuzdan bizim.

Orarcagiç tatarça

Xaysi ki çeşüçisen baylılarniñ, başış berüçi barçasına, bugün çoltçası aşira ari çartniñ çeş meni dä bayından ölümniñ, yazıçindan meñilik tirlikkä.

Keçägi alyšimizni da yalbarganimizni yöp-(201r)sün, adam sövüci Teñri, biyänçli, yağşı etüci, erkinjä seniñ.

Bizim yazıqlarımızga da köp ašinganimizga bošatlıx bağışlâ, yamandan çutçar, yazıçtan saçla, yağşı çilinmaçka yol körgüz, keçmişlârimizgâ bizim tinçliç da köktägi çanlıç bağışlâ, keçäni yağşıliçta da eminliktâ keçirgin, ertägi alyška da haybatlamaçka atıñni seniñ arzani etkin, da saña haybat meñi meñ”.

(201v) [Колонитул страниц 201v-203r]

Ögüt çosdovanučiunga.

Ögüt Giragos vartabedniñ, ki ne türlü keräk çosdovanel bolma yazıqlardan

Tiyişlidir k'risdânlarga, ne vaçtta ki kläsâ çosdovanučiunga kelmä, üç türlü nemâ esinâ keltirmäç keräk.

Ävâl bunu, ki: çosdovanučiunnu, çaysin ki aytıyirmen, Teñriniñ alnınadır da k'ahananiñ, da bu k'ahana çaysin ki baylasa bunda, baylıdır köktâ Teñriniñ alnına, da çaysin ki çeş(202r)sâ bunda, çeşövlü bolur köktâ Teñriniñ alnına, neçik Biyimiz K'risdos buyuruptur.

Da ekinçi, ki asrı ašaxlıç bilâ keräk tüsmâ yüz üsnâ din ata alnına, zera ämäli yazıçniñ öktâmliktir da ämäli pošmanlıçniñ da çosdovanučiunnu ašaxlıçtır, neçik Biyimiz buyurıyır, ki marnotrateca oçul ataga meyaga keldi da tamyaçi dadçarda da bošatlıç taptılar Teñridän.

(202v) Da üçünçi, esinâ keltirmäç keräk ol künnü, ki ne kündâ çosdovanel boluptur ävâldän, da sağıš etkäy, ki bilgäy, neçâ vaçttır ol kündän çax bu küngä deg, çaysında çosdovanel bolmalıdır: yil midir yoçsa yarım yil; da neçâ ki esâ, barça yazıqların sağıšlagay da başlap ol kündän aytkay birär-birär, kündüz mi yoluçuptur yoçsa keçâ; da aytkay künün: yıçkün mi edi yoçsa özgâ ulukün; da aytkay yerin yazıç(203v)niñ: ari yerdâ mi edi yoçsa aruvsuz; da aytkay yazıçniñ oçšašin: egär yazıçka kendi mi edi säbäpçi yoçsa mi özgâ.

Da çaçan ki barsa din ataniñ alnına çosdovanel bolma, üç kez yügünç etkäy Ata Oçul Ari Džanniñ atına, da çöküp k'ahana alnına aytkay yazıqların yaš bilâ, neçik Teñrigä, da ol bošatır garkiniñ buyruçu bilâ, neçik Teñri.

[Tawanučiun]

Tapunmaçi ari inamniñ çosdovanučiun bilâ, çaysi ki aytiliçir din ata alnına çosdovanel bolganda bu türlü.

Inam bilâ tapunurmen ari Errortučiunnu da bir Teñrilikni ayırılmagan.

Da aytkay ävâldän surp Lusavoričniñ toyru dini(203v)niñ tapunmaçin surp arak'ellärniñ ganonk'undan.

Da tiyişlidir här k'risdânga, ki här kez çosdovanel bolgay, da çaçan kelsâ din atası alnına, üç kez yer öpkäy atına ari Errortučiunnu, möhürläp kendi kendin surp çaçniñ nišanı bilâ, da aytkay bu alyšni.

[Колонитул страниц 203v-204r]

Alyš çosdovanučiun alnına.

[Колонитул страниц 204v-205r]

Alyš çosdovanučiun zamanında.

**Alyš çosdovanučiun alnına
Biyimiz Jisus K'risdoska**

Šükürlümen sendän, Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, ki arzani ettiñ men yazıçlini (204r) da arzanısız çaravašiniñ kelmä çosdovanučiunga; na hali ber maça, Biyim, biyänçlikiñä körâ seniñ çosdovanel bolma yazıqlarimni benim uyatsız, da sürgin mendän šaytanni, ki unutturmagay yazıqlarimni benim, da yaman uyatni salmagay üstümâ benim, da bermägäy könülük bilâ çosdovanel bolma yazıqlarimni benim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu (204v) bilâ surp Asduadzadzinniñ, zadasız gojs anañniñ, da çoltçası bilâ surp Jovannes miğirdičniñ, da surp Sdep'annosuñ, ävâlgı tanıçiniñ, da barça arilärniñ, sürgin mendän yaman sağıšın, ki umsa bilâ, da inam bilâ, da tügäl sövük bilâ açkaymen ayzimni benim da aytkaymen yazıqlarimni benim alniña seniñ ulu inam bilâ, da yöpsüngäy men sendän, Biyim, bošatlıç yazıqlarima benim.

(205r) Zera sensen Teñrim, yarlıçovuçisen da adam sövüci, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da hayifsunursen yamanlıçları üsnâ adamlariniñ, da bošatırsen yazıqların barçasiniñ, kimlär ki sarnarlar saña.

Da hali bošat maça, Biyim, yazıqlarimni benim seniñ köpyarlıçamaçini bilâ, zera sen köpyarlıçovuçi Teñrisen, da arıtuçi yazıqlardan, da saña haybat Ata bilâ da Ari Džan (205v) bilâ hali da här kez da meñi meñilik, a meñ.

[Колонитул страниц 205v-212r]

Xosdovanučiunda aytkin.

Символ веры

Исповедание святой веры с покаянием, которое произносят перед духовным отцом во время исповеди. Вот так.

С верой исповедую пресвятую Троицу и единого нераздельного Бога.

Inanirmen Ataga, ki ataliği yetövsüzdür.
Inanirmen Oğulga, ki toygani terğövsüzdür.
Inanirmen Ari Džanga, ki Atadan ilgäri kel-
(206r)gäni aytovsuzdur
Ata bilä da Oğul bilä haybatta da birliktä.

Inanirmen da tapunurmen bir Errortut'undan yalyz Oylunu, erki bilä Ataniğ da biyänmäği bilä Ari Džanniğ

Aşaxlandı bizim xutxarılməximiz üçün, endi köktän awedum bilä hreştagabedniğ yüräkinä ari gojs Mariamniğ;

Aldi ten, džan, es, adam tügäl yazıxtan (206v) başxa toydu, tügälliki bilä Teğri da adam, eki tarbiyattan birländi ayırılmagan birlänmäğ bilä.

Sözü Teğriniğ adam boldu, da adam Teğri boldu buzulmaxsız birlänmäğ bilä;

Kirdi orenk'kä, ki alarni, kimlər ki orenk' tibi-nä edilär, satun algay yazıxtan.

Sünätländi orenk'kä körä, ki sünätlänmäğän yüräkimizni bizim aritkay yazıxtan.

(207r) Miğirdel boldu Jortananda neçik adam da ufatti başın duşmanniğ neçik Teğri.

Xaçlandı džuhutlardan neçik adam da xutxardı adam millätin neçik Teğri.

Kömüldü kerezmanda neçik adam da turdu ölüdän neçik Teğri.

Ayındi haybat bilä kökkä da olturdu oğ yani-na Ataniğ biyikliktä.

Kelmälidir ol kendi haybatı bilä Ata(207v)niğ da Ari Džanniğ yaryu etmäğä ölülärgä da tirilärgä, ki aniğ ölümsüz xanlıxına heç tügällänmäğ xoxtur.

Xaytipmen benim yaman yazıxlarimdan, xay-sin aytiyim ya xaysin biliniyim, zera ne uçu bar da ne xiriği.

Krisdänlik yergäsinä tügäl bolmiyirmen, džan-imni da tenimni yazıx bilä xaramçulatipmen, öläär künnüni sayişlamiyirmen, da Teğriniğ xorçulu yaryu(208r)sun esimä keltirmiyirmen.

Vay mağa, vay mağa, vay men köpyazıxlığa,

Ki ne džuvap bersärmen Teğriniğ xorçulu yaryusuna!

Da hali, umsanip Teğrigä da aniğ yetövsüz şavavatına, aytarmen men benim yaman yazıxlarimni bu surp yiğövnüğ içinä Teğriniğ alnina, da surp Asduadzadzinniğ, da barça arilärniğ, köktägilärniğ da yerdägilärniğ, da benim din atamniğ al(208v)nina barça yazıxlarimni, xaysi ki xiliniipmen džanim da tenim bilä, da barça sayişlarim bilä, sözlärim bilä, da etkänlarim bilä, erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmäğänim bilä, kündüz da keçi,

Верую в Отца, чье Отцовство непостижимо.
Верую в Сына, чье рождение неисследуемо.
Верую в Святого Духа, чье происхождение от Отца несказанно и который существует совместно с Отцом и с Сыном в славе и в единстве...

egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuxlaganda, egär oyağ bolganda.

Yazıxlımen beş seziklikim bilä, alti türlü tep-ränişim bilä, on eki gövdäm bilä, üç yüz (209r) altmiş beş boğunlarim bilä, meya Teğrigä.

Yazıxlımen közlärim bilä: hamaşa bağıp özglärniğ sürätinä, suxlanipmen er kişigä, igitkä, özgläniğ tirlükinä, közum bilä körüp, esim bilä suxlanipmen, da ne ki köz yazıği bar, barçani xiliniipmen, meya Teğri.

Yazıxlımen xulaxlarim bilä: Teğriniğ buyruçun işitmä erinipmen, yoxesä xulax çoyupmen ti-yişsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panpas etmäğni, (209v) çixara bermäğni, yergäsiz gälädzilärni, yaman sözlärni xulax çoyupmen, da ne ki xulax yazıği bar, barçani xiliniipmen, meya Teğrigä.

Yazıxlımen ayzim u tilim bilä: boş sözlärni sözläpmen, yalyanni aytipmen, panbas etipmen, sökünç beripmen, xaryapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytipmen, artixsi külüpmen, özglärni küldürüpmen, akah yepmen, akah içipmen, boş gälädzilär bilä özglärni say (210r) fikirindän yaman sayişka keltiripmen, da ne ki ayiz u til yazıği bar, barçani xiliniipmen, meya Teğrigä.

Yazıxlımen yüräkim bilä: yaman sayiş etipmen, itlikkä, borñiglikkä, oyurluğka da damählikkä, zirgel etmäğkä, yüräkim bilä kek saxlapmen urmaga, xanatmaga, öldürmäğä, da Teğriniğ xorçulu yaryusun esimä keltirmiyirmen, benim ulu yazıxlarin [=yazıxlarimni] çoyup, özgläniğ kiçi yazıxlarin (210v) sayişlapmen, meya Teğrigä.

Xollarim bilä yazıxlımen: artix alip, eksik beripmen, alip yaşiripmen, kişiniğkinä xiyipmen, sadaya bermiyirmen, aldapmen, zirgel etipmen, urupmen, xanatipmen, yazıx da uyat yergä çol uzatipmen, ne xadar bolupmen dinsizlik, džansizlix etmä, etipmen, ol xadar džanima xiyipmen, ki bir boğunumnu say da yazıxsiz Teğrigä saxlamiyirmen, meya Teğrigä.

Ayaxlarim bilä yazıxli(211r)men: yiğövümä tügäl bolmiyirmen, saymosuma, ertägi alyişka, tüş alyişina, tum haybatına da keçiği alyişka, xastalarni sorma da zindandagilärni barmiyirmen bağma, xariblarini övümä tindirmiyirmen, yalanaçlarini kiydirmiyirmen, açlarni, susamişlarni yedirip içirmiyirmen, da barça Teğriniğ yollarindan yiraçlanipmen, meya Teğrigä.

Meяa Ataga da Oyulga da Ari Džanga, bir (211v) Teңrilikkä.

Meяa surp Asduadzadzingä.

Meяa surp da haybatlı ħaçına K'risdosnuj.

Meяa surp Awedaranga.

Meяa surp arak'ellärgä da markarelärgä.

Meяa surp yuxövgä.

Meяa surp yïövnüj yedi arilikinä.

Meяa K'risdosnuj ari teninä da ari ħanına.

Meяa surp meşonga.

Meяa surp awazanga.

Meяa köktägi toĥuz tas frištälärgä da hreřdagabedlärgä.

(212r) Meяa surp Lusaworičkä, da yariĥli dininä, da könü töräsinä.

Meяa surp hayrabeldärgä.

Meяa surp džiknaworlarga.

Meяa surp zinaworlarga.

Meяa surp nahadaglarga.

Meяa yazıĥsızlarga da yazıĥlılarga.

Meяa ħartlarga da igitlärgä.

Meяa barča övdägilärimä.

Meяa benim bahaban frištämä.

Bundan soңra aytkaysen skriti yazıĥların, ħaysıların ki [kin] ettiñ aldamaĥından duşman-nıñ.

[Колонитул страниц 212v-217r]

Xosdovanu'tiun yazıĥlardan ~ Xosdovanu'tiunu yazıĥlarınıñ.

Xosdovanu'tiun

Ĥaysi aytiliyr kelip bařĥa din ata alnına yaş tökmäĥ bilä.

Men, yazıĥli da arzanisiz, ĥosdovanel boliy-men ari Errortutiunga, surp Asduadzadzinga, surp Jovanneř miğirdičkä, surp Sdepannoska, ävälgä tanıĥına Biyimizniñ, surp Krikor Lusaworičkä, yariĥli dinimizniñ atasına, da seniñ alniņa, ĥosdovan ata.

Xosdovanel boliyemen barča yazıĥlarimni benim, ĥaysi ki köp kerät Biy (213r) Teңrini üstümä benim yüräkländiripmen toĥuşumdan beri ħaĥ bu küngä deg, ĥaysından pořmanmen da suċlu beriniyirmen Biy Teңrigä, meяa Asduđzoj.

Xosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da suċlu beriniyirmen Biy Teңrigä

Äväл beş sezikliktän tenimniñ benim. Budur:

1. Yazıĥlimen közlärim bilä: er oylanga da özgäniñ tirlikinä suĥlanipmen, meяa Asduçzoj.

2. Yazıĥlimen ĥulaĥlarim bilä: Biy Teңriniñ ořen(213v)k'in hem k'arozun işitmä erinipmen, meяa Asduçzoj.

3. Ağızim da tilim bilä yazıĥ ĥiliniipmen: sö-

küp, ĥaryap, erikläpmen da Biy Teңrini haybatlamiyirmen, meяa Asduçzoj.

4. Xollarim bilä köp kerät yazıĥlimen: artıĥ alıp, eksik beripmen da uyat yergä uzatipmen, meяa Asduçzoj.

5. Ayaĥlarim bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen: yïĥövümä tügäl bolmiyirmen, evet yergäsiz yollarğa yürüipmen, meяa Asduçzoj.

(214r) Dayin da, ĥosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da suċlu beriniyirmen Biy Teңriniñ on buyruĥlarına ĥarři:

1. Biy Teңrigä bar köñülümdän inanmadim da aņar kendi zviĥayni ĥuluxlarni oddavat etmadim da haybat aniñ yaĥşılıĥları üçün bermädim, meяa Asduçzoj.

2. Atin Biy Teңriniñ keräksiz da yalyan yerdä ağızıma alir edim, meяa Asduçzoj.

3. Ulu künnü, alay yıĥkünnü, neĥik deşuni (214v) künlärni, hörmätlämädim, evet türlü-türlü yazıĥ bilä murdarladim, meяa Asduçzoj.

4. Atamni da anamni hörmätlämädim da alarga oĥulluĥ povinnostumnu oddavat etmadim, meяa Asduçzoj.

5. Öldürüipmen köp kerät fikirim bilä da sağışim bilä, meяa Asduçzoj.

6. Aruvsuzluĥ, itlik, bořnigliĥ etipmen fikirim bilä, mey'.

7. Oĥurlapmen özgäsinin yaĥři slavasın, meяa Asduçzoj.

8. Yalyan tanıĥliĥ berip(215r)men, bilip, ki yalyandır, meяa Asduçzoj.

10. Suĥlandim yaĥşisine hem malına siņarimniñ benim da ĥardařimniñ, meяa Asduçzoj.

Dayin da, ĥosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da suċlu beriniyirmen Biy Teңrigä 7 ölümlü yazıĥlardan. Budur:

1. Öktämlik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, kendi kendimni ulu tutupmen, meяa Teңrigä.

(215v) 2. Damählik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, akah yemäĥtän da içmäĥtän ĥayt etipmen, meяa Asduçzoj.

3. Aruvsuzluĥ bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, itlik, bořnigliĥ popelnit etipmen fikirim bilä, meяa Asduçzoj.

4. Paĥillik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, özgäniñ malına hem yaĥşisine paĥilläniipmen, meяa Asduçzoj.

5. Yüräklänmäĥ bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, atama da anama (216r) ĥarři bolupmen, meяa Teңrigä.

6. Akahlik bilä köp kez yazıĥ ĥiliniipmen, oruċta artıĥsi yemäĥ hem içmäĥ bilä, meяa Asduçzoj.

7. Erinčäklik bilä köp kez yazıx çilinipmen, surp yïyövgä erinipmen alyış zamanında barma, meya Asduđzoj, çaysin aytıym ya çaysin biliniyim, zera ne uçı bar da ne çirüi.

Vay maña! Vay maña! Vay men köpyazıçlıga, ki ne dıuvap bersärmen (216v) Tejriniñ çorçulu yaryusunda!

Xaysi ki yolduzlardan köknüñ köptürlär yazıçlarım benim da çumundan teñizniñ sansızdır, sažadan çaradır, çorçaşından ayırdır, taylardan biyiktir.

Özgä çaräm da därmanim yoçtur kimesädä, tek Biy Tejrimdä benim.

Inanirmen Biy Tejrimä benim, ki ol boşatır benim yaman yazıçlarımni, neçik boşattı (217r) itlik etüçi çatunga Mariam Maktayenaçığä, mak-saworga, Bedros arak'elgä, çaraçığä çac üsnä.

Da biylikindä, ari ata, k'ahanaliç garki bilä boşatkaysen barça yazıçlarımni benim,

Xaysin ki çosdovanel bolıyirmen, neçik alarnı, çaysiların ki esimdä düğüldürlär, alay alarnı da, çaysiların ki çosdovanel bilmäm bolma, çaysi ki anı Biy Tejri dayın igi benim üsnä bilir.

(217v) Ari ata, seni kendimä tutupmen säbäbçi da pareços miadzin Oyluna Biy Tejriniñ, neçik ki buyurdu: «Xaysin ki çeşsäñiz yerdä, çeşövlü bolsun köktä».

Men dä, yazıçlı, çolarmen, ki çeşkäysen meni barça yazıçlarımndan benim.

Bundan soñra aytkaysen barça yapuç yazıçlariniñni bar yüräkniñ poşmanlıçı bilä da yaş tökmäç bilä.

[Колонтигул страниц 212v-217v]

Tügälländi çosdovanut'ıun.

(218r) [Колонтигул страницы 218r]

Başlanmaçı ulu oručnuñ.

Haybatına Biy Tejriniñ.

Başlanıyirlar oručnuñ keçägi alyışları, çaysi ki tügälläniyirlär Ari Džan Tejrigä da Oçul Tejrigä çarşı, çaysi ki çoyuldu kerezmanda da, enip tamuçka, eminlik etti džanlarga.

Der Asduadz p'rgut'ean imoj tatarça

[Псалом 87/88]

²Biy Tejri çutçarıлмаaçımniñ benim, kündüz u keçä sarnadım (218v) alniñda seniñ.

³Kirsin alyışım alniña seniñ, Biy, aşıylansın çulaçiniñ seniñ çoltçama benim.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, amën.

Ew ew çayaçut'ean tatarça

Dayın artıç eminlik üçün Biyni yalbarıyıç, tır-gizgäy da yarlıyagay.

[Колонтигул страниц 218v-253r]

Ulu oručnuñ keçägi alyışında ~ alyışta.

(219) Saçmosundan Tawit'niñ

I gartal imum lu'' tatarça

[Псалом 4]

²Sarnaganimda benim işittiñ maña, Tejri, toyruluçuna körä tarlıçımndan avlaç ettiñ maña, yarlıya maña da işit alyışıma benim.

³Adam oylanları, negä diñrä bek yüräklilär-(219v)siz? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yal-yanlıçni?

⁴Tanıñiz, ki sk'ançelik' etti Biy arisinä kendi-ñi, da Biy işitti maña sarnaganimda benim añar.

⁵Öçäşläniñiz, da yazıçlanmañiz, ne dä ayt-sa-ñiz yüräkläriñizdä siziñ, töşäkläriñizdä siziñ poş-man boluñuz.

⁶Sunuñuz çurbanin toyruluçunuñ da umsañiñiz Biygä.

⁷Köplär aytarlar edi, (220r) ki kim körgüzgäy bizgä yaçşılıçin Eyämizniñ; belgili boldu bizgä yarıçı yüzünün seniñ ⁸da berdiñ färählikni yürä-kimizgä bizim.

Yemiştän, aşılytan, çayırdan, zäytündän ken-diläriñiñ toldurduñ bizni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuçliyıç da oyanı-yıç, zera sen Biy yalyız, umsañ bilä seniñ sıyındır-diñ bizni.

(220v) *Der mi srdmdutiamp k'ov''*

[Псалом 6]

²Biy, dügül yüräklänmäçiñ bilä seniñ çarşıla-gaysen meni, da ne öçäşmäçiñ bilä seniñ ögütlägin meni.

³Yarlıya maña, Biyim, zera çastamen men, oçalt džanımnı benim, zera müşçülländilär sö-väklärim benim.

⁴Džanim benim asrı müşçülländi, da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xaytkin, Biy, da çutçar džanımnı benim, tır-giz meni, Biy, yarlıyama(221r)çiña körä seniñ.

⁶Zera kimsä yoçtur, ki ölümdä aңgay seni ya tamuçta tapunmaç etkäy saña.

⁷Yoruldum men küstünmäçimdä benim: yuv-dum keçä uzun ornumnu benim, da yaşlarım bilä benim çilattım töşäkimni benim.

⁸Müşçülländi yüräklänmäçtän közüm benim, oprandım men üstünä barça duşmanlarımniñ benim.

⁹Keri turuñuz men(221v)dän, barčaniz, çaysi-ları ki çilinıyirsiz töräsizlikni.

¹⁰İşitti Biy avazına yıylaganımniñ benim, işitti Biy alyışıma benim, da Biy çoltçamnı me-nim yöpsündü.

¹¹Uyalgaylar da müşçüllängäylär asrı barça

duşmanlarım benim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asrı tezdän da müşüllängäylär.

Minçew jerp, Der, moranas''

[Псалом 12/13]

²Negä diñrä, Biy, u(222r)nutsarsen meni meñilik, negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniñ mendän?

³Negä diñrä çoyssarmen sayışimni dżanimda benim da ayrıçı yüräkimniñ benim künlär bilä?

Negä diñrä biyiklängäy duşman üstümä benim? ⁴Bağkin da işit maña, Biy Teñrim benim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä benim, ki bolmagay çaçan yuxlagaymen ölümdä.

(222v) ⁵Aytmagay duşmanım benim, ki yeñildim añar, ya çüstirüçilärim benim färâhlangaylar, ki men seskändim.

⁶Men yarlıyamaçıña seniñ umsandım, Biy; sövündü yüräkim benim çutçarmaçıñda seniñ; alıñlıyım Biyni, yaçşı etüçümni benim.

Bahea zis Asduadz im zi''

[Псалом 15/16]

¹Sağla meni Teñrim benim, zera saña umsandım. ²Ayttım Eyämä: Biyim benim sensen, da yaçşılığlarım me(223r)nim maña sendändir.

³Ariläriñä seniñ, çaysiläri ki yerdä seniñdir-lär, tamaşalı ettiñ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttilar çastalığları alarnıñ, bundan soñra tez aşıçkaylar.

Yiñiştirmagaymen yiñinläriñ alarnıñ çanlı da aňmagaymen atlarıñ alarnıñ erinlärimdä benim.

⁵Biy payı meñärmäçimniñ benim da pažagimniñ benim, sensen, (223v) ki bundan çaytarisen meñärmäçimni benim maña.

⁶Pay çixti maña tañlaganlar bilä, da meñärmäçim benim biyänçli boldu maña.

⁷Alıñlıyım Biyni, ki ağılli etti meni, çax ki keçädä ögütlädilär meni bövräklärim benim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnimda benim här sahat da bar oñumdan benim, ki seskänmäğäy men.

⁹Bunuñ üçün färâh (224v) boldu yüräkim benim, da sövündü tilim benim, da dağı da tenim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera çaldirmisarsen dżanimni benim tamuçta da bermisarsen ariñä seniñ körmä buzulmaçni.

¹¹Körgüzdüñ maña yolunu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färâhliki bilä yüzüñnüñ seniñ, tatlılıxtan özdän oñuñnuñ seniñ çax soñyuga.

(224v) *Lur, Der, artarut'ean ew n''*

[Псалом 16/17]

¹Işit, Biy, toyruluçnu [toyruluçnun] da bağkin çoltçama benim, çulaç çoy alıñşıma benim, zera düğül hilläli erinlä bilä.

²Yüzüñdän seniñ könülük maña çixkay, da közlärim benim körgäylär toyruluçnu.

³Sinadiñ yüräkimni benim da tergädiñ keçä, sinadiñ meni, da tapulmadı mendä töräsizlik.

⁴Sözlämägäy ayzım benim işläriñ adam oç(225r)lanlarıñıñ, sözläri üçün erinläriñniñ seniñ men saçlıyım bekliktä yoluçnu.

⁵Toxtalt izlärimni benim yoluça seniñ, ki taymagaylar barganlarım benim.

⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittiñ maña, Teñri, aşaxlat çulaçlarıñni seniñ maña da işit sözlärimä benim.

⁷Tamaşalı ettiñ yarlıyamaçıñni seniñ, ki çutçarırsen alarnı, ki umsanıptırlar (225v) saña, alardan, ki çarşidirlar oñuça seniñ.

⁸Sağla meni, neçik böbäkin köznüñ, kölgäsi tibiñä çanatlarıñniñ yapkaysen meni ⁹yüzüñdän çayirsizläriñ, kimlä ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar dżanimni benim çapsadılar, ¹⁰semizliklərindä kendiläriñniñ tiyovlu boldılar, da ayzıları alarnıñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da yänä hali çaytıp çövrä-(226r)lädilär meni, sayışladılar aşaxlatma meni yergä.

¹²Hesepländilär maña, neçik aslan, ki hadirdir avga, neçik balası aslanıñ, ki olturuptur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiş alarga da batal et alarnı, çutçar dżanimni benim çayirsizlardan, çiliçtan da çolundan duşmannıñ.

¹⁴Biy, tas et alarnı yerdän, ayır da batal et alarnı tirliklərindän kendiläriñniñ.

Yapuçları bilä ken(226v)diläriñniñ toldu çarınları alarnıñ, [toydular] aş bilä da çoydular çalganın oylanlarıña kendiläriñniñ.

¹⁵Men toyruluç bilä körüniyim yüzüñä seniñ, toyuniyim haybatlı körüngäniñdän seniñ.

Tad araj inc Asduadz ew jir''

[Псалом 42/43]

¹Yarıç etkin maña, Teñri, da könülük etkin maña yarıçumda benim.

Dżinstan, çaysi ki aruv düğüldür, yazıçlı adamdan da hillälidän (227r) sağla meni.

²Sen, Teñri, çuvatlatuçim benim sen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün müşçül yürüyirmen indżitkanda duşmannıñ?

³Yeber, Biy, yarıçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ, ki yol körgüçgäylär maña da çixargaylar meni ari tayıña da otaxıña seniñ.

⁴Kiriyim alnına seyaniniñ Teñriniñ, Teñrigä, ki färâh etär oylanlıçimni benim.

Tapuniyim saña al(227v)çış bilä, Teñrim, Teñrim benim.

⁵Hali nek *çayyulusen*, *džanim* benim, ya nek müşxüllätiyirsən meni? Umsangin Teñrigä, tapungin añar, *çutçaruçisi* yüzümnüñ benim Teñridir.

Asduadz jawknel inc najeaç

[Псалом 69/70]

²Teñri boluşluçka maña baçtı, da Biy sijnarlıçka maña *džâçtlaniyir*.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, kimlär ki izdiyirlär *džanimni me*(*номер 228 отсумствует*; 229r)nim, *çaytkaylar* keri da uyalgaylar, kimlär ki sağışlıy edilär maña yamannı.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyalganlar, kimlär ki aytıy edilär maña: «*Vaç-vaç*».

⁵Sövüngäylär da färâhlangaylar sendä barçası, kimlär ki izdärlär seni, Biy.

⁶Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimlär ki sövärlär *çutçarıлмаçıñni* seniñ.

Men yarlı da miskin(229v)men; Teñri, boluş maña; boluşuçim da *çutçaruçim* benim sensen. Da Biyim benim, keçirmägin.

[Псалом 85/86]

¹⁶Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgiz oylun çaravaşıñniñ seniñ ¹⁷da etkin maña nişan yaçşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari *Džanga* hali da här kez da meñi meñ”.

(230r) *Bundan soñra aytilir:*

Šnorhea mez, Deř, 'i kiş'

Bağışlagin bizgä, Biy, bu keçä eminlikiniñ seniñ.

Da saçla bizni aldamaçından duşmanniñ barçadan yeñüçi çuvatı bilä ari çaçiñniñ seniñ.

[Псалом 87/88: 2-3]

²Biy Teñri *çutçarıлмаçimniñ* benim, kündüz da keçä sarnadim alniña seniñ.

³Kirsin alğışim benim alniña seniñ, aşaçlan-sin çulaçıñ se(230v)niñ çoltçama benim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüçi sendän, ki här vaçt saçlagay bizni.

Yeber bizgä, Biy, çuvatın ari çaçiñniñ seniñ, ki saçlagay bizni här zaman.

Arzani etkin, Biy, bu iñirni dä sinamaçtan başça keçirmä bizni.

Arzani etkin bu keçäni eminlik bilä da yazıçtan başça saçla bizni.

Bizim bilädır Biy Teñ(231r)ri, biliñiz, dinsizlär, da yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da işitiñiz bunu çiriçlarından yerniñ çaç çiriçlarına dünyäniñ, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da çuvatlılar, yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da kläsä ki yänä çuvatlansañiz, yänä yeñilmäçkä çıçara berilirsiz, zera Biy Teñri biz”.

Da sağışın, çaysın ki sağış etiyirsiz, batal (231v) etär Biy, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da sözüñ, çaysın ki sözlüyirsiz, çalmagay sizdä, zera Biy Teñri bizi”.

Da zera biz çorçunuzdan siziñ çorçmasbiz, da ne müşxüllänmäsbiz, zera Biy Teñ”.

Da biz Biy Teñrimizni bizim haybatlıyıç, da ol bolgay bizgä çorçuga, zera Biy Teñ”.

Da añar biz umسانیyıç, da ol bolgay bizgä ari-likkä, zera Biy Teñ”.

Da biz añar umسانیy(номер 232 отсумствует; 233r)ıç, da ol bolgay bizgä *çutçarıлмаçka*, zera Biy Teñri bizim bilä”.

Da ošta men da oylanlarım benim, çaysı ki maña berdiñ, Teñri, zera Biy Teñri bizim bil”.

Da çoçovurt, çaysıları ki olturup edilär çaramçuluçta da kördülär ulu yarıçni, zera Biy Teñri bizi”.

Da çaysıları ki siyiniçsiz çaramçuluçta da kölgäsində ölümnüñ, yarıç saçilgay sizgä, zera Biy Teñ”.

(233v) Da ki Oçlan toydu, Oçul, da berildi bizgä, zera Biy Teñri bizi”.

Da çaysı kendiniñ buyruçiliçi enläri üstünä kendiläriniñ, zera Biy Teñri bizim”.

Da ki ündäliyir atı anıñ ulu sağışniñ friştäsi, zera Biy Teñ”.

Da tamaşalı sağışdaş, zera Biy”.

Da Teñri çuvatlı buyruççi, zera Biy Te”.

Da buyruççisi eminlikniñ, Atası kelädžäk meñilikniñ, Biy Teñ(234r)ri bizim bilädır.

Da haybat Ataga da Oçulga da Ari *Džanga* hali da här kez da”.

Bundan soñra sargawak aytar bu k'aroznu.

Kohaçaruk' zDeş ne, or''

Şükürläniyıç Eyämizdän, ki kendiniñ yarlıçamaçı bilä yol körgüzdü bizgä işinä kündüznüñ da bağışladı bizgä bir oçurdan kelip yerişmä keçäniñ tınçlıçına.

Da biz här vaçt çolıyıç adam sövüçi Teñrini (234v) közätüçi bolma *džanlarimizga* bizim, da ol kendiniñ yarlıçamaçı bilä saçlagay bizni da yol körgüzüp yetiştirgäy kendiniñ yaçşı tınçlıçına, çaysı ki atadı sövüklülärinä kendiniñ.

Könü Teñri Jisus K'risdos, Biy, barini tutuçi, tırgizgäy da yarlıçagay.

Tınçlıçın keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Friştäsin eminlikniñ (235r) da közätüçi *džanlarimizga* bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Arınmaçni da boşatliçni aşınganlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Ari çaçniñ ulu da zorlu çuvatın boluşçı da közätüçi dżanlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Da dayı artıç bir yerdä könü da ari inamımız üçün Biyni yalbarıyıç.

Dżanlarımızni bizim da biri birimizni saña, (235v) Eyämiz Teñrigä, barını tutuçığa, sımariyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamız bir söz bilä: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

Saymosundan Tawit'niñ aytilir:

Der lojs im ew geank' im tatarça
[Псалом 26/27]

¹Biy, yarıçim benim da tirlikim benim: men kimdän çorçkaymen? Biy işanç tirlikimniñ benim: men kimdän tıträgäymen?

²Yuvuçlanganda maña yamanlarga yemä te- (236r)nimni benim çıstıruçılarım benim da duşmanlarım benim, alar küçsüzländilär da tüştülär.

³Egär hadirlänsä üstümä benim oğraş, çorçmagay yüräkim benim; egär tursa üstümä benim çagattagi uruş, hälbät, bunun bilä dä saña, Biy, umsandım.

⁴Birin çoldum Eyämizdän da bunu çolarımen — turma maña övündä Eyämizniñ barça künläridä tirlikimniñ benim,

(236v) Körmä maña könänmäxin Eyämizniñ da buyruç bermä sarayında anıñ.

⁵Yaptı meni çatırında kendiniñ yaman kündä, yapovu tibiñä etti meni yapuç çatırında kendiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik etkin başımni benim üstünä duşmanlarımniñ benim.

Çövräsinä bolıyım da sunıyım çatırında anıñ çurbanın alıışniñ, alıışliyım da saymos aytıyım Eyämizgä.

(237r) ⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña, yarlıya maña da işit maña, zera saña ayttı yüräkim benim. ⁸Da izdädi yüzlärim benim yüzüñnü seniñ, Biy, izdädilär.

⁹Çövürmägin yüzüñnü seniñ mendän da sapmagın çuluğdan seniñ.

Boluşuçim benim bolgın, Biy, rısvay etmägin meni da çoymagın meni, Teñrim, çutçaruçim benim.

(237v) ¹⁰Atam benim da anam benim çoyduklar meni, da Biyim yöpsündü meni.

¹¹Oreñk' bilüçi etkin meni, Biy, yoluña seniñ yol körgüz maña toyrı izläriñä seniñ.

Duşmanlarım üçün benim ¹²çixara bermägin meni çoluna çıstıruçılarımniñ benim.

Turdular üstümä benim tanıçları yazıçniñ da yalyan boldular maña töräsizliklərində kendiläriniñ.

¹³Inandım körmä yaçşı(238r)liçin Eyämizniñ yerində tirilärniñ. ¹⁴Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgın, çuvatlınsın yüräkiñ seniñ da tözgin Eyämizgä. Haybat Ataga da Oğ'.

Bu saymostan soñra aytilir:

Najea sirov hajr it kt'adz tatarça

Baykın sövük bilä, Ata esirgövüçi, seniñ yaratılğan çoluğnuñ işi üsnä da böläkin friştälärniñ ber közätüçi biz küçsüzlärgä, çutçar boyu(238v)-muznu p'orcank'lardan, çaramyuluçta yürügän şaytanlardan, ki keçä da kündüz bergäybız saña haybat tiyyısız.

Kendi bolmaçında etilmägän, başlanmagan, toyuşu aytovsuz Oğul da Söz, ki ettiñ kündüzniñ işlämäçkä da keçäni tinç yuçuğa, ber çirim etmä közlärinä tenimniñ da oyaç bolma bizgä dżanga körä, ki kündüz da keçä bergäybız saña haybat tiyy'.

(239r) Ustası esli dżanlarınñ, çovraçı yarıçniñ, üläştirüçi başçıışlarınñ, yapulganda eşikläriñ ten tarbiyatımızniñ yarıç ber yüräk közümüzgä bizim keçädän saña ertälänmä, otlular bilä alçıışlama, ki kündüz da keçä bergäy'.

Alçıışlı arilärniñ Errortut'ıun, bizni aruvlat saña tinmaçlıçka, baçışlä oylanları bilä sarayıñniñ tinma seniñ bilä töşäkindä, ber yalbarganın dostunuñ, (239v) ötünç üç ötmäkiñ, ki kündüz da keçä bergäybız saña haybat tiyyısız.

Belgili yarıç yarattıñ, kündüzdän keçäni ayırdıñ, saç bizgä, Biy, keçädä işçylärin seziklikniñ, ber här zaman saçlavuçi ojuğnuñ kölgäsin, ki kündüz da keçä bergäybız'.

Sövüküñniñ otu salıngan yergä, çizdirilsin dżanlarımızda bizim, sayıışların yüräkimizniñ arılatkay, yarıçin bilmäçiniñ seniñ (240r) palaylatsın, yuçudan ölümniñ bizni oyatsın, fikirimizni yalıñ bilä seniñ yandırsın, ki kündüz da keçä bergäybız'.

Saña baçıybız, yarıç yetövsüz, sezikli yarıçtan örtülgän, ki bizim üçün çoyulduç çoyurda da yuçladıñ kerezmanda, bizdä yuçla, oyaç tarbiyat, sürgin yamannıñ işlämäçin, ki kündüz da keçä ber'.

Bolganıñ yarıçıña kölgäsiz yalbarmaç bilä turupbiz alniña, (240v) çaysi ki yapulğan eşiki bilä köründüñ on birinä T'ovmas bilä, saña çaçiriyırbız, Biy da Teñri, seni tapunıyırbız, engin bizgä dä bu keçäni da ber bäräçmaçni seniñ dżanimızga.

Yıyılğanlar seni, Biy, çolıyırbız, bizgä boluşluçka baçkın, yalbarıybız, közätüçisi Israjelniñ, boyumuzga bizim bolgın kölgä, çongın bizdä, eminlätüçi, da yuçlarbiz çorçusuz, ki tañ atkanın-(241r)da ertäläniyıç alçıışlama seni Ata bilä da Ari Dżan bilä.

Çaxırganda biryiniň Kaprielnıň, çaysi ki soň yudagi keçäniň işitmä bizni etkin arzani, da say yanıñdan çoylarnıň tassel bolma sönüvsüz yangan yarıxli gant'eýlärniň oşsaş ağılli beş gusank'larga, ki seniň kiyövlüx sarayıña kelinlär dżan bilä kiriyix haybatka.

Sürgin bizdän, Biy, nişanı bilä çaçıñniň (242v) seniň çarşiliş bilä oyraş etkän da körümsüz kazanı da bermä buzuxluşka seniň meñärüçiläriñni.

Pareços bol bizim üçün, Mariam Asduadzadzin, ki toyrduş Biy Teşrini, çaysi ki kütiy edi Israjelni, barçadan çuvatli da tamaşalı haybatı bilä kendiniň.

Bundan soñra sargawak aytar bu k'aroznu:

[Ayaçesçuk']

Yalbariyix barini tutuči Teşrini da (242) çoliyix andan, ki yebergäy friştäsin eminlikniň, ki kelip saşlagay bizni çorçusundan keçäniň da müşçüllüxündän şaytanlarnıň, tügäl saşlap dżanimizni da tenimizni bizim çaş soñçusuna zamaniniň yıllarimizniň bizim, barini tutuči Biy Teşrimiz bizim, tırgiz da yarliya.

Bu saşmos, çaysi ki yazılsar, aytiliyir üç p'ark' tamam. Ewet osanmataş üçün sarnavuči-ga bir p'ark' yazarmen.

(242v) **Eraneal en anpidzk' tatarča**

[Псалом 118/119]

¹Sanlidirlar zaşalsızlar yollarında da çaysilari ki yuriyirlär oşenk'ında Eyämizniň.

²San, kimlär tergiyirlär tanıxlişin anıñ, bar yüräkläri bilä kendiläriñni izdärlär anı.

³Dügöl, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, yolu na anıñ bargaylar.

⁴Sen simarladıñ maña saşlama asrı simarlaganiñni seniň.

(243r) ⁵San, egär ki oşarilgay edi maña yollarim benim saşlama maña toyruluxuñnu seniň.

⁶Ol vaşıt men uyalmas edim saşatlanma maña simarlāganlarıña seniň.

⁷Tapuniyim saña, Biy, toyruluxuna yüräkimiñ benim, neçik umsandim könülükünä toyruluxuñnu seniň.

⁸Könülüküñnü seniň saşladim, çoymagin meni çaş soñçuga dek.

(243v) ⁹Ne bilä tüzätkäy igit yolun kendiniñ? — Tek saşlamaş bilä sözüñnü seniň.

¹⁰Bar yüräkim bilä benim çoldum sendän, kerit emägin meni buyruşlarıñdan seniň.

¹¹Yüräkimdä benim yaşirdim sözüñnü seniň, neçik ki yazıxlanmagaymen saña.

¹²Alışlısen sen, Biy, övrät maña toyruluxuñnu seniň.

¹³Erinlärim bilä benim aytiyim barça könülükün ayziñni seniň.

¹⁴Yolunda tanıxlişlarnıñ seniň sövündüm, neçik ki barça çodžalıximda benim.

¹⁵Buyruşuña seniň çayyurdum da saştladim yoluña seniň.

¹⁶Könülüküñnü seniň sözlädim da unutmadim sözüñnü seniň.

¹⁷Tölägin çuluña seniň, ki tirilik saşlagaymen sözüñnü seniň.

¹⁸Oyat közlärimni benim, da başiyim tamaşalıqına oşenk'iñni seniň.

(244v) ¹⁹Garibmen men yerdä; yaşirmagin mendän simarlaganiñni seniň.

²⁰Hasrät boldu dżanim benim suşlanma maña könülüküñdä seniň här sahat.

²¹Oçäştin öktämlärgä çaryişli, çaysilari ki saptılar buyruşuñdan seniň.

²²Keri et mendän tabalamaxni da heçlikni, zera tanıxlişixni seniň sövdüm.

²³Zera olturdular buyruşçılar da yaman (245r) sözlärlär edi benim üçün, yoşsa çuluş seniň saşışlar edi könülüküñnü seniň.

²⁴Zera tanıxlişix seniň sözüüm benim edi da saşışim benim toyruluxuña seniň.

²⁵Yuvuşlandı dżanim benim topraşka, Biy, tırgiz meni sözüñä körä seniň.

²⁶Yolumnu benim aytiyim saña, da işittiñ maña, övrät maña toyruluxuñnu seniň.

²⁷Yollarına könülük(245v)üñnü seniň ağılli etkin meni, da tergiyim tamaşalarıñni seniň.

²⁸Haçak'landı dżanim benim osanmaştan, toxtat meni sözüñä seniň.

²⁹Yollarin yazixniñ kerit et mendän da oşenk'ında seniň yarliya maña.

³⁰Yollarin könülüküñnü seniň taşladim da toyruluxuñnu seniň unutmadim.

³¹Yovuşlandımen tanıxlişixña seniň, Biy, (246r) uyatli etmägin meni.

³²Yoluna buyruşuñnu seniň yügürdüm, zera keş ettiñ yüräkimni benim.

³³Oşenk' bilüçi etkin meni, Biy, yollarına könülüküñnü seniň, da izdärmen anı här sahat.

³⁴Ağılli etkin meni, da tergiyim oşenk'iñni seniň, da saşlarmen anı bar yüräkim bilä benim.

³⁵Yol körgüzgin maña izinä buyruşuñnu seniň, zera aşar biyändim.

(246v) ³⁶Aşaxlatkin yüräkimni benim tanıxlişixña seniň da dügül akahlikkä.

³⁷Çövrägin közlärimni benim, ki körmägäy-men heçlikni; yoluña seniň tırgiz meni.

³⁸Toxtat xuluña seniñ sözünñü seniñ, xorxuña seniñ.

³⁹Çiħar mendän tabalanmaħini, ħaysında sa-yindim, zera yaryuñ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Ošta suxlandim buyruħuña seniñ, toγ(247r)-ruluħuña seniñ tırgız meni.

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaħiñ seniñ, Biy, da xutħarılmaħiñ seniñ sözünä körä seniñ.

⁴²Beriyim dzuap alarga, ħaysıları ki tabalarlar meni sözläri bilä, zera men sözünä seniñ umsandim.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim sözün köntülükñüñ asrı, zera toyruluħuña seniñ umsandim.

(247v) ⁴⁴Saxladim orenk'iñni seniñ hər sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim avlaħliħta, zera buyruħuñnu seniñ izdädim.

⁴⁶Sözlär edim tanıħliħiñni seniñ padşaxların alnına da uyalmas edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruħuñnu seniñ, ħaysın ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm ħollarimni benim buyruħuña seniñ, ħaysın ki sövdüm, da sayışlar edim toγ(*номер 248 omcymcmbyem*; 249r)ruluħuñnu seniñ.

⁴⁹Añgin sözün ħuluñnuñ seniñ, ħaysına ki umsandırdiñ meni.

⁵⁰Bu övündürgäy meni aşaxlıħımda benim, zera sözün seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Oktämlär könüsüzländilär maña asrı, evet orenk'indän seniñ men sapmadim.

⁵²Añdim könülükünñü seniñ, Biy, meñilik da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıħlılardan da ħay-(249v)sıları ki saliptirlar orenk'iñni seniñ.

⁵⁴Oğövlüdür maña könülükün seniñ yerindä yaribliħimniñ benim.

⁵⁵Añdim keča atıñni seniñ, Biy, da saxladim orenk'iñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyruluħuñnu seniñ izdädim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da hər kez da meñi meñilik, ameñ.

(250r)*Bunu tügälläp aytarlar.*

I k'ən hajcemk' hajr kt''' tatarča

Sendän yalbariyirbiz, Ata esirgämäħniñ da Teñri övündürmäħniñ, müşxüllüğündän kečäniñ yuvuħlangan sahatında övündür bizni müşxüllüğündän yazıħlarimizniñ da bayışlä färâhlikni ħilinmaħ bilä toyruluħnu yalbarmaħ bilä surp Asduađzadzinñiñ da barča toyrularniñ.

(250v) Tatlılıħına körä Teñrilikiñniñ seniñ buyruħuña ündälgän, Oγlu Teñriniñ, kelipbiz alnıña seniñ bu kečäni emgänläñip [=emgäkläñip] da

ayir yükläñip; yeñillätkin ayırlıħtan yazıħlarınñ boyumuznu da ħuvatlat kötürmä erkli tatlı luđzuñnu buyruħlarıñniñ seniñ yalbarmaħi bilä ari Asduađzadzinñiñ da barča toyrularniñ.

Çaħiriyrbiz saña džanimiz bilä yetişip (251r) tinčliħiniñ sahatına, adam sövüçi Ari Džanı Teñriniñ, ħaçan yäñirtsäñ dünyâniñ yüzün da tekrar nabit etärsen džanların adamlarıñ yäñirilgän yumulu, körkäyt kečkänlarimizni bizim toγganların sendän ari awazan bilä ħoltħası bilä ari Asduađzadzinñiñ da barča arilärniñ.

Badgerk'in zadasiz toyrucıñniñ seniñ ħoyiyirbiz alnına kek saxlamagan Teñrili(251v)kiñniñ seniñ, ħaçan kelsäñ haybatı bilä Atanıñ yaryulama duşmanlarıñ ħaçıñniñ seniñ, boşat yazıħlarimizga bizim pareħosluxu bilä anañniñ seniñ, ari gojsnuñ, ħolarbiz seni, Biy, saxla bizni kölgäsi tibinä ari ħaçıñniñ seniñ.

Ülüslü et bizni dä, Biy, arak'elläriñ bilä seniñ, ħaysıları ki arzani boldular körmä seni ölüdän turganıñda seniñ, arzani (252r) etkin, Biy, körmä seni ekinči kelgäniñdä seniñ alıış yeberilgängä biyikliktä.

Olturganıñda seniñ divanda, xorħulu yaryuçi, yalbarmaħi bilä ari Asduađzadzinñiñ ağıñ keçmişlarimizni bizim, ħaçan kelsäñ aytovsuz haybat bilä, zera seniñdir haybat meñilik, ameñ.

Bundan soñra aytar k'ahana alıış džanlar üçün:

[Молитва]

Kečkän džanlarına inanganlarıñni, K'risdos Teñ(252v)ri, etkin tinčliħ da yarlıyamaħ da biz yazıħlılarga bayışlagın arınmaħni da boşatlıħ aşınganlarimizga bizim.

Bunu sargawak aytar:

[Молитва]

Tıngan džanlar üçün yalbariyiħ Xutħaruçimizni bizim K'risdosnu, ki alarnı toyrular bilä tassel etkäy da bizni tırgızgäy başħişi bilä yarlıyamaħiñniñ kendiniñ, bariniñ tutuçi Biy, tırgız da yarlıya.

Yänä k'ahana aytar:

(Здесь нет нескольких страниц; 253r)

[Колонтитул страницы 253r]

Oručnuñ kečägi alıış.

[Hajr mer]

...nu bizim, neçik ki biz boşatıybız bizim borçularimizga, bermä bizni sinamaħliħka, evet xutħar yamandan, zera seniñdir ħanlıħ, da ħuvat, da haybat meñilik, ameñ.

Tügälländi oručnuñ kečägi alıışi.

Kečägi yatkan zamanında bu alıışni ayt.

Boyum benim ħoluñdadır hər sahat, da ari

ħacıña seniñ umsanipmen, padšah köktägi, köp- (253v)lüħün ari frištälärniñ pareħos tutupmen sa- ĩa, ħaysı ki uzuneslisen barčasına, körümsüz et- mägin işanganımnı saña, evet saħla ari da özdän ħacıñ bilä seniñ eminliktä.

[Колонтитул страниц 253v-255r]

Kečägä yatkan zamanında ayt.

[Ayaçesçuk]

◊ Yalbariyiħ bariniñ tutuči Teñrini da ħoliyiħ andan, ki yebergäy frištäsin eminlikniñ, ki kelip saħlagay bizni ħorħusundan kečäniñ da šaytanlıħ müşħüllüħündän tügäl saħlamaħ bilä dźanimizni (254r) da tenimizni bizim ħaħ tügällämäħkä dıñrä zamanlarimizniñ bizim, Biy bariniñ tutuči Teñrimiz bizim, tırgız da yarlıya.

◊ Biy Teñrimiz bizim, sen saħla bizni eminlik bilä bu kečäni da hər zaman ari da teñrilik ħorħuñ tibinä, berkäytip, saħla esimizni da saıışimizni bi- zim, neçik ki hər zaman sendän ötläş saħlagan bolgaybiz sirtmaħından eski dušmanniñ, da (254v) saña suniyiħ alyiş, da haybat Ata Oğul Ari Dźanga hali da hər kez da meñi meñiñ.

Frištägä eminlikniñ simarlâ dźanimizni bi- zim, Biyi ħuvatlıların, ki kelip saħlagay bizni müşħulsüz kündüz da kečä, ayıħlıħta da tınçlıħı- mızda bizim, zera sensen yaratučişi yariħniñ da toħtatučişi kečäniñ, da hali ħolarmen sendän, Biy Teñrim benim, tınçlıħın kečäniñ ba(255r)yişlä eminlik bilä keçirmä da yerişmä ertägi ħuluħka, yer öpmäħkä da haybatlama barçadan ari Error- tutıunnu hali da hər kez da meñi meñilik, amēn.

[Hajr mer]

Atamiz bizim, ki köktäsen, ari bols.

Оүçojn kez, Mariam

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oүçojn saña, Mariam, tolu başyiş bilä, Biy seniñ bilä! Alyişlisen sen ħatunlar arasına, da al- yişlidir yemişi ħarniñniñ seniñ Jisus K'risdos!

Surp (255v) Mariam, anası Teñriniñ, pareħos bol men yazıħlı ħaravaşıñ ücün hali da ölüm vaħtı- na, amēn.

[Колонтитул страниц 253v-256v]

Kečägä yatkanda da özgä zamanda ayt.

Angamink' (=Anganimk') aracı k'o di''

Tüşıyirbiz alniña seniñ, Biyimizniñ anası, da ħoliybiz zadasiz gojsluħuñdan, pareħos bol Biyi- mızgä boyumuz ücün bizim da yalbargin yalıız toγgan Oğluñnu seniñ ħutħarmaga bizni sinamaħ- lıħtan da barça zararlarimizdan bizim.

(256r) **Or ar dźagiç tēsgabel''**

ħaysı ki çeşüçisen baγlaganların, başyiş be- rüci barçasına, bugün yalbarmaħı aşıra ari Sime-

on ħartniñ çeşkin meni dä, köpyaziħlini, baγlovun- dan yazıħlarimniñ.

Tınçlıħniñ alyişimni da yalbarganimni yöp- süngin, adam sövüci Teñri, biyänçlikinä, erkinä yaħşı etüçilikiñniñ seniñ da bizim yazıħlarimizga da köp aşınganlarimizga bo(256v)şatlıħ bayışlä, yamandan saħla, yazıħtan kerı et, yaħşı ħilinmaħ- ka yol körgüz, tınganlarimizniñ bizim dźanlarına tınçlıħ da ħanlıħ bayışlä, bu kečäni yaħşıliħta da eminliktä keçirt, ertägi haybatlamaħka da alyişla- maħka seni arzani etkin, da saña haybat meñi meñilik, amēn.

(257r) [Колонтитул страниц 257r-283v]

Jišadagliħi surp Mariane gojsnuñ.

Badmutıunu da yaħşı ħilingani surp Mariane gojsnuñ, ki K'risdos ücün ħıynalıp ħanıñ töktü dinsiz ħabaşd padšahtan

K'risdosnuñ jarutıunundan da kökkä ayinga- nından soñra yeberdi arak'ellärin kendiniñ bütün dünyägä k'arozel etmä sözüñ tırlıkniñ.

Da ari arak'ellär tügällädilär Teñriniñ buyru- ħun, da a(257v)ri inamni sundular barça inangan k'risdânlarğa, da keltirdilär haybatlı tadźlar da sanlı, ki kendi surp ħacıdır K'risdosnuñ, da surp ħaç bilä yeñdilär eski dušmanni, da dinsiz padšah- larni, da töräsiz starostalarni.

Bundan soñra barçası, ħaysı ki ħıynaldılar K'risdos ücün, köplärni dinsizliktän ħaytardılar k'risdânlikkä, küçäytip Ari Dźan bilä.

Men, Temedrianos, ħulu K'risdosnuñ, könü inam (258r) bilä da umsa bilä çıħtım ħaramyuluħ- tan da keldim yariħlı dininä K'risdosnuñ, suħlan- dım yazma taniħlıħın surp gojs Marianeñiñ da bar- ça tamaşaların, ħaysin ki ol etti Jandiok' šähärin- dä toyuşundan beri.

Surp Mariane edi ulu köktän ħodźa ħizi, da atası anıñ edi ħurk'larniñ mollası, da tek bir yalızi edi atasında kendiniñ.

Da berdi kensin atası ustaga aħıl övränmä, (258v) da yıraħlattı anı šähärdän on dört mil yer, da yasattırdı añar öv, ki kimsä er kişi anda kirip çıħmagay, da tüzdülar añar ħurk'lar, da ħoydu kendinä ħuluħçılar da ħaravaşlar ħuluħka, da anda ösüp övräniyir edi aħılñi.

Surp Mariane, ħaçan ki eskä da aħılga keldi, ansizim kördü taräqđädän ötläş övündä yariħ, ulu tañlamaħ bilä tañlandı (259r) da tamaşalandı, ze- ra heç bunuñkibik yariħni körgäni yoħ edi.

Da kelip eskä ulu küstünmäħ bilä da başladı aytma surp Mariane bu türlü:

«Egär ol esä, ki yarattı dünyäni, men dä yü- günüp alniña anıñ yerni öpärmän añar.

Da yügünç etmämdir atamnıñ teñrilärinä; yügünürmen da tapunurmen dünyâni yaratuçisina, da atamnıñ yalğan teñrilärinä i(259v)nanmam, da heç etärmen alarnı, da tapunurmen, çosdovanel etip, köknü, da yerni, da barça dünyâni Yaratuçini, Atanı da Oylunu da Ari Džanni».

Tek ol sahat surp Mariane toldu Ari Džan bilä da ataldı k'risdän; da körüp bunu, atası anıñ yüräkländi üsnä, ki Biyimiz K'risdoska kelin boldu, ölümsüz padşahga.

Ol vaxtta edi surp Mariane on dört yaşına (260r) da övräniyir edi esni da aχilni.

Da çaçan ki işitir edi k'risdänlarnıñ χiyinlarin, közlari yaş bilä tolar edi da ulu küstünmäχ bilä aytıy edi: «Bolgay edi ol kün, ki men dä tüşkäy edim K'risdos üçün ol türlü χiyinlarga, ki džanim çutulgay edi meñilik χiyindan»,— da çoltça etiy edi bu türlü:

«Biy Teñri, sen bilirsən adam oylunuñ tarbiyatın, ki küçsüzdür; (260v) şayavatlangın maña da çuvatlattırgın meni, ki işangaymen seniñ Teñriliğinä, ki bolgaymen yeñmä eski duşmannı, çaysi ki seniñ ari çaçıña çarşidir; da klärmen, ki seniñ ari çuvatın bilä anı yeñgäyem; da saña şükür Ataga Oylulga da Ari Džanga meñilik, amən».

Ol zaman Teğyedianos atlı padşah yeberdi kendiniñ hetmanın Lipianos atlı ulu çe(261r)röv bilä Andiok' şahärgä, çayda ki bu ari gojs Mariane edi, simarlap kendilärinä:

— Bariñiz, χiynañiz k'risdänlarnı, çaysin ki tutsañiz, öldürünüz da alarnıñ çanı bilä şahärniñ duvarlarin boyatıñiz.

Da çaçan ki keldi Lipianos hetman kendi çerüvü bilä Andiok' şahärinä, da sorov etiy edi k'risdänlar üçün, da surp Mariane, çixip uruhlarından kendiniñ, (261v) da bariyir edi övünä kendiniñ.

Kelip rast kendinä hetman Lipianos da körüp anıñ özdän körkün, tamaşalandı bek körklükünä anıñ.

Buyruç etti kendiniñ adamlarına da aytı:

— Bariñiz da keltiriñiz bu çizni maña. Egär volniydir, alirmen kensin çatunluçka maña. A egär çul esä, satun alirmen kensin maña çaravaşlıçka.

Da çaçan tutup elt(262r)tilär sanlı Mariane, başladı ulu avaz bilä aytma bu alıñni:

«Biyim da Teñrim benim, yarlıyagin maña da bermä tas bolma džanına çuluñnuñ seniñ, da çixara bermägin meni bu dinsizniñ çoluna, evet saçla boyumnu benim, ki bu dünyâniñ kiri bilä kirlänmägäyem; da seniñ ari yüzünü mendän çaytar-

magın, Biyim benim, yoçesä çuvatlatkin meni seniñ Ari Džanıñ bilä; (262v) da umsam eksiksiz bol-sun seniñ padşahlıçından; da esimni özgä yarı saştirmagaysen yamanlıç hesepinä; da köñlümä benim işkil kelmägäy çosdovanut'iun hesepindän; da erki bolmagay üstümä benim džan duşmannıñ, çaysi ki çarşidir yaçşılıçka.

Biyim Jisus K'risdos, yeber maña yoçartın boluş, da çuvatlat meni; da çolarmen sendän, ki maña bergäysem aχil, ki söz(263r)lägäyem benim duşmanlarıma çarşı; da ber maña çuvat, neçik zorlu rı-cergä, ki yeñgäyem hesepların eski duşmannıñ, ki çorçusuz da açıç džuvap bergäyem, çaysıları ki mendän džuvap sorsalar, da ol yaman kimsägä, çaysi ki keliptir bizim şahärimizgä çan tökmä, zera çixara berildim men dinsizlarnıñ çoluna, neçik çoy bürülär arasına da neçik uçar çuş çoluna avçılarnıñ.

(263v) Evet sen, Biyim Jisus K'risdos, çoyma meni boluşluçıñdan seniñ, zera sensen umsam benim da saña işanıpmen, da saña yaraşır haybat, biylik da hörmät meñilik, amən».

Da çaçan ki turçuzdular sanlı gojsnu hetman-nıñ alnına, aytma başladılar çövräsinä bolgan adamları hetmannıñ:

— Tiyişli düğöldür bu çizni köp tutma; bunıñ töräsin et birdän, zera bizim (264r) tayfamızdan düğöldür; köriyirsən, ki ol tiri Teñrigä Jisus K'ris-doska işanıyir, çaysi ki džuhutlar çaçka çixardılar.

Da çaçan ki işitti bunu dinsiz töräçi, asrı ulu çayyuga tüştü; aytı:

— Keltiriñiz kensin maña yuvuç, ki sorov et-käyem birgäsinä.

Çaçan keltirdilər yuvuç kensin töräçigä, baş-ladı sorma gojstan, ki ne džinstansen da nedir atıñ seniñ.

(264v) Džuvap berdi gojs da aytı:

— Atım benim k'risdändir, da adamlardan ündäliyirmen Mariane.

Aytı töräçi:

— Xaysi teñrini tapuniyirsən?

Džuvap berdi gojs da aytı:

— Yaratuçisin yerniñ da köknüñ, da tırgizüçis-in barçasiniñ, da yalıyız toçgan Oylun anıñ, da Ari Džanni, çaysi ki mendä tınıptır.

Lipianos aytı:

— Sen Nazaret'niñ Teñrisinä (265r) umsanip-sen?

Džuvap berdi surp gojs da aytı:

— Alaydır, ol Teñrigä inanirmen da añar um-sanipmen, ki ol meni çutçarıç buzuluçtan.

Buyruç etti töräçi, ki saçlagaylar kensin zın-danda tañdaga deg.

Da kendi kirdi šähärgä gurk'larına tapunmaçlıx sunma da buyruç etti, ki k'risdânların barçasın, neçik çoyunların, soygaylar, da çanları bilä alar(265v)niñ boyagaylar murların šähärniñ.

Da ertäsi ayttı töräçi sanlı Marianeñi alnına kensiniñ keltirmä.

Da çaçan keltirdilər alnına töräçiniñ, kördü körkün yüzünüñ anıñ da tamaşalandı; aytma başladı añar:

– Yarlıyangın körkünä seniñ da oylan tiparına seniñ, zera dayın igidir, ki tiri bolgaysen, da suçlançlı bolma barçasından artıç.

Ayttı ari gojs töräçi(266r)gä:

– Bilir Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, ki bolmassen benim tarbiyatımnı özgä türlü aylanđırmaga da benim yaçşı umsamni teşkirmägä, çaysı ki Biy Teñrimä umsanıpmen, zera ol maña yeberiptir kensiniñ Ari Džanın da çuvatlattı meni seniñ kibik dinsizgä çarşı, da boyumnu benim añar çurban sunarmen, könü da ölümsüz Teñrigä, çaysına ki haybat meñilik, amən.

(266v) Ayttı töräçi:

– Bilgäysen, ki köp türlü çiyin bilä çiyinatırmen seni da benim buyruçum aşıra buzulur seniñ körklü yüzünüñ meñärmäxin [=meñärmäxi]. A egär ki işitsän maña da benim teñrilärimä inansañ, çaniçä seni etärmen da çutulursen barça çiyinleriñdan.

Ayttı surp gojs:

— Bilgäysen, ki men seniñ sözüñ nemägä tutmam da seniñ çiyinleriñdan (267r) çorçmam, zera benim umsam K'risdostur; da bilgäysen, ki men kendi erkim bilä boyumnu benim çixara berdim çiyinga. Zera egär ki tenim bu dünyäda çiyinalmasa, bilgäysen, ki džanim kirmästir köktägi padşahnıñ sarayına, çayda ki benim sınarlarım gusank'lar meñariyirlär ol meñilik sarayni köktägi padşah bilä, zera ol da bizim üçün öldü; tiyişlidir, ki biz (267v) dä anıñ üçün ölgäybiz, zera ol bizgä tirlük bağışladı ari da özdän çacı bilä kendiniñ.

Ol sahat işitkəçox töräçi tolundu öçäşmäx bilä da buyurdu yalanaçlama ari gojsnu da temir tayaçlar bilä ayttı tövmä, çax ki sövəkləri köründülär.

Yoçsa sanlı Mariane, heçkä sayınıp çiyinlarni da kökkä kötürüp közlärin, başla(268r)di aytma bu saymosnu:

«[Псалом 24/25] ¹Biyim, saña umsanıpmen, uyalmıyım meñilik, da külmägäylär mendän duşmanlarım benim, ³da barçası, kimlär ki umsanıptirlar saña, uyalmagaylar.

¹⁶Evet baç men yazıçlı çaravaşın üsnä da yarlıça maña, zera yalızman anamda da yarlı.

Saşmasinlar [=Şaşmasinlar] fikirlärim benim, da çoymagın meni, Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, zera seniñ üçün aldım çiyin(268v)larni boyuma benim; yeber maña, adam sövücü Biy, rosañni da yarlıyamaçıñni, ki tatlılangaylar rosañ bilä yaralarım benim da bolgay maña färählik meñilik».

Da džalatlär çiyiniyir edilär anı şayavatsız da yarlıyamaçsız maçdaş tenin sanlıniñ, evet ol barça çiyinlariñda heç tiyilmadi alğış etmäxtän Biy Teñridän.

Da çani anıñ, neçik (269r) çovraç, ketiy edi tenindän anıñ.

Soñra birisi alardan, bolup padşah soyundan, avaz berdi añar da ayttı:

– Ey, Mariane, inan teñrilärimizgä bizim da yöpsüngäysen başçıışlar, ne ki barça saña oçşasarlar.

Da barça köplüçü adamlarnıñ, ki çövrädä bar edilär, aytıy edilär:

— Ey, Mariane, biz barçamız hayıfsuniyirbiz seni, ki çiyinlar bilä boyuñ(269v)nu da körkün yüzünüñ seniñ buzsar. Inan teñrilärimizgä bizim da tiri çalırsen.

Džuvap berdi sanlı Mariane da ayttı:

— Ey, barçadan yaman sayış etüçilär, erlär da çatunlar, ne sözliyirsiz, essizlär? Teñrim benim boluşuçidir maña. Egär ki ne çadar çiyinasanıñ tenimni benim ölümlü, džanim benim açılı gusank'lar bilä tinar. Siz inaniñiz Teñrimä benim, çaysiniñ ki (270r) bar çuvatı çutçarma alarni, kimlär ki sarnarlar da inanirlar añar, da açar alarga eşikin tirlükniñ.

Evet men yer öpmäm murdar da yalyan, çulaçsız da tilsiz, çolu bilä adamlarnıñ yasagan teñriläriñizgä, çaysilari ki tiniçsiz da sözsüzdürlär. Da sen, dinsiz töräçi, oylu şaytannıñ, kläsä ki tenimni benim çiyinasanıñ, džanimni benim çutçarir K'risdos çoluñdan seniñ. (270v) Evet sen, yıraçlangan Teñrimdän benim, alay bilgäysen, ki K'risdos seni çixara bersär tamuçnuñ teränlikinä, da men ol K'risdosnu alğışlarmen meñi meñilik.

Ol zaman dinsiz öçäşlände da buyurdu teşip emçäklärindän asma da temir tirmovuçlar bilä tirmalama tenin gojsnuñ.

Baçtı kökkä surp Mariane da alğış etti K'risdoska da aytıp:

«[Псалом 21/22] ¹⁷Çöp-çövrämni aldılar köplüçü (271r) itlärniñ da kazanlarnıñ, da töräsizlär esirgövsüz çiyiniyirlar meni.

Biyim Teñrim, saña umsanıyirmen, boluş maña, baç üstümä benim da saçla meni, Biyim da

Eyäm, çutçar dżanımni benim aslanlarınñ ayzından.

Biyim da Teñrim, Ata Oçul Ari Dżan, ber maña küç, ki etkäymen alyışımni alniña seniñ.

Yeber Ari Dżaniñni maña, da saçla boyumnu (271v) benim dinsiz da yaman zalımlardan, da saçt etkin meni, da küçäyt meni, Teñrim, alnına duşmanlarımnıñ, ki yengäymen alarnı seniñ küçün bilä, da kimlär ki umsanıptırlar saña, alar da uyalmagaylar menjilik».

Kürüp [=Körüp] bunu, dżalatlar bek tamaşalanıyır edilär çidovluçuna ari gojsnuñ da ayttılar töräçigä:

— Bu çiz, çaysi ki heçkä tuttu buyruçunuñ seniñ, çalmadı yer (272r) say tenindä aniñ.

Bunu işitip, dinsiz töräçi yaş töktü yapuç da başladı aytma ari gojska:

— Mariane, işitmädiñ maña da yarlıyamadıñ saña, ošta benim buyruçum bilä buzuldu seniñ sürätiñniñ körkü. Hali yarlıyan saña da yügün teñrilärimä benim. Egär ki işitmäsän maña, bek yaman çiyin bilä ölärsen da bütün teniñni küydürtür(272v)men, köriyirsən, ki barçası çövrändä bolganlar hayıfsunıylar seni da, baçıp çiyinläriñ üsnä, maña yügünç etiylirlär çorçularından.

Dżuvap berdi surp Mariane çorçusuz da aytti:

— Ey, tas bolgan dinsiz egri yaryuçi, egär kendi boyumnu ayasam, dżanim benim tadżlanmas köktägi padşahdan K’risdostan.

Ol sahat buyurdu töräsiz yaryuçi salma ari gojsnu zindanga er(273r)tägä deg.

Xaçan eltilär kendin, här boynun teniñniñ çaç bilä möhürläp, aytti bu alyışni:

«Biy Teñri, çaysi ki yarattıñ barça yaratkanlarıñni heçliktän, da seskänıyirlär çorçulu küçündän seniñ kök u yer, çaysi ki baylılarıñni çeştiñ da eski duşmannı uyatlı ettiñ, ki umsasızlarınñ umsasısen, da öksüzlärniñ atası, da tullarınñ yaryuçisi, K’risdos da Teñrim benim, könü yariç, (273v) körgüz çuvatıñni seniñ da yarlıya çaravaşıña seniñ, zera atamdan benim keri boldum; hali sensen atam da anam benim; Biy Teñrim benim, saña umsanıpmen, zera sensen umsası tirilärniñ da ölülärniñ, çutçaruçi dünyanıñ, yaryu et maña eski duşman bilä da dinsiz yaryuçi Lipianos bilä, baç üstümä benim, zera bek çisildim köplüçündän çiyinläriñni, evet dża(274r)nımni benim saña simarlıymen, Teñrim, çoymagin meni, ki tas bolmagay dżanim benim da yenilmägäy da çorçmagay tenim benim töräsizlärdän, da kendilärin guçk’larından uyatlı etkäymen, da saña haybat sungaymen menjilik, amən».

Men, Teñmedrianos, çulu Teñriniñ, barıp zindanıñ terädżäsinä, işitip alyışin, yazar edim, tek ansizim çixti adam sifatinde bir nemä: kazan kibik, saçları aniñ, (274v) ayzından aniñ otlu yalin çixiyir edi.

Xaçan ki kördü surp Mariane adżdahanı, çorçup yüzündän aniñ, eki çolun kötürdü, çöküp, başladı alyış etmä:

«Biy Teñri, işittiñ çoltçama benim da körgüzdün duşmanımni; ber, Biyim, ki yengäymen anı. Ki körümsüzsen Teñrim Jisus K’risdos, da sendän seskänirlär kök u yer da tibsizliki yerniñ, ki çek çoyduñ teñizgä da çuruga, da keçmäs(275r)lär buyruçundan seniñ; Biy, ki bastıñ başın adżdahanıñ Jortananda, ufatkin çuvatın bunuñ da, ki maña buyruç etmägäy, evet barçadan küçlü çuvatıñ bilä boluş maña, ki yengäymen buñar, ki yutma kliyir meni da eltmä tibsizlikinä tamuçunuñ».

Xaçan ki tügällädi alyışin ari Mariane, ansizim açtı ayzin adżdaha da yuttu ari gojsnu, evet ol, çarnında (275v) adżdahanıñ bolup, çaç biçişinä kötürdü çolların, aytti bu alyışni:

«Jisus K’risdos, Oçlu Teñriniñ, ki endiñ tamuçka, da buzduñ anı çaçiñ bilä seniñ, da tutulganlarıñni içindän aniñ çutçardıñ, hali çolarmen sendän, Biyim, pareçosluçu bilä surp Asduadza dżinniñ da barça arilärniñ çutçar meni bayından bunuñ, neçik çutçardıñ Tanielni aslanlarıñni ayzından da üç igitni ya(276r)lin ottan, ki çutçardıñ T’egyi ari gojsnu kazanlardan da Şuşanni töräsiz çartlardan, da barça arilärni çutçardıñ, çaysıları ki könü inam bilä sarnadılar ari atıñni seniñ. Xolarmen sendän, K’risdos Teñrim benim, meni dä zararsiz saçla bunuñ çarnında yaman adżdahanıñ».

Ol sahat çatladi adżdaha, da ari gojs çixti zadasiz, neçik ki heç bolmıy edi çarnında yaman adżdahanıñ.

(276v) Da başladı ari gojs şükürlänmä Jisus K’risdostan da yer öpüp ayti:

«Alyışli da haybatlısen K’risdos, ölümsüz padışah, çayası buççaçniñ da teräki binyatlıçniñ, podporası inamnıñ, da yol körgüzüçi tirlikniñ, da padşahi friştälärniñ, seskänmägäy fikirim benim, evet ber toçtalmaç boyuma benim, zera kördüm adżdahanıñ tas bolganın üstünä yerniñ; aniñ üçün hay...»

[Здесь нет нескольких страниц].

(277r) tere dżädä da aytti ari gojska:

«Ey, Mariane, ki adżdahanı öldürdün, da tişlärin aniñ ufattiñ, da gojslüküñnü zadasiz saçladıñ, ošta hadirlaniptir saña tadżi haybatniñ da açi-

liptir saņa eški uçmaǵnıñ, ki tingaysen hajr Aprahamnıñ çudǵaǵında».

Ol sahat ari gojs, yıylamaǵ bilä yaşın töküp, alyış etti:

«Şükürlümen sendän, K'risdos, ki çidovluǵuñ bi(277v)lä seniñ tırgızdıñ biz yazıǵılarnı da tatlılıǵıñ bilä seniñ yaralarımni oǵalttıñ. Hali haybatlıyırmen seni, ki arisen da arılardı siyiniñsen, tatlı da yaǵşı etüci Biy, da haybatlı atıñ seniñ meñilik, amēn».

Ol zaman başladı aytma Ari Džan kügürtci [=kügürçin] k'ispätindä ari gojska, aytıp:

«Xaysın ki tutupsen ayaxıñ tıbinä eski duşmannı, sor kendindän, ol aytar (278r) barça kendiniñ yamanlıǵların adamlarga çarşı».

Ari Džan bilä berkäytip kendi kendin, ari gojs basılganni ayaxı tıbinä kendiniñ başladı sorma yaman džandan:

«Nedir atıñ seniñ ya çaydandır seniñ başlanmaǵıñ?»

Aytti şaytan:

«Yeñillätkin ayaxıñni boyumdan menim, çolarmen sendän, da men saņa aytarmen barçanı».

Da ari gojs yeñillätti azgına ayaxın, tek ayt(278v)ma başladı yaman džan:

«Asrı köp adamlarnıñ tamurların eksitirbiz da kendimizgä çaytarıybız, da menmen, ki adamlarnı biri biri bilä duşman etärmen da uruştırmem, da kimsä yoǵ edi, ki meni yeñgäy edi. Hali vay maña, ki bir çizoylandan yeñildim, da boyumnu basıp ayaxıñ tıbinä alıpsen! Alay küc kelmäs edi maña: egär er kişidän yeñilgäy edim, yoǵsa bir çizoylandan!»

(279r) Aytti Mariane:

«Çaydandır toyuşuñuz, yaman džanlar?»

Džuvap berdi şaytan:

«Men friştä edim köktä da yüräkländirdim Yaratuçimni menim, da saldırttı meni haybatımdan menim da çullarımni menim hesepsiz, evet biz köp adamlarnı bizgä çaytarıybız da alyış etkanlarnı Teñrigä bulartırıybız. Yoǵsa çövräñä seniñ köriyirmen friştälärin Teñriniñ».

(279v) Aytti ari gojs:

«Murdar şaytan, bilirmisen, ki kim bilä sözliysen?»

Džuvap berdi yaman:

«Sen dä maña ayt, kimsen sen ya seniñ tamu-ruñ çaydandır? Ki men dä saņa aytkaymen yergä bilä».

Aytti Mariane:

«Yaman džan, arzani düğülsen menim sayişimni bilmä, zera friştäləri Teñriniñ çatımadırlar da K'risdos mendä tınıptır».

Džuvap berdi şaytan:

«Bizim çanlıǵımız yerniñ tıbinädir, çayda ki a(280r)dämilik tarbiyatı heç anda yetişmä bolmaktır. Biz köktän aşaya tüştüç tümän-tümän çanlıǵımız bilä bizim öktämlikimiz üçün. Da çaçan ki Atäm atamizni da Ewanı yarattı, alarnı aldatıp uçmaǵtan sürdürdüç da andan beri adamlarga biz bolduç duşman. Neçik ki işitsäç adamniñ yaǵşı çilinganin Teñrigä da adamlarga çarşı, tezindän keräk yetişip çaytargaybiz bizgä. (280v) Egär bolsaç edi, ne bir adamni Teñrigä çoymas ediç, ki ne hörmättän tüşürdü ol bizni.

Da biz adamniñ esindän tezbiz: köp [=köz] açıp yumgınça, här yergä yetişirbiz, da ne ki yamanlıç bar, biz övrätıybız adamlarga, da kendimizgä tinçliç yasıyırbiz yazıçlı adamni — egär itlikkä, egär boñnıglikkä, öldürmäçkä, biri birinä küfür sözlärgä, da yazıçlıniñ džanin tıbsızlikkä meñi çiy(281r)inga birgämizgä alırbız, da barçasın, çaysıları ki inandılar bizgä da erkimizni etiylär.

Ošta barçanı ayttım saņa, ey, Mariane, dayın da yeñillät ayaxıñni boyumdan menim, ki çalğanin da aytiyim.

Adäm atamni da Ewanı aldap uçmaǵtan çıçardım, dünyanı çarıış tıbinä saldıım, Gajęngä berdim çardaşın kendiniñ Apelni öldürmä, saldıım adamlar arasına yaman boñnıglik, ki hay(281v)vanlar kibik çardaş çardaş bilä, ata oylu bilä, da körkäyttiriy edim çatunlarnı kiyiniş bilä altundan, indžidän, türlü-türlü kiyinişlärden, da murdarlattım biri biri bilä, ol çadar keltirdim alarnı yamanga, ki Biy Teñri öçäştı alarga da barın potop bilä tas etti.

Dayı da Sodom-Komor şähärni saldıım igränçi yazıçlarga, ki Teñri yeberdi otlu kükürt(282r)nü köktän da küydürdü barçasın.

Dayı da adamlarnı damählikkä saldıım, Jutanı kümüşkä, ki çıçara berdi Oylun Teñriniñ, da džuhutlar kendin çaçka çıçardılar. Bularttırdım adamlarnı, ki Teñrini tanıp gurk'larga tapunurlar edi.

Dayı da kirärmen adamlarnıñ yüräkinä da yasır etärmen anıñ aruv sayişin, yıraçlatırmem ari bisagtan (282v) da küvürürmen boñnıglikkä da itlikkä.

Dayı da oylanlarnı analarnıñ çarnında boyar-men da salır [=salıp] bek yuçu çatunlar üsnä da boydururmen yuçu arasına oylanların ya otka saldırürmen.

Dayı da soçrayttırmem erlärniñ da çatunlarnıñ eslärin da küvürürmen alarnı sırtmaçka da türlü-türlü yaman tas bolmaçka: çaysı asilir, özgäsi biyik yerdän aşaya tü(283r)şüp boynun sindirir ya suvda boylur.

Daḡi da zalimlatirmen adamlarniḡ yüräklärin, ki must etmäḡäylär, sadaya bermäḡäylär, sök-käylär, öčäškäylär da bir ḡayir etmäḡäylär.

Daḡi da alyiš etkändä eslärin teškirirmen ya yuḡu bilä, ya özgä sayiš bilä da alay alyištan boş čīḡarirmen.

Daḡi da berirmen adamlarga Teḡrigä ḡarši küfür sözlämä, oylanlar atalarına sökkäylär da (283v) analarin tövgäylär, da berirmen ölülärin

umsasizliḡ bilä yḡylama, urunmaḡ bilä, yüzün yirt-ḡalap ḡanatmaḡ bilä, sačlarni yulḡup, köksün urup köḡärtmäḡ bilä, ol ḡadar etärmen, ki ölülärin Teḡriniḡ közündän čīḡarirmen. Yänä yḡarman övlärgä, ki türlü-türlü yḡrlamaḡlar da oyunlar artindan Teḡrini unuturlar da biri birinä sökünč, küfür, körälmämäḡ...

[Следующие страницы рукописи отсутствуют].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 311

Армянско-кыпчакский словарь

Дата, место составления, автор и писец неизвестны.

Бумага. 301 л. (лл. 1-12, 301 чистые), 15x20 см.

Письмо: нотгир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 3, Вен. 84, Льв. 51 I: 21-360 и СПб. 8: 1-275.*

Частная запись на отдельном листе в начале рукописи:

Deḡ Yovanes Mikolayovic Ivaško oylundan ḡalḡan maḡa bu bitik

“Эта книга досталась мне от Йованеса Миколайовича, сына Ивашко”.

Арм. частная запись на л. 13:

Niḡolayos Torosens arkebiskobosi Leva hajoč kirk'e

“Книга Нигола Торосовича, архиепископа армян Львова”.

Описание: [Dashian 1895: 162, 740].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части, колофоны и факсимиле контртитута, отдельного листа с частной записью в начале рукописи, лл. 13, 232 об.-233, 300-300 об. [Tryjarski 1968 1972: 890-896].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 440

Метрическая книга Львовского армянского архиепископства

Даты: 1636-1732 гг.

Бумага. 120 л. (лл. 120 об.-121 об. чистые), 20,5 x32 см.

Письмо: армянский нотгир, польская скоропись.

Язык: на лл. 1-30 об. записи на польском, кыпчакском и армянском языках армянским письмом (1636-1681), далее – на польском языке в польской графике.

Описание: [Dashian 1895: 209; Mańkowski 1932: 11].

Публикация: 2 метрических записи о рождении за 1636 г. [Dashian 1895: 907-908].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 441

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1572-1632 гг. *Бумага.* 392 л. (лл. 391-392 чистые), 26x36 см. *Письмо:* армянский нотгир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и отчасти польский.

Описание: [Dashian 1895: 210].

Публикация:

армянский и кыпчакский колофоны 1636 г. [Dashian 1895: 908-909].

7 записей за 1572-1588 гг., лл. 5 об.: 36-6 об.: 21; 7 об.: 26-8 об.: 5; 10 об.: 9-21; 11: 1-16; 16: 17-23; 16 об.: 20-17: 10; 48 [Schütz 1971: 265-300].

текст и перевод завещания архиепископа Месропа за 1624 г., л. 170, и его факсимиле, подготовленные Э. Трыярским [Petrowicz 1971: 136, 186].

фото кожаного переплета [Kowalski 1936: ill. 2].

Начало рукописи:

(1v) Teḡri, sen boluš.

Yasaldı bu diftär ermeni tvagan 1021, latin tvagan 1572 padşaxlıxına Zigmunt Avgustnuḡ krorenk da diatig üçün, ki barça munda yazıl-gay. Boldu bu iş Plev şähärniḡ ant içkän ketço-yalarniḡ buyruḡı bilä yaḡşı jişadag da törägä beklık.

Pan Johan oḡlu baron Hrihornuḡ da pan Yurko oḡlu baron Ivaşkonuḡ, yerespoḡanlarniḡ, vaḡtına. Pan Lazar oḡlu baron Sdepanniḡ, da Krikor oḡlu baron Tumanniḡ baron Pilibniḡ da pan Yuḡno oḡlu baron Tumanniḡ, Pan Avedik oḡlu baron Haçkonuḡ da pan Şimko oḡlu baron Avedikniḡ Pani Geruḡna oḡlu baron Ivaşkonıḡ da pan Andri oḡlu baron Miklaşniḡ Pan Zadig oḡlu baron Tumanniḡ da. Junvarniḡ 1.

Боже, помоги.

Сделана эта книга в 1021 году по армянскому летосчислению, в 1572 году по латинскому лето-счислению, в королевство Сигизмунда Августа, для брачных контрактов и завещаний, чтобы их все сюда записывать. Совершено это дело в городе Львове по приказу присяжных старейшин ради па-мяти и твердости в суде.

Во времена старост барона Григора, сына госпо-дина Иоанна, и барона Ивашко, сына господина Юр-ко, [и присяжных] барона Степана, сына господина Лазаря, барона Тумана, сына Крикора, барона Пили-па, барона Тумана, сына господина Юхно, барона Хачко, сына господина Аведика, барона Аведика, сы-на господина Шимко, барона Ивашко, сына госпожи Герухны, барона Миклаша, сына господина Андрея, и барона Тумана, сына господина Задига. Января 1-го.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 444

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1608-1624 гг. *Бумага.* 80 л. (л. 80 чистый), 16x25 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 212; Дашкевич 1969: 144; Дашкевич 1977: 163].

Фрагменты:

(1r) Bu diftär içinä yazılsar potočniy spraval- ar, kvitovan'alar, krogenklärdän başça da дәstimentlärdän. Tvagan 1057 [1608] april 30.

(5v) 1608 Anun Asduçzoj. Julis 6.

Inventari učmaḡlı dżanlı Gresko Mančuk ḡatununuḡ ayaç kibittä bolgan čerti ölümündän soḡra ḡatununuḡ ne ki ḡalıptır. Budur instan- ciyası üsnä ya ḡoltḡası üsnä pan Toroso- viçläрниḡ neçik priyatellärniḡ da pan Yakubnuḡ da Varteres oḡlunuḡ yeberdilär aḡalar 2 v'er- niḡni ḡardaşlardan pan Yakubnu Zadik oḡlun, da pan Holubnu Ivaşko oḡlun, da Ivaşkonu Agor oḡlun, yazuçini, ki inventovanıy bolgay anıḡki čert ne esä.

В этой книге должны записываться текущие дела, квиты, кроме брачных контрактов и завеща- ний. Года 1057 [1608], апреля 30.

1608. Во имя Бога. Июля 6 [16].

Инвентарь товаров покойной жены Греско Манчука, которые остались в деревянном магазине после смерти его жены. А именно, по требованию и по просьбе господ Торосовичей как их родственни- ков и господина Якуба, сына Вартереса, старейши- ны, послали двух верных (присяжных) из числа членов братства – господина Якуба, сына Задика, и господина Голуба, сына Ивашко, и писаря Иваш- ко, сына Агопа, чтобы был составлен инвентарь имущества, которое там окажется.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 446

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1564-1608 гг. *Бумага.* 177 л. , 16x26 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоро- пись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 213; Дашкевич 1977: 162-163].

Начало книги:

(1r) Kristosum, sen boluşkin barça kistân- ga da men yazıḡlıga.

Aktalar potočniy işlärgä. Budur tvagan 1013 ermeni, yänä nemiç tvagan 1564.

Христос мой, помоги всем христианам и мне, грешному.

Акты для текущих дел. А именно года 1013 по армянскому летосчислению, или 1564 года по польскому летосчислению.

Фрагменты

(2r) Tvagan 1013. Keldi baron Zaḡno Hačko oḡlu da baron Agop Toros oḡlu, da baron yerespoḡan Hrihornuḡ alnina da ketḡoyalarniḡ alnina zeznat etti Agop, ki Zaḡnoga tölämiyir ol murnuḡ aḡčasın, ki ortaḡliḡ murları bar azbarlarına.

(15r) Turup obličn'e töräsi alnina ermenilärniḡ opatrnıy Bernaḡ Uluḡodḡa oḡlu ilövlü dobrovolnıy zeznat e(t)ti, ki ol pristavat etip zapisinä kendiniḡ, ḡaysın ki etip edi ḡardaşları bilä kendiniḡ Hrihor bilä, Lazar bilä, Yakub bilä 10 yıl-dan beri...

Конец книги:

(179r) Aktalar eski.

Год 1013 [1564]. Пришли барон Захно, сын Хачко, и барон Агоп, сын Тороса, и перед бароном старостой Григором и старейшинами Агоп признал, что он не заплатил Захно денег за ту каменную стену, за общую каменную стену, которая стоит у них во дворе.

Став лично перед армянским судом, почтенный Бернал, сын Улуходжи, львовянин, добровольно признал, что он согласен с той собственной записью, которую совершил раньше со своими младшими братьями Григором, Лазарем и Якубом 10 лет назад...

Акты старые.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 447

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1643-1667 гг. *Бумага.* 470 л., 19x30 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, изредка кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 213, 919; Schütz 1971: 267; Дашкевич 1977: 161].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 452

Кассовая книга Львовского армянского суда

Даты: 1598-1637 гг. *Бумага.* 140 л., 19x29 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 214].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 468

Сборник Хачереса, сына Оксента, и Агопа, сына Бутаха

Дата: 1575/1655 гг. *Место:* Каменец-Подольский.

Писец: Хачерес, сын священника Оксента (стр. 126v). *Заказчик:* Крикор, сын Саркиса Тамгачи (стр. 126v). *Обладатель сборника:* Агоп (Ягоп), сын Бутаха (стр. 28v, 127v-128r).

Бумага. 130 л., 12,5x17,5 см. *Письмо:* армянский нотргир. *Язык* кыпчакский.

Содержание:

лл. 1-23 об.: Введение к Судебнику Мхитара Гоша, главы I-X;

лл. 24-28 об.: Начало Кыпчакской версии Судебника. Гражданские права, светские законы;

л. 28 об.: Колофон;

лл. 29-54: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 54 об.-62: Кыпчакский перевод сокращенной версии предания о мудром Хикаре – Акире-Премудром [Deny, Tryjarski 1964a: 7-61];

лл. 62-68: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 68 об.-126: Окончание Кыпчакской версии Армянского Судебника и Кыпчакский Процессуальный кодекс. – ср. *Вроц.* 1916, *Пар.* 176;

лл. 126 об.-127 Кыпчакская памятная запись 1575 г. к этой копии.

Описание: [Dashian 1895: 220-221; Анасян 1954: 250-251; Deny 1957: 14-15].

Публикация: кыпчакский перевод сокращенной версии рассказа об Акире-Премудром [Deny, Tryjarski 1964a: 7-61: транслитерация, факсимиле, французский перевод; Құдасов 1990: транслитерация, факсимиле, перевод на казахский язык].

Полный текст венской рукописи № 468

Заметки на шмуцтитуле

(1r) Men Yakub Sefer oylu

Men Angsent Çapliç oylu

(1v) Men Yakub Sefer oylu aldim borç 4200 zolt...

Burungi yıllarda igi edi, yağşı.

Men Jgp Butax oylu Xčk Yurko oylunuj kiyövü, Xčk Yk'b tornu.

T^v. 1102-inä boldu bir tamaşa nemä. Kisdosdur Norko oylu nişanlap edi Tavit xizina, bardı da taydan yixildi da öldü. Zaçim Biy barça igi yağşılığa etkäy. Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysız, kim dä sarnasa (+ zAnabagan gojs Mariam), anlına [alnına?] sözimizgä, ki igi anlagaysız bu işni, ne türlü dä bunuñkibik tamaşa iş ermenilər ortasına edi, ki ne ki taydan tüştü, Ulu oručka 5 kün xalıp edi, uze [= uže] pişak' alsar edi, da anıñ üsnä bular boldu.

T^v. 1102-sinä xazağ keldi Kamenec tibinä; turdu 2 hafta da kettilər surp Aksentniñ şapatkünü, barın da xorengellärin xoşdular veretkalar...

(2r) [Yarliya] Der Asduadz Jisus K'risdos.

T^v. 1102. Buldu ulu tamaşa ulu Pargentagnıñ xankünü. Tavit kiyövü K'isdostur pişak'lansar edi. Kiçiaynakün taydan tüştü da uçtu yarım keçädä da öldü. Ölüsün arabada kendin keltirdilər kendin sähärgä [=şähärgä]. Aynakün kömdülär kendin. Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysız Jisus K'risdoska.

T^v. 1122-sinä der K'apriel keçti bu dünyâdan surp Torosnuñ kendi künü, yixpaşkün kömdülär, 7 kün tayumun ettilär, neçik här k'ahananıñ. Biy Teñri dżanına uçmağ birgä yazıxlarına boşatlıx bergäy. Kim dä ki kolvek sarnasa, anıñ dżanı üçün «Hajr mer» Jisus K'risdoska da zAnabaganka, siz dä yazıxlarına boşatlıx aytip xoğaysız, ki Biy Teñri boşatlıx bergäy.

Xazağ keldi Kamenec tibinä t^v. 1102-sinä da kettilər surp Aksentniñ yixkünü tağa xarsında [=xarşında], xoşup edilär xorengellär urnuna veretalar açaç üsnä biyik okoplar içinä. Da tatarlar da birgälärinä kettilər, neçik hrad kettilər.

T^v. 110[?]-sinä. Keçti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavak'niñ Sirdixajnniñ xizi Gulka, oylan [... ..]na yatıp edi, oylanı yanına, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sın da, xizim da. Biy Teñri dżanına uçmağ bergäy da [yazıxlarına boşatlıx].

Kürüm işittim bir alamandan, ki bir kişiniñ xizi... Anasınıñ barça yüzünä [...] edi oyar erdi... Da xaçan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soñra] xolu çixip edi çuyurdan yoyarı, ki anasın... a

urar edi, tek babas alay aytti, ki çubuğ dağuluna tüvgäy, ki çuxur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündän...

(2v) Jisus K'risdos, Dər Asduadz, mer meğ, Dər, oğormea...

T^v. 1103-sünä okosdosnuñ 2-sinä, surp Asduadzadzinniñ erkli oručuna, xankün, yarımkindän yarım sahat keçip edi, köktä yulduz köründü, neçik tañ yulduzu da günäş (yanıy edi>) xaplap edi; el barı tamaşa etiy edilär bunuñkibik tamaşağa, bu yulduzğa, ki heç bolmiy edi, neçik bu yilda boldu, bunuñkibik iş. Bundan soñra Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barça k'irstânlarğa da pacahlarğa barişliğ, k'irstânlarğa sayliğ, ki Teñri biznim Lusa-woriç dinin hastad saxlagay da uzağ kendilärinä saxliğ [=sayliğ] bergäy.

Amen. Hajr mer oregins Jisus K'risdos.

Men, Agop baron Butax oylu, Biy Teñriniñ yazıxlı xulu, yazdım bu yazuvnu kendi xolum bilä.

(3r) [Судебник, начало]

Ävälgı položen'ası Törä bitikiniñ

1. Burungisi, ki pambaseş etärlär bizni, ki töräläri yoxtur.

2-inçi, ki ne üçün emdi yazdıx, ya kimniñ priçinasından.

3-ünçi, nişanı küçünüñ barça törälärniñ.

4-ünçi, ki kimlär töräçilär bolmağ keräk.

5-inçi, ki ne nemädir törä, ya kimgä törä bolmağ keräk, ya töräni kimgä simarlamağ keräk.

6-inçi, ki ne türlü tiyar bolmaga töräçilärgä ya zağodcalarğa.

7-inçi, tanıxlar üçün, ki nedir alarnıñ inamları.

8-inçi, ant üçün, ki ne türlü bolmağ keräk, ya kimgä berilir ant.

9-inçi, ki tiymästir k'risdânlarğa dinsizlär alnına törägä turmaga.

10-unçi, ki xaysi bitiklärdän yiydiğ ya xaysi millätlärdän aldığ törälärni. Bu xadar.

(3v) [Burungisi, ki pambaseş etärlär bizni, ki töräläri yoxtur]

Haybatlı ari vartabedniñ Mik'ajelniñ yasaganı bu Törä bitikini xoxtaşından Sdep'annos gat'ayigosniñ barça ermenilikniñ.

Ävälgı toxtalmağı da başlanmağı barça törä bitikläriñiñ.

Başa yazar anıñkibiklärgä dżuap, ki bizni pambaseş etärlär, ki yoxtur bizdä törä.

Ari Dżanniñ şnork'undan hadirländix yazmağa törälär bitikläriñi.

Äväl džûap beräliç alarga, ki pambasêl etär-lär K'risdosnuñ töräsini, ki törä yoxtur ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardir, ki maçtarlar öz-gä dayfaniñ t(4r)örälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu işni sözlärlär, kendiläri könü törä-dän tayiptirlar da özgälärni dä klärlär taydırma-ga, yeñil esli adämilärni.

Burungi džûap alarga bunu beribiz, ki Teñri ävöldän adäminiñ tarbiyatına toxtattı tanımaga könülükni. Anıñ üçün ki dinsizläriñ doktorları toxtatıp törä çoydular, ki kim ki bolvanlarga ya-man aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasına çol uzatıp urgay, çolun keskäylär. Xaytıp Movşes ken-di töräsini arttırdı bu işniñ töräsini, alıp ävälgı tö-rädän: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay. Xaytıp surp Awedarani Biyimiz K'risdosniñ barça törälärniñ tügällikidir, anıñ üçün ki buyurur: «İşitiñiz, ki ayıldı Eski Törädä bu türlüdir, yoçesä men sizgä Yäñidä buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yäñi bilä, berip sizniñ yaçşı erkiñizgä, aytıp: sövgäysiz sizniñ siña-rıñizni, neçik sizniñ boyuñuznu». Ekinçi, hälbättä, yaçşı erkinä berir adäminiñ barça yaçşılığın çilin-maga, çaysın ki toç(4v)tatır, ki bizim erkimizgä-dir, ki barça adämilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedarani yazıp çoymadılar ävöldän, yoçesä söz bilä ayttılar.

Ekinçi. K'risdos keldi, da övrätti tügäl törä tü-gäl adämilärgä, da klämädi toxtatmagan adämi-lärgä bitik bilä törä bermä. Anıñ üçün ögüt berir surp Awedaranda, ki barışkay kensiniñ zaçodcası bilä, törägä kelmiyin. Dayı da K'risdos yaryučiniñ manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barça, kimesä kimgä borçlu esä, tölöv etkäy yaçşı köñül-dän, yaçşı es etip, zera adäminiñ esi kendiniñ yar-çuçisidir. Muñar oçsaş barça yaryu işläriñi eslä-mäç keräk. Bu türlü K'risdos buyurur surp Awe-daranda şafarniñ manisin, egär anıñ egirlikini taptı esä ävöldän, soñra maçtadı anıñ usunu, ki yarlıyap etti ol egirlikni kendiniñ eyäsinä, çaysı bilä ki kirmädi töräniñ alnına sayış bermägä. Kör-güzür, ki tiyişlidir yaryu bolmaga, yoçesä maçtan-maç bilä övrätir, ki çarä bar esä, suçlanmasın yar-yuga barmaga. Muñar oçsaş hražarel etär (5r) surp Awedaranda törä etmägä añar, ki çoltça etti K'risdostan, ki ayt çardaşıma, ki üläşkäy benim bilä atamnıñ oçiznamni. Ošta 2 türlü bardir sizdä säbäp: adämilik tarbiyatından da törädän, mani, ne üçün suçlanç bolursiz özgälärniñ töräsini? Mundan üvränip, aytır Boços arak'al, ki heç sizdä könü törä yoxtur, ne üçün siz kendiñizgä çisça u

egirlik et[mägä çoy]massiz, yoçesä siz çisça u egir-lik etärsiz dügül özgälärgä, yoçesä çardaşlarga da.

Üçünçi, klämädi Teñri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmuşen'adan könülüktä bolgaysiz, yoçesä süvük bilä, yarlıyamaç bilä saçlagaysiz kö-nülükni u yazmagan töräni här zamanda.

4-ünçi, ki etkinçä Teñri yöpsündü töräni, u prorokları, da Awedarani, neçik ki yaçşı urluç bolgay džänimizga, da bu türlü könülük bilä etmä-gä yaryulärni.

5-inçi, ki törä, da proroklar, da Awedaran teş-kirilmästir, yoçesä törä prezmuşen'adan teşkirilir uluslarda da minlätlär arasına. Anıñ üçün boş etär Teñri, (5v) ki uslular tergäp baçkaylar, ne türlü iş esä, añar körä etkäylär yaryunu.

6-inçi, ki törädä prezmuşen'adan antka tüşär, da Biyimiz K'risdos tiyar ant içmäçni, klär, ki biz könü k'risdänlikte tirilgäybiz, ki könü könü bilä bolgay, da egri egri bolgay.

2-inçi, ki ne üçün emdi yazdıç ya kimniñ priçinasından

Dayı da ne üçün emdi klädiç yazmaga törä-lärni, ya ne säbäptän tepräñdi esimizgä bu iş.

Egär ki yazdıç esä ävälgidä, ki keräkimiz dü-gül edi yazgan törä berilmägä Teñridän, yoçesä köp kez işittiç panbas özgä millättän, ki yoxtur k'risdânlarda törä. Kim ki munu aytır, bilmästir ari bitikläriñ küçünü. Munuñki yaman sayıştan eki türlü yamanlıç toyar: ävälgisi, ki ya sayışlar edi, ki töräni çoygan essiz edi; 2-inçisi, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasına dün-yäda.

2-inçi, ki ol bitiklikni [=biliklikni], ki tarbiya-timizdän (6r) bar edi, yamanlıç söndürdü, da tügäl yaratılğan adämini yarımdıç etti, da sövükni u şayavatni körälmäsizliçni [=körälmäsizliç] çapan-el etti.

3-unçu, bu vaçtlarda erinçäklikten övränmä-gä klämäslär Eski da Yäñi Törälärni ne markare-lärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bi-tikläriñ küçündän bilmägä könü töräni. Anıñ üçün klädiç bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarnı, neçik bir kimesäni yuçudan.

4-ünçi, bu vaçtlarda biliklik ki eksildi, ki bi-liklik bolsa edi, bolur ediç sinap da tañlap zäma-näsinä körä; anıñ üçün yıydıç barça millättän da uluslardan, da yazıp da berkittiç oçsaş Eski da Yäñi Törälärgä, ne türlü markarelər çoydu da surp Awedaran buyurdu.

5-inçi, ki bu zamanda Ari Džan zyavit etmäs, neçik Soyomon da Taniel vaçtına, ya neçik Gorin-t'os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä

etärlär edi. Zera Ari Džan körgüzücü edir alarniñ yüräkinä, aniiñ (6v) üçün suxlanç tügüllär edi yazgan törälärgä. Neçik surp arak'ellär klämädilar yazip bermägä surp Awedaranni äväldän, yoxesä sözläri bilä inandırıp çaytardilar, da andan soñra suxlandilar yazmaga, alay oç töräni dä yazip çaldirmadilar, zera alarniñ dayin özgä [ulu] sayışları bar edi çaytarmaçlıx üçün, yoxesä pokoy berdilər Eski Törä bilä, da kermänläriñ običayı bilä, [da ari bitikläriñ kücü bilä] töräläriñ etmägä. Yoxesä bu zamanda barçadan kerä tüştüç. Bu säbäptän prezmušen'a yazip çoyduç töräläri.

6-inçi, ki yarınuñ işi ant bilä tügällänir, evet ki Teñridän buyurulmadı ant içmägä. Yoxesä yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'risdänlar tügöl ki yalıız ki yarı alnina ant içärlär, yoxesä [här yerdä] här kez heç nemädän, da aniiñ bilä Xutçaruçimizniñ boyruçun heç etärlär, da biz klädiç, Teñriñ buyruçun heç etklärlärgä törä da ganonk' çoyduç berkitip yarıuda.

7-inçi, ki bolmamaçı üçün töräniñ barmagaylar özgä millätniñ töräsinä, neçik buyururlar edi markarellär, ki yoç midir Teñri Israjel arasına, ki bolvanlarga barırlar, çaysın ki arak(7r)ellär dä anı tabalap aytırlar, ki tiymästir k'risdänlarga özgä millätniñ alnina yarıuga barmaga.

8-inçi, körärbiz emdigi vaçtta, ki bardir açaşlar, vartabedlar, k'ahanalar, biylär, ketçoyalar, ki yüz körüp, da orunç alıp, da biliksizlikdən könu yarıunu egri etärlär. Aniiñ üçün köptän az yazip çoyduç Törä bitikindä, ki bolgay ögüt da toyru luç anıñkibiklärgä.

9-unçi, ki yaratılğan tarbiyatimiz dayma unutuçidir yaşılıxni köp türlü džan u ten yazıxından. Hälbät, kläsäç yarıunu könu etmägä, vaçtında unutup yañılırbiz, andan soñra, poşuman bolup, sayışka tüşärbiz: alay midir, yoxesä alay dügül? Aniiñ üçün ki bu [türlü] çiyinliç sayış bolmaga, aniiñ üçün yazip çoyduç Törä bitikini, här vaçt, çolumuzga alıp, eslägäybiz törämizni [da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni] ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unçi, çaçan ki adam yaratıldı, ürdü da berdi añar [Biy Teñri] Ari Džanniñ şnork'un. Ol şnork', neçä bardı ilgäri, adämilär üstünä arttı, da, çaçan ki çaytıp yazıçka tüştülär, ayttı Teñri: «Xalmaqay (7v) benim džanim adämilärdä, zera džan yergäsindän tengä çayttılar». Xaçan ki K'risdos keldi dünyägä, ol Ari Džanni yänä berdi adämilärgä da džan yarıusun, çaysı ki surp Awedarandır da ganonk', zera bilir edi Biyimiz K'risdos,

ki dünyä adämiläri prezmušen'a dünyä yarıusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä töräläri, tañlap barçanı ari bitiklärdän.

11-inçi, ki bilgäylär yarıuçılar Törä bitikindän toyru yarıu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaçtırlar köktägi yarıuçiniñ alnina yarıuga.

12-inçi, kimlär ki yarıunuñ alnina kelirlär, çorçu keçirgäylär, aniiñ üçün ki çaçan adämilär alnina bolmaslar egrini könu etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džäht etärlär yarıuçiniñ alnina turmaga, ki barça yapuçlarıñ könrä, ki aniiñ alnina aldamaç bilä kimesä bolmas könu bolgay, yoxesä könlük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baş işlar biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz (8r) Törä bitikindä oçsaş surp arak'ellärdän, çaysı ki Biy Teñridän yarıuçılar berildilər dünyägä, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabedläriñ da vartabedläriñ, ari yixövnüñ yarıuçılarıñ.

Zera bu 12 san tügäl haybatlandı barça dünyägä, zera bu 2 6-dan toydular, da bu 6 san dünyäniñ yaratılğaniniñ künläridir, da ölcövüdür adäminiiñ 6 tepränişiniñ, da sanıdır adämilikniñ tarbiyatiniñ. Dayı da bardir köp türlü haybatlıxı bu işläriñ ari bitiklärdä. Dayı da oçsaştir 12 nahabedläriñ pök'ölen'asına Israjel oylanlarıñniñ, çaysılärinä ki berildi Teñridän yazılğan törä Movşes çoluna. Aniiñ üçün bu 12 türlü baş işlar bilä tügällärbiz Törä bitikini.

Dayı da ne säbäp boldu bizgä, ki başladıç bu töräläri yazmaga?

Köp vaçttan beri ulu sayışta edim bu Törä bitiki üçün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim çom da, özgä dayfa da. (8v) Dayı da hörmät çoyup bizgä bu iş üçün süvüklü ari bitikläriñ şegerti Boços vartabed köp türlü sözlär bilä hörmätli, da men bolmadım üstümä almaga, mahana etip benim biliksizlikimni da tenimniñ tinçsizliçini, da sayış ettim, ki çoltça etkiy edim özgä küçlü ari vartabedlärdän, zera bar edilär köplär ol vaçtta atlı-džuvlu pilisopalar. Evet, bilip benim džinsimniñ bizmilikini, klämädim kimesäni bu işkä keltirmägä. Yoxesä asrı tañlar edim, ki arak'ellär da belgili ari atalar munuñki ulu işniñ çayyusuna bolmadılar.

Evet ki çaytıp boldu säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät çoyganından bizgä der Sdep'an nos ga'ayigosnuñ barça ermenilikniñ, 1 dä 2 dä bizdän çoltça etti, da men mahana ettim benim biliksizlikimni da köp kez tartındım bu iştan. Xaçan ki artıçsı çoltça etti, men dä üstümä aldım

menim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duhovniy buyruçka. Egär ki Tejridän esä bu (9r) yağşı sayış da tügällänsä Aniñ oñarmaçi bilä, asri yağşı; a egär tügällänmäsä benim başlaganim, özgä ari atalar, tügälläp, başka çixargaylar. Zera äväl äväldän barça ustaliç tügäl, 1 adämädän başlanip, da andan tügälländi, yoçesä köplärdän, zera, azdan köptän tapip, 1-i birinä keltirip, biriktirdilər barça ustaliçni. Xaytip esimä aldım, ki Biyimiz K'risdosnuñ yaryusuna barasimen, ol, ki yüz körmäs, ne orunç almas, aniñ ücün tiyişlidir maña yazmaga çolum bilä Tejriñiñ yaryusunuñ oğşaşin. Bolmagay kimesä tabalagay aytkan sözümnü. Egär kimesä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. 2 yartın yağşı köñülärni yöpsünürbiz süvük bilä.

3-ünçi, nişanı kücününj barça törälärniñ

Dayı da yazar Mik'ajel vartabed Törä bitikiniñ çuvatı (9v) ücün köp türlü yalbarmaç der Sdep'an nos gat'ayigosniñ.

Xolarmen sendän, haybatlı ata da barça ermenilik yixövläriniñ başı, bolmagay, ki heç tä yeñil sayışlagaysen džan sartin keräklı işni, çaysin ki benim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maña, ki körgüzgäy men saña köptän az, ki nedir çuvatı Törä bitikiniñ, çaysin ki çolumuzga alıpbiz. Zera Törä bitikiniñ oğşaşı bar ganonk'ka, zera tiyişlidir bizgä tüzmgä töräni u ganonk'nu, ki biri birinä oğşagay. Xaytip bu türlü bardır oğşaşı biri birsinä. Zera ganonk' džanni toyrı etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayirilip esälär, yoçesä köp yerdä birikirlär. Neçik džan u ten, ki tarbiyat [bilä ekidirlär, ol türlü ayirilmas, çat]işilip biri biri bilä, bolurlar 1 da köp nemäni 1 erk bilä çilinirlar, ol türlü ganonk' ta törädır. Aniñ ücün, egär yoluçsa çatışilmaga eksinä biri birsinä, sindirmastır. Da ne türlü ganonk'nu bilüçilär tüzüptürlär, ol türlü töräni dä; (10r) da ne türlü yañılğanlarga ganonk' ta pokuta u çorçu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zindan da baylamaç bar egrilärgä, ol türlü ganonk' ta zindan da baylamaç çaryamaçtır; dayı da ne türlü yazıçsız adämilär üstünä ganonk' nemä bay çoymastır, ol türlü törä dä anıñkibikläriñ üstünä, kimlär ki toyrudurlar dünyäda; ya ne türlü ari kişi [çorçmastır] köktägi yaryuçisından, [ol türlü anmey adam çorçmastır dünyä yaryuçusundan]. Xaytip dayı da yağşılıç beriliptir bizgä, ki barça ari bitikläriñ aniñ ücün tüzdürlär, ki adämilärni yazıçtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki džäht etär tiymaga yamanlarnı da egrilärni, ki süvük bilä da yağşı köñül bilä tirilgäylär biri biri

bilä. Dayı da aruvluç bilä tirilmäç artarlıçtır, bu da törädä bolmaç keräk. Bu türlü manilärni [berdiç] uslularga, ki tanıgaylar, ki [neçä türlü] yağşılıç bar munda hawasar barça adämilärgä, ki talaşni, öpkäni kötürür da eminlikni da yağşılıçni toçtatır adämilär aras(10v)ına. Da çayda ki törä eksiktir, anda talaş köptir, da çayda törä da könülük bolsa, eminlik artıçtır ol ulusta, dünyäda u yixövlärdä, zera 1 ülüşü Tejriñiñ şnok'undan berilgän yixövlärgä eminliktir.

4-ünçi, dayı da yazar, kimlärdir yaryuçılar, ayırır biri birindän könülärni, oğşaşlarnı

Ävälgı u könü yaryuçi Tejridir, ne türlü buyurur markare [Tawit'], ki yaryu etär Tejri kendiniñ çoyovurtuna. Dayı da aytır prorok: «Biy Tejri bizim yaryuçumuz». Yänä aytır: «Kel, Tejri, da et seniñ yaryuñnu». Dayı da muñar oğşaş bardır köp işlär, zera Tejri kendidir yaryuçi, ki övrätir bizgä könü yaryunu, çaysi bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne friştälärgä, ne džanavarlarga. Evet ki törädä yazgandır: öldürüçi džanavarları öldürmäç keräk,— tügül aniñ ücün, ki džanavarlar (11r) ögütlängäylär, yoçesä adämilär dä. Dayı da (devälärgä) devlärgä dä boldu törä, ki köktän yergä tüştülär, friştädän devlär boldular öktämlikläriñä körä, dügül köp kez, yoçesä bir kez. Xaçan ki yarattı Tejri adämini, ol çayta belgili etti, ki yaryuçimiz da Eyämiz kendidir. Da K'risdos keldi dünyägä da ayttı: «Yaryu etmgä keldim bu dünyägä, da Atam kimsäniñ yaryusun etmäs, barça yaryunu berdi Oçul çoluna». Da budur Tejriñiñ yaryusu, ki Yariç keldi dünyägä, da adämilär artıç sövdülär çarançunu, ne ki yariçni. Da Tejriñiñ atı atılır [=atalır] ayirilmas tarbiyat, zera ne türlüdir yaryuçidir Oçul, ol türlü Ata da Ari Džan. Da bu iş ari bitiklärdä alanidir, kim kläsä tergämägä.

2-inçi, yaryuçılar atini berdi Tejri adämilärgä, ki yaryu etiñiz könülük bilä öksüzgä da tulga. Da bu iş hawsardır çanlarga, biylärgä da çartlarga, çaytip markarelärgä, k'ahanalarga, çaysi ki Movşes çoydı anabadda yaryuçılar, da mundan soñra Jesu çorawor. Ol türlü Soçomon çoldu (11v) Tejridän usluluç, ki yaryu etmgä bilgäy çoyovurtka. Bar edilär k'ahanalar da çartlar yaryuçılar eskidä, ne türlü aytır bitiklär dä, ki k'ahanalar bolgaylar çanlı işniñ üstünä yaryuçılar.

Ne ücün Tejri hawasar berdi yaryuçilıçni?

Aniñ ücün, ki barçası bu şnok'tan meñärüçı bolgaylar da çaytip ki eksiklikindän yaryuçilarnıñ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäñidä buyurdu Biyimiz K'risdos surp arak'ellärgä ki olturgaysiz 12 ol-

turyuĉta yaryu etmä 12 millätkä Israjel ĥomuna. Da alardan teŝkirip aldılar baŝliĥları barĉa k'risdânlikniĥ. Ol türlü K'risdos ĥaytip övrätti mani bilä egri yaryuĉi üçün, ki tügäl könü yaryu etmä edi, barĉa kimesä adämilärdän esi kendinä yaryuĉidir, dĵanına, da teninä, da 5 seziklikinä, da aruvluĥta saĥlagay kendini.

5. Dayı da nedir yaryu, ya kimlärgä bazip simarlamax keräk, ya kimlärgä tiyär yaryunu etmägä

(12r) Da yaryu kimdän aytildi? Äväl Teŋridän, da soŋra markarelärdän, ki yaryu nedir. Yaryu barĉa işläriñiñ tergämäĥidir. 3 türlü iş bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaĥŝi, da yaman, [da] ortaĥaĥli. Kimlär ki alani yaĥŝi kiŝilärdir da kimesäni zrgel etmäslärdir, alarga yaryu keräkmästir. A kimlär ki oyrudir, ya ĥaraĥĉidir, da baş yevüĉidir, alarniñ işi tas bolmaĥtır. Ya yaryu ortaĥaĥli adämilärniñdir, kimläriñiñ zaĥodcası bar. Ne türlü Soyomon 2 ĥatunnuĥ esi bilä tergäp taptı yaryusun, ol türlü Taniel markareĥ esi bilä açtı Ŝuşanniñ 2 ĥartniñ yaryusun. Da K'risdos ekinĉi kelgäninä oĥ yanındaĥı alani artarlarga aytsar: «Keliñiz, Atamdan alyişlanganlar»,— da soŋ yanındaĥı alani yazıĥlılarga aytsar: «Ketiñiz Mendän, ĥaryişlilar, meni otka».

Xaysi ki alanidir bu türlü, ki ortaĥaĥlılarniñdir yaryu, ortaĥaĥlı alardir, kimlär ki yazıĥlarındän ĥaytip, pokutovat etiptirlär, alarniñ ölsär (12v) Teŋri yazıĥın, pokutasın, da kimniñ yazıĥı artıĥ bolsa, ol bersär dĵuap. Alay oĥ dünyâ yaryusuna körgüzür.

Tiyişlidir yaryuĉıĥa, ki bitikĉi, uslu, aĥilli bolgay, da ari bitikläriñiñ küĉün igi bilgäy, [da barĉa adämilikni yaĥŝi bilgäy], ki yaryunu toyru etkäy. Tiyişlidir yaryuĉılarga, ki lätaları bilä tügäl bolgay, da aŋlı, u aĥilli, da saĥt bolgay, bolmagay, ki, töräni aŋlamıyın, kimesägä egirlik etkäy. Neĉik ki bir peŝäkär, tügäl peŝäsin övränip bilmägäy, bolmas ustalıĥ etmä, neĉä artıĥ dayın bilüĉi keräk yaryuĉılarga, ĥaysi ki Teŋrigä yaraşir. Zera yaryu yarmaĥ Teŋriniñdir, oldur könü yaryuĉi, da dünyâ yaryuĉıları Teŋrigä oĥŝaştır. Anıñ üçün keräktir, ki, yüz körmiyin, Teŋriniñ yaryusun könü etkäy da Teŋriniñ alnına açıĥ yüzlü bolgay.

Dayın da [kimgä] tiyäsidadir bermägä buyruĥun yaryuĉiliĥniñ?

Eski Törädä belgili edilär yaryuĉılar, marka-reĥlar, k'ahanalar, ki Teŋridän taŋlandılar, [da alardan taŋlandılar] ĥartlar, uslu yaryuĉılar. Bolur, ki yoluĥur yaryu yarmaga ĥanlarga da ulu biylärgä. Da bizdä bu türlü bolsun. Xaysi ulusta bar

esä k'risdän ĥani ya ulu biylär, dünyâ yaryusun ĥayyirgaylar allarina könü(13r)lük bilä. Da yiĥöv yaryusun aĥpaŝ ĥayyurgay vartabedläriñiñ övrätmäĥi bilä, 2 ya 3 [aĥilli] ketĥoyalıĥ bilä. Da ĥaysi ulusta bolmasa ĥan ya ulu biylär, tiyäsidadir aĥpaŝka simarlamaga yaryu işni, ki barĉa yaryularni ol ĥayyurgay. Bolmagay, ki bu işkä utru bolgay kimesä, zera bardir aĥpaŝlar arasına, ki biliksizdir da aĥĉa küĉü bilä taŋlagandır. Bilirmen bunu men dä. Yoĥesä biyik asdidĵanları bar aĥpaŝlarniñ da barĉa dĵanlarıñiñ dĵuapın berüĉidirlär Teŋriniñ alnına, alay oĥ bu yaryular üçün bergäylär. Neĉik yoyarı aytildi, ki vartabedlar bilä etkäylär töräni. Egär ki yaryu başı biliksiz bolsa, ĥatına olturgan bilüĉilärdän övrängäy yaryu işin, ki pambassız biyängäylär könülükä.

6. Dayı da ne türlü tiyişlidir bolmaga yaryuĉılarga, könü da egri kiŝigä yaryuda

Tiyişlidir yaryuĉıĥa, ki orunĉ aluĉi bolmagay, zera yazgandır, (13v) ki orunĉ soĥraytır, neĉä ki iti köz bolsa. Zera ol yaryuĉi, ki könülük üstünä orunĉ almastir, anıñ sözü keĉär yaryuda, da könülük bilä yaryuga uĉ etär, da kim ki işitsä, biyänir. Ne türlü ki Teŋri aytir, yüz körmäñiz, yoĥesä könü yaryu etiñiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazıĥka tüŝär, da bu iştan özgä millätniñ yaryusuna barırlar. Da könülük bolsa, yaryuĉılar da bazip bolur Teŋriniñ sözün aytmaga, ki men yaryu etär esäm, benim yaryum könüdir; baĥmasın kensiniñ aslamına, dĵâht etsin, ki barĉa adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaya barĉa nemädän artıĥ esä, yoĥesä yaryunu könülük bilä tiyäsidadir etmägä, tiymäs ĥodĵaga yüz körmä, ne miskin-gä yarlıyama, [ne türlü ki yazgandır: «Yarlıyama] yarlıĥa törädä». Da yaryuĉi bolmagay 1 yartın işitkäy, könünün ya egriniñ, gileyin anginĉa, ki yüz dä yüz eksi dä turmiyın. Da gileni könüsün tergä-gäy, andan soŋra 2 ya 3 tanıĥ bilä uĉ etkäy könülükä, törä bilä, ki 2 ya 3 tanıĥ bilä toĥtalgandır barĉa iş. Da kimniñ tan(14r)iĥi bolmagay, ant bilä 1 yartın, kimniñ üstünä tüŝsä, uĉ etkäy.

Tiyişlidir töräĉigä, ki töräni yalyiz etmägäy, yoĥesä köplär bilä etkäy töräni, egär yoluĥmasa, 2 ya 3 kişi yaĥŝi da bilüĉi [bilä] etkäy töräni. Neĉik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanıĥ keräktir, ol türlü yaryuĉılarga, anıñ üçün törä toyru bolur toĥtatkan adämilär bilä tanıĥlıĥta. Bu övränĉik äväl-burun Rımalılarda bar edi, ki 72 adam dayma sayışta edilär barĉa türlü işlar üçün. 72 adam anıñ üçün tüzdidlar, ki barĉa adämilär baıngaylar, ki 72 millätniñ usluluĥu alardadır. Yoĥesä emdi 12 yaryuĉılar toĥtattılar, 12 arak'elgä oĥŝaŝ, dügül ki köp

yaryučilarniñ tergämäxindän könülür törä, yoxesä, köplärniñ tanıxlıxı bilä könülüp, xorxulu körünür törä.

Dayı da Xayanlıxta 3 töräci olturur, alay ox Frangistanda, Xayanlıxtan övränip, surp Errortutıunnuñ atına da tanıxlarniñ sanına. Biz dä muñar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mun(14v)-dan artıx küctür tapulmaga barça yerdä. Dayı da axpaštir burungi yaryuçi, 2 ya 3 axıllı adämilär tutkay xatına, da alay etkäy yaryunu, tügül ki alar tanıx bolgaylar könülüktä, yoxesä axpaš kendi dä övrängäy alardan yaryunu.

Tiyäsidir yaryuçilarga ertä u keçä sarnamaga Eski da Yäñi [Töräni da] Törä bitikini da eskä almaga barça millätniñ da esli adämilärniñ yazganın. Tiyäsidir yaryuçilarga barça türlü tarbiyatı bilä yaxşı bolgay, da törä saxlagay, da artıxsi, ki öçäş bolmagay, da xılıxı bilä paxil bolmagay barça vaxtta, artıxsi yaryu vaxtına, ki yaryuga kelgänlärniñ köñülläri çiy bolmagay, da sayışlamagaylar, ki paçilliktän ya öçäşmäxtän toyru bolmadı yaryu. Uzun es bilä tözümlü bolmaç keräk yaryuçılar, zera köp kez yoluxur, ki küç bilä taparlar da yavits'a bolmastir yaryu. Yoxesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä çaxta yaxşı tergap, da xaytip ündägäylär allarına, da uç etkäylär. Egär ki yaryuga kelgänlär talaş etsälär, xoymagaylar biri birinä tüşmägä, öçäşip ögütlägäylär, ki törä alnına çalaba bolmagay da yaryu çapanel bolmagay. Bilsinlär zaçodcalar...

[В этом месте отсутствует несколько листов].

(15r) ...zoçovurt üçün, dayın artıx könüdür 25 yaşar aşxarhaganniñ tanıxlıxı törädä. A egär yoluxsa, bir tanıx tügäl adam bolgay da egär ki birsi igit bolgay, anda tutulmaç keräk. A egär ki eksi igit bolgay da 1-i çart ya 3 igit bolgay, ol tanıxlıxıni da tutmaç keräk. Dayı da dinsizlärniñ tanıxlıxı keçmästir k'risdänlar üstünä, neçä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K'risdos yöpsünmädi devlärniñ tanıxlıxın, çaçan ki anı Teñri Oylu aytırlar edi. Alay ox hercowadzoylarniñ tanıxlıxı keçmädi k'risdänlar üstünä, çaçan ki k'ristänliktä toyru tügüldür, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanıxlıxıka? A egär ki anıñkibik nemä iş yoluxsa, hercüdadzoylar üstünä bolurlar kendiläri 1-i biri üstünä tanıxlıxı bermägä.

Dayı da tiymästir xatın kişiniñ tanıxlıxın tutmaga, tek sözüni işitmägä. Ne türlü K'risdosnuñ jarutıununa: ari xatınlar, körüp, süvünçlüx berdilär arak'ellärgä, da arak'ellär toxtattılar K'risdosnuñ [könü] surp jarutıunun. A nemä anıñki iş yoluxkay, da xatın kişilär körgäy anı, da yaxşı hör-

mätli (15v) xatınlar bolgay, neçik er kişiniñ 2-3 tanıxlıxı keçkäy, alay ox [hörmätli] xatunlardan 2 ança — 4 ya 6, yoxesä kelmägäylär törä alnına, övlärinä tanıxlıxı bergäylär ol çadar yaxşı da hörmätli adämilärgä, ne çadar kendiläridir, da alar, kelip, tanıxlıxı bergäylär törä alnına. Anıñ üçün ki ne türlü tiymäs xatın kişigä k'ahana bolmaga ya zolner, ne borla basma, ne kebittä olturma, ne er kişiniñ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga ne törädä olturma, ne tanıxlıxı bermägä. Bu işkä utru kimesä aytmagay, ki köp xatınlar, çanların töküp, K'risdoska tanıx boldular, zera mardiroslux tanıxlıxı özgädür da adämilär tanıxlıxı dayın bir türlüdir, evet ki köp xatınlar, çiyналip, da Teñrigä arzanı boldular, da adamlardan hörmätlänkilär. Anıñ üçün ki xatın kişiniñ tarbiyatı sir saxlamastir, ne tanıxlıxı keçmästir. Evet ki xatın kişilärniñ xatun kişilärniñ üsnä keçär tanıxlıxı, alay ox xatın kişilärniñ er kişiläri üsnä 6 da 4, neçik yazıpbiz yoyarı. Kimesä bu tanıxlıxıni ayırsınmasın, tügül yalyız tügäl adämilär tanıxlıxı boldu K'risdos üçün, yoxesä oylanlar da, [neçik] Petyçhemniñ oylançıxlari, dayı da surp Sdep'annos igit vaxtına, (16r) dayı da köplär bularga oxşaş.

Dayı da aytalıx, ki ne üçün 2 ya 3 bolmaç keräk tanıx. 2 ya 3 tügül ki köplärgä utrudur, körgüzüyür, ki neçä köp bolsa, ança igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera 1 adamga asanttır, ki büxtan aytmaga kimsäniñ üstünä, a 2 ya 3 adam bolmastir, zera 1-i kläsä, birsi klämäs. Da yaryuçi keräk ki igi es xoçgay tanıxlıxıga, ki biri birinä sözläri oxşaş kelgäy, ki oxşaşsız bolmagay, neçik ki alarniñ sözläri 1 edi, ki K'risdos üçün çanların töktülär, alar oxşaş bolsa, eksiniñ ya ücsünün tanıxlıxlari könüdür. Da egär ki tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalyanlıx bilä birlänip, da yalyan tanıxlıxı bilä yamanlıxıni učka çıxarırlar, neçik Napeut'nuñ Eski Törädä da surp Sdep'annosniñ Yäñidä, bu işlär yalyan tanıxlarniñ yamanlıxı bilä edi. Yoxesä bolmaslardir här kez zraytcalıx etmägä. 2 da 3 könüdür, neçik Teñridän buyuruldu. Zera Movşesniñ töräsiniñ berilgäninä Teñridän Ovr, da Aharon, da Eşu tanıxtırlar. A Sinaj tayda Teñriniñ engäninä biryılar avazı, [da bulut], da çaranıyuluç, da ot da (16v) tanıxtırlar. Da K'risdosnuñ toyganına friştälär, da 3 çan, da xoççılar tanıxtırlar. A K'risdosnuñ 40 künlük kelgäninä dadžarga surp Simeon, u Anna markarehu, da eşikniñ açilganı tanıxtir. K'risdosnu Jekibdosga çaçirganda friştä da bolvanlarniñ uşalganı tanıxtir. Da K'risdosniñ mgrdutıununda Ata Teñri, da Ari Džan, da surp Jovannes tanıxtir. Da Tap'or

tayda 2 markare da 3 arak'el tanixtir TejriliKinä. Tanixtirlar K'risdosnuj barča türlü sk'ançelikläri. K'risdos ki çaç üstünä endi, günäšniñ çaranyuluçu, da yerniñ tepränmäxi, da tašlarniñ çatlanmaçxi, da çani u suvu K'risdosnuj çaburyasından çixti, dayi özgä sk'ançelikläri tanixtir. Da surp jarut'ünuna K'risdosnuj frištälär, da kerezmanniñ taši, ki açıldı, da kefini, da arak'ellär, da ari çatunlar, da storozlar tanixtirlar. Dayi da hamparcumuna frištälär, da arak'ellär, da äväldän markareläer tanixtir. A egär ki 1 [könü] taniçniñ taniçliçxi da könu esä, hälbät, toxtalgan dügüldür, ne türlü ki K'risdos aytir edi džuhutlarga: «Siz yeberdiñiz Jovaneškä, da ol taniçliç berdi könlük üçün, da inanmadıñiz. Da benim taniçliçim dayin artıxtir, ne ki Jovaneş, ol çilinmaçni, çaysi ki berdi maña Atam. Xaytip aytirmen, taniçliç berirmen Menim üçün, da taniçliç berir Menim üçün Atam, (17r) da sizniñ töräniçigä dä yazgandır, ki 2 adamniñ taniçliçxi könüdü». A bir adam taniçliç bersä kendi üçün, tügäl dügüldür. [Ne türlü ki ayttılar K'risdoska džuhutlar, ki Sen Seniñ boyuñ üçün taniçliç berisen. Könüsün, ki K'risdosnuj taniçliçxi könu edi, da alar aytirlar [edi], ki könu tügüldür.] Anıñ üçün ki Ata Tejrini da surp Jovaneşni taniç keltirdi [K'risdos], da surp arak'ellärni, bu türlü aytip: «Bolgaysiz maña taniç Eruşaeemdä, u Samariada, dünyäniñ çiriyäna dirä. Bu türlü Bedros, Tap'or tayda işitip ata Tejriniñ avazın K'risdosnuj üstünä, aytir edi, taniçliç berip, ki biz bu avazni könu işittiç, çaçan ki birgäsinä ediç ari tayda. Dayin alip taniçliçka markareläerini, aytip alay, tutarbiz toxtalgan aytkanların markareläerini. Ol türlü könüsün taniçliç berir edi Johanneş Awedaraniç: «Haybatlı 3 türlü, ki taniçliç berirlär K'risdos üçün: Džan, da çan, da suv». Mundan övrändi yixöv ganonk'u, ki taniçliçsiz alıışlamagaylar açpaş. Da arak'ellär dä taniçliç bitiki bilä yeberirlär edi aşagerdlärin.

2 türlüdür taniçliçniñ oçşaşi, çaysi ki tiyasidir taniçlarga, ki heç etmägäylär körmäçni ya işitmäçni, yoçesä könlük bilä toxtatıp, da soñra taniçliç bergäylär. Ol türlü yaryuçi da törä etkän vaçtta, könüsün sorov etip, işitkäy taniçlardan, ki nemä zavada bolmagay yaryu arasına.

**[8.] Dayi da ant üçün,
ki ne türlü keräk ant içmägä**

Tügül ki boyruç berip aytirbiz, yoçsa övränip-tirlär yaman antlar içmägä, anıñkibiklärgä törä u ganonk' toxtatirbiz.

(17v) Uslu da çorçulu buyruçun Tejriniñ körgüzüyüzbiz emdigi vaçtta adämilärniñ ayaçxi tibi-

nä, zera asri artıptir heç nemä üçün ant içmäch. Bügün köriyirbiz sahal iş üçün da heç nemä üçün — çaysin ki Biyimiz K'risdos buyuruptir, ki heç ne bir kez dä ant içmägäylär — mahalädä, da heçem arasına, da talaşkanda asri yaman, körksüz antlar içärlär, tügül oylanlar, yoçesä çartlar da, tügül aşçarhagan, yoçesä köp kez k'ahanalar da. Da çaçan ki yaryu işi yoluçsa aralarına, tözmäslärdür yaryu alnina barginça ya yaryu buyurginça, yoçesä barirda yaryuçiga, talaş arasına köp kez antlar içärlär çorçulu antlar bilä, da çaçan kelsälär yaryuga da yaryuçi buyursa könlük üçün ant, da ol çaçta utru bolurlar, ki barča dünyäniñ aslamı üçün ant içmäzbiz, da klärlär mununçki sözlär bilä ki kendi kendilärin törä saçlavuçi körgüzgäylär. Da kimesä tabalasa, ki törädän burun nek antlar içär ediñiz?— «Anıñ üçün, ki inanmaslar edi bizgä»,— da pambaseş etärlär edi K'risdosnuj töräsin, ki ne üçün buyurmadı ant içmäg(18r)ä? Oçşaşlar anıñkibikläer soçurlarga, ki soçurnuñ körmäçliçxi çarmalamayçtir. Anıñkibikläergä bolur aytmaga, ki K'risdos çoymadı çaräsiz törä, yoçesä çaräli. Egär ki çaräsiz iş bolsa edi, törä çoymas edi, ki barča kendiniñ ari vartabedliçxi bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könu k'risdänlar bolgaybiz, ol türlü heç keräk bolmagay bizgä ant içmäch bizim könu da toyru tepränişimiz üçün. A egär ki aytısalar: «Çarä yoçtur, ant içmiyin»,— bu iştan belgildir, ki Tejri Aprahamga ant içti frištädän ötläş da aytip: «Menim boyumdan ant içärmän». Da Apraham çuluna berdi ant. Xaytip ant içti Tejri Tavit'kä könlük bilä, dayi muñar oçşaş işläer. Dayi da arak'al ant içti, aytip: «bazip sizgä ant içärmän, çardaşlar». Xanlar da könlük üçün ant içärlär, alay oç ulu biylär, ki toxtalgay, ki tiyişlidir ant içmäch, artıçsi yaryuda.

Xaytip meğnel etärmän Tejriniñ atini [=anti-ni].

Övrätir bizni arak'al, aytip: barča adämilärgä [utru] bolgan 1-i birinä toxtalgan işniñ uçu anttır, çaysin ki klädi Tejri, 2 teşkirmäs nemäni çoyup (18v) ortada, ant bilä da kendi buyruçun [=boyundan] ant içmäch bilä, tutunur alıışına bermägä. Da aytkanıbiz bu türlüdür, ki adämilärgä, artıçsi çanlarga övränçiktir ant içmäch kendi boylarından, çaysi ki tügällikin işniñ möhürlärlär, ol türlü Tejri dä bu oçşaş işni boyuna aldı dügül ant içmäch bilä, yoçesä körgüzmäç bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniñ işlärin toxtattılar. Ol türlü Tejriniñ tutunmaçxi da yalyansızdır. Xaytip aldı Tejri adamniñ tarbiyatın [tügül, ki Tejri adam tarbiyatın] alip, da [bizim övränçikimizgä tüşti. Yoçesä,]

bizim övränçikimizni körüp, da övrätti bizni yaxşı xilinmaçka. Ol türlü Aprahamnıñ da törä bilädir, ki çoydu çoyusun [=çulu üsnä] tanıxlıx üçün. Ol türlü Teñri Noj vaýtına kendi ayını [=yayını] tutundu çoyмага tanıxlıx üçün köktä, ki dünyäda şayavatlımen.

Klärmen aytмага, ki ne türlü [bolur ant içmäç.

2 türlü] orinagdır ant: 1-i çosdovanuñıundur, 1-si dinin tanmaçtır. Dinin tanmaçnıñ anti budur, ki çoygay çolunu çaç üstünä da yixöv üstünä da hrazarel bolgay ari yixövdän; ya ayt kay alay: kendi k'risdän dügül, egär ol iş alay dügül esä. Kim bu türlü ant içsä, alay tut, ki dinin tandi. Xaysi ki tiymästir k'risdän kişigä munuñki antni üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzma kläsälär. Xaytip çosdovanuñıun (19r) anti budur, ki çoygay çolunu çaç, da Awedaran, ya yixöv üstünä da bilgäy, ki Teñri yapuñnu bilüçidir, da ayt kay: «Bilir Teñri, da bu çaç, da Awedaran, da surp yixöv, ki könüdür aytkanım»,— da ayt kay alay, ki bularnıñ zořk'u u hörmäti üçün, ki yalyan aytman,— bu türlü ant çosdovanuñıundur, çaçan ki Teñrini yapuñnu bilüçi aytir, Awedaranni K'risdosnuñ sözi aytir, da yixövnü K'risdosnuñ övi aytir. Da çaçan ki kimsä kläsä ant içmägä, çosdovanuñıun antin içkäy, bolмага, ki kimesä dinin tanmaç antin içkäy, munu ögüt berip aytirmen, buyruç bermändir. Egär ki dävikârlar eksi dä k'risdän bolsa, 1-i birinä utru bolup, da dinin tanmaç antni klägäy bermä, yaryuçi sürgäy alnından da bermägäy ol antni içmägä anginça, ki pošumanlıçka kelgäylär da çosdovanuñıun antin bergäylär. Bolmagay, ki yaryuçi tezindän antka salgay, äväldän yaryuçi džäht etmäç keräk, ki antsiz yaryuga uç etkäy; a egär ki bolmasa çarä anttan başça uç etmägä, ol vaçtta yaryuçi äväl övrätkäy, ki ne türlü tiyär ant içmägä da ne türlü ayirdir antniñ pokutası, da andan soñra buyurgay antni. Daçı da bolmagay, ki az nemä üçün ant (19v) bolgay, zera egär dünyänıñ iglikin dä bersälär edi, tiymästir ant içmä. Egär ki hagarag bolgaylar, ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarmın tölöv etkäy da ant içmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarmın da ayt kay, ki ant içärmen da luđz tartarmen, anda yaryuçiniñ nemä yazıçı yoçtur. A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya daçın artıç, alay oç tiymästir terçä ant bermägä, zera ayır iştir. Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki, pošuman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Daçı da aytirmen sizgä, kimgä tiyär antni bermägä.

Barça yaryuda ermeniniñ, kimniñ tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniñ ki tanıçı bolmasa, añar tiyär ant içmägä. Egär kimesä kimesäni törägä tartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniñ tanıçı bolmagay, ne anıñ, kimniñ [=kimni] ki yaryuga tartti, tiymästir añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoçesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär könü kişi esä. Egär ki yaryuçi bilsä, ki egirlik bilä [kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä] ant bermägä, keräktir yaryuçi çoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär kimesä tutulsa oyurluçta, ya itlix(20r)tä, ya adam öldürmäçtä, ya çarayçılıçta, da alani bolgay ol yaman iş ya licası, da, kim ki tutup keltirdi, tanıçı bolmagay, tiyäsidir añar antni bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anıñkibik yaman çilinganlar antni nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman çilinganlar töräniñ alnına avaz bilä ayt salar, ki biz bu işniñ içinä dügülbiz, da yalyandır, bu iş bizim üstümüzgä dä büxtandır, da ne artimizga, da ne alnimizga bar, yaryuçilar, körüp alarnıñ toyru luçun, ki ne artına, da ne alnına, ne licası yoçtur, antni buyurgaylar alarga da çutçargaylar ölümdän.

Daçı da aytirbiz, kimgä tiyär ant içmägä.

[Neçik ki yazıpbiz yoçarı tanıxlar üçün, ki kimgä tiyär tanıxlıç bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anıñkibiklärgä tiyäsidi ant içmägä], adam, ki bolgay 25 yaşına. Oylanga tiymäs ant, zera lätası yoçtur. Xartka tiymästir, zera ölümgä yuvuçtır. Xastaga tiymästir ant: ölümi alnınadır. Daçı da luđz bergängä tiymästir ant, anıñ üçün ki yazıçni yazıç üsnä çoymagay. Ol türlü marabelärgä, yänä 2 džanlı çatinga tiymästir ant içmägä. Daçı da tiymästir ant tamyaçiga, ne džimrigä, da barça alani ya belgili yazıçlılarga anginça, ki yazıçlarından çaytkay, ne kimesä alarnıñ [tanıxlıçın tutmagay. Da ol, ki äväldän aytıç, ki tiymästir alarga ant içmägä. A egär bolsa alarnıñ] atası, çardaşı ya oçlu, alar ant içkäylär. (20v) Da çatın kişilärniñ anası, ya er, ya çiz çardaşı, ya çaysı yuvuçu, alar ant içkäylär biri biriniñ [üçün da] yükün tartkay, yöpsünmäç keräk. Daçı da yazarbiz apeçalar, u mäläzlär, da k'ahanalar üçün, ki törä alnına kelmägäylär, ki ant içmäç işi bolmagay, a egär törä işi bolsa, tiyişlidir alarnıñ çardaşları ya yuvuçları kelgäylär törä alnına. A egär ki ant tüssä k'ahana üstünä, keräk ki yuvuçu ant içkäy, anıñ üçün ki tiymästir k'ahanaga aşçarhagan töräsi alnına barmaga, ne ant içmä. A egär k'ahanalarnıñ yaxşı kişiləri tanıxlıçı bolgay, alarnıñ tanıxlıçın tutmaç keräk töräçilär, ki alarnıñ yuvuçları ant içmägäy.

Dayi da Mik'ajel vartabed yazar antniñ ludzu üstünä, ki burungi ari atalar antniñ ludzun asri ayır çoyupturlar, neçä törä bitikin tüzmiyirlär edi. Xaçan ki Teñriniñ erki boldu, ki bu Törä bitikin tüzdüç, yeñillättiç antniñ ludzun. Egär ki törädän kimesägä ant buyurgaylar, da ol ant ulu iş üçün da köp nemä üçün bolgay, da könüsün bolgay, da çosdovanuñiun antin içkäy, 3 yıl ludz çoygay açaş ol adamniñ üstünä, zera oldur yarıuçi. A egär ki özgä yarıuçi törä bilä ant bersä kimesägä, ol adam, ki ant içti, bargay bil(21r)üçi vartabedgä, ki ol bergäy añar ludz. A egär kimesä yalanlıç bilä çosdovanuñiun antin içsä, buyurur, ki 7 yıl ludz tartkay, da baçkaylar töräçilär da bitikçilär ol tirlükni, ki ne üçün ant içti yalan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlılarga üläşmägä. A kimesä ki din tanmaç antin içsä, egär könü, egär yalan, ludz tartmaçı ölüm kününä dirä bolgay, zera bu işkä tiymästir tözmä. Evet ki vartabedläрниñ erkinädir da buyruçuna, çaysi ki Teñridän alarga beriliptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Dayi da yazar vartabed, ki biz k'risdänlarga tiymästir dinsizläрниñ töräsi alnina barmaga, anij üçün ki Ata da Oçul Ari Džanga inanmaslardır

Alanidir barçasına, ki kerı bolmaçı k'risdänlikniñ dinsizlärdän, buyruçı bilä Boços arak'elniñ, ne birliki bar yarıçniñ çaranıyuluç bilä, ya ne ülüşü bar k'risdänläрниñ dinsizlä bilä. Dayin özgä işlä, çaysin ki buyurur arak'al, çaysından ki övränip bilärbiz, köp türlü iş bilä dinsizlä (21v) yıraçtırlar k'risdänlardan: vaçt bilä nalätlämä oçul aytir, da vaçt bilä çaranıyuluç oçulu, ki K'risdostan işitip, zera K'risdos buyurur: «kim ki inanmas Teñri Oçluna, körüp körmisär köktägi meñi tirlükni, yoçesä Teñriniñ öçäşmäçi çalsar anij üstünä». Xaytip aytir dayi da: «kim ki suvdan da Ari Džandan toymasa, ol bolmas uçmaçka kirmägä». Dayi da Johançes Awedaranıç aytir: «kim ki Jisus K'risdosnuç kelgäninä teni bilä inanmasa, ol bulargandır da nerindir [=nerindir]». Da markareçlä alarni, kimlä ki könü dindän yıraçlanıptırlar, alarni alay tutarlar, neçik dinsizläрни da bolvanga inanganläрни. Dayi da arak'ellär [aytir], övrätip bizni, ki tiymästir biz k'risdänlarga dinsizläрниñ töräsi alnina barmaga, zera dinsizlä kendiläринiñ töräsi bilä etärlär yarıunu. Egär ki äväldän töräni Movseştän aldılar esä, da emdi köp türlü yaman işlä bilä çiliniçlar kendiläринiñ erkläri bilä, yalan tanıçlar bilä, egri yarıuçilar bilä, aldovuçi reçniklä bilä, çorçusuz antlar bilä. Salırmen alarniñ [artıçsi] yamanlıçın aytmaga. Xaçan ki alar dinsiz törälär bilä da yaman çilinganları bilä bu çar-

dar yıraçtırlar bizdän, ne türlü alarniñ töräsinä könülük tapulgay, ne türlü (22r) k'risdän töräsinä, çaçan ki Teñri Oçulun Teñri tapunmaslar? Yoçesä biz, ermeni dayfasi, K'risdoska inanırbiz da ayırılıpbiz k'risdänlikimiz bilä džuhtulardan, da barça dinsizlärdän, da hercüadçoy heridigoslardan. Tiyäsidir bizgä könü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oçul Ari Džan 1 Teñri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Teñriliktä, da [1 çanlıçta], da 1 çuvatta, da bir haybatlıçta. Da Teñriniñ Oçulun inanırbiz könü Teñri, ki boldu könü adam ayırılmas Atadan da Ari Džannıñ birlikindän meñi meñilik. Da ne türlü yaçşı k'risdänlar džäht etärbiz yaçşılıçni çilimnaga, a egär ki aldansaç nemä bilä bu dünyänıñ yazıçı bilä, öktämlik etmiyin, çosdovanel bolurbiz, ludzumuznu tartip, inanırbiz boşatlıçka, da egär ki yanılsaç biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizdä, süvük bilä boşatırbiz biri birimizgä. (29r) Dayi da ne türlü ayırılıpbiz alardan çosdovanuñiunumuz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä kerı bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki könülük bilä, toyruluç bilä, orunçsuz bolgay, dügül yalan tanıçlıç bilä, ya aldavuçi reçnik bilä, ya keçmişläрниñ džanın zrgel etmäç bilä, ya çaranksizläрниñ džanın ülüşsüz çıçarmaç bilä (22v) alarniñ džaniniñ ülüşündän. Da dinsizläрниñ töräsindän bu barça yaçşılıç yıraçtır. Xaçan ki bu türlü yıraçtır dinsizläрниñ töräsi k'risdänliktän, tiymästir barmaga k'risdänlarga alarniñ töräsinä, a kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlıçka säbäp bolur bizim üçün da bizim törämiz üçün. A kimlä ki bu işni etärlär, ki çoyup bizim törämizni, özgägä bargay, tügällänir alarniñ üstünä aytkanı Teñriniñ markareçdän ötläş: «vay sizgä, ki benim atım sizniñ üçün sökülür dinsizlä arasına!» Xaysi ki tiyäsidir [=tiyäsizdir] k'risdänlarga yalan iş üçün barmaga özgä millätniñ töräsinä yeñmägä könülüknü. Yoçesä k'risdänlar k'risdänlar töräsi alnina barmaç keräk, egär ki bilsä, ki k'risdän töräsinä egirlik tä bolsa, Teñridän algay tölovün.

10. Dayi da yazar vartabed, ki çaysi bitiklärdän ya çaysi millätlärdän yiyip yazıpbiz bu törälärni

Xaysi bilä ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsidir körgüzmägä, ki çaysi bitiklärdän ya çaysi millättän yiyipbiz bu törälärni, [ki könülük] belgili bolgay da kimesä 2 köñüllü bolmagay, saçışlap, ki biz bizim esimizdän çıçarıpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründü bizgä Eski Törädän almaga, çaysin ki tutar edilär (23r) nahabedlä, Apraham da dayin özgälär, bulardan soñra dinsizlä dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oçrularga da adamni öldürgänlärgä.

2-inçi, alıpbız barça k'ristánlardan, neçik bizim çardaşlarımızdan. Xaysin ki işittix da kördüx yaxşı törälärni, yıdıx da yazdıx. Dayı da aldıx Asduadzaşunçtan, 2-inçi törädän, dayı özgä bitiklär-dän, çaysi ki könüsün Tejriniñ töräläridir, çaysi ki Tejri kensi buyurur, ki budur törä, din da tanıxlıx, çaysin ki Men sizgä buyurdum.

3-ünçi, ganonk' bitiklärindän, zera anda da taptım küclü u alani törälär köp yerdä.

4-ünçü, aldıx barça bitiklär-dän Eski da Yäñi Törädän, zera barça bitiklär nedir — ögüt u törädir džan u ten sartın yaryularniñ.

Xaytıp tiyäsidir bilmägä, ki tügüldir yalyız bu Törä bitiki, çaysin ki hali yazıyırbiz, tügüldür yalyız mendän bolgay tügällänmäx muñar, zera oxşaşı bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' 1-dän yazılmadı, a ne bir türlü yerdä, a ne bir adamdan, yoçsa az-az yazıldı, äväl arak'ellärdän, soñra Nigiada, soñra Puzandijada, andan soñra Jepesosta, alay ox bu Törä bitiki. Äväl başlanmañi munuñ (23v) bizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan buyruxtır, yilda 3 kez çoyovk' bilä bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyat çixip esä, anı barça bañip, ari atalar artixsiliñni kerı salgaylar da toyrı yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsidir bolmaga yaryu bitiklärinä, neçä ki yäñi nemä törä yoluçsa, da, tergäp, uslular bañkaylar, toyrı esä, yazgaylar anı da bu bitiktä. Egär ki kimesä es çoyosa, tapar barça ari bitiklär-dä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araradz'k' bitiki Movseştän tügül ki 1-dän yazıldı, alay ox 12 markareñlar dügül ki bir zamanda yazıldı ya bir adamdan, barça alay ox markareñlar. Bu türlü surp Awedaranlar da dügül ki bir vaxtta yazıldı ya birindän, här biri yazdı kendi vaxtı bilä, ol türlü bitikläri Boços arak'elniñ. Dayı da köp bitiklär ari atalardan da vartabedlärdän yazıldı kendiläri vaxtına. Bu türlü orinag bilä bu bitiklärne dä biz başladıx yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi dä egär ki köplärdän yazılssa özgä vaxtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoçsa tek toyrı törä bolsun, ki barça yaxşılar biyängäylär da munuñ eksikin tügällägäylär.

(24r) Başlanmañi aşxarhagan töräläriniñ çanlarniñ, u biylärniñ da barça yaryuçılarniñ, dayı da töräläri çanlarniñ da kimlär ki anıñ çolu tibiñädirlär

Äväldän, yazdıx yixöv töräsin da anda tüzdüx töräçilärniñ kelişin, zera ävälgä törädir da ulu.

A ekinçi, añar körä tüzdüx törälärin çanlarniñ, ulu biylärniñ da barça dünyâ adämilärniñ.

Da belgilidir, ki çanimiz köktägi Eyämiz Tejrindir, alay [=a] bu dünyâniñ çanlari Tejriniñ atın kötürüptürlär, yoçsa tügüllär alay könü, neçik Tejri. Evet ki çanlar alar üñdäli, kimlärniñ ki çolunuñ tibiñädür türlü türlü millätlär beriniptirlär uluslari bilä da özgä biyliklär-dän çardž alırlar.

Egär ki yoluçsa, ki çanga oçul-çiz bolgay alıñlı bisagdan, kendiniñ çanlıç deržavaların üläşkay oylanlarına. Evet ki tiyäsidir, ki ulu oylun olturyuzgay kendindän soñra çanlıçka, yoçesä bañkay çan, ki oylanlarniñ arasına çaysi läyixtır, anı olturyuzgay, ki bolgay çanlıçni tutmaga. Da neçä ki çanniñ çardaşlari bardir, bolmastir oylanların olturyuzmaga çan(24v)liçka, tek çardaşin. Xaçan ki çardaşlari tügänsä, andan soñra tutkaylar çanlıçni oylanlari. Egär çizi bolsa çanniñ, ulu kn'azatalarga bergäy kendiniñ ülüşü bilä. Neçik er oylanga tügäl ülüş, anıñ yarmın çizga. Egär ki ölsä çan, er oylanlarniñ er oylanlar bolgay da çizlariniñ da er oylanlar bolgay, tiyäsidir, ki er oylanlarniñ er oylanlari tutkay çanlıçni, tiyäsi dügüldür, ki çizoylanlarniñ er oylanlari tutkay, anıñ üçün ki çiziniñ oylanlari yat sayışlanir, zera Apk'ar ermeni çani ol türlü tüzdü Parsistan çanlıç olturyuçına. Alay ox Noj nahabed oylanlarına da çizlarına berdi ülüş yarım künnüñ ulusun, çaysında ki vaxt bilä çanlıç ettilär çatin kişilär. Ne türlü ki keltirdi Movşes tşxojn harawojnu Soyomon çan çatina, ne türlü Eyämiz K'risdos buyurur surp Awedaran da tanıxlıç berir.

Xaytıp törä buyurur, hörmät çaldırgay antranig oylunu çan tañlama uluslari bilä. Alay ox tiyäsidi çixmagan çizina uluslar bermägä, neçik er oyluna.

Egär ki er oylu bolmasa da çiz bolgay, bergäy tadžin çizina, da ol ergä bargay da bergäy tadžin eyäsinä, da çanlıç etkäy, çaysi ki bardir tanıxlıç toxtalgan törädä, buyurur, ki kimesä ölsä, çarankliçni bergäy çizina. Dayı da Törä bitiki bilä bu işni toxtatırmen.

Egär (25r) ki çan dijat'ik' etsä, neçä ki tiridir, erki bar teškirmägä dijat'ik'ni, ne türlü ki tiyäsidi. Zera dijat'ik' ölümdän soñra toxtalgandır, ne türlü ki Boços arak'el buyurur. Ne türlü ki Gostantianos çan dijat'ik' bilä çanlıçka olturyuzdu dijat'ik' bilä oylanların.

Da povetlärne taylari bilä, rekaları bilä da mezaları bilä toxtatkay, ne türlü burungi çanlar.

Egär ki bolmasa çaranki heç tä ata pokolen'asina, erki bar tadžini yatka bermägä, evet ki törä bilä tügüldür yatka ki bergäy tadžin. Yoçesä boluptur äväldän eskidä, ne türlü [ki berdi] Hndustan çani-

nij oylu, da Aleksandr Magedonck'ij. Da özgä xanlıx yergälärin Teñrigä simarlagaylar. Bu könülükü töräniñ, ki aytildi, barçasına bolgay kn'azatalarga da barça biy-biyätkä. Xaytip, ki xanni xanlıxka kläsälär olturyuzmaga, hajrabedniñ erkindän başxa, da alıışından, da buyruxundan başxa bolmagay.

Egär kermän olturyuzsa ya xala yasasa, ya saxların da xoıgay oıxaşı bilä. Dayı da erki bar xanniñ flı sbg xaxtırmaga törä bilä. A kn'azatalar-niñ yoxtur erki xaxtırmaga xanniñ erkindän başxa ya buyruxundan başxa.

Alay ox törä xanga buyurur ulu rikalar üstünä (25v) köprülär yapmaga, karvasaraylar yapmaga da dżan övläri.

Dayı da ulu biylärniñ yoxtur buyruxu da erki xanlıx tonlar kiymägä xanniñ boyruxundan başxa.

Dayı da xanniñ stoluna kimesä olturmagay aška, tek hajrabed, ne çaxta hörmät bilä ündäsä.

Xan, neçä ki palatinadır, kendi erkinadır, xayarı ki barsa hajrabedgä, simarlamaı keräk hajrabed; neçä ki olturyuçunadır, kendi erkinadır, xayda ki barsa, bolmas xanga simarlamaga, tek xayısı ulu axpaška.

Dayı da törä buyurmas k'risdän xanlarına, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoıesä alıışlı bsag bilä xaniçäsi bolgay, zera törädir hajrabed bilä xoranda turmaga. Anij üçün keräk, ki ol obiçay bilä tirilgäylär, neçik ari xanlar, neçik eskidä Ovsia xan, Ezegia, Tawit' da yäñidä Apkar da Gostantianos, Teçotos da Drtadios dayın da alarga oıxaşlar.

Tiyäsidir k'risdän xanlarına, ki barça işi da yergäsi törä bilä bolgay da kimesägä basinç etmägäy. Egär yoluısa k'ristän xanga, ki çerüv etkäy dinsizlär üstünä, neçik tiyäsidir, xaçan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, xoımagay xirmaga anginça, ki [bilgäy], ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär üstünä. Andan soıra, kermänniñ çövräsın alıp, yebergäy kermängä elçi: «Beriniñiz yaxşılıx bilä»,— aılatkay 1 dä, 2 dä, 3. Egär ki klämäsä berinmägä da Teñri boluşsa, ki küç bilä [alsa], kimlär ki utru edilär, alarnı xırgaylar da özgälärni yasaı tıbinä saılagay. (26r) A egär ki berinsälär, xara elni yasaı tıbinä saılagaylar da baş kişilärni boş etkäy yasaıxtan, kermänniñ povetinä nemä ziyän etmägäy.

Dayı da kimesä ki kermänni ya xalanı çıxara bergäy xanlıxniñ, da bilgäylär dovodne, ol adamni tas etip, oılon u xızın xanlıxka algaylar, xatiniñ da igilikin dä. A kim ki xanlıx xaznanı oıurlasa, da askaylar kendin, egär ki xolga tüssä, da xulun, da oılanların, da iglikin xanlıxka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k'risdänni erki bilä, anij ornuna kendini tas etkäylär. A egär ki erksiz

öldürdü esä, xolon keskäylär, da xan bahasın tölätkäylär. Yoıesä adamniñ xaniniñ bayası yoıxtur, zera Teñri yaratıptır sıfatına oıxaş da ölüdän turıuzmaga Teñriniñ xolundan yalıız kelir. Kimesä Jovsep'niñ da K'risdosnuı bahasın könüsün sayış-lamasın, Jovsep'niñ 20-dir, da K'risdosnuı 30, zera Jovsep'ni oıurlap sattılar da K'risdosnuı Juta sattı. Egär ki yoluısa adam öldürmähliı, maıa bulay kö-rüniyir, ki törädir, ki adamniñ xanı bahası 365 altın bolgay, neçä ki adäminiñ buyumudur da neçä ki yılda kündir. Egär alıışlı sargawak bolsa, 2 ançadır dżurumu. A egär k'risdän (26v) dinsizni öldürsä, bu dżurumnuı 3 ülüşnüñ 1-i bolgay dżurumu. Anij üçün ki k'risdänliki yoıxtur, bu türlü iş yoluısa, budur munuı yarııusu.

A egär kücü yetmäsä tölämä xan bahasın, satkaylar kendini, da tölöv etkäylär, [da övün talagaylar] xanlıxka.

A egär k'risdän dinsizni öldürsä erki bilä, xan bahasın tölägäy, neçik yazgandır; a egär ki erksiz öldürsä, yarmın tölägäy, yoıesä xan bahası xanlıx bolgay, a 3 ülüşnüñ birini öldürgän kişiniñ xardaş-larına bergäy. A egär ki k'risdän k'risdänni öldürsä erki bilä, xan bahasın tölöv etkäy xardaşlarına, da xanlıxka da dżurum bergäy küçünä körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, dżurumun berip da ludzun tartkay. Bu türlü töräni xan etkäy, a özgä törälärni yarıuçıga simarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägäylär xanniñ buyruxundan başxa, evet ki oı-rularniñ yarıusun etkäy ulu biy, da kiçi biylär ulu biylärdän başxa oırunuı yarıusun etmägäylär.

Dayı da aytırbiz oıxaşın oldżanıñ üläşmäxin da talanniñ. Egär ki yoluısa xanga, ki ulu dżerüv bilä bargay duşmaniniñ ulusu üstünä da, buzup da talap, xaytkay, da ol talanda altun tapunsalar, xanlıx bolgay. Yoıesä xan ant içtirip almagay, çaxırtkay da bildirgäy çerüvinä, egär soıra kimesä-dä tapulsa altun, 1-inä 7 dżurum algay xan. Ol altunlardan yıxövlärgä 10-unçı bergäy. Oldżanıñ da tal(27r)anniñ yarıımı xanlıx bolgay, andan da 10-unçı bergäy yıxövlärgä, da yarıımı çerüvnüñ bolgay. Barça ulu biylär bu türlü ülüş etkäylär, da [alar da 10-unçı] çıxargaylar yıxövläriñä. A egär ulu biylär barsalar çerüvgä kendiläriniñ yarıyı bilä, da xan birgäläriñä bolmasa, da utup xaytsalar, alay ox altın xanlıx bolgay, da oldżadan u talan 10-unçı bergäylär xanga, a yıxövlärgä 50-dän bir berilgäy, xayısı ki törä bilädir. Da dżerüv yarıyaların bergäylär xalalarga, xayısın ki ulu biylär tutar.

Dayı da tiymästir xanga da ulu biylärgä oıru saılamaga, tek çäşut.

Dayı da kim ki biyi bilä çerüvgä barsa da ölsä,

biyiniñ yazıxı yoxtur, a egär ki oçurluxka yebersä da öldürsälär, biyi borçludur anıñ xanına. Xulu kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniñ suçu yoxtur. Dayı da biyi xulun yebersä sdoorożga da xolga tüssä, tiyişlidir biy satun algay. Kendi erki bilä barsa [da ölsä, biyiniñ suçu yoxtur. Dayı da biyi xulun yebersä storozga da xolga tüssä, tiyişlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa], kendi kendin satun algay, xolga tüssä. Žolner urušta kimesäni xolga salsa [=alsä], ton-opraxı da sayıt-sabası anıñ bolgay, a gübäsi biyiniñ bolgay, u talanniñ kümüşü biylärniñ bolgay, bayır u temir da muñar oçşaş nemä çerüvnüñ bolgay. Da ne türlü bahalı tonlar bolsa, xanlıx bolgay. Da bahalı çekmänlär da igi atlar biylärniñ bolgay, u aşağ çekmänlär da ketänlär çerüvlärniñ bolgay.

Dayı da kelişlärniñ uluslariniñ da barça milätniñ, kendiläriniñ poddanıylariniñ (27v) xanlar da biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü ki burungilär alırlar edi, zera barça iş üçün, ki artıx-sidir, dzuap bermäx keräk Teñrigä, zera Teñridän beriliptir ululux alarga, ki uluslarin abragaylar, da saylagaylar, da (m>)buzmagaylar. Dayı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşniñ birin algaylar, ne türlü ki Jovsep' törä xoıdu Misirda, xačan ki dostat etti p'arawonnuñ ulusun. Ol çaxta 5 ülüşnüñ 1 xoıdu almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da sbg bilä satun algan mülklär, egär tarlovlar, egär borlalıxlar, egär baıçalar, egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasağlı bolmagay. Ulustagi k'risdänlar, da peşäkârlar, da bezirgânlar bergäylär yasağ. Yoısa k'risdänlarga baştan yasağ bermägä buyurmastır törä, tek dinsi-zlärän, xaysin ki xiliç bilä tapıptırlar. A tarlovlar, xaysi ki rikalar bilä suvarırlar, bolgay kelişi 5-tän 1 ülüş; ol, ki suvarılmaslar, 10-da 1, zera toprağ yalyzdir xanniñ u biyniñ, düğül suv. Dayı da haf-tanıñ künläri 7-dir, 1 kün işlängäy xanga da biygä, artıxsi işlätmäx poddanıylarin ulu egirliktir.

Öğüzdän başxa yasağ bolmagay, zera eyäsi iş-läp 5-tän 1 beriyr.

Inäktän 1 lidr saryax berilgäy.

[Yaş ot üçün dä yasağ berilmägäy.]

Da alay oç xoylardan 10-unçı.

Attan, xatırdan, ešäktän (28r) yasağ bolmagay, zera alar bilä här kez xuluxtadırlar biylärinä.

Dayı da yilniñ kirgäninä küçünä körä işlägäy salaçı, a ulukündä işlämägäy. Yoı bolsun ol iş, egirlik övränçiki.

Törädän başxa dżurumlasın biy salaçisin. Egär nemä egirliki bolsa, küçünä körä dżurumlagay. Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uç etkäylär.

Xaçan ki [xan] xaysi biygä yer bergäy deržava ya pustalıx ta, da ol biy ol yerdä xanniñ boyruçı bilä xala yapkay, ol anıñ deržavasidir meñi. Ol biyniñ egär nemä ulu yañılmaıxı bolmasa xanga, bolmas anı çıxarmaga ol imen'asından. Ol biyniñ ölü-mündän soıra oylanlarnıñ bolgay xanniñ boyruçı bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oç kiçi biylärdän salaçilarga berilsä nemä pustalıx, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarni kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarnıñ imen'aları bolgay, da kendilärindän soıra oylanlarnıñ bolgay. Salaçiniñ egirliki bolmasa. bolmagay, ki büxtan bilä algay biyi.

Yäni avadanlıx yapkan yerlär barça keliştän boş bolgay, barça yergäsi bilä tügälläginçä.

Alay oç xan egär kermän yapsa ya xala, egär eksilsä xanlıxtan sbg, pospolitıy el bilä tügällängäy.

Ki kermän eli artıx hörmättä bolgay, (28v) ne ki salaçı, salaçilar artıx hörmättä bolgaylar, ne ki salaçiniñ mayaziçilari.

Keräkli ya yaxşı peşäkârlıx toprağ bilä işlänmäxtir, dayı da temirçiliğ, teşärliğ da tesläliq. Peşäkârlar arasına artıx hörmättä bolgay temirçi da teslä. Dayı da keräkli da boluşuçı adämilik tarbiyatında peşäkârlıqtir hakimlik, ki adäminiñ barça tınçsızlığın tanır da oñaltır, ulu hörmättä bolgaylar bular da. Dayı da artıxsi u hörmätli, keräkli dżanga da tengä sözlü peşäkârlığ, xutxaruçı bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga keltirüçi vartabedlixtir, ilgäri hörmättä bolgaylar xanniñ tärbasında da barça biy-biyät arasına, anıñ üçün ki barçasiniñ keräkli atasidir da dżanlarnıñ hakimidir. Meñi meñilik, amen.

[Колофон]

Tvagan 1104-sinä [=1655], martniñ 18-inä nemictä [=nemiçtä] fasın yañıldılar da bayramlarin 3 dindän ilgali [=ilgäri] ettilär, ermenidän, da oruştan [=orustan], da dżuhuttan, da 4 hafta ilgäri ettilär. Bilgäysiz, biylikiniz, ki ol tayfa biraz şaşiyirlar. Amen.

Agop, baron Butax oylu. Amen.

Христианские тексты

(29r) [Başı k'risdänlikniñ]

Başin k'risdänlikniñ tiyişlidir bilmägä, nedir inamı k'risdänlikniñ, ya ne orınag bilä meıonlarbiz. Ne türlü ol türlü ki günäşniñ yarıxı övlärni yarıxlatır, ol türlü Teñriniñ inamı adam oylunuñ yüräkinä berkinip alarnıñ dżanini yarıxlatır. Da ne türlü yarıx çet'tän yanar da yiltırar, ol türlü inamı Teñriniñ yaxşı k'risdänlarnıñ körkäytir da yiltıratır.

Ne օրնագ ki möhürni basarlar balayuz üstünä da oğşaşim alir möhürnün, ol türlü kim ki Teğrigä inanir, alay adam oylunuğ dżanına yaraşir Teğriniğ inamı.

Ne türlü möhür çaznaniğ saçlamaçidir, ol türlü inamı da yaçşi çilingani yaçşi k'risdânları 1 dindä saçlamaçidir.

Inam aççicidir köktägi uçmaçiniğ da aņçicidir biyiklikniğ, ki ne türlü minmäch keräk da açip uçmaçni kirmäch keräk.

Inam Ata Oğul Ari Dżanniğ teräkidir tamurlangan k'risdânlarıniğ yüräkinä da barça yaçşi çilingani yemişidir ol teräkniğ.

Ne türlü ki teräk yemiştän başça körksüzdür, ol türlü inam yaçşi çilinmaçtan başça körksüzdür.

Ne օրնագ ki adam oylu başından ayaxına dirä saydır [saytır], ol türlü dżanniğ yaçşi çilingani da bar boy(29v)umu bilä körklüdür.

Ol ne օրնագ ki haybatlı yixövlär himindän da barçani yasarlar ol himniğ üstünä, ol türlü k'risdânlar yaçşi çilingani bilä tüzärlär tiri dadžar. Tiri dadžar k'ahanadır, ne türlü ki Boğos arak'al aytir: «Teğriniğ ayzi aytir, ki sizsiz tiri dadžar Teğriniğ».

Dayi da inam himdir da barça çilingani k'risdânlarıniğ tüzmalikidir bu dadžarniğ.

Ošta sizgä aņlattim inam üçün, budur.

Baş 2-inçi, k'risdânlık üçün, ki k'risdânlarıniğ inamı berkinir mgrdut'iun bilä

Xaysi ki borçlubiz yazmaga, ki ne türlü tiyişlidir mgrdut'iun etmägä da k'risdânlarıniğ oylanlarıni k'risdân etmägä.

Mgrdut'iun 2-inçi k'risdânlıkniğ toğanidir: 1, ki toğar anasından, 2-inçi toğar surp awazandan.

Ne türlü ki K'risdos kendi buyurur kendiniğ ari ayzi bilä: «Kim ki ekinçi toymasa suvdan da Ari Dżandan, ol uçmaçka arzani düğül».

Bu toymaçniğ atası Teğridir da anası Teğriniğ surp yixövüdür, ki toğurur oylanlarıni suv bilä da Ari Dżan bilä. Ne türlü ki suv tenniğ kirin aritir da yuvar, ol türlü dżanin adamniğ Ari Dżan aritir da aritip Teğrigä teğ etär. Bizim mgrdel bolmaçimiz oğşar Teğriniğ ölümünä, ne (30r) türlü ki Boğos arak'el yazar: «K'risdosnuğ ölümünä oğşaş mgrdel bolup da kömülürbiz».

Da meşonni k'ahana çaç tamizdirir, ki çaçka oğşaş tamizdiribiz, ol K'risdosnuğ çaçicidir, da kim ki mgrdel bolsa, K'risdoska oğşaş bolur.

Da ol, ki başına 3 kez suv toldurubiz oylanlarıniğ, ol K'risdosnuğ tayumuna oğşar, ki 3 kün kerezmanda yattı.

Da oylanlarıni suvdan çixarmaçı, ne türlü ki K'risdos ölüdän turdu.

Da oylanlarıni çoranga mindirmäçı, ne türlü ki K'risdos kökkä ayindi.

Da tum bermäçı K'risdos bilä birliklängäniä oğşar.

Ošta sizgä aņlattim mgrdut'iunnuğ bilmäçin.
[Ne türlü tiyişlidir mgrdut'iun etmägä]

Tiyişlidir k'ahanaga mgrdut'iunnu aç çarına etmägä, neçik tumnu.

Xaysi babas tumçi düğül, tiymäs aņar mgrdut'iun etmägä.

Da k'risdân atanı keräk yaçşi kişi taņlagaylar, ki bolmagay küfürlü ya borņig. A özgä millätni ya çatun kişi tiymästir k'risdân ata etmägä.

Mgrdut'iunnu çorçu bilä, titrämäç bilä etiniz. Bolmagay, ki külmäch bilä etkäysiz.

Eğär ki 2 k'ahana bolsa, 1-i mgrdel etkäy da biri tum etkäy. Eğär 2 k'ahana bolmasa, 1 bolsa, burun mgrdel etkäy da andan soņra tum etkäy da tum bergäy (30v) oylanga.

Da bolmagay, ki k'ahana k'risdânlıkkä küç bilä açça klägäy, yoğesä oylanlarıniğ dznöyları eksik etmägäylär çetni 40 küngä dirin, ki gantey yangay oylan üçün. Da oylanlarıni Teğriniğ çorçusuna saçlagaylar da alay östürgäylär.

3-ünçi, ki ne türlü tiyär oylanlarıni saçlamaga

Tiyişlidir k'risdânlarga, ki aruvluç bilä da ari-lik bilä östürgäylär kendiniğ oylanlarıni k'risdânlıktän boyga dirä.

Xaçan tilgä çixsa, övrät oylanga çaç çixarmaga.

Xaçan ki ayaxka çixsa, çökmägä övrätkäy da yixövgä yürümägä.

Xaçan tili sözläsä, övrätsin «Hawadamk'», «Hajr mer», «Oğçojn, Mariam», çaysi ki k'risdân atası aytti mgrdel etkändä: «Inanirmen Ataga, inanirmen Oğulga, inanirmen Ari Dżanga»,— da dayi da, çaysi ki bardir «Inamnıñ».

7 yaşından soņra «Hawadov çosdovanim» üvrätkäy da ataları oylanlarıni, çorçu tibiä tutkaylar, ki işitip, körüp yazıçni övränmägäylär, ki atana borçlu bolmagay oylanlar üçün Teğriniğ alnına.

Oylanlıçtan dayin igi yaçşiliçni övrätkäylär kendiniğ oylanlarıni.

Oylanlarıniğ esi alaydir, neçik küzgü: bermä ani, ki murdarlangay žangniğ içinä.

Oylanlarıniğ esi alaydir, neçik imşaç balayuz: yaçşi es çoy (31r) üstünä, ki eski duşman esiniğ üstünä bolmagay biy.

Oylanlarıniğ esi alaydir, neçik çovraç: bermägäysen, ki murdar suv kelgäy da çatişilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitkäy, ya oylanlarıniğ esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär.

4-ünči. Bşag üçün

Tiyişlidir, kiyövlük bolgay 16 yaşına da kelinlik 14 yaşına bolgay, ki asri çot' klägäylär, 12 yaşına bolgay. 10 yaşından aşaya bşag bermägä çarış tibunadır, anıñ üçün ki andan köp yazıç bolur, da kim ki bşag etär, artıxsi anar yazıçtır.

Tiyişlidir k'ahanaga, ki baçkay çudalıxni, ki 2 yartın 4 kindik yıraç bolgay, da andan soñra yürügäy çudalıx içinä.

Da k'ahana bşagni aç çaringa etkäy, da tum bolgay, da çosdovanel etip kiyövnü da kelinni, da tiyışlidir, tum algaylar, da yegänläрни da içkänläрни çoymagaylar yixövgä kelmäy.

Da k'ahana ögüt bergäy kiyövgä da kelingä, ki 3 kün aruv saçlagaylar bşagni, ki kelgäy k'ahana, da soñyu alyışni sarnagay, da ven'ecni kötürgäy.

Da kahana ögütün bergäy, ki oručları, da yixkünü, da barça dërunagan künlärni aruv saçlagaylar, anıñ üçün ki bu künlärdä bşag berilmäs. Yänäçi (31v) ögütlägäy k'ahana, ki çaysi çatın kişiniñ tınçsızlıxı bar, tiymäs, ki er çatinga kelgäy, anıñ üçün ki tınçsız toyar oylan. Er u çatın, çaysi ki bşag bilä alyışlanıptır, tiymästir anı ayırmaga, egär ki saçlasalar antların, egär ki saçlamasalar, 2-sinä dä yazıçtır.

Ošta sizgä aqlattım bşag üçün.

5-inči, itlik üçün da borıñlıx üçün

K'risdänlarga tiymästir itlik etkäylär da borıñlıx, ki it da borıñ ündälmgäy, egär oylanlıxtan bşagina dirä, bşagından çartlıxına dirä.

Egär er, egär çatın kendiläriniñ bşagin aruv saçlamadılar esä, it da borıñ ündäli, da ol alyıştan zırgel bolurlar, çaysi ki aldılar dadžarniñ içinä da K'risdosnuñ ari tenindän da ari çanından, da anıñ üçün ki itlix bilä çilindilar da ari da aruv töşäklärin murdarladılar yat yazıç bilä.

Bu yazıçlar üçün Teñri türlü-türlü yaman berir dünyäniñ üstünä: çiliç, açlıç, oldžalıç, afat, nahli ölüm, — tek bir yazıçka tüşünlär er ya çatın.

Egär ki çaytmasalar bu yazıçlardan da çosdovanel bolmasa, zırgel bolur bu dünyäda K'risdosnuñ ari tenindän da ari çanından da ol dünyäda köktägi uçmaçtan, neçik yazar Boços arak'al, itlik etkän bolmastır meñärmägä köktägi uçmaçni.

Ošta sizgä aqlattım borıñlıx üçün.

(32r) 6-inči, oçurlux üçün

K'risdänlarga tiymästir oçurlux etmägä, anıñ üçün ki oçurlux Teñrigä utrudir. Anıñ üçün, ki Teñri ayttı Adäm atamizga, ki: «Seniñ emgäkiñ bilä yegäysen seniñ ötmäkiñni».

Kim ki özgäniñ emgäkin oçurlasa, utrudir Teñriniñ buyruçuna, anıñ üçün ki Tawit' markare

aytır: «Seniñ çoluñnuñ kücün ye, saña sandir, da yaçşı bolur saña».

Oçru tapsa edi barça adämilärniñ tirlikin oçurlagay edi, da Teñri anı çap'anel etär.

Oçurlux 3 türlüdir: ki çaraçılıx etär taylarda, yol üstünä; bardir, ki borlaliçta, tarlovlarga kirir; bardir yänä bezirgänlar arasına, ki artıxsi alır da eksik berir. Ne ki oçurlux bar, barça yamandır da Teñrigä utrudir.

Egär ki çaytıp yazıçlarından yıylamasa, tamuçnuñ içinä eski duşmanlar bilä çıynalmaç keräk.

Ošta sizgä aqlattım oçurlux üçün.

7-inči, ant üçün

K'risdänlarga tiymästir ant içmägä, anıñ üçün ki K'risdos buyurur, ki: «Heç ant içmä». Egär ki könü dä bolsa, tiymästir ant içmägä. Evet ki yala kelsä, 3-4 türlü ant bardir.

Bardir, ki adämilär aytırlar: «Teñri tanıçtır muñar». Ol ulu anttır. Bu asri çorçulu anttır, (32v) ki yer-köknü Yaratuçi anar yalyan antta, ki ayt kay, Teñri tanıçtır.

2-inči ant, ki tangay Teñrini, ki ayt kay: «Dinim üçün, töräm üçün», — da yalyan sözlägäy. Könü dä tiymästir Teñrini aņmaga.

3-ünči ant çosdovanuñıundur, ki ayt kay Teñriniñ çacı üçün da surp Awedaran üçün, ki k'risdänlar arasına harg bolgay da ulu iş bolgay, ki biri birinä ant içärlär. Bu tiyışlidir, yoçsa muñar da buyruç yoç.

Ošta sizgä aqlattım ant üçün.

8-inči, yalyan tanıçlıx üçün

Tiymästir k'risdänlarga, ki teñrisiz, yalyan tanıçlıx bergäy. Asri ulu dinsizliktir, anıñ üçün ki Teñri sözlädi da yazdı anar: «Yalyan tanıçlıx bermägin», — anıñ üçün ki: «Yalyan sözlämändir», — da tas bolmaçıdır džannıñ. Neçik K'risdos ayttı: «Kim ki yalyan sözläsä, kendinä yalyan sözlär, da anıñ atası eski duşmandir».

Ošta sizgä aqlattım yalyan tanıçlıx üçün.

9-unči, yaman murdar küfürlük üçün

Yazarbiz seskänövlü da çorçulu, da çaysi ki adam oylanları yaman küfürlüdlär da küfür, çarış da duşman aņlanir da ündäli, anıñki kişilär övräniptirlär aldamaga kişilärni. Da açzi bilä beriniptir(33r)lär eski duşmanga duşmanlıx etmägä här birinä çarçamaga, çaysi ki ulu yazıçtır da yamandır barça dinsizliktän. Da Adäm atamizdan bu küngä dirä, çaysi ki ari çoyovk'lar boluptirlar, ulu çarçamaç bilä çarçarlar küfürlünü, ki barça unutulgan yazıçlar da yamanlıçlar, ne ki çiliniptir adam oçlu, aņlatirlar Teñrigä da friştälärinä, da titrärlär Teñriniñ yaratkanların, ki ne ki yarattı 6

kündä. Küfurlü adamlar sasitirlar barça dünyâni. Küfurlü adam yapar kensiniñ çarşisina uçmaçniñ eşikin, da sadayası da anıñ bolmastır Tejriniñ yaratkanların körmägä, da Tejriniñ arilärin yıraçlatır, ki barça dünyâ anıñ üçün bolmastır pareços bolmaga, ki k'risdân bolup da k'risdânga küfür bergäy. Budur, ki K'risdos buyurur kendi ayzi bilä, ki: «Kim ki Ari Džanni söksä, yoxtır anar boşatlıx ni bu dünyâda, ne ol dünyâda, ne K'risdosnuñ yaru kününä». Küfurlü adam teprätir Tejriniñ olturyučun. Bermiyir K'risdos buyruç ne vartabedgä, ne açaşka, ne k'ahanaga boşatmaga, da ni kimesä bolmas pareços bolmaga anıñki adam üçün: ne friştälär, ne arilär. Anıñki adam keräk çıynalgay eski duşman bilä sönövsüz otnuñ içinä, da neçä ki tiri-dir, barça arilär çaryar anı, anıñ üçün ki küfürçidir kendi da Tejriniñ olturyučun teprätüçidir hər kez.

Egär ki çaytmasa yaman küfurlüktän, yoxtur k'ahanaga buyruç, ki anıñ üvün (33v) alyışlagay, ne tum bergäy, ne kömdürgäy, ne anıñ oylanin k'risdân etmägä, ne bsag bermägä, neçik K'risdos buyurur k'ahanalarga: «Bermäñiz sizniñ arilikniñizni itlärgä da tökmäñiz indžiniñizni toñuzlarnıñ alnına». A çaysi k'ahana yüz körüp ya oruñ alıp etsä, kendi alir ol çaryışni.

Kim ki k'risdänni söksä, K'risdosnu kendin sökär, anıñ üçün ki k'risdânlar tenidir K'risdosnuñ, ki K'risdos kendi atın çoyuptır k'risdânlar üstünä. Kim ki K'risdosnuñ ayzin sökär, ol K'risdosnu kensin sökär, anıñ üçün ki ayzi bilä tum alir.

Da dinni söksä, din Tejridir, ol Tejriniñ alnına alay tapulur, ki Tejrini söktü.

Da kim ki ölünü söksä, ol Xaçni, da Awedaranni, da tumnu söktü, çaysi ki alıp da anıñ bilä kömülüptür.

Tiyışlidir barça yaxşı k'risdânlarga, ki tiyğaylar anıñki küfurlü adamni, ne türlü ki eski duşmannıñ ayızdan alğaylar ol adamni, keräk çaytkay oruñ bilä, alyış bilä.

Ošta sizgä aqlattım küfurlük üçün.

10-unçi, tiymästir k'risdânlarga öpkä saçlamaga

K'risdânlarga tiymästir, ki biri birin tabalagay, ya ayblagaylar, ya sökkäy. Anıñ üçün aytır Johanneş awedaraniç, ki: «Biz k'risdânlar barçamiz çardaşlarbiz, bir awazandan toyarbiz». Kim ki kendi k'risdânin tabalasa, ya ayblasa, ya söksä, alay tut, ki öldürdü anı. Anıñ üçün Tejri Movşeşniñ Töräsina ayttı da (34r) yazdı, ki: «Öldürmä kimesäni».

Başı öldürmäçniñ öç saçlamaçtır. Öç saçlap ançaç sayış etär öldürmägä Gajinniñ çardaşin alir.

Ne türlü ki Ata Tejri çaryadi Gajinni, ki toyma çardaşimni [=çardaşin] öldürdü, ol türlü kim ki kendiniñ çardaşin öldürsä. Anıñ üçün aytırmen sizgä, da yazarmen, da buyurumen sizgä, ki yarlıyañiz siz sizgä, da ayañiz siz sizni, da biri biriniñizni sökmäñiz, çıçara bermäñiz, zrgel etmäñiz, yaman sözlämäñiz, da az nemä üçün 1-i biriniñizgä tüsmäñiz. Bu barça yazıçni, ki yazdıç, öpkä saçlamaçtan tüşär.

Yazarmen sizgä da alyışlarmen sizni, çaytıniz bu yazıçlardan, boş u yeñil sözlärdän, barça hamar bersärsiz Tejriniñ çorçulu yaryusunun alnına.

Xaysin ki yazdıç, bu yazıçlarnı çilindix esä çaysi birin, bolurbiz hamar bermägä Tejriniñ alnına bu işlarnı, ki yazdıç biz, boşbiz, siz bilirsiz, kläsäniz tutmaga, tiymästir ne 1 k'risdânga bu işlarnı çilinma, emdi yazarbiz k'risdânlarga, çaysi tiyişlidir tutmaga.

Ošta sizgä aqlattım öpkä saçlamaç üçün.

11-inçi, ki ne türlü tiyişlidir k'risdânlarga, ki biri birin sövgäylär džan u ten hörmätinä

(34v) Borçludur k'risdânlar, ki biri birin süvgäy, ki burungi Töräsidir Movşeşniñ da dayi da barçadan artıç K'risdosnuñ Awedaraniña, ki Törädä yazgandır: «Sövgäysen seniñ tejiñni bar boyuñ bilä da bar yüräkiñ bilä da seniñ sıñarıñni, neçik boyuñnu», — bu Eski Törädä.

A Yäñi Törädä yazar surp Jovaneş awedaraniç K'risdosnuñ ayzından: «Egär ki körsän çardaşıñni da kendi k'risdâniñni da sövmäsän, Tejriñni körmäsən. Da neçik bolusen sövmägä? Kim ki kendi k'risdânin sövmägäy ya kendi çardaşin, ol Tejrini dä sövmäs. Da kim ki kendi k'risdânin da kendi çardaşin sövsä, ol Tejrini dä sövär. Ol vaçta körünürsiz, ki benim çardaşimsiz, k'risdânlar biri birin sövgäylär». K'risdos ol türlü sövdü, ki bizim üçün boyun ölümgä berdi. Egär biz k'risdânlar 1-i birimizni sövmäsäç, ne džuvap bergäybiz Tejriniñ alnına, kim ki yaman sözlägäy, çıçara bergäy, zrgel etkäy 1-i birin?

Dayi da köp türlü ülüşü bu süvüktä, burungi dä ulu sövük. Tiyışlidir oylanlar atasin-anasin sövgäylär, anıñ üçün ki ata-ana emgäklidir Tejriniñ alnına, ki toçdurur, da östürür, da ilgäri keltirir, eskä-açılga övrätir, çaysi ki Tejriniñ ari bitikläri övrätir ki hörmätin ataniñ-ananiñ, çaysi ki uçar çuşlar, belgilidir, džanavarlar, ki, ne türlü analarin sövörlär. Ol türlü tiyişlidir çoyovurtka kendi k'ahanalarin sövgäy, anıñ üçün ki džan atalaridir: k'risdânlıki, bsagi, kömülmäçi, ölümü, tirlikli k'ahananiñ çolunadır, da k'ahana alyış etär hər vaçt çoyovurt üçün.

(35r) **12-inçi. Alıış üçün**

Tiyişlidir k'risdânlarga, ki kündä 3 kez alıış etkäylär. Ävâl tañ da mañ [tañ ta mañ] yuxusundan oyangaçox, da ekinçi aş vaxtına, üçüncü yux-lagan vaxtta.

Tügäl adam, da igit, da oylan. Tügäl adam 30 yaşınadır, da igit 18 yaşınadır, da oylan 7 yaşına, 8 üsnä keräk.

Här alıışta 12 kez tizin aşaya çoygay, ki 36 bolgay. Xatin kişi da çizoylan här alıışta 20 kez çökkäylär, ki bolgay 60 kez.

Haçan yuxudan tursa, adam oylu borçludur alıış etmägä da şükür bermä Teñrigä, ki çaramyuluxtan yarıxka çıxardı. Bolmagay ki adam oylu, dżanavar kibik, biliksiz meñärgäy Teñriniñ yaşılıxın.

Da keçägä keräk alıış etkäy da şükürlü bolgay Teñridän, ki ol künnü Teñri eminlik bilä keçirdi ertädän çaramyuluqxka dirä da çaramyudan saçladı eski duşmanniñ sinamaçından.

Bu 3 alıışni keräk adam oylu tügällägäy çayda bolsa — egär yolda, egär yixövdä — här kün tügällämäx keräk. Da şapatkün, yixkün barçası birgä yixövgä barmaç keräk alıışına, anıñ üçün ki şapatkün mardiroslar künüdir da yixkün jarut'ıun kündir. Anıñ üçün tiyişlidir yixkünnü hörmätlämägä da barça ten çilinmaçından boş bolmaç keräk, anıñ üçün ki K'risdosnuñ çorçulu yaryusu yixkün bolsar, da Adäm atamızdan beri ki ölüptirlär, yixkün tursarlar ölüdän, çaysı ki artarlar (35v) da yazıxlılar, alsarlar Teñridän tölov, da biryi çalinsar Teñriniñ, da 1 avazdan 2 işitilsär. Artarlar işitsärlär, ki: «Keliñiz, Atamdan da mendän alıışlanganlar». Yazıxlılar işitsärlär: «Keliñiz, Atamdan da mendän çarışlılar». Anıñ üçün ki aç edi — yedirmädiñiz, yalañaç edi — kiydirmädiñiz, zindanda edi — baçmadıñiz, çarib edi — ündämädiñiz. Anıñ üçün, «kim ki bu yaşılıxni çilinsa, alay tut, ki meni baçtıñiz». Anıñ üçün ki tiyişlidir k'risdânlarga yixöv eşikin baçmaga, Awedaranniñ avazın işitmägä, tum körmägä, haftaniñ yazıxların yılamaga.

Araq'ellär da hajrabelär çarış çoyuptirlar: kim ki yixkün yixövdän eksik bolsa, ülüşü bolmagay.

13-unçi. Hosdovanut'ıun üçün

Yänä yazarbız, ki çosdovanut'ıun Teñridän ulu başıştır da dżanimizniñ hakimlikidir.

Köplär biliksizlikindän zrgel bolırlar Teñriniñ şnork'undan da çosdovanut'ıundan, da köp yıl bolur, ki ne çosdovanut'ıunga, ne Teñriniñ yetizinä arzani bolurlar. Da bardir, ki uyalırlar, da bardir, ki klämäslär yaman yazıxlarından çaytarmaga. Bu 3 mahana bilä yıraçlanırlar çosdovanut'ıundan.

Bolmagay ki biliksiz bolgaysız çosdovanut'ıunga. Xosdovanut'ıundur hakimi dżanniñ tamuxtan da eski duşmanniñ ayzından da turmaçidir ölüdän. Saçlama yazıxıñni k'ahanadan. Uyaldıñ esä da saçlad(36r)ıñ esä, çayda bolsarsen K'risdosnuñ çorçulu yaryusuna, ki ulu yiyim bolsar, neçä kez 100 000-lär bolsar? Sen munda aytmasañ yazıxıñni k'ahanaga, anda alani bolsar. Oldir ulu ayb, da oldir ulu uyat, nalätlämä, da uyattan soñra çiyin da sönövsüz ot. Bolmagay ki ölgäysiz meñi ölüm bilä da çaytmagaysız yazıxlardan. Ansizim, nahlı ölüm bar, anıñ üçün ki yazıxlı adam neçä ki tiridir, eski duşmanniñ ayzınadır, bar sitxi bilä çosdovanel boldu esä, çutulur eski duşmanniñ ayzından. Egär ol yazıxta öldü esä, avlaç eski duşmanniñ çarnına kirär, çaysı ki tamuxtır da sönövsüz ot. Neçä ki bu dünyäda tiribiz, mundadır çarä da umsa. Bolmagay ki ölümlü yazıx içinä ölgäysiz. Egär ölümlü yazıx içinä öldüx esä da klämädiç çaytma, yoçtur umsa, ki çutulgaybiz. Tiyişlidir k'risdânlarga, yiyi çosdovanel bolgaylar, yilni aşirmagaylar, tumuna arzani bolgaylar, kendi törälärinä tügäl bolgaylar. Yarlını, çaräsizni baçkaylar, sadaça bergäylär. Kendiniñ häläl kücündän sadaça etsä, alarnıñdır uçmaç.

K'risdos buyurur: «Kim ki asrı çaräsizgä bersä, maña berir». Da Soyomon Imasduñ aytir: «Kim ki sadaça bersä, Teñrigä ötünç berir».

Oruçunuzu aruv da arilik bilä saçlanız. K'risdânlar, ki aruv arilik bilä oruçnu sövsälär da tutsalar, arilər bilä arzani bolurlar uçmaçka. Egär saçlamasa, [buzsa] (36v) aruv oruçnu balıx yemäx bilä, dżimrilik bilä ya borıñlıx bilä, ol Juta bilä çiyinalmaç keräk tamuxta. Yänäçi yer künlärdä çaxlı yegäy, çaxlı içkäy, artıxı içmägäy, egär toyda, egär k'risdânlıktä teli-teli oynamagay, teli-teli tepränmägäy, uyatın yüzündän salmagay.

Munuñ üçün yazır Boços araqel: «Dżimri adam bolmastır Teñriniñ uçmaçın meñärmägä». Yoçesä k'risdânlarça ne türlü tiyar k'risdânlarga, alay tepränmäç keräk, ki Teñri da yaşı kişilər yöpsüngäylär.

Dayı da k'risdânlık üçün

Dayı da k'risdânlarga tiyar, çaçan çastalıx kelsä kendinä da kendi kendin bilip 3-ünçü kündän soñra ündägäy k'ahanalarnı da ketçoyalıxni da diyatik etkäy, da ne ki çıxarmaçtır kimesägä çıxargay kendiniñ yaşı erki bilä, da kendiniñ ölümünä tügäl çosdovanel bolgay, tum algay. Bolmagay ki, dżanavarlar kibik, biliksiz bolgay.

Dayı yazarbız sizgä, tiymästir k'risdânlarga, umsasız yas tutkaylar ölü üsnä, anıñ üçün ki k'ris-

dânlık bilä da yergä bilä öldü esä, tüp-tüz Teŋrigä barir, çaysi ki umsasidir k'risdânlarniñ. Egär yïlap yaš tökmäxtän artiçsi etsä, ki bašin yulçkay, ya yüzün yirtkay, ya çagatın çanatnay, ya çanin çixargay, ya çara kiygäy, ol türlü adam Teŋriniñ buyruçuna utrudur. Egär çaytsa, keräk 40 kün ludz tartkay, çaysi ki utru bolgay k'ahanaga. Tiymästir (37r) anı k'risdân ornuna sayışlamaga, tiyäsdir anı sayışlamaga dinsiz ornuna, ki umsaşı yoçtur ölüdän turmaga, da tiyişlidir anıñkibikni çarçamaga da soŋyu tumuna da tiymäs arzani etmägä.

Yänä yazarmen munu, ki bolmagay ölüniñ ülüşün satkaysiz, da satıp çardz etkäysiz, da yaslılarnı çixargaysiz, ya yilisuvga yuvmaga eltkäysiz, da çatın kişilarnı yïyip harg etkäysiz. Salıñız munuñki yaman övränçikiñizni. Ölüleriñizniñ ülüşün beriñiz k'ahanalarıñizga, da yixövünüzgä, ki çariblar da çaräsizlar tingay, ki ölülar ari tumnuñ alyışından ülüşlü bolgaylar. Ölüleriñ ülüşün dżanına etiñiz, madaç yarlılarıñdır, açlarıñdır, ki yarlılar tingaylar, da Eyämiz K'risdos tingay sizniñ keçmişleriñizniñ dżanına meñi meñilik. Ameñ.

Badmut'ıunu surp Keçork'nuñ da sk'ançelik', çaysi ki ulu sk'ançelik' etiptir

Bar edi bir ulu kermän kün batışı sarı, da ol kermänniñ atı Lasija edi, da san bilä 70 000 üvlü edi, da ol kermänniñ ortasına bar edi bir ulu suv, teñiz kibik, da ol suvda uyalap edi çorçulu adzdaha. Da hər kün ol adzdahaga berirlär edi bir madçaş oylan. Andan soñra berir edi suv alma ol adzdaha kermän elinä, anıñ üçün ki özgä yerdä suvu yoç edi. Tek bir kün yïyildi kermän eli, da (37v) keldilər esä çan dadzariniñ eşikinä, da ayttılar: «Ey, çan, kim tiyar bu övränçikimizni da bu çorçulu adzdahani, ki heç yergädän bizim er u çizolanlarımız tas bolmagay? Da ne türlü ki biz beriyirbiz yïylamaç bilä bizim oylanlarımızni tas bolmaga, klärbiz, sen dä seniñ oylanlarıñdan bergäysiz, çaçan yergä kelsä».

Çaçan ki işitti esä çan bu avazni elniñ ayzından, asrı çayyuga tüştü.

Da bar edi bir körklü çizi çanniñ. Çaçan añar yergä keldi esä, kiydirdi kendiniñ çizini çanlıç tonlar bilä, altın-indzi bilä, bahasız taşlar bilä, eltilär çizni çan çaniçäsi bilä suvnuñ yaçasına, çayda ki bu çorçulu adzdaha edi, ulu yïylamaç bilä, da barça kermän eli birgä yïylar edi bu çizniñ heç yergädän tas bolganin, da özgälär yiraçtın täfärüdž etärlär edi.

Ol vaçtta Teŋriniñ haybatından da Ari Dżaniniñ şnorhk'undan K'risdosnuñ k'aç rıçeri surp

Keçork' kendiniñ saylıçına ol vaçtta ansizim kendiniñ ricerläri bilä da kök atı bilä barmaga klär edi kendiniñ ulusuna Gabat'ovgia atı, çaysi ki surp Sarkis ol ulustan edi. Da ansizim körär yiraçtın köp elni, da çan çizi olturup edi suvnuñ yaçasına, da balçiyir başı ayır taşlardan da altın-indzidan, neçik günäş, da el yiraçtın turup täfärüdž etiylirlär da baçiyirlar, çaçan kelsär ol adzdaha da yutsar çan çizini. Ol sahat surp Keçork' atına çamçi urdu da tezindän yetti çan çiziniñ çatına. Da çan, da çaniçä, da barça el yiraçtın turupturlar, ki nemä zaçim [=zalim] etmägäy alarga ol adzdaha.

Tek sordu surp Keçork' bu çizdan, ki: «Ne mahana, ne iştir, ki bulay el yïyliptir da sen bu haldä olturupsen?»

Tek çiz aytti surp Keçork'ka barça işni bu yaman adzdahaniñ, ki ne türlü eksiklik etiylir kermängä da anmey oylanlarıni (38r) da çizlarıni tas etiylir, ki hər kün birär oylan beriyirlär adzdahaga da andan soñra suv aliyirlar kermän eli kendi keräkinä, da emdi aytiylir kendiniñ tas bolganin, ki añar keldi yergä, ki çixar adzdaha da yutar meni.

Tek çoldu bu panna surp Keçork'dan, ki: «Keri ket, çardaşim. Köriyirmen, ki tañlama ricersen. Ansizim saña da ayusu tiymägäy».

Ol sahat işandı surp Keçork' Teŋriniñ kücünä da aytti çan çizina: «Xorçma, siñlim. Teŋrim benim saçlar meni dä, seni dä ol çorçulu adzdahadan».

Tek ansizim suvnuñ üstü tib boldu da tibi üst. Kördü munu surp Keçork', da çoydu 2 tizin yergä, da 2 közü bilä baçtı biyiklikkä, da 2 çolun kötürdü Teŋrigä, da ulu avaz bilä çayirdi, da başladı alyış etmägä Teŋridän, da ayti: «Jisus K'risdos, Teŋrim, Eyäsi barça dünyaniñ, ne türlü ki bastıñ körüm-süz duşmanniñ bašin da anıñ kücün bayladıñ seniñ haybatlı kücün bilä, ber maña bugün, çuluña seniñ Keçork'ka, küç, ki yeñgäyimen bu çorçulu duşmanni, çaysi ki adzdahadir. Seniñ bar kücün bilä küçäyt çuluñnu Keçork'nu, ki baskaymen bunuñ kücün, ki dayi munça anmeyläri tas bolmagay, çaysin ki yaratipsen».

Ansizim avaz keldi köktän da aytti: «Xulum benim Keçork'eos da k'aç rıçerim, küçäy da saçt bol. Barça çoltçañni tügällärmen».

Tek ansizim çixti bu çorçulu adzdaha suvdan çixari, da keldi çonarhel bolup, da bašin yergä astı surp Keçork'nuñ alnına. Tek aytti surp Keçork' (38v) çan çizina: «Češ belbaçıñni da bayla adzdahaniñ boynundan».

Češti da bayladı adzdahaniñ boynundan, da suvrup keltirdi kermängä tiri Teŋriniñ kücü bilä, da surp Keçork' birgäsina keldi.

Xaytíp başladı aytmaga surp Keork': Egär inansañiz Teñrimä benim da k'risdân bolsañiz Ata Oğul Ari Džannıñ atına, halôx öldüriyim bu çorçulu adždahani, sizniñ duşmanıñizni. Egär inanmaşañiz Teñrigä da k'risdân bolmasañiz, halôx çeşärmen bu adždahani, ki barçañizni yutar da kermäniñizni dä tas etär».

Ol sahat başladı alarga karož bermägä Teñriñ buyruçun, anıñ üçün ki dinsizlär edi da K'risdoska inanmazlar edi. Başladı alarga aytmaga Adäm atamizdan K'risdosnuñ kelgäninä ança; Kapriel hreşdagabedniñ süvünçlükün, ki surp Asduadzadzingä berdi; toyuşun K'risdosnuñ, ne türlü ki keldi surp Asduadzadzin bilä dadžarga 40 kündän soñra, ki çirçlandı; ne türlü ki surp Si-meon 500 yaşar yaşap edi; K'risdosnuñ mgrdel bolganın, ne türlü ki yoyartın avaz keldi, ki: «Budur benim süvüklü Oylum»; Ari Džannıñ kelgäni K'risdosnuñ üstünä kügürçin kibik; dayı da barça sk'ançelik'in K'risdosnuñ, ki bu dünyâda yürüdü, aysağlarga yürümäx berdi, soxurlarnı yarıçlattı, çoturlularnı oñalttı, kötilarnı sayayttı, ölüarnı sayayttı; ol Teñri, ki 5 ötmäk bilä 5000-ni yedirdi da 7 ötmäk bilä 7000-ni yedirdi; dayı da Łazariousnu 4-ünçü (39r) kündä ölüdän turıyuzdu; da [yänı eşäk üsnä olturup] keldi Jerusağemgä; kendiniñ yaxşı erki bilä berindi elgä; teñrilik haybatı bilä çaçlandı; kerezmanda kendi kömüldü; Ata haybatı bilä ölüdän turdu, da bardı da tamuçnu buzdu, da çutçardı Atäm atamizni kendindän toğanları bilä; teñrilik haybatı bilä kökkä ayındı da olturdu Atanıñ oñ yanına; dayı da yeberdi vernadunga Ari Džanni arakellärniñ arasına; dayı da köp türlü Teñriñ haybatın açtı da sk'ançelikin alarga.

Ol sahat çan da, çaniçä dä, bütün kermän eli, barçası inandılar Biyimiz Jisuska. Tek ol sahat k'aç riceri K'risdosnuñ surp Keork' çıçardı bozdoğanın da urdu adždahaniñ başına da öldürdü.

Andan soñra bardı kendiniñ kermäninä Gabatovgiaga da keltirdi açaşlar da babaslar, da bütün kermän eli k'risdân boldu Ata Oğul Ari Džannıñ atına. Tüzdülär da yasadılar ari yıçövlär surp Asduadzadzinıñ atına da surp Keork'nuñ, da här yıçövnüñ himindän Teñriñ haybatı bilä tatlı suv çıçar edi.

Biy Teñri, surp Asduadzadzinıñ pareçosluçu bilä da surp Keork'nuñ k'aç zinawornuñ yarlıyağaysen barça dünyâgä, da k'risdân çanlarına, artıçsı bizim çanimizga Stepanoska Vladislav Zigmundka, artıçsı bizim Lusaworiçniñ çullarına, da keçmişlär džanına uçmaçı bergäy, amən. Hajr mer or jerg'.

(39v) Ohanes Osgiperanniñ aytkanı K'risdosnuñ tonu üçün

Okosdos çanniñ çanlıçına Rımadan munuñ vaçtına endi Ari Džan Mariamga. Mariam toyurdu K'risdosnu Pet'çehemdä. Da tatar çanları keldilər da başçışladılar K'risdosnu.

Munuñ vaçtına oylanarnı tas etär edi, džuht çan bar edi Herovtes, Pet'çehemdä. Da çaçtı K'risdos Misirga, da bu dinsiz çan Zak'aria markareni öldürdü. Çaçtı Jovaneş Bampiliaga da Prik'iaga.

Andan soñra öldü bu dinsiz çan Herovtes, da anıñ ornuna Ark'eçajos çan boldu. Munuñ vaçtına çayttı K'risdos Misirdan da toxtadı Nazarettä. Ol vaçtın çıçtı Jovaneş k'aroz bermägä. Dayı da Beyados Bõdali keldi Jerusağemgä da Ark'eçajos Hreasdanga. Bularniñ vaçtına yasaldı Andiok' kermän da Urha. Da ermeni çan bar edi Apkar. Öldi Ark'eçajos çan, da Herovdes da çardaşı Herovtiç çanlıç edi da soñra Herovtia aldı kensinä çatın Ares çanniñ çizın, da Herovtes sövär edi anıñ çatinin.

Munuñ vaçtına keldi Biyimiz K'risdos mgrdu-tiunga, da surp Jovaneş tabalar edi Herovtes çanni anıñ üçün, ki klär edi çardaşiniñ çatinin alma. Andan soñra Herovtesgä oylan boldu, da Herovtianiñ çizi keldi da oynadı, da asrı biyandı anıñ (40r) oyunun, da ayttı çan çizga: «Egär yarım çanlıçimni izdäsän, saña beriyim».

Da ol çiz anasından ögütläniş edi, ayttı:

– Nemä izdämän sendän, tek surp Jovaneşniñ başın.

Yeberdi çan da kestirdi surp Jovaneşniñ başın. Aldılar da çoydular tepsı içinä da keltirdilər çanniñ alnına, da çan olturup edi kendiniñ biyläri bilä. Ansizim susd bastı kendilärin.

Çaçan boldu Eyämiz Jisus K'risdos 30 yaşına, yeberdi kendiniñ arak'ellärin, ki: «Barıñiz, dünyâda k'aroz beriñiz». Yeberdi Bedrosni, Ohaneşni, Andreasni, Pilibosni, Partoçemeosni, Mat'eosni, T'omasni, Agopni, Şmawonni. Da bular Ari Džannıñ şnok'u bilä etärlär edi hakimlik barça türlü millätkä, eski duşmannı çaçirirlar edi, çastalarnı sayaytirlar edi da barçanı tügällärlär edi K'risdosnuñ kücü bilä.

Bularniñ vaçtına Apkar çan ermeni tinsizlandı tenindän da köp altın, kümüş sattı hakimlärgä kendiniñ keräkinä, ki sayaygay edi, da nemä boluşmadı. Ol vaçtta işitti Biyimiz K'risdos üçün, ki köp türlü pşçut'ıun etiyir çastalarga. Da suçlanir edi körmägä K'risdosnu, da bolmas edir körmägä K'risdosnu. Okosdos cesar edi da Beyados starosta edi anıñ çolundan Jerusağemdä. Anıñ üçün imanir

[=išanir? inanir?] edi. Andan soñra Apkar çan ündätti Zate atli naçaşni da aytti:

— Xanliç ton ettir K'risdoska.

Tek (40v) aytti Zatte:

— İşıtipmen men, ki K'risdos Teñridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraçtan,— da aytti: — Ölümsüz Teñrigä ne türlü bolur ton tikmägä?

Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilər bezirgânlar da keltirdilər haybatlı ton ipkin K'risdoska lâyiç, keltirdilər da çöküp çoydular bu haybatlı tonnu. Kördü çan bu tonnu, ki heç tişi yoç, seskändi da tañlandı bu işkä.

Tek sordu çan bezirgânlardan, ki:

— Xaydan tüştü bu ton sizgä?

Tek ayttılar bezirgânlar:

— Xoyçılardan satun aldıç.

Buyurdu çan ündätmägä çoyçılarni. Tek sordu çoyçılardan:

— Xaydan tüştü bu ton sizgä?

Džuvap berdilər çoyçılar:

— Xanimiz, say bolgaysen meñi! Biz açiç közü-müz bilä alani aldıç munı, neçik ki keç basıyır edi bizim çoylarimizni, tek tañga mañ ot yandı kendi kensinä, da biz, munu körüp, asrı seskändiç, sayındıç, ki çaraçılar edi, tek 1 yerdä yiyildıç barçamiz, andan soñra bardıç ol yergä, kördüç tañ adämilär otlu çanatlılar, ki çuluç etiyirlär edi bu tonga, da biz çorçtuç yuvuçlanma ol yergä.

Tek alar bizgä ayttılar edi:

— Keliñiz da çorçmañiz, çoyçılar.

Da aldılar kendiläri friştälär da çürgädilär aç ketänniñ içinä. Da ayttılar:

— San sizgä, çoyçılar, ki biz bunu köktän keltiripbiz, da siz arzani bolduñuz bu dünyäda kötürmägä.

Ol vaçtta markareanal boldu Apkar çan (41r) da aytti, ki:

— K'risdosnuñ toyuşuna çoyçılar çuluç ettilär da emdi etsärlär çaçka kelgäninä dä.

Alyışladı alarni da boşattı eminlik bilä, ol tür-lü bezirgânlar da, ki bardılar çannıñ alnina, çaysi ki kümüşnü berdilər.

Tek ol vaçtta ündätti Zade atli naçaşni, da berdi ol tonnu da kümüşnü, da aytti, ki:

— Elt munu mendän başıış K'risdoska da keltirgäysen aniñ sürätiniñ yazıp. Inanırmen, ki egär yetsä maña aniñ sürätiniñ körkü, ol vaçtin sayayırmen. Egär kläsä aniñ biylik, ki kelgäy da birgämä çanliç etkäy.

Okosdos cesar öldü, da džuhutlar duşman çayttılar K'risdoska da džäht etärlär edi ki çaçka

keltirgäylär edi K'risdosnu, aniñ üçün ki çorçarlar edi: çandir, ki tas etmägäy edi kendilärin.

Aniñ üstünä Zatte hadirländi kendiniñ ricerläri bilä, da yetti Jerusaçemgä K'risdoska, da kördü K'risdosnuñ çövräsiniñ asrı köp friştälär. Neçik keldi da bardı Pilibos arak'elniñ çatına, da Pilibos arak'el yeberdi Antreas arak'elniñ çatına.

Tek aytti Zatte:

— Klärmen K'risdosnu körmägä.

Tek arak'ellär bildirdilər K'risdoska, buyurdu K'risdos:

— Kelsin da körsün.

Keldi Zatte K'risdosnuñ alnina, da [çoydu] başıışlarni K'risdosnuñ alnina, da yügündü ayaçına.

Aytti K'risdos:

— Xaydansız ya çaysi ulustan?

Tek alar ayttılar:

— Ulu Ermeniliktänbiz, çullari ermeni Apkar çaniniñ.

Tek aytti K'risdos:

— Ne keräktir?

Alar ayttılar:

— Xanimiz ant(41v)amaludçdur. Da işitipbiz biylikniñ üçün, ki köp çaysi ki çastalarni sayaytıyirsen. Kelipbiz seniñ alniña yarlıyamayıñni çolmaga.

Aytti K'risdos:

— Ne ki çolsañiz, barça tügälläniñ sizgä.

Tek alar ayttılar:

— Xanimiz sendän çoldu da aytti: «Men bolmadım seniñ çatına kelmägä. Okosdos cesar bilä bizim birlikimiz yoç. Sen Jerusaçemdäsen, da Biçados anda starostadır. Aniñ üçün bolmadım çatiña seniñ kelmägä, ki men da bular duşmanbiz biri birimizgä. Evet ki benim ulusum kiçkinädir, saña da maña yetkinädir. Da men seniñ çuluçmen. Arzani etkäysen kelmägä. Da egär biylikniñ yöpsünmäsäñ kelmägä, buyur, ki arzani bolgaysen seniñ sürätiniñ, ki yazıp keltirsinlər».

Ol sahat aytti K'risdos:

— Yasañiz boyovlar da yazıñiz çayıt üstünä benim sürätimni.

Tek buyurdu Zate 3 džardar naçaşka, ki:

— Başça-başça olturup yazıñiz K'risdosnuñ sürätini.

Yazdılar — bolmadılar oçşatmaga.

Çaytıp yänäçi aytti K'risdos köçürmägä — bolmadılar oçşatmaga.

Tek sordu K'risdos:

— Köçürdüñüzmi?

Ayttılar naçaşlar, ki:

— Adämini asrı köçürübiz, yoçesä Teñrini bolmasbiz köçürmägä.

Tek aytı K'risdos:

— Köçürdünüzmi?

— Köçürdülär — bolmadılar oğşatmaga.

Sordu K'risdos:

— Köçürdünüzmi?

Ayttilär, ki:

— Bolmadıy.

Ol sahat aldı K'risdos altinli ubrusnu da çoydu yüzünä utru, da yiltırar edi Teñriniñ yüzü yarıç bilä. Aldı da berdi Zattęga da aytı Jisus:

— Budur biyiniñizniñ hakimliki.

Aldı Zattę bu obrusnu da keldi ulu sövünçlük bilä kendiniñ çatına [=çanına], (42r) da çan utru çixtı 3 künlük yol. Açtilär tasdaragni çanniñ utrusuna — alay yiltırar edi tasdarag yarıç bilä, ki günäşniñ yarıçın yaptı. Kördü bunu çan da ulu sövünçlük bilä sövündü, da saıaydı başından ayaxına dirä Apkar çan. Ol sahat sekirdi Apkar çan töşäkindän da keldi badgerk' utrusuna, neçik Teñriniñ.

Munda tügällänir markareliki Esajęanıñ, ki buyurdu: «Ansizim yügürsärklär aısaçlar, neçik yednorozec, da ayır tillilärniñ sözü yeñillänsär» [Исаия 35:6 Тогда хромо́й вскочит, как олень, и язык немого будет петь]. Keldi alnına badgerk'niñ da yügündü da saıaydı.

Da buyurdu ulu yıçöv yasamaga, da altından puzdra ettirdi tasdaragga, da kelirlär edi bütün el, da yügünürlär edi ol surp tasdaragga. Da çañan tügälländi yıçöv, kötürdülär tasdaragni. Çañan kötürdülär tasdaragni, ol yerdä yabuštu ol sürät. Buyurdu, ki ol yerdä yasagaylar seyan, da seyan üstünä stol çoydılar, ol tasdaragni da ol badgerk'ni anda çoydılar. Teñriniñ küyüvsüz otu bilä yapuıptur K'risdosnuñ ekinçi kelgäniñä ança.

30 kümüş üçün,

ki Juta sattı K'risdosnu 30 kümüşkä

Da aytı aşagerdläriñä:

— Bilirmisiz, ki çaydan edi ol 30 kümüş, ki maña Apkar çan başıış yeberdi?

Aytı aşagerdlär:

— Biyim, sen bilirsən.

Aytı Jisus:

— Men aytıyım, da siz övräniñiz. Bu kümüşnü işlädi must (42v) P'ara, hajr Aprahamniñ atası, da hajr Apraham bu kümüş bilä satın aldı peçera Amovnanıñ oylanlarından. Da Amovnalılar yeberdilər bu kümüşnü da satın aldı körklü Jovsep'ni çardaşlarından, da çardaşları Jovsep'niñ eltilär da berdilər Jovsep'kä Misirda, da alar eltilär başıış Soıomon çanga, da Soıomon çan bu kümüş bilä yasadı dadžarnıñ eşikin.

Da dinsiz Napokotoşor çan, çañan aldı Eruşayemni da elni oldžı etti, da bu kümüşnü eltti da berdi Baydatka, da baydatlılar berdilər bu kümüşnü tatar çanlarına, da tatar çanları bizgä başıış keltirdilər, çañan ki bizni çuvdu Herovtes çan, çaldı kümüş Petçehemdä, da aldılar bezirgänlar, da berdilər çoyçılarga, da aldılar bu Teñriniñ tonun, da berdilər Apkar çanga, da Apkar çan bizgä yeberdi.

Aytı Jisus:

— Alıñız bu kümüşnü da eltiñiz džuhutlarıñıñ aıpaşına. Egär aytsa: «Kim yeberdi?», — aytıñız: «Jisus Jovsep' oylu yeberdi sizgä Nazarettän».

Çañan eltilär kümüşnü aıpaşlarga, ki çaçka çıyardılar, çaytıp Juta çıçara bergändän soıra K'risdosnu, yänä çaytardı kümüşnü alarga, ki alıp edi aıpaşlardan, da kendi asıldı. Tek ayttilär aıpaşlar:

— Tiymästir bizgä ol kümüşnü saçlama — çan bahasıdır.

Bardılar, ol kümüş bilä satın aldılar 1 yer, ki yarlılar kömärlär.

Da storozlar, ki K'risdosnuñ kerezmanin közätıyir edilär, kelip ayttilär, ki K'risdos ölüdän turdu. Keldilər ol aıp(43r)aşlar da aldılar ol kümüşnü, da ayttilär storozlarga, ki:

— Aytmañız, ki K'risdos ölüdän turdu.

Da storozlar bolmadılar yaşıрма K'risdosnuñ turganin — Teñriniñ buyruçu bilä. Anıñ üçün ki haybatlıdır anıñ atı meñi meñilik. Ameñ.

Barganı Apkar çanniñ Jeruşayemgä ulu džerüv bilä öç almaga džuhutlardan K'risdos üçün

Çañan işitti Apkar çan, ki K'risdosnu džuhutlar çaçka keltirdilər da çaç üstünä öldürdülär, yazdı Apkar çan Dıperios çanga bitik: «Yügünmäklik seniñ çanlıçına, Tıperios çan! Xolarmen sendän ulu çoltça bilä, ki bargaymen Jeruşayemgä da öçün algaymen K'risdosnuñ, anıñ üçün ki ne ki çilindılar K'risdos bilä dinsiz džuhutlar, anıñ üçün ki ol maña berdi tirlik da ol meni arıttı yaman tinsizliçimdan».

Berdi Apkar çanga Dıperios çan asrı ulu džerüv anıñ çolu tibinä. Aldı bu çerüvnü, da bardı, da aldı Jeruşayemniñ çövräsın, da buyruç etti džerüvgä, ki bolmagay damâhlangaysız altınga-kümüşkä, da ayamınça kesiniñ egär çartni, egär igitni, egär oylanni — barçasın çiliçtan keçiriñiz, anıñ üçün ki klärmen K'risdosnuñ çanın izdämägä, ki men küsänç çaldım anıñ aziz sürätindän.

Tek ança Teñri boluštı, da aldılar Jeruşayemni, da barça džuhutlarıñı çiliçtan keçirdilər, da

ханları alay ketär edi mahalälärdä, neçik bir ağin suv. Ol sahat yarlıyovuçi K'risdos yarlıyadı Apkar xanga da köründü aņar (43v) da ayttı:

— Nek bulay ayovsuz xanlar tökiyirsen? Ne izdiyirsen?

Da Apkar bilmäs edi, ki K'risdos bilä adam kibik köründü. Ayttı Apkar xan:

— Klärmen öç almaga K'risdosnuñ, ki ol arzani dügül edi ölmägä, da džuhtlar anı xaçka çıxardılar. Da benim suxlançım bar edi anı körmägä, da arzani dügül edim, anıñ üçün ki yazıxlı edim.

Tek ayttı K'risdos:

— Ne etti saņa, ki sen aņar inandıñ?

Ayttı Apkar xan:

— Men andamaludž edim, da ol meni pžsgel etti da köplärni benim bilä da kelmädi kensi, tek badgerk'niñ sürätin yeberdi.

Ayttı Jisus:

— Teņrini kim bolur körmä, ki sen aytiyirsen: «Teņridir»,— da klärsen anı körmägä?

Ayttı Apkar xan:

— Yazıxsız bolsam edi, körär edim anı, evet ki körmädim. Yoıesä anıñ yarlıyamaıñ kördüm.

Ayttı Jisus:

— Bolgay, ki köz artından edi, tügül edi Teņri Oılu?

Ayttı Apkar xan:

— Men anı körmädim, yoı. Evet ki sürätin yeberdi maņa. Teņriniñ süräti edir, tügül edi adamnıñ.

Ayttı Jisus:

— Xaytar xılıçıñni xınıña, dayın öldürmä. Menmen Jisus, ki seniñ bilä sözliyirmen.

Tüšti Apkar xan K'risdosnuñ ayaxına da xoldu:

— Azgına tur benim bilä, ki seniñ sürätiñni körüp mıt'arel bolıyım.

Andan soņra atlandı atka da biryi tarttırdı, ki dayın xan tökmägäylär.

Kördü Apkar xan K'risdosnu da džanı-teni bilä süvündü. Da K'risdos ol sahat kökkä ayındı.

Da ulu süvünçlük bilä xayt(44r)ti Apkar xan kendiniñ ulusuna, da ol ulusta asrı ulu süvünçlük boldu. Da Apkar xan ermeni edi K'risdosnuñ toyşundan burun, da barça k'risdän xanlarından burun da bu Apkar xan inandı K'risdoska.

Biy Teņri, ari Apkar xanıñ da barça arılarnıñ parexosluı bilä yarlıyagaysen meņneł etkängä, da yazganlarga, da sarnaganlarga, da keçmişlər džanına, ammen.

Körüm körgäni surp Asduadzadzinıñ

Surp Asduadzadzin bir kün boldu ki bardı Zäytün tayına, alıış etti da ayttı alıışına: «Biyim

Jisus K'risdos, işit xoltxamni benim, seniñ xardaşınıñ da anaınıñ. Yeber maņa hreşdagabedni, ki aytkay maņa, xaysına suxlanıpmen».

Ol sahat işitti K'risdos xoltxasına surp Asduadzadzinıñ da yeberdi Kapriel hreşdagabedni friştäläri bilä.

Keldi Kapriel hreşdagabed, da yügündü surp Asduadzadzinıñ alnına, da ayttı:

— Saylıx da eminlik saņa, Asduadzadzin, yarıxlı dadžar, Teņriniñ anası.

Färäh bol da süvünçlü, xaysı ki tindi seniñ yüräkiñä yalızi Teņriniñ da Ari Džan!

Färäh bol da süvünçlü friştälärdän da hreşdagabedlärdän, ki haybatlarlar seni!

Da adämilär, ki yügünürlər saņa, markarełär, ki k'aroz ettilär seni, da arak'ellär barça yarı haybatlarlar seni.

Hajrabedlärdän da barça (44v) arılärdän ögövlü da haybatlı!

Sövüklü bol, çičäki uçmaıñni, ki berdiñ yemiş k'risdänlarga — şnork'un Ari Džanıñ!

Färäh bol da süvünçlü, surp Asduadzadzin, ki işitti Teņri seniñ alıışını da yeberdi bizni, ki aņlatkaybiz saņa köktägi sayışni!

Turdu surp gojs Mariam, da yügündü Kaprielgä da barça friştälärgä, da ayttı, ki:

— Sen färäh bol da süvünçlü, barça friştälärniñ başı, ki ölümsüz Teņriniñ xuluxçısısen, da anı haybatlarsen, da sayışi seniñ bilädır!

Da süvünçlü boluıuz Ari Džandan, ki anıñ buyruıun etüçısız, 6 xanatlı serovpełär!

Färäh bol da süvünçlü, hreşdagabedi da Kaprieli Teņriniñ, ki hadirlänipsen biryi tartmaga da oyatmaga ölüärni da meņi yuxlaganlarını!

Xolarmen sendän da seniñ friştäläriñdän, ki körgüzgäysiz maņa, ne türlüdir tamuı da yazıxlılarınıñ xıyını, ki xaytmıyırlar yazıxlarından.

Surp Asduadzadzingä ayttı hreşdagabed:

— Kim kimni keltirsä xıyına, adämilärni tas bolmaga, aņar meņi yazıxtır, da esindän çıxargan eski duşmandır, da ki xaytmagay yazıxlarından, ol eski duşmandır.

Da türlü-türlü xıyınları bar yazıxlılarnıñ, ki xıynalıyırlar kendiläriniñ yazıxlarına körä. Ulu tarın xıyın da bar, andan aşıya da bar.

Tek ol sahat Teņriniñ buyruıundan açıldı tamuı da köründü surp Asduadzadzingä xıyınlılarınıñ yeri: sönövsüz otuı içinä adämilär da (45r) xatunlar belindän edilär, da özgäläri boynundan, dayı da tek tebäläri köründülär. Da otlı suv ağin kibik kelip da üstlärinä tökülüyür, da tıblärindän ot yanıyır. Da otlı xurtlar, da yılanlar kibik, da

adzdahalar yutuyurlar alarni. Da ol yerdä yaman yistir da çalin çaramyuluç. oçşamastir bu yerni çiyinlarina. Dayi da hörmäti alarni oçşamastir bu hörmätkä, dayin haybatlidir, neçik Boços arak'el buyurur: «Xaysin ki köz körmäs, çaysin çulaç iŝitmäs, adam yüräkinä tınmas, ol türlü arilärni hörmätidir».

Sordu surp Asduadzadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü çiyinaliyirlar ol çiyinda?

Tek aytii hrešdagabed:

– Xaysi ki belindän çiyinaliyirlar otnu içinä, alardir, ki atani-anani çarçişin aliptirlar, da çullar, ki biylärinä hnazant tigüllär, da ŝegertlär, ki ustalarına hnazant tigüllär, da igitlär, ki çartlarga hnazant tigüllär da uslularga. Da çaysilari ki boynularından [=boyunlarından] kömülüp küyiyirlär, alardir, ki hörmätlämädilär kendilärini k'risdän atasın da k'risdän anasın, söktilär, birgäsina yazıç ettilär, bular meçi çiyinarslar da ke rezmanına da tınmisarlar. Da çaysi ki kömülüp-türlär tebälärindän otnu içinä, alardir, ki ot alip içärlär, ki oylan bolmagay, ki neçä oylan bolsar edi, ol oylanlarni çanlarin borçlu çalirlar içkändä, içirgändä; da(45v)çi da çaysi ki oylan toyurur da salir; dayi da kim adämini çixara bersä ölümgä da dçurumga, alar da anii bilä meçi çiyinarslar; dayi da çaysi ki yiçövdä yalyan ant içsä, ol da asri dinsizliktir da Teçrini tanmaçtir, anii üçün alar da ulu tarin çiyindadir, ki çosdovanel bolup çaytmadilar yazıçlarından.

Xaytip körär surp Asduadzadzin dayin özgä çiyinli yer, ki ayayçlarından asiliptirlar, da tiblärindän ot yanıyir, da otluyusuz çurtlar alarni tenin yeyirlär. Sorar surp Asduadzadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bu, ki munuñki çiyindadir?

Aytii hrešdagabed:

– Alardir, ki aççasin aslamga berirlär da aççasin yerlär, alarni da otluyusuz çurtlar yeyirlär, ki alar yedilär yarlini çanin da toyagan kümüşnü toyurdular, sbgi toydu alarga yusuz çurtlar da ulu çiyin yüräklärini üstünä, ki alar sadaya etmädilär, alar da yöpsünmädilär Teçridän yarli-yamaçni.

Yänäçi körär surp Asduadzadzin özgä yerdä çiyin, ki er u çatunlar 2 çolu artçari bayli otnu içinä, da yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarni tenin.

Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü çiyinaliyirlar tarn?

Aytii hrešdagabed:

– Alardir, ki pambasel etärlär, da biri birinä salirlar, da özgäni eşikinä barip çulaç çoyar, söz eltip söz keltirir, talaştirir, anii üçün meçi çiyinarslar.

Dayi da körär surp Asduadzadzin otluyalin-tibinä küyiyirlär köp (46r) adämilär da köp çatunlar, da yalin, açin suv kibik, keliyir da çapliyir alarni. Tek surp Asduadzadzin ulu küstünmäç bilä küstündü da sordu:

– Kimlärdir bu?

Aytii hrešdagabed:

– Bulardir, ki, çan avazin işitip, kelmäslär aliçişina, erinçäklik etip, ne türlü ki Noj vaçtina avazni heç ettilär, da yuçunu sövdilär, da aliçişlarına kelmädilär, erinçäklik ettilär, Awedaran iŝitmädilär, ari tumnu körmädilär, çosdovanel bolup, tum almadilar, çaysi ki sayliçtir da tirliktir, anii üçün çiyinarslar.

Sordu surp Asduadzadzin hrešdagabedän da aytii:

– Kim ki çasta bolsa ölüm halinä, ne türlü bolur çosdovanel bolma da tum alma?

Aytii Kapriel:

– Egär öv yangay 4 yartın da bolmagay çixma, aniiçigä boşatliç bar, yoçesä çasta, ki erinçäklik etkäy da klämägäy meyaga kelmä, ol meçi çiyin alsar.

Xaytip körär surp Asduadzadzin temirdän çizmiş oltuyuç, ki ol oltuyuçnu isisindän köplär küyiyirlär da çaxiriylar barçası ulu avaz. Sorar surp Asduadzadzin:

– «Kimlärdir bular?»

Aytii Kapriel:

– Alardir, ki öktämlik etärlär da kendi kendilärinä biyanirlär; k'ahanasin körüp yügünüp çonarhel bolmaslar edi, mahana etärlär edi, ki mis-kindir da kiçi k'ahanadir, ya benim oylumdür, ya men andan çodça da biymen. Bular bulay çilinip çiyin alsarlar.

(46v) Yänä baçar surp Asduadzadzin da körär temirdän teräklär, da butaçlarından aşaya asiliptirlar baş-tebän adämilär da çatinlar, da butaçlarından otlar çixiyir. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytii hrešdagabed:

– Bulardir, ki pambasel etärlär, ne türlü ki barça yazıçtir, ol türlü pambastir. Dayi da ki heç nemädän ant içärlär, bular meçi çiyin alsarlar.

Xaytip körär surp Asduadzadzin özgä yari tarn çiyin barça yazıçlardan u çiyin körär: otluyeran çuyur, da ol çuyurnu içinä otluy temirdän çiyin

zovlu süngülär, da ol süngülärdän aşıya asılıptirlar tillärendän asrı köp adämilär u çatınlar, u ayzıları [=ayızları] açıx tamaçlarına dirä, da ayzılarından çixiyir otlı sasimiz [=sasimiş] xurtlar, ne türlü ki teräktän çixiyir çulular, da uçup havaga ketiyirlär, da çaytöp yänä ayzılarına kiriyirlär, da çalışıyirlar alarnı; andadır körmäç, ki yaşları çixiyirlar da tişlärin xırçildatıyirlar. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular?

Aytti Kapriel:

– Alardir, ki yaman murdar küfürçüdlär, ki K'risdos buyurdu: «Kim ki Ari Džannı sökär, yoxtur añar boşatlıx ne ol džihanda, ne bu džihanda, anıñ üçün ki adam neçä küfür berir, ança Teñrini tanar».

Yänä körär surp Asduadzadzin: çaramyuluç, ki çatınlar emçäklärindän asılıptirlar, da itlärtartçalıyirlar alarnıñ tenin. Sordı surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir(47r)dir bular, ki bu türlü çıynalıyirlar?

Aytti Kapriel:

— Bulardir, ki emçäklärin berirlär dinsizlärgä da dinsizlärdä bilä birliklänilär 1 töşäktä. Anıñkilär Ari Džannıñ şnork'undan yıraçlanıptirlar, da çıxara berdi K'risdosnu, da çäçka kelgän K'risdostan da yıraçlanıptirlar, ol türlü çıyınca, ki otlı itlärtartçalıyirlar alarnıñ tenin yeyirlär tiyovsuz, ki çaytöp çosdovanel bolmadılar.

Çaytöp körär surp Asduadzadzin: er u çatın çıynalıyirlar otlı teñizdä, ki küyiyirlär, da tişlärin xırçildatıyirlar, da yıyılıyirlar tarı, ki andan anda tüşiyirlär da bolmaslar kendinä tinçliç tapmaga.

Sordı surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytti hreşdagabed:

– Bulardir, ki yixkün yixövgä kelmädilər, erinçäkklik ettilär, yeñillik bilä keçirdilär, ol künnü işlädilär, eski duşmannıñ çilinganı bilä çilindilər, yazıç içinä edilär, džimirlikkä bardılar, özgälärni dä birgälärinä eltilär, oyunga bardılar, eski duşmannıñ çilinganı bilä çilinirlar edi. Tiyişlidir k'risdânlarga, ki yixkün çosdovanel bolgaylar, Awedarrannıñ avazın işitkälär, tum körgäylär, yaş tökkälär, yazıçların yıyilagaylar. Ari tum vaytına yarlıyamaç eşiki açıxtır da uçmaç eşiki barça k'risdânlarga, anıñ üçün ki tum vaxtına ne ki çolsa Teñridän, Teñri tügällär anıñ çoltçasın džan u ten sartın, özgä türlü tügül K'risdosnuñ buyruçu, (47v) ki ayttı: «Kim ki çolsa, alir, kim ki izdäsä, tapar, kim ki çaxsa, açilir». Tiyişlidir k'risdân-

larga, artıxsi surp Lusaworiç dininä, ki yilda arzanı bolgay tumuna. Artıxsi çastalıçına, ki bolmagay tumsuz ölgäy, ya bu işlärdä heç etkäy, ya bu dün-yâdan tumsuz keçkälär, ki džanavar kibik ölgäy. Kim ki bu işlärdä heç etsä, alar meñi çıynalmaç keräk.

Yänä körär surp Asduadzadzin özgä yarı otlı yalın, ki çıynalıyirlar er u çatın, ki yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarnıñ tenin. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular?

Aytti Kapriel:

– Alardir, ki itlik etärlär, borınlär, adam öldürüçilär, heç nemägä tutmaganlar, talaş, uruş etüçilär, oyrular, aççasın aslamga berüçilär, sıñarın pambas etüçilär, tumdan burun aş yeyüçilär, yixkün, ya ulukünlärdä, ya özgä kiçikünlärdä, ya çoyovurt ya k'ahana erinçäkklik etkäy alıışına, ya çoyovurtnu övrätmägäy, ya kim ki Teñrini çuluçuna masçaralıç bilä çilingay, çarışlıdır alar barçası. Babaslarnıñ babadyası, ki oruç bilä, alıış bilä aruv, egär apeyalar, ki aruvluç bilä tirilgäylär da aruvluç bilä saçlagaylar barça yergälärin, yoçesä ki, aşçarhagan kibik, kiyingäy, yazıçlı tirilgäylär da çaytmagaylar, çosdovanel bolup, da barçasın munu heç etkälär, alar meñi çıynalsarlar.

İşitti munı surp Asduadzadzin hreşdagabedän, da köksünä (48r) urup, küstündü, da ayttı:

– Yaçşıraç anıñkibik adam dünyâda heç toymagay edi!

Çaytöp körär surp Asduadzadzin otlı teñiz, kügürtlü, da ortasına ulu çuyur, da terän, da keñ, da çaramyuluç, da otlı çara köbük keliyir üstünä, neçik samala, da çayniyir, neçik çazanda suv. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytti Kapriel:

– Dinsiz džuhutlardir, ki K'risdosni çäçka keltirdilər, da öt da sirkä içirdilər, da arak'ellärni da surp markarelärdä öldürdülär. Dayı da kim ki açpaşları pambasel etsä, anıñkibik adämilär dä birgälärinä çıynalıyirlar, da kim ki ulu oruçta džimirlik etsä, ya ulu yazıçka tüssä, alar da ol çıyın bilä çıynalsarlar.

Andan soñra ayttı hreşdagabed Diramajr, surp Asduadzadzingä:

– Sal alarnı da kel birgämä, tin seniñ çatırına, tizövlü da haybatlı baççaña, ki ne 1 adam oylı bolmastır anı körkäytmä.

Tek tüştü surp Asduadzadzin yüzünün üstünä yaş bilä K'risdosnuñ alnına, da başladı çolmaga kendiniñ yalıızından k'risdânlar üçün, da ayttı:

– Yarliya k'risdānlarga, ki seniñ atıña k'risdān boluptırlar da saña inanıptırlar.

Avaz keldi surp Asduadzadzingä köktän da aytı:

– Bular kendi kendiläriniñ yuvuqlarına da Xanına yarlıyamadılar, xan xanga xatışıldı, da heç ettilär bu işlärni, da dżanların xayıurmadılar, da aytmadılar: «Ölsärbiz». Neçik ki alar (48v) yarlıyamadılar kendi kendilärinä, men dä alarga yarlıyamısarmen. Men dä yarlıyamamaçimni alardan övrändim, da benim yarlıyamaçim alarnıñ üstünädir, kim ki kendi kendinä yarlıyasa. Da kim ki kendiniñ dżanın saıxlasa, da xaytsa, xosdovanel bolup, yazıqlarından bu dünyâda, yarlıyovuçimen añar. Egär bu dünyâda yazıqlarından xaytmasa, neçä ki tiridir, da xosdovanel bolmasa, ol dünyâda dayın yoxtur parexos, anda tamuıxtan ne ata uyulnu bolur xutxarma, ne oıul atanı, ne ana xızın, ne xız anasın, ne xardaş xardaşın, ne xan xannı, ne biy biyni, ne yarlı yarlinı, ne satmaga bolmas kendi kendin, ki xutulgay. Emgän inan bilä da emgäk bilä, ki ol dünyâni meñärgäyksen da körmägäyksen bu tamuıxnuñ xorxusun.

Xaytıp xoldu surp Asduadzadzin barça arak'ellärdän, da markarelärdän, da hajrabeledlärdän, da friştälärdän, da hreşdagabeledlärdän, da barça arilärdän egär yerdägi, egär köktägi:

– Keliñiz, Teñriniñ barça ariläri, yerni öpüp da yüzümüznü yergä xoyup, xolalix da yalbaralix yaş bilä Teñridän bu yazıqlılar üçün, xaysi ki meñi xıynalsarlar!

Xoydu surp Asduadzadzin yüzün yergä, da barça arilär birgäsinä, da asrı yaş tökti surp Asduadzadzin Teñriniñ alnına. Avaz keldi köktän surp Asduadzadzingä da aytı:

– İşitti Teñri seniñ xoltxanñi da barça ariläriniñ. Kim ki xayt(49r)sa yazıqlarından igitliktä, añar bayışlarmen uçmaçni 100-ünä 100 kez. Da kim ki orta adämiliçinä xaytsa, añar 80-inä 80 kez bayışlarmen uçmaçni. Da kim ki xartlıçına xaytsa yazıqlarından, 30-una 30 kez bayışlarmen köktägi uçmaçni añar. Xaysi ki klämägäy xaytmaga xosdovanutıun bilä, oruç bilä, yaş bilä, sadaıa bilä, alar dinsizdirlär da meñi xıynalsarlar.

Xaytıp körär surp Asduadzadzin: kügürtlü teñiz içinä xatınlar yüriyirlär boylarından, da yarım yüzü xara, da yarımı kök. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytı hreşdagabed:

– Ol xatınlardır, ki umsasız yas saıxlarlar kendi kendiläriniñ ölüsü üstünä. Xaysiniñ ki yüzü

köktir, alardırlar, ki yüzünä urarlar da xan çıxarırlar. Ne türlü buyurur Teñriniñ ayzi, ki: «Artarlar yarıxlansarlar, günäş kibik, köktägi uçmaçta, xaysin köz körmäs, xaysin xulaıx işitmäs, xaysi ki adäminiñ yüräkinä tinmas, xaysi ki Teñri hadırläniptir kendiniñ dostlarına».

Teñrigä haybat meñi meñilik. Ammen.

Aytkanı Ohanneş vartabedniñ Erzınganlı ögüt dżan sartin

Yarattı Teñri adam oyluna dżan u ten, da körkäytti anı kendinä (49v) oıxaş, da etti esin dżanına köz, da közün teninä çıraıx etti, da ten közü bilä dünyâniñ körkün körär da Teñri alıışlar här kez, da dżan közü bilä Teñriniñ buyruıxun etär, xaysi ki yarıxtır da dżanni yarıxlatır.

4 iş bar, ki adam oyluna yaraşır: sıfatiniñ çireyin közü bilä körär, avazni xulaıxı bilä işitir, aşniñ tatlıxin burnu bilä anlar, aşni ayzi bilä aşar. Yoıesä bekni da imşaxni da ayırni da yeñilni xolu bilä tanır. Bu 4 iştän artıx nemä yoıxtur haybatlı islär [=ışlär], munuñ içinä tapulur, xaysi ki aytır, isläp [=ışläp] añar.

Adam oılunuñ teni bu türlüdir, ne türlü ki 1 kermän, da çövräsinä taş xala tartkay, da üsnä 5 xabaıxı bolgay: 1 xabaıxı estir, 2-inçisi közüdir, 3-ünçüsü xulaıxidır, 4-ünçüsü ayzıdır, 5-inçisi xoluayaıxidır. Adam oılunuñ yaıxşısı da yamanlııxı bu 5 eşiktän kirär da çıxar. Da dżanı toıxtaptır bu kermänniñ içinä, xaysi ki tenidir.

Adam oılunuñ xaznası yaıxşı xilinganıdır, da esi adam oılunuñ peçatidir. Da eski duşman, xaysi ki şaytandır, alay dżâht etär, ki bu şähärlärni alıgay, xaysi ki adam oılunuñ tenidir da dżanı tenindädir.

Tiyär adam oyluna, ki esin üstünä saıxlagay, ki bermägäy eski duşmanga yuvuıxlanma. Xaysi ki Boıos arak'el aytır, ki: «Keräksiz söznü ayziñizdan çıxarmagaıysız» [Ефесеям 4:29 Никакое гнилое слово да не исходит из уст ваших], ki orun almay eski duşman. Esiñ üstünä tut, ki oıru yuvuıxlanmagay saña, xaysi ki eski duşmandır. Egär ki burungi (50r) anamiz Jeva yilanniñ sözü bilä bolmasa edi, aldanmısar edi, da Teñriniñ buyruıxun Jeva tutar edi, da hnazant bolmısar edi yilanga. Ol türlü adam oılanları tiymästir yazııka xulaıx xoymaga. Egär Jeva anamiz yilanniñ sözü bilä xulaıx xoymasa edi, aldanmısar edi.

Ne ki közün bilä körsän körklü, suıxlanmagaysen. Egär Jeva anamiz közü bilä körüp suıxlanmasa edi, emisär edi ol yemişni.

Xoluñ bilä yazııka aldanma. Egär ki Jeva xolu bilä yemäsä edi, toymısar edi.

Ayziñ bilä artix yemäxtän, artix içmäxtän saɣlan, ki Adäm atamiz da Jewa anamiz Teñriniñ buyruğun saɣlasalar edi, tüsmäslär edi ol haybat-tan, da yalañaçlanmisar edi, da tabalanmisar edi, da çaryiş tibinä ölmisär edi.

Munu bilmäx keräk, ki eski duşman yilandir, da dźâht etär barça adämini algay da aldagay, anıñ üçün buyurur K'risdosnuñ surp arak'eli Bedros, ki: «Saɣt bolunuz da yazixiñizni añip küstünüñüz». Anıñ üçün ki sizniñ duşmanıñız şaytan çaxiri-yir, neçik aslan, ki çixargay bu 5 eşiktän. Adam oylunuñ esi u axılı keräk çulaxin yapkay ari bitik-lär bilä közüñnü artixsi baymaxtan, tiliñni yaman sözdän, çoluñnu zrgel etmäxtän, oyurluختan, töv-mäxtän da barça yaman işlärädän, da ayaxiñni ya-man yollardan. Evet ki çolu bilä sadaya bermägä tiyär da alyişta emgänmä(50v)gä tiyär. Munuñ bilä saɣla kermänin da çaznasin eski duşmandan.

Yänä 4 iş bar, ki adam oylun yazixtan çutça-rir. Ävälgi adam oylu yazixin heç unutmagay. 2-in-çi, ki özgäniñ yazixin añmagay. Evet ki aɣpaş bol-sa ya k'ahana, ki buyruççi bolgay, ol çayyurgay, da ol izdägäy, ki nemä yaman bolmagay kermändä egär dźan sartin, egär ten sartin. 3-ünçi, ki adam oylu, ne ki yaxşı çilinsa, Teñriniñ alnina körär. 4-ünçi, ki adam oylu kensiniñ ölümün esinä tutkay här vaɣt.

Bu işni dä belgili etär Ohanes vartabed Erziñ-gänli.

Adam oylu ki kendiniñ yazixin heç unutmagay, da miskin köñüllü bolgay da özgäniñ yazixin añmagay, da ol Teñriniñ hər kez yanına körär da yazixka da tüsmäs. Da kim ölüm künün esinä saɣ-lasa, ol adam damäh bolmas bu dünyâda, da Teñ-riniñ çorçusun yüräkinä saɣlar, da yaxşı çiliniñ dayma.

Yänä 4 iştän çorçumaç keräk. Ävälgi, ki dźan bergän vaɣtta. Ekinçi, ki çaçan Teñriniñ alnina eltär. 3-ünçü, ki kendiniñ barça çilinganına ne dźuvap bergäy. 4-ünçü, uçmaçniñ süvükün unutmagay, ne tamuçnuñ çorçusun. Kimlär ki bizdän burun ölüptürlär, bizni çayyuga saliptirlar bizim yazixlarimiz üçün.

Bu dünyâda (51r) ne iş bar, ki bizim erkimidän başça keliyir? Ävälgi, ki çastaliç, çartliç, da Teñriniñ yaryusunun alnina barmaximiz, da ölar künümüz. Bu 4 iştän başça bolma çaräsizdir. Yoç-esä biz, çardaşlar, boliyix bizim erkimizgä, ki yax-şı çilingaybiz. Berdi Teñri adam oyluna dźan u ten. Tenniñ çaznası da ululuçu esinä çuldir, da esi adam oylunuñ barçanıñ üsnä çandır. Teñriniñ ke-räkin ol çadar et, ki dźanıñni yeñmäsin da çul et-

mägäy. Egär teniñni yemäx bilä, içmäx bilä kü-çäyttiñ esä, ya körklü tonlar bilä körkäyttiñ esä, ya imsaç töşäklär bilä tindirdiñ esä, ošta dźanıñni teniñä çul etärsen.

4 işlär, ki adam oyluna hörmät keltirir. Äväl-gi, sürätiniñ turuşu da körkü. 2-inçi, boyunuñ kü-çü da çuvatı. 3-ünçi, çaznası. 4-ünçü, esi u axılı. Bu 4 nemädän 3-sü keçövlüdir: bardir, ki yaman-ga çaytar, bardir, ki yaxşıga çaytar. Adam oylunuñ körki, tinçsiz bolsa, çireyin salir, da küçün tinçsiz-liç yeñär, da çodźaliختan yarlı bolur. Yoçesä es da axıl keçövsüzdür. Kim ki eslidir, ol Teñri süvüçü-dir da yaxşı çiliniñ, da ol adam esi bilä tirilir. Bu 4 nemä adam oylunuñ çolunadır, neçik bir tiri çiliç-tir. Adam oylu kendi erkinadır: egär ki kläsä, ken-di kendin öldürür, a kläsä, duşmanin öldürür, çay-si ki şaytandır. Ävälgi, yüzünüñ (51v) körkü bilä egär er, egär çatın kişi yaman etmäsin. 2-inçi, çodźaliخت bilä egirlik etmäsin, ne yüz körmäsin ne çodźaga, ne misingä. 3-ünçi, küçünä bazip kimesä-ni urmasin. 4-ünçi, kendi kendiniñ esi bilä yaman sayışlamasin da esindän keçirmäsin; egär ki ya-mannı çilindi esä, kendi kendin öldürür. Adam oylu kendiniñ körkün Teñrigä saɣlasin, da körkü bilä Teñrigä çuluç etsin, da boyun aruv saɣlasin. Da çodźaliخت bilä könülüçnü süvsün, Teñriniñ keräki-nä yaxşı çilinsin, da yarliga da çaräsizgä u çaribgä bolgay ata, sadaya sövüçi, Teñri yoluna yaxşı çilin-gay da özglärni dä keltirgäy ol yolga. Äväl k'aha-nalarına, andan soñra çaribgä u çurbanga, neçik buyurur Teñri ayzi: «Kim ki yaxşı etip yaxşı övrät-sä, ol biyik ündälir Teñriniñ uçmaçına». Dayı da adam oylu küçü bilä emgänsin Teñri yoluna surp yixövgä kelmägä, alyişına tügäl bolmaga, çol kö-türmägä Teñriniñ alnina, yaş töküp yazixların yiy-lamaga, alyiş etmägä k'risdän çanları üçün, artix-si bizim çanimiz üçün, kimniñ ki çolu tibinäbiz. Es u axıl Teñriniñ töräsidir da bilmäçidir. Xaysi adam bu yaxşı işlär bilä çilindi esä, öldürür duşmanin, çaysi ki şaytandır, zera köp yaxşılıçka utrudur. Zera bu 4 nemä çaräsizdir, ki keçövsüzdür, yoçesä keçövlü(52r)dir: egär ki kendi kendin Teñrigä çay-da esä da bu işlärni çilindi esä, ošta dźanıña as-lam etär da tircizir, da egär ki heç kördü esä bu iş-lärni, da zrgel etti kendi kendin Teñriniñ yaxşılı-çından. Adam oylunuñ egär ki bolsa da egär esin-dän keçirsä, alay tut, ki etti, da egär ki bolgay da etmägäy, ol kendi kendin öldürür. Da uçmaç da tamuç — adam oylunuñ elinadır kirmägä.

Yänä Teñri 4 nemädän adam oyluna ululuç da biylik berir. Anıñ çoluna biylik da buyruç, ki bol-gay öksüzlärgä da tullarga da alarniñ bar keräki-

nä bolgay neçik ata da tügällövüçi, ol türlü çarib u çurbanlarga bu yaxşı çilinganı bilä ol dünyâniñ uçmaçın meñärir keçmişläri bilä. Ne orinag bilä çanlar yaxşı adämilärni tañlar da ornuna olturçuzurlar, dayı da berir Teñri biliksiz adämilärgä ululuç, ki taläfcı bolurlar da yaman, ki džuvapı yoç yarı kününä, ki: «Ne ululuçta edim, da benim çoluma berdi, ki men yaxşı çilingay edim!» Dayı da ki yaman bolur da çorçusuz, ki ne anıñ bilä çaytkay, ki: «Bunu beriptir maña, dayı da söviyim anı, ki bergäy maña dayın ulu päşalıç da ol dži-handa meñilik!» Ne türlü 1 adam yamansız oylanı alma bilä ya özgä tahimli nemä bilä övrätkäy, dayı da 1 adamniñ bar çiliçi yaman bolgay da bir nemä yaxşı çilingay, berir Teñri añar biylik bu dünyâda, ki kendiniñ yaxşısın tölägäy, yoçesä ol dünyâda yoç(52v)tur umsaşı yaxşığa, neçik ki Awedaran buyurur ulu biy üçün da Łazarios üçün.

Dayı da 4 nemä üçün bolur yarlılıç da miskinlik. 1, ki Teñri adämilärni yarımın miskin etiptir u yarımın çodça, ki çodçalar sadaya bilä uçmaçni satun algaylar. Soyomon Imasdun-Uslu aytır: «Kim ki yarlığa bersä, Teñrigä ötünä berir, da Teñri kendi tölövüçüdür bergängä». Da 2-inçi, neçik sınarlar altinnı ot bilä, igimidir yoçsa yaman, adämilärni Teñri sınar miskinlik bilä: egär ki tözümlü esä, berir añar ol dünyâniñ meñilikin, da yaxşı adämilärgä yaxşı orinag bolur. Da üçüncü, ki yaxşı adämini miskinlätir, da anıñ bilä dä sınar, da sövär Teñri yarlılıçni, da körgüzür Teñri yaxşı kordçknu bu dünyâda, ne türlü körgüzdü Jop eraneligä. 4-üncü, berir da ögütlär miskinlik bilä: egär ki bar çilinganı 1 adäminiñ yaxşı bolgay da arada 1 çilinganı yaman bolgay da yazıç, na anıñ üçün dä Teñri ögütlär, ki ol yazıç erigäy, da meñi uçmaçni bergäy.

Dayı da Biyimiz Teñri adam oylanlarına artıç nemä beriptir, ki köktä friştälärgä berilmeyir, da ne ki dünyâda yaratılğan bar, adämilärdän başça, bermeyir heç kimesägä. Bir, ki ne türlü adam oylanları yazıç çilinsa ten çilinmaçi bilä, yazıçlarına boşatlıç tapar. 2-inçi, turmaçi bar ölüdän ölümsüz džanı bilä. Friştälär, ki yazıç (53r) çilingay, yoçtur boşatlıç, anıñ üçün ki tensizdir, ne türlü ki boldu Satajelgä sınarları bilä. Ne türlü ki dünyâda ne ki tiri bar, ölüdän turmaçi yoç, tek yalıç adam oylu. Xaçan ki Teñri Adäm atamizni uçmaçta çoydu, neçä ki Teñriniñ buyruçunu tuttu, añar dirä yazıçsız edi, ne teninä çastalıç ya tinsizliç heç nemä yoç edi. Xaçan ki buyruçtan çıçtı, yazıç džanına tikildi, da çastalıç teninä tapuldu, da andan soñra ölüm. Yänä yarlıçovuçi K'risdos klämädi yarat-

kanların tas etmäğä da berdi džanga u tengä hakimlik. Ne ki topraçtan çıçar bitiş u çičäk, Teñri här birin türlü-türlü tarbiyat beriptir u küç, ne çayta tengä hakimlik keräk da çaçan aytsañ hakimğä: «Tınçsızlıçım bar», — na ol bilir, da tanır, da oñaltır otlar bilä.

Džanga otlar hakimliki ya keräki nemä nek tapulmas? Yazır vartabedlä, ki yazıçlı adam oçşar çastaga, da bilgän uslu k'ahana yaxşı hakimdir, ki džayradçu u çeygadag bolmagay ol k'ahana, ki ganonk' buyurmas açaşlarga anıñkibikniñ başına çol çoyмага. Yazıçlı adam aytır k'ahanaga yazıçın, da ol tapar añar hakimlik: ari da aruv yüräk bilä çosdovanel bolsa, adam arınır, da ol adam Teñri oylu ündäli. Xosdovanel bolmaç ekinçi awazandır. Xaçan k'ahanaga işitsä da ögütünä kirsä, Teñri boşatır yazıçın. Egär ki hakim dä tınçsızlan-sa, keräk ki aytıç özgägä (53v) tınçsızlıçın. Ol türlü k'ahana, ki yazıçlı bolgay, keräktir ki yänä k'ahanaga yazıçın aytıç, ki oçru u yaman başlı bolmagay. Ari ganonk' anıñki k'ahananiñ çoltçasın yöpsünmästir, parsiniñ tutmaçi artıçtır, anarçan tumdan esä.

Dayı da ki 1 adam kendiniñ tınçsızlıçın tügäl aytmasa hakimğä, keräk anıñ tınçsızlıçı artıç, ol türlü adämilär egär ki yazıçların çosdovanel bolup tügäl aytmasa, yazıçı artar, da boşatlıç tapmas. Bir adäminiñ ki sürätindän u boyundan bar yergäsindän körklü bolgay, ya közüdän, ya çulayından, ya ayayından, egär bar yeri dä say bolmasa, ol türlü ündärlär — ya soçur, ya açaş, ya çulayısız, ol türlü džanniñ: egär ki bar yazıçın [=yazıçlardan] aruv bolgay, da bir yazıçı bolgay, na ol yazıçniñ atın beriyirlär — ya oçru, ya zrgel etüçi, ya boçnig — ne yazıçta çilinsa.

Yazıç köp yaxşılıçni buzar, ne orinag, ki az oman balniñ içinä çatışılğay da barçanıñ tatlıçın [=tatlıçı] buzulğay ya azğına sirkä bütün içkini sirkälätkäy.

Xanlıç ulusuna çayda da ki bolsa, adam çanıñ buyruçu tibiñadır. Kläsä çanıñ yüzün körmägä, äväl tärbasına bargay. Egär barmasa, hnazant tigül ol adam çanga. Bu türlü ki, çayda bolsa adam bar ulusta, barça dünyâda, çayda ki alıç etär bolsa, Teñriniñ buyruçu tibiñadır. A kim ki kläsä (54r) Teñriniñ yüzün körmägä, na keräktir tärbasına bargay, çaysı ki Teñriniñ övidir yıçöv. Egär ki barmasa, ol adam alaydır, ki Teñrigä hnazant tigül.

Dayı da ki 1 adam kensiniñ çanına ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür. Bar yaman adam, ki Teñrini sökär. Ol adam ne türlü ölümsüzdür, çarä-

sizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda Teŋriniŋ öçäšmäxi kelir üstünä, ya ol dünyâda meŋi xiynalir. Teŋrini kim sökär? Tek küfürçi adam. Egär ki din aytsaŋ, din Teŋridir, k'risdänliki džanidir. Egär ki sürät aytsaŋ, ayttı Teŋri: «Etälik adam bizim turušumuzga da bizgä oğšaš». Yüzü esä Teŋriniŋ sürätidir, ayzı esä tum sayıtıdır, da tum ayzınadır, ölü esä xaç bilä, Awedaran bilä möhüräniptir, tum Teŋriniŋ ari teni u ari xanıdır. Buyurur K'risdos kendiniŋ ari ayzı bilä: «Ki benim tenimni u xanimni yöpsünsä, men aŋar u ol maŋa tınar».

Bağçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol bağça eyäsi yemišin alır. Ol türlü bu dünyâ bağçasidir Teŋriniŋ, da adämilär teräktir, da Teŋri yemiš izdär här adämidän, xandan, u biydän, u k'ahanadan, u yarıučıdan. Biylärniŋ u yarıučılarniŋ yemiši oldur, ki yarıunu drüst etkäy, orunçsuz, çodžaga yüz körmiyin. Drüst u könü šaryat yarlıniŋ džanıdır. Da ari u aruv k'ahanalarniŋ alyışı dünyäniŋ teräkidir. Xaçan bu 3 nemä dünyâdan eksilsä, ançağ dünyäniŋ buzulmağıdır.

(54v) **Uslu (Xigarñiŋ>) Xik'arniŋ sözü, esi, ağıli**

Aytkanı da ögütü, ki ögütlängäylär adam oylanları, da ata oyluna ögüt bergäy, da esinä algaylar.

Eski Törä da xanlar vahtına Senek'arim atlı xan bar edi Ninowę kermänniŋ da Asoresdanniŋ. Men, Xigar uslu, 60 yaşına boldum, xatun aldım, oyl-xiz bolmadı maŋa. Bardım Teŋrim alnına da köp türlü xurban ettim, xaytıp çöktüm allarına da aytım:

— Ey, benim Eyälärim da Teŋrilärim! (1-iniŋ atı Pilšim edi, 2-inçisiniŋ atı Šilim edi, üçünçüsünüŋ atı Šahmil edi). Buyuruŋuz da maŋa er oyl beriniz, ki ošta Xigar tirilä ölmüyir, ne aytkaclar adam oylanları, ki Xigar uslu džardar öldi, da oyl bolmadı, ki anı kömgäy edi da malin meŋärgäy edi. Oyl bolğıy edi da kündä 10 xantar altın tas etkiy edi, bolmas edi benim malimni tügätmägä. Oyl bolğıy edi, ki 2 xolu bilä üstümä toprağ salgay edi, tek maŋa 1 oyl jıšadag bolğıy edi!

Ol sahat maŋa avaz boldu Teŋrilärimdän da ayttilar:

— Xigar, buyurgandır, ki saŋa oyl bolgay. Sen xardašınniŋ oylun al saŋa oyl, sağlagaysen da östürgäysen anı sendän soğra seniŋ ornuna.

Ki işittim men bu avazni Teŋrilärimdän, aldım men xardašım oylun (55r) 1 yaşına, kiydirdim anı türlü-türlü kamxalar içinä, da saldım boyuna altın-indži, neçik xan oylunuŋ, içirdim da

yedirdim anı barça süt bilä, da xaymağ bilä, da çiybal bilä, da yuxlatır edim anı xarağuşnuŋ da kügürçinniŋ moğundan yastixlar üstünä aŋar dirä, ki boldu 7 yaşına.

Mundan soğra bašladım aŋar övrätmägä bitikni, esni u ağılnı, dünyäniŋ bilmäxin, kimlär ki yaxşılığka utrudur, alarga džuap da söz. Kündüz u keçä tiyilmadım övrätmäxtän, toydurdum anı es u ağıl bilä, neçik kimesä suvdan u ötmäxtän toygay.

Dayı da mundan soğra ündädi meni xan xatına da ayttı alay, ki:

— Uslu Xigar, köriyirmen seni, ki xartayıpsen. Sendän soğra kim tügällisär džardarlığ bilä da es u ağıl bilä benim xanlıximniŋ keräkin? Men asrı xayyuriyirmen bu ištän.

Aytım:

— Xanim, sen xayurma. Bardır benim oylum, ki dayı džardar uslu da ağıllıdır mendän esä.

Ayttı xan:

— Keltir alnıma, ki köriyim.

Keltirdim da turuzdum xanniŋ alnına. Kördü xan, da biyändi, da ayttı, ki:

— Alyışli bolgay bu oylanniŋ künläri, ki Xigar kendiniŋ tirliğinä turuzdu oylun alnıma, kendi tinçliğta bolgay!

Andan soğra yügüdüüm xanıma, aldım oylumni da bardım palacıma.

Bu türlü aytır edim övrätkändä Natan atlı oyluma.

(55v) — Oylum, ne ki işitsän xan, biy eşikinä, anı yüräkiŋä tut, kimsägä açma, baylini, möhürünü çešmä, çeškänni baylama da, ne ki işitsän, alani etmä da aytmagın.

— Oylum, közüŋ açıp, körklü xatın körsän, ki yinišli da bezövlü, bolmagay ki aŋar suğlangaysen. Egär tirlikiŋni barçasın da bersän, azğına suğlanganıŋ bolur, yoğesä alırsen Teŋridän nalätlämäğ da adamlardan, aniŋ üçün ki xatın kiši oğsar bir körklü kerezmana, ol kerezmanniŋ içi toludır söväklär bilä da sasımağ bilä ölüniŋ.

— Oylum, oğsama badam teräkinä, ki barça teräklärdän çiçäklänir da yemišin barça teräklärdän soğra berir, yoğesä oğša xabağka, ki soğyuda çiçäklänir da yemišin burun berir.

— Oylum, yaxşırağtır esli adam bilä taš tašıma, ne ki essiz adam bilä çayır içmä.

— Oylum, esliär bilä essiz bolma da essizlär bilä esli bolma.

— Oylum, džâht et ağıllılar bilä ağılli bolma, neçik alar, bolmagay ki anızkamlarga da essiz adämilärgä siŋar bolmagaysen, ki seni dä essiz da anzkam ündäğäylär.

— Оylum, yaxşırağ çayırını tökkäysen, ne ki essizlär bilä da anzamlar bilä içkäysen, ki bolmagay alar seni nalätlägäylär.

— Оylum, bolma asrı tatlı, ki seni yutkaylar, da ni asrı leyi, ki tükürgäylär, yoğesä bol ivaş da tözümlü barça yaxşı çilinganiña, da yürüğaninä, da barça işinjä.

(56r) — Оylum, neçä ki etikiñ ayaxınadır, baskin tegänäkni da yol aç ayaxıña.

— Оylum, çodža oylu yılan yedi — ayttılar, ki hakimlikdir añar; yarliniñ yedi esä — ayttılar, açlıxtan yedi. Anıñ üçün ki seniñ ülüşünü yegin, da çatınıñniñ sıñarına köz çoyma, ne malına, ne Teñridän çorçusuz adam bilä, ne eldän uyalmas kişi bilä yolga çixma, da ne ötmäk tä yemä anıñ kibik bilä.

— Оylum, körsäñ, duşmanıñ yixiliptir, külmä da masçara etmä ani: egär tursa, saña yaman etär.

— Оylum, söv atañni da anañni, ki toyrdu seni, da almagaysen alarñiñ çarıışın, zera Teñriniñ, da atanıñ, da ananıñ alyışi birdir, neçik alyışi, alay çarıışi, ki sen dä süvüngäyslen sjeniñ oylanlarıñdan.

— Оylum, yam[an oyl] yixilir kendiniñ yamanlıxına körä, da yaxşı oyl turar kendiniñ yaxşılıxına körä.

— Оylum, yuvuylanma yaman u harsiz çatınğa, da pampasel etkäylär dayma seni, nalätlämägäy da ayblomagay, da açañni yegäy. Anıñkibiktän çaç.

— Оylum, түvüştän, ögüttän ayama oyluñni. Tüvüş alaydir oyluña, neçik bir hnoynu yaygaysen baççada. Dayi da ne türlü möhür çazna üsnä, ol türlü igidir tövüş oyluña. Egär ki kündä 1 dä, 2 dä tayağ bilä ögütläsä, andan ivaşlanir da andan ölmäs. Egär çoyduñ esä (56v) oyluñnu kendi erkinä, oyrı bolur, da eltärlär ani asma ya kesmä, da bolur saña ölginçä žal, heç esiñdän ketmäs.

— Оylum, övrät oyluñnu açlıçka da susamaçka, ki öktämlik bilä keçirmägäy künlärni kendiniñ. Duşmanıñdan söz aytsalar, yöpsünmägäysen, anıñ üçün ki seniñkin dä añar aytarlar.

— Оylum, duşmanıñ bar esä, yoldaşsiz yolga çixma. Bolmagay ki duşmanıñ saçlagay yoluñnu da sen vaçtsiz ölgäysen.

— Оylum, bolmagay ki aytkaysen: «Menim biyim essizdir, da men eslimen»,— da sen seni öggäysen, yoğesä tözgin anıñ essizlikinä da uslularğa yuvuylanğın sen, ki özgälär seni öggäylär.

— Оylum, heç kimsägä yaman aytma da biyiñ alnına köp sözlü bolma, ki adamlar alnına uyalomagay seni.

— Оylum, çaçan sadağa bersäñ, yarlini açıtma: bergäniñ Teñrigä çabul dügüldür.

— Оylum, salma çayyuni da yiylamaçni, da ança da bazip barma toyga ya färählikkä, zera köp türlü alnimizga ölüm bar da köp türlü p'orcank'.

— Оylum, çaysi ki altın yüzük seniñ dügül, ani barmaçıña çoyma, da çaysi ton-oprağ seniñ dügül, ani kiymä, da ol at, çaysi ki seniñ dügül, atlanma, ki kültkü bolmagaysen.

(57r) — Оylum, egär aç esäñ, da çaysi ki ötmäk seniñ dügül, ani yemä, sunminça.

— Оylum, ol adam, ki sendän küclüdür, anıñ bilä küräş tutma da añar utru bolma, bolmagay ki yixip seni öldürgäy.

— Оylum, ne ki yaxşı-yaman işitsäñ, ani yüräkinä saçla: Teñridän saña yaxşı bolur, da artar seniñ tirlikin.

— Оylum, egär övüñ biyik, uzun esä 7 çulaç, boyuñnu egip kir.

— Оylum, alma ulu ölcöv bilä, da bermä kiçi ölcöv bilä, da aytma, ki: «Aslam ettim». Anıñkini Teñri arttırmaz da öçäşir, da sen aç tas bolursen.

— Оylum, yalyan ant içmä, ki künläriñ eksilmägäy: yalyançiniñ künläri eksilir.

— Оylum, Teñriniñ buyruçuna dayma çulağ çoy da eski duşmandan çorçma: Teñriniñ buyruçu yaxşı adämigä taş çaladır.

— Оylum, oylanlarıñniñ köp bolganına süvünmä da eksilgäniñä köp yiylama da köp çayyurma.

— Оylum, oylanlar da mal Teñriniñ bermäçidir, evet ki çodža yarlılanir, da yarlı çodžalanir, da aşaylangan biyikläniñ, da biyiklängän aşaylanir.

— Оylum, egär sıñarıñ çastalansa, aytma, ki: «Ne etiyim añar?» — yoğesä bar ayaxın bilä çatına da kör közüñ bilä, çastanı sorsañ, artıxtir altından-kümüştän, esä ki bergäysen.

(57v) — Оylum, yaryuda oltursañ, orunç alma altın ya indži, bu egirlik bilä könünü egri etmä, yoğesä töräni könü et, da könünüñ çanıñ töktürdüñ esä, seniñ dä tökärlär.

— Оylum, saçla tiliñni yaman sözdän, közüñnü yaman baçmaçtan, az nemä dä oyurladıñ esä, ölüm birdir.

— Оylum, itlik etmä sıñarıñniñ çatini bilä, sonra özgälär dä seniñ sıñarıña tüşärlär, da ölginçä bolur saña nalätlämä.

— Оylum, bolmagay ki algaysen kendinä tul çatunnu nöğär. Kim bilir, arada nemä talaş boldu esä ol burungi eyäsin añar. Da sen çayyurup küstünürsen.

— Оylum, egär ki saña Teñridän ne türlü p'orcut'ıun yoluçtu esä, bolmagay ki yanılıp džidžku-

hel bolgaysen, ki dayin yaman tinsizliḡ yebermägäy da vaḡtsiz dünyâdan kečirmägäy, yoḡesä ne türliü dä Teḡridän kelsä, šükürlü bol, zera šükürlü ayüz Teḡrini borçlu etär.

— Oylum, sövmä oyluḡnu artıḡ ḡuluḡdan, esä bilmässen, ki ḡaysi keräklü bolur saḡa.

— Oylum, dayma sen seniḡ esiḡ bilä yaḡši saḡışlama [=saḡışla] da ḡartlarni hörmätlä, ki hörmätlängäysen Teḡridän da saḡa yaḡši bolur.

— Oylum, igit vaḡtna öktäm bolma, ki igit vaḡtiḡa tas bolmagaysen.

(58r) — Oylum, bermä siḡariḡa, ki ayaxiḡa bas-kay, bolmagay ki boyuḡnu da baskay.

— Oylum, kimsä bilä yaryu alnina tursaḡ, bolmagay ki yüräklänip sözlägäysen, yoḡesä ne ki sözläsälär, tatlılıḡ bilä dzuap bergäysen — bu yaryunu aniḡ üsnä yiḡarsen.

— Oylum, egär Teḡridän nemä ḡoltḡa etsäḡ, äväl aniḡ buyruḡu tibiḡa bol, da ne bilä oruç bilä, alḡış bilä andan [ḡoltḡa etsäḡ], soḡra tügällär Teḡri ḡoltḡanı seniḡ.

— Oylum, yaḡširaḡtır, ki atıḡni dayma yaḡši çiyargaysen, yoḡesä ki sen seni körk aytkaysen: tonlar bilä körk kečövlüdür, yoḡesä yaḡši at ḡalir meḡi.

— Oylum, yaḡširaḡtır soḡur köz bilä, ne ki soḡur es bilä: soḡurluḡ bilä terçä övränir yürümäḡni yolunuḡ, yoḡesä soḡur es bilä salir könü yolnu da barir kendi erkinä.

— Oylum, yaḡširaḡtır yarlılıḡni yiḡmaga, ne ki ḡodžalıḡni saçmaga.

— Oylum, tergäḡin seniḡ sözüḡnü yüräkiḡ bilä da andan soḡra çiyargin sözüḡnü ayziḡdan. Egär bu işni bulay etsäḡ, barçasına tatlı bolursen.

— Oylum, kimesädän yaman söz işitsäḡ, ani yüräkiḡa tut 7 ḡariš: ol yaman ölar da yaḡšiliḡka ḡaytar.

(58v) — Oylum, heç nemägä külmä: ol külmäḡtän talaš bolur, da ol urušan ölüm bolur.

— Oylum, yalyan söz da yalyançiliḡ alay ayirdir, neçik ḡorḡašin; az kündän soḡra yoḡari minär, neçik teräkiḡ yapraḡi.

— Oylum, ayt seniḡ kiçi saḡišiḡni dostuḡa. Egär ol seniḡ saḡišiḡni alani etmäsä, bolursen aḡar ulu saḡišiḡni da aytmaga da ani inamli, könü dost bolursen tutmaga.

— Oylum, dayma boluşuçi bol, ḡanlar, biylär alnina seniḡ k'risdänlikiḡa söz bilä da aḡça bilä alay tut, ki ani aslaniḡ ayziḡdan ḡutḡarisen, da ol saḡa haybattir da p'arḡ'.

— Oylum, egär dušmaniḡ kelsä ayaxiḡa bošatliḡ ḡolma, bošat aḡar, da yüräkiḡ bilä kül, da teniḡ bilä färählan, da yöpsün ani.

— Oylum, ḡayda seni ündämäsälär hörmätläp, anda barma, da kimesä sendän söz sormasa, anda dzuap bermä, da ol, aḡin suv kibik, buzlamiyir ança, da bazip yürümä ayaxiḡ bilä; bolmagay ki vaḡtsiz tas bolgaysen.

— Oylum, siḡagin oylanlarıḡni açliḡ bilä, da susamaḡ bilä, da miskinlik bilä, da eski bazip tonlar bilä: egär tözümlü esä, ber tirlikiḡni ḡoluna.

(59r) — Oylum, ḡaçan seni hargga ündäsälär ya toyga, džaht et barça siḡariḡdan burun çiykaysen da yänä 2-inçi barmagaysen: Teḡridän yaḡši at alirsen da tövüş almassen başiḡa.

— Oylum, egär yarlı esäḡ, na siḡarlarıḡ arasiḡna alani etmä, ki ayblanmagaysen da sözüḡä dä ḡulaḡ ḡoymaslar.

— Oylum, seniḡ siriḡni, yapuḡuḡnu ḡatiniḡa açma, aniḡ üçün ki ḡatın kiši sir saḡlamastir, alani etär ḡardašlarıḡna, uruḡ-kökünä, da seni tabalarlar.

— Oylum, içkili bolsaḡ, saḡla tiliḡni köp sözlämäḡtän: saḡa yaḡši bolur, da uslu ündälirsen.

— Oylum, kimsägä kläsäḡ tirlikiḡni bermägä, bitiksiz, möhürsüz, tanıḡsiz bermä: berdiḡ esäḡ, tanar, da sen ḡayḡurup hayıfsinirsen tirlikiḡni.

— Oylum, yaḡši dosduḡdan [=dostundun] yiraḡlanma: egär yiraḡlandiḡ esä, ya taparsen aniḡki dosd [=dost], ya tapmassen.

— Oylum, yaḡširaḡtır, ki seniḡ tirlikiḡ oḡurlan-gay, ne ki üstüḡä oḡurluḡ tapulgay.

— Oylum, kingä ki Teḡri beriptir, sen ani hörmätlä, da ḡartlarni körsäḡ, borküḡ çiyar da tur ayaxiḡ üsnä aniḡ alnina da siyla ani.

(59v) — Oylum, barlı-tirlikli adamga paḡilliḡ etmä ya akahlıḡ: kišiniḡ közün nemä toydurmas, tek topraḡ.

— Oylum, ḡinamḡosluḡ etmä, zera ki yaḡšiliḡ, u tirlik, u mal Teḡridändir, da yarlılıḡ keldi esä, arada yürügänni sökärklär.

— Oylum, yiyla da barma dostuḡ övinä, kirip çiyma: soḡra adžizlanip sökär dä seni.

— Oylum, it, ki salḡay kendi eyäsin da artiḡdan kelgäy, taš al da ur, ki artiḡdan kelmäsin.

— Oylum, yaḡši ḡilingan adam da aruv yüräk-tän alḡış etkän ḡabuldür Teḡrigä, da uyattan ḡorḡ, neçik Teḡridän.

— Oylum, yaman saḡış da yüräkkä çiykan eski dušmandir, da tözümlük fundamentidir ḡartlarıḡni da beklidikir dinniḡ.

— Oylum, söv könülükni da yalyanni heç et, dayma ḡulaḡ ḡoy Teḡriḡniḡ buyruḡuna da eski dušmandan ḡorḡma: Teḡriḡniḡ buyruḡu yaḡši adämiḡa taš ḡaladir.

— Oylum, yaman u yalyanči adāmidān xač, zera akahlıx da barča yaman nemā yalyančılıxıtan toyar.

— Oylum, yaryunu sövmä: egär utsaq, egär utmasaq duşmanıñni, evet ki Teñriniñ yaryusundan xorx.

(60r) — Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yarıxlı günäştir; da kim ki očaşır yüräki bilä da öpkä süvār saxlama, ol adam tamuınuñ xaramyuluxuna oxşar; da kim aruv, açıx köñüllüdür, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdır, egär barlı esä dä, essizdir.

— Oylum, dñimriniñ üvünä kirmä, kirsän dä, keçikmä, zera tirlikindän boş bolursen.

— Oylum, sıñarıñni pambas etmä egär yıraxtın, egär yuvuxıtun, zera yaman söz terčä da tezdindän yetär, da alarnıñ arasına talaş bolur.

— Oylum, Teñri buyuruptır çayırni färählik üçün, yoşesä yaman yerdä, keräksiz yerdä yaxşıraxtır nemä yaman içkäysen, ne ki içki.

— Oylum, ol türlüdür esirik adam, ne türlü ki ox kiryäy burnunuñ içinä: özgägä tiymäy — tek kendiniñ tebäsina.

— Oylum, dñimri adam ol türlü sayışlar kendiniñ esinä, ki: «Men bayatırmen, da küçmen, da ne ki sözlärmen, aıl, us bilä sözlärmen». Anı bilmäştir, ki yoluıur anıñkibik esli k'ač adāmigä, ki tutkaçoı xolundan, yergä urar da öldürür.

— Oylum, körsän duşmanıñni, ki yatıptır, sen anı xayıur, anıñ üçün ki dost etärsen saña; egär ki kültkü etsän, tursa, saña yaman etär.

(60v) — Oylum, asrı esirik adam sayışlar, ki yer birgäsina aylanır. Anı bilmäs — başı aylanıyır, zera ki yerdır barča yemişlärniñ anası; ol türlü artıxşı içmäxtır barča yamannıñ anası: tıtsinmiyin yamanlııka salır, da yarlıyamıyın öldürür adāmini, da keltirir da oxşatır dñanavarga.

— Oylum, xač adāmi üçün yük bolmaıxtan: egär yük bolduı esä, alay tut, ki tusnaııñni berdiñ añar; egär vaxtına bermädiñ esä, saıalıñni 1-1 yulxarlar.

— Oylum, yalyanči bolma. Egär seni 1 sahat yalyanči taptılar esä, könü dä sözläsän, yalyanči sayışlarlar, da inanmaslar, da barča yerdä yalyanči aytsarlar.

Xaytıp Xigar ayttı usularnıñ aılın Natanga, xardaşı oyluna.

4 iş bar, ki adamnıñ közünüñ yarııın arttırır: ävälgi — baykay ertä čiçäklär üsnä; 2-inçi — yalan ayax yürügäy yäşil üsnä; 3-ünçi — aılın suvda yürügäy; 4-ünçi — yolçunlarin körgäy yıraıxtagilärin.

Xaytıp 4 işlär, ki adam oylun semirtir: burunı — kiyiniş; 2-inçi — yaxşı söz işitkäy dayma; 3-ün-

çi — kendiniñ oylanları bilä da xul-xutani bilä sövöklü [=sövöklü] tirilgäy; 4-ünçi — nemä yaman söz işitsä, işitmämiş bolsun.

Yänä 4 işlär, ki adam oylu kendinä hörmät keltirir: dayma yaxşı sözü, miskinlik etkäni, da eksiklik sözlägäni, da (61r) uyalganı uludan-kiçidän.

Xaytıp 4 iş bar, ki adamnıñ yüzünüñ suvun ketärir: burunı, ki aılın bolgay yaman xatınga; 2-inçi, ki köp sözlägäy da aytkay, ki: «Menim kibik kimesä sözlämä bolmas da bilmäs»; 3-ünçi, ki yaxşıların sözü arasına kirgäy da urup buzgay; 4-inçi, ki aytkay: «Bilirmen», — da yalyan sözlägäy.

Yänä sordular uslu Xigarga, ki nedir bu dünvada tattı [=tatlı].

Ayttı Xigar:

— Yüzünüñ uyatı. Kimniñ yüzünüñ uyatı bar, ol tatlıdır, zera ki barča nemä harsizlııxtan toyar.

Budur benim ögütüm, xaysı ki men, Xigar, ayttım benim xardaşım oyluna Natanga. Da men bilmädım — benim ögütümnü heç etti da tozdurdu, neçik topraıñni yelgä utru. Başladı yamanlama xanga da barča malimni, xaznamni, tirlikimni başladı tas etmägä, xullarimni öltürmägä, xaravaşlarimni uyatlama, anča ki benim Apesdan atlı xatınima da xol salma klädi, ki anı kiçidän östürdü da eskä keltirdi.

Bu ilgäri etkändän soñra maña bardım men xanıma, da aılattım Natannıñ yamanlııın, da kertärdım xatımdan, da ayttım:

— Dayın seniñ erkiñ yoıxtur benim tirlikimä.

Dayı yaman başladı meni xanga yamanlama anča, ki başıma keltirdi, ki xan buyurdu, ki:

— Eltiñiz da kesiniñ Xigarni.

Da ol kişilär da dñalatlar benim tuz-ötmäkimni unutmadılar. Čöküp, da xoltıxa ettim, da ayttım:

— Bardır mendä bir adam maña oxşas, da ölümlü iş etiptir. Anıñ başın kesiniñ benim üçün da meni saılanız. Keräk bolgaymen 1 kün benim xanıma.

Xigarni saıladılar da kişini kestilär.

(61v) Xanga xabar bardı, ki Xigar kesildi.

Asoresdan ulusu xayıuga tüştü. Kettilär ulustan da p'arawon xanga berindilär.

İşitti p'arawon xan, ki Xigar kesildi. Ulu elçilär yeberdi Senek'areñ xanga, ki yeber maña anıñki adam, ki ne ki sorsam, dñuap bergäy, da ne türlü adam, ki uslu da aıllı bolgay, ki ne türlü avadanlııx aytsam, maña tüzgäy.

Senek'areñ xan ündätti ulu biylärin da sarnattı bitikni. Ayttı xan:

— De, bu işkâ kim d̄žuvap berir?

Ayttılar:

— Xanım, kimesä bolmas bu işkâ d̄žuvap bermä, tek Natan, ki Xigardan övrändi barçanı.

Ündätti xan Natannı da ayttı:

— Bolurmisen bu işkâ d̄žup bermä?

Aytti Natan:

— Men — dügül. Yoçesä benimki 1000 dä bol-sa, bolmas muñar d̄žup bermä.

Andan soñra xan hayıfsındı Xigarı kendiniñ biyläri bilä, xorçup p'arawon xandan, ki ulu çerüv bilä kelmägäy üsnä. Da ayttı Şeñek'areñ xan:

— Kim ki maña Xigarı turğuzgay edi, yarım xanlıxımnı añar berir edim!

Keldi Apusmak atlı biy da ayttı:

— Meñi tiridir Xigar!

Neçik ayttı, bardı, da keltirdi tezindän Xigar-nı, da turğuzdu xannıñ alnına, da Xigar ölü çireyin alıp edi.

Kördü xan, da asrı süvündü, da ayttı:

— Alıñlıdır Teñri, ki bugün Xigarı ölüdän turğuzdu!

Yeberdi anı xan, ki:

— Bar, arın, da yuvun, da semir, da 40 kündä dirä keräksen maña.

Xaçan ki 40 kündän soñra keldim xan xatına, ayttı xan:

— Sen benim alafımnı işittiñmi — maña ne elçilär keldi p'arawon xandan?

Ayttım:

— Xanım, men bariyim boyum bilä da tüziyim bu (62r) işlärni barça.

Bardı, da tüzdü, da yasadı.

Da keldi ulu süvünlük bilä da ulu başxışlar bilä p'arawon xandan Şeñek'areñ xanga. Xan utrusuna çixtı ulu biyläri bilä. Xaytıp keldilər, kim-lär xaçıp edilär: işittilər, ki Xigar tiridir.

Andan soñra ayttı xan:

— Ne klärsen, saña beriyim.

Aytti:

— Xanım, sendän nemä klämän, tek maña xar-daşım oylun Natannı ber.

Xaçan berdı maña Natannı, ayttım xuluma baylama stolpka. Ançağ dayın köp aytmaytan soñra 1 söz aytir edim, da xulum xamçılar edi. Ayttım:

— Oylum, Teñrim benim saçladı meni benim anmeylixim bilä da seni tas etti seniñ yamanlixıña körä. Teñri etkäy seniñ da benim aramizga yarğunı.

Ol sahat işitti da çatladı, da ayttım:

— Oylum, yaxşı xilingan yaxşı tapar, da yaman xilingan yaman tapar. Da kim kimgä çuyur xazsa,

kendi tüşär. Yaxşılıx yaxşılıx bilä tügällänir, da yamanlıx yamanlıx bilä tügällänir.

Bügüngä diyin d̄žâht etsin oyl atanıñ-ananıñ alıñın algay da könülük bilä yürügäy, ammen.

Sanlı Ep'rem vartabedniñ aytkanı xurbanlar üçün k'risdänlikniñ

Köp taş salgan oxlar bilä yaraliyir bizni şaytan. (62v) Da yaralarnı körgüzmäs. Başlanganın başxa körgüzür, neçik bi yaxşı xilingan nemä. Da tügällär orenk'sizlikni da yaxşı xilingan da işlä-mäx yerinä salır yazıx tibinä da orenk'sizlikkä. Ne türlü ki xurbanı bilä Gajenniñ da Ep't'ajanıñ. Sü-räti bilä yaxşı xilinganıñ orenk'sizlikni tügällär edi. Xaysi ki hali dä köplärgä tügälliyir şaytan da etiyir müftünä çalışmağ da öktäm işlar bilä Eyovilər yemişinä, da xurbanlarına, da başxışları-na. Da tügül ki müft çalışmağ ya öktämlik bilä kö-rüyüzbiz işläganimizni, yoçesä duşmanlıx da xar-yış yöpsünüzbiz. Ne türlü Mayak'ia markare aşıra aytiyir Biyimiz: «Xarıñlı bolğay hər kişi, kimniñ ki bolğay xoyları arasına erkäk eçki ya xozu bir ya-şar, da bergäy Eyämizgä xurban saçatni, arıxni, sayısızni, da k'ahanalar da, xaysi ki yaramaganni da sayısızni xabul etiyir zoğovurttan kelişin Eyä-mizniñ. Xişimlap aytiyüzbiz, k'ahanalar, xaysi ki pambasarsız atımnı da ilgäri keltiriyirsiz stoluma ötmäk aruvsız, budur, xaysi ki yaramaganni, ya xapkanı, da hörmätsizni, xabul etmän anı xolu-ğuzdan sizniñ. Da yeberirmen sizniñ üst(63r)ünjüz-gä xarıñ, da xarıyarmen alıñlarıñizni sizniñ, da keçirirmen sizni alar bilä. Anıñ üçün ki siz xoyma-diñiz yüräkiñizgä sizniñ, ki xorçkay ediñiz yüzüm-dän benim». [Малахия 1:13 Притом говорите: «вот сколько труда!» и пренебрегаете ею, гово-рит Господь Саваоф, и приносите украденное, хромое и больное, и такого же свойства прино-сите хлебный дар: могут ли с благоволением при-нимать это из рук ваших? говорит Господь. 2:1 Итак для вас, священники, эта заповедь: 2:2 ес-ли вы не слушаетесь и если не примете к серд-цу, чтобы воздавать славу имени Моему, гово-рит Господь Саваоф, то Я пошлю на вас прокля-тие и проклянью ваши благословения, и уже про-клиная, потому что вы не хотите приложить к тому сердца. 2:3 Вот, Я отниму у вас плечо, и по-мет раскидаю на лица ваши, помет праздни-чных жертв ваших, и выбросят вас вместе с ним.] Da çünki Orenk' bilä Movşesniñ, xaysi ki yarama-ganni da aşaxni yöpsünürlär edi Teñrigä, aniñki-bik xışimlar tibinä tüşärlär edi. Ne türlü xışim da ögüt kötürgäybiz, xaysi ki yeñi da yarıxlangandır awazanniñ yarıxi bilä da yaramaganni bergäysiz

bernä Tejrigä. Da alyış yerinä çaryışin eksilmäx-niñ meñärgäybiz. Ya aşaxlarni, ya sayızlarni yöp-süngäybiz. Ya ündämäxinä yarlılarniñ, çaysi ki tölövün etsärlär uçmaçına Tejriniñ. Ya añaçına keçkänlärimizniñ. Xaysi ki ol yarlılar toyunurlar džomartlıx bilä. Gajen tas boldu yaramagan da çabulsuz çurbanlarından utru, zera toyru luç bilä sunmas edilär. «Ol yänä saña çaytsın», — aytıldı. Da tüşär bizgä çorçma sözündän Tejriniñ, egär ki çaysilari örenk' bilä yañıldılar esä, ol türlü çişim bilä ögütländilär. A ne çadar biz, çaysi ki kensi K'risdos çaxirip aytı: «Xaysi ölcöv bilä ölcäsän, ölcünsär saña». Da köplärdir, ki džan yergäsi bilä ölcöv etärlär, da çizyançlıx bilä saçarlar, (63v) çizyançlıx bilä örärlär. Zera çaysilari ki örenk' tibinä edilär, anıñkibik yarlıyamaç izdälir edi alardan. Demdi [=Da emdi] köpyarlıyamaç, çaysi ki mayat da tayindir, bizdän izlänsär, egär nemä bilä eksik tapulgaybiz. Xaysi örenk' bilä ögütländiç, da markarälärdän meñärdiç, da arak'ellärdän k'arozlarin işittiç. A egär yaramagan nemäni sungaybiz, tügül ki tözümlük etkäy da boşatkay bizgä Tejri. Zera aytir Biyimiz, ki: «İlgärgisin indiriniñ da çayirniñ maña sungin. Da burungisin tüzüñniñ, çoylariniñ maña sungin da maña bernälägin. Hörmätlä Biyiniñ seniñ toyru da häläl işlägäniñdän da çixar anar yemiş seniñ toyru tamurlariniñdän». Budur çabul alnina Tejriniñ. Yoçesä çapip almaçtan, ya oyurluçtan, ya haramdan, ya aslamga bermäçtän, ya bazar üsnä küç etmäçtän, ya çuvatsiz kimsäni zrgel etmäçtän — kim ki munuñ kibik nemä bilä ögüz çurban etär, ya çoy, ya özgä nemä, ol barça murdardir Tejrigä, neçik bir kimesä it soygay, ya kişiniñ yüzünä şapla urgay, ya tökkäy kimsä çanin toñuznuñ. A nedän utru yadatıyirsen munuñkibik sasimış çurbanlariniñ bilä, (64r) çaysi ki meñi sk'andžaniñ säbäpidir, a hörmätlämäxin yarlılarniñ ündämäçi bilä baylılarniñ da toyganlariniñ? Zera ki alarni hörmätlädiñ esä, mustuñnu tas ettiñ, çaysi ki K'risdos ta tıydi seni andan, aytip aziz ayzi bilä, ki: «Egär ne vaçt etsän aş hörmäti keçkänlä džani üçün, ündämä çardaşlariniñ ya yuvuçlariniñni, ne çonsulariniñni, ne ulu kimsäläriñni, ki alar da seni ündäp saña tölövün etmäylär munda. Evet çaçan etsän hörmät Eyämiz üçün, ya çaysi arilärniñ atına, ya džanlariniñ çutçarılmäçina, ündägin yarlıni, çaçak'ni, soçurnu, açsaçni, da sanlı bolursen, zera yoçtur nemäläri, ki anıñ utrusuna munda saña tölöv etkäylär, da tölöv bolsar saña anar utru uçmaçına Tejriniñ», — kimniñdir bu sözlär ya buyruç mägär tigül, K'risdosumuznuñ, Tejri Oylunuñ. [Лука 14:12 Сказал же и

позвавшему Его: когда делаешь обед или ужин, не зови друзей твоих, ни братьев твоих, ни родственников твоих, ни соседей богатых, чтобы и они тебя когда не позвали, и не получил ты воздаяния. 14:13 Но, когда делаешь пир, зови нищих, увечных, хромых, слепых, 14:14 и блажен будешь, что они не могут воздать тебе, ибо воздастся тебе в воскресение праведных.] A ne üçün heç etiyirbiz buyruçun K'risdosnuñ? Egär kliyir esän hörmätlämä dostlariniñni ya ulu kimsälärni, bardir 365 küni yılınıñ, kläsän teniñ üçün bermä tenilärgä. A ašin çutçarılmäçiniñ, çaysi ki uçmaç süvükü üçün, inam bilä yarlılarga saçıyıç, bernäliyiç džanimizniñ ašin, hörmätin alarga, kimlärdir ki hasrättirlär da küsänç tatlı sözlär bilä süvünür. Da dostlarimizni, uruy-kökümüznü, (64v) ulu kimsälärimizni bu džan färählikinä yuvuçlatmiyiç. Çünki hakimin džanniñ yarlılarni ettiñ da yiydiñ çatiña, ki Biy Tejridän çoltçada bolgaylar da yazıçlarıña boşatlıx bolgay. Evet ol künnüñ hörmätindä, džanlariniñ çutçarılmäçinda, çaysi küni ki boşatlıx bolur yazıçlarga keçkänläriñniñ, tiygün sayışiniñni da süvüklü dostlariniñni tenli, çaysilariñni ki eksikliki yoçtur, 1 kimsäni anıñkibiklärdän küvürmä üvünä, ki boşatlıçtan yazıçlarıniñ boş çixmaysen, çaysilariñniñ atına ki ol çurbanidir, da sen dä tas etmäysen yalın çuluçunuñ yarlılar yerinä çodžalarga etip, alarni hörmätläp, çövrälärinä yürüp, olturuyçların biyiklätip, yoyari olturuyuzup, yiyi aşlar allarına çoyup da çayirlardan eksitmiyin allarından. A egär yarlıdan çaysi ki yuvuç olturgay çodžaga, çorça-çorça kensi ayaxin çodžaga sunar, aytip: «Färäh bol!» A boşatlıçi yazıçlarıniñ yarlılar, çaysi ki hasrät da suçlançtirlar, aşıya olturup, stollari boş, içkilari tügäniñni da küstünmäçtä. Da kimsilärin [=kimsälärin] çixari eşiktän saliptirlar, neçik bir yaman çilinganni da heç kimsälärni, a ne köz bilä dä baçmaslar üstlärinä kensiläriñni. Da alar (65r) esä turarlar, ulu yüz ayblari bilä başların asip kensi çaçak'likläri bilä.

Da çolarmen sizdän, bolmay ki anıñkibik ündälmäç etkäysiz orunçuñuzda da çurbaniniñizda, çaysi ki barça çardžiniñizdan boş çixarsiz. Evet egär ki kliyir esän yazıçlarga boşatlıx tapınmaga bolsun tirilärgä, bolsun ölülärgä, ündägin öksüzlärni, tulnu, soçurnu, açsaçni, çuvatsizni, çaribni, yasirni, aççinganlarini, da kimniñ ki därdli yüräki bar, da yoçtur kimgä yüräkin süvündürmä, alarni süvündür da yedirip içir, alarga yalıçlarıña çuluçunuñ et, ki boşatlıx bolgay yazıçlarga, da olarniñ çövräsinä yürü, da tatlı sözlär bilä çuluç etkin, ki çutçarılmäçi bolgay övüñniñ.

Ošta bu türlü tüzdün hörmätini da söybätin çurbaniniñniñ seniñ. Da belgili preložoniylarni da baylarni küvürmä hörmätinä yarlılarniñ. Da yarlılar bolsun saña başta olturğanlar, da biyiklängän alar bolsunlar yoyarı, da baylar aşıya. Alarni yalyz övünä küvür çolup, da yänä çolup uzatkin kensilärin. Egär ki bu türlü yöpsüngäysiz yarlılarni — tügül ki berdin, yoğsa aldın, tügül ki çardžladın, yoğsa yiyıştirdin, da çöplädin, da yazıçılarga boşatlıç tapındin.

Bu (65v) barça nemä üçün aytir edi K'risdos: «Egär ne vaxt etsän must, ündämä ulu kimsälärni, zera alarni çayurur, yarlılarni heç etärlär». A sen, çodžaga yüz körüp orenk' alişingan, bolursen oğşaş anar, çaysi ki aytir surp Akopos arak'el: «Kimniñ ki kiyinişli, körklü bolğay, aytirsiz: “Kel, otur yoyarı, hörmätli”. Da yarlığa aytirsiz: “Tur ayaxiñ üstünä”, — ya: “Oltur aşıya, uçta”. Da hayufsunmassiz boyuñuznu sizniñ da bolursiz töräçilär yaman sayışlärniñ». [Иакова 2:2 Ибо, если в собрание ваше войдет человек с золотым перстнем, в богатой одежде, войдет же и бедный в скудной одежде, 2:3 и вы, смотря на одетого в богатую одежду, скажете ему: тебе хорошо быть здесь, а бедному скажете: ты стань там, или садись здесь, у ног моих, — 2:4 то не пересуживает ли вы в себе и не становитесь ли судьями с худыми мыслями?] Zera çodžalarga yüz körüp, yazıçılarniñ çilinişiz da çarşı bolursiz orenk'kä, neçik orenk' alişingandır. Da munuñki suçnu ündälmäçindän yarlılarniñ üstümüzgä kötürmiyiç, yarlini da çodžanı birgä yiyip. Zera alar kirip biyik hörmät bilä yoyarı, törnü klärlär öktämlik da ululanmaç üçün. Da yalyan çuluxuñnu seniñ klärlär, da yarlılar keçip oltururlar titräy-çorça tiyilip da aşıylanip. Tügüldir yaşsi da tügül çabul, zera ne 1 kimesä kokol'nu aşıçka çatmas, ani borlalıç bilä tegänäk tikmä. Da saña tüşär, ki yalyandan çuluxuñnu da öktämlikiñni çonarhliçka da yarlıyamaçka teşkirğaysen. Zera tas etüçidirlär biri birin da buzuçi. Çarasizdir saña, ki 1 közüñ bilä kökkä baçkaysen da (66r) birsi bilä yergä. Alay že ol künnüñ hörmätinä: 1 yolu tenlilärni da džanlilärni biyändirmä. Zera džanlilar Teñridän çoltçadadirlar da yalbariyirlar seniñ üçün, ki kökkä kirğaysen, a tenlilär yergä tartiyirlar teränlikkä, džanlilar yarıçka hadirliyiirlar, a tenlilär çaramçuluxka yeberiyirlar.

Ošta bu türlü boş çıyaruçidir da ziyançidir saña kününä yarlılarniñ da hörmätiniñ, ki ulu kimsälärni ündäğaysen. Yarlini ündä, yarlini çövränä yiygin da tattı [=tatlı] sözlär bilä süvündürgin,

yarlini tindir, yalaçaçni kiydir, üvsüznü övünä eltkin. Da ol çaxni, ki çaxirsan Teñrigä, da Teñri işitir saña, da haniz ki sen nemä aytmiyirsen, aytir, ki: «Ošta yerişipmen». Bu türlü faydalidir sadaya yarlılarga da yuvuçtır Teñrigä alışı alarniñ. Xaysi ki surp Tawit' markare aytir:

[Псалом 40/41: 2-3] «²Sanlıdır, kim ki sayış etip çayurur yarlini! Künnüñ yaman satamasından çutçarir ani Teñri. ³Da sanlı etär ani, da çıçara bermäs ani çollarına duşmanlarniñ».

Biliyiç, ki bu sanlı hesab hasrätindän yemäkläriniñdir, çaysi ki K'risdos ani kensi üçün sayındi. A kim ki hasrät tügül da ulu kimsälärdir, alarniñ ündälmäçindän nedir faydañ? Zera hörmätlämäçindän yarlılarniñdir fay(66v)da saña, a tigül içiçülärniñ [=içüçülärniñ]. Da K'risdos aytmedi, ki: «Toçlarni yedirinçiz», — yoğsa aytti ačlarni yedirmä, da aytmedi içkänlärni içirmä, aytti susaganlarni içirmä. Ne türlü ki aytir ari ayzi bilä: «Aç edim — yedirinçiz, susap edim — içirdinçiz, yalaçaç edim — kiyirdinçiz, çarib edim — aldınçiz çatınçizga». Bulardirlar, ki tölövgä da sanlı hesebgä arzani etsärlär, da tügül toyunganlar ya içkänlär. Zera kim ki yarlini yöpsüngäy, K'risdosnu yedirip içirir da K'risdosnu sövündürür, zera K'risdosnuñ inamli çuludir, da toyrudur K'risdosnuñ sözü, ki aytti: «Egär kim etsä 1 kiçi kimsägä munuñkibiklärdän, maña etärsiz». Egär inanir esän sözünä K'risdosnuñ, çaysi ki kensi K'risdostir yarli, ol, ki yöpsünürsen da ündäpsen. Tügül tiyişli, ki anda bayni ya toç kimsälärni yöpsüngäysen, da K'risdosnu bosaya artına turuzğaysen. Alar ululanmaç bilä yoyarı, da K'risdos heçlik bilä aşıya. Alarni hadir közätiyirlar çuluç bilä, a K'risdos munda olturğan, başin egip. Tüşmä. Bu türlü heçlik bilä yöpsünmä K'risdosnu, zera anıñkibik çurban da hörmät Teñrini yüräkkä çıçarir çişimi bilä, da tügül ki must tapungaybiz yazıçılarga.

Egär ki sadaya esä ya çurban, ne üçün ün(67r)düyürsen körgänlärni köp yaşsilixni da tölöv adamlardan aliyirsen? İşitmädiñmi K'risdosnuñ vartabedlikindän, ki: «Közätinçiz sadayañizdan sizniñ — etmäğaysiz adamilär alnina. Zera çaysi ki adamilär alnina maçtanmaçlıç üçün etär, tölövün dä adamilärdän alir. Bolsun seniñ sadayañ yapuç, da Atañ seniñ, ki köriyir yapuç, tölövün etär saña açıç». [Матфей 6:1 Смотрите, не творите милостыни вашей пред людьми с тем, чтобы они видели вас: иначе не будет вам награды от Отца вашего Небесного. 6:2 Итак, когда творишь милостыню, не труби перед собою, как делают лицемеры в синагогах и на улицах, чтобы прославля-

ли их люди. Истинно говорю вам: они уже получают награду свою. 6:3 У тебя же, когда творишь милостыню, пусть левая рука твоя не знает, что делает правая, 6:4 чтобы милостыня твоя была втайне; и Отец твой, видящий тайное, воздаст тебе явно.] Boş çixarma sen seni anıñkibik tölövdän da yïñştirma baylarnı, ki bañkaylar seniñ ħurbanıñnı. Da sañtılıñ bilä közätılıp dñomartla ħoluñnu yarıñ yarlıga. Zera yuvuñtır oñru şaytan, ħaysı ki oñurlar mustuñnu da sadañanı da kliyir, ki etkäy köp çalıñmañıñnı da işlägäñıñnı heç da müft. Da barçadan sañlana tur ħorñu bilä da bir alyış bilä. Da közätıl ħaçaklıktan, budur ki mañtanıp atlıñ üçün etmäysen da öktämlik hesebindän, ki şaytan ħaytarmagay yañşılıñıñnı yamanlıñka, a yarıñıñnı ħaramyuluñka teškirmägäy. Zera ki yarıñıñ sendädir, ħaramyuluñka ħaytkay, budur ki sadañanı mañtanmañlıñ bilä etsäñ, ħaramyuluñtır; mañtanmañsız, yapuñ sadañanı yarıñtır, özgä ħaranıñu ħılınganıñız ne ħadar ħaramyuluñtır. (67v) Bunun üçün yap barçasından sadañanı. Da ne türlü ki klämäs aruvsuzluñın oñenk'sizlikiñniñ da yazıñıñnı barçasına açma, ol türlü yarlıga bergän sadañanı da yap yañşı ħılınganıñ bilä, sadañanı etkäñıñnı da mustuñnu, neçik 1 hörmätli da keräklı ħaznanı, yapkin. Da ol vañt bolur ħabul mustuñ da yazıñlarğa bořatlıñ.

Bunu barça işitip, etmiyix adämilärgä yüz körüp ündämäñ mañtanmañlıñ üçün da hörmätlänmäñ üçün, da körgüzüp adämilärgä yarlılarınıñ üläşmiyix da belgili da bay kimsälärni hörmätinä yarlılarınıñ üläşmiyix. Da indirimizdän yaramagan da keräksiz nemäni heç etip Teñrigä sunmıyix. Da Teñriniñ uñdun ya ħaysı arılärniñ k'risdänlik söhbätinä teškirmiyix, da ħurbanimizdan boş çixmıyix. Da keçmişlär dñanlarınıñ ħurbanın ya tumun etmiyix oñlanlarımız toyu bilä birgä, ki ol kiçkinälär inçinmagaylar ol az nemä ħurbanımız bilä, ħaysı ki yarlıdan alıp tar künlü çaräsizlärdän da anıñ bilä sadañanı etmä yarlıga da alarga baññış sunma, ki ħoltñada bolgaylar Teñridän. Da emdi sen alardan yïñştirip (68r) k'ahanalarga beriyisen, ne bilä ki Gajen ħarıñşlandı da ögütländi, da çaxıriyir Teñri, ki ne üçün harsız köz bilä baññıyirsiz kelişinä Teñriniñ tañlamanı da semizli ħoylarıñızniñ boyumuz üçün soymuyux da ħaçak'ni, arıñnı yöpsünmüyux yarlılarga damähliktän, oñenk'sizliktän, ħapıp üzmañtän, igilik yıymıyix, zera aruvsuzdır haramçoruñ barça nemäsi Teñriniñ alnına. A bu barça nemäni biyängäni bilä Teñriniñ etiñiz, ne bilä ki Teñri biyängäy da yöpsüngäy ma-dañimizni da ħurbanimizni biyängäninä Teñriniñ

etiyix, da ol vañt bořatlıñ yazıñlarımızga, egär ki aruvluñ bilä da yazıñtan bañña turuyux da hörmät bilä, haybat bilä köknüñ uçmañın meñarıyix da aytilgan yañşılıñka yetiyix Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ, ħaysına haybat meñı meñilik. Ammeñ.

[Молитва]

Vay mañı, ki yazıñım köpländi, yamanlıñım ħuvatlandı da sansız boldu oñenk'sizlikim! Da bunu barça men kensimdän bilirmen, ki ħiliniñmen. Evet umsam Biyimdädir, zera oldir köpyarlıñovuçı Teñri, ħaysı ki köplärgä yazıñların boşatıptır, da men dä umsanırmen anıñ ölcövsüz şayvatına, ki arzani etkäy barçamızni bořatlıñka da meñı uçmañına barça keçmişlär dñanın yoyargi Jerusañemdä tündirgay, da kimlär ki aytıñay 1 «Hañr mer», anı da yergälätkäy birgä krisdänlar dñanı bilä.

[Судебник, продолжение]

(68v) Başlanıyir bu düftär ermeni töräsinıñ, ařañanı yazılğanıñniñ kendiniñ sanına da ħayıtlarına, ħaysı ki burungidir ħayıtına kendiniñ.

[Оглавление]

- 1 Kapitula. Ävälgı yañılğanlar ħanlıñ olturyučka da kendiniñ biylärinä.
- 2 Kapitula. Xulnuñ ħuluñ etkäni kendiniñ biyinä, da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän.
- 3 Kapitula. Uruşkanları oñlanlarınıñ, ya biri birin öldürgäy, yařlarıña körä yazğandır törädä.
- 4 Kapitula. Oñlanlarınıñ, ħaysı ki biri birin nañış etkäy.
- 5 Kapitula. Oñlanlar üçün, ħaysı ki biri birin suvda boysalar.
- 6 Kapitula. Oñlanlar üçün, ħaysı ki sekirgäylär öç kirip.
- 7 Kapitula. İgitlär üçün, öç kirip nemä ayir kötürgäylär.
- 8 Kapitula. Esirik kişilär üçün.
- 9 Kapitula. Tapkan malniñ yer içinä.
- 10 Kapitula. Kimesä kimesäniñ sañalından tartkay.
- 11 Kapitula. Sañlaganı tañılınıñ yer içinä barça nemäni.
- 12 Kapitula. Salaçi töräsi üçün.
- 13 Kapitula. Kim ki kendi dñınsiniñ babasların hörmätlämäsä.
- 14 Kapitula. Yaman aytuçılar üçün köz artından korolnuñ olturyuçuna ya keñäştä olturğan biylärgä.
- 15 Kapitula. Erksiz ħullar üçün, ħaysıları ki kendin(96r)niñ biyiniñ erkindän bañña babas bolma bolmas.
- 16 Kapitula. K'ristän ħullar üçün.

- 17 Kapitula. Satun algan xatunlarniñ xaravaşlar-niñ.
- 18 Kapitula. Satin algan dinsiz xullarniñ.
- 19 Kapitula. Kim ki atasin ya anasin urgay.
- 20 Kapitula. Yanilganina körä xulluxu.
- 21 Kapitula. Kim ki kişini oyurlagay.
- 22 Kapitula. Kim ki pambaslar kendiniñ atasin, anasin ya xardaşlarin.
- 23 Kapitula. 2 kişi uruşkay, da 1-i 1-in yaralagay.
- 24 Kapitula. Kim ki satun algan xulun ya xaravaşin öldürgäy.
- 25 Kapitula. Kimesä ki xalaba başlagay da urgay 2 džanlı xatunnu.
- 26 Kapitula. Ögüz ögüznü sançkay.
- 27 Kapitula. Kimesä kendiniñ xulun naşis etkäy.
- 28 Kapitula. Ki ögüz ögüznü öldürgäy ya buya bu-yanı öldürgäy.
- 29 Kapitula. Xuyularniñ da çuyurlarniñ.
- 30 Kapitula. Kişi çuyurga tüşkäy.
- 31 Kapitula. Tovar xaraniñ.
- 32 Kapitula. Atlar üçün.
- 33 Kapitula. Xilixli at üçün, ki kimesäni urgay.
- 34 Kapitula. Kimesä ki oyrunu keçä övinä tapkay.
- 35 Kapitula. Bağçalarniñ da rolälarniñ.
- 36 Kapitula. Küydürmäxniñ da požarlarniñ.
- 37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanip nemä saxlama bergäy xoluna.
- (69v) 38 Kapitula. Tovar xarani kimesägä saxlama bergäy.
- 39 Kapitula. Kimesä kimesägä sayit ötünčkä bergäy.
- 40 Kapitula. Kimesä kimesädän nemä borçka al-gay.
- 41 Kapitula. Ki nemäni tusnağ xoygaylar.
- 42 Kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
- 43 Kapitula. Kim ki kimesäniñ bağçasına teräkin buzgay.
- 44 Kapitula. Atlar üçün da tovar xara üçün.
- 45 Kapitula. Kimesä ki miskinliktän kendiniñ çiyişin ya rolälärin satkay.
- 46 Kapitula. Öv satun algay kimesä kermän içinä.
- 47 Kapitula. Suv tiyirmänläri üçün.
- 48 Kapitula. Kim ki at satun algay.
- 49 Kapitula. Ögüz satmağ üçün.
- 50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
- 51 Kapitula. Çulular üçün.
- 52 Kapitula. Sayit balçixtan etkän üçün çayirga.
- 53 Kapitula. Yemişli teräklärniñ yemişin satmağ üçün.
- 54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay.
- 55 Kapitula. Yaryučilar üçün da k'ahanalar üçün, kim ki alarni hörmätlämäsä yaryuda.
- 56 Kapitula. Tarlovlarniñ mežalari üçün.
- 57 Kapitula. Tanişlix üçün.
- 58 Kapitula. Öldürgän kişini kim ki tapsa özgäniñ hranicasına.
- 59 Kapitula. Atasiniñ-anasiniñ sözün işitmägän oylanlar üçün.
- 60 Kapitula. Yaman xilingan kişilər üçün.
- (70r) 61 Kapitula. Ögütlämägä oyrunu.
- 62 Kapitula. Küç etkäy xatinga ya xizga.
- 63 Kapitula. Kim ki kimesäniñ tas etkän nemäsin tapkay.
- 64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixkay.
- 65 Kapitula. Kim ki ne türlü xilix bilä ton kiygäy.
- 66 Kapitula. Kim ki yäni öv xoygay.
- 67 Kapitula. Kim ki kimesäniñ tarlovuna kirgäy serp bilä.
- 68 Kapitula. Kim ki kimesäniñ borlalixına kirgäy.
- 69 Kapitula. Yäni kiyövlärniñ.
- 70 Kapitula. Xol tiyirmäniñ.
- 71 Kapitula. Tusnağsiz borçlar üçün.
- 72 Kapitula. Töräsi xuluçılarniñ.
- 73 Kapitula. Tul xatunlardan tusnağ almagay kimesä.
- 74 Kapitula. Ol xatin üçün, ki 2 kişi uruşsa, ol, aralarına kirip, ayirmaga klägäy.
- 75 Kapitula. Ölüni ki kerezmandan xazip çixar-gaylar da üstündägi, ne ki bar, algaylar.
- 76 Kapitula. Kingä ki yoluxkay, ki klämiyin kişi öldürgäy.
- 77 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki atasin-anasin heç tutup, da kendi erkinä öskäylär.
- 78 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki atasin-anasin sa-lip, ketärlär kendi erki bilä.
- 79 Kapitula. Kimlär ki çerüvgä barirlar.
- 80 Kapitula. Töräläri peşäkärlarniñ.
- 81 Kapitula. Oylanlar üçün, ki tügäl uslu bolma-gay da say.
- (70v) 82 Kapitula. Töräsi bezirgänlikniñ.
- 83 Kapitula. Hranicalari üçün müklärniñ.
- 84 Kapitula. Töräsi xuçlarniñ.
- 85 Kapitula. Töräsi vank'larniñ.
- 86 Kapitula. Buzulgan keraplarniñ ya adämilär-niñ teñiz üsnä.
- 87 Kapitula. Olturyuzmaği yäni sala.
- 88 Kapitula. Zdan'a müklärniñ da tirlikniñ ata-lardan xalğan.
- 89 Kapitula. Üläşinmäği toyma xardaşlarniñ ara-sına.
- 90 Kapitula. Ayblagan oyrunu, ya anin džazası ne-dir.
- 91 Kapitula. Yaryusu oyrunuñ.
- 92 Kapitula. Biyi, ki xulun işkä yebergäy.

- 93 Kapitula. Kişiniñ xulun kimesä kendi işinä yebərgäy.
- 94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan xullarniñ.
- 95 Kapitula. Kimesäniñ tuvarı ziyān etkäy sačovga, da anı tutup yapkaylar.
- 96 Kapitula. Kimesä atni ürkütkäy.
- 97 Kapitula. Adam öldürməxniñ.
- 98 Kapitula. İşlari salalarniñ, ne türlü ki bolur.
- 99 Kapitula. Övränmägän da tügäl bilmägän hakimniñ.
- 100 Kapitula. Kimni ki küç bilä yebərgäylär erkindän başxa işkä.
- 101 Kapitula. İşçilärniñ yalga tutkan işkä.
- 102 Kapitula. Tutuçilärniñ [=kütüçilärniñ] töräsi.
- (71r) 103 Kapitula. Kim ki yixövgä nemä çıxarsa.
- 104 Kapitula. Töräsi bezirgänlikniñ da kebitçilärniñ.
- 105 Kapitula. Töräsi peşakärlärniñ.
- 106 Kapitula. İşçi peşakärlärniñ, ki biyiniñ sayiti bilä işlärlär.
- 107 Kapitula. Kimesä nemä tirlik tapungay çerüvdä.
- 108 Kapitula. Köptangi borçlärniñ töräsi.
- 109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anı sbg bilä.
- 110 Kapitula. 1 kimesä nemä satun algay, da satkan kişi anı tıygay.
- 111 Kapitula. 1 kimesä ki tusnaç üsnä sbg bergäy.
- 112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä aytkay bermä da bermägäy.
- 113 Kapitula. Oyuł atanıñ bilmäxindän başxa borç etkäy.
- 114 Kapitula. Xaysi ki xonaxlar xoygay xumaşlarin hospodada.
- 115 Kapitula. Töräsi oylanlärniñ öksüz.
- 116 Kapitula. Ata mülklärinä.
- 117 Kapitula. Adam xaniniñ.
- 118 Kapitula. Törädän apelovat etmä.
- 119 Kapitula. Töräçi töräni etmägäy 1 stronaga birsindän başxa.
- 120 Kapitula. Anlamaxi yergäsi ermeni töräsiniñ.
- 121 Kapitula. Kimlər ki hörmätlämäsä töräni.
- 122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuñ alnina, da turmagay.
- 123 Kapitula. Xatınlärniñ barça türlü.
- 124 Kapitula. Anlamaxi bilmäxi ant içmäxniñ.
- (71v) Başlanıyirlar töräləri ermenilärniñ ermeni tilindän da buyurmaxından yarıxli ulu biyniñ da biyniñ Zigmuntnuñ, polskiy korolnuñ, pannıñ da dediçniñ**

Tilindän ermeniniñ latingä çıxargandır, latindän polskiygä, da polskiydän bizim tilgä, xaysi ki başlanıyir bu sözlär bilä.

Yarıxli biy da biy Zigmunt, Teñriniñ süvükü bilä korol polskiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, dayin özgä uluslärniñ biyi da dediçi, etiyir aytmaxlıx törälär üsnä da toxtatmaxlıx ermenilärniñ munuñkibik başlamaç bilä da bu sözlär bilä.

Atina Teñriniñ. Amen.

Meñilik işniñ biliklikli

Xaçan töräləri da toxtatmaxları korollärniñ da kn'azlärniñ, alay, neçik özgä işlär ölümlü, ne 1 kez alay keñäşli da uslu toxtalğan bolgay, aytilğan da tutulğan bolgay, ki soñra, xaçan ki ol çax ta xilixli [=xilixli] ki anilir da övrätir hər kez anıñkibik, nemä bar edi, ki keräktir ya teşkirmägä, yasamağa ya buzmaga, 1 çaxta keräklilä edi, a nemädä başlanganıdan alay işlängän da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki soñra yetkizgäy da yasama keräklilä bolmagay. (72r) Anıñ üçün men, Zigmunt, Teñriniñ süvükü bilä korol Polskanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dayin da özgä uluslärniñ — Krakovnuñ, Sudemirniñ, Serazniñ, Kuyavniñ, Lençicanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xlemenckiy, Elbenckiy, Pomorskiy, dayin arı biy da dediç,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barçasına, hali bolganlarga da kelgänlärgä, bu işlärni bilgänlärgä bilmägä, neçik tä ki bu vaxtka dirä İlöv ermeniləri, bizgä beringänlär ol privilealärniñ tibiñä da kendiniñ töräləri bilä ermeniniñ, xaysi ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, xabul kördüx, da tuttuç, da saxladıç. Ale ki köptän dügül, xaçan ki boldu ayri işlär aralarına bugurmistr bilä, raycalar bilä da xara el bilä şähärimizdä İlövda anıñkibik alärniñ töräləri üçün, köründi, ki keräklidir, xaçan ki ol törälär yazılğan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytip, voyt bilä İlövnuñ 6 ermeni xartı bilä ermeniniñ yergäsindän bu törälär yanına keräk bolgaylar, çıxarıp 4 artikulnu birsı bitiklärdä yazğan bizim, xaysi ki törä bilä nemeclärniñ, Marimborknuñ, (72v) keräk ol törä bilä bolgay yarıu. Ki ol voytka kermänniñ, özgä kişilärgä, xaysi ki ermenilär bilä işlari bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu umsasızlıxka da aylandırmaxlıxka çalmagay, simarlap ediç ol ermenilärgä anıñkibik törälärni alärniñ latin tilinä küvürmägä, da çıxarma, da bizgä bermägä.

Xaysi törälärni, sayışlap keñäşimiz bilä bizim, oxcovlap da xaysi boyumlarda az nemä alişiptir [=aliştirip] da yasap, bügüñgi bitiklärdä bizim yazma da yäñi baştan berkitmägä keñäş ettiç. Xaysi törälärniñ çıxarganı başlanıyir da bardir bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohannes, Tejriniñ şayvatı bilä xanı ermenilärniñ, xutlu vaçtta biylikinä kendiniñ xoıydu, yiçkün künüdir Tejriniñ ölüdän turganı Biyimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, anıñ üçün boyruxu bilä kendiniñ xanlıxiniñ buyruş etti, ki anıñ ne bir ur'adniki, a ne buyruşçısı ol künnü yiçkünnü ne bir çiyişni xanlıxniñ almagay. Da yänä xoıydu, ki bir yaruçı da yiçkünnü yaryu yarmagay. Dayın xoıydu yiçkünnü ne bir iş üçün ne olturyuzgaylar, ne tutkaylar. Dayın kimesä bazmagay, ya basıp yiçkünnü borçun izdämägäy. Yoşesä barça k'ristânlar künü yiçkünnüñ, ulu kündä dä, ki barçası erkli (73r) bolgaylar da fârahât, çöplänmä da kelmä yiçövgä, baylanmagay özgä işlar bilä, yiylamaş bilä, [keräk] Tejridän çolmaga. Ne bir k'ristân künnün yiçkünnüñ 1-i birinä baş xoşmagay albo öc almagay. Här 1-i emin-aman bolgay, tözgäy alyişta Tejrigä, yerniñ köknüñ xanına şükür bergäylär yiçkünnü. Da artıxsi ulu künüdir, ari da ayırilmagan surp Errortut'iunga şükür bergäylär.

◊ Ol, ki munda aytilir, ki yiçküngi kün törä bolmagay da tutulmagay, anlanıyır, xanlış işlardan başxa çilinmaş bilä isi yaman yanılmaşlıx, da borçlu üçün, ki emin bolmagay, kimniñ imen'ası bolmasa.

[Дополнительная статья 2<16, 85]

Dayı da Teçotos xan ermeniniñ aşmaşlıxı, arzani da maştalğan, da özgä xanlarniñ da kn'azatalarniñ [k'ristânlarıniñ, ermenilärniñ]. Xaçan ki ol xanlar keltirdi aşar könülük Tejriniñ, törälär da toxtalmaşlar berip barçasına, çaysi ki el anıñdır, markareşlardan da surp arak'ellärdän aytmaşlıx da özgä vartabedläriñ surp yiçövnüñ, xoıydu kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlişlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniñ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barçası da başxa barçasına, ki anıñki buyruşlarnı küçlü da nemä eksitmiyin saşlagaylar.

(73v) ◊ Xanları ermenilärniñ törälärni belgile etiyirlär yaruçılarga, buyuruyurlar anıñkibiklärgä da barça töräçilärgä, etüçilärgä könülüknü, alay birinä, neçik birsinä: buyuruyurbiz, etkäylär könülük da yaryu könü barçasına — çodžaga da misingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänligä da çonaxka, da kelgänlärgä, başxiş almamaş da orunç, da yaruçılar anı eslägäylär da közatkäylär, ki egri kişini yaryu bilä könültmägäylär. Yänäçi, egär ki töräçi egri törä etsä, anıñkibik iştä tanıxlıx bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräçiniñ keri etiyir xanlışka almaş bilä, çaysi ki töräçidän berilmäş keräk.

Anıñ üçün töräçi, yaman töräsiz aytı esä ya yaman yaryu etti esä, hörmätsiz digüldür, çaysi ki yaryuçi apeläcia bilä yaryu etsä. Egär sezsä töräçiniñ egri buyurganin, könülüksüz, ögütlämägä anı bolur.

Da töräçi üsnädir bu iş, ki stronalarnı keltirgäy zhadada da antni alarga [terçä] buyurmagay. Egär yaryuçi bolmasa stronalarnı bariştirmaga, soşra yaryuçi aytmaş keräk, neçik ki törädä yazgandır.

Yänäçi, çaçan ki 2-si kelsälär yaryu alnına da biri birinä ayb bergäylär borç üçün ya özgä nemälär üçün, bizmilänip, a egär eki (74r) yandan ki tanıxlari bolmasa, ol çayta anıñkibik işlarnı, kimni ki ündäptirlär da tangay nemäni, ale ündägängä dügül, keräk aytilgay yetkizmäklik aşar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant içkäy, ündägan kişigä tügällägäy törä bilä.

Xaçan ki kelsälär ermeni voytunuñ alnına 2-si ne işlar dä bolsa ya yoluxkan tanıxlari bilä, ol çayta çaysi da bolsa alardan tanıxlari bolgay könülük bilä, budur 2 ya 3 yaşxi kişilär bolgay, da tanıxlış oşsaşi. Anıñkibik iş tutulur, da yaryuçi anıñ sartın aytmaş keräk, egär ki birsi yandan aytkaş dävikâr da utru bolsa tanıxlışka. Xaysi ki tanıxlış könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanıxlışni keri urmaga kläp, ki könülüknü baskay, ol çayta bu türlü işniñ üsnä toxtamaş keräk. Egär ki könü, tanıxlış çatına çaldırmaş keräk, [başmamaş keräk] anıñ sözlärinä, kim ki ayblar anıñki tanıxlarnı.

Töräsi ermenilärniñ dijat'ikläriñ

[Дополнительная статья 3<99]

Xaysi ermenigä ki yoluxkay tinçsizliş, ündämäş keräk k'ahanalarin, da 2 ya 3 ketçoyanı çartlardan tanıxlış üçün, da kendiniñ yuvuşlarin. Äväl nemä keräk çixargay yiçövünä, da aşpaşlarına, da babaslarına, da kerezmanin kendiniñ belgile etkäy, da çalgan (74v) müklärin, da tirlikin kendiniñ, yuvuşlarına bolgay da uruşlarına, kendiniñ erki bilä, ne ki kläsä çixarma, belgile etkäy. A munıñkibik işlar toxtalmaş keräk soşru erki bilä keçäsi dünyädän. Ol tanıxlar anıñkibik aşgaylar anıñ yuvuşlarına, ki nemä sözüñüz bar esä, sözläñiz tirlikinä, aşar utru, kim ki dästiment etiyir. Özgä türlü, egär ki ol ölsä, anıñkibik dästiment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soşra keräk tutulgay, başmamaş keräk anıñ yuvuşlariniñ sovuş sözlärinä, anıñ üçün ki çaxına, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanına körä Boyos arak'elniñ, ki dästiment ölüdän soşra beklitkä toxtamaş keräk. A egär ki ol dästiment etkän tiri çalsa, ol dästiment

anij erkinä bolmaç keräk, kläsä buzar, kläsä yas-sar, neçik añar körünsä.

Töräsi k'roşenknij bu türlü
[Дополнительная статья 4]

Ündägäy uruç kökün da nišan etkäy. Bu türlü keräk [etkät] bu işni. Keräk kiyöv sözlägäy çizniñ atası bilä, budur, ki añar belgili etkäy, ne türlü nemä berir çiziniñ artından džehez, çaysin ki almaçtır, artından berilgäy belgili, zera ki džehezi çatunlarnij ülüşlärindir atasından da anasından da mülklärdän. Da egär çiz atasına tinsizliç kelsä da (75r) klägäy çizina ösyättä nemä çixarmaga, ne ki kendinä körünsä, anı bolur etmä kendi erki bilä. Da añar çarşı oçulları bolmas bolma, ne ol oçullarğa nemä ziyar etmägäy. Egär ki çaysi çizoçlan çalgay atasiniñ ölümindän soñra, keräk, ki er çardaşları anı džehezlöp ergä bergäylär anij ülüşü bilä, da oçulları mülklärdä çalirlar. Xayda ki er çardaşlar bolmasa da çizları çalsa, alar çalirlar atalariniñ mülklärinä çarank.

Da igiliki oçlanlarnij [=ölgänlärniñ], oçul-çizi bolganniñ, çalir oçlanlarına, çizlarına da çatununa. A kimniñ oçul-çizi yoçtur, anijki igiliklär tüşär yixövlärinä [=yuvuçlarına] da çardaşlarına. Da açiri çatinin ölgän kişiniñ yuvuçları bolmaslar kerä etmägä. Ol igilikni, ki çatun keltirdi eyäsinä kendiniñ, barça iştän ilgäri, anı, çaysin keltiriptir, keräk añar bergäylär. A dayı da, añar ne ki eyäsi arttırdı, egär altın kibik, egär kümüş, indzi kibik, anı añar barça keräk bergäylär. Da uruçu kökü ölüdän soñra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär çatınga anı. Ne ki uruçu kökkä tiygäy 3 ülüş ölüdän soñra, da çatınga 4-ünçü ülüşnü belgili yetkizgäylär barça igilikindän, ne ki çalsa. Egär kimesä neçä (75v) atadan alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçü kindiktä uruçu kökü bolmasa, anij igiliki keräk ki korolnuç çaznasına berilgäy. Da korol anij biyliki ol kişiniñ džanı üçün Teñri yoluna nemä bermäç keräk.

◊ Korol anij biyliki bu igiliktän, çaysi ki anij üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu düğöldür anij džanı üçün, anij üçün ki anij kibik törälär bilä ermeniniñ baylı düğül anij biyliki, da munu kibik törädän da anij kibik igiliktän, üsnä tüşkän, anij erkinädir. Xaysi igiliklär anij kibik bolsa, bu ermenilər ni 1 türlü yaşırma bolmagaylar bizim ayır ögütümüz tibinä.

Haçan ki çaysi çiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da çodžası birgäsinä oçul-çizi bolmasa, bolur etmä hokeparclar, anij üçün ki oçlanları yoçtur, budur tek çardaşların da yuvuçların. Da çaysi çatin keltiriptir igilikni bir-

gäsinä, keräk anı çaytargay barça çatunga da arttırganı bilä birgä. Da ölgän vaçtına ki klägäy hokeparc etmägä çatunun çardaşları bilä birgä, törä anı añar buyurur, ki birgä anij džanın çayçurgaylar. Da bu buyruç tutulmaç keräk, egär ki çatunu ölmäsä çodžasından burun.

(76r) Budur ögütü olturuşnuç
ermenı töräsinij

[Дополнительная статья 5]

Haçan ki voyt oltursa törädä ermeni çartları bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atı bilä: «Çaxı midir töräni gayit etmägä?» Da ol keräk aytkay: «Haçan ki bügün törädir yazılğan törä bilä da stornalar keliptirlär, çaxıdır». Bu sözlär bilä olturuzmaç keräk töräni: «Men olturuziyirmen töräni kücü bilä Biy Teñriniñ, da kücü bilä bizim törämizniñ, korolumuznuç, da benim küçüm bilä, voytnuç, da küçi bilä bu 6 ermeniniñ, çaysi ki benim çatıma oltururlar, da kücü bilä bizim barça ermenilärniñ, buyruç etiyirmen da buyuruyurmen könülük bilä yetkizmäçliç, ki ne bir dä [yaryuga] yuvuç kelmägäy da ketmägäy, tek ançax bizim buyruçumuz bilä, da buyruç etärmen barça bilmämäçliçni, da buyruç etip ortada çoyiyirmen eminlik, ol, kim ki bu eminlikni da aytilğan işlärni ki tutmagay, ki sindirgay anı söz bilä ya etmäç bilä, ol anı çalir da anı tözmäç keräk, ne ki törä tapsa». Da çaçan töräni olturuzsa, ol çayta sormaç keräk atı bilä 2-inçidän: «Igi mi töräni olturuzdum?» A ol aytmaç keräk: «Igidir, yazılğan törä bilä». Da 3-ünçidän sormaç keräk atı bilä: «Bu eminlikni, ki munda çoyduç, tutulmaç keräk mi?» Da ol aytmaç keräk: «Tutulmaç keräk kücü bilä yazılğan töräniñ meñilik. Amen».

(76v) [1] kapitula. Yañılğanlar çanlıç
olturuçka da kendiniñ biyinä

Korolnuç olturuçuna utru yañılğan da kendiniñ biyinä, anij kibik çalir tamaçın. Oçulları könü da çardaşları anij da, atasiniñ ornun tutalmasılar [=tutalmasılar] ol yañılğanına körä ayır. Ale oçlanları atasiniñ tirlikin tas etmäslär, egär ataları bilä anij kibik sayışta tigüllär edi esä, alay oç çardaşları aytilğan yañılmaçtan. A egär aytilğan keñäştä edilär esä, här 1-i alardan yañılğanına körä tözmäç keräk.

◊ Oçulları alarnij, kimlär ki artıçsilix etär korolnuç olturuçuna çarşı da işi barça nemäniñ, da atasından çalgan tirlikni tas etärlär. Anij üçün bu yañılmaçka körä barça tirliki çanlıçka çalir.

[2] kapitula. Xulnuç çulux etkäni kendi
biyinä da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän

(77r) Teñri adam tarbiyatın erkli yaratıptır da etiptir, ale ki keräklidir biylärinä kendiniñ çullar

хулухка er u suv üçün. Alay oх bu törädür, хаҗан хаҗсй салаҗи биҗиндән кендиниң, немә тиҗмиҗин биҗиниң, хаҗда кләсә, барма болур. А егәр ки хаҗсй биҗ аңар төзмә кләмәсә, ани еркли җебермәгәҗ кендиниң кишисин, кләр ани саҗламәгә кенди төрәсинә, да ол җахта оҗланлар аҗасиниң өлүмүндән соңра ол биҗиниң тибинә төзмәгәҗләр, ол җахта еркли болурлар кетмәгә да бармага өзгә биҗиниң тибинә, хаҗда кләсә.

◊ Бу бурух алаҗ аңламах керәктәр салаҗиләр үҗүн ермениниң, өзгә дҗинси үҗүн тигүл, аниң үҗүн салалар да туварларі [=тутовларі] ермениләрниң берилгәндир барҗа түрлү корунәгә.

3 kapitula. Uruşkanları oylanlarınñ, ya biri birin öldürgäylär

Egär ki oylanlar aralarına uruş etsälär, da 1 oylan birsin öldürgäҗ, da ol oylan öldürgән 12 yaşından artıх болгаҗ, керәк башін төләгәҗләр, неҗик түгәл бүтүн кишиниң. А егәр ки ол оҗланниң öldürgән yaşı 12-dән ексик болгаҗ, болса 10 ya 11, ol җахта аниң башиниң җарими төләнмәх керәк. А егәр öldürgән оҗланниң yaşı 10-dan ексик болгаҗ, 3-ünçi үлүшү башиниң төләнмәх керәк. А егәр ки оҗлан 15 yaşına болгаҗ, ol киши öldürücüdür da törägә җарші (77v) җаңилгаҗ, da bu statutka керәк түгәл төлөв еткәҗ баши үҗүн җардашларına öldürgән кишиниң, неҗик җоҗарі yazılıgandır.

◊ Аңламах керәктәр бу бурух да төрә ермени оҗланларі үҗүн, җоҗесә ермени оҗлан öldürgәҗ өзгә дҗинсниниң, түшәр дҗурумга җарҗусуна көрә öldürgән оҗлан үҗүн да ol җарҗуда, хаҗсй ки öldürgән оҗландир.

4 kapitula. Xaysi oylan 1-i birin naхis etkäҗ

Egär ki хаҗсй оҗлан оҗун арасина 1-i birin naхis etkäҗ кләмиҗин ya öҗәшип, аниңкибик ишләр иги сезилмәх [=sezilmәх] керәк да бахмах керәк аниңкибик иш билә, ne түрлү ки җилиниптир, тергәмәх керәк öldürgәнни, ol naхis еткән оҗланниң җашларин санамах керәк, хаҗсй боҗумуна ани нахис етиптир, көзүнә ми, җолуна ми, аҗаҗина ми, аниңки нахис етмәхниң бахкаҗлар нахислиҗин, da аңар көрә төлөв еткәҗләр hakimlikin da җардҗин. Da ol барҗа төләмәх керәк, kim ки нахис етти. Xaysi ки төрәни оҗланларниң етмәхиндән тaptıх көнүлүктә.

◊ Ермени оҗланлар үҗүндир бу иш, даҗин да 4 иш, hal ох, biri biriniң artından аңланмах керәк.

5 kapitula. Oylanlar, ki biri birin suvda boҗgay

Oylanlar, ki suvda yuvungaylar, da 1-i birsin boҗgay, ol җахта төрәҗиләр munuңкибик ишни иги тергәмәх керәк, егәр ol түрлү боҗланмахлих болду есә гәләгдән, ya җүрәкләнмәхтән, ya (78r) yaman җүрәкдән, ya үврәткән кләп, ya ol боҗланган satamadan battirdi kendi kendin suvnuң teräninä, da

alar, ki аниң билә yuvundular, ol боҗланганга болушма болмадиләр. Керәк төрәҗиләр белгили билip түгәл yoluxkan ишни. Egär ki ol kensi satamadan боҗланду есә да alar, ki аниң билә yuvundular, аңар болушма болмадиләр, аниңки боҗланмах үҗүн төлөв болма болмастир. А егәр ки өзгә иштән болду есә, төлөв баши үҗүн болмах керәк җашларına көрә ol боҗланганиң, неҗик öldürgән кишиниң.

6 kapitula. Oylanlarınñ öҗi үҗүн biyik yerdän sekirmәхniң

Egär ki аниңкибик иш yoluxsa оҗланлар арасина, ки хаҗсй оҗланлардан biyik yerdän sekirgәҗ öҗ билә да ol sekirmәхтән naхis болгаҗ ya өлүмгә bargay, kim сәбәп болду бу ишкә, геş башін төләмәх керәк. Egär ol, ки sekirdi naхisliхka ya өлүмгә, җашина көрә naхisliхin бахкаҗлар ya өлүмүн. Alay болгаҗ җарҗусу, неҗик җоҗарі yazılıptır оҗланлар үҗүн.

7 kapitula. Igitlär, ki aralarına aҗir nemä kötürürlar öҗ билә

Igitlärgә övränçiktir, ки öҗtән аҗir nemä kötürmәгә, da махтанмага, da аҗir nemä җүрүтмәгә, da аниңки аҗir nemä kötürmәхтән егәр ки хаҗсй aralarından naхis болса, хаҗсй ки, sbg җоҗуҗ, da öҗ kirdi, da сәбәп болду бу ишкә, аниң naхisliхina, геş дҗурумну (78v) төләмәх керәк, неҗик җанли иш үҗүн, da аниң җатина ol naхis болганга җиҗан, җардҗин төләмәх керәк, hakimlikin. Аниң үҗүн munu җоҗгандир, ки kimesä biri birin җиҗанга [da naхisliхka] salmay da saҗliхından җиҗармагаҗ.

8 kapitula. Dҗimrilär үҗүн

Egär ки esirikliktä yoluxsa, ки biri birin naхis etkäҗ, төрә buyurur, ки аниңкибик иш naхisliхniң esirikliktä еткән тиҗмәс бошатмага, ани дә төзмәгә. Аниң үҗүн ки esirikliktән барҗа yaman тоҗар da болур, аниң үҗүн ки esirikliktән сәбәп болду ки biri birinä. Da аниңкибик иш үҗүн төрә болмах керәк, budur дҗурум, җиҗан, hakimlik, җардҗ naхis болганга төләмәх керәк. А егәр esirik киши kimesäni öldürsä, ol җахта төрә билә бахмах керәк аниңки öldürmәхliхni дҗаһт билә, da sormaх керәк, budur аниңкибик öldürmәхliх yaman saҗış билә saҗış еtip ya өзгә сәбәптән болгаҗ, budur, егәр birgә biri biri üsnä uruşma turdular есә, ya kimдән болду başlanmaх аниңкибик иштә, ol җахта сәбәпинә көрә, җilinganına көрә, yaman еткәнинә көрә болгаҗ җарҗусу. Egirlikinä көрә ögütlägәҗләр болушчуларни, еткәнинә көрә munuңкибик ишни esirikliktән түгәлләди. Dҗаһт билә бахip аларни да ögütlәмәх керәк, неҗик җарҗу көргүзсә.

(79r) 9 kapitula. Xazna tapmaх yer içinä

Egär ки kimesä kendi мүлкләринә җазна tapkaҗ yer içinä, ya altın, ya күмүш, da егәр ки аниң

kibik xazna ävälgi xanlıxniñ bolgay, da igi bilsälär, keräk xanlıx xaznaga berilgäy ol xazna. A tapkan kişi ol xaznanı, 3-ünçü [=10-unçı] ülüşün ol kişiğä bermäx keräk, alay ox añar da 10-unçı ülüş bermäx keräk, ol kişiğä, kimniñ müklärinä tapuldu. A egär ki bilsälär, ol xazna xaysi ulu biyniñ bolgay, anıñkibik malnı da igilikni, oylu, ya xizi bolgay, ya yuvuxu, anıñkibik mal keräk tüşkay alarga. Xaysiniñ müklärinä xazna tapılsa, ol xaznadan 10-unçu ülüşü berilmäx keräk xanlıxka.

◊ Xazna tapulmaxnıñ sorovu da bilmäxi koroldan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniñ saçalından tartkay

Egär yoluğa, uruş arasına kimesä kimesäniñ saçalından tartkay, da igit bolup xartniñ, törä bilä buyurgandır anıñkibik xol uzatuçı saçalına xartniñ, alay ol anlanmağ keräk dñurumu, neçik kimesäni nağis etkäy.

11 kapitula. Çuyurlar üçün yer tibindägi

Egär kimesä çoyur aça yer içinä, çayda ki tağılı bar anıñ ya özgä çoygan bolgay, da ol çoyurga yebergäy kişini tağılñı çixarma, a ol kişi, ki çoyurga yebergändir, da (79v) ol anda çoyur içinä istan ölgäy, anıñ yaryusu alay bolmağ keräk, neçik kendi öldürgäy. A egär ki ol kişi anda yebergän nağis bolgay, ol, kim ki anı yeberdi ol çoyurga, keräk tölägäy zıyanın, çardžin, hakimlikin. Anıñ üçün ki keräk edi ol yebergän kişini çoyurga tözgiy edi, ki yanan yel çixkiy edi tağılñıñ da iyisi. Anıñkibik çoyurdan tağılñıñ iyisi çixmiş bolgay, da anda yebergän kişi nağis bolsa. Anıñkibik satamanı yaryučılar bağmağ keräk, ki neçik boldu, ya sähap kimdän boldu, da könülük etkäylär.

◊ Ermenilärniñ yalga tutkan xuluççılari üçün bu iş anlanmağ keräk.

12 kapitula. Törälari salaçılarnıñ

Egär xaysi ermeni buyruğ etkäy kendiniñ salaçılariña işlämä artixsi burun, bu türlü saban sürmä, orağ orma ya özgä işlär, da ol salaçi anıñkibik artixsi istän ki nağis bolgiy edi [ya ölgiy edi], anıñkibik biy, ol, ki artixsi ayttı işlämä, yazıxlidir Teñriniñ alnına. Egär anıñkibik salaçi artixsi istän nağis bolsa da hakimliktän oñalip çixkay, biyi keräk tölägäy añar hakimlikin, zıyanın, çardžin. A egär ki anıñkibik nağisliğ sağlıxına [ol salaçiniñ] boldu esä, ki bolmagay oñaltmaga da ağsağ çalgay, a ne [=anı] yaryuçi bağkay ol istän, ne türlü učka kelsä, könülük etkäylär.

(80r) 13 kapitula. Kim ki kendiniñ k'ahanasin hörmätlämägäy

Surp arak'ellärniñ buyruğudur, buyruğ etiyr

bu işni, ki kimesä kendiniñ k'ahanasin yaman sözlär bilä da hörmätsizlik bilä uyaltmagay, anıñkibik kişi, ki kendiniñ din atasın hörmätlämägäy, ol yañilır Teñrigä utru, anıñ üçün ki k'ahana çoltçaçidir Teñridän, da yaryusuna Teñriniñ barištiruçidir, da dñuap berüçidir çoyovurt üçün. Taniğliğ beriyir muñar ari bitiklär, kimesä kendiniñ k'ahanasin pambas etmäsin, anıñ üçün ki arak'ellärniñ boyruğudur, ki anıñkibik kişini ayır ögütnüñ tibinä tartkaylar, kim ki k'ahanasına yaman aytkay, ol yaman aytmayliğ bulaydır, neçik Teñrigä yaman aytkay, anıñ üçün ki surp Awedaran buyrur, kim ki sizgä yaman aytsa, Maņa aytiyr.

14 kapitula. Kimesä yaman aytkay xanniñ olturyučuna albo xaysi keğaş biyinä

Egär kimesä teliliki bilä kendiniñ yaman aytkay xanniñ artından da keğaşınä xanlıxniñ, a egär kimesä anıñ üsnä yetkirygäy, anı etkän da anıñkibik yaman söz aytkan, a egär ki anıñkibik yaman aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babasliğından tüşürgäylär, egär aşarhagan esä, anıñkibik yaman aytmayçi üçün bolgay yaryu, da ol yaryunu etkäy ağpaş ya vartabedlär, anıñ üçün ki korolnuğ olturyuču alğışlıdır da xanlıxiniñ boyu ayırlar yergäsin Teñriniñ (80v) küçü. Anıñ üçün törä buyurdu, ki här biri kendi erkin tiygay da esinä tutkay xanniñ arza-ni biylikin.

15 kapitula. Erksiz çulnuğ, ki bitik övrängäy, biyiniñ erkindän başça babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa çul çerüvdä tutkan ya sğ bilä satun algan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anıñkibik erksiz çul bolmastır emä babasliğka kendiniñ biyiniñ erkindän başça. Anıñ üçün törä tiyiyir, ki kendiniñ biyinä çayyu emägäy. Anıñ üçün bu iş oxşar öv buzulmağına. Egär körünür esä, ki anıñkibik çul babas bolgay, neçik arzani boldu Boğos arak'elniñ çulu Oñesimos, da munuñkibik çul erki bilä kendiniñ biyiniñ bolur alınmaga babasliğka.

16 kapitula. K'ristän çullar üçün

Egär kimesä, k'risdän bolup, k'risdän çul satun algay, körgüziyir Eski Törä, anıñkibik çul, 6 yıl çuluğ etip biyinä, azad bolmağ keräk 7-inçi yilda, evet ki Yäñi Törä k'risdänlärniñ toxtattı anıñkibik çulnu ol çayta erkli bolmağ keräk erksizliğtän, ne türlü tez çuluğ etsä ol sği, çaysi ki anıñ üçün beriptirlär. Egär ki çul yalyz satun algan esä, ol türlü çiliğ bilä erkli bolgay. A egär çul çatunu bilä satun algan esä, ol çayta çatunu bilä da oylanlari bilä erkli bolur, çuluğ etip, neçik aytilgandır, ol sğni, çaysi ki anıñ üçün berilgändir. Egär ki anıñkibik çu(81r)lga biyi çatun bersä da

alarniñ oylanları bolgay aralarına, anıñkibik işlər, ol çulunıñ çatunu oylanları bilä çuluxta çalgay biyiniñ övinä meñilik, tek ol çul kendi yalıñz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä sbg almaga çatunu üçün, ol çaxta çatunu oylanları bilä erkli bolur. Egär ki çulunıñ könlü [bolsa], kläsä, ki çalgay biyi çatına, ki klämägäy ketmä, anı biyi keräk saçlagay çatunu bilä, oylanları bilä, da algay ol çulnu, da bargay yixövgä, da tanıxlatkay kişilärgä, da anıñ üsnä tanıxlıx bitiki algay, da aytqay, ki klämäs çulum çatımdan ketmä ölginçä. A egär ki soñra anıñkibik çul sayış etkäy da klägäy erksizliktän etmägä kensi kensiniñ erkin da biyi anıñki sayışın sezgäy, biyi bolmastır anı erksiz etmägä anıñ sayışına körä, çaysi ki surp arak'el aytır: barça çullar Teñrigä erklidir.

◊ Muñar dirä bolğanı yoç da bolmasın bu çanlıxta erksiz çul saçlama.

17 kapitula. K'risdân çatun satun alğan üçün

Egär kimesäniñ keräklı [=keräklı] bolgay da çizİN satkay k'risdānga, bolmastır satmaga kendiniñ çizİN meñilik çaravaşlıxka. A egär ki anıñkibik çizİNİ çulluxu biyändirmäsä biyin, yänäci erki bar atasiniñ, ki çizİN çixargay, da anıñkibik biyiniñ erki yoxtur özgägä satma, yüräklänip, (81v) ol çizİNİ. Egär ki ol biy kläsä anıñki çizİNİ oyluna bermä çatunluxka, ol çizİNİ atasiniñ erki bilä bolmaç keräk.

Egär ol çiz atasına [=biyinä] ya oyluna yaramagay çatunluxka, çullux etkäy da ol sbgnİ, çaysi ki anıñ üçün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol çizİNİ atası klägäy äväldän, sbgin berip, çixarma, erki bar kendiniñ çizİN erksizliktän, keräk anıñ biyi bergäy anı çixarmaga, baçmagay añar, ki yılları tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz çullarnı satun alğan üçün

Egär çaysi ermeni erksiz çul satun alsa ya çuluxçi dinsiz, [çiz] ya çatun, da anıñkibik çuluxçılar vaçt bilä erksizliklärinä kendiniñ, çaysi erki bilä klägäy k'risdân bolmaga, ol erksizliktän boş bolur, neçik ol sbgnİ çulux etsä. Egär anıñkibik çullar, alay er, neçik çatun, dinsizlər, egär klämäsälär k'risdân bolma, anıñkibik iştan erki bar biyiniñ alarnı satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasın-anasın tövgäy

Egär kim ki kendiniñ atasın-anasın tövsä, anıñkibik oçsaşsız da yazıçlı yaman etkän Teñriniñ alnına ölümlüdir yasaganına körä Eski Töräniñ. Ale Yäñi Törädä k'risdānlarnıñ bu türlü körgüzüyür: anıñkibik etkän oçul-çiz ölginçä ludz tartkay. A egär ki oylanlıxına ursa atasın-anasın, anı abr(82r)amaç keräk. Ya anıñkibik oçul tövgäy atasın-anasın yaman yüräktän, yaman sayıştan, da

atası-anası anı heç nemägä tutkaylar. Anıñkibik yañılmaç üçün atası-anası oçul-çizİN ögütlämäç keräk k'ahanalıx alnına da çartlarnıñ alnına. A egär ki anıñki artıxsilixtan çaytmaga klämäsälär, atası anıñkibik yaman oçulnu, harsiz, çorçusiz, beyam, kendindän da kendiniñ barça igilikindän bolur kerı etkäy. [Çaysi anıñkibik oçul kerı etkän] ki pošumanlıxka çaytkay da hnazant bolma klägäy, neçik tiyär atasına-anasına, ol çaxta yänäci atası-anası ol şayavat bilä bolurlar anı yöpsünmägä.

20 kapitula. Här 1-i, kim yaman nemä çilinsa, anı tapar

Egär ata ya oçul çaysi yañılmaçka körä ölümlü albo yazıçlı yañılğan tapulğan bolgay, atası oçulunıñ yañılğanı üçün dżazasın tartma bolmas, alay oç oçul atanıñ yañılğanı üçün ne 1 ögüt bilä borçlu tigüldir, här 1-i yañılğanına körä tapmaç keräk. Anıñ üçün törä tügällänir könülükniñ tügällikin barça adämilärgä anıñkin bermägä.

◊ B[u b]uyruçtan çixariliyir korolnuñ olturçuçundan yañılmaçı.

21 kapitula. Kişini oyurlamaç üçün

Eski Törädä çoygandır, egär kimesä ki kişini oyurlap satkay da belgili bolgay anıñkibik satmaç üçün, (82v) ol kişi ölümlüdür. A Yäñi Törädä k'risdānlarnıñ bulay çoyulgandır, egär k'risdān k'risdānnı oyurlap satsa özgä uluska da bu türlü yaman çilınmaç anıñ üstünä sezilgäy, Yäñi Törä buyurmastır anıñkibikkä tas bolmaga, ludz tartmaç keräk, da tutulmaç keräk, da zindan bilä ögütlämäç keräk, yük tibinä dä ol satuçi alğan sbgnİ çaytarmaç keräktir ol kişi üçün, da ol satılğan kişini keltirmäç keräk eyäsinä, kimdän ki anı oyurlap edi, çaytarmaga anı borçludur. A egär ki ol satılğan kişi ne türlü bolsa ki keçkay dünyadan, ol satkan kişi borçludur ol sbgnİ tügäl çaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oyurlap edi, da oçrunıñ 2 çolun kesmäç keräk da dżagatına möhürnü çizdirip basmaç keräk, nişan añar meñilik hörmätsizlikkə, anıñ üçün ki özgälär dä, anıñ üstünä baçıp, anıñkibik iş etmägäylär da çorçkaylar.

◊ Bu iş bulay anlanıyir, ermeni ermenini sat-sa, a egär ermeni özgä dżinsni satsa, anı baçkay korolnuñ olturçuçu da alay ögütlägäy, neçik kendinä körünsä.

22 kapitula. Alar üçün, kimlər ki pambaslarlar kendiniñ atasın da anasın

Egär kim dä ki kendiniñ atasın-anasın yaman sözlär bilä uyaltkay, anıñkibik oçul-çiz ölümlüdür; ki kendiniñ at(83r)asiniñ anasiniñ keçkän işlärin aņgay, da tüşär ölümlü yazıçka. Eski Törä bilä Yäñi könü Törä aytıyir, anıñkibik pambas, ki atasın-

anasin [yaman sözlär bilä uyaltkay], añar oşsaş-tir, neçik tövgäy, anıñkibik hörmätsizlikkä utru atasiniñ da anasiniñ, ki oylanlarin tiygay, buyurgandır anıñkibik oylanlarnı, atasiniñ-anasiniñ igilikindän ülüşsüz bolgay.

◊ Oyıllar bildirsälär törägä da oşsaşi bilä yaman işlärni yañılğan yaman iştä atasiniñ-anasiniñ xanga utru da barça etilgän işlär, anıñkibik iştä ermeniniñ oylanları anıñkibik işni borçlu tügüllär kötürmägä.

(60r) 23 kapitula. 2 kimesä uruşkay, da biri yaralı bolgay

Egär xačan 2 kişi uruşsa sayıtlar bilä, da biri birsin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmäsä, xastalıxına yaralarniñ yatkay, da xuvatlanıp yürügäy tayaş bilä, aytiliyr törä bilä, ol, ki xaysi yaraladı, borçludur ol yaralıga zıyanın, hakim bahasin tölämägä, ol xadar da dżurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz xulun ya xuluxçisin öldürgäy

Egär kimesä ki erksiz xulun ya xuluxçisin öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü sayıt bilä, törä öldürgän xanniñ dżurumun izdämäş keräk (83v) eyäsindän, egär ol erksiz xul k'risdän esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kişi, bolur borçlu da yeñil nemä bilä tölämägä başın öldürgän erksiz xulun ya xuluxçiniñ. Alay k'risdänni, neçik özgä dżinsiniñ. Egär xul, egär xaravaş erksiz tövgänindän biyiniñ ölmägäy ol vaxtta, yatkay 1 kün ya 2 kün da soñra ölgäy, na bu mahanadan borçlu tigöldür başı üçün tölämägä, anıñ üçün ki satun alğan edi kendi sbgına da eyäsinä zıyan etip edi. Keräk anıñ üçün ludz tartkay.

25 kapitula. Anıñ üçün, ki uruşkanda ayırayaxlı xatunnu urgaylar

Egär 2 kişi uruşsa da aralarına urgaylar ayırayaxlı xatunnu, da ol urmaştan xatin kişini da oylanin vaxtsiz keçirgäy, yarım başın tölämäş keräk xodžasına ol xatunnuñ ya ne türlü bolsa barişma. A egär oylan dżigärinä anasiniñ tügäl adämi [edi] esä da ol urmaştan keçirgäy, tölov bolmaş keräk tügäl baş üçün. Belgilidir töräsinä Teñriniñ, kläsä oylan anasiniñ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bermäş keräk. Bulay Eski Törädä körgüziyir, evet ki Yäñi Törädä körgüzüyür anıñkibik p'orcut'ıunnu axça bilä da ludz tartmaş keräk.

◊ Ermeni kişi ursa 2 dżanlı xatunnu, bu törä anlanmaş keräk, özgä yerdä bolmagay.

(84r) 26 kapitula. Ögüzü bolgay kimesäniñ uruçu

Egär kimesäniñ ögüzü kimesäni ursa da ol urmaştan kişi ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anıñkibik ögüzü öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol

sbgni yarlılarga üläşkäylär, da eyäsi ögüzniñ ol kişiniñ başın tölämäş keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä xonşuluş aytkay, ki anıñki teli tovarni ketärgäy, da eyäsi xonşuluşnuñ aytkanin nemägä tutmagay, da anıñ arasına urup kişi öldürgäy, da anıñkibik kişini, kimniñ ögüzü edi, ol öldürmäxniñdir, ya ol baş üçün tölämäş keräk, [neçik törä körgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaş keräk]. Egär dayın anıñkibik ögüzniñ xilixin eyäsi bilmäsä da kimesäni urup naşis etsä, eyäsi borçlu tügöldür, ne zıyanlı. Da egär eyäsi bilsä ögüzniñ xilixin da kimesäni urup naşis etsä, eyäsi borçludur naşis etkän-gä tölämä zıyanın da hakim bahasin.

27 kapitula. Biyi, ki xulun naşis etkäy

Egär biyi xulunñ közün çıxarsa, törä buyurur, ki erkli bolgay anıñki xul, ol, ki erksiz satun alğan edi da egär ki k'risdän edi esä. Egär ki xul dinsiz erksiz esä, ol xul satılmaş keräk biyiniñ erki bilä geş bahasına da geş yalına.

(84v) 28 kapitula. Xačan buha buhanı öldürsä ya ögüz ögüzni öldürsä

Egär buha buhanı öldürsä ya ögüz ögüzni, kimesäniñ dä buha albo ögüz tiri xalsa, satılmaş keräk da anıñkibik ögüz üçün albo buha üçün tölovün almaş keräk, da sbgin üläşmäş keräk yarımga da geş, ki tuvarları edi, da ol öldürgän ögüzni dä üläşkäylär yarım da yarım. Egär ol, kimniñ ögüzü edi, da bilgäy, ki ivaş dügül edi, da yaman xilixli edi, da xonşularından işitkän bolgay, ki anıñkibik tuvarni saşlamagaysen, bu zıyançı ögüzni, ol xayurmagay alarniñ aytkanin, ol çaxta ol öldürgän ögüz üçün keräk kendiniñ tirisin bergäy, kimniñ ögüz edi, da ol ölüni kendinä algay.

29 kapitula. Xuyular üçün da çoyurlar üçün

Egär kim ki çoyur ačkay ya xuyu da yapmagay ol çoyurnu da xuyunu da anda tüşkay kimesäniñ tuvari, eyäsi ol çoyurnuñ ya xuyunuñ tölägäy ol tuvarni da ol tuvarniñ terisin kendinä algay, törä bulay aytiyir.

30 kapitula. Kişi üçün, ki çoyurga tüşkay

Egär er ya xatun ki çoyurga tüşkay ya xuyuga da anda ölgäy, xaysi ki kündüz tüssä, geş dżurum bergäy xan bahası üçün, kimniñ ki çuyuru edi (85r) ya xuyu, a egär ki keçä tüştü esä çoyurga, ol çaxta keräk tügäl anıñ üçün tölägäy, kimniñ çuyuru edi, xaysin ki törä körgüzüyür alay xatunga, neçik ergä, tüşkänlär çoyurga ya xuyuga, alay oş erksiz xullar da.

31 kapitula. Tuvarlar üçün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar xarani müñüzlü, albo xoynu, da eyäsi bilmägäy tu-

variniñ xiliñin, ol çaxta keräk tölägäy öldürgän tuvariniñ geş bahasin. A egär ki anıñkibik tuvar kiçkinä bolsa, nemä tölämä keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anıñki tuvarni satmağ keräk, da ol sbgni, kimniñ tuvari edi, teñ üläşkaylar. A egär ki bilgäy edi tuvariniñ yaman xiliñin, ki ziyan etüçidir, da ketärmägäy kendindän, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüzniñ, törä alay buyuruyur.

32 kapitula. Atlar üçün

Egär kimesäniñ atı teli bolsa, çaysi ayañi bilä urmağ, da tişlämäh bilä, xiliñi bilä nañis etkäy, ol çaxta eyäsi ol atniñ, nañis etkän kişini at, zıyanın, çardžin da hakimlikin tölämäh keräk. Egär añlattı esä atniñ zıyanlı xiliñin, ol çaxta geş (85v) zıyanın tölämäh keräk törä yanına.

◊ Ne ki bu buyruñnuñ uçuna aytiliñir, añlanıñir, egär anıñkibik kişi ermeni, ayb atına yamanlıñ üçün bermägäy.

33 kapitula. At xiliñli bolğay, nañis etüçi

Egär kimesäniñ atı bolğay xiliñi bilä, nañis etüçi, da övdä xullarına da özgälärgä bildirgän bolğay xiliñin, ki [anıñkibik attan sañlangaylar, da soñra] anıñkibik at kimesäni nañis etkäy ya öldürgäy kimesäni övdä, ol çaxta eyäsi borçlu bolmas anıñkibik iştän. Egär ki övdägi kişilär ya çonşuluğ aytkaylar, kimniñ anıñkibik atı bar, ki sañlamagay, da ol anıñki atni ketärmägäy, da ol at kimesäni nañis etkäy albo öldürgäy, ol çaxta duçovniñ törä bañkay anı, çoymağ keräktir ludz da džurum çoymağ keräktirlär.

Dayın igi körünüñür da yeberiliñir, ki kimesägä anıñkibik zıyan etüçi yaman at bolğay, da añgaylar añar çonşulari, da ol anı kerı etmäy kendindän, ol džurum bilä, çaysi ki yoyarı yazılğandır ol sanga, sanda 26-niñ teli ögüz üçün.

34 kapitula. Oñru üçün, ki keçä övdä tapkay

Egär kimesä oñru keçä vañtına kendiniñ övinä tapkay edi, egär anıñkibik oñrunu keçägi öldürgäy övinä, džurumsuz çalır. Yänä kimsä oñrunu kündüz övinä tapsa da (86r) öldürgiy edi, öldürgän kişi ölümlüdür. Bulay Yäñi Törä könültüyir ol öldürüçi oñrunu. Kündüz bulay körünüñir bu nemä, ki adam öldürdü belgili erki bilä, kensi dä ölümlü bolmağ keräk. Da alay törädir oñrular üçün çoyulğan keçäniñ da kündüzniñ, egär ki kimesä keçä vañtına övdä da kündüz oñrunu licası bilä belgili tutkiñy edi, ol çaxta anıñkibik oñrunu nişanı bilä oñurluñnuñ, budur licası bilä, törä alnına keltirmä, ne türlü gile bilä ol oñruğa utru törä alnına, ol türlü tözğäy ol oñru törä ötläş, ne ki törä tapsa, anıñ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Bañçalarnıñ da rolälarnıñ

Egär kimesä ki kendi erki bilä tuvarin yebergäy özgäniñ bañçasına albo tarlov içinä tüzdä, anıñkibik tuvar çara zıyan etkäy bañçalarda ya tüzlärdä barça türlü bitiškä, törä buyuruyur, tölöv bolğay zıyan etkängä, ne türlü ki kişilär ol zıyanı da bahasin oñşatıp tapsalar.

36 kapitula. Küydürmäh üçün da poñarlar üçün

Egär ki çaysi yerdän ot çixsa ya poñar da humnalarnı küydürgäy ya tüzdä bitişni, çaysi ki (86v) tüzdä turgan bolğay, da ol, kimdän ki anıñkibik ot çixti, ögüt bilä oñşaşlı ögütlämäh keräk. Töräni džäht bilä tergämäh keräk. Da bañkaylar, kimdän anıñkibik ot çixti, egär yuvuñtan, egär yırañtin, egär duşmandan, egär satamadan, egär çarttan mi, egär oylandan mi, yoyesä kensi kensinä, da kimesä kendiniñ erki bilä munuñkibik işni etkäy, ekili barça işni, kimgä zıyan etti, añar tölöv bolğay. Egär kimesä humnaga yuvuñ ot çoyğay da bañmagay igi ol otnu, da kimesägä zıyan etkäy, anıñkibik zıyanı, ki bolğay, 2 kez tölöv etkäy ol kişigä, kim otnu çoydu da igi bañmadı. Egär ol ot yırañtin keldi esä, ol çaxta yarım zıyanı tölämäh keräk, kimniñ säbäpi boldu ol otka. Egär anıñkibik ot küydürgäy tuvarni ya ton-oprañni, anıñki zıyançığa anıñkibik yarñu da džurumlar da bolmağ keräk, neçik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üçün da inamli çolga bermäh üçün

Egär kimesä kimesägä altın, ya kümüş bergäy, ya özgä türlü barça nemä, çanağ-ayağ ya barça özgä türlü nemädän kendiniñ inamli çolga sañlama bergäy anıñkibik işlär ol ämanatkärgä övindən anıñ oñurluğ iş bilä oñurlangiy edi, egär oñru (87r)nu ol işlär bilä ol ämanatkär belgili iş bilä oñurluñnu çapkaylar, anıñkibik oñrunu furka bilä ögütlämäh keräk. Egär ki anıñki oñru tutulmagay, ol çaxta ol, kim ki çoydu äriberini inamli çolga, andan izdämäh keräk, kimgä ki berip edi sañlama, belgili tanıñliñ bilä. Egär ki könü tanıñliñ bilä bolmasa povodun ämanatkärgä çarşı, kimniñ çatına çoyup edi, ol çaxta ol ämanatkär andan ant bilä çutulur, ki anıñkibik zıyan çoyulğan nemä üçün belgisiz, da keçikilmägän säbäp bolmadı, ant içip, kendi menjilik könülür ol dävikärdän. Dayı da egär ki çaysi aytilğan alay, neçik aytilğandır, ant içkäy da tapulğan bolğay egri yalğan ant içkän, här 1-i zıyan üçün, başça ol çoyulğan nemälär üçün 2 kez tölämäh keräk, da kendi, neçik yalğan ant içkän, hörmätsiz bolmağ keräk da töräsiz aytilğan. Da egär kimesä, sañlama bermiyin inamli çolga, da

yala yapkiy edi kimesäni, neçik añar nemä berilgiy edi saşlamaga, da anıñki yala yapuçi meñilik hör-mätsiz aytilmaş keräk, neçik här 1-i yala yapuçi, çaysi ki belgili çalp işlärni kimesägä çarşi etiyir.

◊ Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär, aņ-(87v)lanıyır, budur egär ermeni ämanätni çoyuçi bolgay, da kendiniñ töräsinä özgä dżinstan ötläş başılmaş keräk, yänäçi, özgä dżins egär çoygan bolsa ämanätni, na ermenidän ötläş izdär çoyganın kendiniñ töräsinä, çaysi ki olturuptır, anda izdälmäş keräk, zera izdövüçi anı keräk közätkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tugar çara üçün, kim ki kimesägä saşlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saşlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü dżanavar, münjüzlü da münjüzsüz, egär anıñkibik tuvar çara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü çol algay, ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyar, na ol, ki saşlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naçisliçına ya ölümünä tuvar çaranıñ. Egär ki ol saşlovuçidan kimesä aldı esä, ol saşlovuçi keräk anı eyäsinä tölägäy, kimdän ki alıp edi saşlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldı esä küçlü tuvar çaranı, buzgay ya yegäy, anıñkibik saşlovuçi [eyäsinä] körgüzmäş keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansız bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä taptı.

◊ Tek ermenilär üsnä (88r) bu ustava tutulmaş keräk, çaysi özgä dżinstan egirliki bolgay, bu törä bilä könülür, a özgä dżinsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä sayıt ötüncä bersä

Egär kimesä kensi dostundan sayıt ötüncä alsa barça türlü da anıñkibik sayıtnı ya sindirgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötüncä aldı [=berdi], bolmagay anda sindirganda albo tas bolganda sayıtnıñ, ol, ki aldı ötüncä sayıtnı, tölämäş keräk zıyanın sindirmaş üçün [ya tas etmäş üçün]. Da ol, ki anıñ edi sayıt, bolgiy edi anda buzulgan vaçtta albo tas bolgan [vaçtta sayıtnı], ziyansızdır ol, kim ki sayıtnı ötüncä alıp edi, anıñkibik iştä borçsuz çalır. Daçı da egär kimesä atnı, ya tuvarnı, ya özgä nemäni övniñ belgili yalga tutkan bolsa, anıñkibik nemälär naçis bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniñ çatına bolgay, anıñ üçün, eyäsi ki çatına edi, kendi ziyanlı bolur, ale ol egri tigül, [ki] yalga tutup edi; a eyäsi aytilgan nemälärniñ naçisliçına ya tas bolganına kendi anda bolmasa, na ol, ki anıñkibik nemäni yalga tuttu, borçlu bolur [tölämägä] anıñ zıyanın, çaysi säbäplär haligi kapituladadır.

◊ Yazılğandır töräsi ermeniniñ, dżâht (88v) bilä başmaş keräk da taräzülöp ayırmaş keräk. Ermenilär arasına bu yergä, neçik özgäläri, tutuldu da saşlandı, alay bolmaş keräk, a egär özgä dżins ermenilärdän ündälgän bolsa, kensiläriniñ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anıñ üçün, kim kimdän nemä ötüncä alsa

Egär 1 kimesä kimesädän nemä alsa borçka ya ötüncä algay mayat küngä ança, ol, kim ki borçka alsa ya ötüncä, da yarlılansa, da yarlılanmaş üçün belgili küñünä tölämäsä, na Eski da Yäñi Töräniñ boluşmaş bilä ol yarlılanganda [=yarlılanganga] anıñkibik şayavat etkändir, ki inangan kişidän [bir ayırlıç ta körmä bolmastır, da tüşüñän kişidän] aslam alma bolmastır. Ale añar belgili etmäş keräktir mayat küñün, ki tek tölägäy ol çadar sğni, ne ki borçludur. Egär ol tüşüñän kendiniñ borç eyäsinä ki anıñ alnına nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldı, barçasın sayışlamaş keräk borçu üsnä. Anıñ üçün ki Teñri buyruçudır buyrgan, kimesä, k'risdän dinin bilip, aslam almagay. Egär anıñkibik kişi, ki borçludur da, tölämiyin, ölsä, na çalgan oçul-çizi borç eyäsinin ne 1 aslam bermä keräkmästirlär ol borç eyäsinä, ol çad(89r)ar borç üçün, çaysi ki anıñ yuvuçları tölämäş keräk.

◊ Bu yergä ermenilär arasına saşlanmaş da aņlamaş keräktir bu türlü yergä bilä, çaçan borçlu orossuz satamadan, ki kensiniñ egirliki bilä düğül da tüşkäy miskinlikkä da bolmagay kensi borçlu larına tölämä.

41 kapitula. Tusnaş çoygan işlär üçün

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaş, ya başça, ya borlalıç, ya saban tüzü, ya özgä nemä añar oçsaş, da egär ol, kim ki tusnaş çoyuptır anıñkibik işlärdän, keçikkäy tölovün etmägä añar, kimgä ki tusnaş çoyuptır, da ol, ki tusnaşlar andadır, andan, ki tusnaş çoyuptır, tek kensiniñ aççasın aslamsız almaş keräk da tusnaş çoyganın çaytarmaş keräktir añar. Da ol tusnaşları tutuçi, egär nemä artıç asıç alıp esä ol äriberidän, ol çadar sğdan, [ki berip edi, na anı, ne ki artıç alıptır kendiniñ sğsından] kensi asıçı üçün, da sayışlagay baş bergän aççası üsnä da çaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaş çoyuptır, kücü yetmäsä kensi mülklärin yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaşnı tutar, yasasa kensi aççası bilä anıñkibik tusnaş(89v)ları, da anıñkibik çardż etkänni yasamaçına ol tusnaşlarda keräk sayışlagay ol baş sumanıñ üsnä, keräk ol çardżları birlätkäy tölvögä.

Kim ki ton-opraç tutsa tusnaşta ya tuvar çaranı da [anıñkibik ton-opraç ya tuvar çara] tus-

naḡta buzulgay, da aniḡkibik ziyanni ol tusnaḡni tutuči keräk kensi baš suması üsnä saḡiřlagay.

Egär bolsa kümüş, ya altın tusnaḡta, ya aḡar körä nemä, egär oḡurluḡ ötläř ya özgä satamadan ötläř tas bolgay aniḡ ḡatına, kimdä ki tusnaḡ edi, egär ol aytilgan nemä aniḡ kečikmäḡliḡi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaḡtır ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä ḡutulur ol, aniḡ üçün ki aniḡ säbäpindän tas bolmadı. A egär aniḡkibik nemälär aniḡ säbäpindän tas bolsa ya kendi yařırsa da ayt-sa, ki tas boldu, da aniḡ üsnä yetkirsälär, ki aniḡkibik nemälärni yařıriptır, 2 anča tölägäy. A egär küçlü ḡol alsa, aniḡdir ziyan, kim ki tusnaḡ ḡoyup-tır.

Dayın egär yemiřli teräkni tusnaḡta bolganga kessälär ya četänlärin küydürsälär, egär bolsa aniḡ bilmäḡi bilä ya erki bilä, kim ki tutar tusnaḡ-nı, ziyan aniḡdir.

Alay oḡ tuvar ḡaranı tusnaḡ ḡoygan üçün (90r) töräsi bolmaḡ keräk, egär tuvar ḡara naḡis bolsa tusnaḡta ya ölsä, na zıyanın ol tusnaḡ ḡoyganniḡ-dir, aniḡ üçün ki ḡayḡurmadı vaḡtında kensi zıya-nın, da ol egri tügöl, kimdä ki tusnaḡ edi, aniḡki tuvar ḡara üçün, zera törä bilä baḡılgandır bu iş.

Tusnaḡ ḡoygan işni igi baḡmaḡ keräk, ki tas bolmagay, a dayın artıḡsı törä buyurur, ki aslam almagay.

◊ Ermenilär arasına saḡlanmaḡ keräk bu yer-gä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy

Egär kimesä kimesäni küydürsä ot bilä duřmanlıḡtan, da ol kiři ol sahat tutulgay aniḡkibik isi iş vaḡtına otnuḡ, aniḡkibik küydürüči, nečik ot bilä yaḡıldı, alay oḡ ottan tas bolmaḡ keräk. Egär vaḡtına ya sahatına tutulmasa, etkänindän soḡra tutulsa, aniḡkibik ögütlänmäḡ keräk zından bilä, da sḡg dḡurumu bilä, alay tölämä barča ziyanlar-nı, ḡaysi ki ot aniḡ säbäpindän boldu. Egär ol tara-tur yaman köḡüldän etti esä, tamaḡi bilä ögütlän-mäḡ keräk.

Küydürüçülär barča ḡanlıḡniḡ töräsi bilä törä-länmäḡ keräk da ögütlänmäḡ keräk.

43 kapitula. Aniḡ üçün, kim ki kimesäniḡ yemişli teräkin buzsa

Egär kim ki kirsä yatniḡ baḡçasına da buzsa ol baḡçada yemiřli ter(90v)äkni, ne türlü dä yemiř bolsa, da yetkirsälär taniḡliḡ bilä aniḡ üstünä aniḡkibik ḡilinmaḡni, törä buyurur aniḡki buzuçi yemiřni [=yemiřli] teräklärni, aniḡkibik teräk ař-lagay baḡçasına, angınča, ki ol ařlama yemiř ber-gäy, na ol, ḡaysi ki ařlaptır, barča zıyanın yemiřin

ol teräk üçün, ki kești, tölämäḡ keräk, ki neginča ol ařlama yemiř bergäy.

44 kapitula. Atlar üçün da tuvar ḡara üçün

Egär kimesä öldürsä kimesäniḡ atın belgili ya tuvarın, törä buyuruyur, ki ol öldürgän atniḡ ba-hasın ya tuvarniḡ tölägäy aḡar, kingä ki ziyan etiptir. Egär yaman köḡüldän öldürdü esä, na yer-gäsinä töräniḡ tiyişlidir aniḡkibik işläri baḡmaḡ bilä, igi bilmäḡ keräk, da ne türlü ki törä körgüzü-yür gilegä körä, dḡuap berüçiniḡ dḡuapına körä tö-rä buyurgay.

45 kapitula. Aniḡ üçün, kimesä yarlılıḡ üçün kendiniḡ saban tüzlärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarniḡ [=tarlovlarin] tüznüḡ, da yuvuḡları satkanniḡ bolurlar yuvuḡluḡ bilä, kensi ḡardařla-riniḡ aḡçasın berip, bolurlar alma yat kiřidän da erkli etmägä, da kensi bolur meḡärüči. A egär yu-vuḡları bolmasa ol satuçiniḡ, da kendiniḡ sḡgi bol-sa, satkanın bolur almaga, ol aziḡin (91r) kendi-niḡ, bolur anı vaḡtına etmägä. A egär çıḡarma bol-masa, na ol, kim ki satun alıptır, kelişi bilä tarlov-larniḡ alganın kensiniḡ, törä alaydır, ki kensiniḡ vaḡtiniḡ uçına dirä tutmaḡ keräk. A ḡaçan vaḡti kelsä, ol mülk eyäsi yänä alıp bolur tutmaga. Küni ki vaḡti aniḡkibik satun algan nemäniḡ bardır tö-rä bilä ḡoygan 7 yıl. Egär 7 yıldan ařsa, tutkan ol aziḡni kläsä dayın arı kün uzatma könü eyäsinä, ki çıḡarmasa, aniḡ yaḡři erkinädir, kim ki tutup-tır. Egär ol yıldan burun ol, ki satıptır kendiniḡ aziḡin, ya aniḡ yuvuḡları çıḡarmagaylar, na ol 7 yıldan soḡra ol meḡärüči ḡalır içinä meḡilik ol sa-tılgan nemäniḡ, zera ol aytilgan vaḡtında yıl. Aniḡkibik iş tutulmaḡ keräk da saḡlanmaḡ keräk köptän uç etkän da keri etmägän, a egär özgä dḡinsniḡ sözü bilä ol dediç satkay roläsın, na ol ögütkä körä, nečik tä bolsa, dävikärlarniḡ gileyinä körä da alarniḡ dḡuapına körä törä ayırgay.

◊ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä berin-gänlärgä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpavud töräsinä ḡanlıḡta yatkan mülknü ya yerni tusnaḡ bolsa albo kelişi ol yerläriḡ ya mülklärniḡ satıl-sa, na ol törägä körä, ḡaysına ki aniḡ(91v)ki mülk berilgändir, aniḡkibik tusnaḡ ya satun algan kelişin [=keliřniḡ] bolmaḡ keräk töräsi; munda aḡ-lanmaḡ keräk köptängilärni, ḡaysi ki törädä[dir bu mülklär, ol törädä] törälänmäḡ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaḡ üçün murovanıḡ řähärdä beкли törädä

Egär 1 kimesä kimsägä övin satkay murova-nıḡ řähärniḡ içinä töräsi bilä, bolur aniḡ yuvuḡu 1 yıl-niḡ kečkäninä dirä keri etmägä aliçi yatniḡ

[=yatni], aχčasin berip, negä ol öv satun algandır. A egär yuvuçu bolmasa, da ol övni tep-tek tutkay izdövsüz tügäl yiliniň çyřkanına dirä, na ol, kim ki satun alıptır, çalir könü žarank ol övgä, yänä ol öv žarankliř töräsi bilä meñarilir, ne 1 utru bolma-maχliř bilä barčasiniň yuvuçlariniň.

A egär çodža miskingä öv satsa, da künlär et-sä tölövgä, a egär ol miskinniň kücü yetmäsä tölä-mägä ol öv üçün, na bolur ol övni aňar yänä çay-tarmaga, da ol andan anıñkibik övni keräk algay barça türlü mahanadan başça. Könü, ki ol övlärni, da tarlovlarni, da baχčalarni, çaysi çabaχ çyřarisi-na šähärniň yatıptır, töräniň yiraχliři bilä, yuvuç-ları 7 yılga dirin bolurlar yuvuç bolmaga.

◊ Ermeni satuçılar da aluçılar övlärniň ya ža-rankliřniň (92r) toγgan bitkänlär kendi törälärinä, çaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da žarankliřlarni saχlamaχ keräktirlär.

47 kapitula. Suv tiyirmänläri üçün

Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuçları anıñ bolurlar yilına diyin, aχčasin berip, ol tiyirmänni ke-ri almaga. Yoχesä tügäl yili çyřsa, a ol, kim ki tu-tuptur, da yuvuçlarından izdöv bolmadı, soňra bol-mastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vaχtı kečkänniň buyruçu bilä, könü da meñilik žarankliřta çalir törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alsä

Egär satuçılar ki atni biri birinä, bazarı alay bolmaχ keräk ol atniň tanıχliři bilä 2-niň ya 3-nüň, anıñ üçün ki oγurluχ bolmagay ol at, ya eski aχsaχ-liři bolmagay, ya diχavičniy, ya mançov. Egär ta-nisalar 7-inçi küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytilganlarniň ol atta, na ol aluči anıñkibik atni aybli bolur çaytarmaga satkanga. Egär at 7-inçi küngä dirä aytilgan aybları kendinä 1-i dä tapul-gan bolmasa, ol bazar tutulmaχ keräk. A egär ol at oγurluχ bolgay, (92v) satkan kiři atni barça ziyan-larni keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satılğan ögüz üçün

Ögüz satuçılar 1 birinä, 3 tanıχniň alnına bol-maχ keräk bazar, a satuči anıñkibik ögüzni törä çatına borçludur anıñkibik ögüzni bermä ol sala-çiga sabanga ya arabaga sinamaga, ki anıñkibik ögüzniň bolmagay ziyanli çiliři, ya oγurluχ bolma-gay. A egär ögüz bolsa ziyançi da yaman çiliřli, 7-inçi küngä dirä bolur satkan kiřigä çaytarma. Egär ki bolsa oγurluχ da kimesä tanıgay anı, ke-räk bezirgän tartıngay anıñ eyäsinä zastupcasına, çaysi ki zastupca kensi sβgi bilä zastupit etkäy da ziyanli etmägäy anı, törä bulay buyuriyir.

50 kapitula. Satkan inäk üçün

Satuči kimesägä inäk keräk alučiğa tutungay, ki anıñkibik inäktir, ki här yıl bizovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satuči tutunup edi, 1 tügäl yilda bolur aluči satučiğa çaytarmaga. A egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol çayta bazar tu-tulmaχ keräk.

51 kapitula. Çulular üçün

Kimesä kimesägä çulu satkay küz(93r)ün ayaç içinä balı bilä, da satuči tutunsa alučiğa, ki anıñkibik ayaçniň içinä munča bal bar, da aytkay belgili ölcövün da ululuχun, da egär ol aluči inan-masa satučiğa, bolur ayaçin açip ölcümägä balın, ki ne çadar bal [bar]; anıñ ululuχuna körä da ölcövü-nä yetmägäy, ol çayta ol satuči ya bal bilä tügällä-gäy, ya sβg bilä tölägäy balniň eksiklikin. Egär yetmägän balni tügällämäsä, ol çayta anıñkibik bazar tutulmastır. A egär ol bal ölcövdän artıχ çyř-sa, ne ki sözläp edi ayaçi içinä, ol çayta satkan kiři bolmastır artıχin almaga, anıñ üçün ki aslam üçün alıptır, ziyan üçün dügöl.

Egär kimesä satkay balın ävälbaharniň art-maχı üçün çulularniň, anıñkibik çulularni alıp çoymaχ keräk yerinä, çayda çulular çoyarlar, 10-unçi ya 20-inçi küngä dirä alarni saχlama tanıχliř üçün, egär ol çulular yebersälär roy ya yebermä-sälär. A bazar ol çulular üçün bolmaχ keräk 2 ya 3 tanıχ alnına, kirgäni da çyřkanı çulunuy alay ke-räk tapulgay, ne türlü ki bazar arasına boldu. Egär kirgäni da çyřkanı alay tapulsa, ne türlü ki bazarni uzaçlap edilär satuçiniň da aluçiniň arasi-na, anıñkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anıñ-(93v)ki çulular arasına nemä ziyan bolsa ya anala-ri ölgäy alarniň 10 ya 20 kün arasına, bolur aluči satučiğa çaytarmaga anıñki çulularni. Da 20 kün-dän soňra nemä ziyan yoluχsa ol çulularga, ol çay-ta aluçiniň bolur ziyan, satuçiniň digöl.

52 kapitula. Küflär üçün, ki çayır saχlarlar yer içinä

Kimesä kimsädän küf satun alsä, ki çayır toldu-rur içinä, egär ol küf yilına dirä açmasa, anıñki ba-zar tutulmaχ keräk. Egär anıñkibik sayıtniň naχisli-çi bolsa da aluçidan ötläš belgili bolsa ol sayıtniň na-χisliři, na kerä alınmaχ keräk ol sayıt. A egär anıñki-bik naχis sayıttan çayır aχsa, ziyanı ortaχ bolmaχ ke-räk. A egär anıñkibik sayıt burungi sözlägän bazarı-na bütün edi esä da çaçan kömgändä yerdä naχis et-tilär esä, satıçi anda egri dügöl, zera törälär aytir-lar, ki aňlanmaχ keräk ulu töräni da kiçi töräni.

53 kapitula. Yemišli teräk satkan üçün

Yoluχur köp kez köp kişilärgä satma teräk üs-nä yemišni baχçada aslam üçün. Aslam etsä, döv-

lätlidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniñ döv-lätsizlikinä (94r) yazsın. Da anıñki satıx 3 tanıxniñ alnına bolmaç keräk, da anıñki satıxniñ vaçtı 10 küngä dirädir, çaysı 10 künnüñ arasına bolur alu-çı pošuman bolmaga, a çaçan çıçsa 10 kün, ol bazar tutulmaç keräk da tügällängäy. A aluçı 10 kündän soñra keräk sbgın tölägäy.

54 kapitula. Kim tiyirmän yalga tutsa

Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanıñ alnına, kim ki yalga berdi tiyirmänni, keräk çoygay kendiniñ ölcövün da körgüzgäy añar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kişi ol ölcövdän aslam-li etsä [=esä], ol aslam anıñdır. A ol, kim ki yalga berdi, pošuman bolma bolmastır, baçmay ol anıñ aslamı üsnä, yalga tutkan kişiniñ, a ne ol yalga tutkan kişini anıñkibik aslam üçün ziyanga keltirmägäy.

Da barça keräklärin tiyirmänniñ yalga tutkan kişi yasamaç keräk, alay oç barça buzulgan nemälärni, ne ki töräsindir tiyirmänniñ, yasamaç keräk. Egär ol kimsäniñ baçmasızlığında, kim ki yalga tutuptır, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya taşına, ya küpçäkinä, ya tegänäsinä, ya çaysı keräkinä dä [tiyirmänniñ ziyan bolsa], ya nemä oyurlansa tiyirmändän, ol barça ziyannı (94v) ol tölär, kim yalga tutuptır. A egär tiyirmän küysä anıñ säbäpindän, kim ki yalga beriptir, ziyan kendiniñdir, egär anıñ säbäpindän küvsä [=küvsä], kim ki yalga tutuptır, na ziyan anıñdır barça, da törä bulay buyurmaç keräk.

55 kapitula. Töräçilär üçün da k'ahanalar üçün, kim hörmätlämäsä

Egär kimesä kermändä da töräsinä kensiniñ ündälgüy edilär, da iş bolgüy edi çanlı albo talaşlı, ki, 1-i birinä bizminlänip, baş çoškay anda, keräk kelgäy ilgäri, çayda yeridir töräniñ, çaysı törä tañlangandır Teñridän da adämilärdän, çaysı ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da aşçarhaganlar. Xaysiläri ol vaçtta bolsalar, a gile alar-niñ alnına bolmaç keräk, kim ündäsä, ündälgän [yanga utru. Da törä, işitsä gileyin ündälgän] yandan da džüapın, aralarına tapkay, ne ki törä buyursa, 2 yan da anı çabul körmäç keräktir da añar baş çošmaga. Ol buyruğundan töräniñ 2 yan da ne oç yanına, ne soñ yanına çıçma bolmas. Kimesä könüsün buyruçka utru erkli da öktäm çarşı sözlämä klägiy edi, anıñkibik kişi ölümlüdür, da anıñ üçün Yäñi Törä al(95r)ay körgüziyir, ki kimesä törägä utru bolgay da töräçini heç körgäy, anıñkibik kişi ölümlüdür. Anıñ üçün hnazantlıçsız töräniñ kücünä kontra etilgän alaydır, neçik Teñrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, ne-

çik munda aytıyır töräsindän ermeniniñ, ne oçuna, a ne soñuna çıçma bolmay.

◊ Anlanıyır tek ermenilär üsnä. Egär çaysı kläsä, bolur ki çanga alma buyruğundan töräsinin ermeniniñ, yoçesä kişigä, ki alar-niñ töräsindän bolmagay, da ayır bolganga ermeni töräsindän saçlangandır apelācijası.

56 kapitula. Hranicalar üçün rolälarniñ

Buyrganından töräniñ ne 1-i dä bolmastır aliştirmaga rolälarniñ arasın çonşu üsnä [=çonşusuna] kensiniñ, çaysı rolälarniñ hranicasın berkitkändir. Rolälär berkitiptir, ilgärgilär çalğanları-na, oldir oylanlarına çaldirdılar igilik. Teñridän ne ki salgan edi sizgä rolälär ya özgä igilik, sövündürdü egirliksiz yuvuçluxnu uziyat etmä, alay çardaşları, neçik yatları könülüktä tutma da tirilmä. Neçik saña seniñ atañdan çaldırgandır, alay tutmaç keräksen, da özgäniñ çaranklıçın kendinä alma. A egär kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alıp edi esä, anıñkibik iş üçün keräk bargaysen törägä.

(95v) 57 kapitula. Tanıçlıx üçün

Dayı da törä bilä buyurbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä 1 kişiniñ tanıçlıçı keçmäs da nemä tigül, yoçesä tanıçlıx 2 ya 3 kişiniñ kücü bardır. Egär kimesä yarısunuñ alnına egri tanıçlıx bersä, töräçilär ya törä tanıçaylar, ki ol egri tanıçlıx bergäy, alay töräsi bolmaç keräk, neçik barça yamannıñ, törä bulay buyuruyur. Yänä törä körgüziyir, ki tanıçlıx bu çilix bilä bolmaç keräk, töräsi alnına ermeniniñ yetkürgäy ermeni ermeni üsnä 2 ya 3 yaçşı kişilär bilä, çaysılarına tiyar inama, ne 1 özgä džinsni bolmastır tanıçlıçka keltirmä, tek ermeniniñ džinsin ermeniniñ üsnä. Xaçan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här 1-i sözlägäy [kendi işin, keräkmäs, ki sözlägäy] reçnik sbg bilä yalga tutkan, ki egirliktän klämägäy könülük yetmä. Anıñkibik iş çarşidir Teñrigä da ari könülükä.

58 kapitula. Öldürgän kişi üçün, ki tapkaylar kimniñ hranicasına

Egär kimesäniñ hranicasına ya tüzünä tapılgay öldürgän kişi da kimesä bilmägäy, kim anı öldürdü, ol çayta yarıuçi çartları bilä kermänniñ baçmaç keräk, kimniñ hranicası içinä artıç öldürgän kişi yatıptır ya çaysı kermänniñ tu(96r)tovuna bolgay. Egär öldürücü kişini tapmasalar, çaysı ki öldürdü ol kişini, na ol çayta öldürgän kişiniñ başın kimesä borçlu tügül tölämä, ale ol öldürgän-niñ çardaşları da yuvuçları izdämäç keräk egrini, öldürgän kişini. Egär ki anı tapsalar, anıñkibik kişi ölümlüdür, çaysı ki öldürdü.

59 kapitula. İšitmäs oylanlarniň atasına-anasına

Egär kimesäniň bolsa söz işitmäs oylu da klämägä atasiniň-anasiniň ögütün işitmä ögütläganinä, keräk anıñkibik söz işitmäs oylanı keltirgäylär çartlarniň alnına da gile etkäylär ol oylu üsnä ol yaman üçün, da söz işitmäs üçün, oldur, ki uruşçi bolgay da dżimri. Anıñkibikni Eski Törä körgüzür taşlama, da Yäñi Törä oşatıyır, neçik atasın-anasın tövgäy, da anıñkibik yazıç üçün, ki söz işitmäs, bolurlar atası-anası anıñkibik oylunu keri etmägä barça igiliktän. Bu buyruç ermenilärniñdir.

60 kapitula. Yaman kişilär üçün da alarniň artıxsılıxi üçün

Egär kim dä ki çilinsa ölümlü işni ya artıxsılıxiñi, kendi berinmäx keräktir ölümgä, budur, ki nemä oyurlansa, furka bilä ögütlänmäx keräk, da asılğan teni asılmaç keräkmäs keçä uzun furka üsnä, da anıñ(96v)kibik ten tüşürgän bolgay da saçlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. [Yoçsa Yäñi Törä bulay körgüziyir], egär kimesä yaman iş çilinsa da tanıxlıx bilä yetkirsälär üsnä yaxşı kişilär bilä, 3 kişi bilä belgili, emin, anıñkibik dżazasın tartmaç keräk çilinganına körä. Egär oyrı esä, asılmaç keräk, egär çaraxçi esä ya küç etüçi esä, eminlik üçün barçasiniň başın kesmäx keräk anıñkibik kişiniñ. Alay törä yanına ögütlänmäx keräk anıñkibik yaman etüçilär.

◊ İş ki tamaç üsnä bargay, ol ermeni töräsinin dügüldür, çaçan munuñkibik işlär üçün ermenilär İlvnuñ beringändirlär töräsinä nemeçniñ, Marimborknuñ.

61 kapitula. Oyrunu ögütlämäx üçün

Törämiz bizim buyurmastır oyrunu ya kişi öldürüçini öldürmägä, a ne özgäni anıñkibik ölümlüni. Yoçesä äväl anı törä bilä da yaxşı tanıxlıx bilä yetip yetkiryäylär. Egär kimesä aytsa kimesägä, ki kişi öldürüçisen, da anı üsnä yetkirmä bolmagay, ol kişi kensi ol işniñ içinä çalır, da ulu dżurum bilä anıñkibik kişini, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnı, anı törä ögütlämäx keräk. Egär ermeni ermeni ayblasa, aytıp, ki sen dinsizsen da inamsız, da yetkirälmägäy anı añar utru, ol çayta yaryuçılar ötläş (97r) ögütlänmäx keräk neçik yaman aytuçi olturmaç bilä da dżurum bilä. A egär kimesä küç bilä kimesäniñ keçä övinä kirgäy, da ol öv eyäsinä ziyan bolgay oyurluç, ya nemä küç bolgan bolgiy edi, könüsün anıñkibik ölümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küç etkäy çatun kişigä ya çizoylanga

Egär kimesä kimesäniñ çatunun yol üsnä çap-sa ya çizni, da anıñkibik çiz çizoylan bolgay, da

añar küç etkäy, anıñkibik küç etüçi ölümlüdür. A egär anıñ üsnä işin nemä tügällämäsä, äybät, egäridir da ögütlänmäx keräk töräçidän ötläş zindan bilä da dżurum bilä ol hörmätsizlik üçün.

63 kapitula. Tapmaç üçün nemäni

Egär kimesä barır egäç yol bilä da körgäy bulargan tuvar çaranı, kimniñ dä ki bolsa, egär anıñ çonşusunıñ esä, keräk anı çaytarmaga, heç nemä alminça. A egär anıñkibik tuvar çara bolsa yıraçtın belgisiz kişiniñ, anıñkibik tuvar çaranı andan ötläş, kim burun kördü ol bulargan tuvarni, keräk algay tuvarni da tanıxlatkay çonşuluçka, ki anıñkibik tuvar taptım bulargan, belgisiz kişiniñ, da keräk anı alay uzaç saçlagay, (97v) ki eyäsi anıñ ya biyi çixkinça. A biyi ol tuvarniñ yetkirsä, ki anıñ tuvaridir, keräk çaytargay tuvarin, da çardżin tölägäy ol kişigä, kim tutup edi. Här 1-i tapkan işni törä alay buyurur saçlama da etmägä: ayça, ton-opray da barça özgä nemälärni. Anıñ üçün ki bizim k'risdän töräsi körgüziyir barça nemäni tapkanni çaytarma, kimniñ dä bolsa edi, ayırlıx etmiyin.

◊ İgi turuptır bu yergä, munu çoyup, tanıxlatkay çonşusuna da çalaga ya şähärgä, ki özgäniñ tuvari çatınadır.

64 kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixsa

Kimesä kimesä bilä yolga çixsa ya bargay, alardan çaysına nemä satmaga [=satama] yoluçsa: attan nemä yixılmaç, albo atı köprüdän tüşkay, ya arabası balçixta çalgay da çixma bolmagay, ya anıñkibik araba axtarılsa ya sıngay,— yoldaşı salıp ketmägäy. Egär salıp ketsä, ol çayta bolur anı törägä tartma, çaysı ki törä egirlikinä körä ögütlämäx keräk.

65 kapitula. Ne çilix bilä tonlarnı kiymä

Törä körgüziyir, eränlärgä tiymästir çatın kişiniñ tonu içinä yürümä, alay oç çatın kişigä tiymästir er kişiniñ tonu içinä (98r) yürümägä, bu iş Teñrigä utrudur, anıñ üçün ki munuñkibik oçsaşsız kiyiniş, andan köp yamanlıx bolma bolur. Anıñkibik kimesä tapulgan bolgay artıxsılar k'arozçılar ötläş ögütlängäy, yaryuçılar ötläş.

66 kapitula. Öv yasamaç üçün

Kimesä ki yäñi öv yasagay da yoçartın ganonk' [=ganok] spustit etmä klägäy, yasar egäç, ol türlü yasamaç keräk ganoknu, ki kimesä üstündän tüşmägäy. Evet ki keräklidir, yoçsa alay tutkaylar, ki çaysı övdä anıñkibik satama yoluçmagay. Egär ki kimesä anıñkibik ganoktan yixıl-sa eski duşmanniñ satamasından, öv eyäsinin anda egirliki yoçtır, ale ludznu k'ahanadan ötläş tartmaç keräk.

67 kapitula. Anij üçün, ki kimesä kimesänij sačovuna ya tarlovuna serp bilä çalgay

Kimesä ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimsänij, keräkmästir ki kirip orgay kendinij aziçi üçün. Egär nemä çolu bilä üzsä, anı bolur etmägä. Egär ki serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi anı tapkay taçılina kendinij, ziyanın eyäsinä tölämäç keräk.

68 kapitula. Yäni kiyövlär üçün

Egär kimesä yäni kiyöv bolgay, añar tiymästir terçä lovgä çixma, anij üçün ki çarşi da ziyanlı nemä yol(98v)uçmagay. Anij üçün ki anıñkibik yäni kiyövnü törä erkli etiyr çerüvdän, ki kendinij yäni süvüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensilärinij. Bilirmen, ki miskinni Teñri sövär da bermästir alarnij övinä alay terçä yas ya çayyu, ki yäni kiyövlükünä yoluçkiy edi. Anij üçün anıñkibik [yäni] kiyövgä yamanlamaç keräkmästir.

◊ Ermeni ki salaları bolgay, anij üçün ki borçludir çerüvgä, sövünmägün bu süvüklü berilmäçkä ya džomartlıçka.

69 kapitula. Kimesä kimesänij borlalıçına kirsä

Egär kimesä kimesänij borlalıçına kirgäy binij erkindän başça, bolur bürtükün borlanij yemä, neçä sövsä, yoçsa borlalıçtan nemä çixarma bolmastir. Anij üçün törä bilä aytiliyr, ki borlalıçlar kendi eyäsinij erkindän başça kimesä nemä buzmagay, a ne bir nemä borlalıçtan çixarmaga erki yoçtır. Egär kimesä borlalıçtan nemä alsa borç aliçi [=borlaçi] eyäsinij erkindän başça da anıñkibik iştä tapulgan bolsa, neniñ dä içinä ziyan etip esä, keräk biyinä barça tölägäy.

70 kapitula. Xol tiyirmäninij

Törä bilä buyruç etkändir da tiygandır, ki çol tiyirmänin tusnaç çoymagaylar, ne üstündägi (99r) taşın, ne tibindägi taşın. Anij bilä miskin tirlik etär. Yanılğan mununji nemäni haligi boyruçnu törä bilä ögütlänmäç keräk, ki tartıngaylar andan, ki anıñkibik tiyirmänni tusnaç çoymagaylar.

71 kapitula. Borç üçün tusnaçsüz

Egär bolgay borçlusu tusnaçsüz kimesänij vaçt bilä inanıp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyuruyur ol inangan kişigä, algay övindən tusnaç borçlunuñ kücü bilä tölöv etmäç üçün. Egär borçlu yaçşı köñlü bilä tusnaç bermä klämäsä borç eyäsinä, bu iş bilä bolur alma borç eyäsi. Egär yarlı kişini çüstirgan bolgay nahle, nemä anıñkibik tusnaç bergäy borç eyäsinä. Anıñkibik tusnaç keçä çatına çonma bolmastir. Borç eyäsi anıñkibik tusnaçni çaytarmaç keräk añar, kimdän ki alıp edi, da añar podobniy kün etmägä anij miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Töräsi çul-çutannij

Törä bilä çoygandır, tiymästir çul-çutannij aççasın kesmägä yalından da keçiktirmägä yalga tutkannij, ya çulga, ya çaravaşka alarnij, vaçtı çixkinça, günäş batkinça, çulluç etkän çuluç(99v)-un tölämäç keräk biyindən ötläş, anij üçün ki miskindir, da işançısı andadır, ki oldir tirliki, ki küstünmäçliç yebermägäy Teñrigä, da andan tüşkiy edi nemä yazıçka, yetkinçä edi anij miskinliki, ki añar berinip edi çuluçka. Anij üçün añar tiymästir çuluç etkän aççasın keçiktirmägä.

73 kapitula. Tullardan nemä tusnaç alınmagay

Törä bilä çoygandır, ki tul çatunlardan nemä tusnaç almagaylar, ne ton-opraç, ne özgä nemä, altın kümüş kibik, alma bolmagaylar tusnaç ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaç alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anı tiygandır, anij üçün ki [2-inçi] Teñrinij buyruçundan şayavat berinmäç keräk tul çatunlarga, anij üçün 1 ton-opraç keräklidir tullarga, da ne türlü ki Teñri džuvutlarga körgüzdü şayavat Misirda.

74 kapitula. Xatun üçün, ki 2 kişi uruşkanda ayırgay

Çayda 2 kişi biri biri bilä uruşkay asrı yaman, da çatın kişi alarnij arasına tüşkay ayırmaga çalabanı, da klägäy añar boluşmaga, kim ki yixiliyr da yeñiliyr küçlügä, a özgä nemä bilä bolmiyin (100r) boluşma, ol uruşkan kişilärni ayırma ne bir türlü iş bilä, da anı, çaysi ki çuvatlıdır, tutkay yurmurtçalarından, törä buyuruyur anıñkibik çatunuñ çolun kesmä, anij üçün ki tiydi anıñkibik yerinä. Egär törä şayavat etsä, ol çayta bolur anıñkibik çatun çolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölünü kerezmandan çixarıp da yalaçaçlasa

Egär kim da ki ölünü kerezmandan çixarsa da anı yalaçaçlasa, da egär isi tutulgan bolsa anıñkibik iştä, anıñkibik talovuçi ölümlü bolmaç keräk alay etkäni üçün. Egär tutulmagan bolgay anıñkibik isi iştä, soñra çaytkay da babas alnına çosdovanel bolgay, da anij din atası añar luçz bermäç keräk anij ol artıçısı işi üçün yazıçlı, ölümünä diyin k'risdänliktän kerı bolmaç keräk anıñkibik yazıç etüci, neçik kişi öldürgäy, törä alay körgüziyr.

76 kapitula. Kimesä kimesäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barır egäç, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ne duşmannı [=duşmanı] da bolmagay, da anij üsnä kes-kentäläy çaraççılar sekirgäy, da ol, saçlıçın saçlama kläp kendinij, da öldürgäy alardan çaysın, törä bilä (100v) anıñkibik kişi öl-

dürmäh kişini, surp yixöv anı yazıx tutmastir. Egär ki anıñkibik iş k'ahanaga yoluşa, surp yixöv anıñkibik işni alay oç tutuyur, da kim anıñkibik yazıxni etsä, xosdovanel bolmaş keräk da luçz tartmaş keräk. Egär ki k'ahana yoluşa anıñkibik işkä, babaslıxına nemä zıyan etmästir. Egär läyix bolsa, anıñkibik kişi öldürgän bolur tum alma yixövdä.

77 kapitula. Oylanların, ki kendi erkinä da xorxu da saxlanmagan

Kim ki erk bergäy oylanlarına erkinä ösmägä da bermägäy anıñkibik oylanı ustaga bitikkä ya peşägä, bolup miskin, törä körgüziyir anıñkibik oylanların atasından anasından ötläş ustaga ya peşägä bermä, da öskäylär lätalarına dirä, da arzani bolgaylar k'ahanalıxka ya igi peşägä. Egär ki atası soñra ol xılıx bilä bermägäy oylanların ustaga, oldir, dzigäri itidir zakonnı, da ganonk' bilä saxlanmaş keräk, da anıñkibik ata xarışlıdır, anıñ üçün ki törä bilä da Teñriniñ buyruxu bilä buyurgandır, ki atalar kensiniñ oylanların saxlagaylar yaxşı ögüt bilä, (101r) da xorxu tibiñä, da buyurganıña Teñriniñ, ki Teñriniñ töräsindän da xorxusundan çixmagaylar.

78 kapitula. Ki oyullar atasın-anasın salıp ketkäylär

Egär xaysi da oyul-xiz k'risdänların ki salgay atasın-anasın da ketkäy, Teñriniñ buyruxu bilä anıñki ata-ana bütün saxlagaylar oyul-xizni, ki kendiläriniñ buyruxu bilä xatlarına övrätmägä da xılıxlarına. A egär oyul-xiz atasına-anasına işitmä klämäsä, alarnıñ say da yaxşı ögütün yeñilip tutkaylar, anıñkibik oylanlar xarışlı ornuna tutulmaş keräk. Anıñ üçün Teñri alay buyuruptur, egär ata-ana kendi oylanların ögütlämäsä hörmätli, Teñriniñ buyurganıña körä tirilgäylär, a ol buyruxu ataniñ-ananıñ nemägä tutmagaylar, anıñki ata-ana bolurlar anıñkibik oyul-xizni keri etmägä. Ale bügüñgi vaxtta köp yoluşur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oylanlar keri bolurlar. Anıñ üçün anıñkibik oylanlar xarışlıdır.

79 kapitula. Kim çerüvgä barsa

Barır egäç çerüvgä da öldürgäy anda kişi, anıñkibik kişi öldürücü ari ataların buyruğundan (101v) yazıx ornuna sayışlanmagay, xaysin ki biz dä saxlama klärbiz. Aybät, anıñkibik öldürücü borçlu bolur xosdovanel bolgay da luçz tartkay oşsaş/i, törä alay buyurur.

80 kapitula. Peşäkärlärniñ

Egär peşäkär kimesädän nemä oyurlasa peşäsin işlägändä kensiniñ, xaçan nemä işlämä bersälär, da tapulsa anıñ içinä, kensi uyalmaşı üçün 2

kez tölämäş keräk oyurluşnu. Egär anıñ üsnä sez-mäsälär, kensi bilgäy kensiniñ xilinganı bilä.

◊ Ermenilər bu ustavanı kendiläri arasına saxlagaylar. Egär ermeni peşäkäri özgä dżinsniñ bergänindän oyurlasa, xaysi törädä özgä dżins ol-turuptir, ol törä bilä ögütlänmäş keräk.

81 kapitula. Naşis toygan oylanlar üçün

Egär oylan toysa tilsiz yaxot xaysi özgä bo-yumlarından, ol çaxta anıñkibik oylan naşis toyganından žaranklıx etmäs atasiniñ-anasiniñ igiliki-nä, neçik to naşisliş bilä toygan. Egär toygandan soñra yoluşa naşisliş, budur axsaşlıx, soşurluş, ya kelepänliş, ya satamadan anıñkibik telirgäy, ki ustan yeñil bolgay, egär uslu da bolsa, xaçan bolmagay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da (102r) anıñ xardaşları ol işançta bolgaylar, ki Teñri añar saylıx bergäy da naşislişına boluşkay, anıñ ülüşün atasiniñ-anasiniñ xardaşları saxlagaylar añar dirä, ki Teñri añar saylıx bergäy. Egär sayaysa, keräk xardaşları anıñ ülüşün bergäylär añar. Egär sayaymasa, anıñ xardaşları keräk anıñ ülüşü bilä saxlagaylar anı anıñ ölüm kününä dirä.

82 kapitula. Bezirgänlik üçün

Egär bir bezirgän birsinä nemä xumaş satsa, da anıñki bezirgän satkan xumaşni [=xumaş] xalp bolgay ya çirik, da bilgıy edi anıñkibik kendiniñ buzux xumaşın, da maştagay, ant içkäy, ki igidir, algin, da aldagay algan kişini, da ol bezirgän, inanıp añar da maştaganıña, algay, da soñra anıñkibik xumaşniñ arasına xalp bolgay ya çirik, da anı tanıxlatkay yaxşı kişilər bilä, kimgä ki tiyär inanma; da anıñkibik xalp da çirik xumaşni, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anıñkibik xalp da çirik xumaşni tiyär eyäsinä yänä xaytarma. Bu törä bu türlü saxlanmaş keräk: egär kimesä at ya tuvar xara satkay kimesägä da tutungay añar könülük tibiñä, ki nemä naşisliş (102v) yoxtur ol tuvarniñ, da soñra algan kişi özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol türlü, neçik aytıptir yaman xumaşlar üçün, ki naşisliş üçün tuvarniñ başılmaş keräktir, ança tügül, ki çirik nemäni xaytagaylar da yaman nemäni, anıñkibik satkan xumaşni yarıudan ögütlänmäş keräktir.

83 kapitula. Hranicaları üçün žarankların

Egär ki xaysi xonşularniñ arasına hranicalar bolgay övlär arasına da tüzdä rolälär arasına, da talaşkaylar aralarına, 1-i aytkay, menimdir, da birsi aytkay, seniñ tigül, menimdir, törä anı körgüzmästir, ki anıñkibik iş ant bilä ayırılgay, yoşesä 2 yartın igi könü tanıxlar xoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, xaysi yartın ki artıx tanıx bolgay,

ki tanixliḡ bergäylär könüsün, ol yanga bolmaḡ keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlarniḡ

Xaçan ki ketḡoyalar da ḡartlar ḡoysalar kimesäni baḡuçi ḡuçlarni, ki baḡkaylar miskinläрни, ḡuçta yatkanlarniḡ baḡkaylar ton-opraḡin, ašin-suvun. A egär ki ol baḡiçi kiři damâh etkäy, da kendinä yařiḡgay ḡuçnuḡ kelišin, da dârvešläрни aç saḡlagay, ol borçludir, ki řayavat etkäy miskin-(103r)läři üsnä, ki açliḡ tartmagaylar da miskinlik, törä ani ögütlämäḡ keräk řayavatsiz, ayamınca.

85 kapitula. Töräsi üçün vank'lariniḡ

Egär kimesä ulu köktän, ya olturyuçtan ḡanlıḡ, ya ricer, ya alpovud, ya žolner kelgäylär vank'lariniḡ salasına, da klägäylär turma, da işitkählär, ki vank'ta dayin igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka biriylar bilä, naḡaralar bilä, da çaluçilar bilä, da ḡatin kiřilär dä birgä bolgaylar, da vank'niḡ harbeti alarni andan tiyḡay, da alarga körkli sözlär bilä sözlägäy, da ḡolḡay alardan, ki kendilä-riniḡ saḡiřından tartiḡaylar, egär ki harbetniḡ sözün da ḡoltḡasin nemägä tutmagaylar da tur-gaylar vank'ta, aniḡkibikläři Teḡridän da ari atalardan ḡaryiřlidirlar. Xaysi iş ḡorḡuludur işitmä dä. Zera vank' ari atalarniḡdir da alarniḡ yerläridir, aniḡ üçün ḡoygandır, ḡaysi ki borçludirlar ḡolma Teḡridän ḡanlar üçün, da ulu biylär üçün, da barça k'risdänlar üçün. Aniḡ üçün aniḡkibik kiřilärgä tiymästir aniḡki ḡilinmaḡ bilä vank'ka kirmä, neçik aytilgandır, yoḡsa Teḡriniḡ ḡorḡusu (103v) bilä kirmäḡ keräk, da Teḡridän ḡolmaḡ bilä, da tumluḡ bermä yazıḡlarga bořatliḡ üçün.

86 kapitula. Keraplarniḡ da buzulmaḡi üçün

Egär ki kerap řähärgä yuvuḡ buzulsa, tiyär, kermändän çixip kiřilärgä boluşma da ḡutḡarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teḡizdä. Egär ki ol kermän kiřiläri hadirläniḡ edi esä aniḡkibik igilikni kerapniḡ talama, tiymäs ani etmä: buzulgan kerapniḡ ulu ziyani biyinä boldu ol kerapniḡ snamaḡi [=sinmaḡi] da batmaḡi. Egär klämäsälär yaḡři könülüktän [=könülündän] boluşma, ol tirlikniḡ 10-unçi ülüşün keräk alḡaylar boluşkan kiřilär kendilä-riniḡ emgäkläri üçün. Egär ki alarga az kö-rünsä 10-unçi ülüş, keräk 5-inçi ülüşün alḡaylar da özgäsin ḡaytargaylar eyäsinä, aniḡ üçün ki munuḡki işläri köp yoluḡur teḡizdä. Ale ermeni töräsi bilä saḡlanir, ki munuḡkibik ziyandan nemä alinmagay ol boluřmaḡtan.

87 kapitula. Yäḡi sala olturyuzmaḡ üçün

Egär kimesä yäḡi sala olturyuzma klägäy yäḡi tib üsnä, ani bolmas etmä ḡanniḡ erkindän bařḡa. Egär aniḡkibik iş olturyuzgan bolsa, alay salaçi-

larga körgüzmäḡ keräktirlär yer yiḡövnüḡ himin yasamaga, da soḡr(104r)a salaçilarga övlä-rinä, da üläřkählär saban tüzlä-rin, biçänlikläři, da özgä yerlä-rin, ne ki keräkläri bardir, här 1-i bilgäy, ne üsnä olturuptir. A egär pusta salani kimesä klägäy el bilä olturyuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol žiliḡ bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlä-riniḡ uzdat bermäḡiniḡ

Barça türlü bazar keräk, ki kendiniḡ kücinä bolḡay da saḡlangay, egär kimesä satkay ya alḡay mülklär öbgälä-rindän ḡalḡan. Egär ki ata ya ana aniḡki mülklä-rni satma klägäylär kimesägä, aniḡkibik satıḡ bolma bolmas, tek bilmäḡi bilä oḡullar-niḡ, da ḡardařlarniḡ, da yuvuḡlarniḡ, kimläři ki ža-rankliḡ etkiy edilär. Aniḡkibik satıḡ bolḡay keräk aniḡkibik mülklärdä alarniḡ bilmäḡi bilä, da erki bilä, da tanixliḡlä-ri bilä. Egär ki ḡaysi oḡul, kendiniḡ atasında bolup, da klägäy satma mülk, aniḡkibik nemäni bolmas satmaga bilmäḡindän da erkin-dän bařḡa da d'ad'ulariniḡ da yuvuḡlä-riniḡ erkin-dän bařḡa. Egär ki könüsün alarniḡ bilmäḡindän bařḡa, da alarniḡ tanixliḡlä-rindän, da sözlä-rindän bařḡa ol igiliklä-rni, ḡaysi ki yoḡari belgilidir, kimesägä (104v) satsa alarniḡ erkindän bařḡa, soḡra aniḡ oḡullari ya yuvuḡläri bolurlar, kelip, ol al-gan kiřini keri etmägä törä bilä ol mülklärdän. Egär aniḡkibik mülklär yazilḡan bolsa keḡařläri bilä, [da tanixliḡläri bilä], da erkläri bilä bu aytil-gan kiřilä-rniḡ, da aniḡkibik satmaḡliḡ miskinlik-tän kelḡän bolḡay, 1 yilḡa dirä yuvuḡläri bolurlar törä bilä keri etmägä alḡan kiřini. A egär könüsün yaḡři köḡül bilä sattilar esä kendilä-riniḡ keräkläri üçün ol mülklä-rni da toḡtatti esä ol bazar, keräk ki kendiniḡ kücünä ḡalḡay. Xaysi bazarniḡ bilinmäḡ-liḡi bolmaḡ keräk ermeni yaryuçilä-riniḡ alnina. Da ol yaryuçiniḡ mühürü tibi-nä bitik uzdat bergäy satun alḡan mülklä-rni toḡtatmaga berilḡän bolḡay. Neçik bitikläri, alay könülükläri, neçik möhürläri tibi-nä ḡanlıḡniḡ olturyuçnuḡ berildi barça dži-sniḡ bilmäḡi bilä tügällänmäḡi etärlär, alay oḡ aniḡkibik bitikläri ermeni yaryuçisiniḡ möhürünüḡ tibi-nä aytilḡan işlä-rni bergän alay oḡ ḡuvatläri bardir, aniḡ üçün ki munuḡkibik buyruḡundan da kücündän çixti korolnuḡ olturyuçundan.

◊ Bu buyruḡnuḡ eri bardir ḡoluna ermenilä-riniḡ, aniḡ üçün ki yaryuçisi alarniḡ voyttir kermän-niḡ töräsindän nemeçkiy da Marimborknuḡ.

(105r) 89 kapitula. Üläřinmäḡi toyma ḡardařlarniḡ

Egär ḡardařlar aralarina atalä-riniḡ ölü-mündän soḡra igiliklä-rin, egär mülklä-rin, egär özgä nemä, ki üläřingählär 1 ölcöv tibi-nä, äväl, ne ki

üläşmä başlagaylar yergä bilä, barça iştän burun keräk çardaşlar atasınıñ ölümündän soñra çoymağa džehezlärin da ülüşlärin kendiläriniñ çatunlariniñ, anıñkibik džehez da ülüşläriniñ [=ülüşlärin] çatınlariniñ, ne türlü ki keltiriptir här 1-i džehez in atalariniñ džehez in da analariniñ övindän az mi, köp mi çodžalarına, da çatunlariniñ džehezlärin kerä çoyup, andan soñra çardaşlar, ne ki çalsa atalarından igiliklär, kendi aralarına ülüş etkäylär 1 tekşi tej da könülük bilä.

Egär ki çaysi çardaşlarından üläşmäxtän burun nemä atasınıñ tirlikindän alıp edi esä, anı keräk barça ülüşkä çoygay, här 1-i çardaş üläşingändän soñra kendi ülüşünä eyä bolur, bu türlü törä körgüzüyür.

90 kapitula. Ögütlämäç üçün oyrunu

Törä buyuruyur här 1-i oyrunu oyurluç nemä bilä belgili törä alnına keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

(105v) 91 kapitula. Töräsi üçün oyrularniñ da çaraçılarniñ

Oyrunu da çaraçını kendiläriniñ sınarları bilä yixöv alarnı saçlamas, ale törä alarnı ölüm bilä tas etiyir, anıñ üçün oyru da çaraçılar sınarları bilä kendiläriniñ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oç, egär kimesä kişini oyurlagay edi ya çaraçlagiy edi çaraçılıç bilä, çaçan Yäñi da Eski Törä ol türlü buyurur, anıñkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üçün, ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Çaçan biyi yebergäy çulun kendi keräkinä yolga da türlü türlü işlär yoluxur yolda, egär anıñkibik çulga yolda nemä yoluxkiy edi, a çul klämägiy edi barma yolga, a biyi [anı] anıñkibik yolga küc bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anıñkibik yoldan pörçutün yoluxkay çulga, da biyi küc bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol işkä. Egär çulu biyiniñ bilmäçindän başça bardı esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluxkay, ol iştän biyi egri tigül, a ne ziyanlı.

93 kapitula. Yat kişiniñ çulun kendi keräkinä kimesä yebergäy işkä

Egär kimesä kişiniñ çulun yebersä (106r) kendi işinä da ol çulga yolda nemä yoluxkay satama, ki tas bolgay, ol çayta ol, kim ki [anı] yeberdi anıñkibik yergä anıñ biyiniñ erkindän başça, borçludur anıñ çanına. Anıñ üçün törä buyurur, ni 1 kimesä bolmastır buyruç etmä özgäniñ çuluna, kimniñ ki kendi çulu bolmasa. Anıñ üçün yarıuçiniñ töräsidir, ki anıñkibik işni başkay, ne türlü çiliç bilä ol çulunı [=çulnu] anıñkibik yolga ziyanlı yeberip edi, da ne säbäptän anar ölüm yoluxtu.

94 kapitula. Yalga tutkan çullarniñ

Egär kimesä çul yalga tutsa da çul aytkay biyini, yeber meni, keräkimä kendimniñ bariyim, da biyi klämäy anı yebermä ol yolga, a çulu biyiniñ sözünä nemä bermäy da bargay kendi işinä, da anda anar yoluxkay ölüm, anıñkibik işkä biyi egri tigül. Egär anıñki yolga biyi yebersä çulun kendi erki bilä, da özgä kişilər aytkay anar, yebermä ol yolga, da anıñki yebermäxtän yolda nemä pörçutün yoluxsa, anıñ biyi anıñ üçün egri bolur yaman yoluxmaç üçün çuluna.

95 kapitula. Tuvär çara üçün, ki saçovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

(106v) Egär kimesäniñ tuvari kirgäy saçovga çişniñ ya ävälbaharniñ, ol, kimniñdir saçovlar, çaysi ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne 1 nemä bilä tövmägä ya anı naçis etmä, tek anıñkibik tuvarni kensiniñ oborasına yapkay. Egär anıñkibik saçov eyäsi tuvarni öldürsä, tölämäç keräk. Egär soçraytsa, ya ayaçın [=münüzün] sindirsa küc bilä, albo çuryuğun keskäy, ya ayaçın açasatsa, yarıuçılar anı başkaylar, yergäsi bilä bilip da igi taräzülägäylär, çaysin ki aytilgan satamalardan ol, kim ki bolgiy edi yaman etüci munuñki işlärden, ol tuvarniñ 4-ünçi ülüşün tölämäç keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttılar esä, ki kensiniñ tuvarin yaxşı közät tibinä saçlagay, ki saçovga ziyat etmägäy, da ol tuvarin kensiniñ tıymagay, ol çayta yarıuçılar anıñkibik işni başmaç keräk tanıçlıçka körä da bilgänlärinä körä.

96 kapitula. Kimesä kimesäniñ atın ückürtkäy

Egär kimesä kimesäniñ atın ückürtkäy tibinä kläp, kläp, ki üsnä olturgan kişini çorçup salgay, da olturgan kişi, yixilip attan, ölgäy, anıñkibik işniñ yarıusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, neçik öldürgän kişiniñ (107r) başı üçün. Neçik törä buyursa yazılğan, ol, kim ki ückürttü atni da säbäp boldu satamaga, tölä başın çardaşlarına da yuvuçlarına. Da ol yixilğan attan tiri çalsa, da egär naçis bolsa çaysi buyumunda teniniñ, ol çayta ol, kim ki ürküttü atni, tölägäy hakimlikin da çardžin, egär ki gälägdän dä etti esä, anıñkibik törä bolmaç keräk. Egär ki at kendi kişiniñ seziklikindän ürkäy da üsnä olturgan kişini salsa da salgän kişi ölgäy ya naçis bolgay, anıñ üçün ne 1 kimesä ne 1 söz kötürmä da ziyat borçlu bolmas, anıñ üçün ki atlar köp ürkäk bolur da köp çiliçları bardır, egär ki çaysi çiliç bilä yoluxkiy edi, neçik munda yazılıptır, törä yoluxkan işkä körä ol, ne ki bolsa törä bilä könülük, anı buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kişi öldürgäy könüsün albo satamadan

Kişi öldürməx kläminčä munuñki çiliç bilä bolur: egär kimesä otun çapkada balta bilä, da balta tüşkiy edi sapından da kişi öldürgäy, kimni dä bolsa, albo kimesä taş bilä ya ayaç bilä atsa, daşın egär kimesä yemişli teräk üsnä (107v) ayaç bilä atsa ya taş bilä da kişini öldürgäy, ya usta şeger-tin öldürgäy körminčä, ya ata oylun, ya biy çulun, ya bikä çuluççisın, ya çardaş çardaşnı, ya 1 kimsä özgäni klämiyin öldürgäy, ya ne türlü iş bilä aytilgan, ya atlar arabanı alıp çaçkanda tıyma bolmasa da kişini öldürsə, ya kiyikkä çıçkanda kiyikçilär oç atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol sayış bilä, ki kiyikni urgay, da ol oç [ki] kiyikniñ üsnä atıldı, da kişi öldürgäy, anıñkibik öldürməx kişini klämiyin ol öldürməxlärdir.

A kläp öldürməx könüsün bu türlüdir, ki yürürgäy 1-i biriniñ artından, ki anı kläp öldürgäy, da ol, anı çuvuyur, çaytıp, ol anı öldürgäy, ol, ki anı çuviy edi, yänäci salaçılar [=çaraççılar] da soyuçılar, ki klägäylär öldürməgä yolçunnu da yürürgän kişini emin, da alar, ayap tamaçların, çaysın ki çaraççılardır [=çaraççılar] öldürmə klädi, çaytıp, ol çaraççılarnı urgaylar [=öldürgäylär], ya 1 kimesä çerüvdä bolgay, kendiniñ duşmanın üvdägi anda tapup, öldürgäy köñlü bilä, ya 1 kimesä kläp keçä kimesäniñ yolun algay anı öldürməx üçün, ya yaman çatın kläp kendiniñ çodžasın otalagay, ya kimesä kimesäni paçilliktän otalagay da öldürgäy. Mun(108r)uñkibik sabaçlar bilä aytilgan bolur öldürməxliç sayıştan kläp, alay, neçik çiliç bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kişini ya çatın kişini aytilgan çiliç bilä öldürgäy, yazılğan törä bilä anıñ başın tölämäx keräk.

98 kapitula. İşlär üçün, ki salada bolur

Egär kimesä rikadan, çaysı ki salada bariyir, da kimesä yol etkäy suvga kensi baççasına suvarmaç üçün, da ol suvnu kendiniñ keltirmäxindän baçmagay, da anıñ baçmamaxından suv çonşusuna ziyan etkäy, da anıñkibik suvnu, ki keltirmäxindän çonşusuna aňlatmagay, anıñkibik ziyannı ol kişi tölämäx keräk, ki suvnu keltirip edi. Kimlär ki töziyirlar anıñkibik aytilgan ziyannı, çiliç bilä keräk ki kişilär bilä anı tanıçlatkaylar da belgili etkäylär törä yanına, keräk tölägäy bolgan ziyaların anıñ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üçün

Yiçi yoluçur kişilär bermä hakimlikkä, anıñ üçün ađzämilitkän ya övränmämäxindän hakimniñ, ya biliksiz bermäxindän hakimlikni kişini öldürgäy, yaçot öç çoyup, yaçot ađzämilikindän ya-

man hakimlik berirlär kişiğä, ya hakim şagertin tügäl övrätmägän çastaga yebergäy, da anıñki sabaçtan kişi ölgäy, başı tölänmäx keräk yazılğan törägä körä. Aytilğan mahanalar ölgän kişiniñ hakim (108v) da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. Egär çasta kişi klämäsä kendiniñ hakiminiñ sözün işitmä da anıñkibik çasta ölgäy, hakim anda egri dügöl.

100 kapitula. Kimesä ki küç bilä yebergän bolgay çayda esä, kendi erki bilä barmagay

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo açın suv ötläş barma ol klämägän kişiğä, ya atkay at üsnä ol-turmaga övränmägän kişiğä, neuki, da anıñkibik yoluçkan işlärä ki açar ölüm kelgäy, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä, kim ki sabaç bolur, borçlu bolur başın, anıñkibik kimsäni oçşaşsız işkä klämägängä keltirdi anı anıñkibik satamaga.

101 kapitula. İşçilär üçün yalga tutkan ne işkä dä bolsa

Xaçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa si- narları bilä işlämägä, da anıñkibik işçilärdän biri eksik işlägäy birsindän, törä yanına keräk aytkaylar, çaysı ki artıç işlägäy aralarına, açar artıç tölämäx keräk işinä körä anıñ, a kim eksik işläptir, eksik iş bahası algay.

102 kapitula. Törəsi pastuyların

Xaçan ki pastuylar yalga kirir(109r)lär küt-mägä barça türlü dżinsın tuvar çaradan, dżana-varlar dżaht bilä kütmäx keräk da igi közätmäx keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar çaraga çeredada. Da pastuyların yaman kütmäxindän yoluçkiy edi egär yoluçmaganına kütücinin dä ziyan bolgiy edi, pastuylar tölämäx keräk anıñkibik ziyannı. Egär pastuyların vaçtına ol ziyan yoluçsa da kü- çü etmägäy ol satamanı kerä etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptir, ol yerdä. Egär çaysı tuvar çeredadan sabaçpindän pastuyların tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütücidän ziyan bolsa ayaç bilä urmaçtan, ya taş bilä, ya nemä bilä atmaçtan naçis etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyannın tölämäx keräk. Egär tuvar çara 1-i birin öldürsə, anıñkibik işni törä ayırmaç keräk kensi- niñ kücü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yixövgä

Egär kimesä nemä bergäy yixövgä yaçşı kö- nüländän — borlalıç, ya öv, ya tiyirmän, ya saban eri, ya muçar körä özgä nemä, çaysı yixövgä nemä bersälär, da ol yixöv çismätsizliçindän ya özgä nemä satamadan küygäy, egär kermändä bolsa ya salada (109v) anıñkibik yixöv, ol çayta anıñkibik

igiliktän, ki berilip edi yixövgä, aɣpaşnıñ bilmäxi bilä ol kelişlärni yığaylar da anıñkibik kelişlär-dän yixövnü yasagaylar. [Egär ol yixövnü burungi yerinä yasama bolmasalar], anıñ üçün ki ol kişilär, yixövnüñ zoğovurtu, ki ol yixövgä baɣarlar edi, ol kişilär özgä yarı bargıy edilär turmaga, äybät, keräk yixöv yasalgay ol aytilgan çiyişlarından, çaysi ki ol yixövgä berilgändir. Da keräk çabul bolgay aɣpaş da bilmäxi bilä erkinä bergäy.

104 kapitula. Töräsi kebitçilärniñ da bezirgânlarınñ

Bezirgânlar da kebitçilär könü etüci bezirgânlıkların kendiläriniñ alay tepränmäx keräktirlär da borçludirlar, ne türlü çanlıx olturyuç ne türlü taptı da çoydu kendiniñ, alay kermändä, neçik kermänçilärdä, da barça yollarda.

Eñ burun baɣmaɣ keräk, neçiktir täräzülär, neçiktir funtlar, neçiktir çarılar da ölcünmäxi barça türlü çumaşnıñ, ki bolgaylar könü da tügäl işlärri bezirgânlıknıñ, bu türlü çoyulmaɣ keräk, neçik vaɣtına körä kötürülür da enär, da, çoyup anıñ üstünä közät, dżäht bilä baɣkaylar (110r) [da közät-käylär], ki heç kimesägä aytilgan işlärä egirlik bolmaga.

Egär kimesä tapulgan bolgay, çaysi ki aytilgan täräzüdä, çarıda, funtta, ölcümäxlärdä da çarılamayta egirlik kimesägä ya oyurlux [etkây, ol çayta 1 iş üçün, aytilgan egirlik üçün ya oyurlux] etkäni bilä, 4 kez tölämäx keräk ol egirlik etüci, dayı da hörmätsiz çalmaɣ keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, mununıki inamli işlär etilmädi.

Egär ki kimesä yaşırın sğ ya flı çayxa da anı sezgäylär, anıñkibik çayuçi sğ ya flı keräk 2 çolun keskäylär yañılğannıñ.

Da tamyaçılarga törä buyuruyur, ki bezirgânlardan alğaylar tamyanı şayavat bilä, ki alar ayır-sınmagaylar. Da çaysi ki kermändä bezirgân kelsä, bezirgânlıknıñ başarıp, anda tamyanın tölämäx keräk, a yolda tamya bermä törä buyurmastır. Ya-saɣ, ne tamya bolmas çoyulmaga özgä kimesädän, tek çanlardan da keñäşindän. Egär çaysi biylär tamya tutsalar, özgä türlü çılıx bilä tamyanı alma bolmaslar, tek alay, neçik çanlıxtan çoyulğandır.

Dayı da törä körgüzüyür ölcüngän işlär da adämilärniñ barçasınıñ tirlıki da keräki yemäxindä, içmäxinä keräklı alay keräk çoyulğay, ne türlü yili keltirsä, aylanır barça işlär, da bu bolmaɣ keräk küç(110v)ündän çoyulğannıñ kn'azalarınñ, çaysi buyruxlarnı aytilgan çoyuqtirlar, här 1-i saɣlamaɣ da gvaltтан başxa tutmaɣ keräk, neçik çodža, alay miskin, a ne 1 bezirgân çarşı bolmagay aytilgan işlärgä, kendi erki bilä nemä çoymaga, a

ne nemä etmägä bolmastır, ne türlü aytilgan çoyuluptır.

◊ Bu yergä anlanmaɣ keräk da saɣlanmaɣ keräk baɣmaɣlarından voyvodalarınñ, çaysi ki baɣuçilardır, ki könü bolğaylar ölcövlär, da anıñki täräzülärdä, ol ölcünmäxlärdä çoyıyirlar, da çaysi tapulğay ermeni işlärä oyrunuñ, da çot [=yaçot] ki çaykay sğ, töräsi bilä kermänniñ da Marımborknuñ, çaysina ki yañılğannıñ işlärä ermenilär beringändir, ögütlanmäx keräk. A ne ki tamya almaɣ yolda aytiyir bu yergä, anlanmaɣ keräk: egär ki çannıñ komaraları ya tamya, alınmaɣ yolda peremta bolğay.

105 kapitula. Töräsi barça peşakârlarınñ

Barça peşakârlarga aytiliyir, çaysi ki aliyirlar iş barçası birgä ya başxa başxa, sözläşip yalın işi üçün. Egär ki peşakâr köñlücä eyäsinä işlämäsä ya ol işni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyurur, ki ol peşakâr ek(111r)inçi ol işni yasamaɣ keräk ol yal üsnä. Egär ki 2-inçi klämägäy yasamaga, töräçi üsnä yatıptır anıñkibik işni baɣma, ki ziyanın yaman işniñ üsnä sayışlagaylar ol burun sözlägän yalı üsnä. Egär ki çaysi peşakâr ol istän, oyru kibik, nemäni alıp esä, 1-inä 4 tölämäx keräk. Egär ki çaysi işni anar bergändir yasamaga da ne türlü iş bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär ki peşakâr çekmäni ya anar körä özgä nemäni, anar bergän işni uzaɣ tutkay, da anı küyä buzğay ya çičyan yegäy, anıñkibik iş-tän ziyannı peşakâr keräk tölägäy barça. Egär anıñkibik nemäni peşakâr, alıp, tusnaɣ çoyğay, ol sahat oɣ borçludır çıxarmaga. Egär anıñkibik işlär peşakârlarda sâbâpindän paçillıknıñ otka küygäy edi, peşakâr ziyansız çalıır. Egär ol peşakârniñ sâbâpindän kül çaytsa ol iş, ziyanın peşakâr tölägäy.

◊ Egär ol peşakâr ermeni, anar işin işlämä bergäy, oyurlux nemä bilä aş suv etkây, kermänniñ töräsi bilä da Marımborknuñ törälänmäx keräk, egär oyurlux istä esä ermeni kermän töräsinä nemeçkiy beriliptir.

106 kapitula. Peşakârlar üçün, ki işläğäylär biyiniñ sayiti bilä

(111v) Peşakârlar, işlövüci sayiti bilä peşanıñ kendi biyläriniñ, nemä sayit bilä biyiniñ işiniñ arasına sinixlix bolgıy edi, ol ziyan biyiniñ bolmaɣ keräk. Egär ki ol sayit bilä biyiniñ peşakâr kensiniñ işin işläğäy edi da anıñkibik sayitni buzğay edi, keräk tölägäy biyinä ziyanın.

A kensiniñ biyiniñ etmäğäninä egär peşakâr çaysi sayitin yalga alğay edi işlämägä kensiniñ başxa işin da ol sayit istä buzulğıy edi, biyiniñ bolur ziyan, anıñ sâbâpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalın kendiniñ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaç üçün çerüvdä igilik

Kimesä, çerüvdä bolup, egär nemä tapunsa igilik, anıñkibik igilikni ol, kimsä ki tapsa, bolur kensi erkinçä etmä, kimesägä anıñkibik igilikni çaytarmınça, anıñ üçün ki törä çerüvnüñ çanlardan da kn'azatalardan başça boşatmaç bilä bayışlanıptır, çaçan k'ahana töräsi dä anı aytiyir, ki anıñkibik igilikläрни bolurlar mustlar etmä, anıñ üçün ki igilikläр aytilgan çiliç bilä tapkan oçşatmastir oçurluçka ya talanga.

108 kapitula. Eski borçlar üçün

(112r) Borç üçün 30 yılga dirä tep-tek turgan-nıñ, ki ol borçnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meñilik. Ya egär ki ol vaçtlar-nıñ arası-na anıñkibik borç üçün kimesä kensiniñ borçlusun aңgiy edi da anıñ üsnä yaçşı tanıxliçi bolgiy edi inangan kişiniñ, ya andan çalğanlarınıñ ol borçlu-nu ya çalğanlarından bolurlar, baçmiyın anıñki-bik köptängini, (borçun>) borç üçün törägä tart-maga da aңmaga. Da egär anıñkibik borçta tusnaç berilgän bolsa ol inangan kişidä, andan alingan bolgay, da 30 yıldan soңra anıñkibik tusnaç izdän-mägän törä bilä da anıñkibik tusnaç çoygan özgä-gä çalir ol kişiniñ çatına meñilikkä da andan çal-ğanlarga.

109 kapitula. Anıñ üçün, kimesä nemä satun algay da anıñ üsnä beh bergäy satkan kişigä

Egär kimesä tirlilik satun algay barça nemä-dän türlü türlü, da satıç etkäy edi anı, da 1 ülüşün anıñ üsnä bergiy edi satuçiga, da satuçi aluçiga inangiy edi çalğan sumanı, törä buyurur anıñkibik igilikni, kimgä ki satıptır, ne 1 kimesägä özgägä satma (112v) bolmas, keräk ol bazarnı ol toxtat-kay, kim ki alıptır burun. Egär ki aluçi kensi erki bilä bazarnı boşatsa, ol alğan nemäni, ol çayta ol säbäptän bolur ol igilikni özgägä satma. Evet ki tanıxliç tibinä, ki ol burungi aluçi aңar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgänniñ nemä satun almaçi üçün, da satkan kişi klägäy ol tirlilikni tiyma

Egär kimesä, tirlilik satun alıp, ne türlü dä bol-sa, da bergäy 1 ülüş sbg, da soңra, sayış etip, klä-mägäy bazarnı tutma, anıñkibik bazarnı özgä tür-lü sindirma bolmastir, kim bazarnı tutmasa, 2 an-ça çaytargay behin, ne ki alıptır, a ol, kim ki satun aldı igilikni, egär ki klämägäy ol bazarnı tutmaga, ne ki beh beriptir, anı tas etär.

111 kapitula. Sbg bermä tusnaç üsnä

Egär ki kimesä kimesädän tusnaç üsnä sbg alsa, da etkäy birgäsinä belgili kün, da kününä tusnaçın tölov aşıra çıxarmagay, egär ol çoygan künnü aşirgay, a ol tusnaç çoygan kişi tusnaçni, sbg da çıxarmasa, törä körgüziyir anıñkibik tus-

naç çoyuçiga, keräk anı aңgay 1 dä, 2 dä, 3 dä, ki kensiniñ tusnaçın çıxargay da sbgın töl(113r)ägäy. A egär klämäsä tölämä, ol çayta ol, kimniñ çatına tusnaçtır, keltirip aңar 2 tanıç, anıñkibik tusnaçni bolur satma. A egär ol tusnaçni dayın artiçına sat-kiy edi, ne ki kensi beriptir, da tanıçlarga belgili etkiy edi, ol satuçi tusnaçni bolur borçlu aңar, kim tusnaç çoyuptır, ne ki artiçına sattı, eyäsinä çay-targay, kim ki tusnaç çoyup edi.

112 kapitula. Kimesä kimesägä aytkaç nemä bermä

Egär kimesä ermeni çaysi iştä dä bolsa işni algıy edi tüzmgä da yasamaga, ki anı sözlägiy edi anıñ çuluçu üçün, [da ol, kim ki anı sözläsä, anıñki çulluç üçün], ki iş başargay, tutunur aңar tügällä-mägä, ol çayta anıñkibik iş eyäsi, başarsa işin anıñ köñlüçä, kim aңar simarlaptır, çulluçuñ tügällä-gäy aңar aytkanına körä, ol iş eyäsinä emgäki üçün. A egär anıñkibik işni başarmadı esä da em-gängäy dä, ol çayta kim ki yalga tutup edi, keräk anıñ bilä işin yasagay anıñ emgäkinä körä.

113 kapitula. Oçlu, ki atasiniñ bilmäçindän başça borç etkäy

Egär çaysi atanıñ bolgay oçlu ya çizi, da çaysi alardan atasına bildirmägäy da anıñ erkin(113v)-dän başça etkiy edi nemä borç, da ölgıy edi ya çaç-kiy edi yat uluska, borçun tölämiyin, törä körgüzi-yir, anıñkibik borçnu ni atası, ni anası, ni çardaşla-rı borçlu tügüllär tölämgä, tek ol, kim ki borç etip-tir, andan özgä ne 1-i dä borçlu tigül, a ziyanın tö-lämägän borçnuñ anıñ bolmaç keräk, kim ki borç etiptir. Da munu alay ayirip, egär atasiniñ tirlili-ki vaçtına anıñkibik borç etkän bolsa, da atası tirlili-ki vaçtına aңar nemä çıxarmagan bolsa edi, ne atası, ni çardaşları borçlu tügüllär ol borçnu tölämä. A egär ki atasiniñ ölümündän soңra algıy edi atasiniñ ya anasiniñ ülüşün, kendi payın da, töläminçä ol borçnu, ölgıy edi, ol çayta anıñkibik borç, kim ki inanıp edi, bolur anıñ ülüşü üsnä izdämägä, egär ki müklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüşü müklär-dän, anıñ ülüşünä tüşkän, er ya çiz çardaşlarınıñ ülüşü üsnä dügül, bot [=bo] alar borçlu dügüllär.

114 kapitula. Xonaçlar, ki çonaç övlärdä çumaş çoygay

Çaçan çonaç kelsä çumaş bilä çonaç övinä da storoz tutsa ol çumaşka, da ol közät kötürgäy üs-nä, ki igi közätkäy (114r) ol çumaşni, da anıñ kö-zätmäçindän ziyan bolgay çumaşka, ne türlü iş bi-lä dä boldu esä, anıñkibik ziyanni közätüçi tölä-mäç keräk. Egär közättän başça çonaç çumaşın öv eyäsinä simarlamadı baçmaga da kimesägä közät-mä bermädi, kendinä yamanlasın, da ziyanları da

kendiniñ bolmaç keräk, özgä türlü işlärnin yoluxmaçından başça, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniñ ya közätiniñ.

115 kapitula. Öksüzlärniñ

Egär ki atasiniñ ölümündän soñra çalgaylar kiçi oylanlar da bolgay atasiniñ-anasiniñ borçu tölämägän, ol çaxta borç eyäläri [bolmastirlar] öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä anginça, ki ol oylanlar yilların algaylar, da, äybät, barça igilikläri ol öksüzlärniñ, yaşların alminça, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu işlärgä körä nemä, anıñkibik övni ya sabanni bolurlar çartlar yalga bermä da yalların yığaylar anginça, ki oylanlar esäyğäylär yaşlarına, budur barça er atası bolmaç keräk 20 yaşına dirä hokeparclar çoluna, a çizoylan tarbiyatı anginça, ki ergä bargay, çaysı er bolgay eyä da hokeparc, a ol kendi (110v) eyäsi bilä kendiniñ tirlikin, ne kläsä, anı etär.

116 kapitula. Žaranglıç üsnä atadan çalgan igilik üçün

Egär kimgä Teñriniñ buyruçu bolsa, ösyät etmiyin, da çalgan [=çalgay] kensindän soñra oyulçizi, ol çaxta çalgan igilikni atasından anasından teñ üläşmäç keräk. A egär ösyät etsä, da igilikni er oyullarına çıxargay, da egär tirliki vaytına ergä berdi esä çizların, da er oyullarına artıç klägäy edi bermä, ne ki çizlarına, ol anıñ erkinädir. A egär kimesäniñ er oyulları bolmasa, ol çaxta çizoylanlar atadan anadan çalgan barça igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oyul-çizi bolmasa, da çardaşları bolgay, ya çardaşiniñ oylanı, alarga çalır ol igilik. A egär ki çardaşı ya çardaşı oylu bolmagay, ol çaxta çiz çardaşı ya çiz çardaşiniñ oylanı bolgay yuvuç. A kimesä bolsa oyulsuz çizsiz, da 4-ünçi kindikkä dirä bolgay yovuç, da anı bilgäylär, ki könüsün, ki çaranklıç etmägä, ne türlü ki törä körgüzüyür, çaranklıç etkäylär anıñ igilikinä oyulsız çizsizniñ anıñkibik işkä, da ol yuvuçluçta ol bolur yuvuç.

117 kapitula. Adamniñ çanı üçün, ki tölämä bolmas

(115r) Egär kimesä adamniñ küç bilä da kendi erki bilä çanıñ tökkäy, ne bahası bar, ne tölövä çan bahasınıñ, anıñ üçün ki Teñri yaratıptır adämini kendinä oçsaş, a adämini kimesä bolmastır ölüdän turuzma, tek Teñri. Xan bahası töländi Jovsepniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça dün-yäni yaratkanniñ, oçsaş da könü anı sañınma, ki Jovsepni çardaşları sattılar 20 pin'azga, da Biyimiz K'risdosnu Juta sattı džuhtlarga 30 pin'azga, anıñ üçün ki bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Açıri törägä da könülükkä yatıptır, egär kimesä ermeni öldürsä, başı üçün tölämäç keräk 365

fı, da munuñkibik säbäp üçün oçsatiptirlar esläri bilä, ne türlü ki adämidä 365 boyum bar, da alay oç yilda 365 kündir, anıñ üçün munuñkibik iti buyruç çoyuıptirlar törädä, ki adam öldürmäç bolmagay, ki bolgay iti çorçu, tartınmaçlıç anıñkibik iştan, ki här 1-i çorçusuz da emin tirilgäylär.

◊ Bu buyruçnuñ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä džins ermeni öldürsä [ya ermeni özgä džinsni öldürsä], ol çaxta kermänniñ (115v) töräsi bilä pospolitıy, çaysında olturuıptır, ya çanlıç törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaç üçün törädän

Törä bilä könüsün aytkandır, egär kimesä törädä dävinin arasına yoluçkiy edi, ki sañingiy edi töräçiniñ aytkanından, voyttan ya ermeniniñ çartlarından yaryusuna ermeniniñ, çatına artikulların da yoluçkan işlärdä sañingay, ki egirlik ettilär ya ayırlıç etiyirlär, da ol sañınmaçtan algay çanga, anı etmä bolur, ki algay çanga, yoçsa özgä yergä dügül. Korol anıñ biylikı yazılğan töräläri yanına ermenilärniñ ayılğan kişi almaçına çanga keräk ki tapkay da ayırgay anıñ biylikı. Da barça ermenigä erk bardır törädän çanga almaga, alay çodžaga, neçik miskingä, anıñ üçün ki ermenilər kn'ažatalardan ötläş, [yoçsa kermänlärdän ötläş] dügül privileovaniydirlar, [dañın da artıç privileovaniydirlar] korolnuñ olturuçundan, da çanlıç olturuçka ilgäri törädä kendiläriniñ privileaları yanına beringändirlär, a özgä heç kimesägä, da alay oç kimlärgä [=kim alarga] berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toyru könülük bilä.

(116r) 119 kapitula. Yaryuçi üçün,

ki biri birindän başça yaryu etmäğäylär

Här 1-i töräçisi ermeniniñ, işitip gileyin 1 yandan, keräkmäs ol işniñ yaryusun etmägä, tek 1 [=2] yartın kelgäylär yaryunuñ alnına. A çaysı yanniñ artıç tanıçları bolgay könü, töräçi, işitip alardan gileni da džuapın, da skazat etkäy aralarına, ne türlü tiyär törä yanına, ol aytkay aralarına, kimlər töräläşiyirlär. Xaysı ki tanıçlıç iştä bolmaç keräktir 3 tanıç ötläş könü.

120 kapitula. Töräsi üçün ermeniniñ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanına barçasına bolmaç keräk, ki kendi yaryuçi ne 1 dävinin yaryusun etmä bolmastır, bolup kendi yalyız, ale kendiniñ töräsinä ermeniniñ bolgay 12 tañlangan igi çartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär 12 bolmasa, bolgay 6-8, egär 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü çiliç bilä etilgäy törä, özgä türlü dügül, a ne bir yaryuçi övrätmägä bolmastır, çaysı ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podždireni belgili. (На полях: Övrätkan sendža podežranıy).

121 kapitula. Kim ki töräni hörmätlämäsä

(116v) Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä sayit bilä ya söz bilä ermeniniñ, ol çaxta anıñkibikni ögütlämäx keräk törä bilä, yañılğanına körä, anıñ üçün ki bilmäx keräktirlär, [törägä] anıñ üçün kelmästirlär, ki çalaba etkäylär, yoçesä här 1-i keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könlükün kensiniñ. Xaçan 1 yan gile etsä da džıap bersä, 1-si yan keräk işitkäy da sözün üzmägäy anıñ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da džıapına körä töräçi buyurgan buyurgay, neniñ üsnä toxtar uçu işniñ, ne türlü ki alnına stronalar töräläştilər, bolgay učka çixmaga. A barça yaryučiniñ kücünüñ kücü bar ögütlämägä barça yañılğanlarnı yaryuda, ne türlü yañılğanına körä, budur olturyuzmaç bilä da džurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barmagay

Kimni dä ki ündägäylär voytka nişan bilä ermenilärniñ, da turmagay, 3 kez ündälgän bolgay. Nemägä tutmiyin, da turmagay alnına, burungidä çalır voytka 6 s̄b, ekinçi turmasa, 12 s̄b tüşär voytka, 3-ünçü ündämäxtä turmasa, 12 s̄bg džurum çalır da olturmaç ta. Alay (117r) keräk uzaç zindanda olturgay, ki yükkä algaylar yaçşı kişilər, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän işlärgä, da ol yükcügä ol kişi bilä birgä, kim üçün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä körä 3 haftaga dirä, ki turmuzgay ermeni töräsiniñ alnına könlümä da džıap bermä, ne iş üçün dä anı egri tut-salar. Egär ki kimesä törägä ündälgän bolsa, 3 kezgä diyin, heç körüp, turmasa, här ündälmäxtä 12 s̄bg çalır voytka da ermeni çartlarına da tüşär işindä ol utturgan kişi, mülk mi, s̄bg mi, töräniñ kücü bilä berilgäy añar. Kim ki anıñki çiliç bilä añar çarşı törä bilä yetti, asrı da bolur añar çumaş bilä tölöv etmä, çaçan işinä tüştü utkan kişigä, egär övi bolmasa, ya s̄bgı, ya çumaşı, ol çaxta añar tölövgä kün berilmäx keräktir artikullarga körä yoyarı yazılğan, da alay oç çonaxka da 4-ünçü kungä dirä, anıñ bilä, kim ki añar egridir albo borçludur, tügäl törä voyt bilä ermeni çartları bilä bolmaç keräk, barça türlü egirliktä tügällämä barça işni törä bilä bolgan alay etmäx keräk, neçik yoyarı yazılıptır, (117v) a anıñkibik tügällänmäx könlümäx keräk bolğanı törä bilä, a ol törä, çaysi ki törädä utturgan kişi dä beriniptir.

123 kapitula. Xatun kişini kim dä ki ündäsä törägä

Egär ki çaysi çatun ki törägä ündälgän bolgay, çodžası ya yuvuç çardaşları töräniñ alnına zastupit etmägä bolur, da anıñ işlärin keçirmägä,

utmaga ya tas etmägä işlärin, ki bolgay yaçşı da yollu çuvatı, çaysi ki inamina beringäy edi beklıki törä alnına, a anıñkibik işlärdä ustatlıç da hillä bolmagay, töräçilər keräk körgäylär, ki kimlär yuvuç bolma kliyirlär, da klägiy edi çatunnuñ işinä turmaga, da anıñ işin utmaga, [ya utturmaga], ol kişi yüz dä yüz çatın bilä keräk yetkirgäy yuvuçlunun, ki bilikli bolgay törä alnına, ki ol anıñ yovuxudur, a egär anıñkibik işni yetkirgän bolsa aldamax bilä, çaysi çatun tüşkiy edi kensi işinä, anıñkibik ol aldamaç aytilğan iştä dä egri bolmagay, añar ziyan etmä.

124 kapitula. Belgili etilmäxi ant içmäxi

(118r) Töräsi ermeniniñ yazılğan bulay buyuruyur, egär çaysi kişi ermeni töräsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartın, ol çaxta ol ermeni ne 1 tanıç bilä yetmägän, çaysi iştä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiçi bolsun, tek kensi ant içkäy, da ant könsün yixövdä bolmaç keräk surp çaç üsnä, a özgä yerdä dügül. Ki voyt ta anda bolgay ol ermenilər bilä, çaysi ki birgäsinä oltururlar törädä, çaçan vaçt bolsa, 2 barmaxın çoyma surp çaç üsnä. Ol kişi, kim ki ant içtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay çoluna, andan soñra ol kişi ant içkäy törä yanına. Alay oç ölü kişidän soñra, egär ki kimsä kimesäni obvinit etkäy, ol kişi, kimni ki obvinit ettilär, ol çiliç bilä yoyarı aytilğan antın kendi etkäy, barça tanıçlardan başça könlür.

Xaysi barça da här birin başça iştän, alay, neçik barça tüzgän, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägänimizdän, da sayışimizdan, da erki bilä bizim keñäsimizniñ, 2 türlü keñäşniñ bulay berkitip (118v) da saçlama klädiç, sayış ettiç, çuvatlatiyirbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vaçtka dirä tutulğan edi. Da çiliçi bilä algay edi, budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdämäx keräk anı anıñ töräsina, çaysi ki törädä olturuptır. A egär ermeni ündälgän bolgay ya egri bolgiy edi, töräləri yanına aytilğan ermenilärniñ vuyttan ötläş kermänniñ Kamenecniñ çartları bilä ermenilärniñ töräsi bolmaç keräk, 4 artikuldan başça özgä bizim bitiklärimizdä yazılğan, çaysinda ki bu ermenilər İlovnuñ da ündälgändirlär töräsina kermänniñ Malborknuñ, beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki könsün bu 4 artikuldan yoyarı töräsi bilä kendiläriniñ ermenilärniñ törälängäylär, çaysi alarnı alay çaldiriyirbiz da saçlama klärbiz, neçik bu vaçtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Xaysi ki barça da başça işlər üçün könü da tanıçlı aytilğan işlər möhürümüznü bizim bügünci işlər üsnä asılğan boldu. Da berildi Petrikovda seymdä barçası

bilä şapatkün, yuvuḡ yixkünnüñ alnina Adenahas-niñ Paregentanına [=Pargendak'ına].

(119r) K'risdosnuñ toḡganından 1519-una, ḡanliḡimizga bizim 13-üncü yılına. Ermenilär t'vsi-na 969-da.

Berildi törälär Zigmunt ḡandan. Anda edilär aniñ ḡatına K'risdostan bolgan aḡpaşlar: [Yan] surp yixövnüñ Gniznaniñ, mitropoleaniñ arhiaḡpaşı da ilgäri biyi keñäştä, Papaniñ elçisi, Macey, aḡpaş Kuyavniñ, Yan Poznandan, Fabian Elşprktän, Petr Premşlädan da bizim ḡanniñ podkancleriyi, aḡpaşlar; dayı da ulu küçlü biylär: Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuñ da ḡanliḡimizniñ bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitiy, Mikolay z Nisčic Polockiy, Andriy Tičindän Lubelskiy, voyvodalar; Lukaş Gurkadan Poznanckiy, starostası Ulu Polskaniñ, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, ḡanliḡimizniñ bizim ḡaznadarı, Mikolay Yordan Zakličindän voynickiy ronca barčasiniñ (119v) Krakovnuñ da Spişniñ, Zadornuñ da Osvencimniñ starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaştalanlar; Yan Latavskiy da Gnizenckiy, Krakovnuñ da Lenčicaniñ, Yan Čolanskiy Zkorhimirskiy, Andriy Krickiy, sventego Miḡala Polskego i Srodenckego yixövlärniñ proboşclarniñ, zakritarlarniñ bizim, kanovnikläri Krakovnuñ; Stanislav Xroborskiy, ḡoronziy, da krayčiy, da podčaşiy bizim dvorumuznuñ, Lásota Ožarovskiy, podkomoriy bizim i Zavivosdnuñ, Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniñ starostası, dayı da artix česnikläriñ, ur'adnikläri da dvor'aninläri; bizim bu aytilgan işlär ḡatına ḡaysi ki tanixlar, ki inamliḡka arzanidirlär, sövük bizgä, da inamli, da süvüklü bizgä. Berildi ḡolundan aytilgan maḡtalgan Teñridän berilgän ata pan Petrdän, Premişlänin aḡpaşından da bizim ḡanliḡimizniñ podkancleriyi, hörmätli, bizgä (120r) sövüklü. Aytkanı yänä aniñ K'risdos ataniñ biy biy Petrniñ, aḡpaşı Premişlänin da ḡanliḡiniñ Polskaniñ podkancleriyi, Petr, aḡpaş da podkancleriyi, belgili etiyir.

Dayın da bu ḡadar yazarbiz ögüt töräçilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniñ yolunu, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu iştä bu yol bilä etmäḡ keräk yaryuda, neçik yazılğan törädir, 3 haftadan 3 haftadadır vilozeniñ törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yaryusunda ayırlıḡ körünsä, ki kendiniñ ayırlıḡına körä çaxırgay biyik

yaryuga, korolga aniñ biylikinä, na ol kişigä berilmäḡ keräk bu türlü. Egär korol korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäḡ keräk. A egär korol aniñ biylikini korunada bolmasa, bermäḡ keräk aḡar 3 kez 9-ar hafta, bulaydır törä. Kim ki bu roklarni (120v) keçiksä da keltirmäsä koroldan kendi işinä boluş, ol kişi kendi işin tas etär ol iştä ol stupendä, ḡaysi iş üçün ki korolga alıp edi. A yaryunu ayamaga bolmastır kimesägä, iş uçuna toḡtamiyin, tügällänmiyin yaryu bilä. Da bitik yazılsa korolga, yaryudan keräk 1 möhür ketḡoyalixniñ bolgay da 1 möhür voytnuñ.

[Дополнительная статья 8]

Antniñ işi bu türlüdür. Kim ki kimesäni yaryu bilä antka keltirsä, keräk sovnu 3 kez ḡoluna ol toldurgay. A kim ant içsä, ol tölär ḡamgočka 12 sḡgnä. Egär yixöv açilgay ant üçün da barışkaylar, dävikârlar keräk ḡamgočka 1 nemä bergäylär, da voytka da 1 altın sḡg bergäylär ant içkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaxtta voyt bilä, neçä ki törä uzaḡ olturuptır, da ne ḡadar ki sḡg yiyılsa şepşeniktän da zapislärdän, da kimesä ki töräniñ alnina yañılgay, bu sḡglarni 3 ülüş etmäḡ keräk: 1 ülüş voytka, 1 ülüş töräçilärgä, 1 ülüş yazuçıga.

(121r) **[Дополнительная статья 10]**

Yänä möhürdän 6 sḡg, ol da ketḡoyalixniñdir.

[Дополнительная статья 11]

Da ne ki dżurumga tüssä, kimesä ermeni yañılğanına körä sḡg bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüş yoḡtır, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Da kimesäniñ borçu üçün ki 1 kimesäni olturuzgaylar, keräk aḡar anda bergäy 1 sḡg ḡardżga kündä, neçä ki uzaḡ kün oltursa zındanda.

[Дополнительная статья 13]

Dayı da bilgäysiz, ki hər vilozeniñ törädän, ki törä olturuzgay, da ne ki ülüş alir töräçilär, ol sḡgdan 1 sḡg deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Ya 1 kimesä ki zındanda olturgay kimesäniñ borçu üçün, neçik törä buyurur, ki kündä aḡar 1 sḡg ḡardżga bergäy, ol kündän, ki olturuzdu, 3-ünči küngä diyin, ki aḡar ḡardżliḡin bermägäy edi, voytnuñ ḡolundan ötläş [berilmägäy edi], 4-ünči küngä töräniñ erki bar aniñkibik kişini, borç eyäsin, erkli yebermägä zındandan, yänä törägä ündäginčä. A ol borç eyäsi, ki ḡaldı törädä, ki tölöv (121v) etkäy alğan kişisinä baş borçun, yoḡesä ani aḡar tölöv etmägä borçlu dügül, ḡaysin ki aḡar zındanda ḡardżliḡ berdi, tek ani aḡar borçlu ḡalir, ne ki törägä naložit etti baş suması bilä tölämägä bir-

gä; törä bulay buyuruyur, ertäsindän borç eyäsinä çardžliç berilmäx keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapir kermändä, da ol, anı nemägä tutmiyin, kelmäsä, 6 sbg džurum çalir, ekinçi dä turmasa, 12, 3-ünçi yänä 12 sbg da olturuzmaç zindanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki 1 törägä turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küngä dirin turmagay, aniñkibik kişi ilgärgi törälärni tas etär, keräk yäni baştan yänä pozovat etkäy.

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä 1 ündälgän bolgay törägä, da turgay, soñra da yaşingay, da ol yan, çaysi ki povoddir, 3 töräni biri [biri] artından turgay, aniñkibik kişi kensi işinä tüşär, ne türlü dä iş bolsa, çaysi ki burungi törädä aniñ gileyin işitti.

(122r) [Дополнительная статья 18]

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta çıxarmaga düftärdän möhür tbinä, töräsi 12 sbgdir: 6-si möhürdändir, da 6-si yazuçiniñdir.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy törädän ya klägäy [düftärdän] vıpis, aniñ töräsi 3 sbgdir.

[Дополнительная статья 20]

Yänä 1 kimesä klägäy törädä zapisin sarnatmaga düftärniñ açuçından, 3 sbgdir.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki çaysi çonaçka keräk bolgay törä satın alma [potrebniy], keräk törädä bergäy 14 sbg: 2 sbgı voytnuñdur da 12 sbgı töräçilärniñdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä çonaç klägäy edi ol töräniñ alnına özgä kişi üsnä törä tutmaga ya yänä ol kişigä utru, ol da keräk odložit etkäy yänä 14 sbg törä alnına.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä başlagay çonaç kişi vloženiy törä alnına, burungi törä turmagay, çaysi da kişigä utru, aniñkibik çonaç kişi povinnen dügül törägä bu 14 sbgı obložit etmägä, çaysi ki başladı vloženiy törä alnına.

(122v) [Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä ki yerlilər bolgay, da 1-i 1-inä utru hörmätinä ayb bergäy, ya çonaç yerligä [ayb bergäy], aniñkibik iştä, kim ki yatmaga klämäsä, aniñkibik kişi, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satın almaga, berip 14 sbgı da törä alnına aniñkibik aybdan çıxмага.

[Дополнительная статья 25]

Yänä 1 kimesä kimesä üçün yük kirgäy törä alnına turuzmaga yerligä utru, da bolgay borç

üçün ya özgä nemä üçün, berilgäy añar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turuzgay. A egär aniñkibik kişigä nemä prihoda yoluçkay, ya çanlıç iştä bolgay, ya çasta bolgay, ya miskinliktän çaçkay, da tutkaylar yükçini, da keltirgäylär törä alnına, keräk añar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

A egär aniñkibik borç eyäsi çanlıç ulusta bolmasa, keräk añar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki çonaç bolsa, keräk berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükçigä turuzmaga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oç (123r) berilmäx keräk, neçik ki yoyarigi törädä yazıpbız.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükçi tapmadı esä kişisin, keräk kensi džıapın bergäy, kimgä utru yük kırıptır, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki 1 kimesäni oblične voytnuñ alnına ündämiyin üvünä, aniñkibik kişini voyt törägä [ündätmägä] bolmastır, işitmiyin aniñ gileyin ya birsi yannıñ otdorun, ki törä mi işidir, yoç esä yoç, ki, bilip işni, soñra bergäy törägä, könülükü munuñ bulaydır.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä yerli antka tüşkäy, keräk añar berilgäy 3 haftaga diyin yerligä utru antın tügällämägä. Bu ant işi özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär sbg tölövinä bilingängä, alay oç 3 haftaga diyin, ki tölov bolgay. A egär bolmasa bu 3 haftada tölämgä, dayın bolur ekinçi almaga 3 haftaga diyin törägä körä tölövgä. Yänä (123v) egär ki bolmasa bu 2-inçi törägä dirin tölämgä, bolur 3-ünçü törägä dirin tölämgä, bolur algay tölövgä. Dayın artıç kün almaga bolmas kendinä törädän, bu 3-ünçi törädä tölämäx keräk ya zindanda olturmaç keräk, kimniñ ki nemä imen'asi bolmasa, ya nemä çumaşı, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniñ borçlusuna utru.

[Статья 32 в этом списке отсутствует].

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanından çliçin ya çindžalin çeşmägäy. Aniñkibikni törä 12 [sß] džurum bilä ögütlämägä keräk, ki, añar baçip, özgälär dä töräni hörmätlägäylär da külmägäylär törä alnına.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy da voyt bergäy törägä, da ündälgän yan aytkay, ki hadir

dügülmen d̡ž̡ap bermägä, beriñiz birsi törägä, ani uderžat etmägä bolur törägä körä 3-ünçü törägä dirä. A kim ki povoddir, 3 s̡bgni ol obložit etmāx keräk zapisniñ.

[(124r) [Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini ündägäy törägä, da klämägäy tözmä viloženiy törägä diyin, da klägäy törä satun alma potrebniy, leç aniñkibik sinix borçlu bolgay, ki emin bolmagay, añar utru bolur oderžat etmägä. Ya borçlu, ki klämägäy tözmägä da ayt-kay, ki hadirmen tölov etmägä, törä satun alir-men, aniñkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä 1 kimesä keräk bolgay voytnu 2 töräci bilä obvedit etmägä, keräk bergäy deckiygä 2 s̡bg, voytka da 2 s̡bg, 4 s̡bgni [=s̡bgi] töräçilärniñdir, bu işniñ yolu bulaydır, kim dä izdäsä.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apelovat etkäy törädän korolga aniñ biylikinä, keräk törä alnina obložit etkäy. Egär korol korunada esä, keräk çardž̡i üçün beril-gäy törägä körä 4 fl̡i, a egär ki korunada bolmasa korol, keräk berilgäy 8 fl̡i. Kimniñ artından vrok çixkay törägä körä, (124v) ki işinä tüškäy, na ol çardž̡ni ol kişi tölämāx keräk, çaysi ki işni tas etti, ol işni, ne üçün apelovat etip edi. A töräni kimesä-gä ayamaga bolmas. A egär ki korol Krakovdan dayin yuvux bolsa, ani da töräçilär tapkay, ol çadar yiraç barmaxniñ çardž̡iniñ artixin töräçilär tapkay da sunduxka salgay ol s̡bgni.

[Дополнительная статья 38]

Haçan ki törä oltursa da voyt, aytmiyin, ki munda törä olturuptir, kimniñ nemä işi bar esä, spravovat etsin, da kimesä, aşıxip, boşatliç almı-yin, da, ilgäri tüşüp, nemä izdägäy törädän, aniñ-kibik kişi çalir d̡ž̡urumga 12 s̡bg.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä törägä turgay da kensiniñ gileyini bergäy, da 1-si yan aniñ sözün tiymagay bu sözlär bilä, ki ayt-kay, pane voyte, hadirlänmiyirmen añar d̡ž̡ap bermä, bergin maña 1-si törägä diyin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä çulaç çoyup işitti esä, keräk añar ne iş üçün esä (125r) dä, här sözünä d̡ž̡ap bergäy, bilir mi, yoçsa bilmäs mi. Yerli esälär 2-si dä, ol türlü d̡ž̡ap etsälär, oderžat etkäylär 3 haf-taga dirä, a egär ki çonaç esä, ol türlü 4-ünçü küngä diyin, neçik yoçari yazilipbiz törälärgä körä.

[Дополнительная статья 40]

Rimovan'asi övlärniñ bu türlüdir. Çaysiniñ roku çixsa törä bilä da eyäsi mülnküñ kensiniñ miskinlikinä körä ki uderžat etmägä bolmasa, ke-

räk törädän turgay voyt töräçiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kişiğä, kimgä ki borç üçün tüşti ol öv, keräk bermä çalçasin çoluna da aniñ erkinä, da ol kişi keräk ki oçaçina ot çoygay kensi, da ol öv eyä-sinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy boşatkinça. Egär ki çonaç esä, 4-ünçü küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kişi, kimgä ki öv tüştü, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermägä, ol aniñ erkinädir. A kläsä, satar taniçliç bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä çaytargay, (125v) a yetmäsä suma borçu-na, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol añar, öç etip, bermägäy da klägäy ol mülnkü pusta salip ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniñ, povinendir kensi s̡bi bilä yasama, çünki tüşti aniñ gvarina.

[Дополнительная статья 43]

Barça opciy kişilärdän esä, burungi eyäsinä podobniydir yalga bermägä, törä bulay buyuruyur, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol çayta, ki törä turup barmaga klägäy ol öv-gä, keräk ol kişi töräniñ alnina obložit etkäy, kim-gä ki öv tüşti borç üçün ya s̡bg tusnaçina, 12 s̡bg voytnuñ, 12 s̡bg töräçilärniñ, 2 s̡bg deckiyniñ. Egär uvyazan'a da rimovan'a 1-dän berilsä, 2-si dä, 2 ança berilmāx keräk, ne çadar yoçari yaziliptir s̡bg voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä 1 kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläş da, turup törä alnina, 1 kimesäniñ üsnä gile etkäy, (126r) aniñkibik povod çalir d̡ž̡u-rum 12 s̡bg törägä.

[Дополнительная статья 46]

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tö-lämägä [bolmagay], da imen'asi üsnä ya çalgan çumaşi üsnä şparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnina 3 s̡bg, da yazdirgay, da kensiniñ işin çuvatta toçtatkay. Aniñkibik kişiğä utru, ki emin bolmagay, munuñkibik kişiğä utru bolur oderžat etmä şparonknu. Da aniñkibik po-vod, kim dä bolsa, keräk kensinä törä satun algay da işin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 47]

Yoluçkay kimesägä, ki korolga apelovat etkäy törädän, da soñra izdägäy edi düftärdän minuta, ani oderžat etmägä bolmas törägä körä, çaysi iş üçün ki korolga aldä, a çaysi iş üçün ki korolga alınmagan, düftärdän minuta ayuvlu tigül, kim ki izdäsä.

[Дополнительные статьи 32, 48-99 в этом спи-ске отсутствуют].

(126v) [Заключительная запись к Судебнику]

Haybat Biy K'risdoska, Barča dünjâni yaratkanga, Ata Oğul Ari Džan, bir Teṅrigä, meñilik. Ammen.

Yazildi bu Törä bitiki, ḡaysi ki anlanıyır «Ganunk'», asrı ayız [=aziz] da tögäl orinagdir, ḡaysi ki tögälländi ermeni tvagan 1024 sanına, tegdemper ayınıñ 20-sinä, mämläkätindä Frankniñ, šähärindä Kamenecniñ, padšahlıxına nemičniñ k'risdân Stefan Batoriy, ḡaysi ki anlıyır, biylixinä šähärimizniñ Briskiy pan Mikolayniñ, gat'ayigosluḡuna der Krikorisniñ, aḡpašlıxına der Barsamniñ.

Xaytöp yazdırdı bu bitikni, ḡaysi ki anlanır Statut, pan Krikor, ḡaysi ki oyludır pan Sarkis Tamyačiniñ, meñärmäxinä kensi boyununı da jışadag, ḡaysi ki Teṅri bersä kensi potomoklarına, ḡaysi ki Biy K'risdos bergäy kensi šaḡavatın (127r) üsnä da saḡlagay kensin barča türlü yamandan da džan dušmaniniñ sinamayından. Ammen.

Xaytöp yazıldı bu Ganunk' xolu bilä yazıxlı da keräksiz ḡulunıñ Teṅriniñ Xaçeresniñ, ḡaysi ki oyludır der Oksentniñ.

Xolarmen sizdän ulu ḡoltḡa bilä, yüzüm yergä ḡoyup, ki yamanlamagaysiz men yazıxlı kimsäniñ yazovuna, egär nemä eksik tapsañız içinä. Xaytöp xolarmen sizdän, benim ḡardašlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaḡši haväs bilä bošatlıḡ ḡolgay Biy K'risdostan yazganniñ da yazdırganniñ yazıḡlarına, da kim ki ḡoltḡa etsä, Biy K'risdos aḡar 1-inä 1000 tögällägäy 2-inči kelgäniñ. Amen. Hajr mer'' or surp.

[Колофон]

Men, Jagop, baron Butaḡ oğlu, Biy Teṅriniñ yazıxlı ḡulu, xolarmen, da kimgä dä kolvek tüšsä bu bitik, igi tutkay da igi sarnagay da bunu, nečik kendinä biyänçlidir. Amen.

Tvagan 1104-sinä, tegdemperniñ.

Беспорядочные записи на последних листах

(127v) Jochannes Petrus Gokczycky scribeo anno domini 1653, die przyma aprilus.

Men Yaško baron Göğčä Petre oğlu yazdım bu yazovnu yoyargi nemič [tovaganına>] tuvaganına körä t'v. 1102-sinä.

T'v. 1102. Keldi Pagca ḡan Kameneckä da tüštü Kravec Xaçkolarga da andan soḡra ketti, nedän ḡazaḡ artından da işitti, ki ḡazaḡ kelmiyin ḡayttı Zavenc ~~tibinä~~ üsnä Laškoviça tüzlärinä ekisiniñ arasına tüzlärinä ulu cerüv bilä yarım cerüv bilä ḡaçtı da ketti, tatar keldi barča alıp ket-ti elindän nemiçläriñ.

Слава Господу Христу, творцу Вселенной, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, навеки. Аминь.

Вот и дописан этот Судебник, именуемый «Законы» и являющийся чрезвычайно ценным и совершенным образцом, который завершен в 1024 [=1575] году армянского летосчисления, в месяце декабре, 20-го числа, в государстве Польском (европейцев-католиков-поляков), в городе Каменце, в правление достопамятного польского христианского короля Стефана Батория, в правление нашим городом пана Миколая Бриского, при католико-се отце Крикоре и архиепископе отце Барсаме.

Эта книга, реченная статут, переписана по поручению пана Крикора, сына пана Саркиса Тамгачи, в память о нем, да одарит Бог его потомков, и да Господь Христос снизошлет на него свою милость и сохранит его от всяческого зла и испытаний врага души. Аминь.

Переписан этот Судебник рукой грешного и негодного раба Божьего Хачереса, сына отца Оксента.

Молю вас великой мольбою, склонив к земле лицо свое, не хулите написанного мною, грешным, если обнаружите в том какой изъян. Еще, братья мои, прошу вас, кто будет читать этот Судебник, благосклонно просить у Господа Христа прощения грехов написавшему и поручившему написать, и кто обратится с мольбой, тому Господь Христос восполнит тысячекратно в час своего второго пришествия. «Отче наш... да святится».

[Колофон]

Я, Ягоп, сын господина Бутаха, грешный раб Божий, прошу, кому достанется эта книга, хорошо обращаться с ней и хорошо читать в свое удовольствие. Аминь.

В году 1104-м [=1655-м], в декабре.

[Galüş]kani tuttum Hrištagabedniñ oručuna bir yılga 12 fligä, biz habatga da biz suç...

(128r) Baštan Biy Teṅriniñ eminliki da ari šahavatı kelgäy.

Boldu toyum benim Jagopnuñ Butaḡ oğlunuñ Šuša Xaçko ~~toru bilä~~ ḡizi bilä Gulka bilä surp Sarkisniñ šapatkünü t'v. 1102-sünä.

Džuhut Noringä 25 fli raḡi üçün.

Funt yarım...

(128v) Moy laskaviy pane voynče, saḡ boluñuz biylikiniñiz, saḡ boluñuz biylikiniñiz.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 479

Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, часть первая

Дата: 1660 г.

Бумага. 216 л. (лл. 1, 144 об., 216 чистые), 15,5 x 20,5 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 47 проповедей. Частично скопированы в Варш. 6, где содержится 26 проповедей [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 224, 954; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты

(5v) Хаճան կի Movses kördü taneclärni, ki oyniy edilär džuhutlar altun bizov čövräsina, saldi ol tahtalarni, çaysin keltiriy edi Sina tayindan, çaysi edi yazilgan üsnä on buyruçu Tejriniç. Yüräkläniç alarniç balvoçvalstvo üsnä, saldi ol tahtalarni da sindirdi ani ~~skalada~~ irtah tihinä.

Когда Моисей увидел танцы, которые танцевали евреи вокруг золотого тельца, он бросил те скрижали, которые принес с Синайской горы и на которых были написаны те десять Божьих заповедей. Рассердившись на их идолопоклонство, он бросил те скрижали и разбил их о подножие скалы.

(86v) Toz bilä közlärimizni zam'atat etiyir şaytan.

Пылью забрасывает нам глаза сатана.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 480

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть вторая

Дата: 1661 г.

Бумага. 239 л. (лл. 1 об., 7, 188 об. 189, 239 чистые), 15,5 x 20,5 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 31 проповедь. Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 954-955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты:

(2r) Saçla seni da [ta] boyuçunu seniç ulu [olu] pilnost bilä...

Eski romajeçilär başlamaçında yılñiç bar edi ulu zviçayları.

Береги себя и душу свою с большой бдительностью...

У древних римлян существовали великие обычаи, связанные с началом года.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 481

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть третья

Дата: 1660-1661 гг.

Бумага. 152 л. (лл. 105 об., 106, 144 об., 146-152 чистые), 16x20,6 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 30 проповедей. Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 525

Молитвенник

Дата: 1618 г.

Бумага. 203 (1-39, 39bis, 40-202) листа. Лист 191 чистый. Кроме того, в рукописе отсутствуют отдельные листы, которых уже не было во время пагинации. 10x15 см.

Письмо: болоргир.

Описание: [Dashian 1895: 237-238, 996-997].

Полный текст рукописи Вен. 525

(1r) *Der, et'ē širt'uns tatarča*

[Псалом 50/51]

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzim benim yirlagay alyışiñni seniñ.

[Псалом 3: 2-4]

²Biy, ki köp boldular xıstiruçılarım benim, köplär turdular üstümä benim.

³Köplär aytarlar edi boyum üçün benim, ki yoxtur xutxarıлмахı bunuñ Teñrisindä kendiniñ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçım menimsen, haybatım benim (1v) da biyiklätüçisi başımniñ benim.

⁵Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, da işitti maña tayından ari kendiniñ.

⁶Men çirım ettim da yuxuda boldum, oyanđım, da Biy boluşuçım benimdir.

⁷Xorxmandır men tümän çerüvündän alarnıñ, ki çöp-çövrä dolaşıp çapsap saşlıyır edilär meni.

⁸Kel, Biy, boluş maña da xutxar meni, Teñrim benim, zera sen urduñ barçasın, kimlär ki edilär birgämä (2r) duşmanlıxta heç yergädän, da tişlärin yazıxlılarnıñ uvatkaysen.

⁹Eyamizniñdir xutxarmaхı, üsnä žoçovurtuñnuñ seniñ alyışiñ seniñ.

Der Asduadz tatarča

[Псалом 87/88]

²Biy Teñri xutxarıлмахımniñ benim, kündüz da keçä sarnadım da keçä (!) alniña seniñ.

³Kirsın alyışim benim alniña seniñ, Biy, aşaxlansın xulaxıñ seniñ xoltxa(2v)ma benim.

⁴Zera toldu xıyınlar bilä dżanım benim, da tirlikim benim tamuxta tiyişti, ⁵da hesepändim men alar bilä, ki enärlär çoyurga.

Boldum men neçik adam başxa boluşluxtan ⁶da ölülär dä erkli,

Neçik yaralılar, ki yuxlıyırlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen añmadıñ, alar xoluñdan seniñ kerı tüştülär.

⁷Xoydular meni çoyurga tıbdägi, çaramyuluх (3r)ka da kölgäsinä ölümniñ.

⁸Mendä toxtadı yüräklänmäxiñ seniñ, barça yubanmaхıñni seniñ yeberdiñ üstümä benim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarımni benim, da xoydular meni masxara kendilärinä.

Çıxara berildim da çıxmas edim, ¹⁰közlärim benim çaçaklandılar miskinliktän.

Çaxırdım Biygä kündüz da kötürdüm saña (3v) xollarımni benim.

¹¹Yoçsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'iñni seniñ, ya hakim turyuzup, tapunmaх etkäy mi saña?

¹²Yoçsa mi aytsarlar xaçan kerezmanda yarlı-

[Псалом 50/51]

¹⁷Господи! Если откроешь губы мои, уста мои будут петь молитву твою.

[Псалом 3: 2-4]

²Господи! Как умножились угнетатели мои! Многие восстают на меня,

³Многие говорят о душе моей, что нет ему спасения в Боге его.

⁴Но Ты, Господи, помогаешь мне, Ты слава моя, и Ты поднимаешь голову мою...

җамахиñni seniñ ya könülüküñnü seniñ taspolmaхta?

¹³Yoçsa mi tanısarlar çaramyuluхta sk'ançelik'iñni seniñ ya toyruluхuñnu seniñ yerdä unutulgan?

(4r) ¹⁴Men saña, Biy, çaxırdım, ertägi alyışim benim yetişsin saña.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiyrısen dżanımni benim ya çaytariyrısen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen men ohlanlıxiñndan benim, biyiktän aşaxlandım da muñaydım.

¹⁷Mendä toxtaldı öçäşmäxiñ seniñ, xoçxuñ seniñ müşxüllätti meni.

¹⁸Çöp-çövrä boldular çövrämä benim, neçik suv, barçası (4v) çapsadılar meni.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarımni benim zabunluхum üçün benim.

Awrınea, andzn im zDer tatarča

[Псалом 102/103]

¹Alyışla, dżanım benim, Biyni, da barça söväklärim benim atın ari aniñ.

²Alyışla, dżanım benim, Biyni da unutmagin barça bergänin aniñ,

³Kim arıtir yazıxiñni seniñ, oñaltır barça ças(5r)talixiñni seniñ,

⁴Kim xutxarır buzulmaхtan tirlikiñni seniñ, tadžlar seni yarlıyamaх bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur igitliktä [=igiliktä] suхlançıñni seniñ, yäñirgäy, neçik çaxaxuşnuñ, igilikiñ [=igitlikiñ] seniñ.

⁶Etär yarlıyamaхni Biy da toyruluх barça zirgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına İsrayelniñ erkin kendiniñ.

(5v) ⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir Biy da dügül meñilik saхlar öcnü.

¹⁰Dügül yazıxımızga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Yoğsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü dä xuvatlattı Biy yarlıyamağın kendiniñ üsnä xorçkanlarını kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün (6r) toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlandı [ata] üsnä oylanlarını kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy xorçkanlarına kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanımızni bizim da aңdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklärin.

(6v) ¹⁶Üfrär anda yel — yoçtur, dayın körünmäs yeri aниñ.

¹⁷Evet yarlıyamağı Eyämizniñ çalır meñi meñilik üsnä xorçkanlarını kendiniñ, ¹⁸da toyruluğu aниñ oylanlarından çax oylanlarına,

Xaysıları ki saçlarlar niyatın aниñ, aңarlar buyruğun aниñ da etärlär aни.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlığı aниñ barçası(7r)na eyälik etär.

²⁰Alğışlañız Biyni, barça friştäläri aниñ, zorullar çuvatı bilä, ki etärsiz sözüñ aниñ, işitip avazına ayтуsunuñ aниñ.

²¹Alğışlañız Biyni, barça çuvatlıları aниñ, çizmätkärläri da etüçiläri erkin aниñ.

²²Alğışlañız [Biyni], barça işläri aниñ, barça yerdädir biyikliki aниñ, alğışla, džanım benim, [Biyni].

**(7v) Dər, lur ayot'ıç tatarça
[Псалом 142/143]**

¹Biy, işit alğışıma benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña toyruluğun bilä seniñ ²da kirmäğın yarçuga çuluñ [çoluñ] bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman boyumnu benim, aşax etti yergä tirlikimni benim da olturyuzdu meni çaramyulu(8r)çta, neçik ölünü meñiliktän.

⁴Osandı mendä džanım benim, da yüräkim benim müşçülländi mendä.

⁵Aңdım künlärni ilgäriği, sahişladım barça da işiğni seniñ, yaratkanların çoluñnuñ seniñ sağışladım ⁶da kötürdüm saña çollarımni benim.

Džanım benim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendä džanım benim.

Xaytarmäğın yüzüñnü (8v) seniñ mendän, oçşasarmen alarga, ki enärlär çoyurğa.

⁸Işitövlü etkin maña ertägi alğışımni, yarlıyamağınni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, da bargaymen, zera saña, Biy, kötürdüm çollarımni benim.

⁹Xuçar meni duşmanlarımдан benim, Biy, zera seni işanç maña ettim.

¹⁰Övrät maña etmä erkiñ seniñ, zera sensen Teñrim benim.

Džaniñ seniñ yağşı, yol körgüzgäy maña yergä toyru.

(9r) ¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgızgäy[sen] meni; toyruluğun bilä çıxargaysen tarlıxtan džanımni benim; ¹²yarlıyamağın bilä seniñ

Tas etkäysen, Teñri, duşmanlarımni benim, yoç etkäysen barça indžituçilärin boyumnuñ benim, zera men çoluñnu [=çoluñ] seniñmen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, aмен.

Zart'ucealk' is tatarça

(9v) Oyanganlar barçamız tinçliğindən yuçuñnuñ, çaysı ki bağışladı bizgä adam sövüçi Teñri övünmäçkä da yubanmaçka küçsüzlükümüzgä bizim,

Da kelip birgä džanlı yir bilä, da hörmätinä barçadan ari atına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ

Xorçu bilä da titrämäç bilä turıyıç alğışka alniña aниñ

Da şükürlü bolıyıç andan keçäniñ sahatından bu (10r) könülükü üçün aниñ.

Xaysı ki taңladı bizni yarlıyamağı bilä kendiniñ

Da bağışladı bizgä keltirmägä oçşaşın köktägi friştälärniñ haybatlavuçi Eyämiz Teñrini barçamızga bizgä bolgay.

Da biz bundan soңra arıtip džanımni bizim çıyastan da yaman çilinmaçtan,

Kötürıyıç çolumuznu bizim arilikkä, başça öçäşmäçtän da eki köñüllüktän, inam bilä çolıyıç an(10v)dan arınmaçni da boşatlığni aşınganlarimizga bizim, çosdovanel bolup sirin yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä,

Neçik ki yöpsüngäy yalbarganımızni bizim alğışi bilä da yağşı sözü bilä barça arilärniñ.

Bağışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtığ bilä da zadasız tutuş bilä erkinä körä aниñ bu dünyäda,

Da arzani bolup meñilik da köktägi çätirlarga, çaysı (11r) ki atadı sövüklärinä kendiniñ könü Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz barçanı tutuçi, tırgızgäy da yarlıyagay.

Xalganın keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Frištāni eminlikniñ közät dżanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Arınmaçnı da boşatlıçnı aşınganimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Ari Haçnıñ ulu da küçlü çuvatın boluşluç-(11v)ka dżanimizni [=dżanimizga] bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Da dayın artıç bir sözdän könü da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbarıñız.

Dżanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tutuçığa, simarlıyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamız bir sözdän Biy, yarlı”.

Jišesçuk‘ tatarça

(12r) Añıyıç keça atıñnı seniñ, Biy.

[**Псалом 44/45**] ²Açtırsın yüräkimiz bizim söz yaçşı, da tillärimiz bizim aytsın işlärin köktägi çannıñ.

Yarımkeçädä turup, tapuniyıç seni, Biy.

Alıñımizni bizim beriyıç saña, Biy, köşkündä seniñ içinä yäñi Yerusaçemniñ.

Keça kötüriyıç çollarımizni bizim arilik bilä saña çarşı.

[**Псалом 150: 6**] ⁶Avaz bilä şükürlü, bar(12v)-ça dżanlar, alıñılañız Biyni.

[**Псалом 55/56: 9; 107/108: 3**] ⁹Oyanıñız, haybatım menim, oyanıñız, da men oyanırmen ertäräk, aləluia.

Oyanıñız, birgä friştälär bilä oylanları Sionnuñ, alə”.

Oyanıñız, oylanları Sionnuñ, yariçniñ alıñışına Atanıñ-Yariçniñ, aləluia.

Oyanıñız, çutçarılganlar çan bilä, da beriñiz haybatnı Xutçaruçığa, aləluia.

Oyanıñız, yäñi çoyovurt, yäñi yir alıp Yäñirtüçigä, aləluia.

Oyanıñız, kelinlär, dżan bilä gümän etip kelgäninä ari (13r) kiyövnüñ, aləluia.

Oyanıñız, yanıp yariç bilä, oçsaş açıllı ari gojslarga, aləluia.

Oyanıñız, hadirläñiz yay ganteyläriñä isi yaşıñizni, aləluia.

Oyanıñız da yuçlamañız, oçsaş açılsız gojslarga tutunup, aləluia.

Oyanıñız, yerni öpünüz da yaş bilä bunu aytıñız, alə.

Oyan, ne üçün yuçlıyırseñ, Biy, etmä kerı bizim meñilik.

Kel, Biy, boluş bizgä! Beriyıç atıña seniñ haybatnı hali da här kez Ataga da Oç(13v)ulga da Ari Dżanga, bir Teñrilikkä, amən.

Awryneal es, Der Asduadz tatarça

[**Даниил 3: 26-45: Молитва Азари**]

²⁶Alıñışlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alıñışlısen [=alıñışlı] haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı da bizim bilä toyrusen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrudur,

Yollarıñ seniñ toyrudur da barça töräñ seniñ toyrudur.

(14r) ²⁸Toyrı törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barçaga körä, ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şähärinä ari atalarımızniñ bizim Erusaçemniñ.

Toyruluç bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu üstümüzgä bizim yazıçlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizläñdiç, aşıñdiç, baştaç bolup sendän, yazıçlı bolduç barçada. ³⁰Da buyruçuñnu seniñ saçlamadıç,

Saçlamadıç da etmädiç, (14v) ne türlü sen simarladıñ bizgä, ki yaçşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, çaysı ki ettiñ da ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrı yarı bilä ettiñ.

³²Çıçara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizlärgä, beklärgä da baştaçlarga.

Xoluna çannıñ töräsizniñ da yamannıñ barça yerdä çıçara berdiñ bizni.

³³Da hali yoçtur bizgä vaçt açma ayzımizni bizim, (15r) ki uyatlı da kültkü bolduç çullarıña seniñ çuluç etkän.

³⁴Yoçsa çıçara bermä bizni soñyuga diñrä atıñ üçün seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ da kerı etmä yarlıyamaçıñniñ seniñ bizdän

³⁵Apraham sövüklükün üçün seniñ, da Sahag, çuluç, da ari Israjyelniñ üçün seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da aytıñ: «Arttıriyim züryätiniñni siziñ, neçik yolduzların kök(15v)nün da neçik çumnu çiriçına teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç biz, ne ki barça dżinslar, da zabunluçtabiz här yerdä bugün yazıçlarımız üçün bizim.

³⁸Yoçtur bu zaman buyruççı, markare da yol körgüzüçü, ne bütöv çurban, ne temyan oçenkä, ne yer çurbanlarnı sunma alniña seniñ, yarlıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaçlanıp, da dżanimizniñ müşçüllüçü bilä yöpsünöv(16r)lü bolıyıç biz, neçik bütöv çurban çoylarnıñ da tuvarlarnıñ, da neçik tümän-tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da tügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Hali [=Da hali] kelipbiz artıñdan seniñ bar yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, [çolarbiz yüzüñnü seniñ,] ⁴²uyatlı etmä bizni, Biy.

Yoxsa etkin bizgä sekinli(16v)kinä körä seniñ da köplüxünä körä yarlıyamañiniñ seniñ, ⁴³xutxar bizni sk'ançelik'iniñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atij seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysı ki çıynarlar çullariniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulımları alarınıñ, da barça çuvatları alarınıñ singaylar.

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyız, haybatlanıpsen üstünä barça dünyanıñ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

(17r) ⁵²Alıñlısen sen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, ögövlü da ayruşu biyiklängän atij seniñ meñilik.

Da alıñlıdır atij ari haybatiniñ seniñ".

⁵³Alıñlısen dadžarıñda, haybatlı arilikiniñ seniñ, ögövlü".

⁵⁵Alıñlısen üsnä padşahlıç olturıçunuñ seniñ, ögövlü".

⁵⁴Alıñlısen, ki olturıpsen k'erovpeldä da baçıyırsen tıbsızlıkkä, ögövlü".

⁵⁶Alıñlısen toxtalmaçı üs(17v)nä köknüñ, ögövlü da artıxsı biyiklängän atij seniñ meñilik.

⁵⁷Alıñlanıñız, barça işlari Eyämizniñ, Biyni, da biyiklätiñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alıñlanıñız, köklär, Biyni, alıñlanıñız da biyiklätiñiz anı meñilik.

²Alıñlanıñız, friştälari Eyämizniñ, suvlar, ki üsnä köknüñ, Biyni, alıñlanıñız da biyiklätiñiz anı meñilik.

³Alıñlanıñız, çuvatlıları Eyämizniñ, günäş da ay, (18r) Biyni, alıñlanıñız".

Alıñlanıñız, yolduzları ⁴köknüñ, yağmurlar da yarıçlar, Biyni, alıñlanıñız".

⁷Alıñlanıñız, barça yellär, ot da isi, Biyni, alıñlanıñız".

⁸Alıñlanıñız, sovuçlar da çurçay [=çurçayç], ya-yış da çar, alıñ".

Alıñlanıñız, buzlar, da açıçlıçlar, da çar, Biyni alıñlanıñız.

Alıñlanıñız, kün da keçä, yarıç da çaramyu, Biyni, alıñlanıñız".

Alıñlanıñız, bulutlar, da yaşnamaçlar, da yer, Biyni, alıñ".

⁹Alıñlanıñız, taylar da örlär, barça bitişlari yeriniñ, Biyni, alıñ".

(18v) Alıñlanıñız, çovraçlar, teñiz da özänlär, Biyni, alıñ".

¹⁰Alıñlanıñız, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysı ki suvda, uçarlar [=uçar] çuşları köknüñ, Biyni, alıñlanıñız".

Alıñlanıñız Biyni, kazanlar, da hayvanlar, da oylanları adamlarınıñ, Biyni, alıñ".

Alıñslagay Israjyel Biyni, alıñlanıñız".

Alıñlanıñız, k'ahanalar, Biyni, alıñlanıñız".

Alıñlanıñız, çullari Eyämizniñ, Biyni, alıñ".

(19r) Alıñlanıñız, džanlar da tınıçları toyrularınıñ, Biyni".

Alıñlanıñız, arilär da aşax yüräklilär, Biyni".

Alıñlanıñız, Anania, Azaria da Misayel, Biyni, alıñlanıñız da biyiklätiñiz".

Haybat Ataga Oçulga da Ari Džanga halı".

Medçauscę tatarça

[Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

⁴⁶Ululatkay boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövün-gäy džanim benim Teñrim Xutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı aşaxlıçı üsnä (19v) çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça dži-nişlar.

⁴⁹Etti birgämä ulu-ulu nemäni, da aridir atı anıñ.

⁵⁰Yarlıyamaçni etti džins-džinstan, çorçkan-larına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatni biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tayıttı öktämlärni fikiri bilä yüräkläriniñ da buzdu çuvatlariniñ olturıçun.

Aşaxlarıni biyiklätti, ⁵³hasrät bolganlarıni tol-durdu yaçşılıç bilä da çodžalarıni (20r) yeberdi boş.

⁵⁴Abradi Israjelni, çulun kendiniñ, añip yarlı-yamaçin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atalarımızga bizim Apraham-ga da züryätina anıñ meñilik.

[Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

⁶⁸Alıñlıdır Biy Teñrisi Israjyeliñiñ, ki baçtı da etti çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turıyuzdu bizgä müñüz çutçarıлмаçniñ övü-nä Tawıt'niñ, çoluna [=çuluna] kendiniñ, ⁷⁰[neçik sözlädi ayızları bilä ariläriniñ,] çaysıları ki meñilik markare edilär,

(20v) ⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarımızdan bizim da çolundan barça körälmägänlarımızdan bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni duşmanlarımızni [=ata-larımızga] bizim da añaçlıç ösiyätini arilikiniñ kendiniñ,

⁷³Antni, çaysı ki ant içti atamızga bizim Apra-hamga, bermä bizgä ⁷⁴çorçudan başça çutçarıлмаçni duşmanlarımızdan bizim,

⁷⁵Xuluç etmä añar arilik bilä da toyruluç bilä alnına anıñ barça künlärindä tirlikimizniñ bizim.

(21r) ⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnına Eyämizniñ hadirlämäy yolun anıñ,

⁷⁷Bermä bilmäçni çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarımızga bizim,

⁷⁸Şayavatlı üçün yarlıyamaçiniñ Eyämizniñ

bizim, çaysi ki köründü bizgä günäş biyikliktän yariçlatma çaramyuluxumuznu”,

⁷⁹Saçma yariçni üstünä bularniñ, çaysi ki oturup ediç çaramyuluç(21v)ta da kölgäsinä ölümniñ, tüzätmä ayaçlarimizni bizim yoluna eminalikniñ.

Aytkanı surp Simëonnu çartniñ

[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözünä körä seniñ, eminalikkä, ³⁰ki kördülär közlärिम benim çutçarıлмаçıñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina barça çoyovurtnuñ,

³²Yariç köründüñ dinsizlärgä da haybat çoyovurtuña seniñ Israjelniñ.

[Псалом 50/51]

¹Xoltça Tawit'niñ ²zamanin(22r)da, çaçan ki Nat'an markare çarşilandı kendin Urijaşniñ çatunu üçün.

³Yarliya maña, Teñri, ulu yarliyamaçıña körä, köplüçünä körä şayavatiñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Artıxsi işit maña [=yuvğın meni] töräsizlikimdän benim da yazıçlarımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıçlarım benim alnima benimdir här sahat.

⁶Saņa yazıç [=yalıız] yazıç ettim, (22v) Biy, da yamannı alniña seniñ ettim,

Neçik toyrı bolgaysen sözündä seniñ da yeñüçi yaryuda saña.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıç bilä toyrıdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükni sövdüñ, körünmägänläрни da yapuçlarıni açılıñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım, yuvğın meni, da artıxsi çardan aç bolıyım.

(23r) ¹⁰Işitövlü etkin maña sövünçlüküñnü da färâhlikiñni, da sövüngäylär sövâklärим benim zabunlangan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçlarımdan benim, barça töräsizlikimni benim arıt mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da džanni toyrı yäñirt çarnimda benim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Ari Džaniñni seniñ çıçarma mendän.

¹⁴Yoçsa ber maña sövünç(23v)lükün çutçarıлмаçıñni da džani bilä ululuçıñnuñ seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätkäyмен töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da öktämlär saña çaytkaylar.

¹⁶Xutçar meni, Teñri, Teñri, çandan, çutçarıлмаçımnıñ benim, da sövüngäy tilim benim toyrıluçıñdan seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzım benim yırlagay alıışıñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän ediç [=edi], çurban sunar ediç, evet sen tiri çur(24r)bangä heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä džan aşaç, yüräk aruv da aşaç džanni Teñri heç etmästir.

²⁰Yaçşı et, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yalsın divarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol sahat biyängäysen çurbanına toyrularniñ, çaçan ant bilä çurbanni çıçarsalar seyanıña seniñ, ögüz.

Haybat Ataga da Oyułga da Ari Džanga hali da här kez.

Aytkanı Zak'arianiñ

[Псалом 148]

¹Alıışlañız Biyni köktä, alıışlañız anı biyikliktä.

²Alıışlañız anı, friştä(24v)läri anıñ, alıışlañız anı, barça çuvatlıları anıñ.

³Alıışlañız anı, günäş da ay, alıışlañız anı, barça yolduzlar da yariç.

⁴Alıışlañız anı, kökläri köknüñ, suvlar, ki biyiktir, ne ki kök, ⁵alıışlañız atın Eyämizniñ.

Zera ol aytı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turıyuzdu alarnı meñi meñilik, nişan çoydu, çaysi ki heç keçmäş.

⁷Alıışlañız Biyni yerdä, çoyurlar da barça terän(25r)liklär,

⁸Ot da hrad, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anıñ,

⁹Taylar da barça biyiklär, teräklär yemiş berüçilär da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, yılan da barça uçar çuşlar, çanatlı friştälär,

¹¹Xanları yerniñ da barça çerüvü alarnıñ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alıışlañız atın Eyämizniñ;

(25v) Biyikländi atı anıñ yalıız, tapunmaç anar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün çoyovurtunuñ kendiniñ, alıışı barça arilärniñ anar, oylanlarında Israjełniñ, çoyovurt, ki yuvuçtur Biygä.

Aytkanı Zak'arianiñ

[Псалом 149]

¹Alıışlañız Biyni yäñi alıış bilä, alıışı anar yöhövünä arilärniñ.

²Sövüngäy Israjeł yaratuçisında kendiniñ,

oɣlanları Sionnuɣ sövüngäylär padşahlıxlarında ken(26r)diläriniñ.

³Alıışlagaylar atın anıñ alıış bilä, saymos bilä da alıış bilä sarnagaylar añar.

⁴Biyänir Biy zoɣovurtuna kendiniñ da biyiklätir sekinläрни хутхарılмаџка.

⁵Ögüngäylär arilär haybat bilä, da sövüngäylär tınclıxlarında kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xilic ekiyanlı berdi xollarına alarnıñ ⁷alma tölöv dinsizlärdän xarşılıxka barça zoɣovurtka,

⁸Baylama xanların alarnıñ (26v) bay bilä, çerüv başlıların [=başçıların] alarnıñ xol biyovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarı yazovga körä. Da haybat budur barça arilärinä anıñ.

Aytkanı Zak'arianıñ [Псалом 150]

¹Alıışlañiz Teñrini arilikindä anıñ, binyatlı xuvatında anıñ.

²Alıışlañiz anı xuvatında anıñ, alıışlañiz anı köplüx[ündä ululux]lunuñ anıñ.

³Alıışlañiz avaz bilä alıış bilä, alıışlañiz anı saymos bilä da alıış bilä.

⁴Alıışlañiz anı sövünclük (27r) bilä, maɣtañiz anı färählik bilä.

⁵Alıışlañiz anı söz bilä tatlı, alıışlañiz anı avaz bilä işitövlü.

⁶Alıışlañiz Biyni avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alıışlañiz Biyni.

Aleluia [Псалом 112/113]

¹Alıışlañiz, oɣlanlar, Biyni da alıışlañiz atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ alıışlı bundan soñra çax meñilikkä diñrä.

³Günäşniñ toyuşundan kün batişına ança al(27v)ıışlıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir barça dżinslardan Biy, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir alay, neçik Biy Teñrimiz bizim, xaysi ki yoyarı tiniyir ⁶da aşaxlarını köriyir köktä da yerdä;

⁷Tirgizir yarlini yerdän da biyiklätir zabunlarını çöplüktän;

⁸Olturyuzur alarni buyruçci buyruççılar bilä zoɣovurtuna kendiniñ;

⁹Turyuzur oɣlanlarını övdä färählik bilä, ne türlü ki ana, oɣlanlarından sövüngän?

(28r) Haybat Ataga da Oɣulga da Ari Dżanga hali da här vaɣt meñi meñilik, amen.

Alıış, ki k'ahana aytar Awrhneal Deñ Asduadzdän [Luke 1: 68-79] soñra.

Añecek' amararıç tatarça

K'ahana: Alıışlañiz, barça yaratkanlar, yaratuçisin yaratkanlarınıñ, Biyin biylärniñ, padşahın padşahlarnıñ,

Teñrisin teñrilärniñ, üläştürücisin barça yaxşılıxlarni, ölümsüz padşah K'risdos, zera tatlıdır, yaxşıdır da meñilik tiri yarlıyamañi anıñ.

Egealk's amenek'ean tatarça

Sargawak: (28v) Kelgänlär barçamız ari gat'o-yige da arakellärniñ yiyövünä, xoliyix yalıız Oylun Teñriniñ, Biyimizni bizim da Xutxaruçimizni, Biyimiz Jisus K'risdosnu, xaysi ki endi haybatı bilä Atasiniñ içinä yalinniñ da xutxardı üç igitni ol Araplardan, yarıxlı da aruv saɣlagay esimizni bizim, ki bolmagay xaçan aldangaybiz yazıxtan da suxlançindän dünyâniñ, evet arzani bolgaybiz saɣlama simarlaganin anıñ, alma tadż yarıxlı Atadan (29r) da tirlik boylarimizga bizim, xaysi ki atadiñ sövüklülärinä kendiniñ, könu Teñri Jisus K'risdos, Biy barini tutuçi, tirgizgäy da yarlıyagay.

Joyea, Deñ, zcoy tatarça

K'ahana: Bürkkin bizgä, Biy, rosa yaxşı yarlıyamañiñniñ seniñ yazıx xilingan da ölümlü boylarimizga bizim, söndür yalinni otnuñ aşinganimizniñ bizim, xutxar bizni meñilik ottan, arzani etkin üç igit bilä alıışlama seni, ögmä şükürlük da haybat sunma saña, (29v) da aytma: Teñri, arit benim yazıxlarimni, Teñri, şayavatlan men yazıxlı üsnä da yarlıya maña, köpyazıxlığa.

Surp Asduadzdäzin tatarça

Sargawak: Surp Asduadzdäzinni da barça arilärni parexos etiyix Ataga köktägi, ki klämäñi bilä yarlıyangay da şayavatlanip tirgizgäy yaratkanların kendiniñ, barini tutuçi Biy Teñrimiz bizim tirgizgäy da yarlıyagay.

İngal, Deñ tatarça

K'ahana: Yöpsün, Biy, xoltxamiz(30r)ni bizim parexosluxu bilä surp Asduadzdäzinniñ, zadasız toyuruçiniñniñ seniñ, da yalbarmaxları bilä barça ari tanıxlariñniñ seniñ işit bizgä, Biy, da yarlıya, çidovlu bolgin, arit da boşat yazıxlarimizni bizim, arzani etkin şükürlük bilä haybatlama seni Atañ bilä da Ari Dżaniñ bilä hali da här kez da meñi meñilik, amen.

Zuardżacealk's tatarça

Sargawak: Sövüngänlär ulu färählik bilä sövünclü turganından Eyämizniñ (30v) bizim da Xutxaruçimizniñ Jisus K'risdosnuñ, xaysi ki boldu yemiş ilgäri barça yuxlaganlarga, uvatti eşikin tamuñnuñ, da çeşti zulunun ölümniñ, da berdi um-

sa binyatli yänäci yänirmäxkâ tirlikinä barça adamlarniñ.

Xoliyix inam bilä Xutxaruçimizdan bizim Jisus K'risdostan, ki arzani etkäy bizni turganina kendiniñ sifatinä oğşaş etmä ten aşaqliximizni bizim haybatına kendiniñ, ze(31r)ra ki bunu atadı, ulu da aytovsuz başxişin bayışladı sövüklülärinä kendiniñ, könü Teñri Jisus K'risdos Biyimiz bizim, tirciz da yarliya.

Ergir bakanem tatarça

Sargawak: Yerni öpärbiz saña, Biy Teñrimiz bizim, kečkänlär uzunluxun kečäniñ da ertälängän yerinä xoşdovanut'ıunnuñ suniyirbiz ertägi al-yişimizni bizim, seni, Biy, al-yişlarbiz da haybatlarbiz, da sendän, Biy, şükürlübiz, çaysi ki arzani ettiñ kečäni eminlik (31v) bilä keçirmä da yetişmä sahatına ertäniñ, arzani etkin bizni, Biy, aytovsuz Atañ alnına seniñ, çaysi ki atadıñ sövüklülärinä seniñ, könü Teñri Jisus K'risdos, Biy barini tutuči, tirciz da yarliya.

Oyormadzkitadz tatarça

K'ahana: Yarliyovuči, şayavatlı da könü ari ulu turganına K'risdosnuñ, Teñrimizniñ bizim, yaraşir haybat, buyruç da hörmät, hali da här kez meñi meñilik, amen.

P'ark' 'i p'arcuns tatarça

(32r) Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä emin, başliç [=bazliç] adamlarga, al-yiş saña biyiklikkä, al-yişlisen, Biy Teñrimiz bizim.

Al-yişlarbiz seni, Biy, da mahtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni, da yerni öpärbiz saña, haybatlarbiz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ ulu haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata barini tutuči, Biy da Oylu Atanıñ yalyiz toygan Jisus K'risdos da Ari Džan, (32v) Biy Teñri, çozusu Teñriniñ da Oylu Atanıñ, çaysi ki aldıñ *bizimkini* ari gojstan, yarliyadıñ, kötürdüñ yazıxın dünyâniñ, da hali yöpsün çoltçamizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Atanıñ, yarliya bizgä, zera sen yalyiz arisen, yalyiz biyiklänipen, sen yalyiz Biyimiz bizim Jisus K'risdos.

Biy da Džan Ari, ol haybattandır Teñri Ata bilä, amen.

Da här vaçt al-yişlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atıñni seniñ meñi da meñilik.

Arzani et(33r)kin, Biy, künnü bu eminlik bilä da yazıxtan başça saçla bizni.

Al-yişlisen, Biy Teñri atalarimizniñ bizim, ögövlü da haybatlıdır ari atıñ seniñ meñilik.

Al-yişli Biy, övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

Biy, işanç bolduñ bizim džins-džinistan.

Men çolarmen, Biy, yarliya maña da oñalt boyumnu benim.

Men yazıç ettim saña.

Körgüz bizgä, Biy, yarliyamaçıñni seniñ da çutçarmaçıñni seniñ, ber bizgä yarliyamaçıñni seniñ meñ(33v)ilik işi çoluñnuñ seniñ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim.

Övrät maña etmä erkiñni seniñ, zera sensen Teñrim benim yalyiz, sendändir, Biy, çovraçıñ tirlilikniñ, da yarixi bilä yüzünün seniñ köriyirbiz yarixni.

Saçkin yarliyamaçıñni seniñ, kimlär ki tanirlar seni, Biy.

P'ark' badiw tatarça

Haybat, da hörmät, da yer öpmäç biyikliktä Ata Oylu Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik.

P'araworesçuk' tatarça

Haybatliyix barçanı tu(34r)tuči Teñrini, Atasın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, şükürlü bolup andan, ki saçladı bizni eminlik bilä keçimizni haligi da yol körgüzdü bizgä çaramyuluçtan yarixka, ölümdän tirlikkä, küflanmäxtän buzulmaçsizliçka, biliksizliktän bilmäçliçkâ, könülükünä kendiniñ.

Yalbariyix da çoliyix andan, ki uzunluxun kündüznün eminlik bilä da barça köñül çoşluxunuñ açiçliçi bilä etkäy keçirmä bizdän [=bizgä], da abrap saçlagay (34v) çoyovurtun kendiniñ Teñrilik çuvatı bilä, çaysi ki barçasiniñ üsnä yaxşılıçi bilä kendiniñ buyruçu bardır, barini tutuči Biy Teñrimiz bizim tircizgäy da yarliyagay.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarliya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki kömüldün bizim üçün, yarliya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, (35r) ari ölümsüz, ki turduñ ölüdän bizim üçün, yarliya bizgä.

P'araworeal tatarça

Haybatlı da al-yişli dayma ari gojs Asduadzın Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim, çutçar bizni sinamaçtan da barça tarliçlarimizdan bizim, amen.

P'irgeliz mez 'i p'orcut'ene tatarça

Xutçar bizni sinamaçtan da barça yaman çilinganimizdan bizim.

Vs lseli linelaj tatarça

Sargawak: İşitövlü bolmaç üçün (35v) Eyämiz Teñrigä avazına çoltçamizniñ bizim pareçoşluçu bilä surp Asduadzınniñ enmäçi bilä üstümüz-

gä bizim yarlıyanmaçı da şayavatı Eyämiz Teğri-niñ, barini tutuči Biy Teğrimiz bizim tırgızgäy da yarlıyagay.

**Vs çayayut'ean tatarça
Xoltça eminlik üçün**

Eminliki üçün barça dünğaniñ da toxtalmaçı üçün ari yuxövnüñ seni, Biy, yalbariyiç. Aytiiyç barçamiz [bir] söz bilä: Biy, yarlıya.

(36r) **Alıñı Manase çanniñ**

[2 Паралипоменон, после 36 главы]

Biy barini tutuči, Teğrisi Aprahamniñ, Sahag-niñ, Jagopnuñ da züryätiniñ alarniñ toyrularniñ, barini tutuči Biy, boşat maña yazıçlarimni menim.

Ki ettiñ köknü da yerni da barça körkün alar-niñ, barini tutuči".

Ki bayladıñ teñizni sözü bilä buyruçuñuñ seniñ, yaptiñ teränlikläriñ, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı [a]tiñ bilä seniñ, barini".

Ki barça nemä çorçup titrär yüzündän çorçu-lu çuvatıñniñ, barini tutuči".

Yetövsüzdür ulu körkü haybatlı arilikiñniñ seniñ, öçäşlidir yüräklänmäçiñ seniñ yazıçlılar üs-nä, ol ölvösüz da tergämäxsizdir yarlıyamaçı sö-vünçlüküñnüñ seniñ, barini tutuči".

Sen, Biy, biyiklängän, şayavatlisen da uzun-esli, köpyarlıyovuči, da hayufsunursen ya(37r)-manlıçi üsnä adamlarniñ, barini tutuči Biy, bo".

Sen, Teğri, çoymadıñ luçz toyrular üçün Apra-hamga, Sahagga, Jagopka, ki yazıç çilinmadılar saña, ba".

Evet çoyduñ poşmanlıç men yazıçlı üçün, zera yazıçlarim menim artıxtır, ne ki çumu teñizniñ, da arttılar töräsizliklärim menim, barini".

Dügülmen arzani baçma da körmä biyiklikin seniñ köplüçündän töräsizlikimniñ menim, barini tutuči Biy".

(37v) Taspolganmen men tutkanından biçovlar-dan temirniñ, çaysi ki yoxtur maña tınçlıç, barini".

Öçäştirdim yüräklänmäçni da yamannı alni-ña seniñ ettim, turyuzdum gurk' ta arttırdim çişimni boyuma menim, barı".

Da hali, Biy, aşaxlatırmen tizin yüräkimniñ menim da çolarmen tatlı yarlıyamaçıñdan seniñ, ba".

Meça, Biy, meça, da töräsizliklärim menim men mendän bilirmen, barini tutuči".

Yalbarip çolarmen sendän, (38r) Biy, boşat maña, boşat da tas etmä meni töräsizlikimä körä menim, barini tu".

Meñilik öçäşmägin maña, Biyim, da aña ya-manlıçimni menim da borçlu etmägin meni engän-lär bilä tibiñä yerniñ yamanlıçları bilä, ba".

Zera sensen Teğrisi luçz tartkanlarniñ, umsa-sisen, da maña körgüz yaçşı etüçilikiñni seniñ, ba".

Tırgız meni seniñ köpyarlıyamaçıñ bilä, da men alyışlarmen seni barça künlärindä tırlıkim-niñ menim, ba".

Seni, Biy, alyışliyirlar bar(38v)ça köktägi friş-täläri köknüñ, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña menim yazıçlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maña.

Teğrim, arit meni, yazıçlini, yazıçtan da tir-giz.

Teğri, şayavatlı bol maña, yazıçlı çuluña, da yarlıya maña, köpyazıçlıga.

Barçadan alyışlı ari gujs [=gojs], Teğrini to-yurgan ari Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Teğrigä biz (39r) yazıçlılar üçün.

Barça ariläri Teğriniñ, pareços boluñuz köktä-gi Ataga biz yazıçlılar üçün.

Krisdos, Oylu Teğriniñ, öç saçlamagan, yöp-sün çoltçamizni bizim, zera saña umsanıptırlar boylarimiz bizim.

Yeñüçi çuvatıñ bilä, ari, da tırlık etüçi, da özdän çaçıñ bilä seniñ saçla bizni.

Yeber, Biy, frıştäsiñ eminlikiñni seniñ, ki ke-lip saçlagay bizni müşçüllüçtan kündüz da keçä.

Da adam sövüküñ bilä seniñ añ bizni, Biy, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä (39v) seniñ, da yarlıya biz-gä.

Egyalk's'i çosdovanut'ıun tatarça

Kelgänlär barçamiz çosdovanut'ıunga poşo-manlıçniñ inam bilä umsamizni bizim yazıç [=yal-yiç] toygan Oyluna Teğriniñ çoyıyıç yüräkimizni bizim çolmaç bilä andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganımızniñ bizim, zera ol kendidir ayovuçimiz, Teğrisi meñilikniñ, çaysi ki keldi erki bilä Atasiniñ çutçarma yaratkanlarin, da aytı kendinä bolma arıtuči yazıçlılarniñ, umsañ luđz tartkanlarniñ, bayışlap tınçlıç (39^{bisr}) emgängänlärgä, yöpsünüp ayır yüräkläriñ [=yüklüläriñ] da zabun-larni yazıç bilä poşmanlıçniñ aruvluçuna.

Hali keliñiz, barçañiz, aşaxlanip dżaniñiz bilä, siniñ yüräk bilä tüşiyiç da yiyiyiç alniña Eyämiz-niñ, yaratuçimizniñ bizim, ki keçirgäy bizdän çasumnuñ çişimni aşınganımızdan bizim yaçşı et-mäçi bilä kendiniñ, Biy barini tutuči, Biy, tırgız-gäy da yarlıyagay Biy yazıçlılarga.

Der Asduadz p'ırgut'ean tatarça

(39^{bisv}) Biy Teğri çutçarılmaçimizniñ bizim, çaysi ki yarlıyovuçisen, uzunesli da köpyarlıyovu-

çi, çaysi ki hayufsunursen yamanlıxlarni, zera klämässen ölümün yazıxlılarniñ, yoçsa çaytmaçın anıñ yollardan yaman da tirlikin, sen, Biy, dżo-mart yarlıyamaçıñ bilä seniñ [övündür çullarıñni seniñ], da ber alarga yer poşmanlıçka, bariş yetöv-süz adam sövüklüküñ [sövünçlüküñ] bilä seniñ, da et bularni çlunokları bilä yixövüñniñ seniñ, ne türlü ki saçaygaylar dżan (40r) bilä çosdovanu-tiun da poşmanlıç aşıra, ki kelip yuxövünä seniñ, sungaylar saña alıış şükürlük da haybat žoyovur-tuñ bilä seniñ Ata Oğul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

Or kerakojn tatarça

Bu şaragan tum zamanına sarnalıyir saz bilä.

Xaysi ki dayin biyik, ne ki köknü körkäyttin ari yixövüñnü ari çaniñ bilä seniñ, K'risdos, da köktägilärgä körä yergälättin (40v) bunda böläk-lärin arakellärniñ, da markarelärnin, ulu varta-bedlär bilä, bugün yiyilip böläkläri k'ahanalarnin, sargawark'larnin, tibirlärniñ da giyerigoslarnin, temyan suniyirbiz alniña seniñ, Biy, oçşas Eski Törägä Zak'ariaga körä, yöpsün bizdän temyan çurbanin, neçik çurbanin Apelnin, Nojnuñ da A-rahamniñ, pareçosluluçu bilä yoyargi arilärinñniñ seniñ, här vaçt binyatlı saçla stolica(41r)sin Erme-nilikniñ.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki çaçlandiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki kömüldiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki turduñ ölüdän, yarlıya bizgä.

Hawadamk' tatarça

Inanirbiz bir Teñrigä, Ataga barçani (41v) tu-tuçiga, yaratuçisina köknü da yerni, körüngänlär-ni da körünmägänlärni.

Inanirbiz bir Biygä da Jisus K'risdoska, Oğul Teñrigä, [Teñridän] toyganga, Atadan yalyiz toy-gan, bu kendi barlıxından Ataniñ, Teñri Teñridän, Yariç Yariçtan, Teñri könü Teñridän könü toygan, da etilmägän, ol kendi tarbiyatından Ataniñ, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körün-gänlär da körünmägänlär.

(42r) Xaysi ki biz adamilikimiz üçün da bizim çutçarılmamız için enip köktän ten aldı, adam boldu, toydu tügällik bilä ari gujs [= gojs] Mariam-dan Ari Dżan bilä, çaysi bilä ki ten aldı, dżan, da es, da barça, ne ki adamda.

Könülük bilä, da dügül saçınmaç bilä çiyinal-di, Bu kendi çaçlandi.

Üçünçi kündä turdu.

Çixti kökkä, olturdu oñ yanina Atasiniñ.

Kelmälidir ol ten bilä da haybatı bilä Ata-(42v)siniñ yaryulama tirilärni da ölülärni, çaysi-niñ ki ari da ölümsüz çanlıçına yoytur soçyu.

Inanirbiz bir Ari Dżanga da, etilmägän da tü-gäl, çaysi ki sözlädi orenk'tä da markareliktä, da Awedaranda, ki endi Jortananga, k'arozel etti ye-berilgänni da turdu arilärdä.

Inanirbiz bir yalyiz, bütöv da arak'ellärniñ yi-çövünä.

Tapuniyirbiz bir migirdut'iunga ludz tartmaç-ka arınmaçka da (43r) boşatlıç yazıçlarga;

Turmaçın ölülärniñ meñilik yaryuga dżanlar-ga da Teñrigä [=tenlärgä];

Köktägi çanlıçka da meñilik tirlikkä.

Evet çaysilari ki aytiyirlar anıñ üçün, ki edi zaman, çaçan yoç edi Oğul, ya edi zaman, çaçan yoç edi Ari Dżan, yaçom bolmamaçtan boldular, ya özgä barlıçtan, aytsalar bolgan etilmägän Oğ-lun Teñriniñ ya Ari Dżanni, yaçom teşkirilmälidir-lär ya özgä türlü bolmalidirlar, anıñkibik aytkan-larni yöpsünmäs, evet çaryiy(43v)ir bütöv da ara-k'ellärniñ ari yixövü.

Surp Krikor Lusaworiçniñ aytkani çoyurda Işg mek' p'araworescuk' tatarça

Evet biz haybatlıyix ne ki meñiliktän burun yer öpmäç bilä ari Errortut'iunga, bir Teñrilikkä, Ata Oğul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

Es ews hawadov tatarça

Da dayin inam bilä yalbariyix da çoliyix Eyä-miz(44r)dän da Xutçaruçimizdan bizim Jisus K'risdostan sahatına çuluñnuñ [=çulluñnuñ] da al-yişniñ, ki arzani yöpsünmäçkä etkäy, işitkäy ava-zina yalbarganimizniñ bizim, yöpsüngäy çoltçasin yüräkimizniñ bizim, boşatkay aşınganimizni bi-zim, yarlıyagay üstümüzgä bizim.

Alyişimiz bizim da çoltçamiz här vaçt kiryay alnina ulu Biyiklikiniñ anıñ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toyruçuñnu çazyanma işniñ yaçşisin, ki yarlıyamaç (44v) başyişin kendiniñ et-käy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim barini tutuči tiryizgäy da yarlıyagay.

Pazmut'iunk' hreşdagac tatarça

Köplüçü friştälärniñ, köktägilärniñ, enip kök-tän yalyiz toygan padşah bilä, çaysilari ki yirlap da ayttılar: «Budur Oğlun [=Oğlu] Teñriniñ». Bar-çamiz aytiyix: färâh boluñuz, köklär, da sövünsün-lär himläri dünyäniñ, zera Teñrisi meñilikniñ yer üsnä köründü da adamlar bi(45r)lä yürüdü, ki tir-gizgäy dżanlarimizni bizim.

Ov e orbeş tatarča

Kimdir alay, neçik Biy Teŋrimiz bizim? Xaçlandi bizim üçün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamlı boldu dünyâgâ, da aýındi kökkä ol ten bilä haybat bilä. Keliñiz, žoyovurtlar, frištälär bilä al-ış sarniyıx añar, aytmaç bilä: ari, ari, ari sen, Biy xuvatlılarını.

Hreştagajin tatarča

Frištälär yergälik bilä toldurdu, (45v) Teŋri, seniñ ari yuxövünü, miñlär miñi hreştagabedlär bardırlar alniña seniñ, da tümänlär tümäni frištälär xullux etiyirlär saña, Biy, adamlardan biyändiñ yöpsünmä alyişni avaz bilä alyişli: ari, ari, ari [Biyi] xuvatlılarını.

Sirput iun tatarča

Ariliki arilärniñ, ulusen da xorçulu, da zorlulari frištälärniñ alyişliyirlar seni da aytiyirlar:

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik.

(46r) *Marmın Derunagan tatarča*

Biyimizniñ teni da xutxarıлмаç xani alnimizga bolgan, köktägi xuvatlılar körümsüz sarnap aytiyirlar tiyyisiz avaz bilä: ari, ari, ari Biy xuvatlılarını.

K'risdos i meç mer tatarča

K'risdos aramizga bizim köründü, çaysi ki bar munda, Teŋri olturdu.

Eminlik avazi çalindi, ari körüşmäçkä dästür berildi.

(46v) Yiñimiz bir džan boldu, öpüşmäçkä, tügällikkä berildi.

Duşmanlıx yıraçlandi, sövük här yari yayildi.

Hali, xulux etkanlar, kötürüp avaziñizni, beriñiz alyişni bir ayizdan

Birliktä bolgan Teŋrilikkä, çaysi ki serovpełär arilik aytuçidirlar.

Kimlar ki inam bilä çarşi turupsiz ari padşahlıx seyanına,

Körünüz K'risdosnu olturgan padşaxni da çövräläp dolaşkan xuvatlılarından köknüñ.

(47r) Yoyari köturiyix köz salıp da yalbarıp bunu aytiiyix:

Yaziçlarimizni bizim aňmagaysen, yoçsa şayavatiñ bilä seniñ aritkaysen.

Frištälär bilä alyişlarbiz seni da ariläriñ bilä seniñ haybat saña, Biy!

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy xuvatlılarını, toludurlar köklär da yer haybatıñ bilä seniñ. Alyiş biyiklikkä! Al-yişli, ki keldiñ da kelsärsen atına Eyämizniñ! (47v) Osanna biyiklikkä!

Hajr ergnawor tatarča

Ata köktägi, çaysi ki Oğluñnu seniñ berdiñ ölümgä bizim üçün suçlu, borçumuz üçün bizim,

tökülmäxinä çaniniñ aniñ çolarbiz sendän, yarlıya sözlü çoyunlarıña.

Barçadan alyişlisen, Biy, alyişliyirbiz seni, ögiyirbiz seni, şükürläniyirbiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim, alniña seniñ, Biy.

(48r) *Orti Asduđzoy tatarča*

Oylu Teŋriniñ, çaysi ki çurban bolduñ barışmaçına Ataniñ, ötmäkin [=ötmäki] tirlikniñ üläşiniyirsen bizgä, tökülmäxi üçün ari çaniniñniñ seniñ çolarbiz sendän, yarlıya çaniñ bilä seniñ çutxargan sözlü çoyunlarıña.

Hoki Asduđzoy tatarča

Džani Teŋriniñ, çaysi ki haybatlı siriniñ köktän enip tügälliyirsen çolumuzdan ötläş bizim, tökülmäxi üçün (48v) çaniniñ aniñ çolarbiz sendän, tındir džanların keçmişlarimizniñ bizim.

Hajr mer tatarča

Atamız bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıñ seniñ, kelsin çanlıçıñ seniñ, bolsun erkiñ seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bugün, boşat [bizgä] bizim borçumuznu, neçik ki biz boşatirbiz bizim borçularimizga, bermä biz(49r)ni sinamaçlıçka, yoçsa çutxar bizni yamandan. Zera seniñdir çanlıç da çuvat, da saña haybat meñi meñilik, amēn.

Miajn surp tatarča

Yalyiz ari, yalyiz Biy, Jisus K'risdos, haybatına Ata Teŋriniñ, amēn.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oğul Ari Džan, alyiş Ataga da Oğulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik.

(49v) *K'risdos badarak eal tatarča*

K'risdos çurban bolgan üläşiniyir aramizga bizim, ałełuia.

Teniñ kendiniñ beriyir bizgä yemäçkä, ałełuia.

Da ari çanin kendiniñ бүрkiyir üstümüzgä bizim, ałełuia.

Yuvuçlanıñiz Biygä da alıñiz yariçni, ałełuia.

Aşanıñiz da körünüz, ki tatlıdır Biy, ałełuia.

Alyişlanıñiz Biyni köktä, ałełuia.

(50r) Alyişlanıñiz Biyni biyikliktä, ałełuia.

Alyişlanıñiz ani, frištäläri aniñ da barça çuvatlıları aniñ, ałełuia.

Karñ Asduđzoy tatarča

Xozusu Teŋriniñ, çaysi ki köturiyirsen yazıçni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Xuzusu Teŋriniñ, ki köturiyirsen yazıçni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Xuzusu Teŋriniñ, çaysi ki kötürdüñ yazıçni (50v)ni dünyâdan, ber bizgä eminliçni.

Lüçak' 'i parut'eç tatarça

Tolduğ igiliginđän seniñ, Biy, aşamağ bilä te-
niñni da çanıñni seniñ.

Haybat biyiklikkä da Yedürüçimizgä bizim, ki
här kez yediriyrsen bizni.

Ber bizgä dżanlı alyışiñni seniñ.

[Псалом 33/34]

¹Saymosudur Tawit' markareñiñ, zamanına,
ki teşkirdi sözün kendiniñ Apimelikniñ alnına da
soñ(51r)ra yeberdi anı da ayttı:

Awrhneçiz izDer jamenajn...

²Alyışliyim Biyni här sahat, här sahat alyışi
anıñ ayzimda menim.

³Biy bilä mağtangay boyum menim, işitkälär
sekinlär da färâh bolgaylar.

⁴Ululatıñiz Biyni menim bilä da biyiklätiñiz
atın anıñ bir oğurdan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça
tarlıxından [=tarlıxımdan] menim çutçardı meni.

(51v) ⁶Yuvuçlanıñiz Biygä da alıñiz yarıçni, da
yüzläriñiz siziñ uyalmagaylar.

⁷Bu yarlı sarnadı Biygä, da Biy işitti buña,
tarlıklarından bunıñ çutçardı bunu.

⁸Böläki friştälärniñ Eyämizniñ övräsinädür
çorçkanları bilä kendiniñ da sağlar alarnı.

⁹Aşañiz da körüñüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır
er, çaysi ki umsanır aña.

¹⁰Xorçuñuz Eyämizdän, barça ariläri anıñ, zera
(52r) heç nemä yoxtur eksiklik çorçuçılarına anıñ.

¹¹Ulu çodžalar miskinländilär da aççındılar,
evet çaysıları ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alar-
dan barça yağşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım menim, da işitiñiz maña,
da çorçusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlä-
rin kendiniñ körmä yağşılıçta?

¹⁴Tiyıldir tiliñni seniñ yamanlıçtan da erinlä-
riñ seniñ — sözlämägäylär (52v) hilläliçniñ [=hillä-
liçni].

¹⁵Vaz kel yamandan da etkin yağşılıçni, izdä
eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közläri Eyämizniñ toyrularniñ üsnä, da çu-
laçları anıñ alyışlarıniñ üsnä alarnıñ.

¹⁷Yüzläri Eyämizniñ yaman çilinganlarıniñ üs-
nä — tas etmä yerdän jışadagların alarnıñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alarga
da barça tarlıkların(53r)dan alarnıñ çutçardı alarnı.

¹⁹Yuvuçtur Biy alarga, kimlär ki opranıptır-
lar yüräkläri bilä, da aşıçlarıni dżan bilä tırgizir.

²⁰Köp tarlıçları bardür artarlarnıñ, barçadan
çutçarı alarnı Biy ²¹da sağlar barça söväklärin
alarnıñ, da ne biri dä alardan opranmagay.

²²Ölümü yazıçlıniñ yamandır, yoğsa kim ki
körälmäs toyrunu, pošman bolgay.

²³Çutçarı Biy dżanların (53v) çullariniñ ken-
diniñ, pošman bolmagaylar barçası, çaysıları ki
umsanıptırlar aña.

Haybat ataga Oğulga da Ari Dżanga hali da
här kez meñi meñilik, amən.

*Saymosudur Tawit' markareñiñ, çaysi ki ke-
çägi alyışta çoran alnına aytilir.*

Es ar Asduadz tatarça

[Псалом 54/55: 17-18]

¹⁷Men Biy Teñrigä sarnadı, da Biy işitti ma-
ña. ¹⁸[Keçädän], ertä da (54r) yarımkindä çulaç
etär edim Teñrimä menim da işanır edim tirlik be-
rücügä, ki çutçarı çulun kendiniñ da tırgizir adam
sövüçi Biy.

P'ark'hör tatarça

K'ahana: Haybat Ataga da Oğulga da Ari
Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amən.

Ew e(w)s ça(çay)ut'ean tatarça

Sargawak: Da dayı artıç eminliki üçün Biyni
yalbariyiç, ki tırgizgäy da yarlıyağay.

Ahnut'ıun ew p'ark' tatarça

K'ahana: (54v) Haybat da alyış Ata Oğul Ari
Dżanga hali da här kez meñi meñilik.

Xonarh e çoj tatarça

[Псалом 85/86]

¹Aşaçlat, Biy, çulaçıñni seniñ da işit maña, ze-
ra yarlı da miskinmen men.

[²Saçla dżanımnı menim, ari Biy, çutçar çu-
luñnu seniñ, Teñrim menim.]

³Yarlıya maña, Biyim, ki saña çayırdım kün
uzun, ⁴färâh et dżanın çuluñnuñ seniñ, zera saña,
Biy, kötürdüm közlärimni menim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da (55r) toyrusen, köpyar-
lıyovuçi barçasına, ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Biy, çoltçama menim da baçkin
avazına yalbarganımnıñ menim.

⁷Kününä tarlıçımnıñ menim sarnadı, saña,
da işittiñ maña.

⁸Oğşaş dügüldür saña kimesä teñrilärdän,
Biy, da dügüldür kimesä, neçik işiñ seniñ.

⁹Barça dżınlarnı, ki ettiñ, kelsinlär da yerni
öpsünlär alniña seniñ da (55v) haybatlasınlar atıñ-
ni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen, Biy, da sk'ançelik' etärsen, da sen
yalıız Teñrisen.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da barı-
yim könülükünä seniñ, da färâh bolgay yüräkim
menim çorçma atıñdan seniñ.

¹²Tapunıyım saña, Biy Teñrim menim, bar yü-
räkim bilä menim haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

(56r) ¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamaçın seniñ, çutçardın dżanımnı benim tıbdägi tamuçtan.

¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yïynları çuvatlılarınñ izdädilär boyumnu benim, da sayınmadılar seni, Teñri, allarına kendiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim benim, şayavatlisen da yarlıyovuçi, uzun(56v)esli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶baçkin maña da yarlıya maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşınıñ seniñ, ¹⁷da etkin maña nişan yaçşılıçtan.

Körgäylär körälmägänlärım benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

(57r) ***P'ark' e zDer tatarça***

Haybat saña, Biy, haybat saña, Biy, haybat saña, Teñri.

Ew ewş çayaçut'ean tatarça

Da dayi artıç emınlıki üçün Biyni yalbarıyıç, ki tırgızgäy da yarlıyagay.

Ahnut'ıun ew p'ark' tatarça

Haybat da alıış Ata Oçul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

Abreço zıs tatarça
[Псалом 139/140]

²Abra meni, Biy, yaman adamdan, köñsüz (57v) kişidän çutçar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniñ, kün uzun hadirlädilär uruşka.

⁴İtilädilär tillärin kendiläriniñ, da açusu izniñ erinläri tıbinä kendiläriniñ.

[⁵Saçla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da yaman adamdan çutçar meni.]

Sayış ettilär batal etmä yürügänimni benim, ⁶yaşirdilar öktämlär sırtmaç maña.

İplär saldılar maña sırtmaç ayaçlarıma (58r) benim, çövräsinä steşkalarimniñ benim pogorşen'e çoydular maña.

⁷Ayttim Eyämizgä: Teñrim benim sensen, çulaç çoy, Biy, avazına alıışimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çulaçimniñ benim [=çutçarılmaçımizniñ], kölgä başıma benim kününä oçraşniñ.

⁹Çıçara bermägin meni, Biy, küsänçlikinä yazıçlılarınñ, kimlär ki sayışladılar benim üçün heç nemädän urma meni.

(58v) Ki heç biyıklänmägäylär sayışları alarniñ, tügällänmägäylär uçuna soçyulariniñ alarniñ, ¹⁰çaz-yanganı ayızlarıniñ kendiläriniñ yapkay alarni.

¹¹Tüşürgäysen üstlärinä alarniñ uçunların otnuñ, yemirgäysen alarni, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oçmagay yer üstünä, yazıçlı adamni yamanlıçı kendiniñ ulagay tas bolmaçka.

(59r) ¹³Tanıdım, ki yarçu etärsen, Biy, yarlıga da köñülük barçasızga.

¹⁴Toyrular şükürläsinlär atıñdan seniñ, turgaylar toyrular alnına yüzünñ seniñ.

Der, gartaçi tatarça
[Псалом 140/141]

¹Biy, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alıışimniñ benim, sarnaganıma benim saña.

²Toçru bolsun alıışım benim, neçik temyan, alnıña seniñ, Biy, kötürül(59v)gänin [=kötürülgäni] çollarimniñ benim — çurban keçägi.

³Xoygın közätüçi ayzıma benim da eşik bek erinlärimä benim, ⁴ki yañılmaçay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüşlü bolmagaymen tañlanganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni artar yarlıyamaçı bilä, da azarlagay; oleyoku yazıçlıniñ yaylamaçay başımniñ [=başımni] benim erkinä anıñ.

(60r) ⁶Tiyıldilar yuvuç çayaga yarçuçıları alarniñ, işitkäylär sözlärimä benim da tatlılançaylar.

⁷Neçik çalinlıçı topraçniñ, ki yayılıptır dünyäda, saçilçaylar söväkläri alarniñ yuvuç tamuçka.

⁸Saça, Biy, Biy, közlärimdirlär benim, saña umsandım, Biy, çıçarma dżanımnı mendän.

⁹Saçla meni satamadan, ki yaşıriptirlar maña pogorşen'asından töräsiz(60v)lik etkänniñ.

¹⁰Tüşsünlär sırtmaçına anıñ yazıçlılar yalıç men men keçkinçä.

Çajniw imov tatarça
[Псалом 141/142]

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim men Biyni çoldum.

²Saçıyım alnına Eyämizniñ alıışimni benim da tarlıçimni benim alnına anıñ ayttım.

³Eksilgäninä mendän dżanımnı benim sen, Biy, tanıdın steşkalarimni, yol bilä, ki barıy(61r)ir edim, yaşirdi maña sırtmaç.

⁴Baçıyır edim oçumdan da köriyir edim, da kimesä tanımadı meni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da heç tapulmadı izdävüçi boyumnu benim.

⁵Çaçırdım saña, Biy, da ayttım: sensen umsam da ülüşüm benim yerindän tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alışıma benim, zera men aşaç boldum asrı, tırgız meni çuvalagan(61v)lardan, zera çuvatlandılar mendän.

⁷Çıçar zındandan boyumnu benim, şükürlänçaymen atıñdan seniñ.

Saņa baçiyirlar artarlar, negä diñrä töläsär-sen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Hasealk's tatarça

Sargawak: Yetiškänimiz sahatına keççurunun barçamiz, kötürüp (62r) çolumuznu bizim, haybatlarbiz seni, Biy Teñrimiz bizim, çaysi ki baçışladıñ bizgä kündüznü eminlik bilä keçirmägä da yetiškä sahatına keçäniñ çurunnun, arzani etkin bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniñ yiri bilä şükürlüknü sunma Eyämiz Teñrigä, barini tutu-çığa, ki tırgizgäy da yarlıyagay.

Ayaçescuk' zamenagal Asduadz tatarça

(62v) *Sargawak:* Yalbariyiç barini tutuçi Teñrini, Atasın Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ, çanin eminlikniñ, eminlik üçün, bir yalyiz ari bütün dünyäniñ da arakellärniñ yiçövü üçün, ki köp yillarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teñrimiz bizim, da çanlarni eminlik etüçilärni yebergäy bizgä ulu ari da çorçulu atı üçün kendiniñ, ayalıçlarin uruşlariniñ, zpahilärniñ zpahi başçılarin, çoyovurt-(63r)nu, kirmäçimizni bizim eminlik bilä saçlagay da barça uruşlarin duşmanlarniñ uvatkay bizdän. Biy barini tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Ijirni yetiškändä alnimizga kelgän keçämizni eminlik bilä inam bilä Eyämizdän çoliyiç.

Frištäsini eminlikniñ da közätüçi boylarimizga bizim inam bilä [Eyämizdän] çol".

Arimaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam bilä Eyämizdän".

(63v) Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşuçi da közätüçi džanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyiç.

Da daçı artıç bir sözdän könü da ari inamimiz üçün Biyni yalbariyiç. Boylarimizni bizim da biri birimizni saņa, Eyämiz Teñrigä, simarlıyiç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyiç barçamiz biz bir ayızdan: Biy, yarlıya.

(64r) Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki çaçlan-dıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki kömüldüñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki turduç ölüdän, yarlıya bizgä.

Haybatlı da alyişli dayma ari gojs Asduadzdzin (64v) Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oçluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

P'irgel izmez tatarça

K'ahana: Xutçargay bizni sinamaçtan da barça totçarlıçimizdan bizim.

Vasn lseli lineloj tatarça

Sargawak: İşitövlü bolmaç üçün Eyämiz Teñrigä avazına çoltçamizniñ bizim pareçosluçu bilä surp Asduadzdzinniñ enmäçi bilä üstümüzgä bizim yarlıyamaçi da şayavati (65r) Eyämiz Teñriniñ, barini tutuçi Biy Teñrimiz bizim, tırgiz da yarlıya.

Ahnut' iun ew p'ark' tatarça

Alyiş da haybat Ata Oçul Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Hamparci zaçs im tatarça

[Псалом 120/121]

¹Kötürdüm közlärimni benim taçlarga, çaydan ki maña kelgäy boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

(65v) ³Bermägin seskänmäçkä ayaçiñni seniñ, da yuçlamasin közätiniñ seniñ.

⁴Neçik yuçlamas, da ne yuçuğa barir saçlavu-çisi İsrajelniñ.

⁵Biy saçlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ çolu bilä kendiniñ.

[⁶Günäş kündüz saņa zulüm etmägäy, da ne ay keçädä.]

⁷Biy saçlagay seni barça yamandan, saçlagay Biy boyuñnu seniñ.

⁸Biy saçlagay kirgäniñni da çičkanıñni seniñ, mundan soñra çaç meñilikkä diñrä.

(66r) Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Ey Asduadzdzin, gojs Mariyam

Ey Asduadzdzin, gojs Mariyam, aniñ üçün biz yüzümüz üsnä tüşüp alniña seniñ çuruliyir yüräkimiz bizim da sıçtovlu yüräkimiz bilä aytarbiz:

Ey barçadan alyişli surp Asduadzdzin, gojs Mariyam, ki yaratılmagan tarbiyatın Teñriniñ toçdur(66v)duñ, pareços bol bizim üçün seniñ yalyiz Oçluña, ki yarlıyagay biz yazıçlılarga.

Ki çarışin ew aniñ alyişka teşkirdiñ, pareços".

Ki yandıñ Teñrilik otu bilä da çičäkländiñ Teñrilik yarıç bilä, pareços".

Sen, ertägi yarıç, ki sezikli günäşni aldiniñ adämilärgä, pareços".

Sen, öğüvlükü markareläriñ da tadzi arak'elärniñ, pareços".

Sen, padşahlar çičäki şu(67r)şan, ki çurumagan çičäkni toçulduñ [=toçurduñ], pareços".

Sen, sövünçlüki adämilärniñ da färählikni frištälärniñ, pareços".

Sen, tadzi gojslarniñ da övündürüçisi mardiroslarniñ, pareços".

Sen, olturyuçi Tejriniñ da anası Yaratuçiniñ, pareços".

Sen biyikländiñ teniñ bilä barça frištälärniñ böläkindän biyik da kirdiñ anda, çayda heç kirmäs yaratkani Tejriniñ, pareços".

Sen öldüñ teniñ bilä hay(67v)batina Tejrilik-niñ, Oyluñnuñ, pareços".

Sen, çaniçä köktägi, Tejrilik yariç bilä yiltri-yirsen, pareços".

K'risdosnuñ surp toygani üçün, ki Tejri toçurduñ [=toçurduñ], pareços".

Seniñ ari sütünüz üçün, ki Tejrini yedirdiñ, pareços".

Seniñ ari çollarıñ üçün, ki Tejrini yürüttüñ, pareços".

Seniñ ari erinläriñ üçün, ki Tejrini öptüñ, pareços".

Seniñ ari tiliñ üçün, ki Tejri bilä sözlä-di(68r)ñ, pareços".

Seniñ ari burnuñ üçün, ki ölümsüz bilä tolduñ, pareços".

Seniñ ari közläriñ üçün, ki Tejrini kördüñ, pareços".

Seniñ ari çulaxlarıñ üçün, ki Tejriniñ avazin işittiñ, pareços".

Seniñ ari yaşlarıñ üçün, ki töktüñ utrusuna yalyız turgan Oyluñnuñ, çaçan çaç üsnä, pareços".

Na aniñ üçün, barça(68v)dan alyışli Mariyam, ki biyikläniñsen barça frištälärniñ böläklärindän biyik, ki körküsen köktägi tärbasiniñ, da körküsen köktägi kelinläriñ, da suçlançi alarniñ tadžindan.

Na çaçan yiltrasa, günäşniñ yariçi kibik, kün toçuşu kününä yiyinniñ utrusuna köktägi padşah-niñ, seniñ yalyız Oyluñnuñ, pareços".

Xaniçä suçlançi, Ma(69r)riam gojs Asduadzadzin, çol seniñ Oyluñdan, ki arzani etkäy alarni, ki tapunurlar aniñ Tejrilikinä, neçik tirilärni, çuruma tadž bilä, yariçli ton bilä, yanar gant'ey bilä, neçik günäşniñ yariçi, kirmä kiyövnüñ tärbasına gojslar bilä da arzani bolma eksilmäs färähliktä meñi meñilik, amēn.

Xoltça surp Asduadzadzin

Yügünüp al(69v)niña seniñ, surp Asduadzadzin, da çolarmen sendän, könü alyışli ari aruv gojs Asduadzadzin Mariyam, anası K'risdosnuñ da bizim Tejrimizniñ, yariçli dadžar Tejriniñ, anası da Tejriniñ övü, çaysi ki tañlanip ediñ dünyâniñ yaratilganından burun, ki biyändi saña köktägi sultan da tindi seniñ ari u haybatli yüräkiñä yalyız Tejri da Ari Džan da toçdu seniñ haybatli boyuñdan, günäş kibik, Ari Džan bilä (70r) yazıçtan başça tügäl adämilik bilä.

Ey haybatli da maçtovlu ari ana, dünyâniñ yohari, surp gojs Mariyam, ulu haybatli çanniñ anası, çaysi ki bolduñ bu dünyâ yariçli kök da haybatli çatir ari da haybatli aruv yüräkiñä, çaysi ki arzani ediñ ol haybatka.

Uçmaçniñ çiçäki, ki berdiñ yemiş k'ristânlar-ga, šnok'un Ari Džanniñ haybatli da maçtovlu ya-(70v)riçli dadžar, ol haybatliçiñ üçün yöpsün bugün men yazıçli çuluñnu da yarliya maña, ulu çanniñ anası, surp Asduadzadzin.

Baçma, biyim, yaman yazıçlarıma, çaysi ki bugün yatlanipmen sendän, da igrändiripmen seni mendän, da yiraçlanipmen sendän, surp Asduadzadzin, igränmägäysen bugün men köpyaziçli çuluñnu, da boşat maña benim yazıçlarımni, da bolgaysen par(71r)exos yalyziña seniñ da Xutçaruçimizga bizim barça yazıçlılar üçün, ol haybatli Biygä, çaysi ki seniñ haybatli boyuñdan toçdu haybat bilä.

Da algaysen boluşluçka haybatli surp çacni ulu zorun Eyämizniñ bizim, çaysiniñ ki üstünä haybatli Oyluñnuñ ari Tejriliki tindi.

Na algaysen boluşluçka barça ari frištälärni da hreštagabedläri Mik'ajelni da K'aprijelni, se-(71v)rovpelärni da k'erovpelärni da barça arilärni, çaysi ki sizniñ ari u haybatli atinjzga çiyin alip keçiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareços seniñ yalyziña barça yazıçlılar üçün da men yazıçli üçün, barçadan ögövlü da haybatli ari aruv gojs Asduadzadzin Mariyam, anası Tejriniñ, pareços bol dünyâniñ Eyäsinä, ki çaytargay meni benim yazıçlarımndan.

Da çilingaymen yaçşiliçni (72r) da tapkaymen yaçşiliç da boşatliç benim yazıçlarıma, da boşat-kay benim yazıçlarımni Biy Eyämizniñ [=Eyämiz] ulu pareçosluxuñuz bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz yazıçlarıma benim boşatliç bergäy da yarliyagay džanıma da tenimä benim.

Da arzani etkäy džanımnä benim kensiniñ ari u haybatli da maçtovlu ari ana, Diramajr, surp Asduadzadzin, ulu haybatli çanniñ anasına.

(72v) Salmagaysen yazıçli çuluñnu közdän seniñ ari pareçosluxuñ bilä: zenhârlikkâ sensen çaräm, surp Asduadzadzin, yüzüm ari haybatliçiña topraç.

Işanirmen da inanirmen, ki seniñ ari pareçosluxuñ özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün men yazıçli çuluñnu, surp Asduadzadzin, bol pareços seniñ haybatli da tañlama Oyluñna barça yazıçlılar üçün da men yazıçli üçün, ögövlü, da (73r) maçtovlu, da barçadan ari u haybatli surp Asduadzadzin Mariyam, anası Tejriniñ.

Zenehârlıktâ sensen çarâm seniñ ari parexos-luxuñ bilä, yüzüm seniñ ari parexosluxuña topraç, amëñ.

Xoltça surp Xaçtan

Küçlü da yeñüci, ari u haybatlı keltirgän surp Xaç, ulu zoru bizim K'risdosnuñ, çaysi ki yariçlat-tiñ dünyâni da yariçlatkaysen esimni bu sa(73v)-hat, ki çoltça etärmen sendän.

Haybatlı da maçtovlu surp Xaç, ki yöpsünövlü bolgay çoltçam benim alniña seniñ da kelgäy çaç şahavatı üstümä benim, ulu zoru Biyim K'risdos-nuñ.

Baçmagaysen yazıçlarıma benim, çaysi ki yatlanıpmen sendän da igrändiripmen seni men-dän, igränmägäysen men yazıçlı çuluñdan da yiraylatmagaysen meni sendän, ulu zoru biyim K'risdosnuñ, salma(74r)gaysen meni közdän, yoçsa yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu.

Haybatlı da maçtovlu surp Xaç, da boşat ma-ña benim yazıçlarımni, da bol parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä, barça yazıçlılar üçün ol haybatlı Biygä, çaysiniñ ki ari teñriliki tügälländi se-niñ üstünä da çaysiniñ ki yariçli [=yariçli] haybat-landi seniñ üstünä

Adäm atamizniñ çutçarıлмаçı üçün da barça (74v) inanganlarniñ.

Saņa inanırmen, seniñ haybatlıçına, zork'lu da maçtovlu surp Xaç, ol haybatlıçıñ üçün yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu.

Da bolgaysen parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä ulu Xanniñ anası bilä, çaysiniñ ki haybatlı boyundan toydu haybat bilä ol haybatlı Pad-şah, ki ari Teñriliki tügälländi seniñ üstünä.

(75r) Da algaysen parexosluçka barça friştälärni da hreştagabedläрни Mik'ajeļni da Kapriyeļni, serovpeļärni da k'erovpeļärni, da barça ari-lärni, çaysi ki sizniñ haybatlı çiyin alip keçiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen parexos dünyâniñ Eyäsinä, haybatlı da maçtovlu surp Xaç, ki çaytargay meni benim yazıçlarımndan Biy Eyäm, ki çaytkaymen köp ulu yazıçlarımndan (75v) da çilingaymen yaçşiliçni, da tapkaymen boşatlıç yazıçlarıma benim, da boşatkay maña benim yazıçlarımni Biy Eyäm seniñ öknaganlıçıñ bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erk-siz yazıçlarıma benim boşatlıç bergäy da yarlıya-gay dżanima da tenimä benim.

Da arzani etkäy dżanimni benim kensiniñ meñi uçmaçına.

Haybatlı da maçtov(76r)lu surp Xaç, ulu zoru Biyim K'risdosnuñ, salmagaysen men yazıçlı çu-luñnu közdän seniñ ari öknaganlıçıñ bilä.

Zenehârlıkkâ sensen çarâm, surp Xaç, yüzüm seniñ ari haybatlıçına topraç.

Işanırmen da inanırmen, seniñ ari öknaganlı-çıñ da surp Asduadzadzinniñ parexosluçu özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu da bo(76v)şatıñız maña benim yazıçlarımni.

Da boluñuz parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä barça yazıçlılar üçün, haybatlılar, da maçtovlular, da barçadan ari ögövlülär.

Salmagaysen men yazıçlı çuluñnu közdän siz-niñ ari öknaganlıçıñız bilä da ari parexosluçuñ bi-lä: zenehârlıktâ siz çarâm, yüzüm sizniñ ari (77r) haybatlıçıñızga topraç, amëñ.

Alıış da çoltça Biy Teñrigä tum zamanına Dznunt künü ayt

Biy da Teñri, barçasına seniñ ari toymaçıñ bilä aytovsuz, yöpsün bu sözlär bilä çoltçanı çoltçası bilä gojs ananıñ yiyilganlarniñ bu övdä, bayışla bu-larga başış yaçşı.

Ki bizim üçün tenni kiydiñ, Jortananda mgirdel (77v) bolduñ, tügällikiñ bilä tügällädiñ, da yer üsnä adam yürüdüñ, Teñri kibik yarlıyadıñ, şayavatlan bizgä, Biy, yaçşı etüci, yiyilganlarga teñ barabar.

Dñ int jaraçniñdir

Çoltçası bilä ari çartniñ da baydan çeşilgän-niñ, Biy, bizni saçla duşmandan da sönmägän ya-nar ottan.

40 Ajosnuñdur

(78r) Ey ari igitlär, 40 bolganlar, ki çiyinaldi-ñiz saçawka göl içinä, parexos boluñuz Tadçlan-ganga, ki şayavatlangay çorçulu kündä yiyilgan-larga bir oyurdan.

Lusaworiçniñdir

Yariçlatuçi Ata, maçtovlu, yöpsün bu sözlär bilä çoltçanı da çolgın Atasın haybatniñ, ki buzgay (78v) yazovun bizim yazıçlarımizniñ.

Dzaygazartniñdir

Biy da Xutçaruçi alyişli, kelgän çartlar oylan-lar bilä sarnadılar, ki otlular çorçu bilä seskändi-lär, yäni žerebya üsnä olturduñ, bizgä yarlıya, şa-yavatlanıñ, çaysi ki bu ari uluküngä yiyilipbiz.

Ulu kiçaynakünnüñdir

(79r) Oçul da Söz Ataga teñ [t'ęng>tęngri], ki ganonk'ta olturduñ, çullariñniñ ayaxlarin aşaxlıç bilä yuvduñ, bizim yazıçlarımizni köp türlü sürt-kin bizdän, Biy, yaçşı etüci, da seniñdir haybat här vaçt tüyisiz.

Ulu aynakünnüñdir

Yalyz toçgan Oçul da Söz, ki çiy(79v)inni adamlar üçün boyuña kötürdüñ borçsuz, bizni azad et, Biy şayavatlı, yanar, sönmägän ottan yal-

barmaçi bilä ananñiñ, çoltçası bilä, da seniñdir haybat tiyyisiz da uçsuz.

Ulu şapatkünnüñdir

Tamaşa haybatlı da bu ari ulukündä Biyimizniñ ulu sayışında seni çolarbiz, Biyi barçasiniñ, (80r) yazıçlarımnı aımagaysen çorçulu kündä.

Bayramniñdir

Ki turduñ ölüdän, sindiryaladiñ eşiklärin tamuçnuñ [tapuçnuñ], azadlıç berdiñ dżanlarga, ki Atämdän beri anda edilär, bizgä yarlıya, yazıçlılarga, da bayışla ülüş arılär bilä, da turuzgün artlar bilä.

Hokoj kalustniñdir

(80v) Ki köktän yergä endiñ, Dżaniñni Teñri ki axtirdiñ, ganonk'ta avaz ettiñ, ari arak'ellärni toldurduñ, çayyularin alarniñ çeştiñ, da ulu başçış bilä körkäyttiñ, bizni azad et, ki ündädiñ işitmä avazni sövünçlük keltirüci.

Vartevarniñdir

Ki Tap'or tayına belgili bolduñ, ay(81r)tovsuz yariç bilä teşkirildiñ, da köktä Ata tanıçlıç berdi: «Budur Oylum benim sövüklü»;

Aşagerdlär seskändilär ulu titrämäç bilä, yergä tüştülär, ulu tañ bilä tañlandılar, çačan kördülär, ki yariçlandi, ber bizgä dżan yariçlangan, ki bu ari ulukündä yiyilipbiz.

Asduadzadzinniñdir

Asduadzadzin, to(81v)yuruçi Söznü, gojs zadasiz da anası Xutçaruçiniñ, ki teşkirildiñ Oyluñ çatına yariçlılarniñ yoyargi ulusuna, bol pareços çorçulu kündä, ki işitkäybiz yaçşı dżuvap da arzani bolgaybiz alyişli avazga.

Surp Xaçniñdir

Ey surp Nişan, Teñrini yöpsüngän, aytovsuz yariç bilä yariçlangan, tirlikinä adam(82r)larniñ säbäp bolgan, ki dāzgañi ölümniñ turuzgan, evet saña Biy biyändi, da ulu başçış bilä seni tadžladı, kelgän kününä belgirtti seni, elci kensinä aytı, da kimlä ki çačka inandılar, çanlıçka arzani boldular, ol sözsüz pareços bolur, çačan köktägi biryilar tartılsarlar, ol vaçtta bol bizgä şayavatlı, çaysi ki çaçiña yerni öp(82v)ärbiz.

Arak'ellärniñdir

Arak'elläri Eyämiz Teñriniñ, başçışlar da slavası ari yiyinniñ, aldiñiz atalgan sizgä haybatni, çeşmäçni, baylamaçni, açmaçni, yapmaçni, olturçuçuna haybatniñ olturmaçni, pareços boluñuz tiyyisiz Teñrigä, ki saçlagay dżanimizni sinamaçtan da sönövsüz ya(83r)nar ottan çutçarıлмаçına dżanniñ ten bilä.

Surp Stepanosnuñdir

Ey ulu tanıç da çiyналган surp Stepanos, ki

atiñdir tadž burungi tanıç ta da sargawak, başçışın Dżanniñ tiyyisiz yöpsüngin [=yöpsüngän], çiyiniña seniñ köñlüñ bilä bargan, Teñrilikni bolduñ körgän, pareçossen yalyziñ Oylu da Dżan (83v) Ata ölcülmägän žoyovurtka tiyyisiz çuvat çorçulu kündä da yiyinda.

Hreştagabedniñdir

Tensiz yiyini friştälärniñ, ki tiyyisiz alyişlar-siz Biyin haybatniñ, dostları adam dżinsiniñ, priçınca ölümgä da tirlikkä, saçlavuçisiz ulusları da kölgäsiz Teñridän çorçanlarga, (84r) çaxırirbiz sizgä avazi bilä çoltçaniñ da yalbarmaçin [=yalbarmaçniñ], küstünmäçniñ, pareços boluñuz Biyina haybatiniñ ulukün üçün, da tutkanlar üçün ulukünnü.

Da bizni çutçar, Biy, sinamaçtan.

Alay že çoltça Biy K'risdostan tum zamanına [Jovhannes Karneçiniñ aytkanı]

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus K'risdos, çaysi ki soyulduñ (84v) çaç üstünä da kötürdüñ yazıçni dünyadan.

Yazıçlı çuluñ da ayır yüklü yazıç bilä, tüşärmen alniña seniñ, Biyim da Teñrim.

Yarlıya maña, neçik yarlıyadiñ bütün dünyägä, yol toyrı da tirlik, K'risdos.

Ölgän yazıç bilä da dinsizlik bilä közdän salmagay meni Biyim, yoxsa yarlıya maña seniñ barça teñrilik yergänä körä, (85r) çaysi ki ettiñ sansiz tözümlükün aşıra.

Añ, barçanı tırgizüci Biy, kelgäniñni dünyägä Ataniñ çoynundan da ten alğaniñni surp gojs Mariyamdan.

Añ, barçadan alyişli Biy, yürügäniñni [bu dünyäda] neçik hər adam yazıçlı adamlar arasına.

Añ, barçasından ari, mgrdel bolğaniñni Jortananda surp Jovanestän.

Añ, barçasından bilüci Biy, yamanlanganları(85v)na körä dżuhutlarniñ da sinaganlarına körä p'ariseçilärniñ.

Añ, ilgäri körgän Biy, çixara berilgäniñni Jutadan da ayblaganların k'ahanalarniñ.

Añ, barçasından alyişli Biy, tutulğaniñni baççada da çollariniñni baylaganların yaman kimsälärniñ.

Añgün, barçaga çudratlı Biy, turganiñni Gaj-eap'aniñ alniña da sorov etkänin Annaniñ.

(86r) Añ, öpkä saçlamagan Biy, yüzünä urgan şaplani da saçından tartçalaganların delirgänlärniñ.

Añ, padşahi padşahlarniñ, ip bilä baylagan turuzganların da törä alniña Beyadosnuñ da urganların başiña.

Añ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Epraecohlar-niñ da tövgänlärin çamişlar bilä.

Añ, unutmagan Biy, yarıxlı çizil tonnu da (86v) tegänäktän venecni.

Añ, aqmagan yamannı Biy, ol sahatnı, ki çaç-nı tirgüzüci eniñ üsnä kötürdüñ.

Añ, biyiklängän, biyiklängäniñni çaç üstündä, çadaganların çadaç bilä.

Añ da unutma barça susaganiñni da içkäniñni tarñ leyini.

Añ da unutma avaz salıp: «Eli! Eli!» aytkaniñ-ni da köksünñüñ yarasın.

(87r) Añ da unutma açkanın gülâf çireyli çan-ıñni da askanin teñrilik başiñniñ.

Añ, tirlilik meñilik, kömülgäniñni, 3 kündä tir-ligäniñni meñilik aşıra da kökkä ayinganiñni hay-bat bilä.

Añ, añ, añiluçi meñilik, men tas bolgannı, çay-si ki barça yazıçlılar üçün bunu üstünä kötürdüñ, yarlıyovuçi Biy.

Bunu barçasın saña (87v) pareçosluçka alir-men, köpyarlıyovuçi Biy, yarlıya maña, da boşat benim yazıçlarımni, arit meni yamanlıçımndan, da çutçar tamuçnuñ yaman çiyinından, da ber maña yer seniñ uçmaçıña, zera sensen adam sövüci Biy, da saña haybat meñi meñilik, amən.

Yänäçi çoltça Biy K'risdostan

Yarıç da toyrı yol, tirlilik meñilik, tiri K'risdos, Teñri, sensen eşiki yarıçniñ da berüci yarlıyamaç-nı, sensen pastır çuvatlı da çaytaruçi bularganlar-nı, sensen boş etkän yazıçlarımni.

Keçövlü çuluñ da köpyazıçlı, çolarmen, böl yarlıyamaçıñni, aqma yazıçlarımni, çaysi ki ilgär-tin çilinipmen, yoçsa ilgärgisin kötür üstümdän.

Arit meni arituçi çu(88v)vatiñ bilä, da azad et sansız yazıçlarımni, tämüzlä meni sum'en'e aşıra, çeş meni yazıçlarımniñ bayından, çutçar ölümsüz çiyinından, boşat suçumnu, neçik boşattıñ antama-ludçga, da toyrı et meni, neçik mak'sawornı, çut-çar meni tözümsüz çiyinından, da küvür meni, bu-largannı kimsäni, tincliclarına seniñ sövüklülär-niñ, ki alar bilä birgä sövün(89r)dürgäymen seni, Ata Oçlu Ari Džanni, hali da här kez meñi meñilik, amən.

Xoltça surp Asduadzadzindän

Asduadzadzın, anası K'risdosnuñ, yalıç Oçlu Ataniñ sendän toynı, sen kötürdüñ çarıñni dün-yâdan, sensen maytanç adam oyluna.

Köktägi çuvatlılardan sanlı, da topraçtan hasil kelgänlärdän (89v) alıçlı, bariştüruçi Teñrini adam-lar bilä, emin etüci dünyâda, tadçı da veneci gu-sank'larniñ, da açıç pareços bolgan yazıçlılar üçün.

Barçasından yazıçlı, men tüşärmen yüzüm üstünä alniña, neçik aniñ, kim ki sendän ten aldı, pareços bol benim üçün Söz Teñrigä, ki boyuñdan toynı, ki yeberdiñ [=yedirdiñ] yedirüçisin barçası-niñ.

Xol benim üçün ilgärgi toyrı Oçluñnu, tur ayacıñ üsnä aniñ alniña körgüzmäç bilä seniñ ari töşläriñni.

Tur aniñ alniña da pareços bol aniñ oylanlıçı üçün,

Sütüñ bilä yedirmäç üçün, neçik oylanni,

Xuçacıña turmaçıñ üçün,

Köksünä çismaçıñ üçün,

Erinläriñ bilä öpmäçıñ üçün,

(90v) Çürgämäçıñ üçün neçik yaş oylanni,

Barıp kelmäçıñ üçün Misirga da Nazareç'kä, här yergä;

Tasa-çusa bilä yıçlamaç urunmaç bilä oçluñ üçün çiynagan zamanına.

Surp Jovaneşni övünä almaç üçün Oçluñnuñ simarlaganına körä, çaçan ki çaç üstünä asılıp edi.

Xuvatlı tökkän yaşıñ üçün, neçik açın (91r) suv kibik aytıriy ediñ ol zaman, çaçan köriy ediñ ayır çiyin tibiñä çaç üsnä Oçluñnu, da bizim üçün ki törä alniña turup edi, seniñ açıçlı yıçlamaçıñ üçün, ki çiyniy edilär.

Da çuvatlı susamaçıñ üçün, içkäni üçün leyini sirkä bilä körgäniñ üçün, Oçluñnuñ yüzündän džegatından açkan bürtük-bürtük terlari üçün tüşkäni üçün, çan bilä boyalğan (91v) boyu, kerez-manga çoyulğan ari teni üçün;

Xolarmen sendän, yarıçlı ana, çol benim üçün boşatlıç, çoy yalbarmaç Oçluñnuñ alniña barça türlü çiyini üçün, çaysi ki men yazıçlı üçün üsnä kötürdü adam sövüci Oçluñ, aqdir Oçluña, surp gojs, şahat, bu çadar çiyinni, yarlıyagay, da tözümlükü bolgay benim hesepsiz yazıçlarıma, da buzgay çolyazovumnu yazıç bilä, da (92r) kendiniñ yazıçsız barmaçları bilä da çanı bilä uzattırgay men yıçılğannı meñilik ölümsüzlükkä, ki barça arilari bilä maçtagaymen Ata Oçul Ari Džanni meñi meñilik. Amən.

Yänäçi çoltça Biy Teñridän

Baç, Biy, tatlılıç bilä men leyilangan üsnä ya-zıç bilä, Biyim da Teñrim benim.

Yüräklänmä sansız (92v) yazıçlarım üçün, Bi-yim, da çaruv etmä maña, çaysi ki çuluñdan [=çol-luñdan] yaratılıpmen.

Yetkizmä üstümä benim yaman casumuñnu, barini tutuçi Biy, da közdän salma men daragusel bolganiñni, Biyim, uzunesli da yamannı aqmagan.

An, Biy, men yüklägän yazıx bilä, da çürgä yarlıyamaçıñ bilä boyumnu yaralarin, çaysi ki yazıxlarınıñ butaxları boyumnu çürgädi, (93r) da yarıxlatkay yüräkimni meñärmä meñilik tınçlıxni.

İcir, Biy, Ari Džanıñniñ färâh içkisi bilä, çaysi ki yılap [ıylap] çolıyırmen, ki susamaçımnı kecirgäysen, icir da toydur isi sövüküñ bilä.

Çeş da kerı sal da sürt leyi çöpräli yazıxlarımni.

Yeber, Biy, yarıxıñni da yarıxlat yüräkimni, sayışimni yarıxlı bilüçiliğın bilä çararıy yazıxları(93v)imni tas et da tinsizliğım [=tinsizliğın] boyumnu sayayt çalışmaçlıxka džanıñniñ faydasın.

Yeber, Biy, sazğärlı frıštäñni, ki bolgay közätüçi da saxlavuçi boyumnu menim.

Ne türlü ki berdiñ erk yürümägä izniñ da k'arpnıñ üstünä basma bularıñniñ duşmanlıx uvatıñ.

Xorçusuz et meni körüngän u körünmägän duşmandan da sax(94r)la meni, neçik köznüñ yarıxıñ, çanatıñniñ tibiñä.

Xaçan ketsäm, Biy, yolga, salma meni yalyz, yoçsa yeber boluşluğınnu maña, ki saçlagay meni džan duşmanından kündüz u keçä da bolmagaymen yazıxka tüsmä öktäm da baştaç esim bilä, yoçsa, urunupmen, yılap, yaş töküp yazıxlarım üsnä da dinsizlikim üsnä, çaytkaymen saña.

(94v) Saçla meni, Biy, sözdän boş, çilınmaçtan, baçmaçtan da yasirliçka tüşkän sayışimdan, çorçusun törä küñünüñ tik esimä menim, erinmäçsiz bar sayışim bilä tez saçlamaga buyruğınnu seniñ.

Yap, Biy, eşikin yazıxlarımniñ da aç maña yarıxıñniñ eşikin [eşikniñ] toyru, ki çorçulu sövük bilä kelgäymen artıñdan, neçik ki ayttıñ surp Awedaranda: (95r) «Keliñiz maña, barçañiz emgängänlär da yüklülär, men sizni tındirirmen». Da yänäçi surp Awedaranda aytkanıña körä: «Kim ki çolsa, alir, da umsansa, tapulur, çaxsa, açilir».

Baç, Biy, yalanaç boyuma, ki yalanaçladı džan duşmannı [=duşmanı], da hali çaxk' [=çaxıñ], risvay da uyatlı turupmen alniña, adam sövüçi Teñri.

Kiydir maña tonun toynuñ, küvür, färâh(95v)-lat ündälgän meñilik yergä.

Sal üstümä ilgärgi tonnu, çaysi ki yalanaçladıñ yazıx bilä, körgüz öpkä saçlamagan şahavatiñni da yarıx bilä tolu yarlıyamaçıñ bilä körkäyt yalanaç boyumnu.

Işit, Biy, çayrganıma men anağarıñniñ, çaysi ki uyatlı turupmen alniña, malin atanıñ tas ettim, da aç tas bolıyırmen, da boldum (96r) barabar toğuzlar bilä, işsiz anasunlar bilä.

Zıgel etmä meni atanıñ ayamaçıñdan, çaysi ki džinohk'larımndan kerı tüşüpmen da oyulluğınnu tandim, meya yerdän kökkä diñrä seniñ alniña, et meni neçik çaysi yalga kirgän çuluñ bilä barabar.

Körkäyt meni, Biy, ulu çorçuñ bilä, çaytar artıx(96v)siliğımndan toyru luçka, kirlänmäxtän aruvluçka, erinçäkliktän çüstlüçkä, tözümsüzlüktän tözümlüçkä, ki bargaymen yoluña seniñ toyru.

Tiy meni, Biy, yaman sayışimdan, çorçulu törä küñünü nişanla közüm alniña, ki titröp seskänip çorçkaymen törä küñündän.

Yarıxlat, Biy, da yandır çıraçın džanımnıñ, neçik açılı (97r) gusank'larınıñ, da sayışla saçt bolmaçni yuçusuz, ki çıçkaymen çarşı köktägi kiyövğä da çalmagaymen çıçarı, neçik essiz gusank'larıñ.

Pizişgel et, Biy, oñaltmaçsiz çastalıxni, çaysi ki tepräñalman töşäkim içinä yazıxlarım bilä, da çudratim yoç tözmäçkä Selovam suvuna da törä küñünä.

Buyur maña, Biy, neçik (97v) antamaludžga, sayaymaga, ki buçgaymen töşäkimni ayıxlarıma körä da yürügäymen erkiñni etkänlär bilä yıçövünjä seniñ yäşil çiçäklänip, düğül yazıx bilä yapraçlanip.

Sindirçala, Biy, çuvatın şaytannıñ, kes da kerı sal çudratın anıñ, da tiy kelgänin anıñ üstümä menim, ki zarbililik bilä sürüp keñ yolga (98r) keltirmä meni, çaysi ki eltip tas etiyir da buziyir meni.

An, Biy, unutulgan da müşçüllängän esimni törä küñü üçün çorçulu da seskänövlü, da haybatın artarlarınıñ, da tözümsüz çiyinların yazıxlılarnıñ, da bu çorçu bilä titrät tenimni, ki körgäymen här kez közüm alniña yazıxlarımni, çada çorçuñ bilä (98v) tenimni da džanımnı, sövüküñ bilä möhürlä aytkanıña körä, ki erinmäçsiz tügällägäymen çoltçañizni, tek yalanaçlanıñiz yazıxlardan da anıñ suçlançından da yarıx bilä yarıxlanıñiz.

Saçla meni, Biy, yapuç oçundan şaytannıñ, ki köp türlü hünär [hiwnar] bilä sayışimdan ayirtma [ayartma] kliy(99r)ir, da yıçip buziyir esimni, da yasir etip süriyir suçlançına yazıxniñ, kültkü etiyir da ayblap duşmanlarıma çarşı.

Berkit, Biy, çorçuña seniñ da çuvatlat meni, Biy, çastalıxın džanımnıñ sayayt da tenimni pžşgel et isilikin sövüküñniñ toxtat yüräkimä, ki bolgaymen çiyinalgan arılär (99v) bilä birgä.

Xaytar, Biy, yasirliçtan teni [=meni] džan duşmanından da yazıx bilä satılğan Misirniñ ayır da küç çiyinından, saçla usululuğundan da çuluç etkänlärindän eski duşmannıñ da övratkänlärinä körä çiyiniñ, neçik ki çiyinalıy edilär çamiş bilä baskan toprah, çaysi ki boçulıy edilär džu(100r)-hutlar ayaxları bilä p'arawon padşahniñ zamanı-

na, alay že yazıx bilä bulyanıyırmen, çolarmen, Biyim, elt meni sövüncü yergä.

Boğ, Biy, yaman eski duşmannı da anıñ çuvaltın oğşaş p'arawonga, çaysı ki yüräklänıyır üstümä da tişlärin girdüldatıyır birgäsınä, yutup çaytardılar (100v) meni burungi yazıxka kensi buyruçu bilä çuluç etmä yazıxka da dinsizlikkä.

Sazgärlät, Biy, açkanında tökülgänin tolyunnıñ oğşaş yazıçlarımä da sansız açkanın suvu yazıçımınıñ, eksit da çorçut oğşaş teñizniñ kerapiniñ çüst yürügäninä, bu türlü çüslät esimni saña çarşı.

(101r) Zamanına bolgaymen seniñ yarlıyamaçınıñ da tınç kerapka oğşaş Ari Džanıña tıngaymen.

Zamanın belgili et, Biy, tınç erlärin arilärniñ, ki anda tıngaymen, kerı et mendän yazıçımni, yarıçlatıp tassel et barça arilärniñ bilä birgä, toxtat, Biy, sazgarlıkiñni [sasgarlıkiñni] da açıç yarıçıñni boyuma benim, ki bularma(101v)gaymen oñlu-soñlu da işkilli bolmagaymen 2-inçi kelgänin üçün, ki izdämägäysen yaman şafarlıçını mendän.

Eksitmä, Biy, sansız yarlıyamaçınıñni umsaganıma körä berklikkä saña da çorçusuz saçla barça türlü sitindän şaytannıñ, ki yasır etip sürmäsin esimni türlü-türlü yamanlıçka, yoçsa yaç(102r)şı da toçru yolga kelmä.

Xutçar meni, Biy, çarnı üsnä yürügän yaman džan duşmannıñ kazank'tan, çaysı ki üstümä keliyir tutmaga yazıçım bilä erinçäklikim aşıra, tözümsüzlüküm aşıra unutturıyır meni yazıçım bilä da bermäs añma soñçu töräni da çorçulu džuvapni, ki aytar: «Ketiniñ mendän, çar(102v)yişlilar, menilik sönövsüz otka».

Turçuz men yiçilgänni sansız yazıç bilä antuntk'nuç teränlikindä, kötür da biyiklät çanati bilä Ari Džannıñ, ki boş bolmagaymen alyıştan, çoltçadan yöpsünövlü yazıçlarımniñ buzulğanından da yänirmäçkä tirlikkä da yarıçlıçka esimä benim.

Izdä, Biy, men buzul(103r)ganni, tas bolganni çör-çöp [çoruçop] içinä da yaman balçıç içinä avlangan da kömülgän, tap meni izdäp artıçsı şnorçk'nuç bilä da çoy kancanagiña yazıçsız, çaysı ki anda tüştüm.

Kel, Biy, çasta džanımnı sora, çoy çoluçnu üstümä da pižişgel et aytip: «Al töşäkiñni da bar toçularniñ yoluña».

Çiç, Biy, izdöv men (103v) bularganga, çaysı ki bularipmen da kerı tüşüpmen simarlagan tınç övündän da sinçalanıptır söväklärim yazıç bilä üstümä.

Tut meni, džan duşmaniniñ çolundan da elt Atanıñ tınçlıçına da çatiştir meni çozularıñniñ yilçı-

si [eilixsiz] bilä, çıçara bermä meni, Biy, suçlançına yazıçniñ da erinçäklik tirlik(104r)kä, közümnü toldurma yuçu bilä da boş saçış bilä, yoçsa berkit çorçuñ bilä, ki bolgaymen çutulma džan duşmannından da dünyäniñ boş tamaşalıçından, da erinmä, Biy, boşatlıç bermä seniñ çuluña, ber maña seniñ isi sövüküñnü da aşın Ari Džannıñ, ki toygaymen; tözümlük ber tenimä, yaşni aytır közümdän da ber mañ(104v)a eksiksiz, da ber maña, Biy, çonarhlıç, ki aşaçlatkaymen boyumnu, da ber maña tözümlük inamga, yeñüçi bol, Biy duşmanımnı benim, ki bolgaymen yeñmägä duşmanımnı üstümdän.

Kiydir maña, Biy, temir kiyinişin dinimniñ oruç bilä, alyışim bilä arıngaymen çastalıç suçlanmaçtan da algaymen şnorçk'un tirlik(105r)niñ, sürt, Biy, sansız yazıçlarımni, tök çöpräli leyilang yazıçlarımni, färählat yüräkimni içirmäçı bilä Ari Džannıñ da degänäkli tenimni toldur şnorçk'nuç bilä, yemişlät yaçşı yemiş bilä džanımnı benim, körgüz, Biy, şnorçk'nuçnu yaratkanıña, çarşı yarlıyamaçınıñni çuluña [çoluña] çarşı da et meni tiri dadžar, ki Ari Džanıñ mendä tın(105v)gay, ki artıç çuluç etmägäymen yazıçka, dinsizlikkä.

Pižişgel et, Biy, meni öktämlikimdän, boyumnu biyik tutmaçtan, öpkä saçlamaçtan, adamların [=adamların] yamanlamaçtan, saçla meni, Biy, adamniñ maçtamaçından, ki meni çaramçuga yarıç aytkaylar, yaçşı slavamnı çıçarıyır-lar, (106r) yiçlamaçlıga sanlı aytıyır-lar, erinçäklikimä çüst aytıyır-lar, yiçlamaçniñdir men, çaysı ki yazıç bilä tolumen.

Yap, Biy, meni yalyan maçtamaçtan, zera kimsä bilmäs benim yazıçlarımni da tanımaslar könüdän yalyan teprängänimni: körüniyirmen elgä aruv, da tolumen yazıçniñ kiri bilä; körgüzi-(106v)yirmen mendän yaçşılıçni, da tolumen murdarlıç bilä; sövüniyirmen Teçriniñ çorçusu tibinä, da yürüniyirmen adamlarga biyänçli; köriyirmen toçruluçnu, da sözliyirmen yalyanni; bilirmen toçruluçnu, da etiyirmen dinsizlikni.

Teçrim, arit mendän yazıçlarımni da pambastan (107r) kerı et meni, kerı sal erinçäklikimni da tözümsüzlükünü, tas bolmaçımni, suçlançımni, murdarlıçımni, küfürümnü da yaman pinti yazıçlarımni.

Turçuz meni, Biy, toçtalğan da titrämgän oçraş yerindä, ki bolgaymen çorçusuz k'aç, da çuvatlı inamim bilä, da jortor sövük bilä, da saña işanmaç (107v) bilä bolgaymen uruşma džan duşmanı bilä, çaçan üstümä kelsä, ber çoluma, Biy, çuvatlı süngüñnü [songungnu], ki uruş etkäymen uruşçi şaytan bilä, çaysı ki ölümümä ança kliyir meni avlama.

Men boyulganni teräninä yazıxniñ çıxar da yazıxlı ögütüñ aşıra keltir alniña.

Men yıraçlanganni (108r) ündä alniña da yaman çilinganımni boşat maña, saña işanirmen, berkit meni, saña işanirmen, tapunganni miçitarel et.

Men çeşilgänni buyruçundan tut, yarlıyamaçıñni, sövüküñnü birlät benim bilä, zından içinä baylangan yazıx bilä, çeş bayından yazıxniñ, sindir, da toyru yoluñnu maña (108v) körgüz, tinç yerini maña hadirlä, da barça arilär bilä bisagel et meni, ülüşlü et meni, Biy Teñri, sövüküñ bilä birgä, ki sövgäy men senin ögütüñnü, ki bargaymen toyru yoluñ bilä, çiyalgaymen senin atıña, ölgäy men senin ölümün için, kirgäy men meñilik färählikkä, tassel bolgaymen arilär bilä da färäh(109r)langaymen.

Yarlıya, Biy, yazıxlı boyuma, çapanel et yaman suçlançimni tenimä körä.

Pizişgel et yaralı dżanimni, saçayt çasta boyumnu, tozdur yamanlıçimni, çöplä yaxşılıçimni, arit buzulanımni.

Tüşärmen yüzüm üstünä alniña, Biy, çolar men boşatlıç yazıçlarıma, yöpsün çoltçamni boşat(109v)lıç yazıçlarıma hesepsiz, yarıçlat esimni, çuvat ber boyuma, artıçı bilä arttır alçışimni.

Yıçılıp yatkanmen yazıx bilä, turçuz meni, Biy, da çadalgan dżan duşmanından hakimlik et maña, kötür ayrıçlı [ayrıçlı] yazıçimni, sal kerı açıçlı yazıçimni, çutçar meni çorçulu da tarñ loçadan otlu da azad et yarlıya(110r)magan çiyından.

Bol, Biy, üstümä pristav da saçlavuçi, saçla devlärädän [tevlärädän] da yaman adamniñ p'orcenk'ından, yeñ maña çarşı bolganlarni da turçuz meni çarşı uruşçi dżan duşmanına, säbäp bol maña, ki yazıçlarım dan aringaymen da bolgaymen tözümlüküm tinésiz çastalıçıma yoluçkaymen senin teñrilik şnorçuña.

(110v) Vay maña, Biyim!

Vay maña, Biyim!

Vay maña, Biyim!

Ki tas bolupmen yazıçlarım bilä da igränçilä nipmen esim bilä, singan turupmen yaxşılıçtan, çurupmen sövüktän, çarançulanipmen yarıçka çarşı, tiyilipmen yaxşı yürümäçtän, yoçtur közümnün yarıçı, yoçtur yaşı közümnün, ki çilanip açığay; toçunlanıyır, (111r) da çirik yazıç yaptı boyumnu.

Yeriş boluşluçka men yıçilganga da tut yazıç bilä batkan boyumnu, çaysi ki titriyirmen tamuçnu açisından, boş et meni, Biy, seskaniyirmen sönövsüz ottan, saçla men yıçlaganni, Teñrim, yazıç bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgärgi

arilär bilä ülüşlü et meni, Teñrim, da tüvülgän yazıç bilä (111v) boyumnu arzani et köktägi uçmaçka, da keçövsüz toyçay maçtamaç bilä seni, Ata Oçul Ari Dżanni, meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän

Köktägi Xan, ki bir yazıçlı kimesä için Ata Teñrini Ari Dżan bilä da barça friştälär bilä sövündürdün, yoçesä ayama sendän yarlıyamaçni.

Tap tas bolganni yazıç (112r) bilä teränlikinä antuntk'nuñ da et färählik köktägilär bilä.

Turçuz men yıçilganni yazıç bilä, tirciz men ölgänni yazıç içinä, yarıçlat çarançulanganni, sürt men igränçini.

Xaytar men bularganni.

Xoyma meni, ki kendi erkim bilä yürügäy men, biylik etmäsinlär yazıçlarım benim boyum üstünä.

Xolarmen, Biy.

(112v) Yalbarirmen, Biy.

Xaçarmen, Biy.

Aç maña eşikin yarlıyamaçniñ.

Zajit da müftünä bolmasın ol çadar çalişkanıñ, çaysi ki kötürdün boyuça benim için, Kolkot'ada çaç üstünä çadaçlar aşıra, susamaç aşıra, leyi sirkä aşıra, kertmäniñ aşıra yarasın, çaniñniñ tökülgäni aşıra, ulu avaz bilä «zeli, eçlini» çičçirganıñ aşıra, bu(113r)nar körä köp türlü çiyin, çaysi ki çidadiñ boyuñ men tas bolgan için.

Yoçesä pareçosluçka alıp barça teñrilik yergäläriñni, çaysi ki ettiñ bu dünyäda yer üstünä, aya men yazıçlini, da yebermä çorçulu otka, zera meni çaniñ bilä satun alipmen, da tassel et yarıçlı toy övünä, ki barça arilär bilä maçtagaymen Ata Oçul Ari Dżanni meñi meñilik, amən.

(113v) Xoltça Biy K'risdostan tum zamanına

Ari Dżani K'risdosnuñ, arit meni.

Teni K'risdosnuñ, saçla meni.

Xani K'risdosnuñ, içir meni.

Köksündän çıçkan suvu, tümüzlä meni.

Çarçarank'i K'risdosnuñ, çuvatlat meni.

Yaçşı etüçi Jisus işit maña, da kerı bolma mendän, da barça yaman işkildän saçla meni, da çolarmen sendän, Biy yarlıçovuçi da şaçavatlı, kerı bolma mendän, öl(114r)üm künümä bol maña yuvuç, ki friştälär bilä maçtagaymen seni meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän keçägä yatkan zamanına, ayır yuçu salmaç için adam oçlanlariniñ üsnä dżan duşmaniniñ

Xolarmen sendän, Biy, da şükür berirmen seni yetövsüz teñrilikiñä, adam sövü(114v)çi Biy, ki arzani ettiñ arzanisiz çuluñnu yetmägä keçäniñ zamanına.

Sensen Biyi kündüznüj da kečani hasil keltirgän. Sen saşla meni sayışından yaman yuşunu da xorşusundan [xorşunungdan] körüngän da körünmägän dżan duşmanniñ. Berkit meni aniñ yaman çuvatına çarşı da kes aniñ ululuşunuñ çuvatın, ayırlıxından yamanlarniñ, ye(115r)mirilmäçindän şenliklärniñ, da yaman adamniñ sayışından, dżaduluşundan çatunlarniñ, bularıñ sayışlarından, da igränçi suşlanmaştan, da çastalıxından kirli sayışniñ, da xorçmalı ahlı yuşudan, ne ki bolsa tüşlärden, ah bermäçindän dżan duşmaniniñ, oyanmaşsızlıxtan, da barça nemädän saşla men çuluşnu (115v) barça türlü yaşşı şayavatıñ bilä da yaşşı yarlıyamaşıñ bilä çöp-çövrä yatkan övümnü berkit oñ yartın da soñ sartın, kün toyuşu sartın da kün batışı sartın, yarımkün sartın, yarıx kečä [=yarımkečä] sartın, köknüñ biyiklikindän, yerniñ aşalıxından, böläkin friştälärniñ yeber, Biy, övümä benim, çayda ki ayırlangan yazıx bilä tenim (116r) tiniyir.

Ber, Biy, oyaşlıx esimä benim da saştlıx barça boşunlarıma, açıx es bilä da oyaş sayış bilä tinçaymen.

Da şükürlük bilä sövündürgäymen Ata Oşul Ari Dżanni meñi meñilik, amən.

Xoltxa Biy Teñridän

Biy Teñri, saşla men çuluşnu seniñ şayavatlı çoluş bilä barça tür(116v)lü dżan duşmaniniñ [=duşmaniniñ] sitindän;

Itidän, ottan, yeldän, topraştan;
Aşinsuvdan, çuvatlı yaymurdan;
Boşulmaştan teñizdä;
Satamalı çuyulardan;

Xarniñ çuvatlı dufanıdan, taşlarniñ titrämäçindän, taşlarniñ tüşmäçindän, bulutlarniñ çuvatlı (117r) yaymur bilä kelmäçindän hradniñ, ansizin yaş yaşnamaştan da otlu yıltrimdan, kündüzgi, kečägi yerniñ titrämäçindän, yaman çasumlardan;

Çerüvçülüktän da barça türlü baduhasan, çaysi ki yazıxlarga körä kelir bütün dünyä üstünä.

Bundan soñra şükürläniyirmen saşa, yarlıyovuçi padşah, haybat saşa meñi meñilik, amən.

(117v) Xoltxa Biy Teñridän

Men, arzanisiz da yazıxlı çuluş, yalbarip çolarmen sendän, yaş bilä çiçirip:

Çuvatlat men çudratsizni, tözümlüküñ bolşun, yoluşa seniñ yaş bilä ketiyirmen.

Baş, Biy, yaralı da irinli dżanıma benim.

Yuv teñrilik suvuş bilä da Ari Dżanıñniñ tuzu bilä tahimlat, da yaşşı isli (118r) yaşıñ [yiwşowng >yowşowng] bilä pomazat et meni, da tügäl saylıxniñ bilä bayışlan [=saylıx bayışla] maşa.

Yuşalat, Biy, közümdän benim yuşunu da boş et başımnıñ çalinlanganıñ, zera ayırlanıñ tep-rätiyir boyumnu.

Oyat, Biy, meni, ki bolgaymen hadir här sahat, bolgaymen aruvluşta zamanımnı alnıma sürmägä, baş suşlançim(118v)ni, çaysi ki çanıñ suşlanıyir da här kün çuvatlanıyir üstümä, suşlanıyir toymaga yaşşı aş bilä da içki bilä, da bunıñ bilä bolup esimni bulartıptır.

Yeber, Biy, bir friştäñni, ki keltirgäy uçunun otuñ, da ernimni arıtkay, da ketärgäy barça dinsizlikimni, da yazıxlardımnı arıtkay, yaman sayışimni...

[Между листами 118 и 119 разрыв в тексте].

(119r) men yazıx bilä, zera yoştur açıx da körklü yarıxı közümnüñ.

Boluş, Biy, daragusel bolgan boyuma, ki toluşmen yazıx bilä, sansız küfür bilä, barça boşunlarım bilä çaşlanganmen, da ezilgän başımdan ayaşıma ança yazıx içinä, yoştur därmanım pişişgel bolmaga kimsädän, tek sendän, Biy, aşaylanıp ber yaralarıma (119v) ot da igränmä yazıxlı da sasıl-gan irinlärimdän.

Tiy, Biy, avazımnı pambastan da tilimni sözdän yaman, közümnü körklü üsnä başmaştan, çulaşimni işitmäştan yaman sözlärni, çolumnu oşurlamaştan, yüräkimni yaman igränçi sayıştan, 12 ulu boşunumnu berkit, saşx [saşx] et här zaman seniñ erkiñni etmägä.

[Между листами 119v и 120r разрыв в тексте]

(120r) meşa saşa, Biy, meşa, zera ögütümdän çiçtim, yarıxlı tirliktän çiçtim da çaramşu yazıxka kirdim. Murdarlıxka men suşlandım, sövükündän kerı tüştüm, dżan duşmanına berindim da anar-taş bolmaşlıxka oşul boldum.

Yarlıya maşa, Biy, yarlıya, sensen adam sövüçi Teñri, saşa işanırmen, sensen yazıxtan arıtuçi da (120v) yaşşılarniñ spişarn'ası, tas bolganlarga bolursen arşa, eski duşmannı çacırsen, yoştur da daşın boluşuçim, tek sensen saşlavuçi, saşla yazıxtan, çutçar yaman sitindän şaytannıñ, et meni arzani, bolgaymen saşa oşul meñilik, tas et, Biy, köpyazıxlı tinçsızlıximni, tenimniñ ayrişin, dżanımnıñ tinçsızlıxın, yuşunu ba(121r)şimdan, toymaşlıxni çarnımdan, da saşla sayışimni buzuşuz [buzulsuz], yüräkimni aruv, esimni yarıxlı da saşx, tümüz, ki bolgay esim alışta kündüz u kečä, aştir başım üstü bilä, Biy, aşın suvuşnu da suvar boşunların [şovar boşunlarım] esimniñ, yuv pintilikin yazıximniñ, da sürt irinin yaralarimniñ.

Çap da kerı sal tegänäkin yazıxlardımnıñ, (121v) tik mendä meñilik tirlikni.

Östür toyru lu xuy nu da eksit dinsizlikimni, öldür tenimni y su xlan çix [=su xlan çin] da yänirt d z a n i m n i y sa y l i x i n , ü n d ä , B i y , y a z i x b i l ä b o r ç l u b o y u m n u sa n a , z e r a ç o r ç i y i r m e n sa n a y u v u x k e l m ä .

Imänç etiyirmen, Biyim, sendän ulu uyatim bilä da seskäniyirmen xilinga(122r)nima körä, yaman saylam yo x alni na , z e r a m e n m e n d ä n b i l i r m e n y a z i x i m n i : ö g ü t ü n d ä n y i r a x l a n i p m e n , h a y b a t i n d a n y a l a n a ç l a n i p m e n , y o x e s ä s e n y a r l i y a , z e r a s e n i y ç o l u n a ş i r a y a r a t i l i p m e n .

Yoxtur erkim, Biy, ki umsasız bolgaymen, z e r a y a r l i y o v u ç i s e n d a a y a r s e n , k ö p n e m ä o b i c a t e t i y i r s e n y a z i x l i a d a m l a r (1 2 2 v) ü ç ü n , k i ç a y t k a y l a r sa n a , y o x s a m e n ç o r ç i y i r m e n ç o r ç u l u y a z i x t a n , a l d a n d i m a l d a v u ç i d a n d a b o l d u m y a s i r ç a r n i ü s n ä y ü r ü g ä n d ä n . N e b o l g a y i ş i m e n z a v a l l i n i y , ç a y s i k i b u d ü n y ä d a y o x m e n ?

Ber maña, Biy, yas da yaş yazıxlarım körä, z e r a a y i r y ü k l ä n d i ü s t ü m ä y a z i x l a r i m d a t o y u p m e n y a m a n (1 2 3 r) m u r d a r sa y i ş b i l ä .

Köp maña tözdün da ögütlämädiñ.

Xorxundan titriyirmen: bu yamanlıx maña çalmasın, törän alni na m e n i k e l t i r m ä , ç i y i n g a m e n i ç i x a r a b e r m ä .

Sayla meni sönövsüz ottan, yarlıya, azad et, z e r a s e n s e n a d a m s ö v ü ç i B i y .

Vay maña, ki tolyunu [tolyunnu] daragusel bol(123v)ganimniñ yapıyır meni da yüräkimni i n d z i t i y i r , z e r a ç o l t x a e t i y i r m e n s e n d ä n d a b i l m ä n , n e a y t i y i r m e n . S a y m o s a y t i y i r m e n , d a s e z m ä n , e r i n l ä r i m t e k t e p r ä n i y i r , d a e s i m b u l a r i y i r o y a r i b u y a r i — s e z i k l i k i m y o x t u r ; e m g ä n i y i r m e n , u r u n u p s o x u n i y i r m e n — b a r ç a b o ş d a o x ş a ş t ü ş k ä , y e z d ä n t a s n i y a v a z i n a . B o ş d a s e f i l ç a (1 2 4 r) l i ş i y i r m e n d a y e m i ş s i z ç a l i y i r m e n .

Yöpsün, Biy, men bularganni, çaysi ki bularip tayga ketipmen, neçik yaman çul, Biyimdän çaçipmen, yazıxımni körüp, bularipmen çardaşlarım dan , d a y i r a x l a n i p m e n z a w a g l a r i m d a n , k e r i b o l d u m m u s t u n d a n , d a d o s t e t t i m k e n d i m ä y a z i x n i , d a ç a l d i m k ü l t k ü , t o y (1 2 4 v) u m s u z z i r g e l b o l d u m , d a ç a p a n e l e t t i m s e n i y ö g ü t ü n n ü , y a r l i y a d i m y a r l i g a , b o l d u m s i n a r i m a p a x i l t e z l ä n g a n , ç u l g a ç u l u x ç i g a y a r l i y o v s u z , u r u y k ö k ü m ä k e r i t ü ş k ä n , ç a s t a d a n m i x i t a r e l e t m ä g ä n , t ü ş ü n g ä n i n k ü n u z u n y a z i x b i l ä k e ç i r g ä n , d a d z i m r i l i k b i l ä , a n a r a g l i x b i l ä k e ç i r g ä n , (1 2 5 r) e r k i m n i e t k ä n m e n d a e s k i d u ş m a n g a s i n a r m e n , z e r a i ş i t m ä d i m ö g ü t ü n ä

Seni çolarmen, Biy da Teñri, sen yarlıyovuçisen, işitirsen çoltxama, keri salma sen çoluñ aşıra yaratılğanni.

Çöplä, Biy, şnork'ınlarni [=şnork'larıñni] da çoy boyunlarım üsnä, da toldur tenimni çuvatı bilä da töz(125v)ümlük bilä, d z a n i m n i ç o r ç u t i b i n ä d a t i t r ä m ä x t i b i n ä sa y l a , y ü r ä k i m n i s ö v ü k b i l ä d a t i t r ä m ä x b i l ä , a r u v l u x b i l ä sa y l a , e s i m n i y a r i x b i l ä d a a x i l i y b i l ä sa y l a , b e r b u y r u x a y a x l a r i m a t o y r u y o l g a b a r m a , a y z i m b i l ä sa y m o s a y t m a ş ü k ü r l ü k b i l ä , a l y i ş b i l ä , k ö z l ä r i m ä b e r y a ş n i a x m a g a , (1 2 6 r) b u r n u m a t a t l i y i s m e n i l i k , ç u l a x i m a i ş i t m ä f ä r ä h a v a z i n i , k i a y t a r s e n s u r p A w e d a r a n d a : « B o ş b o l s u n b u n u y y a z i x i » . D a y ä n ä ç i a y t a r s e n s u r p A w e d a r a n d a , k i : « B ü g ü n t i r l i k i b o l d u b u ö v n ü y » .

Negä dinçä tözümlük etkäysen men yaman kimsägä, ki bolman toymaga tas bolmaçım aşıra, y o x e s ä h ä r k ü n y ä (1 2 6 v) n i b a ş t a n y a z i x k a t ü ş i y i r m e n , ç o l u m d a n k e t i y i r y a x ş i ç i l i n g a n i m , ö l d ü r i y i r m e n i y a z i x l a r i m , a l d a n i y i r e s i m , ç a r a n y u l a n i y i r k ö z l ä r i m , b u z u l g a n d a n b u z u l i y i r m e n , y a s i r s ü r ü l i y i r m e n ç u l u x k a d z a n d u ş m a n i n a , d z a l a t l i x e t i y i r ü s t ü m ä , e l t i y i r ç i y i n ü s t ü m ä , y e r i n ä b a y i ş l a p s a (1 2 7 r) l i y i r z i n d a n g a , ç o y i y i r ç i y i n t i b i n ä , d a m e n ç a r ä s i z n e e t i y i m , k i b a y l a d i b a r ç a b o y u n l a r i m n i , y o x e s ä s e n y ä n ä ç i m a n a y a r l i y a g a y s e n ? B a ç , B i y , y i y l a g a n i m a , ç i ç i r g a n i m a m e n ç a r ä s i z n i y .

Yarlıya men orenk'sizgä, ber maña yaş köp ertägä, da yarlıya keçägä, da yarıx saç maña ertä, aç közün yüräkimniñ, pižişgel et çasta d z a n i m n i , y ö p (1 2 7 v) s ü n , B i y , m e n ç a y t k a n y a z i x l i n i , y ü r ä k l ä n m ä m e n y a z i x l i ü s n ä .

Biy, hesepsiz bar yamanlıxım.

Biy, alıştır meni yaxşılıxka, buz yazıxımniñ yazovun.

Kliyirmen sendän çoltxa etmä, Biy, da bil m ä n , k i sa n a n e t ü r l ü y e t k ä y m i , b i y ä n ç l i b o l g a y m i k ö r g ü z m ä g ä sa n a , n e ç i k b i y ä n ç l i b o l g a y , b e l g i l i e t m a n a m e n i m f a y d a m n i , n e k i s e n d ä n (1 2 8 r) y a x ş i ç o l s a m , b e r m a n a , y i r a x l a n s a m s e n d ä n , ü n d ä m e n i , a v a z e t , ç o l s a m e g ä r , ç o l s a l , e g ä r i ş i t m ä s ä m sa n a , b u z m a m e n i a n g i n ç a , k i h a y b a t i n a a r z a n i b o l g a y m e n .

Biyim Jisus, sensen benim boluşuçim, çolu n a m e n , s o n y u m n u s e n b i l i r s e n , b o l u ş m a n a , ç o y m a m e n i b u z u l m a y a z i x i ç i n ä , z e r a b u l a r i p m e n , ş a ş t i r m a [ş a s t i r m a] m e n i y a m a n y o l g a , z e r a b u l a r i p t i r e s k i d u ş m a n .

(128v) Xaytip yarlıya maña, z e r a s e n m e n i y a r a t i p s e n , i t ä b e r m ä m e n i y ü z ü m ü s n ä , A r i D z a n i n i m e n d ä n ç i x a r m a .

Sa n a u m s a n i p m e n , p i ž i ş g e l e t b o y u m n u , z e r a y a n i l d i m sa n a , a l n i n a d i r m e n i m b a r ç a a y r i x l a r i m [a y r i y l a r i n] , y o x t u r m a n a t i n ç l i x , s e n d ä n a ş i r a , B i y , t i r g i z m e n i s a n s i z y a r l i y a m a x i n a k ö r ä .

Zera barçası üstümä turupturlar, (129r) çay-silari ki boyumnu tas etmä kliyirlär, saña barça nemä asanttir, da çuvatlısen, barçasından saxla meni.

Da sajadir haybat meni menjilik, amən.

Bunu barçasın alnına aytım Biyimniñ ayzım bilä da bar yüräkım bilä, işitti maña Biy, da Biy Teñri ilgärtin bolgan yarlıyagay men yazıçlığa da arzani etkäy (129v) uçmaçına ilgärgi dznoyk'larımız bilä birgä da barça k'ristânlar bilä birgä, [da haybat] Ata Oğul Ari Džanga hali da här kez meni menjilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän, asrı nabožni Gibrianos hajrabadniñ aytkani

Ey Biy Teñri, atam benim köktägi, ari Teñri, ari Teñri, kimdir seniñ üstü(130r)ñä ulu?

Men saña şükür beriyirmen da seni haybatlıyirmen,

Teñrisi Aprahamnıñ, Teñrisi Sahagnıñ, Teñrisi Jagopnuñ;

Teñrisi atalarımızniñ bizim, Teñrisi arak'el-lärniñ, Teñrisi markareğlärneñ, Teñrisi çıynalgan mardıroslarnıñ, çaysı ki bar ediñ dayın burun, ne ki dünyanıñ yaratılğanı.

(130v) Teñri, çaysı ki kelmäçsen törä etmäğä ölülärgä, tirilärgä.

Sensen könü Teñri, çaysı ki olturupsen çanatarı üsnä friştälärniñ, kərovpeğlärneñ da serovpeğlärneñ.

Da sen baçuçısen bizni bu dünyâda, çaysı ki aşayada bolıyırbiz.

Xaysı ki ne ki bolmaçtır, dayı ilgärtin bolıyır-sen [=biliyirsen] da köriy(131r)irsen.

Da barça tiriniñ tınıçı seniñ çoluğadır, çaysı ki anıñkibik çuvatıñ bar.

Buzarsen da yänäçi ekinçi yasarsen, çurugan-nı ekinçi yaşırtırsen.

Sen yalyızıñsen Biy, barça biylik etkän kimsälär üsnä.

Čeş že meni, da boş et bu dünyâdan, da buyur maña çulaç çoyma, aşaxlat çulaçıñni da işit maña, neçik işittiñ džuhtluçka Misır şähärinä, könü, ki tügäl inanmaslar edi saña, da seniñ çuluğa Movşeşkä.

Eğär ki meni bu dünyâda çeşmäsän, ekinçi kelgäniñdä törä etmä da bu dünyâni ot bilä buzma, ol zaman maña ayır bolur.

Menim yazıçlarıma körä ol zamanni çaysı (132r) tay içinä bolurmen yaşınma ya çaysı peçera içinä seniñ çuvatıñniñ alnına, sövüklü Biyim?

Ya çaysı tayga aytkaymen: «Tüş üstümä da yap meni»? Ya çaysı adaga aytkaymen: «Saxla me-

ni çorçusu alnına Teñriniñ»? Xaysı ki hadirlänip-sen kelmäğä törämizni etmäğä!

Yoçsa sen kendiñ [kendiniñ] benim şayavatlı Biyim, (132v) çutçar meni, da etmä törämni uçno-kuma körä benim, çaysı ki heç seniñ çuluçunda bolmiyirmen, a ne orenk'ınä.

Yoç esä buyur maña çulaç çoyma, yıylamaç bilä çolarmen seniñ arilikiñdän,

Neçik çulaç çoyduñ Jownan markareğä teñiz içinä, çaysı ki balıç yutup edi kensin.

Buyur meni çutçarmaga yaman ölumdän (133r) da çoyмага menjilik tinçliçta, neçik çutçardıñ Ninowe şähärlilärni, çaysı ki tas etmädiñ alar-niñ yazıçlarına körä 120 000 adamni, çaysı ki çaytmaçlıç berdiñ alarga, ol türlü maña yarlıya se-niñ törän alnına, çaysı ki sen här kez yarlıyarsen yazıçlı adam oyluna.

Ya neçik Tawit' markareç, çaysı ki yazıçlarına körä saña çar(133v)şı çičçirdi, aytıp seniñ ari atıñ üçün: «Biy sövüklü, arit benim yazıçlarımmni»,— alay že men dä çolarmen, arit benim dinsizlikim-ni da töräsizlikimni.

Buyur maña işitmä, neçik işittiñ üç igitkä Pa-pelon şähäriñdä, çaysı ki otlu peçkä saldirdi Na-pok'otonosor, dinsiz padşah, Anania, Azaria da Misajelni.

Da sen, Biyim, yeberdi(134r)ñ seniñ friştäñni alarnıñ üsnä boluşluçka çoltçalarına körä da çut-çardıñ kensilärin ol çuvatlı otnuñ içinän yaymur-lu bulut aşıra, da bu skançelikni körüp, uyatlı çal-di padşah Napok'odonosor.

Zera sensen padşahi barça padşahlarnıñ da biylärniñ biylik etkän, çaysı ki tek sensen yal-(134v)çiziñ ölümsüz da anıñkibik yerdä tınıyır teñrilikiñ, çaysı ki bir kimsä yuvuç kelmä bolmas.

İşit maña, Biy, neçik işittiñ Tanijeğ markareğä terän çuyur içinä, çaysı ki aslanlar arasına salgan edi kensin, da añar körä yeberdiñ kensinä Ampa-gowm markareç bilä aş, çaysı ki aytı kensinä: (135r) «Ye aşni, çaysı ki saña Biy Teñri yeberiptir».

Añar körä aytı Tanijeğ: «Ey, men bilirmen, ki Biy Teñri opustit etmäs alarni, kimlär ki anı izdi-yirlär».

İşit maña, Biy, neçik işittiñ çoltçasına T'obiaş-niñ da Saranıñ, çaysı ki potomoksuz edir, da buyur çoltçamni alnıña alma, ki bolgaymen açıç yüzlü seniñ töräñniñ alnına, (135v) da yeber maña seniñ friştäñni, çaysı ki yamanlıçımmni mendän keri et-käy, neçik keri etti Saradan, Hrakelniñ çizindan, da yarıçlattı džan duşmanin, çaysı ki džan duşma-ni kensin söviy edi, yarıçlat yüräkimni benim, ne-çik yarıçlattıñ soçur közlärin T'obiaşniñ.

Işit maņa, Biy, neçik işittin çoltçasına Şuşan-niñ, çaysi ki Papelonniñ üç çart (136r) töräçisi kensinä küç etmä kliyir edilär, da sen, Biy, çutçar-din kensiläriniñ çolundan.

Ol türlü meni çutçar bu dünyâniñ yaman yazıçım-dan, zera sensen aruvluçta tıngan.

Işit maņa, Biy, neçik işittin çoltçasına Yezegia padşahnin dźuhutluçta da çutçardin kensin ölüm-dän, çaysi ki (136v) ayır çastalıç içinä edi.

Ol türlü çoltçasına körä dayi başıladin añar saylıç on beş yilga ança.

Alay že çutçar meni dźanımnin da tenimniñ ayır çastalıçından, çaysi ki yaman yazıçlarım-a körä keliyir.

Xutçar meni, Biy, bu dünyâdan, neçik çutçar-din Tegyi gojsnu dinsizlärnin ço(137r)lundan da alarnin türlü-türlü çiyinindan, çaysi ki seniñ ari atıña çıynalıy edi.

Ol türlü çutçar meni ayır çastalı yazıçlarım-dan.

Ey Ata Teñri, çaysi ki yarlıyadin bizgä da yebdin seniñ sövüklü oyluñnu, bizim Biyimiz da Xutçaruçimiz bizim Biy Jisus K'risdosnu, toygan ari gojs Mariamdan, çaysi ki sövünçlük ber(137v)-di Kapriyel hreşdagabed, da asri tamaşalı tindi anasında Ari Dźan aşıra, çaysi ki andan aşıra çutçarılmayimiz boldu meñilik ölüm-dän [çorçulu.

Da seniñ arıllık[in]ä bu sahatni çolarmen, boşat benim yazıçlarım-a. [Da çolarmen seni, Biy Jisus K'risdos, Oylu Teñriniñ tiri, çaysi ki] ettiñ tamaşalıç teñrilikiniñ aşıra, çaysi ki Gana Kaleliada suvdan çayır keltirdin, közsüzlärgä köz berdin, çulayısizlarga işitmäç(138r)liç berdin, yaman sayısizlarga saylıç berdin, tilsizlär-gä til berdin, [ayaçsizlarga yürümäçliç berdin,] dźan duşmanin adamlar içindän çıçardın, ölülärni tiri ettiñ, teñiz üsnä, neçik çuruda, yürüdün.

Da dayi köp türlü sk'ançelik' ettiñ.

Xaysi ki köktäsen, Oylu Atada, da Ata da Oylulda, alay že Ari Dźan bir yerdä.

Friştälär böläki seniñ alniña turup, hay-(138v)bat beriyirlär ulu çorçulu bilä da ulu avaz bilä aytip:

Ari, ari, ari Biy Teñri çuvatli, çaysi ki kök u yer toludur seniñ haybatin bilä!

A vid' že sen kensin, Biyim, bizgä obecat ettiñ aytip: «Xoluñuz, ki algaysiz, çaçinçiz, ki açilgay sizgä, ne ki dä Atamdan çolsañiz benim atım üsnä, men Atamdan çolarmen, ki sizgä berip başılar (139r) aytkanıña körä». Biyim, hali men çoliyirmen sendän, ki algaymen, izdiyirmen, ki tapkaymen.

Xaçiyirmen, ki açilgay maña çarşı.

Hadirmen, Biy, seniñ atıña çıynalıp çanımnı tökmä, tek ol çadar boluşluçka yuvuçlan maña.

Xutçar meni, Biy, benim duşmanımdan, zera sen obecacs'a bolduñ çol salma maña.

Da ayttin: «Aruv yüräk (139v) bilä ne ki dä çolsañiz mendän, nim ki siz çolmiyirsiz»,— men aytiyirmen: ošta hadirmen saña çarşı.

Men bilirmen, Biyim, ki barça adam oylanları yazıçlıdır-lar da yalyandırlar, yoçesä sen, könu Teñri, neçik ki obecat ettiñ, boşatlıç yazıçlı adam oyluna, alay berdin.

Borçlu çaldırma meni, Biyim, yazıçlarım-a (140r) körä, et ülüşlü meni arilärin bilä seniñ.

Xoy že, Biyim, Ari Dźanıñ seniñ benim üstümä baçuçi da arıtuçi, erkin bolsun benim üstümä.

Sen, Biyim, benim üçün turduñ alniña Bonda-li Biyadusnuñ, çaysi ki çıynaldın, çaçlandıñ, aşaylandıñ hnazantlıçin bilä seniñ, da bastın dźan duşmaniniñ başın, ölüdän turduñ, (140v) arakellärinä köründün, kökkä ayındın, Atanıñ oñ yanına ol-turduñ, da sen kensin biylik etsärsen meñilik, zera saña bergändir barça çuvat egär köktä, egär yerdä.

Xutçar meni andan, Biyim, çaysi ki ertä u ke-çä muñriyir da ayzına salma kliyir meni, bolup dźan duşmanı.

Biy Teñri, işit maña, neçik işittin Apelnin çoltçasına anin çurbanına körä, çaysi ki çabul kördün, da et...

[Между листами 140 и 141 разрыв в тексте].

(141r) **Surp Krikordan**

sormaçi da dźuvapı friştäniñ

Bir kün surp Krikor Lusaworiç yüriyir edi Sebuç tayga da kes-kenetä esindän keçirdi, ki ne boliyirlar adam oylanlarıniñ dźanları, ya çayda bariyirlar, ya çayda tiniyirlar ölüm-dän soñra.

Surp Krikor, Lusaworiç ermenilikniñ, çirç kün oruç tuttu da çirç keçä, ne yedi, ne içti, çoldu Teñridän da aytti:

«Ey Eyäm da Teñri barçanıñ, yeber maña friştäni, ki bil(141v)dirgäy maña yerlärin yazıçsizlärnin. Ya çayda eltiyir, çaçan aliyir, dźanın? Ya ne türlüdür yolları alarnin alniña? Ya nedir uruş eski duşmannin türlü-türlü çaramyuluçta, kelgäni friştäniñ yazıçlıniñ dźanıniñ utru, da yaman dźuvap bergäni bilä: «Ketäriñiz kerı»,—da toyrularga aytsarlar: «Kel, yaçşı da inamli çulum, kir sövünçlükünä Eyäniñ kendiniñ?»

Andan soñra berdi Eyämiz bizim kendiniñ friştäsin añar, ki keldi, aytti:

— Ošta yeberdi (142r) Eyämiz meni saña. Hali ne çoliyirsen?

Surp Krikor aytti frištägä:

— Xaçan alsan džanin yazıxlınıñ da yazıxsızniñ, çayda eltiyirsen?

Frištä aytti:

— Xaçan alsam toyrunuñ džanin, ol sahat sezär haybatın da hörmätin kendiniñ, ol türlü yazıxlı bilir çiyinin da çaranıusun kendiniñ.

Surp Krikor aytti frištägä:

— Ne türlüdir džan, çaçan çıxa tendän: sezikliktädir yoğa seziksizliktä?

Aytti frištä:

— Könüsündän sezikliktädir, da sözlövüçidir, da köriyir, neçik tendä.

(142v) Aytti surp Krikor:

— Ne türlüdir džan?

Aytti frištä:

— Ottur da yarıx da adam sıfatlı, ne türlü ki Boğos arakäl tanıxlıx beriyir: «Eğär ki çıxarığı adämlikimiz buzulur esä, içkärığı adämlikimiz yänilir» [2 Коринфиянам 4:16 Посему мы не унываем; но если внешний наш человек и тлеет, то внутренний со дня на день обновляется]. Yoğa toyrunuñ džanı haybatlıdır da yarıxlı, neçik günäş, da yazıxlınıñ džanı tumandır, da çaramıyulu, da toludur barça yamanlıx bilä.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıxlınıñ džanin?

Aytti frištä:

— Xaçan alsam yazıxlınıñ džanin, körünür (143r)men añar ot sıfatlı da çorçulu körmäxtä, da çorçulu çiliç çoluma, da çaçan körsä meni, çorçar da titrär körmäxindän, da tili baylanir, da başın yaşırir, közün da yüzün çövürür, da džâxt etär çaçma oyari-buyari, a heç nemä bolmas etmä, zera här yartın alnına bolurmen anıñ, da bolmas tözmägä çorçulu çiliçimdan benim, da közläri açilir džanniñ da tenniñ, da körär meni, çorçulu da otlu çiliç çoluma, da körär yolun, çaysi ki alnına, tumannı da çaramıyunu, da açar (143v) tenniñ közlärin, da körär oylanların da çatunun, da közlärin ayardıp [alartıp] baçıyir üstlärinä, teprätip başın, da çolar, da yalbarir, da aytar: «Körünüz meni da boluşunuz maña». Da alar işitmäslär anı, zera tili baylanıptır, da bolmas meni kimesä körmä, tek yalıç çasta, zera otlumen da tenim yoğtur, zera anıñ ündövüçisimen.

Aytti surp Krikor:

— Džanin sen mi alırsen yoğa kendi yeberir?

Aytti frištä:

— Ayrıx çıxarir, da men alirmen.

(144r) Aytti surp Krikor:

— Ne türlü körünür yazıxlınıñ džanı?

Aytti frištä:

— Tumandır, da çaramıy, da tolu yamanlıxlar bilä da aruvsuzluğ bilä.

Aytti surp Krikor:

— Ne aytar džan tengä, çaçan çıxa tendän da seniñ çoluğa bolsa, zera sözlövüçidir džan da uslu?

Aytti frištä:

— Yıylarlar džan da ten biri birin da bolmaslar tözmä biri biri bilä yıylamaıxtan. Aytar džan: «Vay maña, ki künlärimni boyum bilä yazıx bilä toldurdum da çaram(144v)ğulattım meni da seni dä». Aytar džan tengä [=ten džanga]: «Maña da vay, ki köp yazıx bilä da yamanlıxlar bilä çilindim, da heç ludz tartmadım, çalirmen aşaya, da salirmen [=sasirmen], da çirirmen, da bolurmen ülüş çurtlarga, da heç bolman nemä etmä buzulmaıma da çirimäximä benim!» Aytar džan: «Vay maña, ki köp yazıx bilä bayladım men meni, da heç bilmädim da sezmädim [sesmädim] sahatimni da törämni, ki yıylagay edim yas bilä da kül bilä! Hali çayda barıyım, bilmän, yerimniñ belgisi maña aşkârä düğül. Ündövüçim bu türlü çorçu(145r)lu da haybatlı körünür, yoğa çanniñ çorçusundan da körümündän ne bolsarmen?» Da turupturlar buşurıyamaıx bilä džan da ten, yıylamaıx bilä da sıxtamaıx bilä biri birin da çayda esä bolmaslar övünmä. Aytti ten džanga: «Bar sen köktägi çanlıxka da yaratuçimizga, şahat, ki bizim uruyumuzdan-kökümüzden [konumuzdan] bolgay k'ahana, da aňgay bizni yıçöv eşikinä ya ari tum alnına, da bariştirgay bizim bilä K'risdosnu, zera yarlıyovuçidir da şahavatlı da salmagay biz(145v)ni çolundan, zera sıfatına oğşarbiz da anıñ yaratkanlarıbiz». Bunu aytarlar džan da ten biri birinä da bunıñ bilä övünürlär.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıxsızniñ džanin?

Aytti frištä:

— Aşax körünürmen añar ne türlü ündövüçi da dost yuvuğlu hörmätläp toyga ya ündövüçi çanlıxka, sekin da aşax, da yağşı tınçlıxka ündämägä, meñilik yağşılıxka. Da çaçan körsä meni džan ten içinä, färählanir da sövünür, zera çayğulardan da tarlıxtan dü(146r)nyäniñ meñilik tınçlıxka ayıştirirmen [alyıştirirmen] anı, topraıxtan yarıçlılarga teñ etärmen, keçövlüktän keçövsüzlükkä eltärmen, çaçan alsam yazıxsızniñ džanin, yügünürmen añar, neçik dostuma da yağşı klävüçimä.

Aytti surp Krikor:

— Ne aytar džan tengä?

Aytti frištä:

— Maıxtarlar biri birin džan da ten. Aytar džan tengä: «Tenim benim, san saña, zera seniñ bilä

toyru bolupmen, sadaya bermäx bilä yarliga, oruç tutmaç [turmaç] bilä, alyış bilä, çiyalmaç bilä da (146v) barça yaçşi çilinmaçlar bilä». Yänä aytar dżan tengä: «San saña, ki siñarim [siñarim] ediñ benim. Men alyış etär edim, da sen tügällär ediñ yaçşılıxni. Hali tingin dünyaniñ çayyusundan, da men bariyim Töräçi Teñrigä da benim üçün da seniñ üçün yaçşi sözlägäymen». Aytar [Aytti] ten dżanga: «Bar yaçşılıx bilä friştälärniñ böläkinä da meni aňgin Teñri alnina, zera seniñ siñarimden da seniñ övün edim». Da andan soñra körüşürlär biri biri bilä (147r) da bolur dżan benim çoluma, ne türlü günäş adam sifatina, da turupmen tenniñ üstünä bir çulaç biyik, da hörmätlärmän tenni, ne türlü dostumnu da yuvuçtagini eltkinçä kerez-manga.

Aytti surp Krikor:

— Ölüniñ artından çaysi igidir: oruç mi, alyış mi, sadaya mi yoçsa ari tum?

Aytti friştä:

— Oruç saçlaganga igidir da aslam, ne ki ölügä yügünç; da sadaya bu türlüdür, neçik bir kimesä saçkay yaçşi sačov da çaytip yi(147v)yiştirgay aslam bilä kendiniñ övünä, ol türlüdür sadaya; da ari tum ol türlüdür, ne türlü ki uçkay çaraçuş yoyartın, da dżan, ki bolgay eski duşmanniñ çoluna, çutçarir da Teñri alnina turuyuzur, egär k'ahana bar köñül bilä ari tum etsä.

Aytti surp Krikor:

— Egär ki bir kimesä kendiniñ barça künlärin yamanlıx bilä keçirgäy, da çosdovanel bolmagay, da yazixin yiçlamagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel (148r) bolmagay, da yazixin yiçlamagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel bolgay, yazixlarin kendiniñ yiçlagay, da siçtagay, da küstüngäy utrusuna Teñriniñ, da tüşkay ayaxına k'ahananiñ, da çolgay k'ahanadan ari tumnu üç kün ilgäri ya bir kün poşmanlıx bilä, yöpsünür Teñri yoçsa yoç?

Aytti friştä:

— Bir adam, ki kendiniñ barça künlärin yazix-ta saçlagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel bolgay kendiniñ yazixlarin yiçlamaç bilä (148v) kendiniñ da urunmaç bilä, da çolgay ari tumnu, bolmagay ki ayagaysiz, yoçsa beriniz, zera yöpsünür Teñri da körümsüz etmäş, zera Eyämizdän tanıçlandı: «Kim ki yegäy benim tenimni da içkäy benim çanimni, ölümnü körmäs ol, men dä turupmen anda». Zera aňinça adam oyluniñ soñ tınıçına diñrä, aytar Teñri, şayavatlımen benim yaratkanlarimniñ üsnä da sifatiñniñ.

Aytti surp Krikor:

— Xaysi ulu yazixtır, ayir da äv(149r)äl barir yaryuga da adam oylun uyatlı etär Teñriniñ alnina?

Aytti friştä:

— Xaysi ki yazix adam oyluna kiçi körünür da çosdovanel bolmas, oldur barından ayir, da ol barir burun yaryuga, da adamni uyatlı etär.

Aytti surp Krikor:

— Xosdovanut'iunnuñ da yaşniñ çolununa [=çolu alnina?] ne çadar çalir yazix?

Aytti friştä:

— Yazix ol çadar çalir, neçik çidžiniñ urluxiniñ bir bürtükün salgaysen teñizgä, ya ne türlü balaçuz (149v) ot alnina, ya ne türlü ki toznu yel elt-käy, ol türlüdür barça yazixniñ tarbiati yaş tökmäçniñ alnina.

Aytti surp Krikor:

— Bir yazixni, ki adam oylu etkäy da çosdovanel bolgay, da yänä etkäy da çosdovanel bolgay, yöpsünür K'risdos yoçsa yoç?

Aytti friştä:

— Ne çadar yiçilsañ, tur, ne çadar yazixlansañ, çosdovanel bol, zera Bedros arak'al Teñridän işitti, ki yetmiş kez yedi yazixlansañ, boşat anar.

(150r) Aytti surp Krikor:

— Bir kimesägä ki yoluxmasa babas yuvuçta ya salada, klägäy çosdovanel bolma da tum alma, da tapulmagay, ne bolsar ol adamga?

Aytti friştä:

— Tiyişlidir ol adamga, ki taçlarga da taşlarga açkay kendiniñ işin küstünmäç bilä Teñriniñ alnina, yarlıyar Teñri da körümsüz etmäş, zera aniñ çani bilä satun alğanbiz, da çaçka yügünçi, da awazandan toçgan.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir ol (150v) dżan, ki keldilär friştälär, da izdädilär mgrdut'iunnu da inamın, da tapmadilär, yoçesä bardı çiyin yerinä, eriyir da opraniyir, neçik bir çidžiniñ urluxu, yiçlar, da siçtar, da aytar: «Seniñ yaratılğanlarıñdanmen da sifatiñdan. Yarlıya maña»?

Aytti friştä:

— Ol dżandır, ki özgäniñ tilindän çosdovanel boluptur, da çaçan ulu boldu, tandı dinin da k'rist-tänlikin, ol bolur çiyin yerinä, yiçlar, da siçtar, da (151r) küstünür Teñriniñ utrusuna, andan soñra kelir friştä da çıçarir anı yerindän, da bilmäs, ki çayda eltär anı.

Aytti surp Krikor:

— Nedir oruç?

Aytti friştä:

— Oruçnu saçlaganga [=saçlagan] friştälärgä teñ bolur, sönövsüz otnu sindirir [=söndürür], yu-

χususuz χurtnu öldürür, eski duşmanniñ ayızın bay-lar, oruç saγlaganı friştälärniñ tasına yetkirir.

Aytti surp Krikor:

— Nedir alıış da yügünc?

Aytti friştä:

— Alıış da yügünc Teñriniñ yetizi(151v)nä oç-şar. Egär tolu aruv yüräk bilä adam alıış etsä, toç-talğan köknü ayırır, uçmaçni açar da adämilärni serovpeklärgä teñ etär.

Aytti surp Krikor:

— Ölüniñ yazıçı ne türlüdür yaman?

Aytti friştä:

— Anıñ üçün, ki yazıçlı umsasız öldü da χosdovanel bolmadı. Anıñ üçün meñärüci boldular meñi χiyinni, da işitkäylär anı Teñridän, χaysi ki aytsar: «Ketiñiz mendän, χarıışlılar, sönövsüz otka» [Матфей 25:41 идите от Меня, проклятые, в огонь вечный], zera eski (152r) duşmanniñ erkin etüci edilär, da yarlıyamaç eşiki yapuludur alardan, da açıldı tamuç eşiki, ölüm alarnıñ üsnä, zera alarnıñ yaman da keräksiz hörmätlärinä körä, ki meni tapunmadılar da pošman bolmadılar.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlüdür haybatı, ölümü yazıçsızniñ?

Aytti friştä:

— Anıñ üçün ki yazıçniñ ölümün öldürdülär dünyâda, da tiri umsa bilä alişindilar K'risdoska sinamaçtan barçasiniñ dżan u ten bilä, da meñilik tinçliχ(152v)ta turupturlar χartaçmaçsız, da köktägi uçmaçka yettilär.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan alsaj yazıçsızniñ dżanin, ne türlü eltärsen kökkä?

Aytti friştä:

— Äväl eltärmen kerezmana, da aytkaylar hawadunelov hoki χayaçut'ean, tek ol sahat enärlär yer üsnä da körüşürlär birgä dżan ten bilä, da çin artıçsı yügünürlär k'ahanalarga, da tirlik keltirgän surp χaçka, da barça çoyovurtka, da ayt(153r)kaylar: «Alıış etiñiz artimızdan, ki eminlik bilä keçirgäymen χaramyuluχlarnıñ çolundan».

Alirmen dżanin toçrunuñ, neçik günäş haybatlı, da çıçkaymen kün toçuşnuñ eşikindän kökkä.

Burungi tabayada eski duşmanniñ böläkläri kelir da bolmaslar yuvuχlanma, zera köriyirlär dżanin toçrunuñ tolu yarıç bilä da haybatlı, zera barça köz çamaşıyır, ki köriyirlär aγzın K'risdosnuñ alıışına, da baylanıyır (153v) alarnıñ tili. Barça şaytanlar köriyir edilär oñ çoluna altun yüzük, χaysi ki χosdovanut'ıundur, da uyalgaylar yüzläri, da köriyir belinä iti baylangan da nişanin belgili

surp χaçniñ, da eksilirlär, da öpkälirlär [=öpkälärlär] anıñ çorçusundan, barçanı bu türlü körärlär da bolmaslar yuvuχlanmaga.

2-inçi tabayada tumandır çalin da çarançuluç, da heç çorçmas ne titrämsä, zera kendi yazıçı [=yarıçı] bilä çir(154r)aç da haybatlıdır, yarıç be-riyir utrusuna da heç çorçman [=çorçmas].

3-ünçi tabayada sovuyçtur, da buzluç, da çorçu. Ni titrär, ni çorçar.

4-ünçi tabayada ottur çorçulu, da bolmaslar yuvuχlanmaga.

5-inçi tabayada tardir eşiki, kirmä kläsä kökkä — asrı keñdir.

6-inçi tabayada yarıçtır, skleç dayin artıçsı haybatlanir yarıç bilä, neçik günäş.

7-inçi tabayada böläki friştälärniñ da hreştagedelärniñ. (154v) Xaçan körsälär, sövünürlär da färâhlanirlar. Bu 7-inçi tabayada anı yoçarı köçüriyirlär.

8-inçi tabayada utru kelgäylär toçruga saγmos bilä, da alıış bilä, da dżan hörmäti bilä, da körüşürlär toçrunuñ dżanı bilä da çaytarlar.

9-unçi tabayada yügündüriyirlär dżanin ol-turuyçuna Teñriniñ, tek ol sahat avaz işitir toçrunuñ dżanı Teñriliktän, ki aytilir: «Kel, yarıç da inamli (155r) çulum, kir färâhlikinä Eyäñniñ seniñ». Da berirlär açar içmä ölüm-süz çovraçtan, meñi suvdan, da ölüm-süz bolur toçrunuñ dżanı. Da keltirirlär açar badmudżanin Aharonnuñ on eki çası bilä körkäytkän, yoçesä bermäslär, da aytarlar: «Budur seniñ tonuñ da budur seniñ hörmätiñ benim ekinçi kelgäninä dirä. Xaçan biriklät-säm seni teniñ bilä, ol çayta körkäytkäymen seni Teñrilik (155v) haybatı bilä. Hali tin seniñ köp emgäkiñdän da seniñ köp çayçulariñdan».

Andan soçra eltip tindirimen 4-ünçi [=10-unçi] tabayada, uçmaçniñ utrusuna, ki Adäm atamizniñ uçmaçına yuvuyçtur, da här kez haybatlangay da yarlıyangay uçmaçniñ çiçäklärindän da alıışlar Teñrini, neçik tendä edi, özgä dżanlar bilä färâhlanma da sövünmägä olturuyçnuñ çovrasinä friştälärniñ böläki bilä (156r) tinçliçka, färâhliktä hali da här kez.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan aridir da günäştän dayin haybatlıdır, nek Teñrigä yügündürmässiz, yoçesä olturuyçuna?

Aytti friştä:

— Teñri körümsüzdür, da yetövsüz, da yarıçtır, yaratılmagan, da utrusuna turupturlar köp közlü k'erovpeçlar da alti çanatlı serovpeçlar, da yarıçtan çubuçlular Mik'ajel da K'apriel çorçulu

titrämäx (156v) bilä Tejriniñ alnına, alyışliyırlar Tejrini, da ögüp aytiyirlar: «Ari, ari u ari Biyimiz küçlüdür, da toludur yer u kök seniñ haybatıñ bilä». Da Tejrilik olturuptur 4 sıfatlı olturyuç üsnä, zera olturupturlar çövräsinä Tejriniñ olturyuçunuñ barça böläki arak'ellärniñ da markarellärniñ da här kez alyışliyırlar Tejrini tiyilmagan avaz bilä.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir (157r) Tejriniñ olturyuçı?

Aytti frištä:

— Boy bir da sıfat 4: adam, aslan, ögüz, çaraxuş. Da här biri kendiniñ avazı bilä maıxtiyir Tejrini, da alyışliyırlar.

Aytti surp Krikor:

— Tejrilik ne türlüdür?

Aytti frištä:

— Anda yarıxtır da ot.

Aytti surp Krikor:

— Nedir Tejriniñ çövräsinä?

Aytti frištä:

— Aıx yarıxtır, da andan adämilär alir başıxış usnuñ da biliklikniñ, peşäniñ da tillärniñ, da övrän(157v)mäxni, da barça türlü şnork'nu. Zera şayavat Ari Džanniñ yayılıptır suv üsnä da andan üläşinir dünyâ üsnä.

Aytti surp Krikor:

— Nedir Tejriniñ tebäsi üsnä?

Aytti frištä:

— Yarıxtır yayılğan yetövsüz, keñ, neçik kök.

Aniñ üsnä suv k'ristänlikniñ, çaysi ki surp Jovaneş Mgrdiç ölümsüz Tejriniñ tebäsi üsnä toldurdu Ortananda, da suvnuñ üsnä turuptur yarıxli kümbed, da kümbedniñ üs(158r)nä surp çaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçä çattır kök? Boyos arak'el aytar: 4-tür.

Aytti frištä:

— Boyos arakel kördü Tejriniñ tebäsi üsnä yayılğan yarıxni da aniñ üçün aytti, yoçesä 2-dir kök — otlu da yarıxli.

Aytti surp Krikor:

— Frištälärniñ böläki yarıxli köknüñ üsnädir, yoçsa [dayın yoyarı]?

Aytti frištä:

— Toxuz tabayadirlar yarıxli da tañlama biri birindän da toxuz çat frištälärniñ toxtalğan tu(158v)rupturlar alarniñ üsnä, da här böläk kendiniñ avazı bilä da alyışı bilä alyışliyırlar Yaratuçı Tejrini.

Aytti surp Krikor:

— Alyışları bularniñ haybatlı yarıxtandır yoçsa yoç?

Aytti frištä:

— Yoç ki bularniñ haybatından, yoçsa Tejriniñ yarıxindandır, zera çaçan ki yarattı Tejri burungi adamni, kendiniñ sürätinä oçşaş etti da 2-inçi kelğäninä körkäytsär haybat bilä (159r) aniñ erkin etkänläрни.

Aytti surp Krikor:

— Aysa aniñ atidir haybatlı meji mejilik.

Xaytip aytti surp Krikor:

— Xaçan alsañ yazıxliniñ džanin, çayda eltiyirsen?

Aytti frištä:

— Köp çiyin bilä eltärmen yazıxliniñ džanin.

Burungi tabayada böläki şaytanlarniñ utru keliyirlär da uruş etärlär, neçik sarinçça, ança ki meni bir yarı köçürürlär, talaşirlar, çaxırlar, çadirdarlar, (159v) taııldarlar da küstünüp aytiyirlar: «Xayda eltiyirsen biznim erkimizni tügällävüçini, itni, yarıyamasni, şayavatsizni, çalmazni, sövüksüzni, Tejridän çorçmasni, uyalmasni, pambasçini? Bu bizim dostumuzdur. Xoymasbiz, ki eltäkaysen». Da turuptur yazıxliniñ džani buşurhangän, neçik kiçi çaraxuşnuñ alnına, titriyir, da çorçiyir, da bolmas baçma yoyarı, ança ki kelgäylär özgä frištälär da küç bilä çıçar(160r)gaybiz yazıxliniñ džanin alardan ulu džâxt bilä da çiyin bilä.

2-inçi tabayada çalin çaranyudur da tuman asrı, da çorçusundan titrär, da köp çiyin bilä keçärlär.

3-ünçi tabayada [tabayadan] sovuxtur, da buzluç, da artıxsi çaranyulanir yazıxliniñ džani, ne ki yazıxli edi da yamanlıç bilä çarardı.

4-ünçi tabayada ottur küydürüçi da şışlär, da bolmas tözmä, yoçesä titrär küçlü, da küç bilä andan keçär.

5-inçi tabayada tar da inçkä(160v)dir kirgäni, ki kirir kökkä. Köp tarlıç bilä da ulu džâxt bilä keçär andan.

6-inçi tabayada yarıxli çatırdır, körklü, yoçesä añar terändir da çaranyu.

7-inçi tabayada böläkläri frištälärniñ da hreşdagabedlärniñ, yıylarlar da sıxtarlar yazıxliniñ džanin çiyini üçün, ki köçürsälär aniñ bilä.

8-inçi tabayada utru kelirlär frištälär da yıraxtın turup da çaxırip aytarlar: «Xayda keltiriyirsen bu itni, yarıyamasni, şayavatsizni da tolu barça ya(161r)manlıç bilä? Xaytar anı keri».

[9-tabayada...] Da yügündürürmen yıraxtın olturyuçuna Tejriniñ, da eltärmen ölümlülär ornuna da yaman çilinganlar, ki yaman çalin çaranyudur, çaysi ki Tejridän yıraçlanip da yatlaniptirlar.

Aytti surp Krikor:

— Xolarmen, işit da yarlıya maņa, çuluņa. Bolur mi çutulma ol yerdän yazıçlıniñ dżanı yoğsa mi yoç? Ayt maņa.

Aytti frištä:

— Kendindän soņra nemä jşadag çaldırıp esä, oylul yalyız, ki bargay yıçöv eşikinä da bergäy sadağa yarlıya da çaräsizgä, ya(161v)lañaçni kiydirdgäy, çaribni keltirip övündä tındırgay da ki yaçşı da hörmätli k'ahana ari tum alnına çoltça etkäy ol yazıçlılar üçün, bolur ol yerdän çutçarmaga da Teņriniñ alnına turuzmaga ari tumnuñ çoltçasından. Egär bolmasa, ol yerdä berkinip toçtamaç keräk yazıçlı dżanlar K'risdosnuñ ekinçi kelgäninä diņrä, ki ten dżan bilä birlänir da alarni yeberir sönövsüz otka, çayda ki yıylamaç da tişlär bilä çarçıldamaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçik bi(162r)lir ya sezär ölünüñ dżanı ari tumnuñ yergäsin?

Aytti frištä:

— Xuluçka tursa k'ahana, aruv u könü, yaçşı es bilä u yaş bilä da tügällägäy Teņriniñ çuluçun, na haybattan haybatka teşkirilir, da 6 türlü yarıç bilä yarıçlanir, da anıçtan anıçka biyiklänilir.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki k'ahana Awedaran sarnar ölünüñ üstünä?

Aytti frištä:

— Xaçan ki sarnasa k'ahana Awedaran ölülär üstünä, ol sahat ölünüñ dżanı teni bi(162v)lä içär rosanı, neçik tirlikinä, da ölümsüz bolur meņi meņilik.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki ötmäk u meņeloç üläşiyirlär ölülär üçün?

Aytti frištä:

— Ötmäk u meņeloç nşanagdır ölünüñ ilgäri kelmäki da çizarmaçı, da isi ötmäknüñ yänjirmäklikidir dżannüñ tirlükä, ki yänjirilisärlär [=yänjirilisärlär] Teņriniñ haybatına.

Aytti surp Krikor:

— Nedir çökmäç tizi üsnä da boşatlıç çolmaç yazıçlılar üçün ya ölüsü üçün?

Aytti frištä:

— Kimsä yazıç (163r) üçün kendiniñ ya ölüsünüñ çöküp boşatlıç çolgay Teņridän, ottan yıraçlanir da uçmaçtan zırgel bolmas, yoğsa ulu haybatka yetär.

Aytti surp Krikor:

— Barça yazıçtan çaysidir yaman adam oylunuñ?

Aytti frištä:

— Kim ki heç etip çosdovanu'tınnu da yazıçından çaytmaçay, barça yazıçtan oldur yaman.

Aytti surp Krikor:

— Kim ki yazıçından çaytmaçay da ölgäy, nedir anıñ işi, ya ne bolur?

Aytti frištä:

— Alar bolmaslar körmä Xanimiz K'risdosnu, da (163v) bolsarlar uyatlı, da kelmisärlär anıñkilär K'risdosnuñ yarı kününä da otlu çiyinni yöpsünsärlär yarı kününä.

Aytti surp Krikor:

— Adam yazıçın yıylap da çaytkay, da ölgäy, da jşadagı bolmaçay, da soņra dżäht etip etmäçäy, nedir ol dżannüñ işi?

Aytti frištä:

— Jaşadagsızlar bilä yazarmen anı da yazıçtan çutçarırmen.

Aytti surp Krikor:

— Toyrularniñ da yazıçlılarnıñ dżanları ne çayyu çayyururlar?

(164r) Aytti frištä:

— Toyrunuñ dżanı çayyurur da aytar: «San edi bizgä, ki kelgäy edi K'risdos da bolgäy edi jarutıun, ki bizim [=biz] barçamiz kiygiy ediç tenimizni, da alçay edik ol haybatni, çaysi ki ayızlanip simarlaptır K'risdos, da kendi bilä ölümsüz meņi meņilik dä bolgäy ediç!» Da yazıçlı dżanlar yıylap da çayırıp aytırlar: «San edi bizgä, ki jarutıun bolmaçay edi da tölov bizim çilinganimizga, ki meņi çiyinni yöpsüngäybiz K'risdosnuñ kelgäninä!»

Aytti surp Krikor:

— Jarutıun ne şayavat bilä körünsär?

(164v) Aytti frištä:

— Jarutıun bolsa, dayin birlänmäç yoçtur közü bilä biri birinä yaçşı baçmaç, şayavat, sövük, här dayim Teņrini anmaç u maçtamaç, da biliksizlär keräk barçası, biliklilär bolup, Teņridän alçaylar es u açıl, da bitik bilmägänlär keräk bilgäylär barçası bir til bilä alıış yügünmäçliç Ata Oylul Ari Dżannüñ hörmätinä.

Aytti surp Krikor:

— Dżanlar, ki Teņrigä barıptırlar, çayyururlar mi çalçanlarnı yoğsa yoç?

(165r) Aytti frištä:

— Här kez közläri alardadır, da çalçanlarnı çayyururlar Teņriniñ alnına, da yalbarırlar: «Teņri, alarnı uzun künlü et, ne türlü ki alar bizni anarlar, ol türlü alar da dünyäda teşkirilsärlär». Xalçanlar ol türlü alarnı ançay da: «Sen alarga hadirlägäysen orun, Biy Teņri». Da egär çalçanlar anmasalar kendiniñ ölülärin da çayyurmaçay, ol

vaxtta yalbarirlar Teñridän ol džanlar da çoltça etärlär: «Biyim K'risdos, čnčel et da yoç et alarni dünyadan (165v) da meni jišadagsiz yazgin».

Aytti surp Krikor:

— Baçmaçi bar mi džanniñ ya jarut'ıunu?

Aytti frištä:

— Baçmaçi şayavat tinçliçta [tinçliç, da] yäñilänir Teñriniñ tinçliçına.

Aytti surp Krikor:

— Nedir sadaya, ki bergäy keçmişlär üçün?

Aytti frištä:

— Džanniñ egri yolun tüzär, da ol sanlı avazni işitmäçtir, ki K'risdos buyurur: «Keliñiz, Atamdan da mendän alıñşlanganlar!» Añar yuvuçlatir.

(166r) Aytti surp Krikor:

— Ol kün, ki çaytkay adam yazıçından, nedir?

Aytti frištä:

— Yazıçından arinir, çiyından çutulur, yoçsa hörmät almas. Buyurur K'risdos, ki: «Orun köptür Atamnñ övünä».

Aytti surp Krikor:

— Adam oylu köp kez çosdovanel bolup da çaytkay, nedir ol?

Aytti frištä:

— Ol adam yiyiptir asri köp çazna köktä, ki ne anı küyä yer, ne oçru oçurlar, ne eksilir.

Aytti surp Krikor:

— Ne vaxtta alir ötünčnü adam oylu?

(166v) Aytti frištä:

— Egär ki yarlıyovuçi esä adam, K'risdos kelgäninä yüz künlük ötünčün, çaysi ki köktägi Eruşayemdir, ne köz körüptür, ne çulaç işitiptir, ne köñül adamnñ bolur yetmägä, çaysin ki hadirläptir Biyimiz K'risdos sadaya etüçilärgä da yarlini u çaräsizni yedürüçilärgä, da kendi k'ristänlikinä tügäl tapunganlarga.

Aytti surp Krikor:

— Barča ariliktän u aruvluçtan çaysi yaçşidir?

Aytti frištä:

— Teñriniñ (167r) çorçusu da adamnñ uyati.

Bu yaçşi çilinmaç boldu adamda — 1000 san ol adamni.

Andan soñra alıñşladilar Biyimiz K'risdosnu Kapriel hreşdagabed da surp Krikor, da hreşdagabed ayindi kökkä.

Şimarladı hreşdagabed surp Lusaworiçkä da aytti:

— Ey ari ata, yazgaysen bu haybatlı buyruçnu da övrätkäysen adamlarga.

Da Teñriniñ buyruçu bilä yazdı surp Krikor Lusaworiç bu haybatlı keräкли işlärni, ki alıñşlıdır Eyämiz (167v) K'risdos meñi meñilik, amen.

Ögütü Giragos vartabedniñ

Tiyişlidir k'ristänlarga, ne vaxtta kläsä [barma] çosdovanut'ıunga, uç türlü nemä esinä keltirmäç keräk.

Äväl bunu, ki: «Bu çosdovanut'ıunnu, ki aytiyirmen, Teñriniñ alnınadır da k'ahananiñ, da bu k'ahana çaysin ki baylasa bunda, baylıdır köktä Teñriniñ alnına, da çaysin ki çeşsä bunda, çeşövlüdür köktä Teñriniñ alnına, neçik Biyimiz K'risdos buyuruptir».

Da (168r) ekinçi, aşaxlıç bilä tüşmäç keräk din atanıñ alnına yüzü üsnä, zera yazıçni çilinmaç öktämliktir, da poşmanlıç da çosdovanut'ıun aşaxlıçtır, neçik Biyimiz buyurur, ki keräksiz oçul ataga meçaga keldi, u tamyaçi dadçarda, da boşatlıç taptılar Teñridän.

Da üçünçi, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün çosdovanel boluptur äväldän, da sayış etkäy, ki neçä vaxttır, yıl mädır, yarım mädır, da neçä ki esä, barča yazıçların sayışlagay, da başlap ol kündän aytkay birär-(168v)birär, keçä mi yoluçuptur yoçsa kündüz, da aytkay künnün dä, yixkün mi edi yoçsa özgä ulukün edi, da aytkay yerin dä yazıçnıñ, ari mi yer edi yoçsa aruvsuz, da aytkay yazıçnıñ oçşaşın, ki ol yazıçka kendi mi edi säbäp boldu yoçsa mi özgä.

Da çaçan barsa din atanıñ alnına, üç kez yügünç etkäy Ata Oçul Ari Džanniñ atına.

Andan soñra, başın açıp, çökkäy k'ahananiñ alnına, aytkay yazıçların yaş bilä, neçik Teñrigä, da k'ahana boşatkay garkiniñ buyru(169r)çu bilä, neçik Teñri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworiçniñ toyru dininiñ tapunmaçın surp arakellärniñ ganonk'undan.

Tiyişlidir k'ristänlarga, ki hər kez çosdovanel bolgay.

Da çaçan barsa din atasına, 3 kez yügünç bolgay Ata Oçul Ari Džanniñ atına, möhürläp kendin surp çaçniñ nişanı bilä, da aytkay bu alıñşni.

Alyış, çaysi ki çostovanut'ıundan ilgäri aytmaç tiyışlidir

Şükürlümen sendän, Biy Teñrim, ki (169v) arzani ettiñ meni, yazıçlini da arzanisiz çuluçnu, kelmä çosdovanut'ıunga.

Na hali ber maça, Biy, biyänçlikinä körä çosdovanel bolma yazıçlarimni benim uyalmayşiz, da sürgin mendän şaytanni, ki unutturmagay yazıçlarimni benim, da yaman uyatni salmagay üstümä benim, da ber maça könülük bilä çosdovanel bolma yazıçlarimni benim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu bilä surp Asduadçadçinniñ, zadasiz anañniñ, da

çoltçası bilä surp Jovanəş elçiñniñ, (170r) da surp Sdep'anosnuñ, ävəlgi tanıñniñ, da barça arilärniñ, sürgin mendän yamannıñ sağışın, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen ayzimni menim, da aytıkaymen yazıçlarımni menim alnıña seniñ ulu inam bilä, da yöpsüngäy men sendän, Biyim, boşatlıç yazıçlarımna menim.

Zera sen, Teñrim, yarlıyovuçisen da adam sövüçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da hayufsunursen yamanlıçları üsnä adamların, da boşatırsen yazıç(170v)ların barçasınıñ, kimlər ki sarnarlar saña.

Da hali boşat maña, Biyim, yazıçlarımni menim seniñ köpyarlıyamañniñ bilä, zera sen köpyarlıyovuçi Teñrisen da arıtuçi yazıçlarımni, da saña haybat Atañ bilä da Ari Džan bilä hali da udayı da meñi meñilik, amen.

Da soñra, tizi üsnä çöküp açıç başı bilä, da yüzü üsnä tüşüp, sıfatın kün toyuşuna etip, aytıkay ävəl tapunmañın inamniñ ari surp Errortutıunga.

(171r) **Tumga çarşı çoltça aytma**

Yerni öpärmən saña, K'risdos, çutçaruçi dünyâniñ, Sözü Teñrinin, zadasız Teñrilik da tügäl adam, neçik ayzım bilä biliniyirmen, da ol türlü džanim bilä tapunıyirmen da inaniyirmen.

Yalbarıymen sendän, Oğul da ari Teñri, Biy dünyâni tutuçi, bağışla yazıçlarımna menim boşatlıçni da ber çuluña seniñ džan saçtıçniñ, çaysı ki çutulgaymen seniñ bilä meñilik ottan.

Zera sensen könü ço(171v)zusu Teñrinin, çaysı ki üläşiniyirsən çutçarıлмаña adam millätiniñ da köturiyirsən yazıçni dünyâdan.

Saña haybat meñi meñilik, amen.

(172r) **Biy Teñrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sıfatı Atañniñ**

Biy Teñrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sıfatı Atañniñ, tiri da tiri etüçi, umsa da çutçarıлмаç barçasına, çaysıları ki sarnarlar ya çaxırirlar saña.

Xaysı ki bağışlarsen arzanilikimizdän artıç da berirsən çolganlarga barça keräklärin alarniñ.

Zera dügül ki yalyız yarattıñ, yoçsa ekinçidä yazıçlanganimizdan soñra taptıñ çiyinları bilä çaçiñniñ seniñ da hər kez dä beriyirsən kendi (172v) kendiñni tirliki da çutçarıлмаçı üçün adamların, daçı artıç duşmanlarga da heçkä berüçilärgä buyruçıñnu seniñ, ne ki dostlarga da sövüçilärgä seni.

Aniñ üçün uludur çax kökkä dirä yarlıyamañniñ seniñ da bütün dünyâgä körüldü haybatıñ seniñ.

Da alay bek biyikländi başçışlarıñniñ seniñ nişanları, ki dügül yalyız adam milläti tamaşalanıp unutulıyirlar, yoçsa köktägi çuvatlılar da, çaysıları ki daçı yu(173r)vuçturlar saña.

Nedän ki seskänip haybatlıyirlar tiyyisiz avaz bilä aytıp: «Ari, ari, ari Biy çuvatlıların». Neni ki biz dä, övränip alardan, sarnıyirbiz seniñ ölüm-süz çurban bolgan zamanıñda, birlänip tensiz sanlılar bilä, tek yalyız seni alyışlarbiz, ortamızda körüp aytovsuz çorhurtnu, budur sekretni, da bizim bilä bolgan çorinagın könü ölümünün adamilikkä körä, alar da bizim bilä yirliyirlar alyış yirların.

Zera egär ki alar bolmas(173v)lar bilmä yolun ögmäçniñ, yalyız tek surp çaxırıp atıñni, yüzlärin da ayaçların [yapup], ya biz ne alyış da şükürlük sungaybiz? [Evet yalyız seni alyışliyix] titrämäç bilä da inam bilä yuvuçlanıpbiz körümsüz da körümlü aytovsuzluçña.

Alyışlarbiz Atañni, seni yebergän çutçaruçini.

Alyışlarbiz Ari Džanni da tügällävüçini da arıtuçini sezikli çorinagıñ.

Alyışlarbiz seniñ yetövsüz çonarhliçniñ.

Alyışlarbiz ulu seniñ tatlılıçniñ erkiñ.

(174r) Alyışlarbiz seni, ki teniñni seniñ berdiñ bizgä hakimlik tirlikkä.

Alyışlarbiz seni, ki çaniñni seniñ berdiñ bizgä arınmaçlıçka.

Alyışlarbiz seni, ki otu teñrilikiñniñ seniñ küydürmästir tarbiyatimizni topraçtan.

Alyışlarbiz seni, çaysın ki kötürmäslär barça köklär, köturiyirlär materiyalniñ da ini yiyövlär.

Alyışlarbiz seni, ki olturupsen keçrovpelärdän yoharı da tınıyirsən arilikindä seyanıñ.

Alyışlarbiz seni, çay(174v)sın ki yoharigi köklär da toçuz tasları tensizläriñ kendilärindä tutulmaslar, köturiyirlär on barmaçları k'ahanaların.

Alyışlarbiz [seni], çaysın ki serovpe maşa bilä beriyir edi ayzına markareniñ, evet hali hamarcag çol bilä üläşiniyirsən topraçtagilärgä da barmaçlar bilä beriyirsən yemäçliçka.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki igränmässen igränçilikindän ten keräklärniñ, yoçsa arıtiyirsən arilikiñ bilä seniñ.

(175r) Alyışlarbiz seni, çaysı ki türlü-türlü yazıçlarıñniñ körümsüz etiyirsən adam oylanlarıñniñ, çaysılar ki inam bilä umsanırlar saña.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki miçnortluç bilä teniñniñ da çaniñniñ seniñ barıştiriyirsən Atañni seniñ biz oçulluç düftärindän buzulganlar da yatlanganlar bilä yazıçlardan utru.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki ilgärtin çorinagın ari teniñniñ da ari çaniñniñ körgüz(175v)düñ sezikli çorinaglar bilä türlü-türlü vaçtlarda —

Apeł bilä da Noj bilä,

Melk'iseteg bilä da Apraham bilä, Sahag bilä da Jagop bilä,

Da çykanlarından soñra Misirdan Movşes bilä da Aharon bilä, Jesu bilä da Samuël bilä, Tawit' bilä da Soçomon bilä, da paçilli Eçiaç bilä.

Da barça orinaglarnı tamamladıñ sen, sözü Atanıñ Jisus K'risdos, [vernadunda] sezikli da materiialniy nemälärdän ündämäç bilä köktägi da dżan sekretasına çurban bolmaçıñnıñ, (176r) ari arak'ellärniñ [=arak'ellärgä] aytıp:

«Bunu etiniz benim işadaglıçıma Yäñi Törä-dä» [Лк 22:19 сие творите в Мое воспомина-ние],— da dağı artıç, ne ki Movşesniñ, etip dekret: «Kimlər ki yemäsälär, bolmastır alarnıñ tirlıkläri» [Ин 6:53 если не будете есть Плоти Сына Человеческого и пить Крови Его, то не будете иметь в себе жизни]. Da yegänlärgä da içkänlärgä — sıyınmaçnı sendä da sen alarda [Ин 6:56 Ядущий Мою Плоть и пьющий Мою Кровь пребывает во Мне, и Я в нем].

Çaysi ki inanıyırmen bolma arınmaçlıç dünyä-gä çanıñ bilä seniñ surp Jovanşes awedaranıçkă körä, ki çanı Teñri Oylunuñ arıtır bizni yazıçlardan,

Zera toyrı teniñ da çanıñ seniñ tügäl çeşmäçliçtir da çutçarıñ(176v)maçlıçtır baylarından yazıçlarnıñ.

Na men bu zamannı yollu aņıyırmen kendi çoltçalarıma barçasına tapma boşatlıç ölülgä da tirilärgä.

O barçasından yaçşı Jisus K'risdos, berüci başçışlarnı, hali kelip neçik osondzonıy tüşiyırmen alnıña seniñ, zera egär ki arılär barçası bir yerdä aņıyırılar da seniñ yaçşılıçıña hasrättirlär da pareçosluçıña, ne türlü dağın artıç men dä, tüşkän şnorhk'uşdan!

Zera egär ki hali yarlıyamas(177r)añ, çaçan ki açıpsen eşikin aytovsuz müft başçışlarıñnıñ, çaçan ki bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluçsa kimsä kim padşahnıñ seça-nına yemäç zamanında da andan boş çıçsa, çaçan bolgay toyunma zırgel bolgan spulniy başçıştan?

Zera ki toyrı bu zamandır alma sendän çoltçamnı, neçik ki alarda tatlilıç zamanında.

Zera egär ki, çaçan bu zaman bütün dünyä, yer u kök bir yerdä pareçosel bolıyırılar, işitmäsän, dağı çaysi zamanda yiyiş(177v)tırgaymen barçasın?

Zera egär ki neginçä alyasalanıyırılar tensiz-lärniñ böläkläri dżomartlıçına başçışlarıñnıñ se-niñ, da tek yalyız alyış sunıyırılar, na egär ki hali almasam, na, çaçan tärüzügä çoyşañ, ne türlü bol-gaymen alma?

Da çaçan ki çayırıp aytıyırılar: «Yarlıya seniñ yaratkanlarıña»,— maña da ülüş bermäsän, çaysi özgäläri bilä bolgaymen alma?

Çaçan toyrı buyruçıña körä seniñ arınmasam bütün dünyä bilä ari çanıñ aşı(178r)ra seniñ, soñra kim že meni arıtkay?

Zera bolmandır men çutulma kendi uçinokla-rım bilä, da ne zaman tapma özgä vaçtnı alyışka saña yöpsünövlü; bu zamanga tözdüm, ki başçışla-rıña arzani tapulgaymen boşatlıçına yazıçlarnıñ.

Yänä dä çolıyırmen erinçäklikim üçün me-nim, kläsä ki seniñki hadırdır här vaçt, evet ina-nırmen alma yalyız sendän men, tüşkän barça yaçşı ämäldän.

Da artıç bu fikirdä toçtattım, kendi kendim-niñ biyänçli (178v) bilip zamannı, çolarmen sen-dän, Biy, bolmagay ki hali dä boş çaytargaysen meni ölcövsüz başçışlarıñdan seniñ, Biyim, çaçan açıyır, neçik rıka toluluçundan teñizniñ, seniñ ulu başçışlarıñdan, seniñ, Biy, çaçan açıyır, neçik suv, şayavatıñ, çaysılardan ki maña da bir tamçı yet-kinçädir, zera seniñ azgına bergäniñniñ ölcövsüz-dir ululuçı da artıçtır, ne ki teränliki teñizniñ.

Zera egär ki saçılmaçında günäş yarıçıñniñ ya-rıçlanmasam, keçä (179r) ne türlü bolgay yarıç-lanmaga?

Da çaçan ki müft oñaltuçı yuvuçsen da tırlık ha-kimlikin bermäsän, dağın çayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganıña yoluçup ölsäm, me-ni kim turçuzgay?

Egär ki sen, tarbiyatıñdan çodżalatuçisen, miskinlikimni kötürmäsän, na çaysına dağı barı-yım çodżalardan?

Egär ki çanlıçıña seniñ tüşüp [tuş] bolmasam da buñar dek hanuz tutsa meni buyruççısı bu dün-yäniñ, dağı çaçan çarşı turuçimni sürsärsen?

Çayıyırmen hali, ze(179v)ra açıçtır eşikiñ, ber hamarçaglıç, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyäniñ, çaysi ki beriyirsen, ber maña da eminlik çalabalıçlarıñdan kendi çil-inganlarımniñ [çilimlarımniñ].

Eminliki bilä yıçövnüñ toçtat teprängän dża-nimni menim.

K'ahanajabedlär, da k'ahanalar, da sarga-warklar, da tbirlär, da barça uçtu bilä surp yıçövnüñ közätüci çuvatıñ bilä seniñ meni dä kölgäñ ti-binä seniñ berkäytkin.

Padşahlar da buyruççılar, hetmanlar da zol-nerlär bilä meni dä yeñüci etkäysen üsnä körüm-süz duş(180r)mannıñ.

Keçkänlär bilä inam bilä bu dünyädän aņgin meni dä, Biy, yazıç bilä ölgänni, çaysıların ki çıçar-ıyirsen teränlikindän antuntk'nuñ, alar bilä çıçar meni dä yamannıñ zındanından miçnortluçı bilä ari teniñniñ da ari çanıñniñ seniñ.

Ataga seniñ menim üçün dä bolgaysen pareç-
çoş, inam aşıra meni dä toyru etkäysen, neçik çä-
raççini, zera men dä inanirmen, Biy, çanliçinğa da
seniñ aņgin meni dä.

Etkin erkin Ataņniñ seniñ, etkin, zera aniñdir
klägäni, ki kimsä taspolmagay.

Ol oylan(180v)lar bilä turuzgaysen meni dä,
çaysilarin ki turuzsarsen alnina Ataņniñ seniñ.

Uludur yarliyamaxliç, da ani kliyirsen dayi
artiç, ne ki butöv çurbanniñ [=çurbanni], etkin
sen dä maņa yarliyamaxliç.

Bilirmen, ki ölcövsüzdür seniñ yarliyamaxin,
evet men kendi yamanliçlarimdan çorçiyirmen, ki
boş çixarmagaylar meni andan ya yarliyamaxinđan.

Arzani etkin meni hali dä şükürlänmä yarli-
yamaxinđan seniñ.

Şükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiñ
(181r) meni körümünä ari teniñniñ da ari çaniñniñ
seniñ.

Şükürlümen, ki titrovlü da çorçulu işittim al-
yiş avazin.

Şükürlümen, ki seniñ Teñrilik gälädzilariñni
işittim.

Şükürlümen, ki taşlanmadim seniñ sözündän,
neçik kazan sürülgän.

Şükürlümen, ki dżanimni umsa bilä toldur-
duñ da yüräkimni färâhlik bilä.

Çaysi alyişni ya çaysi şükürlükni saņa sun-
gaymen, egär arzani ettiñ meni tirlik ötmäkinä da
ölümsüz pażagiņa seniñ?

Zera egär ki (181v) alar, çaysilari ki tek kör-
dülär, san aldilar sendän, könü bilüçidän, çaysi
sanliçni tapmagaylar, kimlar ki ülüşlü boliyirlar.

Zera egär ki ol, çaysi ki seni, sözün Teñriniñ,
adam tiliniñ aytovsuz, toyurdu, san berdi kendi
kendinä, çaysi ki toyru sanlidir, ne çadar sanliçka
bolgaylar arzani, çaysilari ki här kez seniñ ari te-
niñni da ari çaniñni użivat etiyirlar!

Da bu başçiş sendän dayi yoharidir, ne ki
esindän da açilindan dügöl yalyiz (182r) yerdägi-
lärniñ, yoçsa köktägilärniñ dä, çaysi ki titräp ses-
kaniyirmen, bolmagay ululuçuna körä bunuñ klä-
gäysen oçşaşli arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki därman yoçtur bu-
ņar maņa.

Zera egär ki arilärgä çorçulu başçişlar bilä, ne
türli bolgay men murdarga?

Egär serovpeļär da k'erovpeļär yüzlärin yapı-
yirlar, men çaysi harsiz sürät bilä baçkaymen?

Egär ki kök olturyuçun seniñdir da yer podno-
žokudur ayaxlarıñniñ seniñ, men ne türli turma
men(182v)dä färâhlangaymen?

Çünki sen barçani tolduriyirsen, men ne türli
kendimdä çabul etmäğä umsa tutkaymen?

Egär yergä baçsañ, berirsen titrämä buņar,
yuvuçlasaņ taylarga, na tütün çixarirlar, menim
çaysi çuvatim turgay alniņa seniñ?

Yamandır maņa, yamanga, bu arilikkä yuvuç-
lanma da särgärđanliç yiraçlanmaçtan, a zvilaş-
ça, ki toyru sahmanel ettiñ: «Egär ki çaysi yemäsä
tenimni menim, tirliki bolmastir boyunda ken...»

[Здесь отсутствует один лист].

(183r) **Bu alyişni här zaman aytiniz,
zera tiyäsdir**

Alyişlisen, haybatli da ölümsüz padşah, etüçi-
si köknün da yerniñ, yaratuçi haybatlangan, hay-
batli da alyişli, ögövlü alyiş bilä da haybat bilä.

Işit maņa, Biy, da yarliça ulu yarliyamaxiņa
körä seniñ.

Ata, meça kökkä da alniņa seniñ, aņ meni,
köpyaziçlini, neçik ol çaraççini, çaçan kelsän uç-
maçiņa seniñ haybatin bilä seniñ yaryulama ölü-
läрни da tirilärni.

Işit maņa, Biyim me(183v)nim Jisus K'risdos,
da yarliça, buz da boşat menim yaman yazıçlarimni.

Da arzani et şükürlük bilä haybatlama Atani
da Oçulnu da Ari Dżanni meņi meņilik.

Sensen ölümsüz Teñri, padşahi haybatlärniñ.

Sensen könü yariç da toyru yaryuçi.

Sensen yariç ögövlü da haybatli.

Sensen Atasi Yariçniñ.

Sensen ölümsüz Ata tasindan friştälärniñ, ki
seni här kez alyişliyirlar da haybatli ari atinni ögi-
yirlar da alyiş(184r)liyirlar, aytip: «Ari, ari, ari
Biy çuvatlılärniñ, toludur kök da yer haybatin bilä
seniñ!» Här vaçt tiyyisiz bunu aytiyirlar da alyişli-
yirlar seniñ ari atinni meņi meņilik.

Sensen Atasi barça arilärniñ, da vartabedlä-
rniñ, da ari gusank'lariniñ, da dżiknaworlärniñ.

Sensen şayavatli da alyişli Atasi barça yarat-
kanlarıñniñ seniñ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padşah meņilik.

Sensen alyişli çutçaruçim menim.

(184v) Sensen haybatli padşahi padşahlärniñ
da Biyi biylärniñ.

Sensen K'risdos, Oçlu Teñriniñ.

Sensen k'ahana, öggän da alyişli, haybatli ari
Ata bilä seniñ yergälikinä körä Melk'iseetegniñ.

Sensen çuvatim, da yaratuçim menim, çutça-
rılmaçim menim, ölümsüz padşahi haybatlärniñ.

Sensen köpyarlıyovuçi Teñri.

Sensen yaçşi etüçi da haybatli çutçaruçim
menim Jisus.

Sensen adam sövüci K'risdos.

Sensen alyışli, çuvat(185r)li padşah, ki tamuçnu buzduñ da barça dżanlarni çutçardıñ; ol türlü çutçargaysen meni benim yaman yazıçlarım dan; arit meni, Biyim benim da Teñrim benim Jisus K'risdos, işit maña, köpyazıçlığa.

Sensen könü sözü Atanıñ da şnorhk'u Ari Dżanıñ, haybat saña meñi meñilik.

Sensen ölümsüz çozusu Atanıñ, alyışli, ögövlü da çuvatli, ki kötürdüñ yazıçlarni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Sensen çuvatli ricir, (185v) ki p'arawonnu saldıñ ari erkiñ bilä seniñ teñizgä çuvatlıları bilä da ricerläri bilä kendiniñ da Israjelni çutçardıñ dinsiz p'arawonnu çolundan.

Ol türlü dä çutçargaysen, da saçlagaysen meni meñilik da sönövsüz ottan, da azad etkäysen meni benim yaman yazıçlarım dan.

Boluş maña, Biy, tarlıçım da benim da çutçar, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan.

Arzani et bizni, yaratuçim, Teñrim da padşahim, közätüçim da (186r) Biyim, da yaratuçim benim Jisus K'risdos, yarıçlı da haybatli ari yüzünä, ki körgäymen dżan közüm bilä ol ekinçi kelgäniñä, çaysi ki obicat ettiñ sövüklüläriñä seniñ da aytıñ bu ari söznü:

«Keliñiz, Atamdan da Mendän alyışlanganlar, meñariñiz meñilik tirlilikni, bu uçmaçni» [Мф 25:34 Приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира]. Bu ari sözüñä körä işit, tırgiz da yarlıya men yazıçlığa.

Yarıçlat men çaramçulanganni.

Tap meni taspolganni.

Saçayt meni, ölgäni, da tırgiz.

Oñalt meni, köp yaralini, yazıç bilä ölüni.

(186v) Evet sen, neçik uzunesli, da köpyarlıçovuçi, da adam sövüci Biysen, yarlıyarsen da çidiyirsen men köpyazıçlığa.

Tergövsüz, çuvatli, biyänçli Biy, çutçaruçisi dünyâniñ, tırgiz, da yarlıya, da boşat men yazıçlığa, neçik ol [borıñig] çatunga, da aç yarlıyamaç eşi kin tirlikiñniñ seniñ, çaysi ki buyurduñ da aytıñ bu sözlärni:

«Хаçıñiz, ki açilgay sizgä. Xoluñuz, ki berilgäy sizgä şayavatı da yarlıyamaçı ari (187r) Atamniñ benim da şnorhk'u da başçışı Ari Dżanıñ» [Лк 11:9 И Я скажу вам: просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. 11:13 Итак, если вы, будучи злы, умеете даяния благие давать детям вашим, тем более Отец Небесный даст Духа Святого просящим у Него].

Otuş men, yazıçlı, ol ari da haybatli sözläriñä körä çolıyirmen sendän, adam sövüci Teñri, tırgiz men yıçılğanni da arit meni, kirlini yazıç bilä, bunun bilä bergäysen maña boşatlıç da oñalmaçlıç.

Şayavatli, çuvatli, tergövsüz, çorçulu, da alyışli, ögövlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atıñ seniñ, saña haybat da şükür, Ataga da Oçulga da Ari Dżanga meñi meñilik. Ameñ.

(187v) **[Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska]**

Alyışli Ata, ari Teñri, könü, arit fikirimni benim.

Alyışli Oçlu ari Teñriniñ, arit tenimni benim.

Alyışli Ari Dżanı könü Teñriniñ, arit dżanimni benim.

Biy Teñrim benim, aç ayzimni da fikirimni benim da içir meni Ari Dżanıñ başçışini, da men anıñ bilä çaçıñirmen saña:

Biyi tirlikiñi, yeber, Biy, Ari Dżanıñni köktägi da çuvatlat tilimni benim — bilirmen, ki çuvatlısen da çadir etüçisen, Biyim, da Ari Dżan, Oçlu Teñriniñ, arit da (188r) toçrulat sezikimni benim.

Ani çolarmen sendän, Biyim da Teñrim benim Jisus K'risdos, aç çulaçimni benim, arit fikirimni benim, arzani et meni işitmä ari avaziñni seniñ, da saña haybat meñilikkä dirä.

Vay maña! Vay maña, ki bularıpmen fikirim bilä da tolu men yazıç bilä da barça yamanlar bilä.

Umsam benim da ayovuçim, Biyim benim Jisus Krisdos, çutçaruçim da boluşuçim benim, aña yazıçlarimni benim, meça saña, Biy, da yarlıya maña ulu yarlıyamaçıña körä seniñ, da neçik (188v) sen yaçşı etüci da adam sövüci Teñri, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan, saçla boyumnu benim tamuçnuñ teränindän.

Añ meni, Biyim Jisus Krisdos, yazıçlı da arzansız çuluñnu, yarıçlı da uçmaçıñda seniñ, da bizim keçmişlarimizniñ dżanlarin tındırgaysen meñilik tınçlıçıñda da tirlikiñdä seniñ da arzani etkäysen seniñ ari da haybatli yüzünä.

Biyim benim, tırgiz da yarlıya, seniñ ulu şayavatıñdan boşat dinsizlikimni benim, zera çadirsen, da çuvatli, da alyış(189r)lısen meñi meñilik.

Teñrim da Biyim benim Jisus Krisdos, sözü Ari Dżanıñ, sensen boluşuçim benim da çutçaruçisi dünyâniñ, çolarmen sendän, çoyma meni yazıç çilinma saña, zera bulardı fikirim benim benim yaman erkimdän, da etiyirmen erkin tenimniñ benim, da taspoliymen ulu yazıçlarim içinä, çutçar da yarlıya seniñ ulu yarlıyamaçıña körä.

Boluş yarıçlı çollarıñ bilä seniñ da salma meni yüzüñdän seniñ.

Umsam, da išančim, da xutxaručim benim sensen, (189v) xutxar da saşayt boyumnu benim, zera müşxülländilər sövklärim benim.

Sensen müdara da yarlıyovuči Teşri barçasını, tırgız meni, Biy, şayavatıña körä seniñ, uyalgaylar barçası, kimlär xarşı turıyırlar maña, tas etärsen alarnı, zera xadırsen, da uyatlı etmä meni, evet buz yazıxlarımni tenimdän benim ari atıñ üçün seniñ da añma yaman yazıxlarımni benim, da saña şükür meñi meñilik. Ameñ.

[Колофон]

1618. Tʻvagan 1066 [1618].

(190r) [Молитва]

Bax, Biy, küstünmäximä benim, da ayırlıxıma dżanimniñ benim, da tarlıxıma yüräkimmniñ.

Yarlıya maña, Biy, da xaytar meni benim yaman yollarımdan, da yaxşığa yol körgüz.

Biy Teşrim, ki meñiliktän äväl alışlısen, da saña išanipmen, işit maña, Biy, da ber şnork'uñnu maña da alarga, kimlär seniñ ari atıñni boluşluxka ündiyirlär, boluş alarga tarlıxında alarniñ.

Sen, Biy, barabar boluşkaysen bizgä, neçik xartlarga, alay igitlärgä, da (190v) Ari Dżan Teşriniiñ başxışından maña bergäysen, da dżanima benim yaxşı yolga da haybatına körgüzgäysen, da seniñ ari yüzünä arzani etkäysen.

Da saña haybat da şükür, Ataga da Oşulga da Ari Dżanga meñi meñilik. Ameñ.

(192r) *Tegdemperniñ 15-indä ulukünün etär-biz surp Jagop hajrabedniñ.*

Životu surp Jagopnuñ

Ulu hajrabed surp Jagop surp Krikor Lusaworičniñ atasiniñ xıxardaşiniñ oşlu edi da eki křistän padşahlarıniiñ zamanına boluptur, Dırtadniñ da Gostantinosnuñ. Da surp Jagop yalızlıxni (192v) sövär edi, da köp sk'ançelik' etär edi, da yaz u xış artıxsi kiyiniş bilä yürümäs edi. Da Teşriniiñ buyruşu bilä aşpaş boldu Miğzpın şähärindä.

Da bir dżiknawor dayın boluptur Maruk'e atlı. Keldi surp Jagopka, xayda ki turar edi, da saşlıxın sorma başladı.

Soñra kördülär yiyöv eşiki alnına bir antamaludżnu on beş yillix, kördülär eksi dä da bu antamaludżga yarlıyadılar, yoşesä Teşridän xoltxa ettilär aniiñ üçün, (193r) da xaç çıxarıp üsnä, da saşayttılar kensin Biy Teşriniiñ xuvatı bilä.

Da ol şähärdä bir dovlätli adam bar edi, atı Getron, da Teşrigä toşru inanmas edi. Da bir oşlu bar edi antamaludż.

Xaçan kördü Getron, ki ol ävälgi antamaludżnu saşayttılar, tezindän aldı kendi oşlun da surp Jagopnuñ alnına keltirdi, ki saşaytkay kendin. Ol

sahat Teşriniiñ xuvatı bilä saşayttı oşlun. Soñra a(193v)tası bar köñül bilä Biy Teşrigä inandı, da bu kün övdägi eli inandılar Biy Teşrigä da křisdän boldular surp Jagoptan. Soñra ansizim saşaygan oşlan öldü. Da surp Jagop alışı bilä turşuzdu kendin ölümdän.

Bir zamandan soñra rast keldi surp Jagopka bir sala aşıra ketmä, da ol salada bir krinicä bar edi, xaysı ki ol zamanni xızoşlanlar opraxların yuvıyır edilər. Da (194r) surp Jagop yanları bilä keçkändä bir türlü uyalmadılar andan. Yoşesä surp Jagop alarniiñ harsizlişları üçün xaryadı ol suvnu, ki suv xurudu, da xızoşlanlarıniiñ saçların xaradan aş etti. Da surp Jagop soñra ketti kendi yoluna. Tezindän ol salaniñ bütün eli surp Jagopnuñ artından yügürmä başladılar, da xaytardılar kendin, da xoldular andan, ki suvnu (194v) hasilgä keltirgäy. Da ol Teşriniiñ xuvatı bilä xurugan suvnu yänä hasilgä keltirdi. Evet xızlarıniiñ saçlarını klämädi aştan xara etmä, ki uyalıp Teşriniiñ xorşusun yüräklärindän ketärmägäylär.

Yänäçi bir töräçi ol şähärdä egrı törä etär edi. Da töräçiniñ övü alnına bir ulu taş kesäki bar edi. Yoşsa surp Jagop xaryadı ol taşni, ki alay ol taş ufaldı, neçik topraş. (195r) Soñra töräçi, körüp ol taşni, ki alay ufaldı, da Biy Teşridän xorşup, töräni toşru etär edi.

Yänäçi eki yarlı, bir söz bolup, klädilär aldam surp Jagopnu: biri kläp ölüp yatıptır, da birsi kelip xoluptur surp Jagoptan, ki nemä bergäy kefinlikkä, ki barıp sıñarın kefinlägäy, ol, ki yalşan ölüp edi. Da xaçan sıñarın yatkan [пропущенные слова см. ниже] oyatma başladı, da kördü, ki könüdü ölüptür alışı bilä surp Jagopnuñ. (195v) Tezindän keldi sıñarı surp Jagopka, ol, ki tiri edi, da xolma başladı surp Jagoptan, ki xaytıp tırgızgäy sıñarın *yatkan yerinä oyatma, da baxsa, ölüptür könüdü* [пропущенные слова]. Yoşsa surp Jagop Biy Teşriniiñ alışı bilä kelip da tiri etti kendin ölüdü.

Bir zamanni Nişianiñ konciliyumda boluptur surp Jagop aşpaşlar arasında. Körüp padşah, ki friştälär xuluş etiyirlär edi surp Jagopka.

Bir zamanni surp Jagop klä(196r)di, ki Masis tayına kirgäy edi da köp emgändi, yoşesä bolmadı kirmägä ol tayga. Soñra aniiñ üsnä ulu emgäkindän yuxusu eltti kendin tayniñ tibindä. Da yuşlagan zamanında friştä aldı ol tayniñ üstündän bir taxta, da ol taxta edi Noj nahabedniñ kerapından, bir taxtasın alıp friştä da xoydu surp Jagopnuñ başı tibinä, da yänäçi eltip ol tayga eltti ol kerap taxtanı. Zera artıxsi surp Jagop aniiñ üçün (196v)

klär edi ol tayğa kirmä, ki Noj nahabedniñ kemisin körgäy edi. Zera Noj nahabedniñ kemisi ol tay üs-nä edi potoptan soñra da tursar anda K'risdosnuñ kelgäninä anča, ki kelsär törä etmä. Da adam oyluna çarä yoç, ki ol kemini körgäy, zera Biy Teñri-dän buyruç yoçtur kimesägä.

Yänäçi xizilbaş padişahı Şaburh atlı bir zammānı ulu çerüv bilä keldi da Midzpin šähäriñiñ çövräsiniñ aldı. (197r) Yoçesä ari alyšı bilä surp Jagopnuñ ovad [=ovod] da sarinçxa barça çerüvün xizilbaşniñ här yarı çaçirdi, egär elni, egär atlarnı — här biri bir yanga saçılıp kettilər da šähärgä bolmadılar nemä dä etmä.

Da dayın köp türlü sk'ançelik' etti surp Jagop.

Da andan soñra dżanıñ Biy Teñrigä simarladi tegdempärniñ on beşindä.

Biy Teñrigä haybat meñi meñilik. Amēn.

(197v) **Alyš surp Jagopka çarši**

Aziz da biyänçli sövüklüsü Ata Teñriñiñ, tañlagan çulu yerdän çax kökkä surp Jagop, tenli frištasi köktägi Ataniñ, işit maña, da yarlıya men köp yazıçlıga, da turçuz meni yixilganni, neçik ol on beş yıllıx antamaludznu turçuzduñ, çaysı ki bolmas edi tepränmä.

Da sensen ari atası dżanımnıñ da tenimniñ menim, ari surp Jagop, çaysı ki sen(198r)sen oçşaşı Jisus K'risdosnuñ, yalbarıp çolarmen sendän, yaçşı da çuvatlı pastır, oylu Sionnuñ, surp Jagop, yaçşı ögüt berüçi, pareços bol miadzın Oyluna Ata Teñriñiñ, ki bizim yaman yazıçlarımızga boşatlıx bergäy, da bizni eski duşmannıñ sinamaçından saçlagay, da kendiniñ ari yüzünä arzani etkäy.

Yarlıya da saçayt yazıçlı dżanımnıñ yaralarin, ari (198v) ata surp Jagop, içir susagan dżanımnı menim da çurutma, neçik ol krinicāni çuruttuñ, evet sen neçik yarlıyovuçi yarlıyadıñ da toldurduñ yänä ol krinicāni. Ol türlü dä menim dżanımnı

yaçşılıx bilä toldurgaysen sen, išançim da umsam menim surp Jagop.

Zera sen yaçşı ögüt berüçisen da yamandan yaçşıga çaytaruçisen, neçik ol egri yarçuçini da yaman(199r)ni yaçşı ettiñ da toyrı yolga çaytar-diñ, ol türlü dä men bulargan da arzanisiz çuluñnu yaman yoldan igi yolga çaytargaysen.

Zera sensen toyrı da sövüklüsü Jisus K'risdosnuñ da yaçşı inanganı Ata Teñriñiñ, neçik ufattiñ ol ulu taşni, ol türlü dä ufatkaysen başın dżan duşmannıñ menim.

Yalbarıp çolarmen seniñ sk'ançelik'indän, pareços bol Ata Teñrigä (199v) da kendiniñ yarıçlı da haybatlı anasına surp Asduadzadzingä, ki bizni barça sinamaçından, körümlü da körümsüz duşmandan saçlagay da bizim yaman yazıçlarımızdan çutçargay.

Inanırmen seniñ yarıçlı sk'ançelik'inä, yarlıyovuçi surp Jagop, yarlıya men çaräsizgä da tırgiz men ölgänni yazıç içinä, neçik tırgizdiñ ol yarlıni da neçik tiri ettiñ ol dövlätliniñ (200r) oylun, Getronnuñ, da sen saçayttıñ. Bu türlü dä men ölgänni da taspolganni yazıç içinä tapkaysen seniñ ulu sk'ançelik'in bilä.

Zera sensen arisi Biy K'risdosnuñ da sövüklüsü da çutçaruçisi dżanımnıñ menim, işit maña, köpyazıçlıga.

Zera sensen atam, da seni pareços kendimä tutıyirmen, yarıçlı surp Jagop.

Da sensen çuvatlı da yaçşı paster, da sendädir išançim da (200v) umsam, işit avazıma menim da baç küstünmäxinä dżanımnıñ menim, ki saña küstüniyir da seni pareçosluçka ündiyir, da pareços seni tutıyirmen.

Yaçşı kütüçisen da igigä övrätüçisen, pareços bol Biy K'risdoska, da surp Asduadzadzingä, da barça arilärgä.

Da saña haybat meñi meñilik, amēn.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 536

Жития святых

Дата, место, составитель, переводчик, писец неизвестны.

Бумага. 127 л. (127 об. чистый), 9x15 см. Письмо: болоргир.

Язык: кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 241, 1005-1006].

Полный текст рукописи Вен. 536

(1r) **Badmutiunudur da yaçşı çilingani surp Marianeniñ, ki K'risdos üçün çıynaldı da çanıñ töktü Andiok' atlı kermändä Lipanos dinsiz starostadan**

“История (житие) и благодеяния святой Мариане, которая ради Христа пострадала и пролила кровь от неверного старосты Липианоса в крепости, называемой Антиохия”

K'risdosnuj jarut'yunundan sojra da haybatli kökkä ayinganından sojra, da surp arak'ellär ki tügällädilär Tejriniñ buyruğun, da ari inamni sürdülär barça inamli k'risdânlarga, da keltirdilär haybatli tadžlar da sanli, çaysi ki (1v) surp çaçidır K'risdosnuj, da surp çaç bilä yeñdilär dinsiz çanlarni da töräsiz starostalarni.

Mundan sojra, ki çiyaldılar K'risdos üçün da dinsizliktän ki çaytardılar barçasın k'risdânlıkkä da K'risdoska.

Küçäydilär Ari Džan bilä, ki aytıp badmel etkäylär surp Marianeniñ çuvatın da tanıxlıxın da barça sk'ançelikin, çaysi ki etti Andiok' kermändä.

(2r) Men, Teşedrianos, yazdım inamın da haybatli çilinganin, çaysi ki bu türlü edi, tügäl da ari Marianeniñ çaravaşınıñ K'risdosnuj da Tejrimizniñ bizim.

Surp Mariane ulu köktän edi, da atası gurk'lar üsnä ulu edi, da yalyz edi surp Mariane atasında, özgä yoç edi.

Berdi anı ustaga ağılga da yıraçlattı kermändän on dört frang mili, da yasattı añar öv, (2v) ki kimsä er ataylı kirip çixmagay çatına, da yasadılar añar gurk' övü, da bar edi çulları da çaravaşları, da anda ösüp ilgäri keldi da övrändi anda.

Surp Mariane, çaçan ki eskä da ağılga keldi, ansizın kördü teređžadän ötläş övündä yariç, ulu tañlamaç bilä tañlandi, zera yariç körgäni heç yoç edi.

Ansizim ulu küstünmäç bilä küs(3r)tündü surp Mariane da aytti:

«Egär ki ol esä, ki dünyäni da köknü yaratıptır, men dä añar yügünüp yerni öpär edim alnina aniñ.

Da yügünmäs edim atamnıñ yalyan tejrilarina; yügünürmen da tapunurmen dünyäni Yaratuçini, da atamnıñ yalyan tejrilarina inanmas edim, da heç etär edim, da tapunurmen, çosdovanel bolup, köknü, da yerni, da dünyä(3v)ni Yaratuçiga, Ata da Oğul Ari Džan Biy Tejrini, aßen».

Tek ol sahat surp Mariane toldu Ari Džan bilä tolu da atildi k'risdän; da atası öçäşip sökär edi, ki K'risdoska kelin boldu, ölümsüz çanga.

Ol vaçtta surp Mariane on dört yaşında edi da övränir edi esni da ağılni.

Da çaçan ki işitir edi k'risdânlarnıñ çiyinların, közläri yaş bilä tolar edi da (4r) ulu küstünmäçindän aytar edi, ki: «Bolgıy edi ol kün, ki men dä tüşkay edim K'risdos üçün ol türlü çiyinlarga, ki džanim çutulğıy edi meñi çiyinlardan da sönövsüz ottan»,— da alyış etti Tejrigä da aytti:

«Biyim, Eyäm, sen bilirsən adamniñ tarbiyatın, ki miskin da imşaytır; ber seniñ Tejrilik küçündän maña, ki haybatlagaymen seni».

Tek ol sahat çantiok' [=çani Antiok'nuj] Lipianos yeberdi kendiniñ inamli (4v) starostasın, ki buyruğun çanniñ tezindän tügällär.

Yeberdi Andiok'ka da aytti: «Ne ki k'risdän bar esä, barin çiliçtan keçirijiz da çanlari bilä boyajiz çalanıñ çövräsın».

Da çaçan keldi yuvuç Andiok'ka, çatır urdular.

Da surp Mariane kendiniñ övündän barir edi atasınıñ övünä.

Ol sahat kördü ari gojsnu dinsiz Lipianos biy, da suçlandı añar, da (5r) asrı sövündü da aytti: «Keltirijiz maña ol çizni. Egär erkli esä, çatun etärmen kendimä. Egär çaravaş esä, satun alir-men kendimä çatunluçka».

Çaçan ki turup [=tutup] eltsärlär edi ari gojsnu, çöküp başladı alyış etip aytmaga:

«Yarliya maña, Tejrim, da çixara bermä džanimni dinsizlärgä da bermä adam öldürücü kazanlarga gojsluçumnu menim.

Eyäm benim Jisus K'risdos, yeber maña Ari Džaniñni [Ha полях: Eyäm benim Jisus K'risdos, yeber maña Ari Džaniñni], (5v) ki çuvatlatkay meni küçün bilä seniñ, ki çorçusuz bolgaymen džuvap bermä dinsiz starostaga, ki sözläsär benim bilä, ki arzani dügül, da tutıyir meni, neçik kazanlar arasına çoylarni uçar çuş bilä.

Eyäm benim Jisus K'risdos [Ha полях: Eyäm benim Jisus K'risdos], umsanipmen da işanipmen saña, da seni haybatlarmen meñi meñilik, aßen».

Da çaçan eltilär ari gojsnu dinsiz biyniñ alnina, aytti (6r) dinsiz Lipianos: «Bizim millätimizdän dügüldür bu; yoçesä bu çiz umsaniptır K'risdoska, ki bizim džuhutlar çaçka çixardılar».

Turyuzdu alnina ari gojsnu da başladı sorov etmä bu dinsiz, ki:

— Xaysi millättänsen?.

Aytti ari gojs:

— Men k'ristänmen, da adämiliktä ündäliyir-men Mariane, da umsanipmen barçani yaratuçiga Tejrigä.

Tek aytti, dinsiz:

— Alijiz bu çizni da saç(6v)lañiz tañ atkinça.

Da kendi dinsiz kirdi kermängä çerüvü bilä da başladı gurk'larni biyiklätip hörmätlämägä da k'risdânlarni soymaga, neçik çoylarni, da çanlari bilä kermänniñ çalasın boyamaga.

Bu yaman çilinganından sojra olturdu murdar olturuçuna da buyurdu surp Marianeni alnina keltirmä.

Keldi surp gojs dinsizniñ alnina. Körüp körkün, (7r) da suçlandı, da aytti:

— Hayufsunmassen körkünni seniñ da sürä-

tiñniñ turovuşun, daγın yağşidir saña, ki ölmägäy-sen çiyin bilä da barçasına sövüklü bikä bolgaysen.

Džuvap berdi surp Marianə da ayttı:

— Bilir anı Biy Teñrim benim, ki men benim tarbiyatımnı teşkirmisärmen, da ni benim yağşı yüräkimni seniñ murdar saγışına küvürmisärmen, bolmassen benim umsam(7v)nı umsasızlıçka çay-tarmaga, zera yeberdi maña Biyim kücün da Ari Džanin, ki çurban etkäyмен boyumnu benim, ki meñi Xandir köktä.

Ayttı dinsiz, ki:

— Men saña köp türlü çiyin berirmen, da benim buyruçum bilä seniñ buyruçuñnu murdarlar-men.

Egär işitsän maña da inansañ teñrilärimä benim, bolur saña tinčliç. Menmen barçasiniñ xanı, da barçasına bolsarsen (8r) çaničä da buyruççı, da çutulsarsen köp türlü çiyinlardan.

Ayttı ari gojs:

— Umsam benim berkiniptir Jisus bilä, da yağşı erkim bilä çixara berirmen çiyinga boyumnu benim. Egär tenim benim çiyinalmasa, džanım benim uçmaçka kirmäs da tadžlanmas köktägi Xandan. Biyimiz K'risdos çiyinga berdi tenin kendiniñ bizim üçün, da men hadirmen K'risdosum üçün barča çiyinga, ne ki hadirläpsen.

(8v) Tek dinsiz çan yüräklänip öčäşti da buyurdu yalanaçlatma da tövdürtmä temir tayaçlar bilä anča, ki söväkläri köründü.

Da ari gojs bu barča çiyinnı heç etti da baçip kökkä, ayttı bu alıñşnı [*Ha полях*: Bek körklü]:

«Eyäm da Teñrim Jisus K'risdos, saña işanip-men boyum bilä, taba etmä meni, ki duşmanlarıma kültkü bolgaymen, zera barçası, kimlär ki tö-zärlär seniñ üçün, heç uyalmaslar, yoçesä uy(9r)-alirlar dinsizlär kendiläriniñ egri töräläri bilä; yoçesä baçmagın, Biyim, alarniñ törälärinä da saçla meni dinsizlärniñ çollarından».

Ayttı dinsiz yaryuçi:

— Egär işitsän maña da yügünsän teñrilärimä benim, tapıyım anıñkibik hakim, ki tezindän oñalt-kay bar boynuñnu. Inangin teñrilärimä benim, alar seni saçaytırlar barča ayır yaralarından seniñ.

Džuvap berdi surp Mari(9v)anə da ayttı yaryuçiga:

— Seniñ yaman ögütüñ, da yaman aytkanıñ, da hakimlikniñ benim tenim üçün. Bilgin, egri yaryuçi da deli it, benim töräm, da yaryuçim, da hakimlikim köktädir, ki benim džanımnı yariçlatir da seni uyatlı etär, ki sensen şaytanniñ ulu oylu, soçur da biliksiz, bilgin, ki benim džanım arzanidir uçmaçka ari gusanklar bilä, da men seniñ çiyiniñ-

dan heç çorçman, da (10r) ne seskänmän, egri yaryuçi. Egär tenim benim çiyinalsa, džanım benim yariçlanir Teñriniñ kücü bilä, yoçsa sen nek inanmassen benim K'risdosuma, ki inanganlarnı teşkirim çaramçuluçtan meñi yariçina?

Xaytip bilgin, egri yaryuçi, ki men seniñ gurç-larıña yügünüp tapunman, ki sensen erkindä şay-tanniñ, da ol duşmandir adamga, neçik sen.

Men inanirmen Jisus K'risdoska, da anıñ er-kindä(10v)dir džan u tenim, da ol çutçaruçidir yaman murdar kişiniñ çolundan. Egär tenim benim türlü-türlü çiyinlar bilä çiyinalsa, džanım birlänip-tir K'risdosum bilä, da çutulurmen meñi çiyinlar-dan, ki hadirläniptir şaytanlarga, da anıñ fristälä-rinä, da saña, da seniñ sözüñä inanganlarga.

Ol sahat öčäşlände dinsiz çan da buyurdu teş-mä emčäklärin, da asmaga, (11r) da temir tirmo-vičlar bilä tenin tirmalamaga.

Baçtı surp Marianə kökkä da alıñş etti K'ris-doska da ayttı [*Ha полях*: Bek körklü]:

«[*Псалом 21/22*] ¹⁷Çöp-çövrämnı aldılar köp türlü itlärniñ da kazanlarniñ, ki dinsizlärdirler da taş yüräklilär.

Biyim benim Jisus K'risdos, saña umsanip-men, sensen boluşuçim benim, baç maña da saçla meni, Biyim da Eyäm, çutçar džanımnı aslanlar-niñ ayzından.

[*Ha полях*: Biyim da Teñrim, Ata Oçul Ari Džan]. Biyim da Teñrim, Ata Oçul Ari Džan, (11v) ber maña çuvat, ki etkäyмен benim alıñşım alni-ña seniñ.

Yeber Ari Džanıñni seniñ maña, da saçla bo-yumnu benim dinsiz da yaman çanlardan, da saht [=saçt] et meni, da çuvatlatkin meni alniña duşmanlarımnıñ, ki yengäyмен alarnı seniñ çuva-tiñ bilä, da kimlär ki umsaniptirlar saña, alar da uyalmagaylar meñilik».

Tek tañladılar olturganlar(12r)nı [=olturgan-lar] dinsiz biyniñ çatına da ayttılar:

—Bu çiz heç etti buyruçuñnu seniñ.

[*Ha полях*: Ol sahat dinsiz yaryuçi yapuç yaş tüşürdü].

Ol sahat dinsiz yaryuçi yapuç yaş tüşürdü da ayttı surp Marianəgä:

— İşitmädiñ maña da yarlıyamadiñ saña, ošta benim buyruçum bilä buzulduñ, da ketti seniñ yü-zündän körkü. Ov, Marianə, çaytip yarlıyan saña da yügün teñrilärimä benim. Egär ki işitmäsän ma(12v)ña, yaman çiyin bilä ölärsen da barča te-niñni küydürtsärmen, baçarsen, ki barçası çövrä-ñä seniñ sürätiñniñ körkün hayufsunurlar da bar-çası maña inanıyirlar, seni körüp bu çiyinda.

Džuvap berdi surp Mariane da aytti:

—Neçik k'aç u hatir igit tas bolgan, dinsiz egri yaryuçi, egär ki men boyumnu çiyiŋga ayasam, džanım benim tadžlanmas köktägi (13r) padšahdan, ki Jisus K'risdostir.

Buyurdu dinsiz yaryuçi:

—Saliŋiz kensin zindanga keçädän ertägä ança.

Xaçan ki eltilär ari gojsnu, här boynun surp çaç bilä berkitti da başladı aytмага:

«Biy, ki hadirlädiŋ çaravaşıŋni seniŋ, ki arzani bolgay çanin tökmägä seniŋ alnina, titräp seskäniyirlär barça yaratkanlarıŋ seniŋ haybatlı küçündän.

(13v) Biy, ki çeştiŋ baylılarıni da eski duşmanı uyatlı ettiŋ, ki umsasızlarıni umsasisen da öksüzlärni atasisen, da tullarıni yaryuçisisen, Biyim da Teŋrim!

Könü yariç, baç meni da yarlıya maña, ki ot bilä küyiyirmen, sensen benim atam, da saña işanipmen, da sensen maña boluşuçi, da ölülärni yaryuçisi, Biyim benim Jisus K'risdos, yaryu et maña eski duşman bilä da dinsiz yaryuçi Lipianos bilä, baçkin maña, Biy, zera asri tinsizmen da köptür boyuma çiyinim.

Öçäsmä maña, Biy, saña simarlanipmen džanım-tenim bilä, salmagin meni, ki tas bolgaymen, ya yeŋilgaymen, ya çorçkaymen, ki baskaylar ya uyatlı etkäylär meni; saña umsanipmen men, aniŋ gurkları bilä uyatlı etärmen kendin, (14v) da saña haybat sunarmen meŋi meŋilik, amən».

Men, Teŋedrianos, çulu surp Marianeŋi, barip zindaniŋ tereçäsinä, işitip alyişin aniŋ da yazar edim, tek ansizim çixti bir taŋ adam, bir kazan kibik, açip ayzin, otlu yalin çixar edi ayzindan.

Xaçan ki kördü surp Mariane bu dinsiz adždahanı, çireyi teşkirdi, da eki çolun kötürüp, ayt (15r)ti:

«İşittiŋ benim çoltçamnı, Biyim, da körgüzdüŋ maña duşmanımnı; ber, Biyim, ki yeŋgäy men anı».

Çöktü tizi üsnä ari gojs da başladı alyiş etip aytмага [Ha полях: Xoltça]:

«Ki körümsüzsen Biyim Jisus K'risdos, da sendän seskänirlär teŋrilär bar povetleri bilä, da seniŋ buyruçundan başça tepränmäslär, ki şaytanni bastiŋ, ki baylı bolgay bu adždaha, ki maña buyruç etmä keliptir.

Teŋrim benim, sensen çuvatlı, bol maña boluşuçi, zera klär meni yutmaga bu adždaha».

Da çaçan tügällädi alyişin surp Mariane, tek ansizim açti ayzin bu yaman adždaha da yuttu ari gojsnu, tek üç kez çaç çixardi surp Mariane çarşi-

sina da çolun kötürüp, aytti [Ha полях: Xoltça körklü]:

«Eyäm da Teŋrim, ki kirdiŋ tamuçka, da veran ettiŋ tamuçnu, da baylı(16r)larıni çutçardiŋ, da şaytanni uyatlı ettiŋ, saçla meni bu adždahan, ki baylımen bunun çarnında».

[Ha полях: Şaytan çatlandı].

Ol sahat çatladı adždaha, da ari gojs çeşildi ol bagdan [=baydan?] ziyansız, neçik bir kimesä heç nemä körmägäy, çaytip aytti ari gojs:

«Kördüm duşmanıniŋ tas bolganın».

Yänä kördü surp Mariane eski duşmanı zindaniŋ buççaçında başi gör [başigor]. Keldi ari gojs da başladı al(16v)yiş etmägä, yaş töküç:

«Şükürlümen sendän, da haybatlarmen seni, da sövünürmen džanım tenim bilä, ki benim dinimni körkäyttiŋ da duşmanımnı ayaçım tibinä kördüm. Biyim benim K'risdos, kördüm seniŋ haybatlı işleriŋni, maña toxtaldı ançaç, tözdüç Ari Džanga, ki kelip adamni sövündürgäy çuvatıŋ bilä seniŋ. Şükürlümen sendän, haybat(17r)li da ölüm-süz çan, alyişlidir atıŋ seniŋ meŋilik, amən».

[Ha полях:] Ol sahat Ari Džan keldi ap-aç kügürçin kibik.

Ol sahat keldi ap-aç kügürçin da olturdu kün toyuşu sarı tereçä üstünä da başladı, adam kibik, sözlöp aytмага:

— Meŋi tirlik berildi saña, da uçmaç eşiği açıldı saña, da haybatlı tadž hadirläniptir saña, da töziyirlär saña barça ari gusanklar da arilər, ki kelgäysen hajr Ap(17r)rahamniŋ çuçaçına, da Sahagniŋ, da Jagopnuŋ, da barça arilər saña töziyirlär da saña biyäniptirlär, ov, Mariane.

Ol sahat açti ayiz ari gojs da yiylamaç bilä, yaş tökmäç bilä başladı alyiş etmägä:

«Şükürlümen sendän, K'risdos, ki körgüzdüŋ yazıçlı çaravaşıña Ari Džanni oçsaş kügürçingä, ki keldiŋ, da yazıçlılarga boldu çaytmaç da abranmaç eski (18r) duşmandan seniŋ erkli çiyiniŋ bilä.

Ne türlü maçtıyım seni, K'risdos, ki yariçsen, da yariçin bilä haybatlarsen arileriŋni, da umsasisen tirileriŋni da ölülärniŋ. Da çolup yalbarirmen sendän, Biyim Jisus K'risdos, arzani et meni k'risdänlikkä Ata Oçul Ari Džaniŋ atına, ki umsasisen arileriŋni, da saña yaraşir haybat da ezät».

Neçik ki ari gojs bu alyişni sunar edi (18v) Teŋrigä, Ari Džan ekinçi kügürçin kibik köründü ari gojska da aytti:

— Xoygin ayaçiniŋni boynu üsnä eski duşmanıniŋ, surp çaç bilä seni berkit da sorgin andan, ol aytar saña kendiniŋ çilinganin, ki adamlarga ne türlü yamanlıçni övrätiyir.

Ari Džanniñ šnorhk'ú bilä xuvatlandi ari gojs, da aldi šaytanni sačından, da basti ayaxi tibiñä, da aytiti ari gojs:

— Ya(19r)man džan, nedir seniñ atin?

Aytiti satana:

— Peliar atlimen da miñlar baši.

Aytiti surp Mariane:

— Seniñ tamuruñ da toyuşuñ xaydandır?

Aytiti satana:

— K'risdosnuñ kelini, xolarmen sendän, azgına yeñillät ayaxiñni boynum üstündän, aytiiym saña barčani.

Da ari gojs azgına yeñillätti ayaxin.

Tek başladı aytmaga:

— Asri köp adamlarni xaytarirbiz ken(19v)dimizgä, da adamlarniñ tamurun eksitirbiz da kendimizgä çövrürbiz, da barča adamlar bilä uruštururmen da biri biri bilä duşman etüçimen. Yoxtur ol adam, ki meni yeñgäy. Emdi vaydir kensinä, ki boynun [=maña, ki boyumnu] basipsen da ayaxin tibiñä alipsen! Nemä dügül edi, egär nemä er atayli adamdan yeñilsäm edi, yoxesä bir xizoylandan!

Aytiti surp Mariane:

(20r) — Xaydandır siziñ toyganiñiz, yaman džan?

Aytiti sadana:

— Yerniñ tibiñä antuntkta, xaysi ki tibi yoxtur, da biz xaytarirbiz adamlarni bizgä da Teñrigä alyiş etkänlärni bulartirbiz.

Aytiti sadana:

— Köriyirmen, ki çöp-çövräñä seniñ frištälärdir, da K'risdosnuñ yüzükü kendilärindädir, da yuvuyturlar saña.

Aytiti surp Mariane murdar sadanaga, (20v) ki:

— Sensen bunda, bilir misen, ki kim bilä sözliyirsen ya kim saña džuvap beriyir?

Aytiti sadana:

— Kim sensen ya seniñ tamuruñ ya toyuşuñ xaydandır? Ki men dä saña aytkaymen yergäsi bilä.

Džuvap berdi surp Mariane da aytiti:

— Yaman džan, arzani düğülsen benim sayişimni bilmägä, zera frištäläri Teñriniñ xatimadir-lar da Teñri mendä tiniptir.

(21r) Aytiti sadana:

— Bizim xanimiz yerniñ tibiñädir, da adämilik tarbiyatı heç bolmas anda yetişmägä. Da biz köktän aşaya yendiç [=endiç] tümän-tümän xanimiz bilä bizim. Xaçan ki Teñri yarattı Atäm atamizni, buyurdu bizgä, ki: «Keliñiz da yügününüz xolumdan yaratkanga». Da biz hnazant bolmadıç. Ol sahat öçäşti Teñri da bizdän hay(21v)batimizni kö-

türdü, da biz bolduç duşman adamlarga. Neçik işitsäx adamlarniñ yaşsi xilinganin, adamlarniñ Teñrigä da adamlarga, tezindän džâht etärbiz, ki yetkäybiz da bizgä xaytargaybiz. Tapsax ediç, ki ne bir adam Teñriniñ bolmagiy edi, ki ne hörmät-tän tüşürdü ol bizni. Da biz adamniñ esindän dayin tezbiz, da köz açip yumgınca, (22r) dayin tezbiz, da ne ki yamanlıç bar, adamlarga biz övrätirbiz, da bizgä tinçliç yasarbiz yazıçli adamlarni — egär itlikkä, egär boñniglikkä, öldürmägä adam adamni, yaman, küfür sözlärgä, anıñkibikläрни antuntk'ka alirbiz, xaysi ki bizim övümüzdür antuntk', da eltärbiz yazıçlıların džanların meñi xi-yinga, xaysiläri ki bizgä inaniptirlar da bi(22v)zimirkimiz bilä yürüptürlär.

Ošta aytiiym saña, Mariane, barča xilinganimni. Dayi da yeñillät ayaxiñni, ki xalğanin da aytiiym.

Adäm atamizni aldadim da uçmaxtan çixardim, da dünyäni xarışka saldim, Gajengä berdim xardaşin öldürmägä Apelni, saldim adamlarni yaman boñniglikkä, ki džanavarlar kibik xilinirlar edi [Ha полях: Apelni saldim; boñnig, ki džanavarlar kibik xilinirlar], xardaş kelini bilä, ata (23r) oçul bilä, oçul atası bilä, bezäniñ kiyinişlar bilä altundan, türlü-türlü kiyinişlar bilä, biri biri xatına barip alay murdarlaniyirlar edi, anča keltirdim alarni, ki Teñri öçäşip da barçasin suv bilä yoç etti [Ha полях: Añar keltirdim alarni, ki Teñrini öçäştirip, da barçasin suv bilä yoç etti].

Dayi da Şoğom-Koşorlarni keltirdim ol türlü yaman xilinmaçlarga, ki keldi köktän ot da barçasin tas etti da çixti antuntk'tan (23v) xara suv da yaptı alarni.

Dayi da damâhlattim Jutanı kümüşkä, da berdim xaçka çixarmaga K'risdosnu džuhutlarga [Ha полях: Dayi da damâhlattı Jutanı kümüşkä, da berdi xaçka çixarma].

Bulartir edim adamlarni, ki Teñrini tanip guçk'larga tapunurlar edi.

Dayi da kirärmen adamlarniñ yüräkinä da bulyarden kölnün, da ari-aruv toşäktän yiraçlatip da keltirirmen boñniglikkä.

Dayi da oçlanlarni analariniñ yürä(24r)kindä boyarden, da salirmen yuçu analariniñ közünä — ya boyar, ya otka salir oçlanların yuçu arasinda.

Dayi da soçraytirmen adamlarni da xatunlarni, es-uslarin alip, da keltirirmen, ki kendilärin suvga ya taydan aşaya salirmen.

Dayi da adamniñ kölnün kazan köñüllü etärmen, ki must etmägäy, yarliga sadaya bermägäy, sökkäy, (24v) öçäşkäy, mustsuz çixarirmen adamlarni.

Dayi da alyışta bolganlarniñ eslärin salirmen özgä yarı ya yuxu bilä, ya özgä sayışı bilä alyıştan boş çixarirmen.

Dayi da keltirirmen alarga, ki Tejrini sökär-lär da oylanlar — kendiniñ dzinoyların [=ataların da anaların].

Yänä keltirirmen añar, ki ölüklärniñ üsnä um-sasız yas çoyarmen, urunmaç bilä, yüzün yirtip çanin tökmäç, saçın yulçup, kök(25r)sünä urup ança keltirirmen, ki ölüklärin Tejriniñ közündän çixarirmen.

Yänä yiyarmen övlärgä adamlarni, ki türlü-türlü oyunlar etärlär, yirlamaç, Tejrini tanip sök-mäç yaman, küfür sözlär bilä, keräksiz işlär bilä, zirgel etmäç bilä, biri birin sövüp birsin heç etmäç bilä, barça dünyäni biz yürütüp erkimizgä alıpbiz, da bugün vay kendi(25v)nä, ki bir çizdan yeñildim!

Da köriyirmen K'risdosnu çatıña yuvuç. Ne ki kläsän, etärsen. Da seniñ inanganından burun K'risdoska dzaniñ u teniñ bizim erkimizgä edi. Emdi köriyirmen seni, ki K'risdosnuñ şnorhk'ü bilä tolusen, da benim şnarimni öldürdüñ, da meni bayladıñ, da eşikimni ufattıñ, da yerdän aşaya ye-berdiñ, da men tiyovsuz yiylarmen, (26r) ki on dört yaşına çizdan aldandım da yeñildim, da seniñ atan, da anañ, da uruhuñ, bar millätiniñ bizim erki-miz bilä bardılar, da sen K'risdosnuñ erki bilä bar-dıñ, Mariane.

Bayladıñ tevni da barçamizni tas ettiñ. Emdi benim küçüm heçtir seniñ alniña, ki yeñildim şaşa.

Aytti surp Mariane:

— Ayt maña, ki çaydadır seniñ toyuşuñ ya kim şaşa ayttı, ki sen arilər bilä savaşkaysen?

(26v) Aytti sadana:

— Sen maña ayt, ki yarıç bilä tolusen, çaydan-dir seniñ toyuşuñ ya ne zaman keldi şaşa Ari Džan, ayt maña, ki men dä şaşa aytkaymen, ne ki çiliniñmen.

Aytti surp Mariane:

— Tiyişsizdir şaşa aytma, da arzani düğülsen işitmägä K'risdosnuñ şnorhk'un, ki mendädir. Ayt, dinsiz duşman, negä diñrä çıynalmıyirsen?

Aytti tev:

— Atası kendiniñ şay(27r)tandır, da men bil-män toyuşumnu benim. Biz yoyartın aşaya endiç satanalar bilä da şnarlarımız bilä birgä.

Neçik äväldän ayttım şaşa, dayi kökkä yolu-muz yoytur. Evet barça dünyä bizimdir.

Çaytip aytti duşman surp Marianeğä:

— Xolarmen sendän, baylama meni, zera dayin äväldän baylımen Soçomon çandan: ol yüzük bilä, ki berildi añar köktän, tut(27v)tu meni, da çoydu

bayir çazanga, da yüzük bilä möhürlädi, da köm-dürdü yerdä, da turdum anda Napok'otoşoşor çan-liçına ança [Ha полях: Napok'otoşoşor çan bilä], çaçan ki başladı saray yasamaga. Çazip taptılar meni, sayındılar, ki çazna edi. Çaçan ki açtilar çazanni, da men çixtim.

Menmen, ki aldarmen adamlarni, da Tejrini unuttururmen, da berirmen yaman çilinmaçlarni çilinma, da köz a(28r)çip yumğınça kün toyuşun-dan kün batışında [=batışına] yetärbiz, da barçani bizgä çaytarırbiz, da barçası bilä sovaşırbiz [=sa-vaşırbiz], kimesädän yeñilmädiç, tek bugün vay kendinä, ki bir çizdan yeñildiç!

Aytti surp Mariane duşmanga:

— Tejridän yıraçlandıñiz da dünyäni nek tas etsärsiz?

Aytti duşman:

— Bilsän edi, yamanlamısar ediñ. Köktän da yerdän ant [and] içärmen, ki tap(28v)sam edi, ki bir adam Tejrigä bermägiy edim.

Aytti surp Mariane:

— Tiyil, murdar duşman da yaman dzan! Bol-man dayin tözmägä şaşa.

Tek bayladı duşmanni K'risdosnuñ surp çaçi bilä, da eltti zindanniñ buççaçına, da yer yarıldı, da saldı anı anda, da aytti:

— Bar da yoy bol yerniñ teräninä K'risdosnuñ çorçulu yarı kününä diñrä! [Ha полях: surp Mariane çaryadı eski duşmanni, yer yarıldı. Adždaha çatladı].

(29r) Ertäsi buyurdu dinsiz yarıuçi sanli Marianeñi alnına turuzma, Bu sanli gojs keliyir zindandan, surp çaç bilä bar boynun berkitip. Da çoyovurt asri köp birgäsini keliyirlär edi baymaga, ki ne bolsar.

Başladı yarıuçi aytmaga:

— Yügün teñrilärimä benim.

Džuvap berdi surp Mariane da aytti:

— Tiyişlidir şaşa yügünüp inanma tiri Tejri-gä, (29v) da sövüklü bolma arak'ellärgä da marka-relärgä, ki tapunursen näfässiz gurç'larni.

Aytti yarıuçi:

— Asıñiz da küydürüñüz.

Džalatlar ettilär, ne ki aytti.

Tek surp Mariane alyış etip aytti:

«[Псалом 65/66]¹² Keçtiç biz otnu da suvnu, da çixardiñ bizni tinçliçka.

[Псалом 16/17]³ Sinadiñ meni da tapmadiñ mendä egirlik».

Tek baylandı džalatların çolları, ki çıynarlar edi ari gojsnu.

Yänä yarıuçi aytti:

— Išit maņa, Mariane, da yügün tejrilarimä.

Aytti surp Mariane gojs:

— Yügünmän çulaxsız, seziksiz adam çolundan yaratılğan tejrilarinä. Evet sen bolmassen Tejriniñ çulun yerimägä.

Buyurdu dinsiz yaryučı aytмага:

— Keltiriniz çazan, da tolduruñuz suv bilä tolu, da çaynatınız, ki biškäy söväkläri bilä birgä.

Džalatlar ettilär (30v) buyruçun, da çaynar edi suv, da yalinä kökkä barir edi.

Kördü bunu ari gojs, da asri sövündü, da aytti:

«Biyim benim Jisus Krisdos, barça nemäm tügäl edi, tek k'risdänlikim eksik edi. Et seniñ tejriliğin da çanlığın — bu çazanni maņa awazan da suvnu neçik Jortananni,— da çaç etip, kirdi suvnuñ içinä, färähda aytti: — Kıydir maņa, Biyim, ton yarıçlı da çıçar (31r) eski yazıçlarımni mendän, ki k'risdän bolıyırmen Ata Oğul Ari Džannın atına».

Ol sahat yer da kök titrädi da Ari Džan kügürçin kibik endi suvnuñ üstünä da aytti: «Haybatlı tadž yarıçtan ari gojsnuñ başına».

Ol sahat bayları çeşildi surp Marianeñän, da çixti suvdan zadasız, da başladı Tejrini haybatlama. Bu haybatni körüp, inandılar on dört (31v) miñ džan Tejrigä, erlär da çatunlar, başladılar Tejrini haybatlap aytмага: «Inanıyrbiz surp Marianeñin Tejrisinä da ol Tejrini tapunıyrbiz».

Çačan kördü bunu dinsiz yaryučı, asri öçäşlände da buyurdu barçasın çiliçtan keçirmägä, çaysıları ki tügälländilər K'risdoska on dört miñ adam, da yöpsündülär haybatlı tadžlar K'risdos-tan. (32r) Tek aytti dinsiz yaryučı:

— Çıçarıñız Marianeñi kermändän da yaman ölüm bilä öldürünüz.

Tek alıp sanlı Marianeñi, da çıçardılar kermändän, da ayttılar džalatlar:

— Boyuñnu ilgäri keltir, ki kesiyiç da çannın buyruçun tügälliyiç.

Aytti surp Mariane džalatlarga:

— Xardaşlar, azgına tözüñüz, alıñımni etkinçä.

Džalatlar ayttılar:

— Et alıñıñni, neçik sövärsen Tejrini.

Ol sahat eki çolun kötürdü Tejrigä da aytti:

«Biy Tejri, ki berkittin köknü da yerni, da čida, ne ki yaratkanlarıñdır da kimlär ki kördülär benim çiyinimni, da sarnasalar, dayma boşat alarıñ yazıçlarıñ, da ber alarga köktägi uçmañni, da sayayt alarıñ çastalarıñ, çaysıları ki inansalar da kim ki benim atımni (33r) añsa, saçla anı barça türlü p'orcank'larıñdan şaytannın».

Da dayi kim ki urušta da çerüvdä bolsa ya teñizdä, da fırtına bolsa, da añsalar benim atımni,

ant etip, saçlagaysen alarıñ seniñ haybatlı yarlıya-mağın bilä.

Dayi da kim ki ahli çorçuga tüssä körümlü da körümsüz da benim çiyinimni sarnatsa üstünä ya başı üsnä, sayaytip yarlıyagaysen džanına (33v) da teninä».

Tek ol sahat kök kökrädi, da yer teprädi, da barı çoyovurt tüştü yüzläri üsnä çorçularından da ölü kibik boldular. Tek Biyimiz K'risdos köründü yarıçlı buluttan, da surp Marianeñ seskändi.

Aytti K'risdos:

— Eminlik saña, benim tañlangan nahadagım! Ne ki çoltça ettiñ, barın tügällär saña. Miñ kez san saña da añar da, kim ki seniñ (34r) ari atıñni añsa. Yarlıyovuçimen añar. Da çayda da bolsa seniñ çiyinın yazovlu, anda yaman džan yuvuçlanmısar, ne övünä, da ne övnün dört buççağına, da ne övnün povetinä. Kel da tin seniñ ulu da köp emgäkiñdän,— surp Marianeğä Biyimiz K'risdos aytip da ayındi kökkä.

Xaytip surp Mariane adamlar üsnä baçtı — asri el köp, sansız.

Aytti surp Mariane gojs:

— Eminlik sizgä (34v) barçanıçga. Da çolar-men sizdän, ki benim haybatlıqımni tiyyovsuz tügällägaysiz.

Barçanı tügällägändän soñra surp Mariane aytti džalatka:

— Çıçar çiliçinini, da kes başımni, da tügällä çannın buyruçun.

Tek aytti džalat:

— Xaysi ki haybatlarıñni kördüm, bolman anı etmägä.

Surp Mariane aytti džalatka:

— Egär çannın buyruçun etmäsän, mendän ülüßsüzsen.

Tek džalat ulu çorçu bilä haybatlı boynun kesti da kördü, ki friştälär eltilär džanın. Tek džalat biyik avaz bilä çaçırdı da aytti:

— Ov, Mariane, sayışlamagaysen meni, seni öldürüçini, zera seniñ buyruçun bilä kestim seniñ haybatlı başıñni.

Men, Temeđrianos, çulu ari gojsnuñ, tüzdüm altundan haybatlı islär bilä (35v) çıraç da temyan bilä, da elttim Andiok' kermängä, da andadır anın haybatlı teni, da barça çiyinin yazdım. Da men dä çolar-men sizdän, çardaşlar, ki hər vaçt da hər sahat algaysiz surp Marianeñi boluşluçka, da ol boluşuçidir sizgä.

Tügällände da simarlandı surp Mariane gojsnuñ alıñı.

Xanlıçında dinsiz Lipianosnuñ, da (36r) bizim

üstümüzgä etär xanlıx Jisus K'risdos da körgüzür yarlıyamaşın kendiniñ barça inanganlarga.

Badmut'ıunudur Ep'rosine gojsnuñ
 “Житие девы Ефросинии”

Zamanında Kiçi Teotos padşahnıñ bar edi bir xodža kimesä da Teñridän xorçkan, da atı anıñ Bafnadios edi, da Aleksandriya şähäriñdän edi. Da bar (36v) edi anıñ bir xizi on eki yaşında, da ol xizniñ ati Ep'rosine edi, da övräniñ edi kendin Teñriniñ xorçusu tibiñä oruç tutma da alıış etmä. Da Ep'rosine boldu yaşşı xılıxka, da tiparı asrı körklü edi. Da bir yaşşı kimsä da belgili biy klädi bu xizni kelin etmä kendi oyluna. Da xizniñ atası da biyändi igitkä da klädi xizin ni(37r)şanlama. Da Ep'rosine umsasın Teñridä tuttu, da Teñriniñ xorçusun yüräkinä aldı, da klämädi bu dünyanıñ kiri bilä boynun kirlätmägä, yoşsa saşladı boynun kendiniñ aruvluş bilä da K'risdoska klädi kelin bolma.

Da bir kün ündädilär Ep'rosineñ atasın Pafnadiosnu vankka uşdka. Da bardı Bafnadios ol vankka da turdu anda üç kün, (37v) da anda färahlik etti hapeyalar bilä. Da Ep'rosine atasiniñ ketkänindän soñra vankka yaşırtın saçların xırxtı, da er kişi kiyinişi kiydi, da aldı birgäsiniñ beş yüz xizil frolü. Da xaçan ki sezdi atasiniñ kelgänin vanktan övgä, olturdu Ep'rosine kemigä da ketti özgä yol bilä vankka, zera aytti kendi esindä: «Egär barsam gu(38r)sank'lar vankına, kelip tapar meni atam benim da küçlük bilä çıxarır meni vanktan ol kiyövlük üçün, xaysı ki söz beriptir». Soñra ketti er kişilär vankına da vankniñ ululuşuna oçojn berdi da aytma başladı:

— Men polodžmen, Teotos padşahnıñ saraylarından çıxkan.

Polodž aytkanı oldur, ki xatunga barma bolmas. Zera tanımadılar kendin vankta, (38v) ki xiz oylandır, zera er kişi aytti kendi kendin. Da başladı aytmaga vankniñ ululuşuna, ki:

— Suşlandım sizniñ džiknel bolganıñizga, zera şähärdä alay yaşşı hapeyalar tapulmas, neçik bunda, zera işittim sizniñ toşru yoluñuz üçün da keldim bunda turma, ki džanımnı tirgizgäyimen. Bardır mendä xeli nemä aşçadan. Egär ki biyäsäniz maña, berirmen (39r) ol aşçanı vankka.

Soñra çıxarıp berdi ululuşka beş yüz xizil frolü.

Başladı aytmaga añar vankniñ ululuşu:

— Xoş keldiñ, oylum! — da bilmäs edi, ki xiz oylandır.— Egär ki biyäsäniz bizim vankimizga, turğın sahlıx bilä.

Soñra atın sordu vankniñ ululuşu. Ol aytti, ki:

— Menim atım Smaraktostır,— ki ermeniçä — zimrut.

Aytti vankniñ ululuşu:

(39v) – Oylum, hanuzsen oylansen, tiymäs saña yalıız xuçta bolma. Evet etiyim saña ululuş, ki seni övrätkäy Teñriniñ yergälärinä da övrätkäy saña yazov.

Aytti Smaraktos:

— Neçik saña biyänçli bolsa, alay etkin, zera men hadirmen barçanı tügällämägä, ne ki dä buyrsañ.

Soñra ündädi ululuş bir hapeyanı. Atı ol apeyanıñ Akabios edi, džiknawor kimsä da Teñrigä (40r) biyänçli. Da aytti kendinä:

— Alğın der Smaraktosnu kendinä oyl da şärgert da alay etkäy sen anı bilüçi, neçik sen kendinsen.

Da yedi küñdän soñra etti kendin hapeya.

Yoşsa xalğan hapeyalar körärlär edi bunıñ körkün, ki ne türlü yüzü Smaraktosnuñ körklü edi, işkil etärlär edi vankniñ ululuşundan, ki tiymästir bunıñ kibik tiparda igit oylannı vankka almaga eski (40v) duşmannıñ yamanlıxı üçün.

Xaçan ki sezdi ululuş, ki biyänmäslär işinä ululuşnuñ, ki vankka alıptırlar Smaraktosnu, ündädi ululuş Akabios hapeyanı da buyruş etti añar, ki xaramyu kiçi xuçka yapkay Smaraktosnu, da anda yalıız-yalıız etkäy kendin, da aşın da anda yalıız yegäy, da yixövgä dä barmagay, da ne xoranga kirmägäy. Da Smaraktos asrı buñar sövün-(41r)dü. Da ol türlü ettilär, neçik ululuş buyurdu, da yaptılar kensin bir kiçi xuç içinä xaramyuluşta. Da ol xadar anda džiknel boldu Smaraktos oruç bilä, alıış bilä da yıylamaş bilä, ki tamaşa etti Akabios anıñ džiknel bolganına da ne türlü ki friştägä hörmät etärlär [=etär] edi.

Da Bafnadios, Smaraktosnuñ atası, keldi kendiniñ övünä, ol ki hörmätkä da uşdka xolup (41v) edilär vankka, da kirdi svitlicasına Ep'rosine xiziniñ, da tapmadı xizin, da başladı xayğuga tüşmä, sorma xullarından, ki xaydadır ya ne boldu.

Džuvap berdilər xulları da ayttılar:

— Tünägün övdä edi, yoşsa bugün kensin körmädiş.

Da atası saşınıyir edi, ki kimsägä söz berip edi, yaşırtın da alıp eltilär kensin yat uluska xayda esä, da izdätmä baş(42r)ladı övündä, svitlicasında, da tapmadılar, da asrı bek xayğuga tüştülär.

Soñra yänäçi izdätmä başladılar egär xuruda, egär teñiz üsnä, xonşuluşta, saraylarda, şähärlärdä, pustalıxta, da tapmadılar, da ulu yaska kirdi atası Bafnatios. Da saşalın yulşma başladı, da başın yulştu, da olturdu topraş üsnä, (42v) da kendi kendiniñ yüzün urşalama başladı, da asrı bek yığ-

liyir edi xizin kendiniñ da aytiiyir edi: «Vay maña! Menim tatlı oylangınam! Vay maña! Menim közümniñ yariñi! Vay maña da benim çartlıxıma! Vay maña, ki bolman tapalma benim sövüklüm-nü, zera çayğumnuñ fărâhliki ol edi! Kim benim malimni zarbiy aldı? Kim benim ululuğumnu oçurladı? Kim benim bahalı (43r) indžimni tas etti? Kim benim çiraximni söndürdü? Kim benim yariçimni tas etti? Kim benim övümniñ körkün oçurladı? Kim benim boyumnuñ meñärmäçliğin yoç etti? Xaysi börü benim çozumnu çaptı? Kimdir ol, ki benim günäşkâ oçşaşimni yaşırdı? Xaysi teñizniñ tolyunu yaptı padşahlıç kemini? Kim yasır sürdü padşahlıç ke(43v)mini? Kim yasır sürdü padşahlıç körkün? Kim öldürdü benim haybatimni? Ol edi benim közümniñ yariçi. Ol edi benim tinçsizliçimniñ tinçliçi. Ol edi benim ariçimniñ yeñillätkän. Topraçi yerniñ, yapmagaysen benim tenimniñ çanıñ! Negä diñrä bilmägäymen, ki ne boldu Ep'rasine çizim?»

Neçä kündan soñra kirdi kemigä da ketti ol vankka, çayda ki çizi edi. (44r) Evet bilmäs edi, ki çizi ol vankta edi. Da çaçan keldi ol vankka atası, ayaxına tüştü vankniñ ululuğunuñ da aytma başladı ansizim çiziniñ tas bolganın. Da vankniñ ululuğu asrı çayğuga tüştü da buyruç etti barça hapeçalarga, ki çoltçaga turgaylar ulusu-kiçisi, aruv oruç bilä da alıış bilä yedi kün, ki, şahat, Teñri bolgay viyavit etmäğä aniñ tas bol(44v)ganın. Da Teñri bir türlü viyavit etmädi da körgüzmädi ol çizniñ tas bolganın, zera bu çizniñ yalızininiñ alıışı barça hapeçalarniñ alıışın yapıyir edi. Da Teñridän alay çoliiyir edi, ki adam oyluna heç belgili bolmadı tiri zamanında da körünmädi.

Da yedi kündan soñra aytma başladı ululuç:

– Baron Bafnadios, bilgäysen alay, egär ki seniñ çizniñ (45r) yamanlıçka barsa edi, Teñri anı bizgä viyavit etär edi. Yoçesä bilgäysen alay, ki ol yaxşı yolga barıptır, da Teñri añar biyäniptir. Yoçesä şükür ber aniñ üçün.

Da ulu tasından azgına övünür edi azgına Bafnadios.

Andan soñra ketti övünä Teñrigä şükür bermäç bilä, da barça malin üläşiyir edi yarlılarga. Da här yıl eki kez ketär edi ol vankka (45v) atası, da sözlär edi kendi çizi bilä džan sartın, da sövünür edi, evet bilmäs edi, ki çizi bilä sözliyir.

Da aytar edi atası ululuçka:

— Asrı maña biyänçlidir gälädžisi ol hapeçanıñ, ki çaramyu kiçi çuçtadır, asrı meni bek sövündüriyir.

Soñra yänäçi ketär edi övünä Bafnadios.

Da turdu Smaraktos ol çuçta yalıız ulu çiyin bilä da džignel bolmaç bilä on sekiz yıl.

(56r) Da çaçan ki sezdi ölümün kendiniñ, da vaçt boldu, ki Bafnadios vankka keldi, da barıp yänäçi birgäsinä sözlädi yaxşı da keräкли gälädžisin Teñriniñ, da soñra aytma başladı kendi çizina:

— Alay bilgäysen, ki asrı ulu çayğu içinämen Ep'rosine çizimniñ sâbâpindän, da bilmädim, ki ne boldu.

Aytma başladı çizi, ki:

— Tözgin vankta üç küngä ança. Teñri saña anı belgili (46v) etär, ki çaydadır.

Da çaçan ayırlandı, ündädi atasın yalıız da aytı añar:

— Bilgäysen, ki Biy Teñri etti maña ne türlü, ki kendi klädi. Hali ançaç klärmen seni sövündürmä seniñ çizniñ üçün, ki çayğurmagaysen. Menmen seniñ çizniñ Ep'rosine, körgin, da inam bilä inangin, da sövügin, da bergäysen anı vankka, çaysi ki benim artımdan berär ediñ toyuma da kiyövünğä. Da sen (47r) kendi çoluñ bilä bu benim çıldan ki-yinişim bilä kefinlä benim tenimni, kömgäysen da yazıçlı džanim üçün Teñridän çolgaysen, ki yazıçlarimni aņmagay,— bunu aytkaçoç, džanın Teñrigä simarladı mardniñ sekizinda.

Xaçan işitti Bafnadios çiziniñ tatlı gälädžisin, ulu çorçulu tamaşasından yiçilip urundu yergä. Tezindän sekirip, Akabios hapeça da suv alıp yün(47v)zünä urdu Bafnadiosnuñ, da tırgizdi kendin, da sorma başladı, ki:

— Ne boldu saña?

Aytma başladı Bafnadios:

— Xoygün meni, ki men dä ölgäymen. Zera bügün kördüm ulu sk'ançelik'.

Soñra ançaç buzma başladılar çuçun, da kirdi ičkäri, çayda ki yatıp edi çizi, da tüştü ölü teni üsnä, da yaşı bilä çiziniñ yüzün yuvdu köp yiçlamaç bilä. Soñra ketti Akabios ape(48r)ça da çabär berdi vankniñ ululuğuna da barça hapeçalarga, da barçası bir yergä yiçildilar.

Da asrı ulu avaz bilä yiçliyiir edi Bafnadios, aytıp bu türlü:

«Vay maña, çizim Ep'rasine! Ne üçün sayişiniñ maña aytmadıñ, ki men seniñ bilä birgä ölgäy edim? Da bastıñ eski duşmanniñ başın da kirdiñ friştälarniñ yanına meñilik yariçka da keçövsüz fărâhlikkâ».

(48v) Alay že vankniñ ululuğu da barça hapeçalar yiçlamaç bilä çaxirip aytiiyir edilär bu türlü:

«Ey, kelini Teñriniñ, unutmagaysen siñariniñ, yoçesä seniñ çoltçañ bilä bergäy bizgä Teñri aruvluç da çuvat Teñriniñ buyruçuna hadir bolma».

Da asri köp hapeyalar yiyildi vanktan ol yergä, da tamaşa etiyir edilär sanli Ep'rosineniñ tözümlükünä, da Tejrini alyış(49r)liyir edilär.

Da ol hapeyalar arasına biri bir közli bolup tur. Xoydu yüzün kendiniñ ölüniñ yüzü üstünä yaş bilä da yıylamaş bilä öpiyir edi kendin. Ol sahat közü açıldı, çaysi ki çaramyulanip edi. Da bu sk'ançelik' [bilä] sövündürdü Biy Tejri kensi kelinin, ki soşur köznü yarıçlattı.

Da yaşsi arzanilik bilä, saymos bilä, alyış bilä kendi ata(49v)si çoydu çizin kerezmanda çıldan tonlar bilä birgä.

Kim bolur sk'ançelikiñni seniñ opovidat etmä, Biy Tejri, çaysi ki etiyirsen adam oylanlarına da tindiriyirsen adamlarñi frıştälärniñ yerinä? Tindirgaysen bizni dä yazıçılarnı ol yerdä, da çayda ki seniñ sövüklülärniñ tiniyirlar. Da tindirgaysen bu badmut'ıunnu sarnaganni, da işitkänni tügäl haväs bilä, da (50r) yazıçılı yazganni bu badmut'ıunnu, da saşa, Biy Tejri, haybat, da hörmät, da yer öpmäş hali da här kez da meñi meñilik, amēn.

Mardin on yedisindä ulukünün

Alek'sianosnu, Tejriniñ adaminiñ, etärbiz

“Семнадцатого марта мы отмечаем праздник человека Божьего Алексаноса”

(50v) Alek'sianos adamı Tejriniñ bir çodža kişiniñ oylu edi, da ol çodža kişiniñ dayın özgä zuryätı yoş edi Alek'sianostan başça, da atasiniñ atı Ep'remianos edi. Da Rıma şähäriñdän edi kendi. Zamanında padşahlarniñ Krisdoska inanglarniñ Argateosnuş da Onorişosnuş.

Da övrätti Ep'remianos oyluna p'ilisop'alıçını da etti kendin ulu usta. (51r) Da sarnadı barça Eski da Yäñi Töräniñ bitiklärin. Da çaçan ki tügäl adämiliktä boldu Alek'sianos, klädi atası kendin nişanlama kendiniñ džiñsına. Da nişanlagandan soñra toy ettilär. Da çaçan zaman boldu kelin çatına barmaga pokoyga, kirdi svitlicaga, çayda ki kelin edi, da Tejriniñ şayavatı keldi üsnä, hanuz kelingä yuvuş barmınça, da klämädi bu (51v) dünyäniñ kiri bilä kensiniñ boynun kirlätmä. Tek çıçardı Alek'sianos barmaçından yüzükün kendiniñ, da çürgälädi altun yaylıç içinä, da berdi kelingä, da aytı:

— Al, saşla bunu kendinä, da Tejri bolsun bizim ortamizga, benim da seniñ, — da bunu aytıp, çıçtı svitlicadan.

Da barçası pokoylarında edilär atasiniñ övündä.

Da çıçıp ketti keçä bilä atasiniñ övün(52r)dän kün toyuşu sarı da keldi Jetesia [=Edessa] şähäriñä, çayda ki Biyimiz sk'ançeli badgerki bar edi, ki

Apkar padşahi sayaytti. Xaysi ki ulu küsänç bilä baş endirdi ol badgerk'kä da öptü kendin. Soñra ketti yiyövünä surp Asduadzadzininiñ, da bahalı kiyinişin teşkirdi, da yarliniñ tonun kiydi çıldan, da kendiniñ bahalı tonun yarliga berdi, da anıñ tonun kiydi. Da sk'ançelik' etiyir edi şähär (52v) içinä.

Da atası Ep'remianos bilmädi, ki oylu ne boldu Alek'sianos. Tezindän izdätmä başladı kendin şähärlärdä da özgä yerlärdä kendiniñ adamları bilä. Zera atasiniñ üç miñ adamı bar edi çolu tibinä, donatkan körklü kümüş r'adlar bilä da atlar bilä.

Kettilər bu üç miñ adam izdämä Alek'sianosnu, ki izdäp tapkaylar kendin Jetesia şähäriñdä. Kördü(53r)lär kendin da tanımadılar, anıñ üçün ki yarlı kispätində edi. Yoşsa hanuz oçormut'ıun beriyir edilär kendinä. Soñra boş keldilər biyinä kendiläriniñ Ep'remianoska.

Da sanlı Alek'sianos ol şähärdä turar edi yarlı kispätində džiñknel bolmaş bilä, alyış bilä da oruç bilä on sekiz yıl. Da haftada bir kez ötmäk yer edi. Da ötmäk dä ölcöv bilä yer edi ol — sekiz (53v) dram. Yänäçi suv içär edi haftada bir kez.

Da bir keçäni köründü surp Asduadzadzin egeyeçbanga, da egeyeçban añar aytıyır, da aytma başladı surp Asduadzadzin egeyeçbanga, ki:

– Yiçövnü baçkin da yiçövgä küvür Alek'sianosnu, Tejriniñ adamın, zera ol arzani bolsar Tejriniñ uçmaçına.

Da bu körüm yavn'e boldu egeyeçbanga da barça şähärgä. Da här yertin keldilər körmä Alek'sianosnu. Da ol sahattan Tejriniñ adamı añıldı.

Da bu sanlı kimsä Alek'sianos kördü, ki asrı ulu hörmätkä mindi adam oylanlarıñdan. Xaçtı ol şähärdän da çeli küñdän soñra keldi teñiz çiriçına, zera anıñ üçün çaçtı, ki maçtamagaylar kendin da hörmätlämägäy(54v)lär edi.

Soñra olturdu kerapka, da klädi ketmägä Darson [=Tarsus] şähäriñä, yiyövünä surp Boşos arak'elniñ. Da ansizim çorçulu yel çıçtı da tolyunlar boldu, da çayda ki klämäs edi barma, yel oyarı sürär edi kemisin — atasiniñ-anasiniñ şähäriñä Rımaga.

Da çaçan keldi atasiniñ şähäriñä, bardı atasiniñ övünä yarlı tiparda.

Kördü atası oylun, (55r) da tanımadı. Yoşsa simarladı bir çuluna, ki baçkan [=baçkay] kensin, neçik här yarlini, da añar oçormut'ıun etkäy.

Da ettilär kensinä atasiniñ çaxrasında bir pokoy kibik. Anda yer dä, yatar edi dä anda. Yoşsa bir kimesä tanıma bolmadı kensin, ki Alek'sianos bolğıy edi. Da köp indžitirlar edi kendin atasiniñ

çulları, da ayblarlar edi kendin, da kültkü etärlär edi, da çanaç-(55v)ayaçnıñ pomıyın başından aşa-ya toldururlar edi.

Bir zamandan soñra sezdi ançaç kensi ölü-mün, da klädi kiriç, gaymar da çayıt, da barça kendiniñ çilinganın yazdı bitik içinä: neçik ki ya-şirtin çixip ketti keläşmişi çatından, ya çaysi şä-härgä bardı, ya yixövdä turganın. Da barçasın yazdı, atasınıñ-anasınıñ da keläşmişiniñ atın yazdı da kendiniñ dä atın. Da (56r) barçanı yazgan-dan soñra çolunda bitikni sıxtı da dżanın Teñrigä sımardı mardniñ on yedisindä.

Da padşahnıñ dvoruna avaz keldi da ayttı: «Izdäniz övündä Ep’remianosnuñ Teñriniñ ada-mın, ki Teñrigä çoltça etkäy Rıma şähäri üçün da barça mämläkätlär üçün».

Da ansızim kendi padşah Qnorios biyläri bilä da dvoru bilä ketti Ep’remianosnuñ (56v) övünä, da taptılar ölüsün Alek’sianosnuñ. Da klädilär, ki çolundan algiy edilär bitikni, da bir türlü bolmadı-lar almaga. Da kensi padşah Qnorios tüştü sanlı Alek’sianosnuñ ayaçına da ulu yıylamaç bilä çol-du, ki yebergiy edi bitikni çolundan. Da hanus bil-mäslär edi, ki Alek’sianostur. Soñra ansızim açtı çolun da berdi bitikni padşahnıñ çoluna.

(57r) Tezindän buyruç etti padşah kendiniñ baş yazučısına, ki sarnagay bitikni ulu avaz bilä, ki barça el işitkäy.

Da çaçan sarnadı esä bitikni, ulu çorçu tüştü el üsnä, da tamaşaga turdular. Da atası-anası çaçan kördülär, ki Alek’sianostır oylu kensiläriniñ, tüştülär anıñ ölü teni üsnä. Da ulu yıylamaçların, çaxırıçların bitikkä bolman (57v) yazmaga.

Da kötürüp tenin, eltilär Bedros arak’elniñ yı-çövünä. Da kerezmana çoydular kendin altundan da bahalı çaşlardan yasagan trumna içinä yat-çizdirip kendin da topraçka arzani ettilär kendin.

Da bu küngä diñrä anıñ tenindän meron isisi keliyir asrı körklü. Da ulu sk’ançelik bolıyır anıñ kerezmanından bu küngä diñrä.

Pareçosluçı bilä ari a(58r)tanıñ Alek’sianos-nuñ, Teñriniñ adaminiñ, Biy Teñri yarlıyagay bar-ça k’estänlarga, da sarnaganga, da işitkängä, da amən aytkanga, da yazıçlı yazganga bu ari tirlikin surp Alek’sianosnuñ, da ulukünün tutkanga, da Biy K’risdoska haybat da ezät meñi meñilik, amən.

**Junvarniñ on beşindä badmutiunudur
surp Jovanneşniñ, ki K’risdos üçün
erkli yarlı boldu**

“Пятнадцатого января житие святого
Ованнеса, который добровольно обратился в
нищенство ради Христа”

(58v) Bu Jovanneş oylu edi bir çodça kimsä-niñ, neçik ki biy bolgay Stımbol şähäriñdä, da anıñ atı Drubia edi. Da asrı bek sövär edi atası-anası Jovanneşni. Da oylan zamanında övrändi yazov da atasından çoldu, ki anar bir Awedaran algay. Da satun aldı atası Jovanneşkä bir Awedaran altun-indži bilä da bahalı çaşlar bilä yasagan. Da här kez (59r) çolundan salmas edi, sarnar edi.

Na bir künnü körär surp Jovanneş bir hape-yanı çasta, ki Yerusaçemgä bariyir edi alıış etmä-gä. Da çošuldu surp Jovanneş ol hapeyaga, da öv-ränmä başladı andan hapeyalıç garkin da vankniñ hesepin, da ant etti Jovanneş ol hapeya bilä, ki Yerusaçemdän çaytkanda algay surp Jovanneşni, kendiniñ vankına eltkäy, da alıp (59v) Jovanneşni, ki kendiniñ vankına eltkäy.

Da çaçan kördü Jovanneş, ki Yerusaçemdän çaytıp keliyir edi, asrı bek sövündü. Da barıp ata-sından açça klädi Jovanneş, ki aş satun algay kendinä yolga da apeyaga. Da ašni satun alıp ketti kendiniñ ustasına. Da taptılar teñiz çiriyında ke-mi, tölädi kemiçigä haçın, da keçip kettilər teñiz aşı-ra vankka.

Da çaçan (60r) keldi vankka, saçın çirçtilär Jovanneşniñ vankniñ ululuçı, da hapeya kiyinişin kiyirdi Jovanneşkä. Da asrı bek dżignel bolıyır edi Jovanneş, ki tamaşa etip aytarlar edi hapeya-lar, ki tensiz friştälärdändir.

Da kensi on eki yaşında edi, çaçan vankka kirdi. Da turdu vankta altı yıl.

Soñra, altı yıldan, çara yüzlü eski duşman ta-rıçmaçlıç saldı Jovanneşniñ yü(60v)räkinä, da küsänmä başladı atasın-anasın, da ulu dżiknel bolganından da ulu küsänçindän asrı bek çurudu.

Da çorçma başladılar egär vankniñ ululuçı, egär hapeyaları, da aytma başladılar surp Johan-neşkä, ki:

—Ki nek alay artıçsı sen seni çiyinga beriyir-sen dżiknel bolmaçıñ bilä? Zera Teñri artıçsı ne-mäni çabul etmäs, tek ölcöv bilä barça nemä çabuldur.

(61r) Da belgirtmä başladı Jovanneş hapeya-larga eski duşmannıñ yamanlıçın.

Soñra buyruç ettilär kensinä, ki ketkäy atası-na da anasına.

Da çixtı vanktan Jovanneş ulu yıylamaç bilä da ayttı: «Ey, eski duşman! Çixardıñ sen meni friştälärniñ tasından. Umsanıpmen Teñrigä, ki men seniñ başıñni basarmen atamniñ övündä dä».

Da kelgändä övgä yoluçur (61v) bir yarlıga, ki eski yaman çıldan tonlar kiyip ketiyir edi. Da ne ki kendi kiyip edi igi tonlar, anı yarlıga berdi, da

yarliniñkin kensi kiydi yırtıx tonlar, da kiyip ol-turdu kemigä, da atasiniñ övünä keldi.

Da xačan atasiniñ övünä keldi, közün kökkä açtı da yıylamaç bilä Teñridän çoldu, ki añar tö-zümlük bergäy atasiniñ eşikindä.

(62r) Soñra, atasın-anasın körgändän soñra Biy K'risdoska şükür berdi. Da tanımadılar Jo-hanneşni ne atası, ne anası. Da turdu atasiniñ övündä, xaçrada, bir buçxaçta eşikkä xaşşı, altı yıl, neçik här yarlı. Da eşikçisi atasiniñ yarlıyar edi kendinä, da etip edilär Johaneşkä barçixtan [=balçixtan] öv, ki anda turar edi. Da bilmäs edi, ki biyiniñ oylu edi. Da atası-anası oğormut'ıun be-(62v)rirlär edi kensinä, neçik här yarlıga, bilmin-çä, da kendi stollarından aş yeberirlär edi kensi-nä. Da ol yemäs edi, yoçsa yarlıga berir edi.

Da ol xadar anda yattı, ki barça teni yara bol-du da yaraları xurtlandı, da itlär kelip yaralariniñ irinin yalarlar edi.

Da bir künnü anası ol yer bilä keçip ketiyir edi, çayda ki Johaneş yatıp edi, da yaman isin al-dı, ki sasıyır e(63r)di. Buyruç etti eşikçigä, ki ol yerdän çixargay edi Johaneşni. Yoçsa Johaneş çol-ma başladı eşikçidän, ki:

— Yarlıya maña da meni bu yerdän çixarma, zera men bu yılñi ölärmän, da benim üçün Teñri-dän tölöv algaysen. Da xačan ki zaman bolsa bikä-gä bu yerdän keçmä, çolarman sendän, ki meni kö-türüp kerı eltkäysen, ki bikä aşkay ol yerdän, da yänäçi meni keltirip (63v) yerimä yatçizgaysen.

Da ol türlü etär edi eşikçi Johaneşkä, yarlıyar üstünä, da bermäs edi bikäsinä, ki baçkay edi üs-tünä.

Da Awedaranni da tutar edi yanına.

Da xačan ki sezdi kendiniñ ölümün, ündädi yuvuç eşikçini, da alıışladı kensin, da ayttı:

— Aytkaysen bikägä, ki ol yarlı, çaysı ki eşi-kiñdä yatıp edi, bilgäysen alay, ki ölümü yetişiyr, da (64r) çolıyır sendän, ki pokirics'a [=pokorics'a] bolup bir barıp baçkaysen kensin. Bir söz aytma kliyir saña.

Da anası klämäs edi barma anıñ sasımaçın-dan. Soñra anası ayttı:

— Bar da baç, ne kliyir, zera uçmaç anıñkibik-lärniñdir. Şahat, bolgaybiz Teñridän yarlıyamaç tapma anıñ säbäpindän.

Soñra, yüzün çürgäp, anası da alay bardı Jo-haneşniñ yanına, çayda ki (64v) yatıp edi balçixtan öv içinä. Da Johanneş alıışladı atasın da anasın da, Awedaranni çixarıp, anasına berdi, aytıp, ki:

— Bolsun bu Awedaran saña çaytmaçlıçka, anıñ üçün bolsun, ki seniñ eşikindä tındım.

Da xačan kördü Awedaranni anası da tanıdı, da çolma başladı yıylamaç bilä anası Johaneştan, ki:

— Ant içtirirmen seni köñü Teñri(65r)gä, çaysı ki yerni da köknü yaratıptır, ayt maña, çaydan tüştü saña bu Awedaran?

Soñra erin dä ündäti anda. Tek Johanneş aytma başladı anasına:

— Men dä seni ant içtirirmen, da ne ki aytsam saña, alay etkäysen.

Da anası aldı üstünä kendiniñ oylunuñ antın.

Soñra ayttı anasına:

— Bu yerdä meni kömgäysen bu çıldan kiyini-şim bilä benim. Ošta sa(65v)ña aytiyirmen, men-men seniñ oyluñ Johanneş,— da ol sahat dżanin Teñrigä simarladı.

Soñra sezdi anası, ki oyludur, da tüştü anası oylunuñ üsnä da taldı. Soñra suv bilä tırgızıldır anasın. Turdu ayaçı üsnä.

Da sansız el yıyıldı ol yergä şähärlilär. Da bü-tün şähärgä slava ketti.

Soñra padşah işitti da bardı baçma bardıark bilä birgä.

Evet anasınıñ yıyla(66r)maçın da çaxırmaçın kim bolur aytma da yazma!

Da anası ulu yıylamaçından antın oylunuñ unuttu, ol, ki kendinä aytip edi, ki: «Xıldan ton-larım bilä kefinläp kömgäysen». Yoçesä buyruç etti anası altun ipindän kefinlik da kefinlädi Joha-neşni. Kefinläp, ansızim anasınıñ çolları çurudu. Soñra esinä saldı oylunuñ antın. Da ol altun ipin-dän tonun çixa(66v)rıp, çıldan kiyinişi bilä kefin-lädi oylun Johaneşni. Soñra çolları yänäçi saçaydı.

Da kömdülär ol yerdä kensin, çayda ki yatıp edi, junvarniñ on beşindä. Da anıñ üsnä sklepit ettilär gamar kibik, çayda ki yatıptır Johaneş.

Da atası-anası hapeya garkin tuttular da çu-luç etärlär edi dżiknel bolmaç bilä Johaneşniñ ke-rezmanına, çayda ki yasattırıp (67r) edilär taştan yiyöv kibik da yaçşı sövükläri bilä Teñrigä çuluç etärlär edi, da dżanlarin simarladılar Teñrigä ata-sı da anası.

Bu yaçşı kimsälär bilä da alarnıñ pareçosluç-ları bilä Biy Teñri tındırgay bizim yazıçlı dżanı-mizni kendiniñ uçmaçında, da bunu megnel et-känni saçlagay Biy K'risdos sönövsüz ottan, da Biy Teñrigä haybat da ezät meñi meñilik, amən.

(67v) **Tegdemperniñ dörtündä surp Varvara gojsnuñ**

“Четвертого декабря – святой Варвары”

Varvara bir çodža kimesäniñ çizi edi, çaysı ki atasiniñ atı Teosgoros edi.

Da xiziniñ ulu körkündän utru yasattirdi atası xizi üçün bir biyik svitlica, ki adamniñ sürätin körmägäy. Da klär edi kensin ergä bermä. Da xizi Varvara k'risdân dinin tutar edi, da atası grabaşd edi. Yoxesä xizi bir türlü klämä(68r)di ergä barma dinsizlärgä, yoxesä Tejriniñ xorxusun esinä aldı, da umsasın Tejridä tuttu, da gojsluxun aruv saxladı.

Da atası yasattirdi ol biyik svitlicaniñ alnına bir yilisuv da aytı teslälarga, ki eki tereďzä bilä etkäylär, da kendi ketti yıraç yolga.

Da surp Varvara tüštü svitlicasında aşıya, ki baıxkay yilisuvnuñ yasalğanın, da xačan kördü, ki eki tereďzä xoıyandir, (68v) aytma başladı teslälarga, ki:

— Azdir eki tereďzä, üçüncü hanuz etinjiz Ata Oıul Ari Džanniñ atına.

Da kirdi bir suv sayıtniñ içinä märmär taşından da barmaıları bilä Biyimizniñ xaçiniñ nişanin etti, xaıysı ki halikä ança bardir ol yerdä. Da çixip ol sayıtniñ içindän, kirdi ol yerdä, xaıda ki atasıniñ gurk'ları turar edi, da barça gurk'larıni ufattı.

Soıra anıñ üsnä atası keldi yo(69r)lundan da kirip yilisuvnu kördü, ki üç tereďzä xoıyandir, yüräklänmä başladı teslälarniñ üsnä da aytı:

— A vid' že men sizgä aytım, ki eki tereďzädän artix etmägäysiz! Ne üçün üç tereďzä ettinjiz? Džuvap berdilär teslälär da aytılar:

— Seniñ xiziñniñ buyruıu bilä ettiı.

Soıra xizina aytma başladı, ki:

— Ne üçün ya negä körä üç tereďzä xoıyandir? Aytma başladı xizi:

—Ata Oıul Ari Džanniñ bir Tej(69v)riniñ atı üsnä üç tereďzä xoıyandir.

Tek atası yüräklänip çixardı xiliçin, ki urup öldürgäy xizin, da xizi xaçip atasıniñ alnından, ketti taıga yaşınma.

Da atası xiziniñ artından izdiy ketti taıga da kördü ol yerdä eki xoıçini. Sorma başladı xoıçılardan:

— Xizimni kördüniz mi?

Da bir xoıçı körgüzmä başladı xizin — ol sahat xoıları barçası taş xaıytılar, da halikä an(70r)ça bardir ol yerdä ol xoıylar taş xaıytkan, sk'ançeliki surp Varvara gojssnuñ.

Soıra ketti xaıyışli atası Teosgoros, da taptı kendi xizin, da tuttu saçından, da suvrana başladı kensin taydan aşıya, da eltip kendin zindanga saldı, da töräçigä aytı barça bolgan işni da xiziniñ k'risdânlilikin.

Soıra töräçi buyruı etti alnına keltirmä ari gojssnu, xoıusun Biyimizniñ, (70v) da sorov etmä başladı.

Yoıesä bu surp gojs açıı avaz bilä džuvap berdi töräçigä da xoısdovanel boldu Biy K'risdoska, da sökmä başladı dinsiz töräçini da anıñ yalın teıri-lärin.

Soıra buyruı etti dinsiz töräçi, ki tövgäylär kensin yatxızıp. Ança tövdülär, ki barça söväkläri üstündä sinyalandı. Soıra yänäçi ekinçi zindanga saldılar kendin. Da Biyimiz kendi köründü (71r) anar zindanniñ içinä, da xuvatlattı kendin, da ne ki yaraları bar edi üsnä, sayayttı.

Da ertäsi yänäçi keltirdilər töräçiniñ alnına. Soıra yänäçi buyruı etti, ki küydürgäylär xaıbur-yaların ot bilä da xolların, da başına töviyir edilär bazıı ayaçlar bilä.

Soıra buyruı etti töräçi, ki yalanaçlap şahär içinä suvrageaylar kendin, da Biy Teıri yaptı anıñ yalanaç tenin, da a(71v)damlarga heç körmämädi anıñ teni.

Soıra elttilər, xaıda ki tas etsärlär edi.

Da ol Teıridän xoltıxa etti, ki anıñ teninä da anıñ söväklärinä şnorhk bergäy, ki barça xaıstaların sayaytkay, da kimdä ki çiçäk bolsa ya korosta, ki sayaygaylar, da kim ki inam bilä anıñ işadagin tutsa da ulukünün, barçasına pareıostur.

Soıra avaz keldi köktan da aytı, ki: «Barça (72r) xoltıxaı tügäl boldu xaıtıma benim. Kelgin da meıjilik uçmaıta tıngin».

Soıra aldı dinsiz atası Teosgoros xiliçni da kendi xolu bilä başın keıti kendi xiziniñ tegdemperniñ dörtsünä.

Da köktan ot tüşüp küydürdü dinsiz Teosgorosnu.

Da bir k'risdân kimesä tenin topraıka arzani etti surp Varvara gojssnuñ.

Da kim ki xoltıxa etsä andan, ol sahat işitir anar artıısi, kim (72v) ki çiçäk bolsa ya korosta.

Biy Teıri yarlııyagaysen surp Varvaraniñ pareıosluıu bilä barça yazıılılarga, da sarnaganga, da haväs bilä işitkängä, da yazıılı yazganga, da Biy K'risdoska haybat da ezät hali da här kez da meıj meıjilik, amën.

Tegdemperniñ on beşindä badmut'ıunudur surp Jagop hajrabedniñ

“Пятнадцатого декабря житие святого патриарха Агопа”

(73r) Jagop surp Krikor Lusaworiçniñ atasıniñ xızardaşiniñ oılu edi da eki k'risdân padşahlarniñ zamanına boluptur, Dırtadniñ da Gosdandinosnuñ. Da surp Jagop yalıılıııni sövär edi, da köp sk'ançelik' etär edi, da yaz u xış artıısi kiıyiniş bilä yürümäs edi. Da Teıriñniñ buyruıu bilä aıpaş boldu Miđzpin şahärinä.

Da bir *džiknawor* *dayin bolup*(73v)tur Maruke atli. Keldi surp Jagopka, *çayda* ki turar edi, da *sayliğin sorma başladı*.

Soñra kördülär *yïöv ešiki alnina* bir antamalud_znu on beš yillix, kördülär eksin [=eksi] da bu antamalud_zga yarliyadılar, *yoçesä Teñridän çoltça* ettilär anıñ üçün, da *çaç çixarip boyunlariniñ üsnä*, da *sayayttılar kensin* Biy Teñriniñ *çuvatı* bilä.

Da ol *šähärdä* bir *dovlatli* adam bar (74r) edi, atı Getron, da Teñrigä *toyrı* inanmas edi. Da bir *oylu* bar edi antamalud_z.

Haçan kördü Getron, ki ol *ävälgi antamalud_z*nu *sayayttılar*, tezindän aldı kendiniñ *oylun* da surp Jagopnuñ *alnina* keltirdi, ki *sayaytkay kensin*. Ol sahat Teñriniñ *çuvatı* bilä *sayaytti* *oylun*. Soñra atası bar *könül* bilä Teñrigä inandı, da bu kün *övdägiläri inandılar* Teñrigä da (74r) *miğirdel boldular* surp Jagoptan. Soñra *ansizin sayaygan* *oylan öldü*. Da surp Jagop *alyışı* bilä kendiniñ *öldän tiri etti kensin*.

Bir zamandan soñra rast keldi surp Jagopka bir sala içinä *ašira* ketmä, da ol *salada* bir *çovraç* bar edi, *çaysi* ki ol zamanni *çizoylanlar* *opraçlarin çayçiyir* edilär. Da surp Jagop *yanları* bilä *keçkändä* bir *türlü* *uyalmadılar kensindän*. *Yoç(75r)esä* surp Jagop *aların harsizliçları* üçün *çarıyadı* ol *suvnu*, da *suv çurudu*, da *çizoylanların saçin çaradan aç* etti. Da kensi surp Jagop *ketti kensi yoluna*. Tezindän *kettilər bütün salaniñ eli* surp Jagopnuñ *artından* da *çaytardılar kensin*, ki *suvnu hasilgä* keltirgäy. Da ol Teñriniñ *çuvatı* bilä *çurugan* *suvnu yänäçi* *hasilgä* keltirdi. (75v) *Evet çizlarniñ saçlarıni klämädi axtan çaraga çaytarmaga*, ki *uyalıp Teñriniñ çorçusun yüräklärindän* *ketärmägäylär*.

Yänäçi bir *töräçi* ol *šähärdä* *egri törä* etär edi. Da *töräçiniñ övü* *alnina* bir *ulu taş* *kesäki* bar edi. *Yoçesä* surp Jagop *çarıyadı* ol *taşni*, ki ol *alay ufaldı*, *neçik topraç*. Soñra *töräçi*, *körüp* ol *taşni*, ki *alay boldu*, da *çorçup töräni toyrı* (76r) etär edi.

Yänäçi eki *yarlı* adam, *söz* bir *bolup*, *klädilär* *aldama* surp Jagopnu: biri *kläp ölüp yatıptır*, da *birsi kelip çoluptur*, ki *nemä bergäy kefinlik*, ki *barip birsi siñarın kefinlägäy*, ol, ki *yalğan ölüp-tür*. Da *çaçan kelip kläptir siñarın yatkan yerindä* *oyatma*, da *baçsa*, *könüdän ölüp-tür* *alyışı* bilä surp Jagopnuñ. Tezindän keldi *siñarı* surp Jagopka, ol, ki (76v) *tiri* edi, da *çolma başladı* surp Jagoptan, ki *çaytip tırgızgäy siñarın*. *Yoçesä* surp Jagop Biy Teñriniñ *çuvatı* bilä *kelip* da *tiri etti kendin öldän*.

Bir zamanniñ *Nigianiñ zborunda* *boluptur* surp Jagop *açpaşlar* *arasında*. *Körär padşah*, ki *frištälär çuluç* *etiyirlär* edi surp Jagopka.

Bir zamanni surp Jagop [klädi], ki *Masis taýina* *mingäy* edi, da *köp emgändi*, *yoçesä* *bolmadı* *minmägä* ol *taýga*. Soñra (77r) *anıñ üsnä* *ulu emgäkindän yuxusu* *eltti kensin taýniñ tibiñä*. Soñra *yuçlagan zamanına* *frištä* *aldı* ol *taýniñ üstündän* *Noj nahabedniñ kerapından* bir *kesäk taýtani* da *keltirip başı tibiñä çoydu* surp Jagopnuñ, da *yänäçi* *eltip* ol *taýga* *mindirdi* ol *kesäk taýtani*. Zera surp Jagop *artıçısı* *anıñ üçün klär* edi ol *taýga minmägä*, ki *Noj nahabedniñ kemisin körgiy* edi. Zera *Noj nahabedniñ* (77v) *kemisi* ol *taý üsnä* *turup* edi *potoptan* soñra da *tursar anda çaç* *K'risdosnuñ kelgäniñä* *anča törä* *etmä*. Da *adam oyluna çarä* *yoç*, ki ol *kemini körgäy*, zera *erk* *Teñridän yoçtur*.

Xizilbaş padşahi Šabuh bir zamanni *ulu çerüv* bilä keldi da *Müdzipin šähärniñ çövräsini* aldı. Da *alyışı* bilä surp Jagopnuñ *köp ovad* [=ovod] da *sarı çulu* *barça çerüvün çizilbaşniñ* *här yarı* *çaçirdi*, e(78r)gär *elni*, *egär atların* — *här biri* *här yarı* *saçilip* *kettilər* da *šähärgä* *bolmadılar* bir *nemä* *etmä*.

Da *dayin* *köp sk'ançelik'* etär edi surp Jagop.

Da *džanin* *Teñrigä* *simarladı* *tegdemporniñ* on *bešsindä*.

Pareçosluxu bilä *ari* *hajrabedniñ* surp Jagopnuñ *Biy Teñri* *yarlıyagay* *barça yazıçlılarga*, da *sarnaganga*, da *işikängä*, da *yazıçlı yazganga*, da *Biy K'risdoska* *haybat* *meñi* *meñi*".

(78v) **Badmut'iunudur sanlı Mariamnıñ, Ekibdos aytkanı Misir šähäridir**

“Житие блаженной Мариам из города Мисир, называемого Египтом”

Bu *çatun* *Mariam* *atlı Ayegsandria šähäridän* edi da *yarlı kişiniñ çizi* edi, *k'risdänlik* *zamanında* edi. Da *çaçan* ki *boldu* on *eki yaşında*, *berdi kensin* *boyun yamanlıçka*, bu *dünyäniñ yaman işinä*, da *kirdi* bir *yaman boş övgä*, da *yamanlıçni çilindi* ol *övdä* on *beş yıl*.

Da bir kün *körär* *Mariam*, ki *köp el* *teñiz çiriği* (79r) bilä *ketiyir* edilär, da *sezmä kliyir* edi, ki *çayarı* *ketiyirlär*. Soñra *sezdi*, ki *Yerusayemgä* *ketiyirlär* surp *Haçniñ ulukünü* üçün, ki *yügüngäylär* *K'risdosnuñ* surp *Haçına*. *Yoçesä* *Mariam çaytti* *yamanlıçından kensi esinä*, da *ketti* *teñiz çiriğina*, da *olturup kerapka*, da *çixti* *Yerusayemgä*.

Haçan ki *yetišti* surp *Haçniñ* [*Ha полях: Veraçman*] *ulukünü*, ki *sebdemporniñ* on *dörtsündä* *bolur*, da *köp el* *kliyir* edilär *barip körmä* (79v) surp *Haçniñ* *yoyarı* *kötürülgänin*. Da *çoşuldu* *Mariam* *elgä*, ki *el* bilä *kirgäy* *yïövgä* *körmägä* surp

Хаçни. Da хаçан ki yïövön ešikinä yuvuçlandi, el barçası kitiy edilär yïövögä, da Mariam bolmas edi kirmägä, yazıçlarından utru çıçarı çaliyir edi, zera Teñriniñ çuvatlı surp Xaçi çoymas edi añar yïövögä kirmä. Da köp çalişiyir edi Mariam el bilä kirmägä yïövögä da yalyz da klädi, yoç(80r)esä bir türlü bolmadı surp Xaçniñ çuvatı ašıra.

Soñra sezdi Mariam, ki kensiniñ yamanlıçı ücün bolmas kirmä da arzani bolmas. Turdu ešiktän kerı da yoyarı baçtı yïövön ešiki üsnä, kördü badgerk'in surp Asduadzadzinnıñ da çolunda Biyimiz çuçekan badgert [=badgerk'] üsnä. Da yaš tökmäç bilä çoliyir edi surp Asduadzadzindän, ki: «Arzani et meni, alyışlı surp Asduadzadzin, ki kir-(80v)gäymen yïövögä, da dayın artıç boyumnu bermiyim yamanlıçka da murdarlıçka». Da çeli zaman yıyladı urunmaç bilä, da soñra kirdi yïövögä, da arzani boldu yügünmägä K'risdosnuñ surp Xaçına ol zaman, haçan ki hairabed yoyarı kötürür edi surp Xaçni. Da yügüngändän soñra Biyimizniñ surp Xaçına çıçtı yïövödän da tüštü yüzü üsnä yänäçi surp As(81r)duadzadzinnıñ badgerk'i alnına, yıylamaç bilä şükür berir edi añar da çolar edi, ki anı arzani etkäy yazıçlarına boşatlıç tapma, ki dayın artıç kendi övünä barmagay. Da badgerktän avaz işitildi kendinä bu türlü: «Egär ki Jortananı aşıp ketsän, yaçşı tınçlıç taparsen».

Soñra Mariam rast keldi bir kişigä da çoldu andan, ki añar bergäy bir pinäz. Da berdi kensinä. (81v) Da ol pinäznı alıp, bardı, da üç kesäk ötmäk satun aldı, da Jortanannı aşıp arı yanına, ketti yïövünä surp Johanneş migirdičniñ. Da kirip yïövögä, arzani boldu K'risdosnuñ ari teninä da ari çanına.

Soñra ketti pustalıç yerlärgä da asrı bek söväk sindirmaç bilä dżiknel boldu ol yerdä çırç yedi yıl. Da ol bir pinezgä, ki üç kesäk ötmäk satun alıp edi, çırç yedi yılını ol çadar (82r) ötmäk bilä keçindi. Da alay köp ötmäkni kündä yer edi, neçik nişçarkni da neçik ki K'risdosnuñ ari teninä arzani bolgay, alay azar yer edi.

Da ol pustalıçta yaš otnu yer edi, neçik dżanavar, çolu bilä üzminçä, yoçsa çoyar edi yüzün yer üsnä da tişläri bilä girdzel etär edi, neçik dżanavar. Da alay tirilir edi çırç yedi yılını.

Da haçan ki künläri yetiştı, bardı (82v) Zosi-ma dżiknawor Mariamnıñ çatına. Zera ol pustalıçta turar edi. Mariam tiri zamanında bir kimesäniñ yüzün körmädi. Da haçan ki alyış etkändä Mariam körär Zosimos dżiknawor, ki bir kimsä havadan aşıya-aşıya turuptur, neçik ki yerdän bir çarı biyik, da yuvuç barmınça Zosi-ma Mariamga, çorçtu,

kendi esinä işkil etip, ki bu ne dżandır bunda? Da adam boyu bilä (83r) turuptur adam tiparında. Da haçan yuvuç keldi Zosimos Mariamga, sorov etmä başladı birgäsinä, ki:

— Bunda neçik dżiknel bolıyirsen?

Tek Mariam barça çilinganın ayttı Zosimoska, ki kiçi boyundan ne işniñ içinä boluptur, da bir nemäni yaşırmadı. Da çoldu Mariam Zosimos dżiknawordan, ki anı arzani etkäy K'risdosnuñ ari teninä da ari çanına.

Soñra aştı(83v)lar Jortananıñ suvun eksi dä, neçik çuru yerni, da kettilər özgä pustalıçka. Da dżanın Teñrigä simarladı Mariam abrilniñ birindä.

Da ol yerdä bir aslan yoluçtu, çayda ki Mariam tündi, da Teñriniñ şayavatı bilä ol aslan ayaçları bilä çoyur çazdı sanlı Mariamga, da çazgandan soñra Zosimos topraçka arzani etti sanlı Mariamnıñ tenin. Xaysi ki Biy K'risdos bu (84r) yaçşı dżanın pareçosluçı bilä buzgay bizim sansız yazıçlarımizni, da anıñ çanlıçına haybat da ezät meñi meñilik, amęn.

Badmut'iunudur Giragosnuñ da anıñ çardaşınıñ Barasgewea gojsnuñ, orusçä P'etnica aytarlar

“Житие Кираку и его сестры девы Параскевы (Прасковии), которую по-русски

[=по-украински] называют Пятницеёй”

(84v) Bar edi Aleksandriya şähärendä bir adam Giragos atlı, da anıñ bir çiz çardaşı bar edi, atı anıñ Barasgewi edi, çaysı ki orusçä Petnica añılır.

Da haçan ki ataları-anaları öldü, suçlandı Kiragos hapeyalıçka, da salıp övün da çardaşın, ketti pustalıçka ulu dżiknawor Tanięlgä, da andan hapeya alyışlandı, da yaçşı hesep bilä dżiknel bolıyir edi, (85r) da Teñrigä biyänçli boldu,

Da çardaşı Barasgewi berdi kensi boyun yaman murdar işkä.

Da haçan işitti Tanięl dżiknawor da özgä dżiknaworlar, asrı bek yamanlama başladılar Giragoska, çardaşına Barasgewiniñ, ki:

— Ne üçün op'ekun etmädiñ kimsäni çiz çardaşıña da kimsägä simarlamınça salıp kendin keldiñ? Tiyişlidir saña, ki bargaysen çardaşına da anı kerı etkäysen eski (85r) duşmannıñ işindän.

Da Teñridän çoltçaga turdu Giragos, ki añar Teñri boluşkay çardaşınıñ çatına barma Barasgewiniñ. Da sinalıp ketti şähärgä, çayda ki çardaşı edi. Da ešikinä keldi Barasgewiniñ. Da yeberdi Giragos bir oylannı ičkäri övgä da ayttı oylanga Giragos:

— Barip ayt xardašima Barasgewigä, ki xardašinj Giragos eşikkä keliptir da seni ündiyir.

(86r) Sojra čixti Barasgewi içkärtin baş açix, yalan ayaç, oyniy-oyniy, da xačan ki sezdi xardaši, ki keliptir Giragos, asri bek sövündü da kelip xardašına baş endirdi da oçojn berdi.

Xaçan kördü Giragos xardašin Barasgewini aninkibik yaman tiparda, çolu bilä kensiniñ yüzünä urdu da yiylamaç bilä aytiti:

— Vay maña, xardašim! Nedän keldi saña bunuç kibik yaman iş? (86v) Ne üçün Tejrigä xarši bolduñ da džaniñni tas ettiñ? Sen tas bolduñ da köp kimsälärni tas ettiñ. Vay maña, ki seni bulay kördüm! Yaşširaç edi maña, ki men äväldän ölgüy edim!

Da xačan işitti bunu Barasgewi, ayaçına tüştü xardašiniñ da ulu yiylamaç bilä aytiyir edi:

— Vay benim kibik yazixliğa da hazar eyuğ, zera asri bek tas boldum da yaman(87r)liç bilä keçirdim zamanlarimni. Xolarmen sendän, atam benim džan sartin da xardašim ten sartin, egär ki bilir esäj, Tejri yarliyar mi yaman başli xatunga da añar xaytarliç berir mi?

Xolarmen sendän, çoyma meni bunda, da ne ki buyursañ, işitirmen saña, da hanazant bolurmen barça yaxši işkä, da bar köñlüm bilä çulux etärmen Tejrigä.

Da xačan işit(87v)ti bunu Giragos xardašından Barasgewidän, da asri bek sövündü, da aytma başladı çizga:

— Kir içkäri övünä, da başiñni yap, da etikläriñni ayaçına kiy, zera uzun da küç yol bilä ketärbiz, taylar bilä da isilär bilä.

Aytma başladı Barasgewi, ki:

— Könü da Tejri meñilic tiridir. Ne türlü ki saña çixtim, alay birgänj barirmen, çayda da barsañ, da birgä(88r)mä bir nemä alman eski dušmanniñ çilinmaçından. Yoçesä, xardašim, yürü alay ketärbiz, ne türlü ki meni köriyirsen baş açix da yalan ayaç. Dayin yaxšidir maña seniñ bilä ketmä, ne ki eski dušmanniñ çazyančina barma.

Da xačan işitti bunu Giragos, artixsi dayin bek sövündü, da tüp-tüz tayga kettilər. Da taydan bir pusta yergä keldilər. Da asri küç (88v) yol edi yolları, da Barasgewiniñ ayaçlarıniñ tabanları çatladi iti taşlardan, da çanları tabanlarından, açin suv kibik, ketär edi. Alay že közlärindän yaşları açar edi. Da açix başi, yüzleri isidan da taşlarıniñ çaşlamaçından ayaçların, neçik otka xarši, küygäy. Da taş alip köksünä urar edi, da köp tövmäçtän kögärip çara bolur edi. Da tabanlarından yoça(89r)ri ayaçları šišti. Da yiylap aytiyir edi: «Biy

Tejri, işit benim çoltçama da çaytmaçliçima, neçik borñig çatunnuç».

Da xačan ketkändä pustaliç bilä, kördü Giragos yiraçtin özgä džiknaworlarıni, ki keliyir edilär xaršilarına, da aytma başladı Barasgewigä:

— Keri ketkin yoldan, zera bilmäslär alar, ki sen benim xardašimsen, da işkil etmäslär kensi eslärinä.

Tez Baras(89v)gewi yoldan keri ketti da barip bir yerdä olturdu, da džanin Tejrigä simarladı junisniñ on altısında.

Sojra Giragos avaz etmä başladı Barasgewini, da ol añar avaz bermädi. Da xačan yuvuç barip bayti esä, kördü kensin, ki ölüptür. Da ulu küstünmäç bilä, yiylamaç bilä çayirma başladı: «Vay benim kibik yazixli xardaška, çaysi ki arzani (90r) dügül edim tircizmä yazixli xardašimniñ džanin!»

Da çazdi çoyur yaş bilä, da yiylamaç bilä, da saymos bilä, da kömdü kensin. Da köp yiylamaçından da çayyusundan yuxladı Giragos xardašiniñ kerezmani üsnä. Da tüşündä körär Biyimizni olturgan olturuç üsnä biyik da alnina Barasgewi xardašin eski yaman tonlar içinä, da başi asilgan kölnü yaman (90v) Barasgewiniñ, da Biyimiz aytiti: «Keltiriñiz alnima yaman çilinganin bu borñig çatunnuç».

Tek çara yüzlü adamlar keltirdilər bir ulu bitik, gondak kibik, da sarnama başladılar Barasgewiniñ barça yaman, murdar çilinganin. Sojra keltirdilər yariçli adamlar altun šišä, da šišäniñ içi tolu çan da yaş, ol, ki Barasgewiniñ ayaçından da közlärindän açip edi, da sar(91r)niyir edilär bitikni yariçli adamlar, ne türlü ki tezindän işitti xardašına kendiniñ Giragoska, da baş açix, yalan ayaç ketti xardaši bilä aninkibik tay u taş üsnä, da tegänäklär üsnä, da köksünä taş urmaç bilä, da çagatina, teninä yara bermäç bilä.

Tek çara yüzlü adamlar başladılar aytmaga: «Bunça zaman birgämizgä edi, da bizim erkimizni etär edi, (91v) da az zaman üçün, ki xardaši bilä ketti. Kliyirsiz bizdän zarbiy alma».

Aytma başladı Biyimiz: «Keltiriñiz täräzü, ki ölcüngäy anij çilingani».

Da xačan keltirdilər täräzünü, yüklädilər çara yüzlü adamlar täräzünüñ bir yanına barça yamanliçin Barasgewiniñ, çaysi ki çilinip edi. Alay že yariçli adamlar çoydular täräzünüñ birsi yanına altundan šišäni, da ayir(92r)lanip yendi altunlu šišä çara yüzlü adamlarıniñ yaman yükün, da barça yazixları anij tas boldu, neçik bir yalin kibik söndü, da yaxši is бүрктü altun šišädän.

Sojra zarbiy aldılar çollarından çara yüzlü

adamlarınıj Barasgewini, çaysi ki kliyirlär edi kendin eltip çiyname sönövsüz otta, da yariçli kimsälär turuzdular Barasgewini Tejriniñ alnina. Da Biy Tej(92v)ri buyurdu, ki çeškäylär üstündän yaman yazıçli tonlarin Barasgewiniñ da kiydirmä bahali tonlar altun ipi bilä, da başına çoydular meñilik venec tolu yolduzlar bilä, da uçup kökkä eltilär kensin.

Soñra oyandı yuxusundan Giragos, çardaşı Barasgewiniñ, da asrı bek sövündü, ki bu tüşnü kördü. Da barıp badmel etti ulu dżiknawor Tanięlgä (93r) da özgä ari atalarga, da barçası Tejrigä şükür berdilər.

Da yazdılar ari kimsälär badmutiunun sanlı Barasgewiniñ. Xaysi ki jişadağı tügälläniyir junisniñ on altısında.

Pareçosluxu bilä surp Barasgewianıj Biy Tejri yarlıyagay barça k'estânlarğa, da bu badmutiunu sarnaganga, da işitkängä, da yazıçli yazganga, da Biy K'risdoska haybat meñi meñilik, amëñ.

(93v) **Majisniñ yedisindä**
Körüngänidir Biyimizniñ surp Xaçiniñ
Yeřusaęem şähäriñdä

“Седьмого мая Явление святого Креста Господа нашего в городе Иерусалиме”

Zamanına Gosdantinos padşahnıj da yänäçi zamanında Giureç hajrabedniñ Yeřusaęem şähäriñ; kününä boluptur Hokoј kalusdnuj majisniñ yedisindä yedinçi sahatta, çaysi ki ulukünün etärbiz Bayramdan soñra dörtünçi haftası çixsa;

Köründü meñilik (94r) da özdän surp Xaç yarıçli körüm bilä, ki barça el kördü surp Koçkot'ada, çaysi ki Biyimiz çaçka keldi. Da surp Koçkot'adan Zäytün taýına ança uzanıp edi Biyimizniñ yarıçli surp Xaçi. Da surp Xaçniñ yarıçli alay körklü edi, ki günäşniñ yarıçin yaptı. Da ulu sövünçlük bilä barça el yiçövgä kirdi: çartı, igiti, on eki yaşındağı oylanlar — barçası ulu sövünçlük (94v) bilä da färählik bilä şükür berdilər anıñkibik çorçulu da tamaşalı körümü üçün surp Xaçniñ. Da uyatlı etti surp Xaç dżuhutlarnı, çaysilari ki anıj yarıçin körüp, barçası övläriñä çaçtilar. Da sanlı Giureç, Yeřusaęemniñ hajrabedi, Gosdandinos padşahga bitik yazdı Biyimizniñ Xaçiniñ körüngäni üçün, da bizim üçün pareçostur.

Biy K'risdos, çaysi ki (95r) çiyñaldıñ surp Xaçniñ üsnä, yarlıyagin ulukünün tutkanga da sarnaganga, da arzani etkäy Biy K'risdos surp Xaçniñ yarıçin körmägä törä künündä. Da yazıçli yazganga, da sarnaganga, da işitkängä Biy K'risdos yarlıyagay. Da Biy Tejrigä haybat da anıj surp Xaçina hali da här kez da meñi meñilik, amëñ.

(95v) **Majisniñ on yedisindä ulukünü bolıyır**
K'risdosnuj surp Xaçiniñ tapulğanı üçün

“Семнадцатого мая отмечается праздник Обретения Святого Креста Христова”

[E]çusaęemniñ [=Xaęanlıçniñ çaniçäsi] Heýine tüş kördü surp Xaçi üçün Biyimizniñ, da ketti Yeřusaęem şähäriñä, da yiđdi barça dżuhutlaxnu Heýine Yeřusaęem şähäriñä, da indżitma başladı kendiläriñ da sorov etmä, ki körgüzgäylär, çayda saliptirlar K'risdosnuj surp Xaçin. Da köp zaman (96r) aşıp edi andan beri, ki dżuhutlar yaşırip edilər surp Xaçni.

“Иерусалимская [=Византийская императрица] Елена увидела сон о Кресте Господа нашего, и поехала в город Иерусалим, и в городе Иерусалиме собрала Елена всех евреев, и стала их мучить и допрашивать, чтобы показали, куда они дели святой Крест Христов; а с тех пор, как евреи спрятали святой Крест, прошло много времени”.

Yoçesä bir çoyur çazıp da anda salıp edi K'risdosnuj surp nişanin, da bir kimesä bilmäs edi, ki çaydadır.

Soñra çixara berdilər dżuhutlar Juta atlı bir dżuhutnu çaniçägä, ki bu Juta yazıçsiz adamniñ oyludur da markare oyludur. Soñra tutturdu kendin Heýine çaniçä da zindanga saldır(96v)di. Da yedi kün zindanda boldu. Da aytmadı kendinä nemä dä aş bermägä. Da yedi kün açlıç bilä indżitti kensin.

Soñra çosdovanel boldu Juda çaniçägä da aytı, çaydadır Biyimizniñ Xaçi, da yerin dä körgüzdü.

Soñra Juta başladı ol yerni çazmaga, da çazdı igirmi çariş çoyurnu, da çaçan igirmi çarişka ança çazdı, tek ol yerdä körklü da tatlı is бүрктü, da ol yer(97r)dän çixardılar K'risdosnuj Xaçin. Da K'risdosnuj Xaçi bilä çixardılar ol yerdän eki çaç dayın, zera bir çaç K'risdosnuj edi, da eksi çaraçilarnıñ, ki Biyimiz bilä çaçka çixardılar dinsiz dżuhutlar.

Da ulu sövünçlükündän Heýine bolmas edi tanıma K'risdosnuj surp Xaçin.

Yoçesä Tejriniñ şağavati bilä kötürüp bir ölüñü eltiyir edilär kömmä. Xaçan kördü Juta, kensi dä bilmäs edi, (97v) Biyimizniñ çaçi çaysidir. Tek buyruç etti Heýine ölünü aşaya çoyma. Da çaçan ölünü aşaya çoydular naş bilä, eñ äväl bir çaç çoydular ölünün üsnä, ki tirilgäy, yoçesä tirilmädi. Soñra ekinçisin çoydular — tirilmädi. Xaçan üçünçisin çoydular, ol sahat tirildi ölü. Da Juta ol yerdä inandı K'risdoska, ki anıñkibik sk'ançelik' boldu anıj Xaçindan. Da sansız dżuhutlar (98r) da dinsizlär inandılar K'risdoska da anıj surp Xaçina.

Da Heýine çaniçä Jutanı açpaş alışlattı da atın Giureç çoştu. Soñra Tejriniñ atına mardiros

keçti Giurey hajrabad da xanın töktü dinsiz Julianos padşah zamanına.

Biy K'risdos yarlıyagay ulukünün tutkanga, da yazıxlı yazganga, da sarnaganga, da işitkängä, da amən aytkanga, da añar haybat meñi meñilik, amən.

(98v) **Sebdempəriñ sekizindä Toyuşudur surp Asduadzadzinniñ surp Annadan, anasından kendiniñ**

“Восьмого сентября Рождество пресвятой Богородицы от святой Анны, матери своей”

Džinsından eki tayfaniñ džuhutluxuñ Jovagim atlı bir kimesä bar edi surp Asduadzadzinniñ atası, Teñridän xorxkan toyrı kimsä da xodža. Da xaçan ki yetiştı ulukünü Teñriniñ, da här biri kendi xurbanın da başxışın keltirirlär edi džuhutlux Teñriniñ atına, alay že Jovagim keltirdi kendi xurba-(99r)nin yivövgä. Yoçsa anıñ xarşısına keldi Ruþım atlı baş k'ahana da aytma başladı Jovagimğä, ki:

— Tiymäs saña xurban keltirmä Teñrigä, anıñ üçün ki seniñ potomokuñ yoxtur džuhutlar arasında.

Yoçesä Jovagim asrı bek xayyuga tüştü, da xayyulu çixip ketti yivövdän, da kendi kendin xatununa da körgüzmädi Annaga. Yoçesä ketti pustalıxka, da anda xoıdu kendi (99v) çatırın, da anda xırx kün ne yedi, da ne içti. Da aytma başladı kendi eşindä [=esindä], ki: «Barman kendi övümä da ne yermen, ne içärmen anğınça, ki Teñri maña belgili etkäy züryätim üçün, da benim alıışım bolsun maña aş, da yaşlarım — içki».

Da Anna, Jovagimniñ xatunu, eki türlü xayyu etip yivliyir edi, aytıp kendi boyuna: «Yivliyim boyumnu da züryâtsizliğimni».

Da kiydi anda yas ton(100r)nu, da kün üsnä toxuz sahatta bardı kendi baççasına, da olturdu teräk tibinä, da xoltxa etmä başladı Teñridän, aytıp bu türlü: «Biy Teñri atamizniñ bizim, anğın men miskinni da alıışla meni, neçik alıışladıñ Saranıñ potomoksuzluğun da berdiñ añar oğul Sahagnı».

Da közün kökkä açıp baçıyir edi Anna, da aytıyir edi, da kördü ol teräkniñ üsnä, xayda (100v) ki xoltxa etiyir edi, eki çipçix madyaş, da başladı yıylamaç ulu avaz bilä da aytma:

«Vay maña, da kim meni toyurdu, da kim meni hasilgä keltirdi! Zera men xarıışlı toydum džuhutlux arasında, da barçasından men eksik boldum da uyatlı yivövündä Teñrimniñ benim!»

Vay maña! Kimğä men oşadım? Bu yerdägi kahanalarga da oşamadım, xayısı ki kazanlar da hasil (101r) keltiriyirlär seniñ alniña, Biy Teñri!

Vay maña! Kimğä men oşadım? Çipçixlarga da oşamadım men, xayısı ki çipçixlar artıyirlar da toyıyirlar alniña seniñ, Biy Teñri!

Vay maña, ki suvga da oşamadım men, xayısı ki suvda hasil bolıyir balıx, da seni alıışliyirlar, Biy Teñri!

Vay maña, xayısı ki işsiz džanavarlarga da oşamadım men, ne türlü ki hasil keltiriyirlär biri birindän da alniña seniñ toyıyirlar, (101v) Biy Teñri!

Vay maña, xayısı ki yergä dä oşamadım men, ne türlü ki yer hasil keltiriyir barça bitişni kendi zamanında adam oylanları üçün, xayısları ki meñarip alıışliyirlar seni, Biy Teñri!»

Soñra friştä köründü Annaga da ayttı:

— Anna, Anna! İştı Biy Teñri seniñ xoltxañı, da eki džanlı bolup taparsen züryât, da çıxar anıñ slavası bütün dünyâğä.

Aytma başladı Anna friştägä:

— Tiridir benim Biy Teñrim. Egär ki toyursam erkäk ya tişi, başxış berirmen Biy Teñrigä, ki Teñrini alıışlagay, neçä ki dünyâda tiri bolsa.

Soñra yänäçi eki friştä dayın köründü Annaga da ayttilar:

— Ošta Jovagim eriñ seniñ keliyir da keltiriyir birgäsinä xoıçılarnı.

Zera friştä Jovagimğä dä köründü da ayttı:

— Jovagim! İştı Biy Teñri (102v) seniñ xoltxaña. Bargın övünä, da Anna eki džanlı bolsun.

Soñra aytma başladı xoıçılarına Jovagim, ki:

— Keltiriniz on xoızu aruv da bütün, ki xurban etkäy men Biy Teñrigä. Da keltiriniz on eki ögüz tañlama da körklü, ki xurban bolgay k'ahanalarga.

Da xaçan kördü Anna Jovagimni, ki keliyir xarşısına, da ayttı:

(103r) — Hali bildim, ki yarlıyadı Biy Teñri da alıışladı meni, da hali ançaç düğülmen tul, da ne züryâtsiz.

Da ol künnü tindi Jovagim, da xurbanın Teñrigä sundu, da ayttı: «Hali tanıdım könüdän, ki yarlıyovuçi Teñrim yarlıyadı maña da yazıxlarımni keri saldı».

Da Jovagim ketti yivövdän kendi övünä, yazıxlarından arınıp. Da eki džanlı bolgandan soñra toyurdu (103v) Anna surp Asduadzadzinni da sövünçlük berdi džuhut xızlarına.

Da xaçan toyurgandan soñra Mariamnı sordu Anna tayadan, ki:

— Ne oylan toyurdum men? — ayttı taya, ki:

— Xızoylan.

Soñra ayttı Anna, ki: «Džanıñ ulu boldu».

Da xaçan toyurgandan soñra Mariamnı yuvundu Anna da yuvungandan soñra yemizdiriyir edi oylanı, da atın xoştı Mariam.

Da xaçan altı ayliç (104r) boldu Mariam, tek ayaçı üstünä turdu, da basıp yürüdü yedi atlama,

da soŋra anasina kelip ɣayttı, da aytma başladı Anna, ki: «Tiridir könü Teŋri, da Mariam yerni basmay angınça, ki eltkäy men kendin Teŋriniñ övünä».

Da aruv tutar edi Anna kendi svitlicasın, ɣayda ki Mariam saɣlanır edi, da bir nemä murdar küvürmäs edi ol yerdä Mariamga.

(104v) Da ɣaçan boldu bir yillix, sövünçlük etti Jovagim, da ündädi k'ahanalarnı, da sarnagan kim-sälarnı, da ɣart kişilarnı, da pospolitı elni, da barçasiniñ alnına berdi Mariamnı ɣoluna k'ahanabedniñ. Da alıñladı Mariamnı k'ahanabed da aytı: «Biy Teŋri atalarimizniñ bizim, alıñlagın bu oylannı da bergin buñar yaɣşı at, ki bunu [=bu] yaɣşı atiniñ sla(105r)vasi ketkäy barça tayfaga meñi meñilik».

Da barça zoŋovurt, alıñlap Biy Teŋrini, da ayttilar: «Ameñ».

Soŋra Mariamnı barça k'ahanalarnıñ alnına keltirdilər, da alıñladılar kensin, aytıp bu türlü: «Biy Teŋri, ɣaysı ki biyiktäsen, baɣ bu oylanga da alıñla kendin seniñ ari alıñışın bilä, ɣaysı ki keçövsüzdür».

Soŋra aldı anası Anna Mariamnı da eltti kendin kendiniñ (105v) aruv svitlicasına da alıñladı Biyni, aytıp bu türlü, ki: «Sarnarmen Teŋrimä benim da anı maɣtarmen yäñi alıñış bilä, anıñ üçün ki maña belgili etti da kötürdü uyatımnı menim duşmanlarım dan, da berdi maña ɣuvat, butaɣ yazıxsız. Da jişadag kensinä, Biy Teŋri. Kim opovıdat etkäy oylanlarına Rıpenniñ, ki Anna ɣutuldu potomoksuzluɣtan?»

(106r) Da färâhlanıp barça el alıñlıyır edilär Biy Teŋrini da surp Asduadzadzinı.

Soŋra el här biri kendi övünä ketti Teŋrini haybatlamaɣ bilä.

Ey, alıñlı Asduadzadzin, maɣtovlu aruvluɣka!
Çıraɣ, yarıxlı artıɣ günäştän!

Ey, yarıxlı poɣodn'a, aydan da yolduzlardan artıɣ!

Ey, olturyuču friştälärniñ, köktän daɣın biyik!

Ey, baş friştä topraɣtan, daɣın artıɣ friştälärdän (106v) da daɣın bahalı tensizläriñ köktägi tasından!

Ey, maɣtovlu gusank'lardan da haybatlı barçasından!

Sensen anası ten algan Teŋriniñ!

Sensen kelini Ata Teŋriniñ, ɣaysı ki äväl-äväl-dändir!

Seniñ bilä biyändi Teŋri da boldu yazıxlı adamlar bilä barabar.

Sendän ten aldı.

Seniñ aşıra açıldı eşi ki uçmaɣniñ.

Seniñ aşıra alıñlandı yer, ɣaysı ki ɣarıñlanıp (107r) edi Adäm atamizniñ säbäpindän.

Sendän aşıra hasil boldu tatlılıx da toyruluɣ yer üsnä.

Sendän aşıra k'risdän añıldıɣ.

Sendän aşıra boşatlıx taptıx yazıɣlarimizga.

Sendän aşıra barça yaɣşılıx belgili boldu.

Sensen pareɣos barça yaratkanlar üçün.

Surp Asduadzadzin, pareɣos bolgın seniñ yalıy Oyluña, ki saɣlagay bizni dżan duşmannıñ sinama(107v)ɣından.

Da yarlıyagay Biy Teŋri seniñ ulukünüñnü tutkanga, da badmut'ıunuñnu sarnaganga, da işitkängä, da yazıxlı yazganga, da saɣlagay sönövsüz ottan barça k'estânlar nı da meni yazıxlı ɣaravaşınıñı.

Da Biy K'risdoska haybat da ezät meñi meñilik, amēn.

(108r) Badmut'ıunudur antamaludznun, ɣaysı ki Yeŋrusaɣem şähäriñ dadzariniñ eşi kindä yatıp edi otuz sekis yıl

“История о расслабленном, который пролежал [при купальне Вифезида у Овечьих ворот в городе Иерусалиме] тридцать восемь лет, [был исцелен Иисусом и впоследствии встретил его в] Иерусалимском храме” [Иоанн 5: 2-15]

Barır edi K'risdos Yeŋrusaɣemgä, da keçär edi Soŋomonnuñ yıŋövünüñ eşi ki bilä, da kördü bir antamaludznu tüşkän. Tek aytı K'risdos:

— Nek bu haldäsen?

Antamaludz aytı:

— Otuz sekis yıldır, ki bu haldä tüşkän turup men.

K'risdos aytı, ki:

— Nedir seniñ säbäpiñ?

Antama(108v)ludz aytı, ki:

— Soɣurmen, da aɣsaɣmen, da özgä tinçsizlixtamen. Da ɣolıyırmen sadayanı alardan, ɣaysıları ki keliyirlär yıŋövgä. Da sövüp Teŋrini, beriyirlär yoluna Teŋriniñ da yarlıyanıyirlar.

K'risdos aytı:

— Kim ki seni oñaltsa edi, ne berir ediñ añar?

Antamaludz aytı:

— Kimsä meni oñaltmas, tek Mariamnıñ Oylu K'risdos oñaltır.

Da antamaludz (109r) bilmäs edi, ki K'risdos bilä sözliyir edi.

K'risdos aytı:

— Şahat, bilüci hakim hanuz seni kelip körmiyir?

Antamaludz aytı:

— Köplär kelip kördülär, tañlandılar da ayttilar: «Kimsä bunu bolmas oñaltma, tek Mariamnıñ Oylu bolur oñaltma».

K'risdos aytı:

— Men asri bilüci hakimmen. Oñaltirmen seni dayin tez, ne ki Mariamnın oylu.

Antamaludž aytti:

— Öktäm da bilüci körünürsen.

(109v) K'risdos aytti:

— Sen benim öktämlikimni çoy da benim yalim-ni ber, da benim öktämlikim saña çayyu bolmasın.

Antamaludž aytti:

— Diniñ yoç, törä dä, da kümüş sövüçisen. Men bunda bir tamçi suvga hasrätmen, da sen aytiyürsen: «Yal ber». Şahat, işittiñ sen Mariamnın Oylu üçün, ki aytovsuzdur hörmättän, da aşaç boldu, da aldı ten ari gojs Mariamdan da bizim tarbiyatimizni, otuz (110r) yaşında miğirdel boldu, da bizim üçün erki bilä çiyäldi, öldü, kömüldü, tamuçnu buzdu bizim üçün, da şaytanların böläkin yerberdi yer tibinä, da köp dinsizläri da yaman ayizliläri çaytardi kendinä, da ölüläri turgizdi? Da sen aytiyürsen: «Yal ber maña».

K'risdos aytti:

— Xaçan sen bulay bilirsən bitiktän, nedir ol, ki aytiyürler: Törä kününä er kişilär ekinçi çä-(110v)tun alsalar, da çatun kişilär ergä barsalar, da uçmaç alarnıñdır, kimläer ki itlik etiyürlär, da oçurluç etiyürlär, da dinsizlik, da kimläer ki yiyürlär maldan da aççadan?

Antamaludž aytti:

— Bulartuçi da aldovuçi! Ket mendän ker! Kimesädän bu sözlärni işitkänim yoç edi, ki ekinçi turganımızda er kişilär çatun algaylar da çatun kişilär ergä bargaylar, yoçesä friştälär bilä teñ bolsalar meñilik tinçliçta. A kimläer ki yaman çiliniyürlär, tursarlar Törä künündä da vay bersärlär kendi boy-larına, ki K'risdosnuñ buyruçun tutmadılar.

K'risdos aytti:

— Bu dünyädadir tinçliç, turmaç, uçmaç, tatlıliç.

Antamaludž aytti:

— Deli da açilsiz! K'risdos buyurup aytiyür: «Dünyä keçövlüdür». Da sen aytiyürsen: «Uçmaç da tinçliç bun(111v)dadır». Ey, deli kişi! Egär sen işitip hnazant bolsañ, men seni Teñrigä keltirirmen. Egär işitmäsäñ maña, yalinli otlar hadirläniptir saña.

K'risdos aytti:

— Bu söz meni çorçutiyür. Klärmen çaytmaga açar.

Antamaludž aytti:

— Men köp bulargan kişilärni çaytaripmen K'risdoska. Egär sen kläsäñ, seni dä dost etärmen K'risdoska.

K'risdos aytti:

— Egär sen maña anı etsäñ, men seni oñaltirmen.

Antamaludž aytti:

(112r) – Kimesä meni bolmas oñaltma, tek ol, ki Łazarosnu üçünçi kündä turyuçdu.

K'risdos aytti:

— Bu sözlär maña heçtir. Sen yal bergin maña — men seni oñaltirmen.

Antamaludž aytti:

— Hali ayttım saña, ki nemäm yoç. Egär inanmasañ, baç K'risdosnuñ Awedaranına, ki ne aytiyür: «Suçlanmañiz ne altunga, da ne kümüşkä, müft aliñiz, da müft berinçiz, da boluñuz şayavatli, ne türlü (112v) Atamız bizim köktägi şayavatlidir üstümüzgä bizim».

K'risdos aytti:

— Şayavatlidir da yarlıyovuçi, yoçesä Teñri buyuriyür: «Teñriñ berinçiz Teñrigä da çannıñ — çanga».

Antamaludž aytti:

— Ol oñaltkay meni, ki här kün kügürçinni yerberiyür yazıçli çuluna kendiniñ, ki keltirir teñizdän suv da içirir. Egär içirmäsä edi, buñar ança çurup edim. Yoçesä kim sançiptir, ol bolur (113r) oñaltma. Egär tiliñ bilä çüst esäñ, açiliñ bilä ivaşsen. Xannıñ eşikinä barip aytsañ, ki hakimmen, da bolmasañ oñaltma, ulu bäläga tüşärsen.

K'risdos aytti:

— Egär oñaltsam, ulu haybat alirmen haybatli çandan.

Antamaludž aytti:

— Menim otum K'risdostur.

K'risdos aytti:

— Üç yüz altmış beş boyundan otum bar. Klämässen almaga, yoçesä K'risdostan klärsen?

Antamaludž aytti:

— Xazna sövüçisen da (113r) dinsiz. K'risdos şayavatlidir da yarlıyovuçi.

K'risdos aytti:

— Pevne şayavatlidir da yarlıyovuçi, yoçesä sen dinsizsen da ol kişini sövärsen, ki saç bolgay.

Antamaludž aytti:

— Umsam bar K'risdosta, ki seniñ sözlärinä körä törä etkäy saña.

K'risdos aytti:

— Ot al da köp sözcü bolma.

Antamaludž aytti:

— Ber ot, ki körgäymen.

K'risdos aytti:

— Otnuñ nesin klärsen çoyma? Yalimni ber, ki seni oñaltkaymen.

Antamaludž (114r) aytti:

— Ot bar, ki tenni çaşliyür, da soñra nemä bolmas.

K'risdos aytti:

— Aniñ üçün bu haldä yatıpsen.
Antamaludž aytti:
— Neçä seniñ kibik kişi körüpmen, da biliksiz hakim yağşıraytır maña. Ki seniñ otuñdan alğaymen, dañın yağşidir, ki K'risdostan alğaymen.
K'risdos aytti:
— Ne etsär saña K'risdos? Al mendän ot, ki oñaltkaymen seni.
Antamaludž aytti:
— Xoy meni maña. Ne ki sağ yerim bar edi, ani da sançyaladıñ.
(114v) K'risdos aytti:
— Bardir seniñ nemä uruhuñ-köküñ?
Antamaludž aytti:
— Bardir benim uruhum-köküm — K'risdos da ayrıçlarım, atam da anam — tirlikim da soğur közlärüm.
K'risdos aytti:
— Kim ki tözsä, här kez tiri bolur.
Antamaludž aytti:
— Negä diñrä töziyirmen? Meni söz etipmen här birinä?
K'risdos aytti:
— Kimni ki Teñri sövär, ani öğütlär.
Antamaludž aytti:
— Alay esä, meni Teñri öğütlär. Yoğ(115r)esä klärmen seni bilmägä, kimsen.
K'risdos aytti:
— Men adammen, neçik sen. Sorgin, ne klärmen?
Antamaludž aytti:
— Eki yartın sözliyirsən, da men bilirmen, kimsen. Sen ya k'ahana, ya vartabed.
K'risdos aytti:
— Yolçunmen, da dünyâda yürüci, da aşarhanmen.
Antamaludž aytti:
— Ustada övränip misen?
K'risdos aytti:
— Azgına övränipmen.
Antamaludž aytti:
— Şahat, övränipsen Atana(115v)k'ı hakimdä.
K'risdos aytti:
— Aniñ şägertimen. Ol çastanı yalğiz oñaltir edi, yoğsa men antamaludžnu sağaytirmen.
Antamaludž aytti:
— Oğlansen da oğlan kibik sözliyirsən. Xayda bolur, ki şägert artıç ustadan bilgäy?»
K'risdos aytti:
— Sen K'risdoska nek inandıñ, ki seni Teñri risvay etiptir?
Antamaludž aytti:

— Menim džanim [=tenim] risvay esä, džanim haybatlıdır K'risdosnuñ alnina.
K'risdos aytti:
— K'risdos bir adam (116r) edi, çaysi ki ani džuhtlar çaçka keltirdilər. Yalyandır, ki keçä çaçirdilər da ayttılar, ki K'risdos turdu ölüdän. Da aşagertlär, oğurlap kendin, ayttılar, ki turdu ölüdän.
Antamaludž aytti:
— Yalyançi da töräsiz kişi! Xaydan keldiñ bunda? Şahat, sen dä ol džuhtlardansen. Otuz sekiz yıldır, ki bundamen, hanuz bu sözlärni işitkänim yoğ edi kimesädän. Yoğe(116v)sä umsam bar K'risdosta da bilirmen, ki kendiniñ erki bilä çäcländi, kömüldü, da üçünçi kündä ölüdän turdu, da yarlı [=yaryu] künündä seni uyatlı etsär.
K'risdos aytti:
— Bunu nek çayğurmassen, ki bunda uyatlisen da ol džihandä da uyatlı bolsarsen?
Antamaludž aytti:
— Egär bu dünyâda uyatlı bolsam, ol dünyâda hörmät alirmen K'risdostan.
K'risdos aytti:
— Boyuğa tınçlıç (117r) tapupsen — özgäniñ emgäkin yemiyirsən tatlı yemäç bilä, da ne ki yiyirsən, barça saçliyirsən.
Antamaludž aytti:
— Neçik men bu dünyâda tınçmen, alay sen ol dünyâda tınç bolğaysen.
K'risdos aytti:
— Men alay işitipmen: kim ki bu dünyâda tınçtır, ol dünyâda tınç bolsar. Da kim ki saña oğşar, sönövsüz otnu meñärsär.
Antamaludž aytti:
— Bulartuçi kimsä! Ket kerı men(117v)dän, ki meni dä seniñ kibik etmägäysen.
K'risdos aytti:
— Xoy bu barçanı kerı. Men bilirmen, ki sendä ağça köptür. Ber, ki oñaltkaymen seni.
Antamaludž aytti:
— Sen kimgä tapunursen?
K'risdos aytti:
— Yerni-köknü Yaratuçimen.
Antamaludž aytti:
— Xoy! Ol öçäşkay maña, ki benim nemäm yoğ eki nemädän artıç da yarım pinâz ötmäktän artıç. Sen Teñrigä ne türlü inanıyirsən, dünyâ(118r)niñ çanına?
K'risdos aytti:
— Bu türlü sen inanıyirsən K'risdoska aniñ üçün, ki bu ayrıç içinäsen, da kül içinä yuvalapsen, da bir suvğa hasrätisen.
Antamaludž aytti:

— Xuturup, dinsiz adam, xutxar meni eki türlü sözündän.

K'risdos ayttı:

— Ćaräsizniñ Ćarəsi mendädir.

Antamaludž ayttı:

— Anı nek xayğurmassen, ki här söznü sözlirsen? Da biliniyirmen Teñ(118v)riñiñ sk'ançelik'inä, ki K'risdos köktän aşaxlandı da kendiniñ erki bilä bizni satun aldı, da bizgä tiyişlidir xıynalıp xaçlangaybiz, da bu harsizlixiñ seniñ eski duşmanga oşşar, ki kirdi Jutanıñ yüräkinä, da anı Ćıxara berdi da sövövsüz otu da meñilik xıyinni meñariyir.

K'risdos ayttı:

— Bunu xayğurmassen, ki barçasına kültkü bolupsen, da sen K'risdos(119r)ka inanıpsen, da anı här kez k'arozel etiyirsen.

Antamaludž ayttı:

— Inamsız, bolmassen meni ayblandırmaga. Umsam bardır K'risdosta, yoşesä inanırmen añar, ki seni dayın burun rısvay etkäy da kültkü, kör-güzgäy ol yerdä, ki kendiniñdir erk, da friştälärinä kendiniñ.

K'risdos ayttı:

— Öktämlänmä, budur seniñ hörmätiñ ol dži-handa da bunda, da men yoyarı bolur(119v)men baräa arilärdän.

Antamaludž ayttı:

— Şahat, uçmañniñ açxiçları sendädir, ki sen seni bu türlü ari tutıyırmen da meni sönövsüz otka oyuł etiyirsen! Otuz sekis yıldır, ki ayaxlılarga san beriyirmen.

K'risdos ayttı:

— Seniñ üçün alay işitipmen, ki köp yersen da tinç yatarsen.

Antamaludž ayttı:

— Ol dži-handa sen alay tinç bolgaysen da tıngaysen!

K'risdos ayttı:

— Xoy bu sözlärni keri da maña (120r) umsan-gın, ki men seni oñaltkaymen.

Antamaludž ayttı:

— Egär bolur esäñ, seni oñalt, ki esiñ yoş.

K'risdos ayttı:

— Egär men seni oñaltmasam, kimesä bolmas seni oñaltma mendän aşıra [=başxa].

Antamaludž ayttı:

— Sen meni oñalt da yarlıya maña, da tölovün algaysen K'risdostan.

K'risdos ayttı:

— Sen xaydansen da K'risdosnu nedän tanirsen?

Antamaludž ayttı:

— Teñriniñ bitiklärin da arak'ellärniñ, ki keltirdilər xatimizga, da eski duşmannı adam içindän Ćıxardılar K'risdosnuñ atı bilä, da köplärni oñaltılar, da benim kimesäm yoş edi, ki meni elt-käy edi allarına, ki oñaltkaylar edi, da hali maña Ćarä K'risdostan bolur, zera mişlandı, xaçlandı da yarıxlattı dünyanı.

K'risdos ayttı:

— Xaçan sen bu türlü K'risdoska inanıyırmen, ne ü(121r)çün yazıx xiliniyırmen?

Antamaludž ayttı:

— Öčäşip, neçik men bunda yazıx xilingaymen, xaçan men yalbarırmen dünyä üçün, da maña yarlıyagan üçün, da bu ayrixiñni tartıyirmen da töziyirmen?

K'risdos ayttı:

— Bilmässen, ki K'risdos yazıxsızni sövär da yazıxiñni sökar da xıynar?

Antamaludž öčäşip ayttı:

— Umsasız da xısxa esli! K'risdos könü yaratu-çidir da etär tölovün xi(120v)linganimizga körä: maña benim xilinganıma da saña seniñ xilinganı-ña körä.

K'risdos ayttı:

— Kim ki bu dünyäda tinçlixtadır, da kimlər ki itlik etiyirlär da oşurluğ da xazna yiyiyirlar, alar-nıñdır uçmağ.

Antamaludž ayttı:

— Inamsız da ayız teprätüçi dingä! Bilirmen, ki xoymısar seni K'risdos kendiniñ ekinçi kelgä-nindä. Ket ekri mendän, — ayttı antamaludž.

(122r) K'risdos ayttı:

— Ketmän, çağ seni oñaltmiyin.

Antamaludž ayttı:

— Yaxşı edi maña bu türlü yatma, ne ki seniñ otuñnu alma, zera sen K'risdoska xarşisen.

K'risdos ayttı:

— Köp mañtanıyırmen, ki: «Menim K'risdos um-samdır köktä». Yoşsa mendän artıx düğüldür ol.

Antamaludž ayttı:

— Xuturup! Bunu arak'ellär aytmadılar, ki alardan dost yoş edi K'risdoska? Da sen, axılsız adam, uyal(122v)madiñ bunu aytma!

K'risdos ayttı:

— Sen anı xayğurma da yalimni ber, ki bugün kün uzun eriktirdiñ sendän seniñ deli sözləriñ bilä.

Antamaludž ayttı:

— Sen maña bugün ne sälâm keltirdiñ da şayav-at? Da boş Ćıxardiñ meni sadaya almañtan seniñ axılsız sözləriñ bilä, da men açtan tas bolıyirmen.

K'risdos ayttı:

— Aytkin da keçirtirmä, neñ bar da ne klärsen ber(123)mä otnuñ bahasın, ki bergäyмен saña.

Antamaludž aytti:

— Bardir yarım ötmäk, anı da saña beriyim, yoçesä bermän, zera açtan ölärmən.

K'risdos aytti:

— Ač turmaçtan dügül beş kündä ya otuz kündä aç turupmen. Yoçesä ber sen maña bahalı çaşlar, da men seniñ ötmäkiñä hasrät dügülmen.

Antamaludž aytti:

— Inanırmen Teñrigä, ki seniñ sözlä(123v)riñä körä etkäy saña tölov. Bu bahalı çaşlar men sendän işitiyirmən. Yoçesä çutça menı seniñ deli da öktäm sözläriñdän. Hakimçilikni seniñ keräkmäs maña.

K'risdos aytti:

— Men alay bilirmən, çaçan ki sen aşka olturçañ, yarım ötmäkiñni itkä salırsen, da eki pinäzni yarlıya berırsen, da aytıyırsen, ki eki pinezimdän da yarım ötmäkimdän artıç yoçtur. (124r) Yedi türlü ayrıçıñ bar. Bu az nemä bilä kim bolur bu çadar dinsizlikni kötürmä üstüñdän? Zera seniñ sasımaçıñdan igränip turupmen.

Antamaludž aytti:

— Seziyirmən, ki mızdaçı körüniyırsen. Alay bilirmən, ki Jutaniñ uruğundansen.

K'risdos aytti:

— Bunu kendi esiñdän aytıyırsen, zera barçamız biri birimizgä uruğbiz, yoçesä alırbiz törä (124v) çilinganıñızga körä.

Antamaludž aytti:

— Egär yaçşı çilinganıñız bolsa da yaçşı inamımız, tas bolmasbiz.

K'risdos aytti:

— Bu açlıñ bilä sen ayrıçka tüşüpsen.

Antamaludž aytti:

— Egär tenim bilä dinsiz esäm, džanıñ bilä ündälgänmen hajr Aprahamniñ çuçaçına.

K'risdos aytti:

— Men bunda yaçşı turupmen da anda bardir erkim salma seni söñövsüz otka.

Antamaludž aytti:

(125r) – Sen seni ulu dost tutıyırsen K'risdos-

ka, yoçesä terän çaramıuluç da otlu yalın hadirläniptir saña.

K'risdos aytti:

— Men ol kişiğä hörmät bermän, kim ki maña çaramıuluç da ot yalın hadirlägäy.

Antamaludž aytti:

— Yüräklänip küfürçi da deli sözlü, ket kerimen yarlıdan, zera çıçardıñ meni sk'ançelik'imdän da açtan tas bolsarmen. Ey, töräsiz kişi da dinsiz harsiz adam, (125v) ket mendän kerı, men yarlıdan, zera ölümçä sançtıñ meni, şahat, ki barçanı tügällävüçi K'risdos seni dä benim kibik etkäy,— da yıyladı küçlü da aytti: — Tapunurmen Ata Oğul Ari Džanga, da Mariamga toçurganga, ten alganına, çıynalganına, çaçlanganına, kömülgäninä, üçünçi kündä ölüdän turganına, da kökkä ağınganına, da ekinçi kelgäninä. Da çoy ol me(126r)ni oçaltkay.

Da çaçan K'risdos kördü, ki emgätti antamaludžnu, da kördü aniñ yaş tökkänin Teñriniñ inamı üçün, tek aşaxlandı, baçmınça aniñ kirlängäninä, dostuna kendiniñ, öptü anı da aytti aça:

— Boşat maña, çardaşım da inamlı çulum, ki bunça zaman emgättim seni da tatlı avaz bilä da tatlı söz bilä şayavatlattıñ meni,— tek aytti K'risdos: — Tur, algın tö(126v)şäkiñni da bar.

Ol sahat turdu antamaludž, da barır edi, da alçışlar edi Biy Teñrini, ol, ki otuz sekis yıl emgäkti [=emgändi] ayrıçından, heç tepränmäs edi ol yerdän. Ol sahat K'risdosnuñ aızı açılgaçoç, turdu, neçik aslan, da yürür edi. Da dayın K'risdosnu heç körmädi ol yerdä. Andan soñra sezdi antamaludž, ki K'risdos edi, ki aniñ bilä sözliyer edi, da tüştü yüzü üsnä, da aytti:

— Eyäm, (127r) meya saña Jisus K'risdos, çayısı ki yarlıyadıñ men yazıçlığa da oçalttıñ teñrilik çoluñ bilä, da bunça zaman aşaxlanıp ediy çatıma, da igränmädiñ çuturyularımdan benim. Da men bilmäs edim, Biyim, da köp öçäştım seniñ alniña, men, çuturyu it. Meya yerdän kökkä diñrä da seniñ alniña!

Bundan soñra haybat Ata Oğul Ari Džanga meni meñilik, amən.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 559

Грамота

Дата: 1583 г. *Пергамент.* 1 л., 25х31 см. *Язык* кыпчакский.

Содержание: Грамота связана с выполнением завещания жителя Сучавы Донавака и его пожертвования на Львовскую Армянскую церковь.

Описание: [Dashian 1895: 247, 1028]. *Примечание.* К сожалению, копией мы не располагаем.